Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

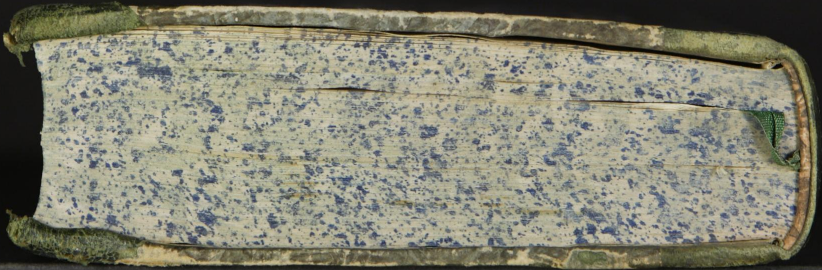

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

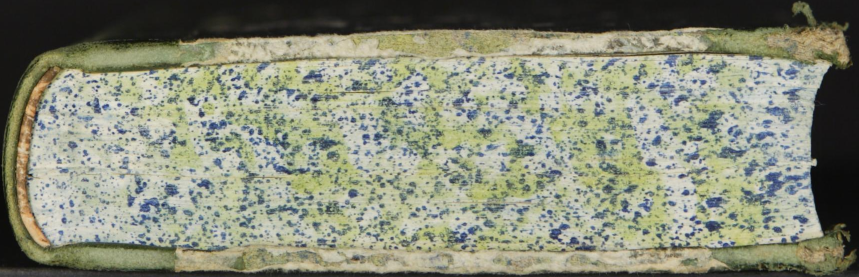

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

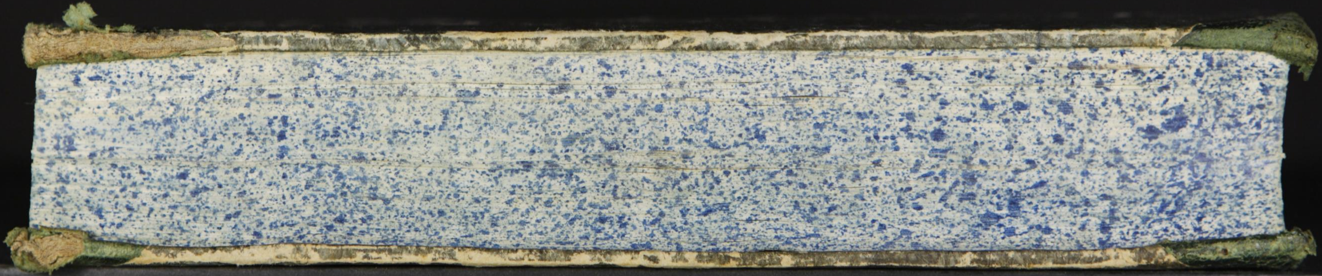

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Ald. 3/4.
6744
10

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
ALDINI
III
4
7
RACCOLTA NENCINI

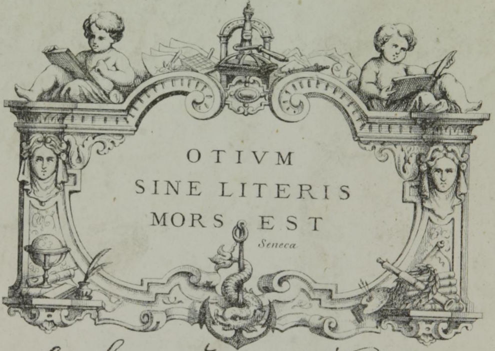

Ex Libris Joannis Nencini
1874

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

G. Vencini

1860

In questo, d'altronde nitido, esemplare manca tutto il Dialogo Charon forse stato tolto dallo zelo, o a meglio dire dispetto dei Commissari dell' Inquisizione

Vedasi la Nota del Renouard Annales pag 87 N 6

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

IOANNIS IOVIANI PONTANI.

DE ASPIRATIONE	*Libri duo.*
CHARON	*Dialogus.*
ANTONIVS	*Dialogus.*
ACTIVS	*Dialogus.*
AEGIDIVS	*Dialogus.*
ASINVS	*Dialogus.*
DE SERMONE	*Libri Sex.*

BELLI, QVOD FERDINANDVS SENIOR
NEAPOLITANVS REX CVM IO-
ANNE ANDEGANIENSIVM
DVCE GESSIT, LI-
BRI SEX.

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
FIRENZE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

IOANNIS IOVIANI PONTANI DE ASPIRATIONE AD MARINVM TOMACELLVM LIBER PRIMVS.

T PER COMPATREM Marine Tomacelle saepius mecum egisti, & per literas a me ipse petiisti, ut aliquid tibi de aspiratione conscriberem. Itaq; cum honesta uideretur postulatio ista tua, licet difficile non parum esset praestare quod peteres, homini praesertim in castris, & inter inquietissimas res agenti, decreui tamen grammaticorum me potius maledictis exponere, quàm ueteri amicitiae nostrae ullo modo deesse. Quamobrem librum hunc de aspiratione, aspirandis'q; uocibus, ut iusseras, scriptum nunc ad te mitto, illorum detractiones cum mea hac parendi facultate pensaturus. Oro autem te, & per ipsorum grammaticorum obtestor ferulas, ut ante quàm populo legendum eum praebeas, atq; in lucem des, et tuum, & amicorum, qui studia haec non aspernantur, iudicium diligenter explores, quo emendatiora haec in adolescentium manus per te ueniāt. De utilitate autem praeceptionis huius nihil dico, quoniam laudatores non quaero, satis quidem contentus si qui literario hoc in ludo sese exercent minus acres eos reprehensores inuenero.

ASPIRATIO EST HVMANI SPIRITVS *crassitudo, qua literarū sonus crassior in pronūtiando redditur. Cū autem omnis literarum numerus constet quinq; tantum uocalibus, reliquis uero consonantibus, sint'q; consonantes quindecim (nam K' a latinis repudiata est) uocales omnes suo loco aspirationem accipiunt. E consonantibus uero quatuor tantum. Ex omni igitur literarum numero nouem solum aspiramus. Quarum sunt uocales quinq; A', E', I', O', V', & quae graeca dicitur litera ύ. Consonantes quatuor C', P', T', R', quarum tres mutae, vna semiuocalis, uocalium soni ut aliquando ab aspiratione incipiunt, sic in ea nunquam desinunt apud nos, praeterquam in his dictionibus Ah, vah, Oh. Cum enim enuntio halo, halas, halat, ab ipsa aspiratione uox incipit. At cum Ah in ea desinit, quod itē fit in consonantibus, quae in aspiratione desinunt licet ab ea nunq̄ incipiant. Fit autem semper aspiratio apud nos aut in principio syllabae cū a uocali incipit, ut hamus, uehemēs, aut in medio ubi consonāti*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

adhæret, ut Thetis, Rhodus. Nam in fine uocum nostrarum nunquam aspiratio inuenitur, nisi in interiectionibus, quas dixi. Similiter in consonante densa nulla omnino desinit latina dictio. q̃q̃ apud barbaros permultæ. Sed barbari aspiratione ita utuntur, ut sit ipsis peculiaris, et quodammodo propria. Græci non adeo sæpe, nostri, ac præsertim uetustissimi parcissime.

C', & T' aspiramus in græcis tantum dictionibus, quasq; à græco deduximus, & in barbaris, ut Charites, Theocritus, Thamar, Rachab, Similiter P', & R' ut Phasis, Rhodus, Iosephus, Rhoboam. in nostris nunquam. quamuis nonnunquam in quibusdam, quæ nostræ uideri possunt, ut Rheda quod nomen cum sit græcum, uel, ut quidam malunt, gallicum, nostrum effectum est.

Licet autem C', & T' in quibusdam nostris dictionibus, de quibus suo loco dicam nunc aspiremus, Vsus tamen magis id obtinuit quàm quod latinæ linguæ lex id permittat.

Quemadmodum autem literarum sonus, qui cuiq; suus est uel obtusior est, uel acutior, uel exilior, uel plenior, uel leuior, uel asperior, pro contextu, aliarumq; cohærentium uicinitate, proq; positu, ac loco, cum aut primæ, aut mediæ, aut ultimæ constituũtur. sic aspiratio, nunc magis nunc minus crassa, & densa est. Si enim pronuntiem psittacus, & sonus tenuius in priore sonabit S' quæ præcedente P' tenuatur adeo, ut quasi exsibiletur. Eodem modo si enuntiem Sol & Tellus facile quidem aures ipsæ iudicauerint plenius sonare L' in dictione Sol, exilius in uoce Tellus, mediocriter autem si expresserim, aut Lotus, aut Latus, aut Deletus. Non erit enim in his L' adeo plenum, ut est in nomine Sol, neq; ita exile, ut in nominibus in quibus L' duplicatur. Hoc idem in aspirando accidit. Nam si enuntiauero Vah maior est densitas, si Homo minor. Item cum dico Thetis, Phidias, Rhenus aspiratio non est in his æque, ac in illis crassa. quod aures ipsæ facile iudicant Cum enim dico Vah spiritus ille densior, uegetiorq; est, quàm cum effero Hamus, & cum enuntio Rhodus aspiratio est plenior, q̃ cum Thomâs. At Philo, & Phidias, & Deiphobe & Dempho pronuntiantur labris paulo strictioribus. Et ubi effero θεὸς dentibus linguam admoueo, quæ quidem cohibetur interius cum enuntiatur Homo. Accidunt autem hæc tum propter naturam, & situm literarum, quæ aspirationem admittunt, tum quia non parum differt quæ litera statim sequatur.

VOCALIBVS aspiramus tam in primis, & ultimis syllabis, quàm etiam in medijs eodem modo. C', P', T', R'. consonantibus, de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

quibus particulatim postea dicam. Ob hanc enim causam hoc quantulumcunq; laboris est, mihi desumpsi, ut ostenderem quæ dictiones in quibus literis, syllabisq; aspirationem exigant. Quod ante quàm præstem Consyderandum uidetur an aspiratio id est H' litera sit, habeat'ne literæ potestatem, an figurã tantum. quodq; in ordine contextuq; literarum cum eis scribatur.

ASPIRATIONIS Notam à nostris literam non fuisse habitam illud indicio est, qđ olim nõ uti nunc aspiratio figurã habebat. Sed ut apud græcos hodie fit supra uocalem apex quidam notabatur quam dasian illi uocant. Atq; ea quidem parcius multo, q̃ nunc, uetustissimos latinos comperio usos, & fere in illis solum dictionibus, quibus natura inesset, ut animi motus quidã, & affectus declararentur, quales sunt Heu, hei, heiulo. Posteriores uero figurã aspirationi certam dedere, & inter literas notare maluerunt. Sed neq; hi, de quibus loquor, neq; nostri etiam temporis grammatici literam esse confitentur. E quibus si quæras, quid ea sit hactenus definient, ut H' aspirationis notam esse dicant. Cur autem literam esse negent, multis ac probabilibus adducuntur rationibus, quas si confirmauerim non erit fortasse inutile latinis adolescentibus. Aiunt enim uerum esse quod L' sit litera lenior, R' asperior. Lenitatem tamen, & asperitatem non esse literas. Eodem modo & aspirationem. Neq; enim consequi, si elementum aliquod densiore egeat spiritu, ut densitas, & crassitudo illa sit litera. Nam huiusmodi densitas accidens est ut tenuitas, ut lenitas, ut asperitas, qđ si à philosopho aliquo scire quæras quo de genere densitudo hæc sit, respondebit ut arbitror situm sequi, atq; positionẽ quamuis grammaticus quispiã qualitatem significare contendet. Sed quærere hæc subtilius, est alterius facultatis, ac temporis. Ob diuersas enim rationes diuersa sequitur prædicamenta.

QVID Quod si H' esset litera, aut esset muta, aut semiuocalis. Nam uocalem non esse illud plane docet, quod ea sola quod uocalis quidem præstat, syllabam ex se formare nullo modo potest. Semiuocalis autem quomodo? Siquidem semiuocales ex maxima parte cũ uocalibus simul nomina terminãt tam apud nos, q̃ apud græcos (Ideo autem dixi ex maxima parte) qa et in C', et in D' et in T' quæ mutæ sunt aliquot exeunt nomina. ut Lac, Aliud, caput. et quæ pronomina sunt Hic, Hæc, Hoc. Nõ loquor de barbaris apud quos nomina etiã in Z' exeunt qui quàm sint contemnendi in omni præceptione quæ de orationis concinnitate tradatur, illud plane docet, quod qui aut non apte, aut non satis latine, aut incultius loquitur, eum barbarum dicimus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

uerecundius loquor propter Antonium nostrum qui galeaz protulit. ait enim.

" Ardeo mi Galeaz mollem reperire catullum.

Viat enim in quibusdam consuetudo cui necesse est, ut docti etiam homines, quanquam inuiti assentiantur. Cum & ille ad quem scribebat uel molestissime fuisset laturus, quasi nominis dignitas minueretur si quod latinus exigebat sermo Galeatius fuisset uocatus. Sed concedatur hoc poëtæ erudito, præsertim in quo necesse fuit, ut assentiretur multitudini, cum pleriq; barbarum id nomen arbitrētur. Ad aspirationem redeo, si tamen illud præmonuero. cum Z' græca sit litera id est quam à græcis accepimus non debere aliquam apud nos terminare nomina. Cum apud illos à quibus eam mutuati sumus, græcum nullum finiat. quanquam barbara multa in illá exeunt, ut Acaz. Nullū omnino nomen aspiratio claudit, quod omnes faciunt semiuocales. Non est igitur H' semiuocalis. Quid? quod semiuocalium omnium præterquam X' quæ duplex est enuntiatio ab E' uocali incipit, & in consonantem, id est in se ipsam desinit. At H' etsi uidetur quodammodo ab A' uocali incipere, non tamen exit in consonantem, sed spiritu suo terminatur. Ad hæc semiuocales omnes præter X' sibi possunt eædem succedere, & geminari in nectendis syllabis. ut in his Annus, Terror, Fossor, Commodum, Tellus, H'. uero non potest. nulla. n. syllaba in aspirationem desinit, si subsequens ab illa incipiat. Quin etiam in terminationibus nominum semiuocales omnes præter quas dixi, inueniuntur præcedere S' terminalem ut Puls, Ars, Hiēs, Glans, quod H' non facit. Quo efficitur eá nullo modo esse semiuocalem. Ideo autem X' excipitur, quia duplex est. Habet enim uim GS', & CS', At erit fortasse muta, Sed mutæ omnes præter F' à se incipiunt & in uocalibus desinunt. quod de H' dici non potest. Quid? quod mutæ in eadem syllaba cohærere sibi duæ tantum possunt, ut in hac uoce Doctus. Mixtæ autem cum semiuocalibus ad summum tres ut in nomine Doctrina. At cum Erichthonius. tertia eius nominis syllaba A', C', aspirato incipit, q̄d statim subsequitur T' aspiratum. Quod si H', esset aut semiuocalis ut muta, ea syllaba ex quatuor consonantibus simul coeuntibus componeretur, quod linguæ latinæ lex non permittit. His igitur rationibus efficitur, ut cum H', nec semiuocalis sit, nec consonans, litera esse non possit. Nam si nec muta nec semiuocalis est consonans quomodo dicetur? & uocalem non esse satis manifestum est. Dixerit quispiam eam esse literam à græcis acceptam, ut Z'. & Y'. quod dictu quidem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

absurdum est. Nã quæ ab illis dasia dicitur, non inter literas sed prosodias numeratur. Idemq́; est apud græcos dasia C' cum aspirant uocalibus, quod est apud nos H', nec nisi nota quædam est, quæ supra uocalem ponitur. Licet. P', C', T', cum aspirationem accipiunt, nõ ut uocales dasia notentur, sed proprijs scribantur figuris, de quibus suo loco dicam. Sunt autem apud græcos prosodiæ octo, quarum nomina, ac notæ sunt. ὀξεῖα. ´ βαρεῖα. ` περισπωμένη. ˜ δασεῖα. ‛ ψιλή. ᾿ ἀπόστροφος. ᾿ ὑφέν. ‿ ὑποδιαστολή. ˏ Addunt nonnulli βραχεῖαν, ˘, & μακρὰν – Harum tres ὀξεῖα, βαρεῖα, & περισπωμένη accentuum notæ sunt, ut apud nos acutus, grauis, et utrisq; constans moderatus, quem alio nomine circunflexum dicunt. δασεῖα nota est densioris, ac pinguioris flatus. ψιλὴ tenuioris, sicciorisq́;. ἀπόστροφος uero quæ est dextera pars circuli ad summum literæ posita, tum notatur cum ostendendum est deesse uoci ultimam literam, quod à græcis seruatur cum uocales concurrunt. Ex qua institutione illud est, quod non modo Plauti, sed etiam Lucretij temporibus, & dicebatur, & scribebatur in uersu magnu'st & multu'st. pro eo quod magnum est, & multum est. ὑφὲν cuius nota est lineola repanda dictionibus subijcitur cum duas uoces coisse simul, & in unam transisse, demonstrare opus est. Vt si ostendere uelis maledoctus & malesanus in unam coisse dictionem. quomodo apud Virgilium antemalorum. & apud Nasonem Antemei. et apud Propertium semperamicitia. Atq; apud Terentium Semplenitas. Contraria est διαστολὴ ut si particulam nisi, & sicut, non unam, sed duas esse dictiones uelis ostendere. Reliquæ duæ notæ sunt temporum idest βραχεῖα breuitatis, μακρὰ productionis. Ex q̃bus satis manifestum est δασεῖαν apud græcos, ut cæteras prosodias, non esse literam, sed notam quandam, quod idem de H' dicere necesse est.

PRAETEREA Cum accidat literæ potestas, quæ, ut Prisciano uidetur, ipsa pronuntiatio est, & item figura qua describitur, & nomen quo appellatur, ut non solum pronuntiatione sed etiam figura, & uocabulo alia differat ab alia, neq; propter solam figuram, neque propter solum nomen. neq; propter utrunq; simul, dicendum est aliquid esse literam. Nam & numerorum figuræ quædã sunt, quas literas dicere nemo audeat, & lineæ, trianguliq́; sua nomina, & figuras habent. Itemq́; accentus, et prosodiæ, quas dixi, quæ tamen literæ non sunt. Eodem modo H', licet figura, & quasi nomine minime careat, litera tamen non est. At scribitur H', in uersu scribitur etiam parenthesis, & Lineola, quam uirgulam dicunt, & no

ta interrogationis, quamuis nihil horum sit litera. Neq; illud dederim, ut uerbum scribo de literis tantum dicatur. Nam scribuntur orationes, scribuntur epistolæ, carmina, uolumina, quæ literæ non sunt, tametsi constant literis. Ex eo enim scriptores dicti. An non legitur apud Valerium Catullum.

» Nāq; totius uobis frontem tabernæ scipionibus scribam,

» Quod quidem sonat ut plautinum illud

» Quo te legam hoc Scipione.

Quid composita quàm late proferunt significationes suas, Ascribo, Proscribo, describo, ut nō potuit pictor rectius describere, quod Plautus dicit de eo qui hominem quendam quasi suis liniamentis designauerat. & apud Virgilium.

» Descripsit radio totum qui gentibus orbem.

" Mathematici enim cœli ambitum, ac stellarum sphæras, et teræ quā incolumus partes quibusdam distinctas angulis, ac gradibus, figurāt lineis, & intra circulos cogunt, ut autem aliquantulum uager hoc à poëta de Conone Samio nobili mathematico dictum est, nō de Claudio Ptolemæo, ut Maronis interpretes credunt. qui quidē multis post Virgilium annis floruit. Fuit autem Conon hic temporibus Ptolemæi Regis à quo propter disciplinam summo in honore est habitus, qui cum cœli situm describeret, quasdam stellas quæ sunt in eo sydere qui Leo dicitur, crines esse Berenicas Reginæ commentus est. De quo est apud Hyginum in libro de signis cælestibus. Et apud Valerium Catullum.

» Omnia qui magni suspexit lumina mundi.

» Qui stellarum ortus comperit, atq; obitus.

» Flammeus ut rapidi solis nitor obscuretur.

» Vt cædant certis sydera temporibus.

» Idem me ille Conon cœlesti numine uidit.

» E Bereniceo uertice cæsariem, & quæ secuntur,

Sed ad rem redeo. Sit sane. H'. figura quædam quæ inter literas notetur. Non enim id quæritur possit'ne. H', scribi in uersu, & literis admisceri. Sed sit'ne, H', dum effertur elementum. Sit'ne pars minima dictionis, ut A', ut, B'. Dum enim ab aliquo quærimus sit'ne T' litera, non id quæritur possit'ne scribi inter literas. Sed num T' sit minima pars compositæ uocis, sit'ne elementum formandæ syllabæ dictionis, & orationis.

SVCCVRRIT etiam illud quod prætereundum non uidetur, hoc est opinari quosdam debere tum literas appellari cum scribun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tur elementa cum pronuntiatur, quorum opinio non me impedierit, quominus elementum pro litera, & literam pro elemento indifferenter accipiam. Nam si origo nominis considyeretur litera à uerbo Lego deducta est, à quo & Lectio, quae profectò absq; pronuntiatione, & sono esse non potest, quamuis tamen tacentes interdum legimus. Sed qui primus literam à Lego uerbo deduxit, non illud attendit, quod interdum sine pronuntiatione literarum figurae percurrantur oculis, quin tacentes saepe nobiscum loquimur & disputamus. Loquitur enim secum animus, & disputat, & tacitus legit, q̄q̄ nescio quo pacto moueri, & affici tunc in nobis ipsis, uocis instrumenta sentimus, adeo tacita etiam lectio non sine motu quasi quodã pronuntiationis, atque affectu esse potest. Ad haec apud eruditissimos grammaticae artis scriptores indifferenter literam pro elemento poni reperio, ut cum ab eis dicitur litera B' non potest continuari cum litera M' in eadem syllaba, non id dicatur non posse eas sic scribi. Siquidem possunt, sed nequaquam posse unà pronũtiari. Ipse quoq; Cicero literam nominat quod si litera solum diceretur cum scripta est, uel quod scribitur, falsum utiq; esset, quod à grammaticis dicatur literae accidit potestas. Nam si potestas, ut hi ipsi dicunt, ipsa pronuntiatio est, propter quam figurae, & nomina inuenta sunt, literae potestas accidere nullo modo potest. Similiter si dicatur, quod elemento accidat figura, ne id quidem uerum fuerit. Nam si tum dicitur elementum, cum pronuntiatur, figura nullo pacto elemento accidet. Igitur cum doctissimus grammaticus dixit literae accidit potestas, figura, & nomen, literam, & elementum simul comprehendit. Quamobrem dari mihi hoc uolo, ut literam & elementum hac praesertim in parte dicere indifferenter liceat. non tamen desunt qui literam à litura dictam uelint, quod apud uetustissimos fuerit consuetudo scribendi in tabulis ceratis, quorum opinioni non temere q̄s accesserit, ut ab eo quod est Litus, Lita, Litum, litera dicta fuerit. Cuius uocis apud Virgilium manifesta significatio est.

» Vt paribus lita corpora guttis.

Hoc est maculis notata & distincta, quod idem dixit alibi.

» Sparsis etiam nunc pellibus albo,
» Et maculosae tegmine lyncis.

Illud autem minime probauerim ut inde dicta sit litera, quod deleretur obliterareturq; è tabulis, in quibus ut dixi, scribebant. An non absurdum est id asseuerare, ut litera appellata, fuerit ab eo, propter quod ipsa esse desineret. Desinit enim esse litera, ubi deleta,

& obliterata est. Manifestum est igitur ex ijs, quae dicta sunt, licet H. & figura, et quasi nomine minime careat, tamen si potestas ei desit literam esse non posse; quam deesse probandum nobis est.

QVEMADMODVM Dixi, placet grammaticis, literae, aut si mauis elementi potestatem esse pronuntiationem ipsam, nec aliquid aliud ex accidentibus eius esse quod ostendat elementi cuiusq; proprietatem, qua quidem carere aspirationem affirmant, qua si non careat cum & nomen fere, ut dixi, habeat, & figuram certam propriamq; nimirum literam esse necesse esse. Primum quidem definitio ipsa plane declarat, aspirationem neq; dici, neq; esse pronuntiationem. Si quis enim te interroget, quid est aspiratio, respondebis. Opinor eam esse quandam humani spiritus, flatus'ue densitatem (Nãq; utrunq; dici recte potest) aut si id malis, crassiorem quendam spiritum. Si quis rursus ex te quaerat, quid densitas illa sit, scio responsurum nullo modo uideri tibi eam densitatem esse pronuntiationem. Itaq; cum densitas spiritus pronuntiatio non sit, & aspiratio sit densitas spiritus. H. quae aspiratio est, pronuntiatio esse non potest. Non aliter quàm Suspirium, Scloppus, Anhelitus, Suffitus'ue, qui spiritus, & soni quidem sunt, non tamen pronuntiationes. Fit autem nomen aspiratio ab eo quod est aspiro. Rursus aspiro fit à uerbo spiro. spiro autem à spiritu, ni forte malis Spiritum dici à spirando. Pronuntiatio autem est uox literam, uel syllabam, uel dictionem, uel orationem proferens (non loquor de oratoria pronuntiatione) qui autem exspirationem exprimit nihil tale pronuntiat. Est igitur crassitudo spiritus, sicuti tenuitas, lenitas, asperitas, non pronuntiatio, sed soni, uocisq; accidens, ut dixi. Atq; ut dem H. esse pronuntiationem, dicas uelim quonammodo efficietur ut H. si pronuntiatio est, litera sit? Quod enim accidit literae, non est litera. Cum autem pronuntiatio, idest potestas accidit literae, non erit ipsa litera, sicut nec figura, nec nomen, quanquam literae accidunt, non sunt tamen literae hoc est elementa. Itaq; etsi concessum sit H. pronuntiationem esse, cum pronuntiatio, id est potestas accidat literae, non tamen H. erit litera. Nam potestas accidat literae, & non est ipsa litera, quàm ut esset litera, necesse fuerat & pronuntiatio id est potestas ei accideret, non ut ipsa esset pronuntiatio. quod enim potestas est, litera esse non potest. Nam cum potestas sit accidens commune quidem literae cum syllaba conuerti nõ potest. ut dici uere possit potestatem, idest pronuntiationem esse literam. Ex his, ut arbitror, effectum est H. id est aspirationem nullo modo habendam esse literam. quae tametsi li-

lra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tera non est, non tamẽ à grammaticis quod tu ipse concedis plene definitur, ut ea sit aspirationis tantum nota. Nam hæc definitio solum complectitur cum scripta est, uel quod scribi potest. non idipsum quod est. Quamobrem quoniam scio te uehementer cupere eius à me definitionem accipere, faciam id libentius causa tua, qui non contentus doctissimorum hominum definitione, exspectes meam.

EST IGITUR Idipsum quod H' dicitur aspiratio, qua literæ alicuius sonus crassior in pronuntiando redditur. cuius figura inter literas scribi potest. Quam quoniam superius dictum est solere præponi uocalibus, consonantibus postponi. Cur id fiat ratio reddẽda est, ostendendumq; cur illis interiectionibus, quas dixi postponatur.

VOCALES Literæ dictæ sunt, quod plenam, absolutamq; uocem habeant. Quin & homines uocales dicimus, & Citharam uocalem, Vnde Horatius.

» Vocalem temere Insecutæ Orphea siluæ.

Et Propertius de equo.

» Qualis & Adrasti fuerit uocalis Arion.

Aspirationis autem ea natura est ut præposita cum sit sonoritatem uocalis densitate sua obtundat, atq; diminuat, quæ res efficit ut uocalitas illa cum reprimenda est. Aspiratione præposita quasi freno quodam coerceatur. Consonantium uero alia natura est. Hinc enim consonantes dictæ, quod cum uocali sonent, cum ipsæ per se nequeant uocem perficere. Itaq; si quando opus sit ut. C', P', T', R', suos augeant sonos, ualentiusq; quàm sua ipsarum natura fert, sonent. aspirationem accipiunt intrinsecus, quæ cum postponitur auget sonum qui consonanti minor est. Atq; hinc effectum est, ut quia uocales maiore non indigent sono, quàm qui suus ipsarum est, aspiratio eis præferatur. Contra uero postponatur consonantibus, quarum soni cohibendi non sunt. Quippe qui parum sonent, sed laxandi potius, quod quidem aspirationis adminiculo consecuntur.

CVR Tamen ex omnibus consonantibus quatuor tantum aspiremus hæc est ratio, quod cæterarum natura non ferat aspirationem. repugnat enim natura ut B', ut D', ut M', ut L', ut S', ut N', adijci sibi eam patiantur, multo etiam minus F'. Nam G' in dictionibus quibusdam quas ab exteris nationibus Italica accepit lingua, uulgus aspirat, ut Ghinolphus, quod proprium est, et multa eiusmodi, idq; maxime usurpant hi populi, qui galliam, quæ cis alpes est, incolunt, quæ hodie dicitur Longobardia, quoniam Longobardi ea loca sub Desyderio Rege, alijsq; gentis suæ ducibus diu occupata tenuerunt.

vnde id genti nomen nunc est. Hispani quoq; hoc est, qui hodie uocantur Catalani aspirant sæpissime G' sequente aut I' aut E' ghi et ghe dicentes, ut Berengherius, Figherius, Segherius, & id genus multa. Quin etiam apud eosdem Catalanos multa inuenias nomina quæ in aspiratione desinant. Sed ad Italicos redeo, Ligures, insubresq; sic hodie loquuntur, ut quod latinus sermo non patitur, in plurimis uernaculis uerbis ghe, & ghi pronuntient, quid quod cum litera G' apud latinos nunquam iungatur literæ V' ante uocalem in prima dictionis syllaba. Sed aut in media ut Langueo, aut in ultima dictionis syllaba. ut Pinguis. eo deuentum est, ut omnis Italia non paucas quidem dictiones habeat à Gua, Gue, & Gui incipientes. Video mihi necesse esse, ut uernaculorum etiam uerborum, & eorum quidem barbarorum afferam exempla, quod quanquam inuitus facio, ueritus ne latini sermonis candorem nouorum, ac barbarorum nominum admixtione contaminem, tamen quia præcipiendi ratio cogit, accedam non quo uoluntas, sed necessitas traxerit. Doctorum tamen hominum uenia prius implorata, neq; enim ipse sum condemnandus, sed fatorum uis, ac fortunæ improbitas accusanda, quæ dominam quondã gentium, ac nationum Italiam seruire barbaris coegit, ac patrio obliterato sermone, insuetas asperrimasq; accipere dictiones. Est igitur quotidie nobis in ore Guardia & pro Custodia, & pro Excubijs. Idq; nomen multorum etiam oppidorum est, & Guerra pro Bello, & quod licet latinum tamen corruptum. Guastare pro Vastare, & Gualterius, & Guido, & Guilermus. Quid quod Varinus Veronensis doctus uir, tamen in hoc à multitudine nõ dissentiens nomini suo quod Romanum est. (A Varo enim seu malis Vario sit Varinus) G' præponebat semper, & Guarinum scribebat.

ILLE uero tres interiectiões Ah', Vah', Oh' in aspiratione desinũt. siue qđ uetustissimi dixere, Vaha', Aha', Oha', demptaq; ultima uocali aspiratio manserit, siue qđ is animi affectus magis declararetur si in aspiratione hoc est densiore sono ipsarum pronuntiatio finiat. Nam ut à barbaris eas uoces accepimus, dictu quidem absurdum est. scilicet latini non prius hos animorum affectus, aut expresserunt, aut exprimere potuerunt, quàm has dictiones à barbaris mutuati essent. Vanum hoc est, siquidem hæ uoces nostræ sunt non barbaræ. Sunt etiam, qui huic interiectioni pro, quæ exclamandi uox est, aspirent. quod contra usum maiorum est. Differt enim à præpositione Pro, non in aspiratione, sed solo accentu.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Quanquam autem hæc à me in hunc modum dicta & probata sunt, non desunt tamen, qui contendant H', multum habere literæ, ut quod literæ proprium sit in aliam conuerti, ipsa quoq; in literam mutetur. ut in his Traho, Traxi, veho, vexi, & cum dicatur vesper pro eo quod est Hesper, & pro cheta seta, et pro Hex Sex. quodq; nonnũquam ita locetur in uersu, ut eius ui syllaba, quæ breuis præcedebat, producatur. ut apud virgilium.

» Dum trepidant it hasta tago per tempus utrunq;.

Quo uno exemplo in primis utuntur quod in hoc uersu syllaba IT' producatur ui tantum insequentis aspirationis, non quod natura metri toleret breuem illic syllabam posse collocari. Nam apud poëtas in tertijs, quintis, septimis nonisq; syllabis, quas tritimemerim. pentimemerim. heptimemerim. enneamemerim isti uocant grammatici. Latinæ autem dicuntur cæsuræ, breues interdum statuuntur nulla sequente aspiratione. quod metri lex non semper prohibet. ut apud Lucanum in tertia syllaba.

» Dum sanguis inerat.

Apud Tibullum in quinta.

» Te canit agricola magna cum uenerit urbe.

Apud virgilium in septima.

» Et furijs agitatus amor, & conscia uirtus.

In nona apud Catullum.

» Iam ueniet uirgo iam dicetur hymenæus,

Quanquam sit hic aspiratio. sed aliud in præsentia non suaurrit. Licet igitur in his syllabarum imparilitatibus etiam correptas aliquando collocare. Scire autem oportet in metris dimetiendis duas correptas pro una producta accipi. Nam etsi pentimemeris uideatur non nunquam exire in syllabã quæ est septima numero, tamen si de duabus breuibus unam productam subduxeris, quintam esse ratio ostendet. Spondaici enim uersus licet diuersi sint generis, tamen qui proprie dicitur Heroicus, constat spondeis sex, qui sex conficiunt metra. vnde dicitur Hexameter. Recipiunt tamen spondei in sede sua dactylos propter temporum parilitatem. Itaq; cum sex spondei. XII cogant longas syllabas, hac ratione Hexameter heroicus XII constabit syllabis. Cum autem dactyli recipiuntur si numerum syllabarum ad spondeos recenseas, & pro duabus breuibus unam productam numeres, inuenies pentimemerim, & quas dixi metrorum figuras cadere semper in locis suis. Loci autem earũ proprij sunt principia cuiusq; metri. singuli nanq; sine dactyli, siue spõdei singula con

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

ficiunt metra. In Virgiliano igitur de quo nunc agimus dici non potest tritimemerim, id est primam cæsuram cadere in locum suũ, hoc est in principium secundi metri. Vbi breuis syllaba potest aliquando collocari. Nã IT' particula quæ est secunda syllaba secundi metri, natura sua correpta est. Ex hoc igitur probatum esse uolunt. H'. aliquando literæ uim habere cum accessione sua præcedentem syllabam, quæ breuis sit producat, in ijs præsertim locis, qui cæsurarum, quas dixi proprij non sunt.

CONTRA autem sunt & docti quidem uiri, qui opinentur. H', quoniam litera non sit, uim literæ habere nequaquam posse. Negant enim in his præteritis Traxi, Vexi, H' in X' uerti. quod enim litera non sit non posse in literam transire. Dicunt enim omnium præteritorum terminationes exire aut in syllabam, quæ duabus pluribus'ue structa sit literis, ut Amaui, Nupsi. Aut quæ ex sola, & læuigata constet uocali, ut Docui, Habui, hãc uero terminationem. Hi'. neq; ex duabus pluribus'ue literis fieri, neq; ex pura, & tersa uocali, placuisse propterea latinis in formandis his præteritis Traxi, & Vexi mutuari sibi hanc mutationem Xi' quæ multorum præteritorum esset propria, ac tametsi alias sibi potuissent mutuari, ut Bi', ut Gi', ut Ci', ut Vi', ut Psi', tamẽ auribus consulẽtes iudicasse aptius exire Traxi, Tractum, & Vexi, Vectum, quàm Tragi, Vegi; aut in aliam terminationem, propterea'q; maluisse in Xi' præteritum mittere à Traho, & Veho, non quod Hi' in X' uerterent, sed quod ab alijs uerbis mutuarẽtur eam terminationẽ, quæ aptius caderet. Id'q; minime mirum uideri debere aiunt, cum aliquot etiam uerba integra, præterita mutuentur ab alijs uerbis quæ sunt Furio, Insanij, Sum, Fui, Fero, Tuli, Ferio, Percussi. Quid enim absurdius esse, q̃ cum H' litera non sit, id asseuerare, ut in X' quæ duplicis literæ locum tenet, conuertatur. His addunt quod cum prisci dixisse inueniantur Traso, & Veso, nihilominus Traxi, & Vexi præterita faciebant. ac propterea multo minus dicendũ esse quod H' uertatur in X' in his præteritis. Cum non H', sed F' esset olim in præsentibus temporibus. Nam cum illi Traso in præsenti tempore, & Traxi in præterito dicerent, non H', sed F', potius in X', uersum esset. In illis autẽ nominibus Vesper, & Sex similiter affirmant H', non uerti in literam, sed loco eius S' esse positam, quod ut ita esse ostendant. Altius quidem repetunt.

PRINCIPIO scire licet non è cælo in terras rerũ nomina delapsa esse, sed cum homines ad loquendũ aptos natura produxisset ipsi sibi,

rebus'q; indidere nomina, quod uel ex hoc licet cognoscere, quod cũ
artibus simul sua ipsarum nomina, & instrumentorum quibus ar
tifices utuntur, item rerum earum, quarum artes sunt effectrices, uoca
bula inuenta sunt. Ante texturam enim inuentam cum homines pel
libus, aut librorum, foliorum'q; tegumentis operirentur, nec telæ, nec
texturæ, nec ipsorũ textorũ exstabant nomina, multominus textorio=
rũ, ferramentorum, ac uestiũ, quarum rerũ uocabula, ne nũc quidẽ
apud Canarios sunt, apud quos nuper cõpertum est ab Hispanis præ
donibus nullum esse telæ genus, sed nudos eos uitam agere pecudum
tantum pellibus quadam corporis parte tectos. Contra uocabulis illi
abundant, apud quos plures artes, disciplinæ'q; exercentur. An non
hodie uidemus genera armorum quibus nunc utimur noua pleraq;
habere nomina? Sunt enim nuper inuenta. Idẽ dico de uestimentis,
nauigijs, et rebus plurimis. Ex quibus planè perspici posse dicunt nõ
naturam, aut Deum aliquem, sed homines ipsos rerum nomina fuis
se commentos. Quod si quæ sola natura absq; hominum artificio la
bore'q; gignuntur, pro situ regionum, ac locorum, quanquam eadem
ipsa sunt, qualitates tamen easdem non retinent, sed illas ita mutant,
ut ferè contrarias induant, quid de illis dicemus, quæ homines ipsi
comminiscuntur, ac præsertim de uocabulis? Videmus enim unã, ean=
dem'q; rem aliter Græcos, aliter Latinos, aliter Syros, aliter Germa
nos, aliter alios, atq; alios uocitare, ut illos hi, hos illi nõ intellegant.
Quid quod idem uocabulum apud eos, qui eadem utuntur lingua
ijsdem literis non pronuntiatur? Hetrusci in quibusdam uocibus
pronuntiant ui, populi quidam Italiæ bi, germani fi efferunt, quod
inde fieri uolunt. quod apud alios sit hæc quàm illa litera magis,
minus'ue familiaris, & usitata quod è uernaculis quibus nunc uti-
mur uerbis aperte potest intellegi. Si enim unum, idem'q; uerbum ab
Hetrusco, et Longobardo, et Apulo proferatur, mirificam uideas,
et literarũ et pronũtiationis diuersitatem, ut penè nõ idẽ quãuis idẽ
sit, esse uideatur, quæ res efficit ut minus admiremur si quidam Ita=
liæ populi quondam O' non habuerint, sed loco eius (ut grammatici
tradunt) V' uterentur. Quã tantam uarietatem, non esse dicunt ex
hoc, quod fiant literarum conuersiones (quid enim habet Apulus,
Hetruscus'ue cum Alpino commercij?) sed ex gentium pronuntiatio-
nibus diuersis. quod'q; hæc quàm illa litera sit uni, quàm alij na-
tioni familiarior, aut minus cognita. Siquidem diuersas gentes diuer
sis modis uti ad sentiendum, sic ad loquendum pro temporibus etiã,
atq; ætatibus affici physicis placet. Itaq; cum dictio Hesper à latinis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.3.4.7

fuit recepta quoniam aspiratio uideretur asperior, praesertim cum esset rarissimus eius usus placuisse quibusdam lenire eam, & quod V' dum consonans est in uerborum principijs esset latinis admodum familiare, ut valeo, venio, vendo, vereor, vates, vita, vinum, Volo, vitulus, vicus, Vitia, voco, vultus, vultur, Pro eo quod est Hesper, vesper dicere maluisse, nec tamen defuisse qui graece libentius Hesper dicerent, pro quo cum vesper dicitur, uolunt non uerti aspirationem in V' sed abijci eam, ac repudiari, & eius loco positam esse eam literam, quae priscis esse tantummodo peculiaris. Hispani à quibus propter Regnum Neapolitanum non pauca nomina accepimus, dicunt Hernandum pro quo nos Fernandum. Dicemus igitur aspirationem uersam esse in F'? minime profecto. Nam italica idest uernacula lingua, nullos ad hunc diem praeceptores habuit, quorum institutionibus formati hanc doceamur facere conuersionem. cum tamen natura magistra hoc faciamus. Et ut arctioribus nos rationibus urgeant, nihil causae est inquiunt, Cur H' mutetur in B', & tamen pro Helena, Belenam dixisse uetustissimos constat, uidelicet, quod illi aspirationem horrebant. B' Familiarius utebantur. Nam et Bruges pro eo, quod est Fruges, dixisse manifestum est. Addunt etiam opinari se, si Ciceronis temporibus cum Helena dicebatur, aspirationem Romanus uitare uoluisset, velenam fuisse dicturum, quia homines illius seculi V' consonante magis uterentur. Quae quidem omnia nationum, aetatumq; diuersitate fieri affirmant. Quid? non'ne latine testudo dicatur & capparis? At Neapolitani non T', sed C', primam testudinis faciunt. Cōtra Hispani primam capparis, T', fecerunt. ijdē etiam Neapolitani primam syllabam Capparis quàm est CA' interposita aspiratione & I', chia exprimunt, & pro fortuna forturam dicunt. Seruat hodie quoq; Neapolitanus latinam pronuntiationem huius imperatiuae uocis Audi, pro quo Florētinus dicit Odi. Ex trāspadanis uero multi oldi pronuntiant, pro au ol dicentes. Quis haec docuit? natura, non praeceptor aliquis. quod latine planum dicitur plurimis modis uernacula lingua uariat in prima syllaba. Hetruscus enim loco. L'. ponit. I'. & pia non pla exprimit. Neapolitani loco. P'. & . L'. ponunt. C'. aspiratum et. I'. At Suessani dempta aspiratione CIA' dicunt, id'q; in plurimis dictiōibus facile inspicies. Quin etiam soni mutati sunt. Nam. O'. & . E', cum finales sunt ab Italis in uernaculis uocibus ita quidem pronuntiantur, ut deprehendas eorum sonos, qui latine pleni, & clari sunt, obtundi, & obscurari. Afferunt etiam, Aeoles solitos hiatus causa interponere, F', maiores autem nostros. V'.

tem nostros V' loco F' ut in nomine dauus. nec non O' et C' interiecisse, ut in his Redeo, Prodeo sicubi Comburo. et quod Plautus dixit. medergo. et quod hodie etiam dicimus redintegrare. Dicet hic aliquis Cur potius D' transibit in F' ut hoc in uerbo affero, quàm H' in V' ob id profecto quod D' literam in F' literam transire naturale sit pronuntiatione ipsa hoc exigente. At H' quod litera non sit. in literam ut transeat, naturam minime pati. Eosdem Aeoles Bretor pro Rhetor, et Brodos, pro Rhodos dixisse constat, ea ratione quod aspirationem fugientes pro ea digamma ponerent in dictionibus ab R' incipientibus. quod'q; recusarent digamma in eadem syllaba consonanti præponere in B' uertebant brodos, bretor'q; dicentes. Quibus adducti rationibus conantur probare aspirationem non uerti in literam. sed uitari potius et abijci. Affirmant'q; Aeoles B' magis q̄ aliam literam, pro eo quod est digamma posuisse, quod in nominibus ab R' incipientibus libenter B' uterentur. Addunt etiã opinari se et pro certo habere, si Delmatæ ab Aeolibus, quas dixi uoces mutuarentur, quanq̄ nullos hucus'q; habuerint pronuntiãdi magistros, nõ pronuntiaturos B' ut æoles, sed V' consonans quod sua ipsorũ lingua sic exigat. Est enim naturale Delmatis V' consonans præponere literæ R' ac simul cogere. ut cum dicunt urasi et ureche, quæ nomina apud Delmatas duarum sunt syllabarum, quod latina lingua aspernatur, et horret quãquam hodie non paucas uoces itali sic pronuntiant. Efferunt etiam Delmatæ V' consonans ante L' in eadem syllaba, ut in his nominibus Vladislaus, et Vlachia quorum prius apud eos tetrasyllabum est. Posterius trisyllabum, quæ nos proferre haud possumus. Nã de priori V' abijcimus et ladislaus dicimus. Posteriori autẽ addimus, A' & dicimus Valachia, Est enim cuiq; nationi sua pronuntiatio, suus'q; struendarum syllabarum ordo, & compositio. Quid q̄d cum I' apud latinos efficiatur consonãs, nulla cõsonãte ante se in eadẽ syllaba collocata, ut Ianus, Iecur, Troia, Peius, Conitio. In uernacula qua nunc utimur lingua C' ante I', ponimus & Cia, Cie, Cio dicimus. Quin etiã præposita semiuocali S' Scia, Scio, atq; interiecta aspiratione Schia Schio proferimus. Sed Illyrici, et Dalmatæ de quibus dixi suas habent literas. Et cum scribendum est Scia hac utuntur figura Cum autem schia, his . Nam Hieronymianis et Cyrillianis utuntur literis. Similiter cum scribunt Glia utuntur harum notarum alterutra A duabus tantum figuris eam scribentes syllabam, in qua nos quatuor ponimus, Apuli ita locuntur hodie ut in principijs multarum dictionum loco I', con

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

sonantis S' pronuntient, & non Iugum, sed Sugum, non Iannem sed Sannem dicunt. Quin etiam in nonnullis latinis uocibus ante I', uocalem S' ponunt, & Sire pro eo quod est Ire dicunt. Multa quoq; cum aetatibus simul mutantur. Aetas enim ex Messana, Messalam fecit. Ex Valesio Valerium, ex Fusio Furium, ex Sclitibus Lites, ex Scloco Locum, ex Remulibus Lemures, ex Sordeo Ordeum, ex Cassantra Cassandram, ex eo quod erat Odysseus Vlyssem, ex Lebero, Liberũ, ex Here Heri, ex Sibe Sibi, ex Coerauit Curauit. Itemq; ex Voloce, Velocem, ex accusatiuo Mee, Me. ex Duello, Bellum. ex Aiio in quo duplicabatur I' Aio. ex Comperce Compesce. ex Creduis Credas, ex Duis Des. ex Hesprug Hesprugnem. & mille talia. Quid aetas nostra? non'ne ex Nicolao Colam fecit. ex Ioanne Iannem. ex Lodouico Loisium. ex Bartholomaeo Meũ. Quidam ẽt populi stante integro nomine, pro B' pronuntiant M' abijcientesq; e medio syllabam Lo, pro Bartholomeo Barthomeum dicunt. ex Thoma quoque fecimus thomaeum, ex Antonutio nutium. ex Antonio tonium. Siculi ex Iacobo fecerunt Iacopinum, de quo demptis prioribus syllabis, nunc non Iacopinum sed pinum dicunt. A quibusdam etiam ita deflex imus ut ea non sine obscoenitate proferamus. Quorsum igitur haec tam multa ab illis afferuntur? ut ostendãt aetatum nationumq; diuersitatibus fieri uarietates pronuntiationum, ipsarumq; literarum sonum potestatem ordinem aliter, atq; aliter uariari, possent his plura addici, quae ab illis quidẽ adducuntur, sed debemus ijs, quae dicta sunt esse contenti. Nũc id agatur qbus adducti rationibus opinẽtur in illo Virgiliano uersu H', ui literae nõ habere. Is si recte memini erat.

» Dum trepidant it hasta tago per tempus utrunq;.

Hoc in loco contendunt particulam it' praesentis temporis nõ esse, sed praeteriti, quae sit concisa de praeterito Iuit, cuius prima sit producta naturaliter. Quoties enim concisio fit in hunc modum, quantitas syllabae non mutatur. Cum enim dicitur existimauit ipsa pronuntiatio docet à produci in penultima syllaba, cui si adimas Vi', dicasq; Existimat pro Existimauit, syllaba Mat seruabit productionem suam, retinebitq; accentum, quem habebat stante integra dictione. Hoc exẽplum ideo posui quoniam Donatus dicit Terentium in illo suo prologo posui esse existimat pro existimauit. Similiter Ĩmugit pro Immuguit, & it, pro iuit. quanquam cum dicatur Immugijt, et ijt demptae tantum litera V' corripitur. Nam uocalis ante uocalem more nostro corripitur nisi fuerit diphthongus, paucis quibusdam exceptis. Quin

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

etiam affirmare audent Virgilium reliquisse scriptum non it sed iit cum duplici i Cũ sequatur uersus habens præteritum tempus, q est.

» Stridens aduersoq; hæsit tepefacta cerebro.

Nam non hæret dixit, sed hæsit. Siue igitur it, pro Iuit, siue Iit legatur, uolunt ob eas quas dixi rationes H' in hoc uersu uim literæ nullam habere.

Vt autem post hæc omnia paucis ipse tibi aperiam quid de aspiratione sentiam: idest, an quam uim literæ habeat, ac ne ab officio, & cognitione grammatica recedens, subtilius quàm grammatici captus ferat perscrutari hoc uidear. Siquidem existimo uideri aliquando H' sapere aliquid, quod sit literæ, cum tamen litera ipsa non sit, ueluti cũ in locum literæ substituitur, ut in his uocibus, Hircus, et Traho, in quibus loco F' aspiratio posita fuit. Nam Fircus, et Trafo dixerunt. & in hoc nomine Hallux, quod fit à uerbo Salio, de quibus postea latius dicam, aut cum loco eius ponitur aliqua litera ut in his sex pro hex, Vesper pro Hesper. Quid? quod quemadmodum C' & D' interijciuntur in compluribus dictionibus hiatus causa, ut in Prodeo, Redeo, Redibeo, Sicubi, Necubi. Eodem modo & H' ut in his mihi, Prehendo, in quibus eandem habet uim ad hiatum, H', quam in illis D' & C' Ac ne de grammaticis præcepta tradens philosophum uidear agere, haud negabo habere aliquando H' similitudinem quandam literæ, quod quamuis non negem, ut dixi, non tamen dicendum, aut tenendum iudicio H' propterea esse literam. quod quidem superius ostensum satis est. Nam & coruorum, & Psittacorum uoces quædam, uerba nostra immitantes, uim quidem habent intellegibilem, & suam ipsorum uerborum significantiam exprimunt, cum tamẽ humanæ illæ uoces neq; sint, neq; dici possunt. Sed iam ad alia quæ dicenda relinquuntur, transeundum est.

DICTVM Est à me P' C' et T' cum aspirationem exigunt proprias apud græcos figuras habere, quæ sunt χ' pro ch, φ' pro ph, θ' pho th. quod cur in his consonantibus probauerint in semiuocali uero R' repudiauerint. Placet grammaticis hanc esse rationem, quod his elementis aspiratio ita hæreat ut ea ablata pars quasi quædam substantiæ ipsorum adimatur, tollaturq; propria uocum significatio. Si enim cum pronuntiandum est Chærea quod est nomen proprium C' non aspiraueris, uis propriæ significationis interit. quinimmo pro Chærea quod ut dixi propriũ est, pronũtiabitur Cerea, quod est fœmininũ huius nominis Cereus. & pro Chære quod est salutandi uerbũ, dicetur Ceræ qui est genitiuus nominis Cera, quamuis grã

matici affirment abiecisse priscos illos aspirationem è uerbo chære, & ære dixisse, ut apud Virgilium.

» Qui ærete domo.

Vnde & Cerimonias dictas uolunt. Pro eo autem quod est chiron si ciron dixeris, non significabatur Achillis magister, sed profertur quartus casus nominis quod est Cyrus R' uero cum aspirationem accipit, aliam non habuit figuram quàm cum tenuatur, quod cum sit semiuocalis, licet subtrahatur aspiratio, uocis tamen significatio ipsa maneat. Qui enim Rhodon sine aspiratione pronuntiat, quanquam peccat is quidem, rem tamen cuius est nomen illud quod ipse profert, audientibus notam facit. Græci igitur siue his, siue alijs adducti rationibus hoc seruant. Nos uero antiquum secuti scribendi morem, nec eas ab illis figuras accepimus, nec alias ipsi formauimus.

Et quoniam ad promissa propero, aspirationis nota apud priscos super ipsam literam cui aspirari debebat, figebatur, quem usum hodie quoq; in uocalibus græci seruant. Longo uero post tempore figuram suam aspiratio adepta est. & inter literas ipsarum'q; textum recepta est. Figura autem hæc fuit H' quæ postea mutato scribendi usu è literarū serie eiecta est, et in geminas partes diuisa. Sinistraq; pars figuræ eius super literam cui aspirabatur notari cœpta. quod in uetustissimis codicibus licet inspicere. Sunt etiam qui hunc aspirandi morem, hodie quoq; sequantur. Græci ut dixi eam notam dasian uocant. nostri tum flatilem, tum spiratilem dixerunt. & quam illi psilen, ipsi tenuem exilem'q; uocauere. Ipsa autem spiratilis nota, idest sinistra pars quam dixi hæc erat ⊢. Recentiores uero cum etiam formandis literarum figuris ab antiquis illis deflexerunt, hanc nouam aspirationis notam introduxerunt quæ est H'. Nam quam à priscis inuentam memoraui, tunc utimur cum aut poeticus uersus, aut orationis ambitus ab aspiratione incipit, aut ubi maiusculis literis) Nam maiusculas nunc eas uocamus) utendum est.

SCIRE etiam oportet Barbaros aspirationem semper proferre, græcos neq; semper ut barbari, neq; adeo rarenter ut nos, qui quàm rarissime eam proferimus, præsertim cum uocalibus. quotus nanq; est qui Hamum, Hædum, Hinnitum, Hominem, Humum ita enuntiet. ut aspirare eum primis literis possis cognoscere? quanquam cum aspiramus C' ante E' uel I' ut Cherea, et Chiron aspirationem ipsam efflamus, & similiter cum post Θ' sequitur statim L', & post L' alia uocalis ut Parthia. At Φ' ita proferimus ut eius sonus aut parum, aut certe nihil ab F' differat. Licet autem grammaticis placeat

F non adeo fixis labijs, ut Φ efferri. Nemo tamen nostrum adeo pronuntiationis studiosus est, ut id seruare eum possis agnoscere. Nam prima Fabulli, & phalerij eodem labiorum statu, ac motu a nobis pronuntiatur.

VETVSTISSIMOS autem parcissime usos aspiratione fuisse, testis uel in primis locuples est Quintilianus, qui etiam tradit his uocibus quae sunt Hircus & Haedus, minime illos aspirasse. nunc tam etsi ea in scribendo frequentius utimur quàm illi, rarius tamen eam efferimus adeo hominibus nostri temporis haec spiritus densitas inimica est, & à latina pronuntiatione aliena. De qua nostrum quod sciam nemo ad hunc diem particulatim praecepit, quanquam adolescenti mihi Paduae cum agerẽ in manus peruenerunt pauca quaedam & ea plena errorũ quae Apuleij, cuiusdam grammatici satis obscuri de aspiratione tantum uocalium esse titulus indicabat. Sed ut ad rem proprius accedam aspiratio quibusdam dictionibus naturalis est & ab ipsa formatione haerens ut huic uoci heu. Quibusdam adiũcta est differentiae causa ut huic nomini Hara quae uox per aspirationem differt ab ara, cum altare significat. Non paucae etiam uoces trahunt eam ab origine sua, ut sunt dictiones compositae & deriuatae, ut habito, & inhabito ab eo quod est habeo. Aliquot dictionibus adiuncta est hiatus causa, ut his Vehemens, & Mihi. In multis etiam usus praeualuit ut in his hostis hostium hospitium. In graecis autem, & barbaris graecos, & barbaros sequimur. Sunt quoque nonnullae dictiones quibus aspiramus hac ratione quod placuerit maioribus nostris in locum detractae, aut commutatae literae aspirationem ponere ut hordeum, quod fordeum Sabini dixerunt. Inest igitur aspiratio dictionibus aut natura, aut origine, aut differentiae causa, aut etiam hiatus, aut usu, aut immitatione, aut detractionis, commutationis gratia.

HIS Explicatis ad ipsas uoces quibus aspirandum est uenio. Primũ quidem de uocalibus, quae aspirationem exigunt. Deinde de consonantibus dicturus, literarum, & syllabarum ordine seruato. Initium autem erit à diphthongis, quas apud nos esse quatuor nemo ambigit hoc est Ae, oe, au, eu. uelim autem scias secundum ueterem & rectum loquendi usum uerbum aspiro exigere post se datiuum potius quàm accusatiuum casum. Aspiro enim huic uocali libentius quàm hanc uocalem dixerunt. quod ego hic etiam sequor.

AE diphthongus exigit aspirationem ante C in pronomine haec, & cum foemininum est, & cum neutrum. ut haec arbor, et haec mu-

nera. Similiter aspiramus hae quod est fœmininum numeri pluralis. Græci quoq; aspirant ai qui apud eos est articulus fœmininus et numeri pluralis. Quæ autem apud nos est diphthongus ae. apud illos est ai. Fuitq; hæc causa cur latini diphthongon hanc soluẽtes in ai uerterent, græcos immutati, ut

» Aulai in medio libabant pocula bacchi.

Pro eo quod est aulæ. Et apud Lucretium Animai, siluai, aquai, pro illis genitiuis Animæ, siluæ, aquæ, quid quod in huiusmodi solutionibus utrasq; uocales produxerunt ad illorum morem. Cum latina regula uelit uocalem ante uocalem corripi ut supra dixi. Exstant Beneuenti lapides in quibus scriptum legitur latinis literis. COLONIAI BENEVENTANAI Pro coloniæ beneuentanæ. Quæ inscriptio declarat Samnites quanquam latinis uterentur figuris immitatos fuisse græcos in scribenda diphthongo ae quæ licet apud eos sit ex A' & I', tamen ut nos ae pronuntiant. Festus etiam refert antiquos latinos, ae' syllabam græca immutatione per ai scripsisse. In urbe theate legitur CAISARIS nomen per ai non per ae scriptum. Gellius tamen refert animaduertisse se in commentarijs P. Nigidij ita scriptum, atq; præceptum ab illo. Si huius terræ scribas, i. litera sit extrema. Si huic terræ per e scribendum est. quæ res indicat non defuisse qui aliter generandi, aliter dandi casus eorum nominum quæ primæ declinationis sint, scribi uellent. Qua de re nihil dicturus sum, quoniam tempus hunc ipsum scribendi morem iam pridem obliterauit. & huiusmodi Nigidij regula fortasse ambitiosior est. Aspiramus etiam hæccine. ac ne de his pronominibus hic, hæc, hoc alias dicendũ relinquatur ubiq; aspirare conuenit, & similiter huiusmodi & huiuscemodi. Inest autem his pronominibus aspiratio natura. Græci item aspirant ὡ γ ἡ ὁ. Prisci tamen non hic hæc hoc, sed Hice, Hæce, Hoce dixerunt, ut etiam apud Terentium inuenias dictum hisce plurali numero pro eo quod est hi. Cũ ait hisce arbitrantur nunc hoc munere suam esse Thaidem. Et apud Plautum in captiuis.

» Hisce autem inter se confixerunt dolum.

Nam qui opinantur hæce in genere fœminino aspirationem habere ut differat ab aduerbio ecce, ij falluntur omnino. Eadem enim fuit ratio aspirandi hæce, quæ et hice, et hoce. Aspiramus etiam diphthõgo AE' ante R' in uerbo hæreo. Itemq; in deriuatis, & compositis. Sed & de his, & de alijs, quæ aspirationem exigunt ante diphthongon AE' in posterioribus suo loco, et tempore dicam, idest cum de aspi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

randa E' præcipiam.

AV Diphthongus admittit aspirationem ante D' in hoc aduerbio Haud, qua differt à coniunctione aut. Nam quanquam nunc differunt ultimis literis, apud priscos tamen pro utraq; re cadebant in eadem litera idest T', quos etiam constat uocem Ad' & Cum' esset præpositio, & Cum' coniunctio, & interiectio iisdem literis scripsisse. Posterioribus tamen quos nunc sequimur placuit, haud, cum' esset negandi aduerbium, & Ad' cum esset præpositio per D' scribere, ut terminalibus literis differrent. Aspiramus etiam uerbo Haurio solo quidem usu. Nã ut differret aspiratione à nomine Auris, à quo fit auricula, oĩno ineptum est dicere. Auris enĩ à uerbo haurio ducitur,

Vt uocemq; his auribus hausi.

Sonus enim hauritur auribus. αὐσυρὸς græcum est, & aspiratione caret. Auster, Australis, Austrinus aspirationem non habent. licet, ut multis placet, auster ab hauriendo dictus sit. Sed in his non uicit usus ut in uerbo haurio, quod qdem uerbum aut nostrum est, idest latinum aut est deductum à græco quod est ἀρύω cuius primam syllabam græci tenuant. Itaq; si à græco ducat originem aspiratione caret, sin latinum est, non natura, sed usu habet aspirationem. Si enim naturalis esset aspiratio uerbo haurio deriuata ab eo illam retinerent Auris, Auritus, Auricula, quibus non aspiramus. Ex quibus efficatur, ut uerbo haurio præponatur aspiratio non natura aut alia causa, quàm solo usu.

HEI interiectio traxit aspirationem à natura, quod is animi affectus aspiratione melius declararetur. Qui autem opinantur addi tam huic uoci aspirationem, ut ea differret à pronomine ei in tertio casu, ij falluntur mea sententia. Hanc uocẽ inter diphthongos ideo locaui, quod apud uetustissimos latinos ei' diphthongus habebatur. Nos autem desinimus ei' scribere, sed pro ea productum I' ponimus. Illi enim scribebant heic, nos hic. ut hæc indicant monimenta quæ Capuæ exstant. Q. TIBVRTI Q. L. MELONAVI CVLTRARI OSSA HEIC SITA SVNT. STABERIAE P. L. FLORAE OSSA HEIC SITA SVNT. ROGO TE MI VIATOR NOLI MI NOCERE. FERIAE CN. FILIAE MAIORIS HEIC OSSA SITA SVNT. In tertijs quoq;, & sextis casibus maiores illi nostri ei' scribebant semper ut dixi. Inspice antiquas inscriptiones, et ita rem habere intelleges. Venusiæ etiam exstat monimentum, maiore tamen parte dirutum, in quo scriptum est. AMICEIS SVEIS, pro amicis suis, & SIBEI

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

pro sibi. Et item Capuæ legitur. HEISCE MAGISTREIS VENERVS IOVIAE MVRVM AEDIFICANDVM COIRAVERVNT PEDES CCLXX, ET LOIDOS FECERVNT SERVIO SVLPITIO MARCO AVRELIO COSS. vides heisce pro hisce, & magistreis pro magistris scribere illos consueuisse. Illud etiã annotandum est, quod apud Campanos uenus emittebat genitiuum in VS', non in IS', & quod loco V' in nomine ludus ponebant O, & I Loidos pro eo quod nunc est ludos dicentes. Et cum latini & finitimi populi dicerent Coerare per o & e pro quo nos dicimus curare V pro Oe ponentes. Campani ponebant o' & i' & coirauerunt non coerauerunt dicebant pro quo nos curauerunt. Multa etiã ex antiquis grãmaticis in hũc locum conferre possem, sed non uidetur necessariũ. Est enim res satis manifesta.

EV Diphthongus aspirationem habet in interiectione Heu, eadem qua hei ratione. Similiter in hoc aduerbio heus. in quo fortasse usus præualuit. quando Festus uult ductum esse à græco αὖ. quæ uox doloris est, tenuaturq; apud græcos. Vnde & ægritudinem deductam esse tradit. Eu græca dictio quæ multorum nominum compositionem init. ut Eugenius. Eusebius. Eustachius. Euxinus. Eutychus. Eudemus aspirationem non habet.

OE Diphthongus in omnibus latinis dictionibus abhorret ab aspiratione. Sed de his dictionibus quæ ante diphthongos exigunt sibi aspirari, tam in primis, quàm in medijs syllabis, plenius dicam in posterioribus suo loco. Nunc satis sit hæc perstrinxisse.

DE VOCIBVS igitur quibus aspirandum est præcepturus, illud præmoneo. composita, & deriuata, itemq; obliquos casus, & tempora, quæ quidem tum per deductionem, tum per mutationem literarum formantur, acceptam à primitiuo aspirationem retinere in primis præsertim syllabis de quibus nunc præcipiam. Ac primum quidem de A' quæ est uocalium prima.

A' ante B'.

VOCALIS, A' sequente statim consonante B' habet aspirationẽ in uerbo habeo qua differat à uerbo Abeo Abis Abit, ut multis placet. Deriuata quoq; & composita retinent eandem aspirationem. Habena, Habitus, Habitudo, Habilis, Habitior, Habito, Inhabito, Inhibeo, Exhibeo, Cohibeo, Prohibeo, Adhibeo, in quibus A' uersa est in I', quæq; alia & ab habeo, & ab habito deducuntur, aut cum his iunguntur. Redibeo tamen quamuis ex habeo & re particula constet aspirationem abieat, accepitq; hiatus causa D', quæ litera nullo

pacto aspirationem recipit post se, natura ipsa hoc prohibente. Quã obrem non parum admiror nostrateis quosdam doctos sanè homines, & accuratos in uerbo redibeo h semper notare solitos. deceptos, ut opinor. quod existimarent primam uerbi huius syllabã quæ est Re', cadere in D', quod erroneum quidem est. Syllaba enim nulla apud latinos (de primis loquor, ac medijs syllabis) finit in D', nisi quæ sequitur à D', incipiat. excepta præpositione ad quæ multarũ uocum compositionem init, ut in his Adiuuo, Aduerto. In uerbo autem Redibeo litera D', interiecta est hiatus causa. ut in his Prodeo, & Redeo. in quibus D', non finit priores syllabas, sed inchoat posteriores, quod cum sit, aspirare nullo modo debemus I' in uerbo redibeo. Siquidem litera D' neq; ipsa aspirationem tolerat natura prohibente, neq; statim post se in eadem syllaba uocalem aspiratam collocari patitur. Nulla enim latina dictio habet syllabam aliquam incipientem à D', sequente statim uocali aspirata. Sunt qui uerbo abundo aspirationem præponant. quod ratio prohibet. fit enim ex ab præpositione, et Vndo Vndas Vndat. Aspiramus de peregrinis Habraã, quod Iudæum nomen est. & Habramios, & Habronichus quod est græcum, & hominis proprium.

A' ante C'.

ANTE C', uero aspirationem exigit A' in illo tantum casu Hac, quæ uox transit etiam in aduerbium loci. retinetq; aspirationem in aduerbio hactenus. Sed de obliquis casibus, ac de uocibus compositis, non est mihi particulariter præcipiendum. Cum ea originis suæ naturam sequantur. Sunt qui Istanc, & Istunc, & Istac, & Istic, atq; Istinc aspirent. quæ uoces, ut ego sentio, simplices sunt, non ex pronominibus Iste, Ista, Istud, & Hic, Hæc, Hoc connexæ. Nam uetustissimi dixerunt Istice, Istæce, Istoce, ut Hice Hæce Hoce, pro quibus nos dicimus Iste, Ista, Istud, & Hic, Hæc, Hoc. Necesse igitur erat ut in quartis casibus dicerent Istunce, & Istance, quod quidem dicebant, paulatim tamen ultimã dementes literã, dixerunt Istunc, & Istanc donec Istum & Istam diximus. Istic autem, & Istinc, & Istac dicimus, ut Illic, Illinc, & Illac. Quapropter cum simplices sint uoces, neque cum pro nomine Hic, Hæc Hoc aliquid commixtum habeant, nullo modo aspirandum eis iudico, quod latinæ linguæ lex minime patiatur. Litera enim T', in latinis dictionibus aspirationem post se non recipit, ut suo loco dicemus. Sed in græcis & barbaris tantum.

A' ante D'.

SEQVENTE autem D', aspiramus A', in his dictionibus quæ

à græco ductæ sunt. Hadria masculini generis pro sinu maris, & fœminini pro oppido, & quæ ab his fiunt. Hadriaticus, Hadriacus. Itemq; Hadrianus proprium hominis. Significat autem apud græcos nomen ἁδρὸς, quod huber apud nos. Sed necessarium non est ut enumerẽ dictiones quibus græca aspirent, satis sit eas notare, quas ab illis accepimus. Grãmatici nostri temporis pro ea, quæ fuit Ariadna, Adrianam dicunt, et quidem imperite. Nam græce non Adriana, sed Ariadne nomen est ei, quam desertam à Theseo Bacchus rapuisse dictus est à poëtis, quod hic tetigisse uisum est non inconuenienis, nequis aut existimet Hadrianæ illi nomen fuisse, aut si forte dicat ex Ariadna Adrianam factã mutato literæ ordine fallatur credens ei aspirari debere. Nam Hadriana tunc aspirationem exigit, cum est fœmininum factum ab eo, quod est Hadrianus, quod nomẽ supra posui, pro eo autem quod est Ariadne, tenuari debet.

A' ante E'.

SEQVENTE E' non aspiramus A' in nostris dictionibus, nisi cum in diphthongum coit. De quibus quidem & dixi paulo ante, et dicam in posterioribus.

A' ante F' & G' & I'.

ANTE F' aut G' aut I' in nullis nostris dictionibus aspiramus. A' Græci tamen aspirant ἅγιος idest sãnctus. & item ἁγνὸς idest purus & castus, à quo nomine ducitur proprium nomen Hagnes. Cui aspirandum est, Haia nomen proprium mulieris, quod uetus indicat inscriptio, HAIAE RVFINAE PARENTES INFELICISSIMI.

A' ante L'.

ANTE L' aspiramus A' in uerbo Halo, Halas, Halat, ut differat, sicut quibusdã uidetur, ab Alo, Alis, Alit. Mea tamen sententia huic uerbo aspiratio natura inest, quippe cui conueniat densitas illa quã significat. Est enim exhalatio uaporum, crassiorumq;, ut sic loquar, spirituum densitudo, & Cicero terræ halitum aspirationem uocat. Aspiramus etiam Halitus, & Exhalo, necnon & Hala pro eo quod ait Horatius.

Hirsutis cubat hircus in halis. & Catullus.

Valle sub halarum trux habitare caper.

Similiter Halium genus oleris. est enim ab halando dictum. Ab eo quod est Halo ueteres Halito dixerunt. Itemq; Hallux qui est pedis digitus aspirationem habet, ex eo dictus quod super proximum digitum saliat. In qua uoce maiores nostri loco S' aspirationem posuerũt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Alij uolunt à græco ἅλλω, siue ἅλλομαι dictum quod latine dicitur Salio. Scias tamen græcorum alios uocabus quas supra posui, aspirare, alios uero non. Aspiramus etiã Hallucinor Hallucinator Hallucinatio, ut Gellius est author. Ex ipsa enim aspiratione intenditur exprobratio. In græcis autem Halys lydiæ fluuius. & Halicarnassus urbs, Halonnesos insula ægæi. Halec piscis. Alecus fluuius, tenuatur similiter et Aloeus gigas, cuius filij Martem dicuntur uulnerasse, et ab eo patronymicum aloides. Haliartus uero urbs δασεῖαν habet, & Haliscamulier, et Halizones gens, aspirant etiã græci ἅλσ pro mari, unde & nos Salem dicimus, & salum, ut

» Et sale tabentes artus in littore ponunt. Et

» Perq; undas spumante salo, perq; inuia saxa

» Dispulit. In quibus dictionibus placuit maioribus nostris S ponere magis, q̃ acceptam à græcis aspirationẽ retinere. Vnde sunt q putent satis aduerbiũ ductum à græco Halis esse. Halias genus scaphæ. Halizon fluuius. Haliactes nomẽ persicum. Haliacmon fluuius Macedoniæ. Alcyon pro aui græci nõ aspirant. licet fiat ab eo qđ est ἅλσ. Illi enim ut grammaticis placet nunq̃ aspirant A' ante L' sequente cappa. Cherobosci grãmatici qui græce de aspirandis uocali

» bus scripsit uerba hæc sunt. Alcyon uero etsi ab eo, quod est ἅλσ

» deriuatur, tamen quia sequitur cappa. tenuatur, et similiter præteritum ἅλτο, licet fiat à uerbo ἅλλομαι.

NAM A' ante L' sequente consonante, semper tenuatur, nisi fortasse statim sequatur liquida, nihilominus apud Theocritum est uidere græcos ueteres huic nomini aspirasse, ac licet ipse uiderim in uetustissimis codicibus nostris huic nomini aspirationẽ esse prænotatam, hodie tamen aspirat nemo, & similiter huic dictioni Alcedonia quæ significat tempus, quo Alcyones aues nidificant, quo quidem tempore quanquam media sit hyems, maximã tamen ferunt esse tranquilitatem, Vnde ait Plautus.

» Alcedonia sunt circum forum, Dixerunt autem ueteres & Alcedo Alcedinis, unde Alcedonia, & Alcyon Alcyonis in quã poetæ ferunt alcyonẽ ceycis uxorẽ fuisse conuersam. Dies autẽ nidificationis huius alij undecim esse uolũt, Alij nouẽ, sunt q septem tantũ, De conuersione ẽt aliter qdã sensere. Tradunt enim septẽ fuisse Alcyonis gigantis filias noĩatasq; Phosthoniã, Anthen, Methonen, Alcipã, Pallenen, Drimon, Asterien, quæ post patris mortem è canestreo quæ pellenes arx erat dolore uictæ, in mare se deturbarint, hinc locum fabulæ datũ esse, creditũq; eas in aues uersas, quæ de patris noĩe Alcyones di

ctæ sint. Ferunt etiam Marpissen Idei uxorem Alcyonem fuisse cognominatam de qua hæc traduntur in fabulis, eam cum forma præstaret, Ideo qui & ipse formosissimus iudicabatur, in matrimonium parentes collocasse, Apollinem uero eius amore uictum rapuisse illam, uimq; attulisse. At Ideum iniuriæ huius memorem conatum Apollinem sagittis petere, Erat enim sagitandi peritissimus, Parentes uero cum diu, multumq; deflerent eam, cognominasse Alcyonem, quod & ipsa in infelix Alcyones fatum incidisset, Sed ante quàm rapta esset genuisse ex Ideo Cleopatram, quæ postea Meleagri uxor fuit, In cuius amore, delitijsq; requiesse illum dicunt, Post maternam exsecrationem, Meleager enim cum auunculum occidisset, in Altheæ matris iram, exsecrationemq; inciderat. Qua re commotus, Cum patria hostilij obsidione laboraret, non prius arma capere uoluit, quàm uxoris precibus expugnatus est. Vnde & apud Nasonem Briseis ait.

» Coniugis œnides uersus in arma prece est.
» Res audita mihi nota est tibi fratribus orba.
» Deuouit nati, spemq;, caputq; parens.
» Bello erat ille ferox positis secessit ab armis.
» Et patriæ rigida mente negauit opem.
» Sola uirum flexit coniunx fœlicior illa.

Et quæ sequuntur. Sed nos ea quæ de altera forsitan Marpisse, uel de hac eadem diuerso tamen modo dicuntur referre non negligemus, præsertim cum latinis hæc adolescentibus ignota sint, & Propertiani illi uersus grammaticis nostris parum sint noti.

» Non Idæ & cupido quondam discordia Pphœbo.
» Eueni patrijs filia littoribus.

Fabula hæc est. Euenus Apharei filius Aetoliæ Rex cum Marpissen filiã locare in matrimoniũ uellet, eaq; propter formæ raritatem à multis peteretur. Hanc procis conditionem proposuit, ut curuli certamine inito, præmium illa uictori cederet, uictus uero capite plecteretur, quod domus suæ fastigio affixũ penderet. Itaq; pluribus interfectis. Idas neptuni filius, licet à multis Apharei filius haberetur, equis uelocissimis à Neptuno patre acceptis puellam rapuit, conspicatus eam Dianæ festo die cum alijs uirginibus choreis indulgere, Quo cognito Euenus dolore, atq; ira percitus equos ascendit, Idam insequitur, quem ubi assequi posse desperat. equis confossis in Lycarbon se fluuium, qui post Euenus appellatus est, deturbauit, Idam autem uoti compotem, non passus est Apollo, & ipse Marpisses forma captus, quam etiam rapere cogitasset, securum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

gitasset, securum abire, sed obuiam factus in itinere illum aggressus est. Sed nec Idas certamen detrectauit. Et cum diu pugnatum esset Iupiter ægre id ferens, Mercurium misit, qui prælium dirimeret, potestate facta Marpissæ, ut eius optio esset, utrũ sequi ipsa uellet. quæ rem hanc animo uoluens reputansq; sese mortalem esse, Apollinem uero Deum, ac timens ne ubi uetula facta esset, repudiaretur ab eo, decreuit potius Idam sequi, mortalis mortalem.

A' ante M'.

ASPIRAMVS etiam A' ante M' in nomine hamus, ut aspiratione differret à uerbo amo in tertio & sexto casu, quanquam differunt & tempore, mihi magis placet quod natura ei aspiratio insit. Itemq; Hamatus et Hamoteahones. qui ut grammaticis placet dicti fuerunt quod uel pisces uel cadauera traherent Hamo. Nam ut est apud Suetonium eorum qui supplicio afficiebantur cadauera iussu principum unco sæpe trahebantur in locum quem tum gemonias dicebant. quod significare uult etiam Iuuenalis cum ait.

» Et latum media sulcum deducat arena.

Remanent autem tum in puluere, tum in arena uestigia eius, qui trahitur, & propterea dixit, sulcum deducat. sulcum pro uestigio tracti cadaueris ponens. Similiter et hamotæ piscator ab hamo dictus, Plautus in rudente,

» Saluete fures maritimi. Conchitæ, atq; hamotæ,
» Famelica hominum natio.

Ammon et Ammonius apud græcos aspirationem nõ habent. quam obrem nec nos quidẽ aspirare conuenit. Animaduerti tamen hoc nomen Ammon apud festum positum esse inter uoces aspiratas, quod uel ex eo est, quod ueteres contra usum græcorũ huic uoci aspirauerint. uel quod is qui uolumen Festi ad hanc tantam breuitatem redegit ut indoctus, & parum accuratus in hoc prolapsus fuerit, ut id nomen inter aspirata collocauerit. Hamadryas aspirationem exigit quæ ex eo dicta quod unà cum arbore nascatur. Est enim arboris numẽ. ἅμα enim græce aduerbiũ unà significat. et habet δασεῖαν. Hamaxampeus proprium fluminis. Amilcar sunt q aspirent decepti librariorum ignorantia.

A' ante N'.

ANTE N' autem in nullis nostris dictionibus aspiramus A' præterquam in accusatiuo hanc. Veteres tamen parua delubra dixerunt Hanula loco F' ponentes aspirationem. Fit enim hæc uox ab eo quod est fanum. sunt enim dicta Hanula quasi Fanula. Annibal apud

græcos aspirationem non habet, neq; apud nos aspirare conuenit. Hanno quod punicum est maiores nostri aliquando aspirasse inueniuntur. Sũt et nunc qui aspirent. mihi magis placet non aspirare.

A' ante O' & P'.

ANTE O' et P' latini non aspirant A' Græci tamen ante P' aspirant A' in aliquot uocibus, ut in hac uoce Haspis Haspidis, quæ uox ab Astrologis nostris recepta est. Est autem Haspis curuatura, & circuli & cameræ, & rotæ. vnde legitur aurea summæ curuatura rotæ pro eo quod græce est ἁψὶς curuaturam poëta dixit græce. ut Chereboscho placet δασεῖαν habet quod fiat à uerbo ἅπτομαι. quanquam sunt qui non aspirent. ἁπαλὸν id est tenerum, & molle aspirant græci Neapolitani ouum hapalum dicunt, quod absq; testa gallina peperit.

A' ante R'.

ANTE R' uero aspiramus A' in nomine Hara cum aucem significat differtq; ab ara in qua rem diuinam faciebant. non solum tẽpore sed etiam aspiratione. Deducuntur autem ab eo quod est hara id est auis. Hariolus. Hariolor, Haruspex, Haruspicium, Haruspicina. quæ uoces omnes aspirationem habent. Similiter & Haringa, significabat autem Haringa apud priscos hostiam quæ inde dicta erat quod eius adhærentia inspicerentur exta. Arena caret aspiratione. Fit. n. ab Areo uerbo. Nam epitheton ei est ob ariditatem bibula. Caret. n. omni humore, & succo. unde & plurimum aquæ ebibit. nec mouere aliquem debet, quod arena habeat primam breuem. Areo uero productam. Nam Tegula producit primam. licet Tego illam corripiat. Et Laterna licet à uerbo Lateo dicta sit. quod habet primã correptam. Nihilominus producitur. Est autẽ dicta Laterna, quod ea lumen lateat, & inclusum noctu feratur. vnde Plautus ait.

» Vbi tu es qui uulcanum in cornu conclusum geris?

Non desunt tamen qui arenam ab hærendo, id est quod calci cohæreat dictam uelint. quod minime probauerim. Aspiramus etiã quæ græca sunt Harpe gladij genus. & ἁρπάζω uerbum quod significat surripio. Harpasa quod fuit oppidũ. Harpalus hominis propriũ. Et Harpago Harpagonis quo est genus teli habentis ferrum incuruum. Est et Harpago ferramenti genus, qđ nonnulli populi canem uocant, quo ferramento circa Cupis aptantur. Sunt autem Cupæ uasa uinaria maiora ex ligno, quas satis improprie multi uegetes uocant. Vocari autem Cupas id genus uasis Lucanus ostendit cum ait.

Nanq; ratem uacuæ sustentant undiq; Cupæ.

Cupis enim naues impositæ sustinentur in mari. Cum ipsarũ latera

catrinæq; resarciuntur. Dictæ autem fuere à priscis Caupæ à cauo. unde Caupones dicti à Caupis. Item Harmonia Harmonicus, Harmonides, Harmodius, Harpa. Aspirant etiam græci ἁρμαρίων. qđ dictum est ab eo, quod est ἅρμα id est currus. Nos uero armarium ducimus à nomine quod est arma, qua uoce etiam significantur ferramenta. ut apud Virgilium.

» Dicendum & quæ sint duris agrestibus arma.
» Queis sine nec potuere seri nec surgere messes.

Et propterea non debemus aspirare.

A' ante S'.

RECIPIT etiam aspirationem A' ante S' in hoc nomine Hasta. ut ea differat, à uerbo Asto Astas quod multis placet, mihi magis uidetur huic nomini Aspirationem accessisse antiquo usu quod etiã monimentorum tituli declarant. Sunt qui opinentur uocem hãc ductam à græco uerbo, quod est ἵσημι, & ab eo aspirationem traxisse. qđ non probauerim. Græci Hastam tum δόρυ, tum ἀκόντιον uocant. Eadem ratio est huius nominis hastile. Idemq; seruatur in his uocabus hastatus sub hasto, et subhastatio. Volunt autẽ multi hastam dictam ab obstando. Varro putat dictam quod stans soleat ferri, utcunq; sit. Certe non modo antiqui codices, sed etiã monimentorũ inscriptiones declarant huic nomini aspirari iam inde ab antiquis seculis solitum esse. Sunt qui aspirant huic nomini Hasdrubal, qđ puto ex librariorum ignorantia natum esse.

A' ante T' & V'.

ANTE T' autem nunq̃ nos aspiramus A' ante V' uero consonans placuit maioribus nostris aspirare A' in hoc uerbo Haue, ut differret à sexto casu Auis nominis, ut qdam arbitrati sunt. Indicat hodie quoq; epigrãma qđ est Salerni. FLAVIA CALEMERA DVLCISSIMA HAVE. Nũc autem uix inuenitur q aspiret. De uerbo haurio supra dictum est.

A' ante Z'.

GRAECI autem ante Z' aspirant A' in hoc uerbo ἅζομαι, quod significat ueneror, & colo.

E' ante A'.

AC DE A' quidem in quibus dictionibus aspirationem exigat satis dictum est. consequens est ut eodem ordine de E' dicam quæ ante A' recipit aspirationẽ in græca dictione ἑαυτὸν idest se ipsum. Vnde ἑαυτοντιμωρούμενος.

E' ante B'.

ANTE B' autem in ijs quæ nostræ uoces sunt hebes, id est retusi ingenij. Hebeo, Hebeto, Hebetudo. In quibus aspiratio ipsa na-

tura inest. Auget enim exprobationẽ in hoc nomine aspiratio, ut in il-
lo nomine Heluo, Heluonis. de quo suo loco dicetur. Hebiones etiam
ueteres pauperes dixerunt. quæ uox indicabat contemptum quen-
dam. Sunt tamen quibus placeat Hebiones dictos à uoce græca
βαιὸν quod sonat modicum. quod si sit, aspiratione caruerit, opor-
tueritq; nomen ebæones scribi per ae diphthongon ante O. Ego hoc
in medium relinquo, quando hæc uox ab usu iam recessit. Græca ue-
ro immitatione aspiramus hebdomas, Hebdomadarius, Hebe dea iu-
uentæ uxor Herculis. Hebræus, & Hebraicus. Ebenus aspiratione
caret. est autem genus arboris apud Virgilium.

» India nigrum fert ebenum.

Apuleius grammaticus tradit uerbum Hebeo, Hebes aspirationem
exigere. ut ea differat à uerbo Ebeo Ebeas, quod Ebeati sint ut ipse
tradit, qui in miseriam ceciderint. quam opinionem haud scio cur pro
bare aliquis debeat. Nam ebeatum hominem, aut ebeatum fœminam
nunquam ueteres dixisse inuenio.

E ante C.

E SVBSEQVENTE C in nostris uocibus aspirationem non
admittit. præterq̃ in illo pronomine hæc ut dixi cum de diphthon-
go ae præciperem. Aspiramus autem quæ græca sunt Hecate. ἑκατὸν
quod apud nos sonat centum, Hecatæus, Hecaton propria hominum.
hecatontapylon centum portarũ. Hecuba, Hector, Hectoreus, Hecame
da Arsinoi filia quæ dono Nestori⁹ data ẽ, Hæc aũt capta fuerat apud
Tenedum dum ab achille diriperetur. Sunt qui putent huic nomini
aspirandum, Hecatombe trahit aspirationem ab eo quod est ἑκατόν.
Erat autem Hecatombe sacrificij genus in quo ritus hic seruabatur.
ut centenæ sui generis mactarentur uictimæ, utputa centum sues, cen-
tum hedi. Vnde apud Iuuenalem exsistunt, qui promittunt Hecatom
ben. Iulij Capitolini in uita Pupieni Maximi & Balbini IMPP.
» uerba sunt hæc. Tantum sanè lætitiæ fuit in Balbino, qui plus
» timebat, ut Hecatomben faceret, quod tale sacrificiũ est, centum aræ
» uno loco construuntur ex cespite. ad eas centum sues, centum aues ma-
» ctantur. Iam si imperatoris sacrificiũ sit centum leones, centum aqui
læ, & cætera huiusmodi animalia centena feriuntur, quod quidem
græci quondam fecisse dicuntur cum pestilentia laborarent, et à mul
tis imperatoribus celebratum constat.

E ante D.

ASPIRAMVS Etiam E ante D in nomine Hedus, uel ut
differat à uerbo Edo, Edis. uel quod aspiratio loco F posita fuerit.
Sabini enim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.3.4.7

Sabini enim Fedum ut Fircum dixerunt. Tradit tamen Quintilia=nus priscos edum sine aspiratione protulisse. cuius primam syllabam nonnulli diphthongum faciunt, quorum opinioni non uideo cur assentiar. Aedifico, et Aedificium aspiratione carent, sed non carent diphthongo. ab æde enim faciēda dicitur Aedifico. Hedera uero aspirationem exigit, qua differt à uerbo edo in illis uidelicet temporibus ederã, ederas, ederis, edere. haud sanè rectè opinatus ẽ Apuleius uocẽ hanc deduci ab hæreo uerbo, & ab eo aspirationem trahere. Non debet, inquit, uideri mirum quod prima hederæ corripitur, licet eadem in uerbo hæreo producta sit, quando unum, idem'q; uerbum in præsenti tempore Ae' diphthongum habet. in præterito uero e' breuem, ut cædo cecidi. Quod absurdissimum est. prima enim syllaba cecidi præteriti, extrinsecus accepta est. ut in his fefelli momordi tetendi spopondi, quæ in omnibus eodem modo breuis est. Quæ uero fuerat prima syllaba præsentis ex diphthongo uersa est in I' productam et de Cae' factum est ci in præterito. Nam quæ est ce breuis in præterito ea ut dixi extrinsecus accepta est. Volunt alij Hederam dictam quod edat, id est consumat ea quibus inhæserit. Alij quod edita petat, seu quod hæreat, hoc ut dixi, non placet. Nã si ab hærendo dicta esset. cum hæreo diphthongum habeat, nequaquam poetæ primam syllabam corriperent. Ne autem credam dici ab edendo, id est quod edita petat. repugnat etiam quantitas syllabæ. Verbum enim edo unde dicitur editus habet primam productam quæ res me inducunt ut accedam opinioni eorum qui dicunt hederam ex eo dictam quod edat, id est exedat ea quibus inhæsit. quod uerbum habet primam breuem. Conuenitq; etiam tempore cum prima hederæ cui postea addita fuerit aspiratio ut differret à temporibus quæ supra posui. Forsitan & à græco deducta est ut quibusdam nimis ambitiose placet quod est ἱδρύω id est insideo. Edonius aspiratione caret. Fuere autem Edoni & Edones populi Thraciæ. Vnde apud Virgilium.

Ac uelut edonij boreæ.

At ἡδονὴ pro eo quod est apud nos uoluptas græci aspirant. Et ἕδρα sedes. Vnde καθέδρα.

E' ante F' & G.

ANTE F' in nullis nostris dictionibus aspiramus E' sequente autem G' aspiramus in aliquot græcis Hegesippus. Hegesander, hegesias, Hegesipyle. in quibus I' in E' uersum est apud nos.

E' ante I'.

ANTE I' uocalem non aspiramus E' nisi in interiectione hei de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

qua dixi. At ante I' consonantem aspiramus in his, Heiulo Heiulatus, Heiulatio. quæ uoces fiunt ab eo, quod est hei, que uox est doloris & gemitus.

E' ante L'.

SEQVENTE autem L' aspiramus E' in hac uoce Heluo, heluonis. licet uerbum eluo à quo ducatur aspiratione careat. addita tamen est nomini aspiratio. ut exprobrationis uis aspirando augeretur. Vnde & Heluari ueteres dixerunt. Est, inquit, Festus heluo dictus immoderate bona sua consumens ab eluendo, cui aspirant ut auiditas magis exprobretur. Fit enim uox incitacior. eademq; ratio fuit ut dixi hebes nominis aspirandi, ut aspiratio uim exprobrationi adderet. Veteres etiam huic nomini quod est Heluacia aspirarunt. Erat autem heluacia genus ornamenti lydij dictum à colore boum qui est inter rufum, & album. Appellabaturq; heluus. quanquam hæc eadem uox apud ueteres Saburram etiam significaret. Heluius autem & Heluia propria nomina in sepulcris nunc aspirata inuenias. ut in hoc. M. HELVIO CRESCENTI. M. HELVIVS HERMIAS LIBERTO FECIT. Nunc sine aspiratione. ut in hoc. AVRELIAE VALERIANAE VIXIT ANNIS XXIIII. MENSIB. VII. DIEB. XIII. ELVIA CHRESIA FILIAE DVLCISS. Heluetios galliæ populos in antiquis codicibus aspirationem habere inuenio. In græcis autem aspiramus E' ante L' in his Helena, Helenus, Helinũ, herba quæ è lacrimis helenæ nata dicitur. Libuit hoc loco notare uetus epigramma quod Capuæ exstat. CESELLIAE CONLIBERTAE HIMNINIS OSSA HEIC SITA SVNT HELENA LIBERTA DE SVO FECIT. Heliotropium nomen herbæ, quæ ex eo dicta est quod mane ad solis spectans exortum iter eius sequatur etiam ad occasum. Heliades, Heliodorus, Heliopolis. Heliogabalus, Heliocopis nympha, Heliocrysos herba floris aurei. & quæ dicuntur à nomine Helios, Aelius tamen, et Aelia romana nomina aspiratione carent. habetq; diphthongon AE'. Hellas nomen fluminis. Hellenes, quo nomine fuit Deucalionis filius à quo græcos ἕλληνας nonnulli credunt fuisse nominatos. Hellanicus, Helle, Hellespontus. Sunt qui uelint Elis Elidos aspirationem habere. Helorus Siciliæ fluuius. fuit & Helorus istri fluminis filius, qui ab Aiace occisus est in ea pugna quam Græci cũ Telepho Rege mysorum habuerunt. Helice urbs Arcadiæ, quam mare absorbuit, de cuius nomine ursæ sydus fortasse uocatum est à poetis. uidelicet quod Calisto Lycaonis Regis filia, quæ ex Vrsa cum

filio in ſtellas uerſa eſt Arcâs *fuerit & fortaſſe* Helicænſis. *è græcis tamen poetis ſunt qui tradant* Helicen *&* Cynoſuram *cretenſes fuiſſe iouemq́; nutriuiſſe, quo merito à ioue in cælum ambæ tralatæ fuerint.* Eſt *&* Helicæ *promontorium,* Helicon *mons* Bœotiæ, Helico*niades.* Elleborus *herba caret aſpiratione.* Helpis *nomen proprium. licet græci non aſpirent, tamen in quibuſdam epigrammatibus aſpi ratum inuenies. ut in hoc* CLODIAE HELPIDI CONIVGI INCOMPARABILI GENIALIS MARITVS. *Similiter* Hel*pidius &* Helpidianus, *in quo maiores noſtri uidentur græcos non fuiſſe ſecuti.* Eruditorum *tamen, quos ego noui nemo nunc his nominibus aſpirat.* Fuit *&* Elpes Boëtij *noſtri uxor. cuius epitaphium eſt.*

" *Elpes dicta fui ſiculæ regionis alumna.*
" *Quam procul à patria coniugis egit amor.*
" *Quo ſine mæſta dies, nox anxia flebilis hora.*
" *Non ſolumq́; uiro ſpiritus unus erat.*
" *Lux mea non clauſa eſt tali remanente marito.*
" *Maiorisq́; animæ parte ſuperſtes ero.*
" *Porticibus ſacris iam nunc peregrina quieſco.*
" *Iudicis æterni teſtificata thronum.*
" *Ne'ue manus buſtum uiolet'ne forte iugalis.*
" *Hæc iterum cupiat iungere membra cinis.*

Hellanodices ideſt iudex certaminis. Heliſabet Iudæum *nomen.*

E' *ante* M'.

ANTE M' *autem aſpiramus* E' *in hac uoce hem, quæ latina dictio eſt, traxitq́; aſpirationem à natura.* In *græcis autem* Hemina *genus menſuræ. hemicyclus genus ſedis. hemiſperium quæ uox cæli dimidium ſignificat.* Hemiolius *quædam arithmetica proportio. continens aliquem totum numerum, atq; eius dimidium ut ſe habẽt tres ad duo, & quindecim ad.* X. *hemiſtichius uerſus imperfectus & omnia quæ fiunt ab hem quod græce ſignificat ſemis.* Hęmus *mons. hæmonia prouincia, & hæmonides proprium hominis. atq; in his tribus* AE' *diphthongon ſcribimus. hæmorrhoides genus morbi,* αἷμα *enim ſanguis ab illis dicitur, recipitq́;* AE' *diphthongum. inde* αἱμοῤῥοέω.ῶ. *uerbum, quod ſignificat idem quod fluxu ſanguinis laboro, & profluuium patior.*

E' *ante* N'.

ANTE N' *aſpiramus* E' *ut eniochus, huic tamen uoci henetus ſi atticos ſequi uoluerimus aſpirationem non præponemus, ſin æoles.* Nã

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

hi diagamma ponebant ante E' loco eius aspirationem ponemus, quã quam pro Heneto, Venetum tunc dicamus. Male qui aspirant huic dictioni Enyiò de qua apud Lucanum.

» Aduersaq; risit Enyió.

Hendecasyllabus uersus undecim syllabarũ, qualis ille Catullianus.

» Passer deliciæ meæ puellæ.

E' ante O' & P'.

O' QVOQVE patitur sibi præcedere E' aspiratum in hac uoce græca Heöus, Heöa, Heöum, quæ uox fit ab eo, quod est ἠὼς, idest dies, & aurora. pleriq; tamen græcorum ἑὼς idest mane non aspirãt. P' uero in nostris dictionibus non patitur sibi præponi E' aspiratum, nisi in quibusdam, quas à græcis mutuati sumus, quæ sunt Heptas, & Heptimemeris. omnibus autem, quæ fiunt ab eo, quod est ἑπτὰ aspirandum est, ut Heptaphorus nomen hominis proprium. & item Heptaporus Troiæ fluuius. Est & ἥφαιστος proprium uiri, & nomen Vulcani. Epodos aspiratione caret. Inuenio in quodam ueteri sepulcro nomen hepennia aspirationem habere.

E' ante R'.

ANTE R' autem aspiramus E' in his, Herus, Hera, Herilis, Hercules. Herculeus, Herculanus. Fuit & Herculanum Campaniæ oppidum. Placet hoc loco mentionem facere cuiusdam uetustissimi sepulcri quod ipsi in Pelignis inuenimus, in quo titulus inscriptus hic erat. P. MEMISIANAE VXORI CASTISS. ET INCOMPARABILI AFFECTIONE FEMINAE. CVIVS DE OBSEQVIIS DICERE MINVS SVPPLET DOLORE Q. HERCVLANVS MARITVS, CVM PIGNERIB. DE EA NATIS LOCVM CONSECRAVIT. Quo in epigrammate cum sit uetustissimum, apparet apud uetustissimos latinos pignus emisisse genitiuum pigneris per E' non pignoris per O'. Et hoc uerbum supleo unde dicta est supellex habere unum p. Heraclitus, Heracléa, Herilus, Heros, Heröus, Heröicus, Heröis, Heròine, Herodes, Herodotus, Herostratus, Herophilus, Hermus, Hermei populi, Hermes, Hermaphroditus, Hermagoras, Hermione. Hermiones olim populi, Hermocrates, Hermolaus, Hermippus, quæ q̃d fiunt ab eo, quod est ἑρμῆς idest Mercurius. Itemq; Hermæ, qui sunt lapides quadrati, quos Athenienses solebant ponere tum in priuatarum, tum in sacrarum ædium uestibulis, ut significaretur rationem, & ueritatem perinde, ut forma quadrata rectã semper stare. Dicti autem Hermæ à Mercurio, qui esset Deus rationis et ueritatis ἑρμηνέα interpre-

tatio, unde liber περὶ ἑρμηνείας Ariſtotelis. Hercinia ſylua Germa-
niæ, & Hercinij populi, habent ὑ. Herſa, Herſilia uxor Romuli quæ
in horam uerſa templa cum Quirino tenuit. Eſt autem ἕρση apud
græcos, id quod apud nos eſt ros. Eridanus, et Eremus, et Erigone, et
Erebus aſpiratione carent. Hæreſis, & Hæreticus aſpirationem re-
tinent ante diphthongum AE. Fit enim hæreſis à græco uerbo αἱρέο-
μαι, ἕμαι quod eſt eligo, & capio. Aſpirant etiam græci ἕρπω pro
quo nos dicimus ſerpo, & ἕρπυλλον Serpyllum, et Herpes quod ani
mal inde duxit nomen, quod eo præcipue ſanentur ea, quæ ſerpunt.
Aſpirant etiam huic uerbo ἕρδω quod tum facio, tum ſacrifico ſi-
gnificat. à quo puto ductum nomen proprium Herdonius. De latinis
uero aſpiramus Hæreo, cuius aſpiratio ineſt natura cum diphthon-
go AE, et quæ ab eo ducuntur, hæres, hæreditas, hæreditarius, hære
dipeta, hærediolũ, ideſt prædiolum, Exhæredo, exhæredatio, Hæres
nomen deæ, cui ueteres poſt acceptam hæreditatem rem diuinam fa-
ciebant. At Erciſcundus, quam uocem apud iuriſconſultos ſæpius re-
peries, & Ercius quem alio nomine Iouem penetralem romani uoca
uerunt aſpiratiõe carent. Ercium enim antiqua dictio, unde erciſcũ-
dum dici uolunt, à coercendo tracta eſt. unde & Iouem Ercium puto
dictum quod mala crederetur arcere. Herennius proprium hominis
aſpirationem habet. quod etiam indicant ſepulcrorũ inſcriptiones, et
heri quod à græco dici uolunt, et Hernicus. fuere autem Hernici Ita
liæ populi ex eo dicti, quod aſperam, & ſaxoſam incolerent regionẽ.
Marſi enim ſaxa herna dixere, et Hernũ durũ, unde uolũt herniã di-
ctã à qbus cum ipſo uocabulo aſpiratio accepta eſt. q̃uis Macrobius ue
lit hernicos à duce quodam pelaſgo dictos. proptereaq; à Virgilio
pelaſgum quendam hominem Hernicas ducem datum. Et ut ad uer-
bum hæreo redeam. tametſi ego exiſtimem eſſe huic uerbo aſpiratio-
nem naturalem, tamen non deſunt, qui arbitrentur additum eſſe aſpi
rationem, ut differret ab ære, qui eſt ſextus caſus nominis es in ſecun
da imperatiui perſona. Trahitur ab eodem uerbo herba, quod fixa
ſolo hæreat, & ab herba Herbidus, Herboſus, Herbaceus, Herbula-
rius. Et quoniam herba eſt uiride pecoris pabulũ à ueteribus Herbi-
liſander, dictus herba paſtus, quaſi grauidior, quàm paſtus frumento.
Eruca autem, & erugo ut dicam quod ſentio, aſpiratione carent. Neq;
enim fiunt ab hæreo uerbo ut Apuleius uult. Nam ærugo ab ære di
» citur, habetq; diphthõgum AE. Ea, ut inquit Plinius, fit pluribus mo
» dis. Nam & lapide excoquitur, ut æs deraditur, & in ære candido
» perforato. Atq; in cadis ſuper acetum æreo obturatum operculo, mul

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» to probatior quàm si hoc idem squamis fiat. Quidam uasa ipsa candi
» di æris fictilibus condiunt in aceto radunt'q; decimo die. alij uinaceis
» contegunt, totidem'q; dies radunt. Alij de lima æris scobem aceto spar
» gunt, uersant'q; spatijs sæpius die, donec absumatur eodem scobe.
» Alij terere in mortarijs æris ex aceto malunt, ocyssime uero contin-
» git tenacior recisamentis, in acetum abditis. Hæc igitur Plinij uer-
» ba declarant æruginem ab ære dici, quando ex ære fiat. Eruca uero aut quod urat dicta est. Nam & linguam pungit, & sanguinem exurit, ut sit eruca quasi uruca V' in E uersa. aut q̃d fortasse dicta sit ab esu, hoc est ab edendo & cum principio esset esuca, postea commutatione literæ facta est Eruca, ut ex Valesio, Valerius, ex Fusio Furius, ex Auselio, Aurelius. et ex Asa, Ara ut Varro est author. Ait enim aras primum ansas dictas, quod esset necessarium à sacrificantibus teneri. Ansis autem solere teneri uasa quis dubitat? Commutatione igitur literarum aras dici cœptas, ut Valesios, & Fusios & Plusima, pro quibus dicimus Valerios, Furios Plurima, & ut Festus etiam refert, pro Laribus Ferijs, maioribus, melioribus ueteres dixerunt. Lasibus, Fesiis, Maiosibus, Meliosibus, & Arboses pro quo nos Arbores. Vigirlius quoq; hoc ipsum significare uidetur cum ait.

» Talibus orantem dictis aras'q; tenentem.

Ergo ut ex ansa remota litera N' Asa primo. post uero conuersiones S' in R' Ara dicta est, Sic ab esu primum Esuca, postea Eruca uideri potest dicta, Eruum sunt qui putent aspirationem habere quod ab herba dictum sit, ut sit eruum quasi Herbum, mihi magis placet ab eruendo dictum esse. Nam ut legumen à legendo, idest carpendo. et Lenticula quasi Legenticula, sic Eruum ab eruendo. Carpitur enim & manu uellitur, ut alia legumina. Nunc Eruillum uulgo dicitur. Sunt tamen qui putent è græco dici quod est ὄρβος & aspiratione similiter carere. Heritius, & Herinatius, sunt qui putent ab horrendo dici, atq; exinde aspirationem trahere.

E' ante S'.

DICTIONES Vero quæ habeant è aspiratũ ante S' sunt hæ uidelicet. Hesternus ab eo quod est heri. & Hesito ab hæreo. habet'q; dipthongon Ae'. Item'q; Hesperus, Hesperia, Hesperides, Hesperugo, Hesiodus. ἱστιὰς, hestiodorus. Hestica oppidum quoddam Aetoliæ. Hesione Laomedontis filia, quæ uoces omnes supradictæ à græco trahunt aspirationem, Hesaias, & hester.

E' ante T' & V' & X'.

E' ante T' apud nostros non habet aspirationem, Græci tamen aspirant ἕτερος idest alter, & Heteroclitum quod nos ab eis accepimus, & ἑτερογενές. Prisci Hetam dixerunt quasi Hietam rem mi nimi pretij, ut est oscitatio, & hominis halitus. Hetam alij uolunt esse pustulam illam quæ in coquendo assurgit ut uidemus in ahenis & caldarijs dum feruent. Ante V' aspiremus E' in his solum Heu, & Heus de quibus dixi. At ante X' in aliquot græcis, quæ sunt Hexameter, Hexameron idest sex dierum, et Hexagonus. Fiunt enim a' uoce ἕξ pro qua diximus sex.

E' ante Y'.

ANTE υ', græci non modo non aspirant E'. uerum si in aliqua uoce sit E' aspiratum recipiaturq; post υ' aspirationem abijciunt. Ipsi enim aspirant ἥκηλος idest quietus. cum tamen interijciunt υ' & dicunt εὔκηλον aspirationem amouent. Simili modo dum pro eo quod est.

ANTE Z' quoq; aspirant huic uerbo ἕζομαι idest sedeo, male, qui E zecias & Execiel aspirant.

I' ante A' aut B' aut C' aut D'.

ENVMERATIS his dictionibus quæ aspirationem exigunt ante E' Dicam eodem etiam ordine de I' uocali, idest in quibus dictionibus ei sit aspirandum. Ac primum de illis, quæ habent aspiratum I' ante A' aut B' aut C' aut D'. Aspiramus igitur huic uoci Hiatus, quæ fit ab hoc uerbo Hio, Hias, Hiat. Dixere etiam ueteres Hietare, Hiarbas, & Hibex, et Hibictus sunt qui aspirent. Iberia autem, & Iberus & Iberna aspiratione carent. Hic pronomen etiã cum transit in aduerbium aspirationem habet. Hiecetaon cuius filius Melanippus de quo apud Homerum. exstat epigramma in quo est nomen hidis. D. M. AELIVS ANTIOCHVS HIDI BENEMERENTI QVAE VIXIT ANNOS. LI. MENSES IX. LVCIVS SEPTIMIVS SATVRNIVS COIVGI CARISS. Quo in monimento dictio coiugi est sine litera N' scripta. Hidymeles proprium hominis.

I' ante E' aut F' uel G' uel L'.

SEQVENTE Autem E' non aspiramus I' in latinis uocabus, nisi in illis temporibus Hiem, Hies, Hiet. Sed de obliquis casibus nomi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

num, & temporibus uerborum sat sit præcepisse illud, quod obliq
sequantur rectos, acceptamq; ab illis aspirationem retineant. quodq;
eodem modo cætera uerborum tempora à suo præsenti aspiratione
non differunt. De græcis autem aspiramus Hieron, Hieronymus,
Hieropolis, Hieremias, Hiericho nomē oppidi, quod erat in Iudæa,
Hierosolyma, Hierusalem, Hierarchia. Hiera una ex insulis æolijs.
Fuit & uia sic quondam dicta, quod ea irent sacerdotes ad eleusi-
niā Cererem. Appellata est etiam Hiera uxor Telephi Regis myso
rum, quæ à Nereo interfecta dicitur, cum marito ferret opem, qui
ab Achille uulneratus fuerat, ea, ut fabulæ tradunt, tantæ pulchri
tudinis fuit, ut etiam Helenam superaret. Hieri scythiæ populi. Hie
ropicra genus medicinæ. Hierax uero nonnulli tenuant I. In qui=
bus quidem dictionibus si græcos imitari uolumus primam literam
uocalem faciemus, eiq; aspirabimus. Sunt tamen qui in consonantem
uertant. & é duabus syllabis unam cogant. Nam græce Hieron
trium est syllabarum. Hieronymus uero quinque. I' autem cum est
consonans aspirationem nullo modo recipit, quæ res efficit, ut nomen
Ianus aspirationem non habeat quam habet Hio primitiuum. Di-
ctum autem esse Ianum ab Hiando, Festus author est. Eadem ratio
» est Ianuæ. Ipsius Festi uerba sunt. χάος appellat Hesiodus confu
» sam quondam ab initio unitatem hiantem, patentemq; in profundum
» ex eo χαίνειν græci, nos hiare dicimus. Vnde Ianus detracta aspi-
» ratione nominatur, eo quod fuerit omnium primus. Cui supplica-
» bant uelut parenti à quo rerum omnium factum putabant initiū.
Quamobrem in hoc nomine Hieronymus si primam, quæ græce
uocalis est, consonantem fecerimus, aspiratio demenda erit. Nam I'
consonans, ut dixi, aspirationem non recipit. Ad hæc scire etiā opor
tet I' cum sit consonans ab aspiratione semper abhorrere, ut à se lon
ge aliena. Hiempsal, quod punicum est in uetustis codicibus, aspiratū
inueni. Nullæ latinæ dictiones ante F' uel G' habent I' aspiratum.
quanquam græci aliquando aspirant, ut ἡγούμενος idest dux, seu
præfectus. At ante L' aspiramus Hilum cui uoci aspiratio natura
inest. Dixere autem ueteres Hilum, id quod est in grano fabæ. Fiūt
ab hac uoce nihil nihilumq;. Aspiramus etiam græcos imitantes Hi
laris, & Hilarius, & Hilarodus quæ uox apud priscos signigfi-
cabat lasciui, & elumbis carminis cantorem. Hilaritas, Hilaritudo,
Hilaria. quod nomen apud ueteres erat pluralis numeri & generis
neutri. ut Saturnalia, & Dionysia, Hilæ Hilarū quæ est prisca uox.
significabatq; genus farciminis, siue, ut Festus dicit, intestina quæ ue

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

teres hoc nomine appellabant, à qua uoce boillas uicum dictum putarunt, quod eo bos intestina trahens aduenerit. Quod si est, hoc quoq; nomen aspirationem tenet in media syllaba. Ego in uetustissimo lapide scriptum uidi non boillas, sed bouillas cum litera u'. Hila Varro putat dicta ab hilo, idest minimo. Hilum aspirationem habere docet nomen filium, quod cum ab hilo dicatur, ut Varro est author, in F' mutauit aspirationem, Illyrium, Illyria, & Illyricus aspiratione carent. Dixere etiam prisci Hilare, ut in uetere Afranij uersu propter patruelem tuum constituit anhelans hilare deiecta coma. Quin etiam ab eo quod est hila protulere diminutiuum hilla, idest intestina. ut inquit Festus à græco uerbo, quod licet græce δασεῖαν non habeat, tamen inter aspiratas dictiones ab antiquis collocantur Hilla, & Hille.

I' ante M' & N'.

ANTE M' uero in nulla uoce nostra aspiramus I' in græcis autem aspiramus Himera urbs Siciliæ, Himerensis. Imbros aspiratione caret. At ante N' aspiramus I' in aliquot nostris dictionibus, quibus aspiratio ipsa naturalis est, Hinnio, Hinnitus, Hinnibūdus. Hinc aduerbium quod fit ab eo quod est Hic litera N' interiecta, Vsus quoq; eruditorum aspirat etiam his dictionibus Hinus, qui ex Equa, et asino nascitur, & Hinulus, & Hinuleus.

I' ante O'.

EX OMNIBVS latinis dictionibus unam tantum inuenias in qua I' aspires, ante O' ea est Hio, Hias, à quo fit Inhio, Inhias, cui aspiratio naturalis est, quod id uerbum uegetiore spiritu debeat proferri. Iocasta caret aspiratione. Iosephus Ioannes, Ioacim, in quibus I' uocalis est non consonans, apud græcos aspiratione carent, qua tanto magis carebunt apud nos si primam literam consonantem fecerimus.

I' ante P'.

ANTE P' aspiramus uocali I' in græcis plurimis Hippasus, Hippolytus, Hyppolytion, Hipparchus Hippocrene fons Bœotiæ. Hippocoon, Hipponous, Hippotion. Hippodamas, Hippodamia. Hippodes populi scythiæ. Hippo oppidum Africæ. Vnde Hipponensis, Hippomanes, Hippago genus nauis ad equos deuehendos, Hippias, Hippotoxota, idest eques sagittarius, Hippodromus, Hippocrates, Hipsicratea uxor Mithridatis, Hippocāpus equus marinus, Hippopotamus equus fluuialis. Hippomanes. quod ut ait Virgilius.

» Sæpe malæ legere nouercæ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» Miscueruntq; herbas, & non innoxia uerba.

Ferunt enim hippomanes uel legi è fronte pulli equini statim cum aluo materna missus est. Vnde ait Virgilius.

» Quæritur & nascentis equi de fronte reuulsus.

» Et matri præreptus amor.

Vel certe uirus esse defluens ex obscœnis equarum, dum libidinis ardore feruntur. Vnde apud Tibullum.

» Hippomanes cupidæ stillat ab inguine equæ.

Quod quidem uolunt habere uim insaniæ, Hippius Neptuni cognomen ex eo inditum, quod ex Tridentis eius percussione natus fuerit equus, quem græci ἵππον dicunt. Hippocomus puer qui & equum comit, Hippocoum genus uini dictum ab Hippo loco eius insulæ quæ Cos ab antiquis dicta est. Hippacuo idest celeriter animam duco quod equorum anhelitus admodum sit citus. Iphis uero, & Iphias, & Iphi à nassa, & Iphitus habent I' tenue.

I' ante R'.

ASPIRAMVS etiam I' ante R' in his uocibus Hirsutus, et Hirtus, quibus aspiratio à natura hæret. Sunt tamen qui uelint Hirsutum dici à uerbo horreo, Dixere etiam prisci Hirtipilum, idest Hirtos habentem pilos. Huic nomini Hircus aspiratio loco F' præponitur. Nam Sabini fircus dixere, quanquam, si Quintiliano credimus, principio Romani non aspirabant huic uoci. Eadem ratione aspiramus hirquus, cum significat eam partem oculi qua palpebræ committuntur, quod nomen satis quidem inepte Apuleius grammaticus inde uult dictum, quod illic hæreant oculi. Tradunt etiam Grammatici uocem hanc, in hac significatione scribi debere per Q. cum uero significat animal per C'. quod quanquam non improbo, tamen existimo ueteres in utraq; significatione scripsisse per Q. Nam & Hirquitulos dicebant pueros ad uirilitatem accedentes ab Hircorum scilicet libidine, quæ res aperte indicat etiam Hircum pro animali ꝑ Q pronuntiasse illos, et Hirquos dixisse. non quod ibi hærerent oculi, sed quod signa libidinis, quæ maxima in Hirquis, idest Hircis est, illic essent, eorumq; motu declararetur. Arcum etiã ꝑ Q scribebãt, & cum cœlestis arcus significabatur, & cum arcus quo sagittarij utuntur. Vnde arqtes uocabantur ab antiquis, qui postea uocati sunt sagittarij. & qui nunc dicitur Acipenser ab illis dictus est per Q Aquipenser, ab aquis uidelicet. est autem Acipenser piscis, aliquando in conuiuijs laudatus. Quid? quod pecuniam per Q scribebant, quod inscriptio hæc manifestum facit. Q. FILIVS L. FILIVS

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

RVFVS Q. AGRIVS Q. FILIVS CELER PRAETOR DVVMVIR LANARIAS, ET QVAE IN HIS SVNT SVA PEQVNIA FECIT, VT EX EO VECTIGALE QVOTANNIS COLONIS MVLSVM ET CRVSTVM NATALE CAESARIS AVG. DARETVR. *Quo in elogio duo in primis notanda ſunt. hoc eſt conſueſſe ueteres pecuniã per Q ſcribere, qđ ego alibi quoq; notaui, & Ablatiuos caſus nominum tertiæ declinationis, quæ neutri eſſent generis, & in E' rectum caſum haberent, in E' quoq; exire literam finalem. Nam cum dicerent hoc uectigale in recto, pro quo poſtea uectigal dictum eſt, dicebant ablatiuo caſu uectigale, ut hic cernitur. Et primo caſu mare, ſexto etiam caſu mare. Vt apud Lucretium.*

» *E` mare primum homines è terra poſſit oriri.*

» *Squamigerum genus, & pecudes erumpere cælo.*

Hirpinus ſecundũ quorũdam opinionem habet aſpirationẽ. Hircius nomen propriũ aſpirationẽ exigit, ſiue dictum fuerit ab Hirco, ut ab Aſino, Aſinius, et à Vulpe Vulpius, ſiue ad Hirto, quod ſi ſit per T' ſcribi oportet forſitan & ab eo dictus eſt, quod apud priſcos erat Ercius, mutata litera, de qua uoce ſuperius dixi, quod ſi ſit, aſpiratione carebit. Græci per T ſcribunt, nec aſpirant, quæ res declarat maiores noſtros non aſpiraſſe huic nomini Hirudo ſi dicatur ex eo quod hærendo ſanguinem ducat, aſpirationem habebit. ſed non conuenit in quantitate ſyllabæ. Hirundo auis uidetur dicta eſſe à Vere qđ Vere ad nos tranſeat. qđ ſi eſt. litera V' mutata eſt in aſpirationẽ, quãuis hodie non eſt qui aſpiret. Dixere etiã ueteres hirrire quod tractũ eſt à canibus rabioſis. Iros nomen oppidi, quã Homerus ouiũ matrem dixit. Et Irus proprium hominis, et Iros ideſt uer. Itemq; Iris aſpiratione carent. Et Ironia & Ironicus. Hiros tamen cum ſacrum ſignificat θυσίαν apud græcos habet. Hira oppidum Argolidis.

I' ante S'.

ANTE *S' quoq; aſpiramus I' in uerbo Hiſco, quod traxit aſpirationem ab Hio uerbo, de quo dixi, Hiſpidus, Hiſpida, Hiſpidũ aſpirationem habet natura ſibi hærentem. q̃q̃ qdam ab horrere dici uolũt. De græcis autem aſpiramus Hiſtoria, Hiſtoricus, Hiſtopus genus nauis. Iſter uero Iſtrio Iſagoras Iſauria à qua deuicta Seruilius Iſauricus dictus eſt Iſopleuros triangulus habens latera æqualia. Iſomerinos circulus æquinoctialis. Item Iſpania, & Iſpanus hæ uoces omnes habent I' tenue. Licet quidam huic nomini Iſpania contendant debere aſpirari, quod ego probo, & in uetu-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

ſtiſſimis quibuſdam monimentis aſpirationem habeat Hiſpania, & Hiſpanus. Caret etiam aſpiratione Iſæus nomen oratoris, quod nomen habet Ae diphthongon poſt literam S. Nam quod iſtrio ponatur apud Feſtum inter uoces aſpiratas, aut fuit error eius, qui id uolumen in hunc ordinem, quem nunc habet, redegit, aut certe uoluntas hominum illius temporis, qui contra græcam inſtitutionem aſpirare uoluerunt.

I ante T & V & X & Z.

ANTE T uero & V & X & Z non aſpiramus I niſi in nomine Hiulcus, quod à uerbo Hio aſpirationem trahit. Græci tamen aſpirant aliquando I ante X & Z ut in his uerbis ἵζομαι, & ἱζάνω. ac de litera I ſatis dictum eſt.

Ypſilon.

RESTANT Pauca quædam dicenda de litera Y quod græci ὑ à ſoni tenuitate uocauere, quoq; nos in græcis tantum dictionibus utimur, aut in quibus græcos immitamur. unde græcum Y à poſterioribus dicitur. Scire igitur oportet græcos daſea notare ὑ in omnibus dictionibus quæ ab eo incipiunt, quanquam Aeoles hoc non ſeruarunt, qui δασεῖαν fugiebant. Aſpiramus igitur Y ante A in his, Hyàs, Hyades ſtellæ quædam in fronte Tauri dictæ ex eo quod ex ortu ſuo pluuias excitent, uel quod in ſpeciem Y literæ poſitæ ſint in cœlo. De quibus alij quidem loquuntur in hunc modum. quod hæ Bacchi nutrices fuerint, et cum Iunonis iram uererentur, fugerent'q; Lycurgi Regis ſæuitiam, Iupiter eas cœlo intulerit, & ſtellas eſſe iuſſerit. Alij autem tradunt Atlantem ex Aetra uxore Hyam filiũ ſuſcepiſſe quem à Leone deuoratum, cum ſorores miſerabili lamentatione proſequerentur, & mœrore uitam finirent, Iupiter illas miſeratus in ſtellas uerterit, ut earum pietatis perpetuum hoc eſſet teſtimonium, quæ de fratris nomine Hyades ab hominibus dictæ ſunt. Hyantis, Hyacinthus & lapis, & flos, & nomen proprium, Hyacinthinus à colore, Hyacinthia ſacra Hyacinthi. Nec uero me latet multos contẽdere, ut prima litera I ſit iota ſecunda ſit ὑ Hyantheus, Hyàpolis urbs Phocidis. Hyalos uitrum, hyalinus uitreus. hyolenſes Siciliæ populi ANTE B in his Hybla mons Siciliæ & oppidum, & pars Atticæ. Hyblæus Hyblon nomen Regis à quo hybſei. Hybrida ignobiliter natus, Hybris enim tum contumeliam, tum flagitiũ, tum ſtuprum apud græcos ſignificat. ANTE D in his Hydaſpes fluuius, Hydra, Hydrus, Hydrops, Hydropicus, Hydromantia, hy

draulos genus

draulos genus organi musici, Hidria uas, Hydrus mons. Hydrus oppidum. Hydarnes proprium hominis, ac demum in omnibus quæ fiunt ab Hydor, ut Hydrochous signum cœleste, idest aquarius.

ANTE E` Hyems, si uerum est quod & hyems, & hymber à græco uerbo ducantur, quod udum & pluuiosum significat. Mihi magis uidetur ab hyando hyemem dictam esse, quod, ut Varro ait, animaq; à nobis flatur, tum appareat, Spiritus enim ipse noster dum spiramus hyeme quasi in nebulam concretus cernitur, ueteres autem latinos arbitratos esse hiemem ab hiando magis, quàm à uerbo græco dictam. Hoc satis declarat quod in uetustissimis codicibus per I' latinum scripta semper inueniuntur, & hyems, & himber, & hibernus. idq; seruandum ipse iudico. Hyems enim est dicta quasi hians, & quod non solum anima nostra, ut Varro ait, sed & aer ipse hiet, Ab Hieme, Himber dictus, quasi hiember detracta litera. Hieme enim exsistunt frequentiores Himbres. Ab ipso autẽ Himbre fit Hibernus dempta M' litera, ut à patre paternus. & à Matre Maternus. Hyæna quam ex fœmina in marem uerti fabulæ tradũt. Est autem serpens quam uno anno marem, altero fœminam esse tradiderunt. Scribitur etiã Hyæna per Ae' diphthongon, Hyei populi locridis. Hyella Oenotriæ oppidũ à Phocensibus conditum. Ante F' quæ latina est litera Y' scribi non potest, pro qua ph in græcas utimur.

ANTE G' Hygia proprium nomen, exstat Neapoli urna in qua hæc leguntur. M'. AVRELIVS NICOLAVS AVRELIAE HYGIAE CONIVGI DVLCISS. B. M. FECIT. Hyginus nomen proprium.

ANTE L' hylas Herculis puer à nymphis raptus. Hylagmos nomen canis Hylacus hominis, Hyle materia, Hyllus nomẽ propriũ.

ANTE M' hymen, hymenæus, Hymnus. hymettus mons. Hymella fluuius. Hymees uiri proprium.

ANTE N' uocem nullam accepimus quæ habeat Y' aspiratum.

ANTE O' hyoscyamus herba.

ANTE P' hyphe, Hypsiphile, Hypocaustum. Hypsenor, Hypenor, Hypallage Hypanis, & Hypacaris flumina scythiæ, Hyperbole, Hyperbaton, Hypothesis, Hypocrita, Hyparcus idest præfectus, Hypostasis, Hypermeter uersus, qui syllabam superabundantem habet. Hyperborei montes, Hyperiochus uiri proprium, & Hyperides, Hypermestra, Hypatos, Hypotheca, quæq; fiunt ab ὑπὲρ, & in his Hyperion, quo nomine dictus est sol, quod super teras feratur. Hyperia nomen nymphæ, Hyperia fontis, Hyperides nomen proprium, hy-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

perborei, qui habitant ſuper, ideſt ultra aquilonis flatum, quos tradunt humanæ uitæ modum excedere, Hypnus, & Hypneros nomina propria quæ in antiquo ſepulcro ſcripta inueni.

ANTE R' hyre oppidum Bœotiæ & Hyrcanus, Hyria etiam uicus aulidis, & Hyrie ſtagnum, ſeu fluuius Bœotiæ, Hyrmine oppidum peloponneſi, Hyra nomen propriũ, Hyrtacus, Hyrtacides. Hyrtius. Cuius meminit Homerus, refertq; eum ab Aiace occiſum, Hyrgis flumen Scythiæ. Hyroeades uiri proprium.

ANTE S' hyſtrix animal, Hyſſopus herba. Hyſtaſpes nomen perſicum, Heſpeus uiri proprium. indifferẽter quoq; Hyoſtyamus, et Hyuſquiamus herba hodie dicitur. Et cum hoc nomen græce ſit quinq; ſyllabarum, à noſtris ita pronuntiatur, ut quadriſyllabum appareat. græci dicunt hypſipyle, nos autem P' abiecta ſæpe dicimus Hyſiphyle. dicunt & hys pro quo nos ſus. Aſpirant etiam græci y' ante th'. ὕθλος ideſt nugæ, & dictum ridiculum. Sunt qui ſcribant per iota ſine aſpiratione.

FVISSET Non parui & certe ingrati laboris uoces omnes colligere, in quibus græci aſpirent huic literæ y', quas ſi collegiſſem non multum tamen inde utilitatis attuliſſem latinis adoleſcentibus, quaſdam tantum placuit annotare, quæ à latinis acceptæ in mentem uenerunt nulla diligentia adhibita, neq; enim græcis hæc præcipio. Atq; ut intellegas, quid ipſe de huius literæ uſu ſentiam, ſic quidem cenſeo uenia dignum quiſquis is ſit, qui in eiuſmodi dictionibus I' latinum ſcribat, modo aſpirationem præponat. Neq; enim neceſſitas aliqua coëgit maiores noſtros eam literam à græcis mutuari, quam ne antiquiſſimi eorũ habuerunt, ex qua accepta haud ſcio an nobis utilitas parta ſit aliqua, an non, pronuntiatio ipſa magis quàm figura docere nos poterat, eam literam tenuiter ſonare. tametſi non adeo diligentes in pronuntiandis literis ſimus, ut hanc differentiam ſeruet noſtrum aliquis. quam ne græcorum quidem, quos noui ſeruet nunc unus. Græci etiam cum producunt ή & ώ, quæ ἦτα, & ὦ μέγα ipſi appellant, alias dederunt figuras, qua in re fuiſſet profecto, non parua utilitas ſi illos imitati fuiſſemus. Sed maiores noſtri, quod cum utilitate etiam magna facturi erant, contempſerunt, quod autem ab re fuit ſecuti ſunt, in quo laboris aliquid utilitatis certe, aut omnino nihil, aut parum nobis eſt additum. Sed quoniam maioribus noſtris ſic placitum eſt, ſtudeamus, quoad fieri poterit, ut in q̃bus oportet dictionibus υ' ſcribamus, dum tamen ne dũ nimis græci uideri uolumus, latinos nos eſſe obliuiſcamur, illud non ignoran

tes, quod maiores nostri hanc literam in u' uocalem sæpissime uertebant, & pro Sylla Sulla, pro Thymo Thumus, pro Myrto Murtus dicebant.

O' ante B' & C' & D' & F' & G'.

AC De I' hactenus, nunc de O' dicam, quod quidem nec ante B' nec ante C', nec ante D', nec ante F', nec ante G' aspirationem habet in nostris dictionibus, præterquam in pronomine hoc. et aduerbio, hodie quod ab hoc, & die fit C' litera eiecta. Legimus etiã ueteres dixisse Hodidocos latrones ac uinarum obsessores. Fit enim à græco ὁδὸς idest uia. Hodius habet aspirationem fuit nomen præconis. Ocnus aspiratione caret, & Ode, & Obeliscus.

O' ante E' & I' & L'.

ANTE E' quoq; & I' non aspiramus O'. At ante L' aspiramus Holus holeris, ea causa ut quibusdam placet, ut aspiratione differret ab infinitiuo olere, fuit enim aliquãdo tertiæ coniugationis, quod nullo modo probauerim. Nam prisci illi qui non Holus, sed Helus dicebant, nihilominus aspirabant. Dixere etiam heluela idest minuta holera, & Helusa pro quo dicimus olera. Ex quo satis clarum esse potest huic uoci naturalẽ esse aspirationem. Fit ab eo olus olitor. Græci aspirant Holophernes, & holocaustum, & Holor quos nos sequimur. Sunt tamen qui olor tenuent.

O' ante M'.

ANTE M' aspiramus O' in nomine homo, ut aspiratione differat ab eo, quod est omen ominis. Ego tamen existimo huic uoci inesse aspirationem naturalem. Nam prisci cum non Homo, sed Hemo per E' dicebant, aspirabant ut nunc, & similiter cum dixere Homo, Homonis, ut

» Vulturus in siluis miserum mandebat Homonem.

Quãquam multi pro nomine proprio accipiunt. Quibus in uocibus nulla tunc erat habenda differentiæ ratio. Aspirabant etiã illi huic uoci Homelium, quod erat pilei genus. Aspiramus etiam quæ græca sunt ὁμοιομέρεια similitudo partiũ, quo nomine Lucretius utitur. Hinc & Anaxagoræ scrutemur Homoiomerian. Fit hæc dictio à uoce aspirata ὅμοιος idest similis, & ὁμώνυμον idest eiusdem nominis, & Homonyma. ὁμοιογένες eiusdem generis. Vnde & homogenium, Homophonos eiusdem linguæ, Homilia, Homelus mons thessaliæ, Homerus Homericus. Homeromastix, Homolobrus, Homonœa proprium mulieris. Significat autem græce ὁμόνοια concordiam. Exstat mulieris eius nominis epigramma his uerbis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» Tu qui secura procedis mente, parumper
» Siste gradum quæso, uerbaq; pauca lege.
» Illa ego quæ claris fueram prælata puellis.
» Hoc homonœa breui condita sum tumulo.
» Cui formam paphiæ charites tribuere decorem.
» Quam Pallas cunctis artibus erudijt.
» Non dum bis denos ætas mea uiderat annos.
» Iniecere manus inuida fata mihi.
» Nec pro me queror, hoc morte est mihi tristior ipsa.
» Mæror athimeti coniugis ille mei.
» Sit tibi terra leuis, mulier, dignissima uita.
» Quæq; tuis olim perfruerere bonis.
» Si pensare animas sinerent crudelia fata.
» Et posset redimi morte aliena salus.
» Quantulacunq; meæ debentur tempora uitæ.
» Pensarem pro te cara homonœa libens.
» At nunc quod possum fugiam, lucemq; deosq;,
» Vt te matura perstyga morte sequar.
» Parce tuam coniux fletu quassare iuuentam.
» Fataq; mœrendo sollicitare mea.
» Nil prosunt lacrimæ nec possunt fata moueri.
» Viximus, hic omnes exitus unus habet.
» Parce ita non unquam similem experiare, dolorem.
» Et faueant uotis numina cuncta tuis.
» Quodq; mihi eripuit mos immatura iuuentæ,
» Id tibi uicturo proroget ulterius.

ATHIMETVS PAMPHILI TIBERII CAESARIS AVGVSTI .II. ANCEROCIANVS SIBI ET CLAVDIE HOMONOEAE CONLIBERTAE ET CONTVBERNALI.

O' ante N'.

ASPIRAMVS etiam O' cum præcedit literæ N' in his Honor, Honestus, Honoro, Honoratus, Honorius nomen proprium. à quo Claudianus Honorides patronymicum protulit. Honoraria ludi qui à romanis fiebant in honerem liberi patris. Sed honos si Varroni credimus dictus est ab honesto honere, & honestus quod honus sustineat reip. Seruius quoq; inquit honustus dicitur cui honus ipsum honori est, ut siquis spolia de hostibus ferat. Retinet etiam aspirationem. Nam ab honere descendit, quæ uerba indicant honus

honeris

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

honeris aspirationem exigere. quod Gellius quoq; affirmat. & nomen honestus, atq; honustus ab honere duci. Sunt tamen & hodie q neq; honus, neq; honustus aspirent, etiam eruditorum usu accedente. Sed cum honor, & honoro, honoras aspirationem retineant quod seruamus in deriuatis, non est abijciendũ in primitiuis. Male qui aspirant Orno, Ornas, & Ornatus. Fiunt enim ab os oris. Honapus flumen Scythiæ habet aspirationem.

O' ante P', & R'.

ANTE P' nos non aspiramus O' quanquam græci aspirant quibusdam uocibus, male qui aspirant, Opis nomen Nymphæ, & Opicus. Fuere autem Opici Campaniæ populi in quibus numerabantur Baiani, Cumani, Puteolani, Neapolitani. Hæ nãq; urbes Opicorũ dicuntur fuisse. Aulij Gelij ex undecimo noctium acticarũ uerba sunt hæc. Percuntanti cuipiam q & literarũ, & uocum græcarum expers fuit. Cuius'nam liber & qua de causa scriptus esset, nomen quidem scriptoris statim diximus. rem de qua scriptum fuit dicturi hæsimus. Paulo autem post subdit. Tum ille Opicus uerbis meis inchoatis & incønditis abductus. Hæc Gellij uerba aperte declarant, per ea tempora uocem Opicus, obprobrij uim habuisse, & in conuicijs in illos dici solitam, qui literas nescirent, & incultius, ineptius'q; loquerentur. Id'q; etiam Iuuenalis uerba indicant, cum ait.

Opicæ castigat amicæ,

Idest quæ non latine loqueretur, sed opice. Et quid mirum cum ab oscis qui fuere Campaniæ populi, deductum sit nomen obscœnus. Et festus dicat Opicum pro Osco poni solitum. Et hodie q uino plus nimio indulserit, eum Theutonicum de uitio gentis increpitant, inclamitant. Prisci quoq; uerbum græcari ab eo protulerunt quod græci liberius se haberent in conuiuijs. Multa enim uerba trahuntur à moribus nationum. At ante R' aspiramus Hortus Horti, ut differat à participio, & nomine ortus. Dictum autem esse Hortum à uerbo orior quod aspiratione caret, ex eo iudicari potest, quod, ut grammatici tradunt, Veteres etiam uillas dixerunt Hortos, quod ibi orirentur qui capere arma possent. ab Horto, Hortensis, Hortensius, Hortulus, Horreo etiam, et Horror habent aspirationem. Additur enim ipsi uoci ex aspiratione nescio quid quod affectum augeat. Fiunt ab his Horresco, Horridus, Horribilis, Horrisonus. Item'q; ordeum aspirationem habet. non quod fiat ab horreo (quanquam sunt etiam qui dictum uelint ab'oriendi celeritate) sed quod fiat à nomine Fordus, Forda, Fordum. ac loco F' fuerit aspiratio posita. Prisci tamen illi di

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

xerunt Hordus, Horda, Hordum cum aspiratione, cuius loco posteriores F' posuerunt, atq; inde aspiratio in nomine Hordeo mansit. Significat autem Fordus grauidũ, ac prægnantem. ut apud Nasonẽ.

» Forda ferens bos est, fecundáq; dicta ferendo.

Quod ex eo etiam iudicari potest quod Hordeacia dicta sunt ab antiquis sacra, in quibus hostiæ Hordæ, idest prægnantes imolabantur. Hordeum igitur dictum est quasi Fordeum idest grauidum, ac prægnans. ab Hordeo Hordeacius, Hordeia genus piscis. Hordearium æs, quod equiti pro Hordeo pendebatur. Hordeonius nomen proprium. Itemq; Hornus, Horna, Hornum. uel ut differat ab arbore orno, uel quod fiat ab eo quod est hoc & annus, ut multis placet. Dixerunt enim Hornam frugem quæ hoc anno prouenit, Horreum quoq; habet aspirationem, uel quod fiat ab Horreo uerbo, quod non probo, uel quod dictum sit à Farre. Nam ueteres Farreum dixere, mutatisq; literis postea ex Farreo factum sit Horreum. Sunt qui à græco duci uelint. Aspiramus etiam Horatius, non quod fiat ab Hora, uel ore, aut oro uerbo. Nam si fieret ab oro uel ore saltem aspiratione careret, sin ab Hora prima produceretur quam corripit. Habet igitur aspirationem Horatius si latinum nomen est, quod ita maioribus placitum sit. Sin græcum est traxit eam à uerbo ὁράω, ῶ. quod significat uideo, & aspicio, Inuenio, & Horius nomen proprium. Fieri etiam posset ut Horatius dictus esset ab ὦρα quæ græce significat pulchritudinem mutata quantitate primæ syllabæ, quæ græce in nomine Hora producta est. Hortor, & quæ ab eo fiunt usu ipso aspirationem habent. Ab eo enim quod est Os Oris, Ortor formatum est. Os autem aspiratione caret, & similiter Hortor si naturam originis sequi uelimus. Sunt tamen qui putent accepisse aspirationem differentiæ causa, ne uideretur esse frequentatiuum uerbi Orior. Veteres etiam dixerunt Oriam nauim piscatoriã. ut Plautus in rudẽte.

» Mea opera laborare rete & oria.

Cui debeat aspirari nec ne affirmare non ausim. Nam si latina uox est, aspiratione carebit. Fit enim ab ora oræ. Cuius uocis significatio manifesta est, ut ora maritima, et ora uestis, idest extremitas. Est etiã ora funis, quo naues ligantur in portu. ut apud Quintilianum.

» Oram soluentibus bene precemur. Sin autem fit à uerbo græco ὄρνυμι oreo quod significat moueo & excito carebit etiam aspiratione. Quod si forte deducere eam uolueris ab illa uoce ὑρμὸς quæ est pars portus. Vnde hodie à nautis dicitur Hormizo, aspirationem exigit. Aspiramus autem, quæ græca sunt hora quæ par-

tem temporis significat. Et item Hora pro dea iuuentæ. Nam et ὥρα græce pulchritudinem etiam significat. Vnde ὡραῖος adolescens formosus. Significat item plurali numero quatuor anni tempora Horologium. Horizon qui latine dicitur finitor. Est autem circulus quidā sphæræ. Horoscopus, idest ea cæli pars quæ hora qualibet ab inferiori Hemisperio surgit ab oriente, nostri astrologia ascendens appellant. Fiunt autem hæ uoces Horizon, & Horoscopus ab eo quod est ὅρος idest terminus, & finis. Significat etiam Horoscopus apud ueteres instrumentum quoddā ad horas ostendendas. Aspiramus ẽt Horus nomen proprium, & Horosius, & Hormenus, & Horontes fluuius, & Horthes oppidum thessaliæ. Orpheus Orestes aspiratione carent. Itemq́; Oreades quæ dictæ sunt ab eo, quod est ὄρος, ὄρεος idest mons, montis.

O' ante S'.

O' cum præcedit S' in nullis nostris uocibus aspiramus, quanquam uincat eruditorum usus in his quæ sunt Hostis, Hostia, Hostio uerbum, Hostimentum, Hostium, Hostiarius. Dixere etiam Hostica, pax idest hostis captor. Hospes, Hospitium, Hospitalis, Hospitor, & quæ ab his fiunt. Hostis, inquit Apuleius, quem iam pudet totiens uocare in iudicium, ideo aspirationem habet ut genitiuus eius pluralis secernatur ab eo, quod est Ostiū in nominatiuo casu, uel quod ab Hostio uerbo ducatur, quod æquo significat, quoniam in hostium conflictu quædam consueuerit fieri ordinum æquatio. Concordat enim ut ait in hoc nomine aspirationis signum cum re quæ significatur quod nota aspirationis secundum ueterem scripturam ita formaretur quasi biceps gladius inter duas hostiles partes. Ac primum quidem illud, ut secernatur genitiuus eius pluralis à nominatiuo hostiū ineptum sane est. Hostis enim eodem tempore, quo hostium accepit aspirationem. idq́; seruatum semper esse ne forte dubites. Inspice si uacat uetustos codices, & me minime mentitum inuenies. Nam quod hostis fiat à uerbo Hostio, fieri id quidem potest. quanquam non minus uerisimile est fieri uerbum Hostio ab eo, quod est hostis ut uestio, à nomine uestis, & hospitor ab hospes. & Galeor à galea, & gladior à nomine gladius. Sed licet Hostis ab hoc uerbo Hostio esset, non tamen ob id aspirationem sibi usurparet. Cum hoc uerbum Hostio aspirationem naturalem non habeat, quod probari ab Apuleio oportebat. Illud autem penitus anile, quod ait de bicipiti gladio. Ad hæc si ostire æquare est, aut æquum esse, & Hostimentum est æquamentum, ac beneficij pensatio. Et hostes, ut No-

nio etiam placere uideo, inde dicti quod æqua causa pugnam siue bellum ineat. Vel quod uerbum Hostio idem aliquando significaret quod ferio, & offendo, Quanam ratione uetustissimi latini peregrinum ab initio hostem appellassent. Quod etiam Cicero, & Varro, & Plautus affirmare uidentur. Et duodecim tabulæ indicant? Si enim hostis ab hostiendo, idest uel ab æquando, uel à feriendo, seu offendendo, uel quod ex æqua causa pugnam adiret, dictus esset, prisci illi latini peregrinum hostem non dixissent. Non conueniunt hæc secum. Cum qui nunc hostis, idest inimicus dicitur perduellis ab illis diceretur. Et qui ab illis hostis à posterioribus dictus sit peregrinus.

» Ciceronis uerba sunt hæc. Equidem iam illud animaduerto, quod
» qui proprio nomine perduellis esset, is hostis uocaretur lenitate uerbi
» rei tristitiam mitigante. Hostis enim apud maiores nostros is dicebatur,
» quem nunc peregrinũ dicimus. Indicant duodecim tabulæ, aut
» status dies cum hoste. Itemq; aduersus hostem æterna authoritas,
» quid ad hanc mansuetudinem addi potest? eum qui cum bellum geras
» tam molli nomine appellare, quanquam id nomen durius effecit
» iam uetustas, à peregrino enim iam recessit, et proprie in eo qui ar
» ma contra ferat remansit. Varro quoq; eadem sentit. ait enim mul
» ta uerba aliud nunc ostendunt. aliud ante significabant ut hostis.
» Nã tum eo uerbo dicebant peregrinũ, q suis legibus uteretur, nunc
» dicunt eum, quem tum dicebant perduellem. Ex quibus efficitur ut non Hostis ab Hostio uerbo dicatur. Cum hostis non inimicum, sed peregrinum significaret apud patres, & authores linguæ latinæ. Vt autem hostio uerbum aspirationem acceperit qua discerneretur à sexto casu huius nominis Hostio, fieri id quidẽ potuit. Sed ut una te absoluam sententia. omnibus his quas posui uocibus aspiratum est usu quodam, quem posteritas quasi regulam quãdam secuta est, idq; antiqua stemmata, & tituli indicant monimentorum ac sepulcrorum. Nam Hospes inde dictus quod Hostium nostrum petat, uel quod ore, idest osculo adueniens non petat, ac mutuo petatur, quod magis probo. Hostium uero inde dictum, quod sit os, idest ingressus domus. Ab Hospite autem fit Hospitium, & Hospitor, Hospitalis. Non desunt tamen, qui Hostium ab Hostando dictum uelint. uel à græco ὠθεῖν quod est repellere, qđ utrunq; aspiratione caret. Qui ita sentiunt uolunt cum ingressu arcemur aliquo ab obstando hostium dici cum ingredimur, aditum ab adeundo. Differunt tamen et alia ratione dicimus enim Nili fluminis hostia, & tiberina hostia qua mare intrant, non aditus, & facilis est ad Regem aditus, non

ficale hostium. Et hæc silua nullos habet aditus, non hostia. Et fenestra patefacta non hostium sed aditum furibus præbuit. Et murorum ruina militibus aditum fecit in urbem ingrediendi, non hostium. Et pulsa hostium, non pulsa aditum. Itaq; aditus, ad plura q̃ hostium pertinet. Apud græcos ostiarius, & ostia habent O' sine dasea, Nam & græce hæc nomina leguntur, quamuis sint latina. Hostis quoq; cum à priscis diceretur peregrinus, uidetur uel dictus quasi Obistis, quod teras obiret, ut ab eo, quod est peregre peregrinus dictus, uel quod uero propius est. Hostis, idest qui tunc erat peregrinus ab ore dictus. Nam eo qui peregre ueniunt ore, idest osculo accipimus, Fit autem à uerbo Hostio, quod ut dixi, ferire significabat. Hostia. Vel fortasse ab hoc nomine hostis, quoniam id sacrificium ob uictoriam fiebat, idest pro uictis hostibus. Vnde etiam lares Hostiolos dixerunt, quod hostes ab eis pellerentur. Et Hostilius nomen proprium, & Hostilia, et hostius. Et Hostia, quod fuit uerum nomen eius puellæ quam à se amatam Propertius Cynthiam uocauit. Hostorium, quoq; ab Hostiendo, idest æquando dictum. Est autem Hostorium lignum æquatorium, idest baculus teres quo in dimentiendo tritico modij æquantur. Forsitan & Hasta ab hostio, idest æquo, uel ferio dicta est mutata litera. Significabat etiam apud ueteres hostire coercere, & comprimere, ut apud Pacuuium. nisi coercuero proteruitatem, atq; hostio ferociam. In perueteri urna scriptum est. C. OSTORIVS ITALVS C. OSTORIO ANTONIO NICONI LIBERTO B. M. FECIT. Hac in urna ipsi animaduertimus nomen Ostorius nullam habere aspirationis notam, quæ res satis indicat priscos illos his nominibus principio non aspirasse. Non tamen ignoro, quod ut ab antiquis Fedus nunc sine aspiratione, nunc Fedus cum litera F' dictus est. sic & Ostis, & Ostia nunc sine aspiratione fuerint ab illis dicta, nunc cum litera F'. Nam fostem, & fostiam dixisse inueniuntur. idq; ex Sabinorum lingua, & fortasse Fostis, qui erat peregrinus, à Foris ueniret dictus est. In græcis autem aspiramus Hosius nomen proprium. Quæ uox significat pius, & religiosus Et Hosbion similiter hominis proprium. Osiris autem aspiratione caret, & ossa mons.

O' ante T' & V' & X'.

ANTE T' & V' consonans et X' minime nos aspiramus O' præterquam in nomine bouum, ut aspiratione differat ab Ouo, Ouas, ut quibusdam placet, quanquam differt etiam tempore, literatorum tamen quos ego noui, nullus hodie aspirat. & græce ᾠὸν δασεῖαν

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

non habet.

De V'.

HIS explicatis ad V' transeam, dicamq; qbus in dictionibus aspirare ei conueniat. Ac primum quidem de iis, quæ ante B' nam ante A' non aspiramus V' habent igitur O' aspiratum ante V' rationabiliter quidem quanquam usus quotidie multa immutat Huber, Hubertas, Hubertinus proprium nomen. Hubera, Exhubero, Hubertim, quod Valerius Catullus protulit, Fiunt enim à græco uerbo ὕω, ut quibusdam placet υ' in V' productum uerso, ac B' litera Hiatus causa interiecta. Ego tamen opinatus semper sum Huber deductum esse ab Humeo. ut Tuber à Tumeo M' litera in B' uersa. Loca enim arida infœcunda sunt. Contra quæ humecta sunt feracia, & mulierum Vbera si humore careant, carebunt & lacte.

» Cogite oues pueri, si lac præceperit æstus.
» Vt nuper frustra pressabimus hubera palmis.

Videtur Virgilius indicare nobis uoluisse Hubera ab Humendo dicta, si inquit æstus humorem præceperit, atq; arefecerit, frustra Hubera quæ omni humore uacua erunt, exprimemus. Tumeo autem de quo dixi, licet primam corripiat, tubera tamen producunt, qđ in multis & præsertim ubi fit aliqua literarum immutatio, usu uenit.

ANTE C' aspiramus V' In hoc aduerbio huc, cui aspiratio naturaliter hæret.

ANTE D' uel F' uel G' non aspiramus nisi Hudus, Huda, Hudum, quod fit per concisionem à nomine Humidus, uel, ut quibusdam placet, à græco, quod paulo ante posui D' litera interiecta, uel quod dicatur Hudus quasi Sudus, quanquã nomen sudor uelint etiã à græco duci.

ANTE L' autem hui quæ est uox dolentis. cui aspiratio naturaliter hæret, quippe qua affectus ille animi apertius significatur. Nam de obliquis casibus Huius, Huic, non est particulariter præcipiendũ secuntur enim rectum, eodem modo huiusmodi, & huiuscemodi.

ANTE L' aspiramus Hululo, Hululatus, Hululatio, Hulula nomen auis quibus aspiratio natura hæret. Est enim Hululatus luporum, qui sine aspiratione satis exprimi non poterat. Hulula quoq; à cantu suo nomen accepit. Hulcus, unde exhulcero traxit aspirationem à græco. Illi enim ἕλκος. Habent etiam non paucæ dictiones nostræ V' aspiratum ante M' quæ sunt Humor, Humeo, Humesco, quas tamen uoces placet quibusdam à uerbo græco, quod paulo ante posui, originem ducere. Itemq; Humus, Humo, Humas, Huma

rium sacrificij genus, Humilis, Humilitas. Sunt qui uelint Humum ex eo dictam, quod humorem contineat. Licet non conueniant tempore, sicuti etiam humanus. Nam seu fiat humanus ab eo, quod est Homo, ut ego arbitror, seu ab eo quod est Humus non conuenit cum primitiuo in quantitate syllabæ. licet in hoc conueniat cũ uerbo Humeo à quo tamen non ducitur. Mea quidem sententia huic uoci Humus aspiratio inest natura. Similiterq; uerbo Humeo, et alijs uocibus, quas commemoraui. Quin meum quoq; iudicium est Humus quo nomine teram Poëtas appellasse, Varro tradit, & Humor, & Humeo latinas dictiones esse. Fit ab Humo, Humatus. Nam cum sit Humus tera, Humatus dicatur, tera obrutus. De uoce autem Humanus, Humana, Humanum sic sentio, quod ducatur ab eo quod est homo, cui aspirationem naturalem esse dixi mutata O' in V'. Veteres enim Homanus dixere, ac tametsi differant tempore, tamen non omnes deriuatiuæ dictiones secuntur etiam in tempore naturam primitiuarum, uti dixi de tegula & laterna, quæ habent primas syllabas productas, licet tego, & lateo illas corripiant, idq; in alijs multis usu uenit. Aspiramus etiam Humerus, quæ latina uox est, non ducta à græco omos ὦμος quæ dictio apud græcos aspiratione caret, habetq; ω' idest o' productum. Ante alias literas non aspiramus V' præterquam in quibusdam barbaris. Hungaria, Hungarus, Hunus, in quo barbaros ipsos sequimur. Apud græcos V' non est litera, sed diphthongus connexa ex O' quod dicunt micron, idest correptum, & y quod appellant psylon. cui diphthongon aspirant in quibusdam uocibus ut in hac uoce οὗτος οὕτως. Atq; hæc quidem de V' dixisse satis sit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

IOANNIS IOVIANI PONTANI DE ASPIRATIONE LIBER SECVNDVS.

OLLEGI MARINE QVANTO *maiori potui in pluribus, ac maximis occupationibus studio, dictiones eas quàm in primarum syllabarum principijs ante uocales aspirationem recipiunt, quarum si aliquæ me fugerunt, ut arbitror, certe fugisse, memoria accusetur prius quàm quispiam credat meam illas fugisse cognitionem. Concedenda est etiam uenia occupationibus meis. Nam multis, magnisq; districtus curis, siquando meipsum negotijs subtraho, quantulũcunq; idest temporis poeticæ, philosophiæ, & astrologiæ studijs libẽtius impartior. tametsi ea totum sibi hominem exigant, atq; ad hæc ipsa quasi per diuerticula quædam & de uia digressus perueni. Ad hæc inter assiduos armorum strepitus & concurrentium militum clamores quis locus datus est uoluminibus euoluendis? Quin & tu ipse scis sex tantum dies me colligendis his principio impendisse, quæ nunc triennio post rogatu tuo in ordinem redegi. Cum interim omnis mihi uita sit acta, aut in castris, aut in perigrinationibus procul non modo à libris, sed à literatis omnibus. Quamobrem oratos omnes uolo ad quorum manus hæc peruenerint æquos sese ut mihi præbeant. Etsi forte aliqua uel imbecillitate mentis, uel occupationum magnitudine prætermissa sunt (nã non pauca prætermissa esse arbitror) ea ut ipsi in locis suis suppleant, subiungantq; occupationum mearum patrocinium suscipientes, quibus tum uidebuntur ueniam ipsi dedisse. Cum non reprehensorum sed adiutorum partes susceperint. Reliquum est ut de medijs & ultimis syllabis dicam. Quapropter absoluta omnis mea præceptio ad'illas quatuor consonantes sese conuertet.*

De aspirandis uocalibus in medijs & ultimis syllabis.

Vocales in medijs dictionibus, hoc est inter primas, & ultimas syllabas, siue in ipsis ultimis syllabis constitutæ, admittunt aspirationem rarius quidem, & aut ratione compositionis, idest originis, à qua eam trahunt, ut Inhabito, Inhæreo, Inhio, Exhorreo, inhumanus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Anhelo, Anhelitus, Anhelus in quibus A' uertitur in E'. Fiunt eni ab Halo, & Halitus, aut quod naturaliter aspiratio illis inhæserit, ut Aha, aut Hiatus ratione hoc suadente, ut mihi, & uehemens. Sed de compositis non uidetur necessarium ut particulariter, sigillatimq; præcipiam. Cognita enim simplicium natura de quibus satis multa dixi, facile intelleges exigat nec'ne aspirationem dictio de qua quæris. Dictiones igitur quibus aspiratio naturaliter hæret sunt hæc, uidelicet Aha, Vaha, Oho, pro quibus dicimus Ah, Vah, Oh. Itemq; Ehu cum duarum est syllabarum ut apud Virgilium.

» Ehu quàm pingi macer mihi taurus in auro.

Similiter ehem. Neq; etiam improbauerim siquis huic uoci Ohe aspirationem immiscuerit, quamuis Euoe quæ uox græca, & bacchantium caret aspiratione. Traho, & Veho possunt uideri accepisse aspirationem hac ratione, quod cum trafo, & uefo dicerent Sabini, F' uersa fuerit in eam. Oportet meminisse deriuatorum, & compositorum qualia sunt Retraho, Contraho, Subtraho, Detraho, Extraho, Traha de qua Virgilius.

» Tribulaq; traheæq; & iniquo pondere rastri.

Cui & addidit literam nam pro eo, quod est pluraliter Trahæ, Traheæ dixit. Vehiculum de Veho, Subueho, Adueho, Inueho, & Inuehor deponens, à quo dicitur Inuectiua. Fuit & Veha genus plaustri, unde Osci uecturam, Vehaturam dixerunt, & Vehari, idest curru uehere. Atque, ut credam in uerbis traho & ueho aspirationem positam esse loco F' non hiatus causa, adducit me quod uideo hæc uerba Meo, Beo, Creo, Leo, Doleo, & similia aspiratione carere, & quod hiatus ratio haberi tum maxime debet, cum eædem uocales concurrunt ne sonus ipse, qui idem est, inuicem collidatur, ut in his uerbis Reprehendo, Comprehendo. In quibus fit sæpe concisio, ut cum dicimus deprensus, pro deprehensus, & comprendo, pro comprehẽdo. Item cohors, uehemens, mihi in quibus eædem uocales hiant. Sunt tamen qui putent hanc uocem Vehemens traxisse aspirationem ab eo, quod est ueho ut Vehemens dictus sit, quod uehatur mente, et similiter Cohors, quod milites se inuicem ad pugnam hortentur. Quod si est cum uerbum Hortor solo usu aspirationem receperit, in nomine cohors aspiratio erit interiecta aut hiatus causa, aut quod usus uicerit, ut primitiuo aspiretur. Et similiter in uerbo cohortor, à quo ut dixi uolunt dictam cohortẽ. Siue autem ducatur ab eo uerbo, quod non probo, Siue aliunde, certe aspirationem exigit cohors. etiam cum locum gallinarum, & anserum significat ut apud Ouidium.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» Abstulerat multas illa cohortis aues.
Varro uult cohortem uile spatium esse intra maceriem ubi coerceantur, idest clausæ teneantur aues altiles. Itaq; si à Coercendo Cohors dicta est, mutata litera E' in O' habebit aspirationem hiatus causa. Ego quidem arbitror cohortem militum uel dictam esse à similitudine cohortis alitum, quæ potius uidetur inde dicta quod illic sint simul ortæ quasi coortæ. Vnde & Altiles dictæ sunt eo, quod illic una alantur. Et propterea à cohorte dicuntur Cohortales, uel ab horto quod est uerisimilius. Nam cum ueteres Hortos uicos dicerent, quod qui arma ferre possent, ibi nascerentur, ut supra dixi, inde cohortem dixerunt manum hominum ex eodē uico ad pugnam exeuntium, quod illi essent eodem Horto idest uico geniti. Nam & Galli, ut est apud Cæsarem, hoc modo pugnabant, quisq; enim pagus per se idest diuisus ab alio pugnam capiebat, & pagus dicebatur, quod pagatim pugnabant. Conciditur etiā nomen ipsum & pro eo quod est cohors chors chortis dicitur. ut apud Martialem.
» Raucæ chortis aues   Et Houa matrum, quæ dictio aspirationem retinet. ut uetus etiam indicat epigramma. quod extat Venusiæ in templo Trinitatis. Cuius uerba sunt hæc C. OPTIO T. FILIO HORATIO LEGATO XII. CHORTIS PRIMVS OPTION PHILARGYRVS. Tradunt Virgilium in nomine ahenum, quod fit ad ære per diuisionem diphthongi interiecisse aspirationem, idq; uideri factum uolunt hiatus causa, tametsi non eædem, sed uersæ concurrant uocales (tum enim maxime habenda est hiatus ratio, ut dixi, cum eædem uocales concurrunt). mihi uidetur Poëta non tam hiatus rationem habuisse, q̃ consuluisse legentibus, ut aspiratione interiecta, declararet Diphthongum solutam esse, & ex una duas syllabas factas, quod oculis cernerent ante pronuntiandum. Sed licuerit Poëtæ maximo, ut libuerit, à posteris tamen receptum id non est, quanquam & in hoc, & in aliquot etiam græcis nominibus optime consultum fuisset, si aspiratio fuisset interiecta. licet ea in græco non esset. Si enim Laertes, Danaë, Pasiphaë, Phaëton aspiratione notata fuissent à nostris, haudquaquam multi & patrum nostrorum temporibus, et nostro etiam tempore decepti fuissent, ut quotidie etiam decipiuntur, existimantes hæc nomina diphthongum habere, nec trium ut sunt, sed duarum syllabarū esse. Danaë enim quæ græcæ dicitur Danai trium apud illos syllabarū est. nos autem illud in quod apud eos productum est uertimus in E' longum. Trium autem syllabarum esse nomen hoc etiam

apud latinos docent poëtæ, ut Petronius arbitrer.

» Vxorem ducat Danaën.

» Ipsumq; licebit acrisium iubeat credere quod danaën.

Et Horatius.

» Inclusam Danaën turris aenea.

In hoc enim metro secundum locum tenet dactylus. Ad hæc prima syllaba huius nominis breuis est, quemadmodum etiam illius nominis Danaus. Qui igitur duarum faciunt syllabarum falluntur etiam in hoc quod patriam syllabam productam esse credunt. cum sit correpta. Phaëton quoq; trium esse syllabarum et habere primam correptam etiam apud nos docet uersus ille.

» Sustinuit genitor si phaëtonta merops.

Quamuis ex priscis illis poetis P. Varro Phaëthon in duas syllabas coegerit & è breuibus duabus unam productam subduxerit.

» Tum te flagranti deiectum turbine Phaëthon.

Laertes trium esse syllabarũ etiam qui græca non norunt, ex Ouidij uersibus possunt cognoscere.

» Laertesq; senex Telemachusq; puer.

» Sed neq; Laertes ut qui sit inutilis annis.

Pasiphe græce quatuor est syllabarum, habetq; secundã correptam. In hoc autem recedit hominum ignorantia ut dum A' E' quæ duæ syllabæ sunt, unam, idest diphthongon esse credunt, non quatuor sed trium syllabarum hoc nomen fecerint, produxerintq; secundam, quæ correpta est, ut dixi. Esse autem id nomen quatuor syllabarum. Propertius quoq; in suis elegijs docet. ait enim

» Vobiscum europe nec proba pasiphae.

Quibus in nominibus si aspirationis nota à maioribus nostris inter uocales ipsas posita fuisset, nimirum tam multi in hoc decepti non fuissent. Sed ad alia transeamus. Ahala nomen proprium aspirationem habet. de quo ita sentit Cicero. Quin etiam uerba sæpe contrahuntur non usus causa, sed aurium. quomodo enim uester axilla, ahala factus est nisi fuga literæ uastioris. Itaq; ut ex duello bellum, quemadmodum idem author tradit, & qui duillius fuerat bellum fecerunt, sic ex axilla ahala contractus est. Interiectam autem fuisse aspirationem ne uox hiaret, ueteres inscriptiões declarant. Isaac, Habraã, Aaron quæ apud Iudæos sunt noĩa propria, apud græcos aspirationem nõ habent. Sed quoniam latini summo cum studio hiatum uocalium semper uitarunt, si quis aspirationẽ interiecerit fortasse

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

non fuerit reprehendendus. Nam Maharbal quod punicum est in ue
teribus codicibus aspiratum inueni. Itemq́; Phrahates, quod est ly-
dium, licet græci non aspirent. Vtrum sequi quis uelit non impe-
dio. Ioannes quoq; & Ioacin quæ Iudæa sunt aspirationem non ha
bent ante A' apud græcos, licet nonnulli è nostris illam adiecerint.
Proemium aspirare minime conuenit. Ná græci quorum ea uox est,
non aspirant. Quanquam propter rationes, quas dixi. siquis aspira
tionem immiserit, id efficiet, ne diphthongus oe legentibus esse uidea
tur. Panhormus, & Panhormitanus græce non habent dasean. Græ
ci enim uix aspirant uocalibus in medijs dictionibus. Nam licet sim
plicibus uocibus aspirent, tamen cum uocalis quæ in simplici erat pri
ma, in composito sit media, abijciunt δασεῖαν Homines tamen no-
stri temporis aspirant Panhormus, & Panhormita, & Panhormi-
tanus, & recte fortasse. Videtur autem Panhormus dicta à nauium
applicatione quæ undiq; illuc conueniunt. Est ὅρμος ut supra dixi
portus pars, inde nautæ dicunt hormiZare, idest nauem ancoris, atq;
retinaculis instruere, quo secura sit in portu à repentinis procellis.
Aspirandum esse his uocibus satis aperte declarant lapidum inscri
ptiones quæ in ea urbe ab Hadriani temporibus in hunc usq; diem
exstant in quibus uisuntur uerba hæc scripta. REIPVBLI
CAE PANHORMII, *Quæ uox aspirationem illic habet et*
geminum I'. Nam & Panhormium dixere, & Panhormum, & fœ
minino genere panhormus. Nihil, nihilumq́; non tam hiatus causa
aspirationem acceperunt, quàm traxerunt ab eo quod est hilũ. Est eni
nihilum ne hilum. Nihil autem fit ab eo quod est nihilũ, abiectis ul
timis literis. ut Lac ab eo quod erat lacte. Mihi hiatus causa sumpsit
aspirationem qua naturaliter carebat. Nam ut genitiuus erat mei si-
ne aspiratione, ita datiuus erat mij, & accusatiuus mee cum duplici
e', ut Quintilianus refert. Postea uero hiatus causa, idest ne eædem
literæ concurrerent, interiecta est aspiratio. Quintilianus tamen cir
ca tempora Catulli, dicit nimium aspirandi usum erupisse, atque
inde durare, ut Vehementer, & Comprehendere & mihi aspira-
tionem habeant. Sed ut ad nihil et nihilum redeã, patres nostri præ
ter omnem rationem C' literam inter posuerunt, nihil nihilumq́; pro
nuntiantes, & scribentes qui abusus unde eruperit non erit alienum
ab hac præceptione referre. Nam posteaquam Barbari Italiam occu
pauere, cum nostras literas nequirent exacte, ac more nostro expri
mere, sed earum sonos inculcarent, aspirationem efferebant horri-
dius, q̃ latinitas postulabat, quæ, ubi sequẽte I' crassius sonat in guttu

re, præ nimia

re, præ nimia crassitudine C' literam quamuis subobscure uidetur re ferre. Germani enim quod notare quotidie possumus, & Mauri aspi rationem ita coartant, et quodamodo inglomerant in ipsis faucibus ut non quemadmodum latini, græciq; eam efflent, sed uehementius obdensent in gutture, hinc effectum est, ut cum barbari idest go thi & postea Longobardi aspirationem in his uocibus raucius effer rent, homines eiusdem temporis nequentes illos imitari nec ipsam aspirationem adeo coartare ut illi nihil, et michi pronuntiarent, qn & uechemens dixere. Turcæ, & Mauri mahomet enuntiant O' aspi rantes more suo, quorum sonum cum implere ipsi nequeamus macho met dicimus. Verum ut ad pronomen quod est mihi redeam. Leo nardus Aretinus cum ab Antonio quodam grammatico contempora neo suo coargueretur quod mihi per ch scripsisset in hanc sententiam rescripsit. quod haberet eius rei authores. Dantem, Petrarcam, Bocca cium, et Coluccium, & qui & ipsi ita scripserint, & usus communis
» idem comprobaret. Quis enim inquit ita loquitur, ut dicat mihi præ
» ter ineptos quosdam qui ostentare se uolunt antiquarios esse, nec in-
» tellegunt ita proferri ab se hanc dictionem mihi, ut iudæi & chal
» dæi, magis quàm latini uideantur. nam illæ quidem nationes sic pro
» ferunt coincidentiam earundem uocalium ab imo pectore aspiratio
» nem deducant, nec tam lingua, & labijs, quàm gutture loquuntur.
» Si igitur & usus hoc habet, & doctissimi homines nostræ uel supe-
» rioris ætatis id obseruarunt, cur ipse mihi non putem obseruandũ?
» usus nempe magister & dominus est sermonis nostri, & quidem
» nimium, ut ita dixerim, imperiosus, qui non tam ratione & uia, q̃
» pro arbitrio moueatur. Neq; enim cum mihi dixerunt antiqui ratio-
» nem secuti sunt sed uolunt item usus. Nam ratio quidem ut ana-
» logia ostendit nõ michi, sed mihi dicere iubebat, ut enim me, te, se, sic
» etiã mihi, tibi, sibi erat dicendum, quod præpotens usus aspernatus
» est, credo quia ineptum quiddam mihi sonare uidebatur, cum tibi, et
» sibi melius sonent. Vsus ergo qui tunc dominus fuit, etiam hodie do
» minus est, & potest improbare quod tunc probauit, alioqui uariatio
» nulla foret in uerbis, nec essent mutata tot antiquorum placita. Nam
» quid tu magis de hac dictione mihi, quàm de cæteris pene innume
» rabilius admiraris, non'ne optume dicebant antiqui, & pessume? Eo
» demq; modo alia permulta, ut Aeditumus, decumus, lubens, lubẽter,
» & pro Pyrrho etiam Purrum dicebant, & pro phrygibus phrugi-
» bus. præterea siet dicebant, non sit, & posiuerunt, non posuerunt.
» Non uero hæc omnia uariauimus usu iubente. Quin etiam per Ci-

» ceronis tempora causam per duo ss. contra uero iussus per unum
» s scribebant, ut Aulus Gellius testatur, & marmoreis quibusdam
» monimentis Romæ licet inspicere. Insuper ceerauit faciundum dice=
» bant antiqui. nos autem curauit dicimus & faciendum non fa-
» ciundum. C. uero literam quam nobis hodie michi interponimus, an
» tiqui locis quibusdam interponebant nulla cogente causa præter so-
» num, ut sicubi, necubi, alicubi. Vsus ergo apud illos hoc potuit. Cur
» igitur idem usus apud nos idem non possit? Nichil quoque eodem
» modo scribo & profero ductus authoribus & rationibus quas su-
» pra dixi. Atque hæc quidem Leonardus. Contra quem si & ego rationes meas attulerim, nemini uideri debet memoriæ eius iniuriam à me fieri, ad quod me non uoluntas, sed susceptæ materiæ necessitas traxit. Nam ut famæ eius detrahere uelim, non est uerecundiæ meæ. an qui uiuentium nemini unquam detraxi, detraham Leonardo? qui ante quidem mortuus est, quàm ego ad grammaticũ fuerim deductus. Vt igitur ad rem ipsam ueniam, neq; à Petrarcha, neq; à Dante, neq; à Boccacio, neq; à Colutio authoritas quærẽda erat Leonardo, quorum scripta (de his enim quæ latinæ scripserunt loquor) tam parua præ se ferunt latinæ linguæ cognitionem, ut non modo parum latine, sed ne grammatice quidem sæpenumero loquantur, quod qui non credit eorum libros inspiciat. Quod autem inquit, quis ita loquitur, ut dicat mihi præter ineptos quosdam q ostentare se uolunt antiquarios esse, nec intellegunt ita proferri ab se
» hanc dictionem mihi, ut Iudæi, & Chaldei magis quàm latini ui-
» deantur. Nam ille quidem nationes sic proferunt coincidentiam earũ
» uocalium ut ab imo pectore aspirationem deducant, nec tam lingua,
» & labijs, quàm gutture loquuntur. Hæ rationes, quod pace eius liceat dicere, indignæ sunt Leonardi. Nam si latinæ linguæ instituta repetantur, concessum est nobis latinis aspirare uocalibus tantum, consonantibus uero non, nisi in græcis, & barbaris uocabus, ut supra dictum est. & dicetur inferius. & Cicero docet, affirmatq; Quintilianus. Ergo cum latini uocalibus tantum aspirent. græci autem & barbari etiam consonantibus, uidetur potius Iudæus, & Chaldeus is esse qui mihi per E' pronutiat aspiratum. Nam qui mihi dicit à latinitate non recedit, qui mihi discedit à ueteri, & probato latinorum instituto literæ C' non aspirantium, ac nisi græcorum obstaret consuetudo consonantibus aspirantium, uideretur in eo Iudæus esse, & Chaldeus. Cum Iudæi & Chaldæi consonantibus familiarissime aspirent. Itaq; si Leonardo credatur cum dicimus uehemens

comprehendo aha trahatur, uehatur, Iudæi erimus, & Chaldæi, nõ latini. Iudeus ergo Plautus qui Ohe, & Aha protulit, qui tantum abest quominus dicatur Iudæus, ut linguæ latinæ pater habitus sit à ueteribus. Iudæus etiam & Chaldæus Virgilius nostrorum poetarum maximus qui dixit.

Deniq; quid uesper serus uehat.

Iudæi tot linguæ latinæ authores, quos mihi pronuntiasse constat, et nihil, & nihilum. Coincidentiam protulit Leonardus, quod uerbum nec latinum est, nec si latinum esset, significaret id quod Leonardus putat. Grammatici & alij docti uiri Hiatum appellant, aut uocalium congeminationem, utrunq; latinæ Cicero etiam hiare dicit. Coincidentiam quis doctus unquam dixit? sed ne coincido quidem. Quod si quis proferat, puto dicet structum esse, ex con & incido. cuius significatio quæ sit, Virgilius docet.

» Atq; mala uites incidere falce nouellas. Quod si sit nõ significabit coincadentia, qđ Leonardus arbitratus est, Sin fieri uelit ab incido, ut

» Incidit in Syllam cupiens uitare Charybdim. Nec et coincidẽtia de uocalibus recte dicetur. neq; n. literæ incidũt, aut ferũtur casu. Quid? qđ particula con nunq̃ præponitur uerbis, quæ composita sint ex præpositione In. nemo unquã dixit Coinuenio, Cohinæro, Coinhabito, Coindoleo, Coinfero, aut aliud huiusmodi. quamuis Coinquino dixerint. Nam Inquino, aut simplex uerbum est, aut si est compositum, minus apparet eius compositio. Verbum enim illud ex quo grammatici quidam trahi uoluerunt hoc uerbum Inquino, ne temporibus quidem Ciceronis erat in usu. Id autem fuit cunio, dicebant cunire. stercus facere. Meum tamen iudicium est, Maiores illos non coinquinare, sed conquinare dixisse, sicuti conuenire, & conferre, ac temporum ruditate effectum esse. ut pro eo, quod erat Conquino dictum sit Coinquino. Tolerabilius erat si dixisset Concidentiam, à uerbo concido, quod fit ex Con, & Cado, Cadis, quamuis neque hoc usquequaq; fuisset latine dictum, neque enim cadere dicuntur aut uocales, aut consonantes cum eædem geminantur. Ad hæc aspiratio uocali præposita non tam crasse sonat latinis pronuntiantibus, quàm Chaldæis, nec oportet ut ab imo illam pectore deducamus, ut ipse dicit, neq; enim aut Heiulamus, aut suspiramus. cum aspirationem efflamus, sed ultimo eam palato linguæ ictu explodimus, neq; propterea Chaldæi sumus, aut Iudæi, cum illi suo nos nostro more sic aspirationem ut quasdam etiam literas proferamus. Nam non omnes nationes eodem modo natura affectæ sunt ad pronuntiã

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» dum. Subdit his, Si igitur & usus hoc habet & doctissimi homines
» nostræ uel superioris ætatis id obseruarunt, cur ipse mihi non pu-
» tem obseruandum? Sic intulit si usus hoc habet & doctissimi homi-
» nes id obseruarunt, tanquam usus id uellet, et doctissimorum homi-
» num consensus accessisset. De usu autem atq; consuetudine loquendi.
» Quintilianus hoc sentit. Constituendum in primis id ipsum quid sit
» quod consuetudinem uocemus, quæ si ex eo quod plures faciunt no-
» men accipiat periculosissimum dabit præceptum, non orationi modo,
» sed quod maius est, uitæ. Vnde enim tantum boni, ut pluribus quæ
» recta sunt placeant? Igitur ut uelli & comam in gradus frangere,
» & in balneis perpotare, quãlibet hæc inuaserint ciuitatem, non erit
» consuetudo, quia nihil horum caret reprehensione. At lauamur, &
» tondemur, & conuiuimus ex consuetudine, sic in loquendo, non si qđ
» uitiose multis insederit pro regula sermonis accipiendum erit. Nam
» ut transeam quemadmodum uulgo imperiti loquuntur, tota sæpe
» Theatra, & nomen Circi turbam exclamasse barbare scimus. Ego
» consuetudinem sermonis uocabo consensum eruditorum, sicut uiuen
» di consensum bonorum. hæc Quintilianus. Non accessisse autem con
sensum eruditorum manifestum est. Siquidem (ut dixi) Dantes, & Pe
trarca, & Boccatius, & Colutius eruditi non fuerunt. Quippe cũ
sæpissime labantur etiam in grammaticis, & ipse eos quodam in loco
» irrideat, & contemnat, quos tu mihi Dantes, quos Petrarcas nomi-
nas? Ante hos etiam aliquod seculis nemo fuit quem literatum iure
possis dicere, quo tempore hic, & alij errores passim multi, & ma-
» gni inoleuerunt in lingua latina. Vsus, inquit magister, & dominus
» est sermonis nostri. Si hunc quem dicit usum secutus ipse fuisset, quẽ
homines sui temporis sequebantur. haudquaq; multo quàm Boccacius
& Petrarca fuisset elegantior. Quinimmo si usum imperitæ plebe-
culæ secutus fuisset, non tam michi quàm mici dixisset. Nam illa æta-
te, ut hodie Galli, & Hispani, maior Italiæ pars mici dicebat sine
aspiratione, idq; etiam num in multis durat, quo maxime modo eui
» tare poterat, ne Iudæus, aut Chaldæus uideretur. Cum mihi, inqt,
» dixerunt ueteres non rationem secuti sunt, sed uoluntatem usus. Mi-
hi quidem uidentur rationem fuisse secuti. Cum fugiendi hiatus gra-
tia aspirationem huic uoci interiecerunt. Nam Hiatum uitare in lo-
quendo ratio est, & magna quidem ratio. Cuius studium priscis illis
tantum fuit, ut Mederga pro me erga dicerent D' adiecto, & redin-
tegrare, ne uox hiulca esset. unde dicimus Redeo, Prodeo. Quin etiã
Plautus ut Hiatum hunc fugeret, inter dictiones quidem disiunctas

D' immisit,

D' immisit, & sine tedarbirro, pro eo quod est sine te arbitro dixit. Nec uoluntatem usus secuti sunt cum mihi dixerunt, aut usus causa aspirauerunt. sed aurium aquarum, ut Cicero inquit, iudicium superbissimum est, quod quidem latina lingua sic obseruat, nemo ut tã rusticus sit, quin uocales nolit coniungere, Vitare igitur concursum & Hiatum, authore Cicerone, non est propter usum, sed propter aures, ne illæ offendatur, quæ si offenduntur, cum in dicendo uocem finientem in uocali sequatur uox à uocali incipiens, non sine magna ratione, &, ut ne offenderentur aures, huic uoci mihi, & nihil & Vehemens, & Prehendo in quibus uocales eædem concurrunt, & hiant, aspirationem interiecerunt ueteres, idq; non usum secuti,
» sed aurium uoluptatem. Ratio, inquit, ut analogia ostendit non mi
» hi sed mihi dicere iubebat. ut enim me te se, sic etiam mihi tibi sibi
» erat dicendum. Quæ hic analogia sit, ego nullo modo intellego. Cum analogiæ proprium sit referre id quod dubium est, ad aliquod simile de quo non quæratur, ut incerta certis probet. Comparat autem extremas maxime syllabas, ut Species, Speciei, Speciem, Facies, Faciei, Faciem, Teges, Tegetis, Tegetem, Seges, Segetis, Segetem. Gaudiũ, Gaudij, Gaudio, Studium, Studij, Studio. Tu Tui Tibi, et Su(si inueniretur) Sui Sibi. Ego autem, & tu, quam similitudinem habeant ignoro. In nominatiuo enim ego nulla omnino est litera earum quæ sunt in nominatiuo tu. Alterumq; habet rectum casum monosyllabum. Alterum duarum syllabarum. Non igitur quod sonarent melius tibi et sibi, quàm mihi usus aspernatus est, ut Leonardus dicit, nec analogia idest proportio id exigebat ut mihi diceretur. Casus autem hi mei uel Mis, Mihi non dicuntur à recto in quibus latini uel græcos imitati sunt, uel sic à principio locuti. Vsus ergo, inquit, qui tunc dominus fuit, etiam hodie dominus est, eodem reuoluimur. Vsus est doctorum hominum consensus. Sed postquam usus præpotens est, ut ipse inquit, & potest improbare quod tunc probauit. Cur ipse relicto usu sui temporis conatus est imitari ueteres scriptores? Illi dicunt hoc accedit mihi ad gratiam, cur ipse relicto hoc uerbo gratiam non dixit accedet mihi ad complacentiam. quæ dictio sic adducta est in consuetudinem, ut uix aliud uerbum sit usitatius. Sunt & mille huiusmodi, puto propterea non dixit complacentiam, quia nec apud Ciceronem, nec apud quempiam latinorum scriptorum id uerbum inuenit, quanquam uulgo usitatum esset suo tempore. Non est igitur uerum qđ usus possit omnia, nisi cum eruditis uiris quippiã placuerit. Sed qui in alijs usum hominum suæ ætatis contempsit, aut non secu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tus est in multis cur in hoc uno probauit adeo, ut digladiari pro eo
uoluerit? quod nec Carolus, nec Varinus, nec Ambrosius, nec Philel
phus, nec Antonius panhormita eruditi omnes uiri, & eius æquales
» unquam probauerunt. Nonne inquit optume dicebant antiqui & pes
» sume. Aliud est mutare literas, aliud adijcere. Sed nulla sit in hoc con
» tentio, transeamus ad reliqua. C' uero literam quam nos inquit, ho-
die mihi interponimus, antiqui locis quibusdam interponebant nul
la cogente causa præter sonum, ut sicubi, necubi. An quæso parua cau
sa est sono consulere, sed alia quoq; illos mouit causa quod ille di-
ctiones Sicubi, Necubi, Alicubi, si absq; C' scribantur, uideri possunt
non esse iunctæ, sed separatæ, addita fuit igitur litera C' ut quasi uin
culum quoddam eas necteret, et colligaret. Nihil, inquit, eodem modo
scribo & profero ductus authoribus et rationibus quas supra dixi.
Sic concludit tanquam magnis se nixum authoribus, ac ueris addu
ctum rationibus id facere ostendisset. Quàm uere autem fuerint eius
rationes illud declarat. Quod nemo eum nõ modo è doctorũ nume
ro, sed ne è scholasticorum turba, aut tũc secutus est, aut hodie se-
quitur. Hæc habui aduersus Leonardi opinionem quæ necessario dice
rẽ. Plura afferre destiti, ne uiderer subtilior, copiosior'q;, quàm oporte
bat in rebus præsertim minimis. Dicet hic aliqs cur cũ fere ab oĩbus
mihi, & nihil pronuntietur, non eodem modo etiã scribatur? Ratio
hæc est, qđ nõ semper ut loquimur sic scribimus, pronũtiamus Amur
cam, et Caietã, et Cneũ, et curculionem, sic ut quæ inscribendo est li
tera C' fit G' in pronũtiando. Pronũtiamus obsidẽ, et obsequiũ, et q̃q̃
nunc scribimus B' contra maiorum instituta, in pronuntiando tamen
non B' sed P' sonat. Igitur cũ usus, eruditorum'q; fere consensus in
his uocibus Mihi, Nihil Nihilum'q; C' aspiratum pronuntiet, in scri=
bendo uero C' abijciat, et aspirationẽ tantum retineat, censeo hoc ser
uandũ esse ut absq; C' scribatur semper, quamuis à multis pronun
tietur cum C' Malim tamẽ absq; illo si fieri possit ut paulatim ad re
ctã, latinã'q; pronũtiationẽ redeamus, quod ego libenter facio. Quod
si nõ dabitur impetrare, ut Cicero de se dicit, Usum loquendi populo
concedamus, scientiam nobis reseruemus, ut si in loquendo à uera
latinitate deflexerimus, non deflectamus etiam scribendo. Erat ue
recundiæ meæ quod ipse confiteor aduersus hanc Leonardi opinio-
nem nihil omnino dicere, contentus'q; esse poteram illa præcepisse,
quæ ratio postulabat. quod profecto fecissem, ni me metus quidam in
uasisset, ne si & mihi, et nihil absq; C' protulero, ut maiores nostri
fecerunt, & ego libenter obseruo, iudæus aut chaldeus Leonardi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

conuincatur ſententia. Fruſtráq; tot annis contulerim faciendis uerſibus, in quibus multo quàm in oratione ſoluta exquiſitius ſubtilius, atq; cautius literarum ſoni attendendi ſunt, & earum contentui conſulendum.

De litera C'

LITERAE C' apud nos adeo tenuis, atq; exilis ſonus eſt, ut ea aſpirata, uocalíq; iŭcta uix ſonet craſſius, quàm apud græcos κ' quod elementum idem eſt, quod apud nos C'. Hanc literam in latinis dictionibus aſpirationem non habere ſuperius à me dictum eſt. quanquam aliquot dictionibus uſus aliquando aſpirarit. Nam ſi uetuſtos codices inſpexerit, ferè in omnibus pulchrum, ſepulcrum, lachrimor aſpirata inuenies. Catulli enim ueronenſis ac Ciceronis temporibus erupit abuſus quidam aſpirandi. Nam & Præchonem, & Chenturionem, & Chenturiam, & Choronam quidam malebant. Cuius enim rei etiam meminit Quintilianus, idq; damnaſſe Catullum ſuo quodam epigrammate tradit, quod & ſi integrum apud nos hodie non exſtat, ex uno tamen, atq; altero illius uerſiculo facile poteſt intellegi. Reprehenditur enim quidam qui.

» Chommoda dicebat, ſi quando commoda uellet
» Dicere, & inſidias acrius inſidias,   Et de eodem.
» Et tum mirifice ſperabat ſe eſſe locutum.
» Cum quantum poterat dixerat hinſidias.

Vides igitur quoſdam contra omnem rationem uoluiſſe Chommodũ cum aſpiratione pronuntiare, necnon & Hinſidias, & Hionium, ut hic idem poeta eodem irridet epigrammate.

» Ionios fluctus poſtquam illuc appulit ipſe.
» Non iam Ionios eſſe, ſed Hionios.

» Ciceronis etiam uerba ſunt hæc. Quin ego ipſe cum ſcirem ita maio
» res locutos eſſe, ut nunquam niſi in uocali aſpiratione uterentur, lo-
» quebar ſic ut Pulchros, & Cethegos, Triũphos, & Chartaginẽ ali-
» quando, idq; ſero conuicio aurium, cũ extorta mihi ueritas eſſet, uſum
» loquendi populo conceſſi, ſcientiam mihi reſeruaui, Orciuios ta-
» men & mathones, chepiones, ſepulchra choronas, lachrimas dica-
» mus, quia per aurium iudicium ſemper licet.

Veteres autem latinos tantum uocalibus ac parciſſime quidem aſpiraſſe, Illud etiam docet, quod è dictionibus quas à græcis accepiſſent, detrahebant illam. Hinc eſt quod hodie quoq; et Arcere, & agnum ſine aſpiratione ſcribimus. Feſtus enim uult uerbum arceo duci à græco ἀρχὴ coercendi. Nanq; poteſtatem penes illos eſſe, qui in magiſtratu conſti-

tuti sint. Agnum autem dici quod pura esset hostia. Est enim ἁγνὸς purus. Quid? quod Arcitectum sine aspiratione protulerunt. et cære uerbum salutandi, unde & Cere nomen oppidi. Et Arcippus & Arcippe, quæ fuit urbs Marsorum lacu fucino postea absorpta, ea
» scilicet ratione, quod ut idem festus ait. Antiqui nostris frequens
» mos fuerit illã demere. Sed ut ad rem redeam. Nullã ego rationẽ eẽ uideo cur hodie C' subsequente R' aspiremus in his nominibus Lacrimor, Simulacrum, pulcrum, & Sepulcrum aspiratione notemus. Quanquam nec me latet Gellium asseuerare ueteres id fecisse studio, & exemplo linguæ atticæ, cuius uerba sunt hæc. in secundo no
» ctium atticarum H' literam siue illam spiritum magis, quàm literã
» dici oportet, inserebant eam ueteres nostri plerisq; uocibus uerborũ
» firmandis, roborãdisq;, ut eorum sonus esset uiridior uegetiorq;, atq;
» id uidentur fecisse studio & exemplo linguæ atticæ. Satis enim no-
» tum est atticos ἰχθὺν piscem, ἅμαξαν currum, & multa itidem
» alia citra morem gentium græciæ cæterarum inspirantis primæ li
» teræ dixisse sic lachrimas, sic Sepulchrum, sic Ahenum, sic Vche-
» mens, sic Incohare, si Helluari, sic Hallucinari, sic Honustum dixe-
» runt. In his enim uerbis omnibus literæ, seu spiritus istius nulla ra-
» tio uisa est, nisi ut firmitas, & uigor uocis quasi quibusdam neruis
» additis intenderetur. Hæc Gellius. Sunt tamen qui opinentur lacrimas à græco duci quod minime uerum est. Sunt enim lacrimæ dictæ quasi lacerime. Ex animi enim laceratione lacrimæ cientur. quod Iuuenalis innuit cum ait.

» Mollissima corda humano generi dare se natura fatetur
» Quæ lacrimas dedit. Subdit etiam.
» Naturæ imperio gemimus.

Ciceronis etiam & Gellij uerba quæ à me posita sunt declarant hanc uocem latinam esse non græcam, ut quidam arbitrati sunt. Est autem Simulacrum dictum à simulando, sepulcrum à sepeliendo, quemadmodum ab inuoluendo Inuolucrum. & à lauando lauacrum. Nam quod sepulcrum sit compositum ex se particula & nomine pulcrum, parum mihi placet. Pulcrum enim quod polcrum ueteres dixere, dicitur à pollendo id est quod polleat forma. ui magis igitur in his quàm in lauacro, & inuolucro aspiratione utemur. uicit tamen usus cui uix repugnari potest, ut pulcher in primo, & quinto casu cum aspiratione & pronuntiemus, & scribamus. Ex alijs quas dixi uocibus ferè doctorum consensu abiecta est aspiratio. Natura autem non inesse eam huic nomini pulcher docere hoc sa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tis poteſt, quod diminutiuum eius abſq; aſpiratione eſt pulcellus, pulcella, pulcellum. Rationabiliter enim ut alacer, et uolucer, ſic et pulcer dicere debemus, quod Antonium Panhormitam dicere ſemper aduerti, omniſq; uetus ſchola idem ſenſit, Sed quid agas? acceſſit conſenſus doctorum hominum cui difficile eſt non aſſentiri. Quemadmodũ autem ab eo, quod eſt uolo, uolas fit uolucer, quod quidem aſpiratione caret, ita à pollendo pulcer, quod forma polleat. Vidi & in quibuſdã inſcriptionibus nomen pulcher cum aſpiratione ſcriptum ex abuſu illo Ciceroniani temporis quamuis latinæ linguæ regula minime id toleret, & tam ueterum latinorum, q̃ patrum, auorumq; noſtrorum temporibus huic uoci minime fuerit aſpiratum, ut dixi. In Sepulchro autem Simulacro & lacrimis aſpirationem minime ſcribemus, quoniam uſus ipſe non obtinuit, ut ſicut in nomine pulcher aſpirationem proferamus. nec neceſſitas ulla nos cogat ut eam cum aſpiratione ſcribamus. È Corona autem Cepione, Centurione, & præcone iam pridem eiecta eſt aſpiratio. Nam Corona, ut grammatici dicunt, aſpiratione caret, ſiue à choro dicta ſit, ſiue quod honoret eum cui impoſita eſt Carthago et carthaginenſis, quoniam græci non aſpirant primæ literæ, nec nos quidem aſpirare debemus, præſertim cum apud nos nemo doctus aſpiret, & latina regula aſpirationi repugnet. Hæc litera ut dixi apud græcos habet propriam figuram cum aſpirata eſt quæ χ dicitur, ea nonnunquam in S uertitur, ut cum ex cheta ſetam fecerunt. nonnunquam in G ut in hoc nomine Galbanus, cuius prima litera apud græcos eſt χ, aliquando ẽt abijcitur. ut cum pro chlæna q̃d eſt genus ueſtis, læna dicitur, ut apud Iuuenalẽ.

» Non audent homines, pertuſa dicere læna.

Sed iã ad uoces ipſas ueniamus in q̃bus literæ C aſpirare oportet.

Ch ante A.

IN Principijs igitur dictionum quas à græcis accepimus, recipit aſpirationem, C ante omnes uocales. Et ut primum de ijs dicam, quæ ante A eam exigunt. aſpirare conuenit. Chaos, Chaon. à quo Chaonia pars epiri olim ſic dicta. Chabrias proprium ducis Athenienſis, Chalcis, Chalcidenſis, Chalcidicus, Chalcedon urbs Aſiæ. Vocata eſt etiam pallas Calcedonia, cuius nobiliſſimum templum fuiſſe traditur in agro lacedæmonio. Chalcis auis, Chalcidius nomen propriũ. Vidi, & nomen proprium Calchedonius habere aſpirationem poſt C in ſecunda ſyllaba, non in prima. Eſt autem monimentum Salerni his uerbis. C. LVCIO CALCHEDONIO. Chaleſtra urbs Theſſaliæ. Chalinus nomẽ propriũ, ſignificat autẽ Frenũ. Calinus q

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

fuit, statuarius caret aspiratione. Chalybs genus æris, & Chalybes populi. Vnde Chalybs. Chalaius Apuliæ fluuius. Chalazias lapis. Chaldæa regio quædam habet diphthongum æ. Calēde sunt absq; aspiratione. Fiunt enim à uerbo καλέω, ῶ idest conuoco, Chamæleon animal, & genus herbæ. Habet dipthongon Ae in secunda. Sūt qui falsò putent non habere aspirationem Chananæus ab oppido Iudæe, habet eandem dipthongum in penultima. Chamæcyssos genus hederæ, quod humiliter serpat, habet diphthōgum Ae et υ, Character Characterismos, idest designatio. Charādæi populi iuxta pontum. Charites quas latine gratias uocamus quæ sunt Aglaia Thalia et Euphrosyne. Charydemus, Chariaphas, Charilaus, Charinus. Carus, Cara, Carum aspiratione Caret, ut antiquæ inscriptiones ostendunt. Est enim aut latinum nomen, aut licet à græco χάρις ductum sit, aspirationem non retinuit, cum eo tempore acceptum fuerit à latinis, quo uocalibus tantū aspirabant. Ergo multis in sepulchris uidi scriptum nomen Charissimus non C litera sed K quod probat græcum esse nomen. Fortasse ductum est à κάρα quæ dictio græce est caput. Quid enim capite Carius? ut sit Carus quasi capitalis, idest eius pretij cuius est caput. Charta, Chartilago, Charibdis, Charmilus. Charon. Charmandrus, Charopes, et Charopus, Charondas, Chalcon. Charaxes Scamandronymi filius, Saphus frater Caropæus quem fuisse tradunt Herei patrem exigit. diphthongon oe ante ultimam syllabam, Charismus, Charmosyna nomen proprium, genus seria Charmosynum nunc dicitur, ex eo uidelicet q̄d aspicientes delectet. est enim χάρμα gaudium, & uoluptas. Chasma hiatus, & uorago neutri generis, At Caranus morbus, quem latinæ cancrum dici puto, & Calypso. & Caunus Byblis frater aspirationem non habent. Itemq; Carmelus, & Carmelion mons.

Ch ante E.

ANTE E quoq; utimur C aspirato in his, Schedius propium hominis. Schedia genus nauigij quod ex trabibus tantum inter se nexis factum erat. Vnde & mala poemata uolunt schedia fuisse appellata. Chelys, Chelæ. Sunt autem Chelæ signum cæleste. Chelas enim scorpij brachia dicimus. Schema figura. Prisci latini absq; aspiratione pronuntiabant. Vnde uetusti codices Plautini habent scriptum cum seruili scema sine aspiratione, idest habitu. Schesis orationis figura quædam. Chelydon irundo. Chelydonia herba, Chelonophagi populi dicti à uescendis testudinibus. Cherronesus. Chersonesus peninsula, Chersidamas nomen proprium. Chessydros genus serpen-

tis habet υ', chære uerbum salutandi, chærea. chærestratus, chærephon, cherecrates, cheronea oppidum in quibus æ' diphthongus scribitur. chemnis egypti Rex. cheospes, etiã egypti Rex qui celeberrimam illam pyramidem struxit, habuitq; in ea tam multa hominum millia, opus illic tot annis facientium, ut pro apio, cepa, hallio expensa fuerint mille & octingenta talenta. choenix, & choenica genus mensuræ œ dipthongon habet. Similiter schœnobates, græce χοινίον funiculus, unde schœnobates artifex ludendi in funiculo. chephren Aegypti Rex.

Ch ante I'.

INQVIBVS Autem utimur C' aspirato ante I' nomina sunt hæc, chidnæi populi iuxta pontum. chidorus Macedoniæ fluuius. chione, chilon unus è septem sapientibus, dicunt græci χεῖλη labia per ει dipthongon scribentes, unde chilones cognominati sunt à magnitudine labiorum. cilones uero sine aspiratione dicti fuerũt illi, quorum frons erat eminentior. chilia mille. unde chiliarchus qui mille præest militibus, idest tribunus. chimæra monstrum cuius prima corripitur, & habet Ae' diphthõgum in media. Estq; chimæra latine capella, chimæra mons lyciæ. Significat græce χειμερινὸς nos per ei. idem quod hiemalis. At cimmerius non habet aspirationem, geminatq; literã M' cimmerij autem frigoribus occupatas teras icoluerunt, qđ declarãs Tibullus ait. cũ de Vlysse loqueretur.

» Cimmerion etiam obscuras accessit ad arces.
» Queis nunquam cadente dies apparuit ortu.
» Seu supra terras phæbus, seu curreret infra.

Inter Baias etiam, & Cumas conuallis fuisse dicitur, quæ cum esset satis edito iugo clausa, neque matutino, neque uespertino tempore radijs solis contingeretur. Hanc Regionem qui incoluerunt uocati sunt etiam Cimmerij. Vnde & apud eundem poëtam legimus Cimmerios lacus, idest auernales. Fuit enim Cimmerium oppidum finitimum Auerno lacui, cuius ueteres scriptores meminerunt. chironomia Idest lex gestus. ut Quintilianus asserit, & manuum motus. Vnde chironomantem dixerunt. Est enim græce chir per ei manus. unde chirotechnia, & chiragra morbus. & chirodita uestis, chirurgus, et chirurgicus, chirographum quoq;, et chiromantia diuinationis species. chirade insula Iapigiæ. chiron habet aspirationem fuit Centaurus, & Achillis magister. chytrapos tripes in quo collocatur ad ignem olla habet υ'. Schisma scissura, dissensio. chius insula cuius prima græce corripitur, cum prima possessiui, chius

Chia Chium producatur, ut uinum Chium, & populus Chius. Horatius.

» Quid tibi uisa chios bullati nota'q; lesbos.

Vides primitiuum habere primam breuem, quam possessiuum habet productam. ut apud Tibullum.

» Vos modo fumosos ueteris proferte phalernos.
» Consulis, & chio soluite uincla cado.

Cylyndrus aspiratione caret, & habet υ' est lapis dictus à uerbo κυλιεῖν idest uoluere, de quo Virgilius.

» Area quam primum ingenti est æquanda cylindro.
» Et uertenda manu & creta solidanda tenaci.

Ch' ante O'.

ANTE O' aspiramus C' in his choaspes fluuius, Cholera, Cholericus. Est enim Chole fel, & bilis. Cholos, ira. Schola, Scholasticus, Chorus, Choraules, Chorea, Choralistia, Choriambus pes' metricus. Chorda, Chora oppidum, Chorasmus nomen propriũ, et Chorasmi Asiæ populi. Male qui aspirant Corymbus. Corylus, Corydon, Coryphas, Corybantes, Costum. Cous ab insula Co, Cora quod est proprium Rhetoris, quæ omnia aspiratione carent. Item'q; Collybus genus monetæ, & Collossus. Colus, Colurus, Colax nomen parasiti ab assentando. est enim κολακεύω adulor. Cholas tamen choladis aspirationem habet pro eo qđ significat uiscera, & intestina apud græcos.

Ch' ante V'.

ANTE V' dictiones nullas habemus in quibus C' aspiremus ad primas syllabas. nã Curetes non aspiramus.

Ch' ante A' in medijs, & ultimis syllabis.

MEDIAE quoq;, & ultimæ syllabæ in qbusdã dictionibus habẽt C' aspiratum ante A' quæ sunt Michael, Achaia pars Peloponnesi Achaicus. Ichaira quæ fuit leucippi filia, hæc eius'q; soror phœbe ab Ida, et Lynces Apharei filius amatæ dicuntur, eas cũ Leucippus pater Idæ, ac lynceo spopondisset nuptiarũ die Castor, ac Pollux rapere conati sunt. Nã et hi uocati ad nuptias uenerãt. Et enĩ Aphareus, ac Tyndareus fratres erãt, quæ res pugnã inter illos concitauit. Machaon Aesculapij filius quẽ cũ Podalirio fratre Agamẽnona secutum Philoctetæ uulnus sanasse proditũ est. de quo apud Propertium.

» Tarda Philoctetæ sanauit crura machaon.

Orchades insulæ Oceani, & oliuæ genus, Vnde apud Virgilium.

» Orchades & radij & amara pausia bacca. Sunt autem dictæ à testiculo cuius similitudinem habeant. Est enim ὄρχις testiculus. Is-

chagoras Panchaia. unde Panchaicus. Oechalia de qua Ouidius. Gratulor Oechaliam titulis accedere nostris. Oechalius fluuius. Bacchanalia Archander proprium hominis fuit socer danai. Lachana numeri pluralis comprehendit omnes genus holeris. Orichalcum genus metalli. Bochanos turcarum dux temporibus Iustiniani. Leochares nomen sculptoris. Epicharmus poëtæ. Epicharida genus nauiculæ. Anacharsis nomen philosophi. Ancharius nomẽ proprium quod uetus testatur epigramma. D. M. MARCIAE MARCIANAE ANCHARII. Proculus, & proculianus matri sanctissimæ. Acharne maximum olim Atticæ oppidum. Ar' Acarnania aspirationem nõ habet, quàm habent hæc Mechanicus. Zacharias, Cãchasmos risus solutus. Achatus proprium, cuius media breuis est. Achates æneæ comes, Pirricha genus ludi. Tetrarcha, Monarcha, Poliarcha, Patriarcha. Concha, Calchas, Apocha, Pascha, Dragma, quidam loco ch' G' scribunt. Mastica genus gummi. Mœcha adultera. Tabracha Africæ fluuius. Carucha uehiculũ, Tycha Nympha. Proseucha domus mendicantium est, græce προσευχὴ obsecratio. Bomilchar nomen punicum. Rachab, & Achaz hebræa nomina.

Ch' ante E'.

VTIMVR etiã C' aspiratio ante E' in his Achæus in quo scribenda est diphthõgus æ. Spercheides à Sperchio flumine. Echecleus, Echecrates, Archedicus. Archedicæ filia Hippiæ Atheniensis tyranni quæ à nobis dicitur Carthago, græce dicitur καρχηδών Archegetus Apollo cuius templum celeberrimum fuisse ante Naxon Siciliæ oppidum memoriæ proditum est. eq; eius ara qui nauigaturi essent. oracula solitos petere. Archelaus. Achelous Epiri fluuius. Vnde Acheloius, et Acheloides. Enceladus unus è gigantibus aspiratione caret. Rhachel Iudæum nomen. Archemolus proprium uiri. & Archemorus in cuius honorem celebrabantur ludi nemeæi. Apud nemeam autem dicitur Hercules Leonem occidisse. Fit autẽ à nemee nemeæus sicuti à Tegee Tegeæus, quæ uoces habent geminũ e' quod ideo notare hic uolui, quod multi dum putant habere unum tantum e' errãt in quantitate syllabæ. Fieri autẽ ab eo quod est Tegee, Tegeæus Propertius declarat cum ait.

» Ergo musarum, & Sileni patris imago fictilis.
» Et calami pan Tegeæe tui,

Qui uocatiuus cum habeat triplex è declarat nominatiuum habere duplex e'. Similiter apud Virgilium in primo georgicorum.

» Assis o' tegeæe fauens.

Vocatiuus ille triplex habet e'. In quo

grammatici quidam falluntur arbitrati uocatiuum illum non quatuor, sed trium esse syllabarum. Quinetiam in hoc peccant, q̃d primam producunt syllabã, cum sit breuis. Nemeæ habet. primam breuem. ut apud Virgilium.

» Vastum nemeæ sub rupe Leonem.

Et similiter apud alios poëtas, eius possessiuũ primam quoq; corripit. ut apud Nasonem.

» Nempe sub his etiam pestis nemeæa lacertis.

Si quis hoc possessiuum trisyllabum fecerit, errabit in quantitate primæ syllabæ. Echepolus nomen proprium. Echemmon unus ex Priami filijs. Machæra genus gladij à quo Macheriphori gens Thraciæ. habet etiam machæra diphthongum æ'. Epicherema syllogismus quo utuntur maxime oratores. Acheron fluuius infernus dictus à tristicia. ἀχέω enim doleo, & angor significat. Est & Acheron fluuius Thesprotidis. Acherusia palus. Acherras proprium hominis. Acherontia oppidum Apuliæ, unde Acherontinus. Echenes proprium uiri phæacis. Arcæsilas uero, & Arcæsilaus aspiratione carent. Archetypus, Archetimus, & omnia quæ sunt ab eo, quod est ἄρχων aspirationem exigunt. Ochesius cuius filius Periphas à Marte occisus dicitur. Onchestius auus Hippomanis. Carchesium poculi genus & pars mali naualis. Orchestra locus in theatro è quo spectabat nobiles, quod significat Iuuenalis cum ait.

» In tertia, orchestram & populum.

Vitruuius quoq; de eadẽ ait.

» In orchestra autem senatorum sunt sedibus loca designata, & eius
» pulpita sit ne plus quinq; pedum.

Græci ducunt hoc nomen à uerbo ὄρχομαι quod significat salto. Sunt tamen qui opinẽtur Orchestram dictam ab urgendo, ut orcus & urceus quod urgeat, idest capiat spectatores, quod si est, aspiratione carebit. mea sententia orchestram à græcis mutuati sumus. Onchestus locus in quo Neptuni templũ fuisse Homerus refert. Eufícheus nomen proprium. Extat epigramma his uerbis scriptum M. AVRELIVS EVFICHEVS. SERA VICELIA RVFEN. HANC SEDEM VIVI SIBI POSVERVNT VNO ANIMO LABORANTES SINE IVLIANO FILIOLO. Sicheus, qui sua lingua erat Sicharbas. Trochæus pes metricus, recipitq; diphthongum AE'. Similiter Manichæus, unde Manichæorum secta, et Mardocheus. Laches, Lachesis, Paches, Tarchetius nomina propria. Astyoche Nympha è qua dicunt poëtæ Herculem suscæpisse Tlepolemum, qui fuit dux Rhodiorum, qui ad Troiam profecti sunt, ex eademq; Martem suscæpisse Ascalaphum, & Ialmenum, Synecdoche,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Psyche. Andromache uxor Hectoris, Nam quæ Persei uxor fuit, ea Andromede dicta est, Ferunt enim cassiopeam eius matrẽ elatam formæ raritate, præposuisse se Nereidibus, quod ægre ferens Neptunus cetum immisit, qui oram omnem Aethiopiæ uastaret. Quã tantam calamitatem, ut auerteret cepheus & Neptuni iram leniret. Andromedam filiam catenis ad scopulum alligatam ceto deuorandam exposuit, quæ aduentu Persei liberata est, & in matrimoniũ ab illo ducta. Vnde apud Propertium.

» Non hic Andromedæ resonant pro matre catenæ.

Filia enim pro matris crimine in piaculũ expostulata oraculo fuerat, quæ postea in cælum translata est, & in stellas uersa.

Ch' ante I'.

ANTE I' etiam aspiramus C' in his Anchialus nomen oppidi, & item uiri Bacchiadæ qui è corintho in Siciliam exules profecti sunt. Malachias uiri proprium, & Dicæarchia oppidum Campaniæ dictum à cultu et principatu iustitiæ. Posteriores Puteolos appellauerunt. Hyperiochides uiri proprium, & Eutychides, & Leotychides. Simichida nomen pastoris, brachium Dyrrhachium urbs, ante Epidamnus dicta. Dulichium Vlyssis insula, unde Dulichius. Hemistichium dimidius uersus. Stichius nomen propriũ. Eustochiũ. Antiochia, Antiochius, Archiater, Archidamus, Archimedes, Archiepiscopus, Archigenes, Archigallus, Anchilia nomen oppidi. Bacchylides nomen poëtæ habet υ'. Fuit autem Chius, ac de cognatione Symonidæ Poëtæ lyrici, & ipse quidem lyricus, Aeschines, Aeschylus habet υ', & Conchylia ut multis placet. Archippus hoc nomen uetustissimi sine aspiratione protulerunt, ut dixi. Archimagirus Cocorũ præfectus, seu coquinæ magister, Archipolemus Auriga Hectoris. Oligarchia principatus paucorum. Monarchia unius. Polyarchia multorũ. Tetrarchia, Archias. Fiunt enim ab eo, quod est ἀρχή. Echius, Echion, & Echionides. Pyrrichius pes metricus, Bacchius, et Palimbacchius Pedes metrici. Ambracia oppidum aspiratione caret, quam habet Entelechia Aristotelica definitio animæ. Et Aristolochia herba, et Oetychius faber à quo Aiacis clypeus cõtextus dicitur, et Milichius Iupiter, idest mitis et suauis, cui Athenienses ante urbẽ faciebãt dialia. Sperchios Thessaliæ fluuius. Trochilos auis quæ dicitur pasti i ore Crocodili deuorans. Achilles, Achilleides, Echinus, Echidna uipera quæ uox habet D' in græco, quã nõnulli uertunt in N' Telchines populi, quos traditum est oculorum obtutu conuertisse uisa in quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

uellent. Pachynnus habet υ' mons Siciliæ. Echinades insulæ contra hostia Acheloi, Machina, Machinor, Cachinnus, Cachinor, Cachinno uerba, et Cachinno Cachinonis nomen. Enchiridion. Anchises, Anchisiades. Pachisos Siciliæ fluuius Sexti Pompei clade nobilitatus. Architectus, Architectonica. Puteolis tamen in latere uetustissimi templi est scriptum nomen Arcitectus absq; nota aspirationis, adeo quibusdam temporibus à latinis explosa fuit. Orchitis genus oliuæ, Orchis græce est testiculus. Prochyta insula maris Tyrrheni habet υ'. Achiuus, Achiua, Achiuum. Inachis, & Inachides, Colchis, Colchidos. Parastichis, Parastichidos titulus, Bacchis, Bacchidis à Baccho, Nam Bacis nomen proprium caret aspiratione. Conchis uiridis faba, quam hodie Neapolitani C' in G' uertentes dicunt gongulam, quam condiunt nunc porro, nũc cepa, addito pipere, aut cumino. Alij anethum miscent, alij Salsamenta tunni, pro cuiusq; gula. Cibus sane rusticanus est, difficilisq; materiæ. Colchi, Cholcorum. Vnde Colchicus. Achin Iudæum nomen. Ezecias uero, & Ezeciel, & Eliacim, & Ioacin aspiratione carent.

Ch' ante O'.

ASPIRAMVS etiã Ch' ante O' in uerbo Inchoo si uerum est quod dicatur à Chao quod dixerunt rerum initium. Diomedes tamen refert Verrium flaccum eruditum uirum uoluisse, eiq; tranquillum assensum esse ut hoc uerbum in ultima syllaba aspirationem haberet, quod esset à nomine Choum, quod apud priscos mundum significabat, habebatq; aspirationem ante V' ut mundus dictus esset. Cohum, à cohibendo idest quod omnia cohiberet intra se, hinc ẽt dixerunt Choum lorum, siue funiculum qui cohiberet hoc est colligaret temonem buris cum iugo. Vnde homines nostri temporis, alij aspirant huic uerbo post C' alij ante ultimum O' quod ego magis probo & propter hiatum, & propter opinionem eorum, quos supra retuli, Sed liberum sit cuiusq; arbitrium, utram uelit opinionem sequi. Veteres tamen, ut dixi, in hoc nomine non C' sed O' aspirabãt, quod inscriptio hæc declarat. IMP. CAESAR D. NERVAE F. NERVA TRAIANVS GERMANICVS PONT. MAX. TRIB. POT. VI. IMP. II. CONS. IIII. P. P. INCOHATAM À D. NERVA PATRE SVAM PERFICIENDAM CVRAVIT. In hoc epigrammate habet hæc dictio incohatus aspirationem ante A', quæ res arguit ueteres illos aspirasse in uerbo incoho non literæ C', Sed uocali O'. Melancholia, Melãcholicus. Orchomenon oppidum, quod

ante Minyeum

ante Minyeum poſt Bœotium uocatum eſt. Archonides. Traconſo in ſula Nili. Oenochonon flumen Theſſaliæ. Philochorus. Anachorita monachus uiuẽs in ſolitudine. Steſichorus. Terpſicore muſa Bacchor, Stomachor, Mœchor, Colchos. Græci etiam aſpirant C' in hac uoce dichotomos, et dichomenos quæ ſignificat lunam ſemiplenam qua uoce aſtrologi noſtri utuntur. Echo nomen nymphæ. Eſt autem Echo uox reſultans dictam à uerbo ἠχῶ, ideſt ſono, & ſtrepo. Horatius cum eam per circuitum uerborum exprimeret inquit.

» *Simul & iocoſa redderet laudes,*
» *Tibi uaticani montis imago.* Et Virgilius.
» *Vocisq; offenſa reſultat imago.*

Iechonias Iudæum nomen. & Nabuchodonaſor. Ancora aſpiratione caret quæ græce dicitur ἄγκυρα nos G' in N' uertimus ſicuti in hoc nomine Anchiſes, & angelus, & Concha, Himilcha nomen punicum.

Ch' ante V'.

SVBSEQVENTE *autem V' aſpiramus C' in his uocibus Eunuchus quem latine & exſectum, & euiratum dicimus, quanquam & Spado alio nomine dicatur Stomachus quem latine uentriculũ dicimus. Stichus nomen proprium. Inachus Theſſaliæ fluuius. Viciat etiam uſus apud maiores noſtros, ut gracchus cum aſpiratione ſcriberetur. Nunc uero uix eſt qui aſpiret. Bacchus, Antimachus, Iamachus, Nicomachus, Telemachus, Amphimachus, Eumachus, Eutychus, Eurymachus, quem Homerus tradit ritu puellæ cultum, ornatumq; inceſſiſſe, Learchus, Plutarchus, Pliſtarchus, Ariſtarchus, Clearchus, Demarchus, ideſt tribunus Dicæarchus. Nicharchus, Hipparchus, & quæ fiunt ab eo, quod eſt ἄρχων. Iacchus. Eſt autem Iacchus dictus à clamore, & ſonitu. nam Iaccho eſt clamo, canto, & reſono, & Iacche ſonitus, clamorq;. Amphilochus, Antilochus, Archilochus, Antiochus, Huius nominis ſecundam ſyllabam græco more pronuntiamus. Nam non exſibilamus literam T' quemadmodum in latinis T' enim ſequente I' in nominibus noſtris exit, quaſi in ſibulum, ut cum dicimus antium, hoſpitium, latium, ſtatius. Horatius, & huiuſmodi nomina. An Antiochus ita à nobis profertur, ut in ſecunda ſyllaba non exibiletur uocalis I' more latino, ſed græco potius pronuntietur, quemadmodum et tiaras, quæ uox græco ſono à nobis profertur. Pſamnitichus qui fuit Aegyptiorum Rex. Munichus nomen proprium, & locus ante pireum Phrynichus. Hippolochus, qui fuit Bellorophontis filius. Eſt autem Bellorophontes apud græcos primæ declinationis, ut Anchiſes, Promachus, Orſilochus, q*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

ab alpheo flumine genus duxit. Trochus genus ludi cuius diminutiuum Trochiscus. Aristolochus. Axiochus, Deiochus, Ochus, Eniochus nomen proprium, & signum cæleste. Nos aurigam dicimus. græce ὄχος uehiculum dicitur. Monychus unus è centauris de quo apud Iuuenalem.

» Quantas iaculetur monichus ornos.

Hunc Nestor à Pirithoo uocatus ad nuptias, pugna iter conuiuas exorta superauit. Vnde est apud Valerium flaccum.

» Fert grauis inuito uictorem Nestora collo.

» Monychus. Homerus dat hoc epitheton equis quod non habeant fissas ungulas. Eurylochus, Moschus, Molorchus qui Herculē contra leonem profectum accepit hospitio. Vnde apud Tibullum.

» Grata molorcheis posuit uestigia terris.

Amphibrachus pes metricus. Orcus orci latinum esse nomen uolunt, ac per mutationem literarum duci à uerbo urgeo, ut sit orcus, quasi urgus, à quo uerbo & urceus dictus est. Sunt qui uolunt orcum dictum, ex eo quod Dij iurabant per stygem. Est enim orcos iusiurandum. Est orcus apud Homerum thessaliæ fluuius qui peneum olei instar supernatat, ut supra est dictum. Itaq; aspirationem nullo modo recipit. Batrachus, Merichus propria hominum. Muschus animalis. Mœchus adulter. Nauarchus. Stenachus proprium nomen, Elenchus probatio, refutatio, argumentum. Bruchus bestiola nocens frugibus. Sampuschum herba. Pocchus quod barbarum est, inuenies in antiquis codicibus aspirationem habere, & græci aspirant. Inueni etiam nomen proprium Esichus in quodam sepulchro, In alio nomen Brocchus aspirationem habere. Est autem inscriptio hæc quam uetustatis gratia inserui. P. LAERTIVS P. F. BROCCHVS LARTIA P. L. HORAEA. BONEIS PROBATA INVEISA SVM À NVLLA PROBA. FVI PARES DOMINEIS SENIB. HVIC AVTEM OBSEQVENS ITA LEIBERTATE ILLEI ME. HIC DECORAAT STOLA À PVPVLA ANNOS XX. OPTINVI DOMVM OMNEM. SVPREMVS FECIT IVDICIVM DIES. MORS ANIMAM ERIPVIT, NON VITAE ORNATVM ABSTVLIT L. EPRIVS CHILO VIAT. TR. PL. Hæc inscriptio declarat uetustissimos latinos frequentissime usos diphthongo ei quæ post obliterata est. non etiam præ se fert oscos. quoniam in oscis sepulchrum hoc, idest lapis pro sepulchro hodie quoq; exstat enuntiasse præteritum uerbi decoro in tertia persona nō decorauit, sed geminato à de-

coraat, & à pupa, Pula Pupulam, idest puellam dixisse.

DE C' in medijs uocibus aspirato ante V' nihil dixi, quia nulla uox succurrit in qua à græcis accepta ex illorum instituto C' aspiremus nisi forte sit conchula, quæ fit ab eo quod est concha, quæ græce dicitur κόγχη. Ch' ante L' & R', & N' & th'.

ET NE aliqd omisisse uidear, qd memoria suppetat, & præceptio hæc exigat, aspiramus C' etiã ante I' in qbusdam dictionibus, quæ sunt. Chloe, Chlamys, Clamydatus, Chlæna è qua uoce, ut dixi, ch abiecimus. Cloris nympha. Et ante R' Chresimus, Chrysippus, Chrysogonus, Chrysothemis Agamẽnonis filia, Chryseis, Chrysis, Chrysomelon malũ aureum. Chrysolithos, Chrysopassus lapilli preciosi, Chrysendetũ, Chrysostomus, Chrysocolla teræ genus quã è Macedonia apportari, et illic fodi author est Vitruuius, Chrysides, Chrysa ciuitas Phrygiæ. Chrysa insula Idiæ, quã aureũ solũ habere proditum est. Chrysa fluuius agri Syracusani, Chrysomalon græci appellant arietem illum q, ut est in fabulis, Lanã auream habuit. De quo etsi latini poëtæ dicunt, quod is phrixũ, et hellen gestauerit, tñ græcorũ qdam aliter retulere, Ferunt enim Neptunũ correptum amore Theophanes althidis filiæ illã rapuisse, tralatamq; in insulã Chrymissam in ouẽ conuertisse, et in arietis forma cognouisse, ex quo compressũ aries chrysomalus natus fuerit. Christus, Christianus, Chrisma, Chremes, Chresimus qd in ueteri sepulcro scriptum reperi. Chromius, Chronus, Chronius, Chreas Rhetores colores quosdã orationis uocant. In medijs quoq; & ultimis syllabis aspiramus C' ante aliquot consonantes ante I' Cochlea et Cochlear, dicebantur apud antiquos cochlacæ lapides fluuiales rotundi, ut cochleæ. Cochlia nomen uirginis Romanæ. Ante M' Menechmus nomen propriũ, et brachamanes gens celebris propter solis mensam. et Pyræchmes propriũ nomen qd habet Ae' diphthongum ante ch'. Ante N' techne, dicimus autem technas artes, dolosq;, qua uoce nostri utũtur Comici. unde Cacotechnia mala ars, siue uitiositas, dolositasq;, Græce nãq; τέχνη ars est, et dolus. Lychus cereus, siue lucerna. lychnites genus lapides. Vidi & prochne propriũ nomen aspirationẽ habere post C' in quodã, qd hodie exstat epigrãmate apud oppidũ. Apuliæ labellũ cuius uerba sunt hæc. OPPIA PROCHNE ACVTIANA SECVNDA CREPERIA TIATICAE ISIDI. Græci tñ hodie p u hoc nomẽ scribũt, qd nos in G' uertẽtes non procnẽ, sed prognẽ magis dicimus. Dicunt ẽt græci Arachnea, nos dẽpto C' & aspiratiõe dicimus aranea. In nõie proprio Arachne uertunt multi C' aspiratũ in G' et nõ

Arachnē sed Aragnē dicūt. Ante R' quoq; græci aspirāt C' in medijs syllabis, et ultimis ut Calæschrus proprium nomen, et Caleschra oppidum, quæ duo nomina habent Ae' diphthōgum ante S', et Aeschrion similiter. Hic cum esset poëticæ studiosus Alexandrum in eius expeditionibus secutus dicitur. & Ochra genus cretæ, qua pictores uti dicuntur ad ducendos colores. Catachresis abusus, & Cenchris genus serpentis. Ante T' græci aspirant huic nomini brachtea. Vnde brachteare, prisci tamen more suo detraxerunt aspirationem. Ante θ' etiam græci aspirant C' in nomine Ichthys, quæ uox piscem significat, unde Ichthyophagi populi quidam dicti, quod uescerentur piscibus, est & Ichthyocolla genus piscis. Habet etiam Hicthys aspirationem ante I' in prima syllaba secundū atticos, ut dixi. Ennosichthon, epitheton Neptuni. Erichthonius etiam habet C' aspiratum ante θ' ut initio dixi, hic, ut est in fabulis, e' Vulcani semine, dū ille Mineruam habere in complexibus contendit, nascitur, absconsus'q; in cista à glauro, & pandroso custodiendus à matre traditur. Adultus autem Panathenæa idest ludos in palladis athenæ matris honorem primus constituisse, arcem'q; & templum edificasse dicitur. Et, ut Virgilius inquit.

» Primus erichthonius currus & quattuor ausus.
» Iungere equos rapidis'q; rotis insistere uictor.

Apud barbaros desinunt etiam nomina in ch' ut Enoch', & Lamech, & Sadoch.

De' Ph'.

POST hæc de P' aspirando præcipiam quam literam græci φ' appellant, et si de usu eius pauca admodum præcipienda sunt. Huius literæ loco prisci latini F' libenter ponebant. ex qua consuetudine est ut hodie quoq; in aliquot uocabus quas à græcis mutuati sumus F' scribamus loco ph, ut fama, Fuga, Fagus. Consueuere etiam maiores nostri de quibusdam uocabus demere aspirationem & P' tantum scribere Contra I' quibusdā addere, ut in hac dictione trophæum, ex quo effectum est ut indifferenter dicamus phylemonem & pylemonem. thermophylas, & termopylas & alia quædam, eodem modo græci hypsipylen et Thermopylas, semper nos libentius thermophylas & hypsiphylen cum aspiratione, contra diphthongum magis quām diphthongum. Illi quoq; ut nos indifferenter persephonē & phersephonem. At sphæram & sphinga nos nunquam dicimus, quod latino non conueniat ponere S' ante F' uel P' aspiratum, quanquam in uernaculis quibusdam uerbis quibus italici nunc utuntur S' ante F' sepe ponatur ut in hoc nomine Sfortia. E' quibusdam di

ctionibus

ctionibus latinæ pronuntiationi consulentes non modo aspirationem, sed ipsum etiam P' abiecimus, ut cum dicimus Apothegma, qđ apud illos est Apophthema, quæ pronuntiatio habet asperum nescio quid, & quasi confragosum, quod lingua nostra uehementer horret, sed ad rem ueniamus.

ASPIRAMVS Igitur P' ante uocales in principijs dictionum, quas à græcis aut mutuamur, aut in quibus eos imitamur. Nam in multis quæ græci non sunt, græcum scribendi morem sequimur, ut in Hebraicis Ante A' ut in his Phaon, Phalerius Pharus, Phaneus, Pharsalia. Phanostrata. Phasis. Ante E', ut Phæacia, Phæax, Phædrus, phædimus in quibus Ae' diphthongus scribenda est. Itemq; phoenix, & Phæbus Phœbasq; In quibus diphthongus oe'. Pherecydes, et Phero nomina propria. et Pheræus à loco cū diphthongo Ae' in secunda. ante I' philippus Philyra. phyneus. Philtrum poculū amatorium, Phyrne. Ante O' phonascus, Pholoe, Phorcus. Phocæ uituli marini, phosphoros, lucifer. Ante V' quæ apud græcos simplex uocalis non est, sed diphthongus, nullā uocem habemus in qua Ph ponamus in principio dictionis. Multi tamen uolunt fucus fuci pro genere apis à græco dici.

Ante Y'.

ANTE Y' phyllis, phylaca custodia, & carcer, Phylacides, Physica, Physicus, Phyton. Similiter in medijs, & ultimus syllabis P' aspiratū locatur ante omnes uocales, ut in his Aristophanes, Tiphernus, Amphiaraus, Theophilus, Symphonia, Periphas, Hyphe, Iphis, Seriphos, Sophos, Schyphus, Philosophus. Habent græci accusatiuos casus, non omnium tamen declinationum in us' diphthongum exeuntes, in quibus ubi natura nominis exigit phi ponunt, ut delphus. Ante L' quoq; & R' & T' & O' locatur P' aspiratum ut in his, paphlagonia phlebotomia, phlegetho, Phlexippus, Phrygia, Phryx. Cataphractus, idest equus loricatus, Phlegra regio, in qua dicūtur gigantes coniurasse, Est autem campaniæ pars in qua est Vesuuius mons, et ager Neapolitanus. Itemq; Puteolanus, Phthia urbs, seu regio à qua Achilles Phthius. quanquam multi aspirationem tollunt, et Pthius dicunt, Phthis, Ophthalmos, Ophthalmia oculi morbus, quibus pleriq; aspirationem detrahunt. Desinunt etiā barbaræ dictiones in ph', ut Ioseph, qui latine dicitur Iosephus. Multa, & apud Iudeos, & apud Syros cadunt in Ph', uti apud Germanos in F' ut Astulf, et Rodulf, pro quibus nos Astulphus, & Rodulfus. Et ut omnia, quæ de aspirando præcipi apud nos possunt una absoluā regula, id tibi generatim

præcipio in omnibus græcis dictionibus, & in quibus græcos imitari placuit, ut in Iudæis, & Syris P' aspirandú esse, ubicunq; si uellemus latine scribere F' ponendum esset. De qua re satis sit hæc dixisse.

De Th.

CONSEQVENS Est, ut dicam de litera T' idest in qbus dictionibus aspirari ei oporteat, quæ, ut de C' et P' supra dixi, solũ aspirãda est in dictionibus græcis, & barbaris. Nam quæ latina uox sit nulla hoc exigit. Tametsi Ciceronis temporibus, ut supra retuli, placuerit Cethegum, & Mathonem aspiratione notare, quem usum hodie quoq; multi sequũtur, & græci aspirãt, Obseruatũ quoq; à me est nomen Posthumus in qbusdã uetustis Codicibus aspirationẽ habere. Est autem dictus Posthumus, qđ sit post humatum patrẽ editus, Humatus autem qđ sit ab humo aspirationem habet, quam multi uoluere, ut nomen Posthumus, qđ est eius compositum retineret, quod usus aspernatur, & ut dixi, latina uetat regula. Habet autem hæc litera cum aspirata est non paruam cum D' conuenientiam. Hinc est qđ ex eo, qđ est græce θεὸς Deũ fecerunt. q̄q̄ sunt qui putent Deum dictum, quod ei nihil desit, uel quod det mortalibus omnia, quæ commoda illis sint. De qua id primo tradam. Consueuisse græcos cum duæ uoces ita coeunt in unam dictionem, ut necesse sit è duabus se collidentibus uocalibus alteram eijci loco suo, remanente uocali aspirata T' in θ' conuertere. Nã καθολικὸς, quod nomẽ fit ex κατὰ, et ὅλον. accepit θ' Dasea enim quæ erat in simplici uoce holon, concessit in θ', et similiter Tethrippô, idest quadriga habet theta. Dasea enim quæ erat in nomine Hippos è uocali cõcessit in consonantem T', et Θ' inde factum est.

Th' ante A'.

VTIMVR Autem T' aspirato ante A' in principijs quidem dictionũ in his, Thais, Thalamus, Thallus ramulus, siue germẽ. Vnde puto dici Thelleã arborũ, Thales, Thalassius, Thalia, Thalpius nomẽ propriũ, Thamyris, quem qđ cum musis concertasse ausus sit, et musica et humano sensu multa tũ Homerus refert. Thamor nomen hebræũ, Tarsos, unde Tarsensis aspiratione caret. Vetus Iudæorum lingua Tharsis mare appellat, Thamanæi Scythiæ populi. Thanatos mors. Thasus insula, unde Thasius. Tasiũ uinum si dicatur à Thaso insula seruat aspirationẽ, sin à nomine Tasis quæ est detentio caret ea. Thaumas, Thaumãtius, θαῦμα græci miraculum, et admirationem uocãt, Thaumacia Thessaliæ locus, habebãt Atheniẽses mẽsem θαργηλιῶνα.

Th' ante E'.

ANTE E' Theano uxor Antenoris, Theanum nomẽ oppidi, qđ ta

men in qbusdã monimentis marmoreis sine nota aspirationis scriptũ inspexi, ex uetere illa consuetudine non aspirandi consonantibus, Theagenes, Theagoras, Theate oppidum Marucinorum, Theologia, Theologus, Theogonia, Theophilus, Theophania, Theodorus, Theocritus, Theodectes, Theognis, Theodosius, Theopompus. Theophrastus, Theotimus, & quæ fiunt παρὰ θεῦ uel θεᾶς, Theon proprium pictoris, & Astrologi. item Theos mons, quem ferunt esse ultra campos Panum satyrorumq; perpetuis flagrantem ignibus, Theorema, Theorica. Græce enim θεωρῶ significat consydero, contemplor. Theatrum locus ubi spectabantur ludi, Thebe nomen urbis, Thebæus, Thebanus, Thebais. Thebæus nomen propriũ, quod habet diphthongum Ae ante ultimam syllabã. Thebe nomen uirginis è cuius gremio geminæ columbæ, ut est in fabulis, cum euolassent altera ad Ammonis fontem tetendit, & ibidem responsa dedit, altera ad syluã Dodoneã ubi futura mortalibus præcinuit. unde à Tibullo dicitur.

» Quid referam ut uolitet crebras intacta per urbes.
» Alba palæstino sancta columba syro.

Licet hoc referri ad semiramidem possit, quam in columbam uersam syri credidere, aut sit propterea dictum, quod syri columbis abstinebant, cum uenerem religiosissime colerent. & à Silio.

» Nam cui dona iouis non diuulgata per orbem.
» In gremio thebas geminas sedisse columbas.
» Quarum chaonias pennis, quæ contigit oras.
» Implet fatidico dodonida murmure quercum.
» At quæ carpathium super æquor uecta per auras.
» In libyen niueis tranauit concolor alis.
» Hanc sedem templo cathereia condidit ales.
» Hic ubi nunc arua, lucosq; uidetis opacos,
» Ductore electo gregis admirabile dictu.
» Lanigeri capitis media inter cornua perstans.
» Marmaricas ales populis responsa canebat.

Herodotus tamen non albam, ut Tibullus, & Silius, sed nigram fuisse refert. Theca unde Apotheca, Thecla nomen proprium mulieris. Thectamenes uiri, & Thelgon, Thema, Themis, Themon, Themistocles, Themisus, Themison, Thensa genus uehiculi, Theranne locus in agro Lacedæmonio. Thermæ balneæ aquarum calidarum, Thermus nomen propriũ, Thermocrates, Thermopyle sunt loca angusta in Oeta monte, in quibus fontes calidi, Thermodona Mazodonum fluuius. Latini ultimum o quod est græce ω idest magnum se

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

rè semper soluunt & Thermodoon dicunt. Aliter enim ea uox bene locari non posset in uersu heroico. Ouidius tamen dixit.

» Et tu fœmineæ Thermodon cognite turbæ.

Therma quæ postea uocata est Thessalonica, Thermantia, Theramenes, Theron qui uicit in olympia Pindari carminibus celebratus, Therodamas, Therses, Thersilochus, Thersites, Thersander, Thericlion poculi genus dictum ab artifice. Theseus, Thesides, Thescis, Thessalia, Thessalicus, Thessalonica, Thesis, Thesaurus, Thesmophora sacra cereris dicta quod ceres mortalibus leges tulerit. Thesportus, Thespis, unde Thespiades, quod nomen fuit & Poëtæ, & urbis, & fontis cuiusdam. Thestor Enopi filius, à quo ducitur patronymicum Thestorides. Thestylis, Thesiphone, Theta, Thetis, non cum Tethios, sed cum Thetidis genitiuum facit.

Th' ante I'.

ANTE I' Thias Thiadis Bacchi sacerdos, & quæ furore agitetur. quidam malunt per y' scribere quod probabilius Thiasus similiter. Thinacria à Thinacro Rege, sine R' post th'. Nã cum dicatur Trinacria caret aspiratione. Veteres latini triquetram dixerunt. ut Lucretius.

» Insula quem triquetris terrarum gessit in oris. Thisbe nomen proprium, de quo apud Homerũ, & ante y'. Thyamus Epiri mons, & nomen proprium hominis. Et Thyamus Epiri fluuius secundum Thesprotidem, Thyestes, Thyestæus, Thyella nomen Harpyiæ. Thymiama aroma, quod incẽdebatur in sacrificijs, appellabantq; græci θυμιατήρια uasa odorum quibus utuntur in sacrificijs, quæ maiores nostri acerras dixerunt. Thymum herba, Thymbra herba. Thymbræus Apollo à loco agri Troiani ubi colebatur, Thymele, Thymelus, Thynnus piscis, quem hodie Thunnum dicimus. Thynus, Thyna, Thynum à loco, ut apud Horatium.

» Thyna merce beatum.

Chyoneus bacchus. Thysbe nomen puellæ. Thyreæ ager, siue oppidum Peloponnensi, de quo pugnatum est inter Spartiatas, et arguos. Thyrea insula Peloponnesi, Thyrsus, Thyrsiculus, Thyrsis pastor. Thyssagetæ populi Scythiæ. Thiodamas pater hyle.

Th' ante O'.

ANTE O' quoq; aspiramus T' in his Thoas, Thoantius, Thoastes, Thoon, Thous. Græce autem θοὸς, est uelox. Thootes nomen præconis apud Homerum. Thoosa mater polyphemi. Tholus pars templi, et testudo. Thorax, Thomâs, Thon proprium. Errant qui in eo quod est

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Torus aspirant T'. Est enim uox latina, & à torquendo dicta. nam Torus erat ex tortis herbis.

Th' ante V'.

PAVCA Etiam quædam nomina habent T' aspiratum ante V' quæ sunt Thucydides historicus. Thules Aegypti Rex. Thuria oppidum quondam Calabriæ, unde Thurius, & Thurinus. In quodam ueteri epitaphio inueni nomen, Turia pro nomine mulieris scriptum sine aspirationis nota. De ture, & Tuscia post dicetur.

Th' ante A'.

IN MEDIIS autem & ultimis dictionum syllabis utimur T' aspirato in ijs, quæ sunt. Ithaca Vlyssis patria, unde Ithacus, et Ithacensis. Ithacus quoq; nomen proprium. Declarat hoc etiam lapis q hodie quoq; Capuæ exstat, in quo uerba hæc leguntur. INFERRI HOC NON LICET NISI QVORVM NOMINA SCRIPTA SVNT ET QVIB. CAVERO M. POMPEIO ITHACO POMPEIAE VRBANAE ITHACI LIBERTAE. Carthago aspirationem non exigit, præterquam si usum quorundã probaueris. Fuit tamen Cartha urbs haud procul Tyro, unde fortasse & Carthago habet th' aspiratum sicut habet Cartha urbs. Ereuthalion, quem Nestor uicit singulari certamine. Athamas, Athamantius. Epithalamium carmen nuptiale. Bethania quæ fuit in Iudæa. Athanatos immortalis. Biothanatus uiolenter mortuus. Bathani populi Galliæ Rheno cincti. Amythaon, unde Amythaonius. Spintharus nomen poëtæ. Pythacusa insula, Pythagoras, Pythagoricus. Agatharchidas. Cithara. Citharœdus. Citharisthus. Titaresius aspiratione caret. Est autem Thessaliæ fluuius, qui Peneon intrat, &, ut poëta inquit,

» Nec aquis confunditur illis,

Sed olei instar innatans excurrit, quem etiam ferunt à styge manare. Cantharus uas, & Cantharus qui fuit Comicus Atheniẽsis. Cantharides species Scarabæi, siue uermiculi. Lethargus. Lithargyriũ argenti spuma dicetur. Scythia. Agatha. Cymætha nomen capræ. Egestha, quæ Acœstem genuit ex Crimniso fluuio. Iugurtha punicum nomen. Spatha ensis. Cerintha herba. Menta græce habet aspirationem, quam latine non retinuit, quod diminutium ostendit. Oetha mons thessaliæ clarus rogo Herculis, Et quæ Iudæa sunt nomina, Martha, Golgotha, Nathan, Ioathan. Matthan.

Th' ante E'.

EXIGVNT etiam T' aspiratum ante E', Althæa. quæ habe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

diphthongon ae', Leuchothea Cadmi filia. Nabathea regio ad orientem sita. Amalthea nympha Cretensis, quæ Iouem caprino lacte nutrisse dicta est. Pasithea, Pithea, Pitheus. Critheis mater Homeri. Pantheon, idest templum omnium deorum. Pentheus, Pytheas nomen Rhetoris, habet v', Entheus, Enthea, Entheum, idest diuinus, & furore afflatus. quo uerbo frequenter usum inuenies Statium in libris syluarum. Ethea Cibele à monte Etheo, unde Martialis.

Quem sectas matris hululat Etheæ gallus.

Anthedon oppidum Bœotiæ. Cercopithecus animal. Cathedra, Lethecus Cretæ fluuius apud quem harmonia Veneris filia Cadmum dicitur fuisse oblita. Apothegma, Anathema, Anathematizo, idest deuoueo. Chrysothemis Agamemnonis filia. Anthemus urbs. Ethemon uiri proprium. Athenæ, Athenæus, Atheniensis, Panathenaica siue panathenæa, ludi qui Athenis celebrabantur in honorem palladis Atheniense. Athenagoras, Parthenius Archadiæ mons, & Paphlagoniæ fluuius. Parthenias, Parthenopæus, Parthenope, Prothenor, Althænos nomen, fluuius habet ae' diphthongum. Timosthenes. Plisthenes, fuit autem hic uerus Agamemnonis & Menelai pater, quo mortuo cum paruuli infantes ab Atreo qui illius frater erat summo cum studio educati essent, ætas posterior arbitrata est, non Plisthenis, sed atrei filios eos fuisse. Ouidius hoc sentiens inquit.

Illam Plisthenio gaudia ferre uiro.

Fuit & Plistenes ut impudicus à poëtis infamatus, quemadmodum Nereus ut imbellis. Eratosthenes, Borysthenes flumen à quo Boristhenidæ gens Scythiæ, Sunt qui uelint aspirationem non habere. Barabosthenes mons Peloponnesi. Cythera Veneris insula, & urbs Cypri. Cythera, & Cytheriacus, Citheron mons Bœotiæ. Pantherus nomen proprium. Panthera animal. Statera à nonnullis græca esse dictio creditur & aspirationem exigere. Eleutherius, Mathesis, unde mathematicis Epenthesis. Synthesis, Hypothesis, Parenthesis, Metathesis, Antithesis, & quæ cum eo quod est Thesis compositionem ineunt. Demosthenes, Alasthenes, Antisthenes, Calisthenes. Clisthenes, Epitheon, Athesis Galliæ Cisalpinæ fluuius qui hodie quoq; nomen seruat, Græci huic nomini aspirant, Vetustissimos latinos puto non aspirasse, quippe qui solis uocalibus aspirabant. Penthesilea Regina Amazonum. Antitheton, Scyntheton, Logotheta magistratus Regni Neapolitani, & Imperatorum Byzantinorum. Prometheus, Menetheus, hoc nomen cum habet oe diphthongon in penultima caret aspiratione, & est græce quatuor syllabarum. Eurystheus, Mnestheus Pe-

tei filius, & Menestheus Pelei nepos ex Polydora filia, quam Sperchion fluuium amasse, & compressisse ferunt. Gytheus uiri propriũ. Matthæus, & Orthæus habent post O' diphthongum ae. Antitheus. Pytheus habet υ' & Pythermus. Epimetheus Iapeti filius, Epitherses, Aether, Alethes, Scythes, Cacoëthes uitiũ. Polyãthes, Euanthes, Cleanthes, Ariapithes nomina propria. Lethe fluuius infernus. Vnde Lethæus, Ante Alcyonis gigantis filia. Lapithæ populi, unde Lapithæius. Seuthes Thraciæ Rex, et Ianthe nympha T' aspiratum exigunt.

Th' ante I'.

QVAE AVTEM exigunt T' aspiratum ante I' sunt Aethiopa, Aethiops, Aethiopicus, Anthia nomen urbis, in argolide. Ethica Ethicorum plurari numero, Alethia, Parthia, unde Parthicus. Scythia, unde Scythicus. Pythia, unde Pythicus, et Pythius, Pythia quæ dabat responsa. Aemathia, Aemathius, Aemathion, Melanthia Deucalionis filia. Matthias, Salathiel Iudæum nomen, Cynthius, Cynthia, Tirynthius, Hercules. Tirynthia urbs. Zacynthius à Zacyntho insula. Corinthius. Melanthius. Struthion auis. Mythicus, Mythica, Mythicum, idest fabulosum. Est enim græce μῦθος fabula. Anthylla habet y' urbs Aegypti, quæ peculiaris dabatur in calciamenta uxori eius, qui in Aegypto regnabat. Erythinos mons paphlagoniæ. Tethippobatæ populi Africæ. Damasythinus propriũ hominis. Xanthippus. & Xanthippa. Anthissa quæ ex insula continens facta dicitur. Amethystus lapis pretiosus dictus quod ebrietatẽ prohibeat. Patigites nomen Persicum aspiratione caret. Crathis flumen aureos reddens capillos à quo flumine ut arbitror Scylla Cratheis dicta est. Psithium genus passi. Ariathis proprium uiri. Absinthium herba. Eustathius uiri proprium. Parnes nomen cuiusdam montis græciæ, emittit genitiuum Parnethis cum O'.

Th' ante y'.

ANTE Y' habent etiã T' aspiratum Ilithya Lucina. Orithya. Talthybius qui fuit præco Agamẽnonis. Bathycleus, qui fuit Chalconis filius. Catabathynos Aegypti latitudo deserta, ac decliuis. Euthymedon uiri propriũ, et Euthymedes. Euthymedus, Euthyedes, Bathyllus, Ichthyophagus, Methymna, Methymnæus. Enthymema Syllogismus Rhetoricus. Dithyrambus quẽ græci ferunt Arionem primum & fecisse, & docuisse. Ithyreus unde Ithyreos arcus dixit

Virgilius. Acanthys auicula quæ latine est carduelis. Bethys Hispaniæ fluuius, unde regio Bethyca. Athyr proprium hominis. Agathyrsi gens Scythiæ, de quibus Virgilius.

» Dryopesq; fremunt pictiq; Agathyrsi.

» Pomponij melæ de Agathyrsis uerba sunt hæc. Ora artusq; » pingunt, ut quisque maioribus præstat, ita magis uel minus. Cæ» terum hisdem omnes notis, & sic ut ablui nequeant. Quo magis admiror Virgilij interpretem Sergium dixisse intellegendum esse picti, non stigmata habentes, sed pulchri hoc est coma placentes. Tethys Tethyos Oceani coniux. Nam Thetis mater Achillis habet aspirationem in priori T' neq; scribitur per υ'. Vxor uero Oceani in priori T' non recipit aspirationem, sed in posteriori tantum & habet υ'.

Th' ante O'.

HIS SVBIVNGAM Voces illas, in quibus ante O' aspiramus T'. Sunt autem Leucothoë, Alcathoë, Cymothoë, Amphithoë, Acathous Thraciæ oppidum, Alcathous Esij filius, cui ob uirtutem Anchises Hippodamiam filiã, quæ inter alias forma præstabat uxorem dedisse dicitur. Prothous, Prothoon. Arethous, Phaëthon, unde Phaëthontius. Hippothous, Panthous, unde Pãthoides, Pirithous, Methodus doctrina uia, & ratio. Bartholomæus hebraicum nomen. Catorthoma rectum officium, & facinus, Ithome oppidum. Catholicus uniuersalis. Tithonus, unde Tithonius. Orthographia. Orthoepia sine diphthongo recta, & suauis uocum expressio, Orthogonius angulus rectus. Arganthonius. Lithotomiæ lapicidinæ ab eo, quod est λίθος idest lapis. Lithostraton. Methone oppidum. Citorus paphlagoniæ mons buxo abundans, de quo apud Catullum, caret aspiratione. Diphthongus. Python oppidum. Phocidis. Bethorium proprium loci. Anthores uiri, python serpens. Aethon unus equorum Hectoris, Crethon Orsilochi frater, eodem partu editus. Amuthon philoctetæ patria, habet penultimam productam. Sithonia pars macedoniæ ad Athon montem. Athochari Scythiæ populi. Orithos urbs macedoniæ, Marathon & mons, & portus, & locus Atticæ, unde marathonius. Pathos qui latine affectus dicitur, à recentioribus etiam passio. Phlegethon, unde phlegethontæus. Mythos fabula. Athos mons. Clothoparca, significat græce clotho uerbum id, quod neo, torqueo, & circumuoluo. Otho, Othonis, Sethon nomen proprium Rex idem, & Vulcani sacerdos. Melantho nomen proprium. Carithos una ex Cycladibus insulis, Agathocles & alia quæ fiunt ab Agathos. Co-

thon proprium, unde patronymicum cothonides, est & Cothon poculi genus, graeci arbores quasdam uocant Cothonisteria. Menestho, & Pitho nomina puellarum, & item filiarum Oceani, Antho filia Amulij Regis Albanorum. Gnatho nomen parasiti. Sed ut saepe dictum est, uetus consuetudo multis è uocibus aspirationem detraxit.

Th' ante V'.

VLTIMVS Locus est illarum dictionum quae habent T' aspiratum ante V' hae sunt. Arethusa fons. Phaetusa solis filia ex Neaera suscepta. Cothurnus, Cothurnatus. Nothus qui alio nomine dicitur Spurius. Nam pro uento caret aspiratione. Chrysolithus. Corinthus, unde corinthius. Olynthus oppidum, unde Olynthius. Marathus. Hyacinthus. unde Hyacinthinus. Erymanthus mons, unde Erimanthius, & Erimantheus. Carpatus insula, unde Carpathius, Melanthus, Vithus. Zetus Amphionis frater. Nā pro filio Boreae caret aspiratione. Cynthus unde cynthius. Tirynthus. Berecinthus, unde Berecinthus, Sunt tamen qui uelint habere aspirationem pro monte deli pro monte uero Phrygiae minime. Cyathus parthus, Xanthus equus Hectoris. Xanthus Lyciae fluuius de cuius nomine, & urbs quondam dicta Panthus. Aegisthus. Xuthus propria nomina, & Cloanthus. Labyrinthus à quo labyrinthaeus. Fuisse ante dicitur Labyrinthus cōmune opus duodecim Aegypti Regum, quē Daedalus postea imitatus est. In hoc nomine sequitur u' post B' non O'. Amathus urbs Cypri, unde Venus Amathusia. graece hoc nomē Amathus habet diphthōgum ou, unde Virgilius longam protulit ultimam syllabam.

» Est Amathus, est celsa mihi paphos, atq; cithera.

Nam si graece fuisset Amathos, in us' correptum uteretur. Ratio igitur diphthongi producit eam syllabam. Qui aspirant Cetegus secuntur abusum Ciceroniani temporis. Calathus à quo, & Calathiscus, ut apud Catullum.

» Vellera uirgati custodibant Calathicti.

Rhadamanthus. Calamenthus herba, quam latine Nepetam dici puto. Tementhus genus stirpis. Terebinthus arbor. Cerinthus nomen proprium hominis, & oppidi. Nycithus proprium hominis. Bumasthus genus uuae. Lapathum herba, & Anethum. Acanthus oppidum Thraciae, & nomen spinae, atque herbae, de qua apud Virgilium.

» Et molli circummest ansas amplexus acantho.

Atq; ut aliquantulum uager repetam historiam nō iniucundā, Tradunt uirginem quandam Corinthi decessisse, nutricem uero eius po-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

cula quibus illa delectata admodum fuerat, collegisse in calatho de lata'q; ad tumulum illic collocasse, & ut diutius sub dio permaneret tegula etiam texisse. Eum calathum forte super acanthi radicem fuisse collocatum, radicem uero pressam calathi pondere folia cauliculos'q; profudisse, eosq; secundum calathi latera crescentes, ab angulis tegulæ pressos arcunflexisse sese, ac delectabilem speciem uisentibus præbuisse. Tum Callimachum architectum nobilissimum delectatũ genere, & formæ nouitate ad id exemplar columnas fecisse, quas posteriores Corinthias appellarint. Quamobrem arbitror Virgilium huius historiæ memorem dixisse Alamedontem illum suum ansas poculorum flexibili acantho fuisse complexum, græce acanthias est cicadæ epitheton, unde propertius. Lænam illam acanthidem nominauit, à sermonis tedio, & loquacitate, & aurium offensione. Sed ad nostra redeamus. Tus ut multi uolunt latina uox est à tundendo dicta, quod si est, aspiratione carebit, maior tamen & probabilior est illorum opinio, qui à græco dici uolunt, quod est θύω idest sacrifico, unde thysia sacrificium, eius arbor est libanotus sine aspiratione. In his uocibus Tuscia & tuscus quidam nunc aspirant primæ literæ, quod à thure, idest sacrificio, ritu tuscia dicta sit, non aspirasse autem ueteres, & codices uetusti & monumentorum inscriptiones indicant, quod ego sequendum arbitror, Cum tusciam non à ture, licet ea gens dedita religioni fuerit, sed à Tusco Rege dictam magis censeam, quod & ueteres probant grammatici. Similiter etiam Tusculũ nomen oppidi, & Tusculanus aspirationem non exigunt apud nos secundum ueterem consuetudinem, et regulam, q̃q̃ sunt qui nunc aspirent quos sequendos esse non censeo. Luthum, unde lutheus est color purpureus, secundũ græcam deductionem aspirationem exigit, quod si latinum putaueris ea carebit. scias tamen à priscis illis etiam è græcis dictionibus fuisse aspirationem eiectam, ut sæpius dixi.

Th' ante L' uel M' uel N' uel R' uel S'.

QVID Quod Θ' in multis dictionibus inuenitur positum ante I' ut in his Athleta. Athleticus. Mesthles nomen proprium. Pentathlum genus exercitationis, quod alij quinquertium, alij quinquatrium dixere. Trulla ferramentum Cementariũ, quo utuntur ad parietes calce illiniendos, qđ thrullisare appellat Vitruuius. est autem græcum uerbum θρυλλίζω cui tamen non omnes græci aspirant. Trulla uas aspiratione caret, fit'q; à trua per diminutionẽ. ANTE M' in his. Isthmos mons inter duo positus maria. Isthmincus. Istmoneus. Isthmicæ ludi à Theseo in honorem Neptuni instituti. Rhythmus Rhyth=

micus. Arithmetica, Arithmeticus. Tmolus Lydiæ mons aſpiratione caret, cui ad primam ſyllabam poëtæ aliquando adijciunt literam I' ut Ouidius.

» Deſeruere ſui nymphæ uineta Timoli,

Habet etiam T' aſpiratum ante M' Eurythmia, qui eſt motus corporis aptus, et decens. Itemq; porthmeus in qua uoce ſemiuocalis R' præcedit O', quam ſemiuocalem multi abijciunt leniendæ uocis gratia. Eſt autem porthmeus qui aliquem mercede ad alterum litus nauicula trāſuehit. Nam porthmos eſt mare anguſtius, ideſt fretum quod inter duas terras immiſſum illas dirimit, ut helleſpontus, unde Iuuenalis eum quem Maro latine portitorem uocauit, ut

» Potitor ille Charon. Ipſe porthmea græce appellauit.

» Tetrumq; nouitius horret porthmea,

Eſt etiam πορθμεύω traijcio, ANTE N' Ethnicus, Sunt autem Ethnici gentiles quos Paulus inſectatur dicti, ab Ethnos ideſt gens. ANTE R' thryos nomen oppidi habet υ', eſt item fluuius Elidis. Thriœſſa habet oe diphthōgū. Erythreæ Bœotiæ locus. Erithrea urbs, Erythræus. Erythrabolus urbs in quam omnes mulieres coniectas concremauit pheron Rex, qui accepto oraculo lauandi oculos urina mulieris uirum ſuum tantum expertæ, cum uxorem plurimasq; fuiſſet expertus nihilo magis cernebat, quibus ob hanc cauſam concrematis unius deinceps expertus urinam cernendi ſibi uim reſtitutam ſenſit, eamq; in uxorem duxit Theuthramides proprium uiri. Aethra mater Theſei & Helenæ miniſtra, uxor Atlantis, & pro eo quod ait uirgilius.

» Nec lucidus æthra ſiderea polus.

Atreus, et Atrides aſpiratione carent, q̃ habet Mithridates Othryoneus qui Caſſandram cum ſibi etiam indotatam peteret, eaq; ſpe egregiam in bello operam nauaret, ab Idomeneo occiſus dicitur. Et anthropophagi inde dicti, quod humanis carnibus ueſcerentur, Erythron mare rubrum, et Othryades hic cum inter Spartiatas, et Arguos conueniſſet, ut triceni utrinq; delecti de agro quodam inter ſe decernerent, et utri ſuperiores exſtitiſſent eorum regio foret, unus hic è Spartiatis ſuperfuit, ſpoliatisq; arguorum cadaueribus, eorum arma ad ſuorū caſtra contulit, ſeq; in ſuo ordine tenuit. Cum hi duo, qui ex arguis reliqui erant, agros abijſſent, caſtris ſuorum relictis, aiunt tamen Othryadem cū puderet Spartā reuerti ob ſocios interfectos, illic apud Thyreas (id enim loco nomen erat) mortem ſibi cōſciuiſſe, de quo Ouidius in libris faſtorum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» Nec foret Otryades coniectis merſus in armis.
» Heu quantum patriæ ſanguinis ille dedit.

Thracia Thrax, Thracius. Triumphus quem græci θρίαμβον, & triumpho uerbum quamuis triumphus, & triumphator in antiquis epitaphijs ſine aſpiratione legantur. & Cicero affirmet maiores non aſpiraſſe, quod priſci conſonantibus non aſpirarent. placet tamen Priſciano aſpirationem fuiſſe detractam literæ T' & additam literæ P'. Nam qui græce eſt θρίαμβος latine factus eſt triumphus. Thraſo, Thraſonicus, Thraſimenus lacus. Thraſyllus qui fuit aſtrologus ſuo tempore nobilis, huius à Iuuenale fit mentio. ait enim.

» Numeris reuocata Thraſilli,

Thraſeas, Thraſybulus, Thraſymedes Neſtoris filius. Multa etiam alia componuntur cum eo, quod eſt Thraſos. Exſtat etiam monumentum in quo nomen Traſidius eſt ſine aſpiratione ſcriptum, D. M. TRASIDIO AMARANTHO VLPIA. M. FILIA FELICISS. CONIVGI SANCTISS. Traſia nomen oppidi caret etiam aſpiratione. Trepius nomen proprium quod in-
» ueni in uetere ſepulchro, & da threpio, pone ad threpiũ, apud Iuuenalem. Thronus ſolium. Thranum nomen oppidi, Barathrũ, Antrax. Inueni tamen in ueteri epitaphio nomen proprium antrax quod fiat ab antro, aut quod ſit detracta aſpiratio priſcorum more aſpirationem non habere, ſed prius nomen à medicis noſtris receptum eſt, habetq; aſpirationem, ſignificat autem tuberculum, quod ſepe fit in locis corporis magis periculoſis id nomen græce carbonem ſignificat, unde & medici Anthraces carbunculos appellant, Anabathra, ſunt autem Anabathra gradus ad ſedendum diſpoſiti, ideſt ſubſellia, è quibus ſpectatur in ludis. Quem nos articularem morbum, Græci uero ἀρθριτικὴν νόσον uocant, ἄρθρον enim articulũ dicunt. Teuthras nomen proprium. Ante S' ponitur Θ' in hoc nomine Bethſaida quod eſt Iudæum. In quibuſdam Θ' habet ante ſe C' aſpiratum ut in his Erichtho, Erychthonius, Erychtheus, Erychthides, damas Ichthone, Eriſichthone. Ichthyocolla piſcis. In quibuſdã Θ' habet S' ſibi præpoſitum ut in his Sthenelus, qui fuit Capanei filius. Stenelaidas. Stenobœa Proeti uxor. In quibuſdam etiam habet P' aſpiratum ut in his, Phthia pars Theſſaliæ, Phthius. unde Ho-
» ratius ait, Phthius Achilles, Phthongus uox, & ſonus, & ab eo diphthongus aſpiratione de litera P' dempta, ſimiliter phthiriaſis morbus à pediculis dictus, et Pthiſis quæ græce ſcribũtur per ει. Nã græ

ce φθεὶρ

ει φθεὶρ est pediculus, & φθείρω corrumpo, at Ptysis quando scribitur per ypsilon caret aspiratione, & fit à uerbo quod significat spuo, πτύω graece habent duo priora Ph' ante Th', uerum à nostris dempta est aspiratio literae P' Similiter E' nomine Nepthalim, quod scribitur per T' aspiratum, est Iudaeũ nomen. Desinunt Rhuth, & Seth in T' aspiratum.

De R'.

EX LITERIS semiuocalibus sola R' apud graecos aspirationem recipit quae propter rationes, quas dixi propriam apud illos figuram non habet, ut Θ' & Χ' sed dasea notatur. In dictione autem latina nunquam utimur R' aspirato, sed in graecis solum dictionibus, & in barbaris quibusdam ubi graecos imitari placuerit, ut in nomine Rhoboam quod hebraeum est. Huic literae graeci familiarissime aspirant etiam, ubi geminatur, ut Tyrrhenus. Maiores tamen nostri, quoniã superuacua uisa esset eius literae aspiratio (Quippe qui initio, ut Cicero tradit, ea solum in uocalibus uterentur,) illam de graecis dictionibus aut detraxerunt, aut retinuerunt in paucis. Roma enim graeca uox est, & robur, ualentiamq; significat, cui licet graeci aspirent, latini tamen in hoc eos imitati non sunt. Raphanus quoq; graeca uox est, radiculamq; significat, habetq; R' aspiratum apud illos. Similiter Regium urbis nomen, unde Reginus. quis unquam è nostris aspirauit his uocibus, hodie tamen in plerisq; graecis, ac barbaris graecum scribendi morẽ sequimur. Aspiramus quoq; R' ante uocales tam in primis quàm in medijs, & ultimis syllabis, ut Rhadamanthus iudex inferorum, Rhamnusius à loco, unde & Rhamnusia fortuna. rhea Saturni uxor. Rhenus fluuius qui Gallos à Germanis diuidit, siue graecum nomen id sit, siue barbarum. Et Rhaeda, quae habet diphthongum ae'. Rhemus frater Romuli, quanquam huic nomini pauci nunc aspirant. Et Rheminius proprium hominis, & Rhesus, & Rhetheius à loco. Fuit enim Rhetum oppidum agri Troiani. Rhetor, Rhetorica, Rhoetus proprium Centauri, et Rhoebus equi. de quo apud Virgilium. habent haec duo nomina diphthongum oe. ῥέω graece significat id, quod apud nos fluo. ab hoc uerbo Reuma, idest capitis fluxus, ducitur. Cui uoci licet ea nuper recepta fuerit à medicis nostris, nemo tamen est qui aspiret. Rhinoceros animal ῥὶς graece nasus dicitur, unde id animal nomẽ duxit. Rhindacus proprium hominis. Rhythmus habet haec uox υ'. Rhodus insula, Rhodius, Rhodope thraciae mons, unde Rhodopeius. Rhodanus Galliae fluuius. Rhombus piscis. Throsolani populi, Pyrrhus, Pyrrha Deuca

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

lionis uxor, à quibus humanum genus post diluuionem illam ictu lapidum instauratum Poëtæ fingunt. Rhabbi, Rhaca, Rhama, Iudeæ dictiones habent apud græcos δασεῖαν Apud quos etiá sunt qui hoc seruent post geminum R' daseam habent, Dyrrhachium urbs quæ prius dicta est Epidamnus, & Cherronesus. Ac de aspiratione aspirandisq; dictionibus satis dictum sit.

HABES Marine de aspiratione librum quem tibi cum compatre nostro communem esse cupio, at tametsi alio in tempore, tuæ libentius paruissem uoluntati, tibi tamen hæc multis etiam grammaticæ studiosis profutura petenti, negare qui nam aut potui, aut debui? Cũ & magni uiri in scriptitandis his studiosissime uersati fuerint, & grammatica ipsa non solum sit necessaria pueris, sed senes quoq; delectet, ac longe plura præstet, quàm primo fuerit aspectu pollicita. Admirari autem nemo debet si præcipiendis ijs, quæ ad hanc literaturæ partem pertinent, librum & eum quidem grandem impleuerim. Cum & Messala disertissimus orator de litera S' scribens, librum integrum occupauerit. Et tamen multa tradendis his omissa esse satis scio, nõ tam neglegentia, quàm rerum occupatione plurimarum. Quamobrem uosipsos cæterosq; omnes, qui hæc legerint iterũ, atq; iterum rogo, ea ut addere cura sit, etsi qua minus probabuntur, illa aut delere, aut mutare, In quo uterq; uestrum utetur iudicio, & amicorum, & suo, quo liber emendatior prodeat. Nam quanquam detractores ipse fugio, emendatores non fugio.

FINIS.

IOANNIS IOVIANI PONTANI ANTONIVS. DIALOGVS. HOSPES SICVLVS. COMPATER NEAPOLITANVS.

Vae'nam quaeso bone ciuis Antoniana est porticus? COM. Antonium'ne hospes requiris, an eam quae ab illo porticus Antoniana dicitur? HO. Et porticum ipsam nosse, & Antonium uidere cupio, audio enim pomeridianis horis illic conuentum haberi literatorum hominum, Ipsum autem Antonium quanquam multa dicit, plura tamen sciscitari quàm docere solitum, nec tam probare quae dicantur, quàm Socratico quodam more irridere differentes. Auditores uero ipsos magis uoluptatis cuiusdam eorum quae à se dicantur plenos domum dimittere, quàm certos rerum earum quae in quaestione uersentur. COM. Haec illa est porticus, sanè dignus tali conuentu locus, in qua desyderare nunc quidem Antonium possumus, uidere amplius non possumus. Etenim solitudo ipsa meus'q; hic ornatus planè tibi declarare possunt, amisisse nos Antonium. neq; enim unquam dicam mortuum, quem putem uiuere, quod & ipsum paucos ante quàm decederet dies acerrime differentem audiuimus, neq; eius me mors angit, quae uita est bonis, sed quod iucundissima eius consuetudine, sapientissimis'q; colloquijs est carendum. Quid enim erat laetis in rebus Antonio iucundius? quid rursus in turbatis, atq; asperis gratius? Incredibilis quaedam in eius oratione uis inerat res humanas contemnendi, ferendi'q; fortuitos casus equo animo, quippe cum omnia referret ad Deum, diceret'q; latere nos & bonorum, & malorum causas, Pleraq; autem uideri quae non essent mala, ut quae obiecta nobis essent à Deo, quo humana in ijs constantia fortitudo'q; enitesceret. Quotum enim fortem inueniri, si quieta & secura omnia nobis forent? natos esse homines ad comparandam uirtutem ad excolendos animos, neminem autem sine laboribus plurimis posse hoc assequi, sed decipi opinione, nimis'q; demisse, ac molliter nobiscũ nos ipsos agere, quae fluãt aquas salubriores esse, magisq; probari, quae uero restagnent noxias, ac pestilentes esse. Nullum fortem Agricolã cui nõ incalluerint manus, nec medicum bonum qui non plurimus, ac maxime grauibus morbis curãdis uersatus sit ipse diutius, Milites

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE FIRENZE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

ab assuetudine perpetiẽdorũ laborũ exanclatisq́; periculis laudari. nullos deniq; artifices claros euadere, præterquam quos assiduus labor, longáq; exercitatio docuisset. Optimo itaq; & fortissimo cuiq; labores, ac molestias offerri à Deo, eamq́; ueluti materiam præberi in qua sese exerceat, cum excellentia hominum cæterorũ, Tum Imperatores ipsi quos præcipue ament, & quorum uirtus est prospectior, ijs grauissima & periculosissima quæq; demandent. Atque hanc q; dem ipsam, non quæ prædam quæritaret maxime illustrem militiam esse. Et uero ignaui esse, imbecilli, desidis, odisse labores, fugitare molestias, uelleq́; in otio, ac sub umbra marcescere. Sed cum Antonio optime iam actum fuerit. ad te hospes potius reuertar. Hæc, inquam, illa est porticus in qua sedere solebat ille senum omnium festiuissimus. Conueniebant autem docti uiri, nobilesq́;, item homines sane multi. Ipse quod in proximo habitaret, primus hic conspici, interim dum Senatus ut ipse usurpabat cogeretur, aut iocans cum prætereuntibus, aut secum aliquid succinens, quo animum oblectaret. Vt nuper paucos ante quàm morbo aggrauaretur dies recitare eum memini, cum ego adessem unà, & Herricus iste Pudericus quem hic uides. Est autem carmen quo uti oppidatim dicebat Apulos ad sanãdum rabidæ canis morsum, in somnes enim nouies sabbato lustrare oppidum Vithum nescio quẽ è Diuorum numero implorantes, idq́; tribus sabbatis noctu cum peregissent, tolli rabiẽ omnem, uenenũq; extingui. quod carmen quia memoria teneo, referam illud si placet.

» HO. Atqui pergratum mihi feceris. COM. Alme Vithe pelliciane,
» oram qui tenes apulam, litusq; polignanicum, qui morsus rabidos
» leuas, irasq́; canum mitigas, tu sancte rabiem asperam, rictusq́; ca-
» nis luridos, tu sæuam prohibe luem.
» I procul hinc rabies, procul hinc furor omnis abesto.

HO. Sane luculentum carmen, & per quam facilem Apulis ipsis Deum. COM. Felicissimos omniũ eos mortaliũ dictitare solebat Antonius. HO. Qui regionẽ incolerent tam intemperatã? COM. Etenim cæteros quidem homines cum nulli non stulti essent, uix stultitiæ suæ ullam satis honestam afferre causam posse, Apulos uero solos, paratissimam habere insaniæ excusandæ rationem. Araneum illum scilicet, quã Tarantulam nominant, è cuius ammorsu insaniãt hoĩes, idq́; esse q̃ felicissimum, quod ubi qs uellet, insaniæ quem suæ fructũ cuperet, etiã honeste caperet. Esse autem multiplicis ueneni araneos, atq; in ijs etiam q ad libidinem cõmouerent, eosq́; concubitarios uocari, ab hoc araneo ammorderi quamsæpissime solere mulieres, lice

req; tum illas, fasq; esse libere, atque impune uiros petere, quod id ue nenum alia extingui ratione nequeat. Vt quod alijs flagitium, mu lieribus id apulis remedium esset. An non summa hæc tibi quædã fe licitas uideatur? HO. Per Priapum summa. COM. Parce hospes obscœnis obsecro. HO. Atq; putabã mihi in Osca regione uti obscœnis licere, cũ populariter audiã iurari per Deorũ uentres, perq; iecinora atq; per eã partem cuius ipsos ẽt Cynicos perpuderet. COM. An igno ras pessimũ morum authorẽ populũ esse? quid enim habet, quod ma ximo etiã iure non improbes? atq; hanc quidem iurandi impurita tem mare attulit, utinamq; hoc solũ à Catalanis didicisset noster po pulus. Sicã ab ijs accepimus, nec est, quod Neapoli, q̃ hominis uita mu noris uẽdatur. quod nisi uester Blãcas Esculapius alter curator acces sisset maiorẽ ciuiũ partem excisis auribus, labijs, aut naso mutilo uide res, Scortari quoq; sine pudore didicimus, atq; in propatulo habere pu dicitiã. Iuuentus nostra lustris dedita, quod locandis noctibus à me tricula quæritur, ipsa die ligurit. Ideoq; innocentissimus olim po pulus dum à Catalonia reliquaq; Hispania comportandis gaudet mercibus, dum gentis eius mores admiratur, ac probat, factus est in quinatissimus. Sed quando accusari hæc possunt magis quàm corrigi, nec satis est tutum, dicere de populi moribus desinamus. Quod autẽ ad iusiurandum attinet, Scythas maxime laudare solebat Antonius, quibus non per Deorum capita, aut corda ut his ipsis Hispanis, non per corpora, ut nostris, sed per conuictum iurare mos esset. At pœnos maxime irridere, qui per triplex iurarent uxoris repudium, Quip pe quam ubi ter quis repudiasset, reuocare amplius in domum fas nõ esset. Sed qui præterit percunctandus est, ut Antonium iam agimus.

COMPATER NEAPOLITANVS. PEREGRINVS. HOSPES SICVLVS COLLOCVTORES.

h EVS Viator. PER. Sessores saluete. COM. Tu ut uideo de sole æstuas. PER. At uos ut sentio de umbra frigetis. COM. Hic homo sit ni fallor. PER. Hi madescunt q̃d satis scio. COM. Heus hospes dic quæso. PER. Heus ciues tacete obsecro. COM. At nos scire ex te quæ dam uolumus. PER. At ego sciscitari pauca. COM. Sciscitator. uacat. atq; etiam si placet sedeto. PER. Ad Regem propero, ad

Regiam utra ducit uia? COM. Vtraq;. Sed quænam salutandi Regis causa? hoc enim ipsum scire cupimus, itaq; uicem redde. PER. Nimis quàm timeo nostræ Reipublicæ, ne paucis post annis occidione occidant populi. COM. Ab gladio ne an à pestilẽtia, an à diluuione timendum est nobis? Equidem et te syderum progressiones obseruasse reor, quando astrologorum est has clades prædicere. PER. Certiora affero. Maxima in singulis non modo oppidis, sed penè domibus uis est Gallorum septennium. eos satis compertum est anno septimo parere, enasciq; basiliscos serpentes, quorum obtutu homines infecti pereant. Quod nisi à Rege probe prospectum fuerit, actum est de Regni Neapolitani populis. Opus autem esse ut singulis in oppidis, singuli deligantur cauti, & solertes uiri, qui hæc mala Gallorum cæde procurent, uideantq; ne quid Respublica detrimenti capiat, Ego hac de causa, atq; ut Reipublicæ prosim meæ, ad Regẽ eo. uos ualete. COM. Abi bone ciuis, deq; patria benemerite. Dij boni, quàm multiplex est hominum stultitia? quàm inanes cogitationes? quid uanitatis in uita? quanta inanissimarum etiam rerum solicitudo. An est hospes qđ irridere hoc homine magis possis? si ridenda q̃ miseranda potius stultitia est nostra. HO. Quid obsecro ad hæc Antonius? COM. Fabellã hic aliquam suptexuisset qua declarare amplius posset hominum leuitatem. Callettiam olim mulierculam uictum quæritasse Caietæ. Hanc cætera uitæ munera obisse satis laboriose atq; industrie. Cũ autem Alphonsus Rex Caietæ diuersaretur aliquando, uideretq; Callettia, tum uiros tũ matronas, omnes deniq; id agere, quo maxime modo Regem honorificentissime exciperet, eã pãnis supra pudẽda cõuolutis proficiscentem ad rem diuinam Regem, et præcedere in pompa nudato femore, & recedentem in regiam eodem habitu reducere solitã, nullisq; abduci potuisse rationibus, quin hoc honoris genere (sic enim dicebat) Regẽ prosequeretur. Quo arcet explicandis fabellis Antonius uel improbare quippiam solebat, uel laudare. HO. Bellissimũ hominem. Sed præconem hunc audiamus qui tantam sibi facit in populo audientiã. Regiũ uidelicet edictũ. nunq̃ uidi turgidiores buccas puto ego hominẽ fermento uesci. quos clamores Dij boni? PRAECO. LICERE, FASQVE ESSE IOVIANVM PONTANVM QVI HABITAT IN PROXIMO, TVTO EGREDI DOMO, TVTO PER VRBEM INCEDERE, TVTO ETIAM DE REBVS LATINIS LATINVM HOMINEM DISSERERE, ISTOS VERO GRAECISSANTEIS HOMINES, ATQVE ITALOGRAECOS, NIHIL EI MALEDICE-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

RE, NIHIL INCESSERE, NON OCVLIS, NON BAR
BA, NON SVPERCILIIS, NON DENIQVE VLLA
GRAECA ARTE ILLVDERE. HOC REGEM IPSVM
EDICERE. SI QVIS SECVS FECERIT, BARBAM EI
EVELLERE IMPVNE LICERE, PILLEVM AVFERRE,
CREPIDVLAS ERIPERE. QVOD EDICTVM SAN-
CTVM ESSE OMNES SCIVNTO, IDQVE TVBA HAC
TESTOR. HO. Quid obsecro Ioviano huic græci ne tam sunt
infesti? COM. Quin ipse græcorum est studiosissimus, eorumq; ue-
neratur disciplinas, ac suspicit ingenia, nec est quod græcos timeat.
Esse autem nostrates quosdam adolescentes, eosq; nuper è Græcia re
diisse, qui cum nec græce sciant, nec latine, esse tamen gloriosissimos,
quibus si barbam, pilleolumq; ademeris, nihil omnino græcum ha
beant. Eos ait, & græcæ, & latinæ orationis inculcatores esse, ubi
cum græcis fuerint, mussitare, cum latinis autem mirum esse, quàm
græce omnia. hinc illos irasci & penè furere, horum timeri auda
ciam, ceruicesq; insolentissimas. HO. Quid ipse didicit ne græcas
literas? COM. Eas adolescens attigit, sed in Italia, nam in Græcia
magis nunc Turcaicum discas, quàm græcum. Quicquid enim do-
ctorũ habent græcæ disciplinæ, in Italia nobiscum uictitat. HO.
Satis hæc noui. Sed obseruemus pilleatulum hunc. COM. Recte mo
nes. HO. Quidnam is succinit? at uide quàm sibi placet, atq; uti-
nam præteriens salutaret. PER.

» ἄριστον μὲν ὕδωρ.

Quid sibi hæc uolunt uerba? COM. Rem optimam ait esse aquam.
HO. An hic nos accusat ut parum sobrios? ego tam insignem iniu-
riam non feram. COM. Parce hospes. Pindarica est sententia, etiam
ab Aristotele laudata. PER.

» -ὁ δὲ
» χρυσὸς αἰθόμενον πῦρ
» ἅτε διαπρέπει νυ-
» κτὶ μεγάνορος ἔξοχα πλούτου.

HO. An pergit maledicere?
COM. Desine commoueri. aurum laudat. HO. Heus tu græcanice
homo, quid malam in rem non te hinc proripis. Iudæis aurũ et fœ
neratoribus laudato. COM. Iram ponito. abiit. Hos uẽtris crepitibus
similes dicebat Antonius, nares tantum offendere, cætera uentũ esse, si
quidem uentosos esse, ac putidos. Sed quando suffarcinatulus iste iam
abiit, nos ab Antoniana consuetudine aut quærendi aliquid, aut dicen
di ne recedamus. Et iam dudum uideo Herricum hunc dicere. aliqd

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

uelle. Quamobrem dicentem audiamus.

HERRICVS PVDERICVS. ADOLESCENS. SENEX. HOSPES.

a MMONVERE Me *qui nuper præteriere adolescentuli* Neapolitanæ *nobilitatis, quæ propè iam interijt.* Etenim *cum consydero iuuentutem nostram præter maiorum instituta, domi, ac sub porticibus desidere.* Eos *uero qui* Rempu. *administrent, publicorum oblitos morum, nihil nisi suas tantum res agere, atq; in priuatum consulere, non possum non deplorare nostræ nobilitatis interitum.* Dij *boni,* Ladislao Rege *quæ nostrorum ciuium domi, forisq; erat industria? q̃ honesta de omni uirtute contentio?* Certamen *erat domi'ne senes æquitate atq; consilio, an foris iuuentus fortitudine ac fide maiore* Rempu. *gererent.* Itaq; *uideres seniores præsidere prouincijs, moderari populos, iuuenes in maximis rebus, ac periculis* Regi *adesse, certare qui fortiorem nauare posset operam.* Adolescentulos *mirum immodum à primis annis meditari patrium decus, equitando, iaculando, semper aliquid agendo, quo ipsorum apparere posset industria. nũc placet otium atq; mollities.* Sequimur Scorta. *desydemus in ganeis.* Alea *in manibus est, atq; fritillus. turpissima quæq; habentur in pretio.* Contentio *est cuius uxor, soror, filia, pluris ueneat, nullumq; inter ignauos, fortesq; discrimen, nisi quod fortitudo odio est, atq; contemptui, ignauissimus q̃sq; maxime carus, acceptusq; multitudini.* Iura, *pietas, decus, demum omnia uenalia.* Sed *meipsum compescam, reuertarq; ad* Antonium, *atq; hunc qui præterit potius adolescentẽ percunctabo.* Amabo *unde tantum hilaritudinis tecum affers bone adolescens?* ADOL. Meo *ab antistite.* HER. Obsecro *nisi præproperas, hilaritudinis tantæ nobis rationem explica.* ADOL. Laborabat *ex intestini plenioris morbo meus* Antistes, *de cuius salute medici cũ desperassent, unus* Panũtius *archiater, solã hãc salutis relictam spem docuit, si disploso intestino animã inclusam expederet.* Eũ *igitur, cũ diem totum* Deos *orãs contriuisset, nec aliq̃d exploderet, reuersus* Panuntius *monuit, uti corporis salute desperata, pro animæ salute deos fatigaret.* Tũ *ille in deos deasq; conuersus, integrã ferè noctem in gemitu lamẽtationibusq; exegit, dũ peccatorũ condonationem, ac uitæ cœlestis tranquillitatem cœlites ipsos orat.* Aderat *familiaris ingenio non adeo superstitioso, qui* Antistitis *quæstus, precesq; non satis æquo ferens animo,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Ecquæ nam tandem, inquit, pater dementia ista est, putare Deos, cœli tibi particulam donaturos, qui ne leuissimi quidem pediti liberales esse uoluerint? hac urbanitate captus antistes, cum in risum soluere-tur, intestinum exoluit, quo de risu in crepitum exoluto, statim mor-bo liberatus est. Hæc letitiæ meæ causa, hæc uoluptas est, qui herum saluum factum tantopere gaudeam. Is igitur post aliquot dies confir matis, ac refectis uiribus, cum ludere quantillum cupiat, frontonil-lam arcessit, quàm intellexit non multos ante dies facere quæstum cœ pisse. me qui scortillum nossem rogatū mittit, uti cum lauerit leuerit'q; ad cœnam eat. Dixi quæ cupiebatis. abeo, uos ualete. HER. O' secula, o' mores. fuit fuit olim in sacerdotibus christianis cótinētia et castitas, dum innocentia in honore, dum paupertas in prætio fuit. Nunc (prò pudor) quæ non sentina mundior sacerdotio est? Ecce autem qui leuare dolorem hunc queas, senex præterit, octogenarius, cantitás amore insaniens. è media scilicet Valentia delatum hoc est. Audia mus si placet? SEN.

» Ne rugas Mariana meas, neu despice canos.
» De sene nam iuuenem dia referre potes.

HER. Bellissimū senem. Videtis quàm blande salutat fenestellas? quàm larga etiam manu rosam spargit? quid hoc sene delirius? SEN.

» Digna Iouis thalamis o' & Ioue digna marito,
» Quid mirum si me candida nympha fugis?

HER. Etiam lacrimatur. SEN.

» Delitiæ Mariana meæ si digeris annos,
» Iupiter hac fiet iam ratione senex.

HER. Lepidissimam argumentationem. SEN.

» Et cani flores, orientia sydera cana,
» Cana'q; quæ torquet spicula blandus amor.

HER. Canitiem sanè iuuenilem. sed compellemus hominem. Amā tissime adolescens per eum quem colis amorem, per'q; uiridem, atq; flo rentem ætatem tuam, eam'q; quam deperis uirginem rogatus, et nos de amoribus solicitos nostris adi atq; alloquere. Equidē uel ex te uno iudicari planè potest, recte sensisse illos, qui Venerē elegantiarū deā fecere. quid enim te qui in Veneris contubernio uiuis elegantius? Age amabo quàm tibi cū amoribus tuis blande? quàm è sententia? SEN. Suauissime, quippe cum decreuerim quæcunq; in amore hoc mihi ac cidant, iucundam in partem accipere, irascitur, auersatur, contemnit, fugit, ad uoluptatem refero, grauissime'q; obiurgandos censeo, qui re gnum amoris accusant, Bellissimi pueri, lenissimi heri, indulgentissi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

mi dei. hic munditias, nitorem, ornatum leporem, comptum, ludos, iocum, carnem, elegantiam, delitias, omnem deniq; uitæ suauitatem inuenit. Me, qui senex sum, ætatis huius molestiarum oblitum, non tantum nō inuitum, sed uolētem quoq; ad suauissima quæq; secum trahit. Sequor conuiuia, cantus, hymenæos, choreas, pompas, festos dies, theatra. Sed iam asserenascit. illam ego ad fenestram uideo quæ me immortalium uitam agere inter mortales facit. o' fulgentissimum iubar, ac rerum specimen. HER. O' inane, & lubricum caput. Ne autem delirantem hunc senem hospes mirere, ciuitas nostra tota delirium est. utinamq; non tam uere, urbem hanc solam liberam esse usurpasset Antonius, in qua una, cuiq; quod libitum esset liceret. Sed comprimenda est oratio. Euphorbia transit. Assurgamus mulieri, atq; offam hanc cerbero obijciamus. Et iam præterijt, abijt. bene habet. salua sunt omnia. Memor es hospes belluæ illius quàm dux pœnorum Annibal uidit in somnis, siluas, agros, uillas, oppida, quaq; incederet cuncta uastantem? Hæc illa est bellua, nequaquam tamen ut illa somnium, sed historia, & uera quidem bellua. Ciues quidem cæteri, aut horologium, aut galli cantum secuti, è somno cubilibusq; excitantur. at uiciniam nostram Euphorbiæ clamores'ne uidere quidem somnum noctibus patiuntur, quasi dies agere quietos ualeamus. Clamat. inclamat, frendit, dentitonat, hinnifremit, rixatur, furit. ueru, pelues, patinas iaculatur, titionatur. candelabratur, nouis enim uocabus, nouus belluæ huius furor exprimendus est, atq; utinam exprimi planè posset. ancillas alias delumbat fustibus, alias mutilat gladio, has unguibus excæcat, illas pugnis exossat. quid multis opus est? pestis quidem ipsa, Euphorbia pestilentior non est. Ferunt germanos olim prædicare solitos, se à Dite patre ortos. Ego uel deierare ausim, tres illas furias, herebum quoq; ipsum Euphorbia prognatos esse. HO. Dij talem pestem auertite. Quid obsecro de hac Antonius? HER. Optime consultum iri Romano Pontifici, si Euphorbia hæc in summo alpium iugo constitueretur, cuius uociferationibus momento eodem Germaniæ, galliæ Britanniæ, ad concilium arcessiri possent, orbis enim terrarum campanam Euphorbiam esse. HO. O' salsum atq; urbanum hominem. Sed qui nam hi sunt quos composito ad modum gradu, uultuq; adeo graui concedentes ad nos uideo? HER. Iunior ille Elisius Gallutius suaui uir ingenio, Andreas alter Contrarius, facundus, ac præstans rhetor, grauissimi uterq; uiri, nostroq; ex ordine, quibus aduenientibus de more collegij huius assurgendum est.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

ANDREAS CONTRARIVS, COMPATER, HERRICVS. ELISIVS.

ALVTEM Vobis multam, atq; opulentam dicūt
s Elisij Camenæ. COM. At nos & Elisium Haue
re, & Andream opulenter saluum esse iubemus, neq;
enim grammaticos adeo ueremur, ut opulentiam cum
salute coniungere timeamus. AN. O' Minime superstitiosum homi
nem. Sed ut hoc facilius condonetur à nobis tibi, tamen ne in gram
maticorum iram incidas etiam, atq; etiam uide. COM. An obli-
tus es Antonij, catellorum (hoc enim uerbo utebatur) eos persimiles di
centis qui de ossibus, deq; frustillis, ac miculis si quæ forte sub men-
sam decidant, rixentur. Odi ego caninum genus, stomachorq; agre-
stem acerbitatem, ac putidas insectationes. Sed amabo quinam inter
uos sermones erant? AN. Hoc ipsum agebamus, aut potius indigna
bamur, ab rabiosa eorum garrulitate, tuti nihil esse, siue uersiculum
ediderus, siue epistolam scripseris, quorum ipsorum scriptis oculum
si admoris, nihil inertius, nihil inconcinnius, nihil oscitatius uideas,
quippe cum nihil supra grammaticum habeant. Et tamen operæpre
tium est uidere, neglecto, aut potius abiecto Cicerone, quantam præ
seferant dicendi artem, atq; scientiam. Inuasere rhetorum mate-
riam, quorum etiam agros depopulati, quod uideant acutiora quæ
dam ut ipsi putant, à Quintiliano tradi, in Ciceronem sublàtis si
gnis, agmineq; instructo procedunt, nec intellegunt Ciceronem sic
à Quintiliano laudari, ut hunc suspiciendum, hunc imitandū esse
moneat, dono quodam prouidentiæ genitum in quem totas uirtutes su
as, eloquentia experiretur, Id deniq; non immerito consecutum, ut Ci
cero iam non hominis nomen sed eloquentiæ habeatur? quod si lo-
qui uera uolumus, illa uel summa Quintiliani laus est, quod diui-
næ Ciceronis eloquētiæ diligentissimus obseruator, atq; inspector fue
rit. Quid enim quãuis acute ab eo in dicendi arte præcipitur, quod
non è Ciceronis fonte haustum sit? qd tam rarū, aut sepositū ostendi-
tur, quod non Ciceronis orationū exemplis testimonijsq; doceamur, il
lum orãtem egisse, quæ post à Quintiliano, rhetoribusq; alijs consy
derata, atq; animaduersa scriptis obseruanda tradantur? Arguitur
Ciceronis de oratoris fine sententia, quod nō sit dicere apposite ad per-
suasionem, sed sit solum benedicere oratoris finis, nec uidēt acutissi-
mi hoies duplicem in oratore finem consyderãdū esse, quod Boëthius
qdem uidit, si non tam acutus grãmaticus, at certe rerū naturæ peri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tissimus, ac definiendi magnus artifex. Ait enim quod inter dialecticam, atq; rhetoricam interest, id in materia non cerni, quippe cũ utraq; thesim, atq; hypothesim subiectam habeat, sed in usu, cum altera interrogatione, altera perpetua oratione utatur, ac dialectica integris syllogismis, rhetorica enthymematibus gaudeat, Item in fine, quod dialectica quæ uult, extorquere ab aduersario conatur, rhetorica iudici persuadere, Siquidem dialecticus dialecticum tantum habet aduersum se constitutum, orator uero habet etiam iudicem, qui inter se, atq; aduersarium sententiam ferat. Quo circa oratoris finem duplici ratione consyderandum esse censet, alterum quidem in oratore ipso, in iudice uero alterum. In ipso quidem benedicere, qđ quid est aliud quàm dicere apposite ad persuasionem? In iudice uero persuadere, neq; enim siqua impediant oratorem quominus persuadeat, dum officium suum fecerit, idcirco finem consecutus non est, siquidem qui officio suo cognatus est finis eum facto officio consequitur, ac tametsi eum qui extra positus est, finem non semper attingit, fine tamen suo contentus esse potest, sentiens artem ipsam, qui suus est fine non fraudari. Etenim medici opera cum in sanitatem intenta sit, Imperatoris in uictoriam, licet neuter finem qui extra constitutus est nonnunquam adipiscatur, uterq; tamen suum assequtur si alter ægrotum recte curauerit, alter exercitum, ac rem bellicam bene administrauerit. Duplex igitur oratoris finis est benedicere, ac persuadere, quod utrunq; Cicero complexus est, & cum ait oratoris officium esse dicere apposite ad persuasionem, nam qui apposite dicit, bene quidem dicit, id quod Quintiliani sententiæ conuenit, iudicantis rhetoricæ finem ac summum esse benedicere. Et cum post subdit oratoris finem esse persuadere dictione, quia oratoris dictio apud iudicem est, complectitur qui sit pro suscepta causa benedicendi finis. Quod si orator dicendo persuadet, neq; enim temere à Cicerone dictum est, persuadere dictione, nec Quintiliano, nec oblatratoribus his dicere opus est, quod pecunia etiam persuadet, quod forma, quod alia etiam multa, nam nec pecunia dicendo persuadet, nec forma, trahit enim animos hominum pecunia rerum utilium cupiditate, ac gratia, forma uoluptatis. Ostendere autem cicatrices inde susceptum est, quod insitus est homini naturaliter misericordiæ affectus, qui tum uidendo, tum audiendo mouetur, idq; consilij prudentiæq; est agere. Quo orator cum utitur, non quidem dicendo, sed agendo persuadere conatur, Licet huiusmodi actiones oratoris propriæ sint, unde agere dicitur, quibus etiam uerba, gestumq; idoneum accommodat. Et cicatricum

quidem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

quidem ostentatio, non multum habitura est uirium si oratio defuerit, quæ lacrimas ac misericordiam excitet. Nam authoritas, dignitas, aspectus, si mutus fuerit, quomodo persuadeat, aut quid persuadeat? quod uero ad meritorum recordationem attinet, an paruũ tibi loqui merita ipsa uidentur? quæ beneficiorum in remp. quæ rerum fortiter gestarum memoriam reuocent, quæ gratitudinis admoneant? Etenim eorum qui diem obiere, siue amici, siue inimici fuerint, cum recordatio nos subit, quod ab ijs recte aut male facta quæ in mentem ueniunt loquendi uim quandam habeant, uel excitatur in nobis desyderiũ, uel odiũ renouatur. Quocirca loquũtur hæc quodammodo per se, ac nihilominus ut iudices, ut auditores moueant, dicente indigent, qui quo fuerit eloquentior, eo magis commouebit. Ac mihi quidem uidetur Cicero, tum addendo apposite ad persuasionem, tum dicendo persuadere dictione, auertisse à se id quod Quintilianus, pace eius dixerim, non modo non auertit, sed ne uidit quidem. Si quis enim quod declamatores faciunt, nullo dato iudice causam domi fingat, & utriusq;, idest suas, & aduersarij partes agat, hinc accusando, illinc defendendo, huius nimirum erit finis tantum benedicere. Quid enim aliud in causa domi composita nullo uero aduersario, nullo iudice quæretur nisi solum benedicere? quo fit ut in causa ficta idem sit finis, qui est in uera benedicere, neq; inter fingere, & apud iudicem uere agere aliqd intererit. quo qd magis absonum? qd magis absurdũ? Hoc uidens Cicero declamatorẽ sic ab oratore se iunxit, ut qđ unum intererat, id officium ac finem oratoris ostendendo exciperet, cauillumq; auerteret. Inter officium autem, & finem parum interesse Cicero ipse ostendit, cum docet in officio quid fieri, in fine quid officio conueniat consyderari. Videtis quàm planè per officium expresserit finem qui in oratore consyderatur? cum quid fieri conueniat, ait. Porò qd facere oratorẽ cõuenit, aut quæ eius officij partes sunt, nisi benedicere? quod qbus artibus et quæ faciendo assequi possit, ipse iam tenet, per finem uero ostẽderit, id quod benedicendo quæritur, persuadere. Nam cum ipse hominum actiones ob finem aliquem suscipiantur, ac finis alius alium respectare uideatur, finis ille quem in oratore ipso constitutũ diximus hoc est benedicere, in aliũ illũ finẽ itendit q extra positus est, sicuti recte curãdi finis ægroti sanitatẽ, ac rei bellicæ bene administrãdæ de hoste uictoriã respicit, ab illis enim ad has est uia. Etenĩ cũ finis in rebus humanis sit, ut opinor, ad quem cuncta referantur, & cuius gratia fiunt cætera omnia, nimirum ut sit finis oratoris benedicere, be-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

ne dicendi ipsius finis est persuadere. Itaque si oratorem consyderare uolumus ut dicentem tantum, finis eius erit bene dicere, sin ut agentem in foro, ac iudicis animum quibus potest artibus in sententiam suam, atq; in causam, quam agendam suscepit trahere contendentem, Ciceronis de fine sententia erit absoluta, Quintiliani uero manca, atq; imperfecta. Nō consyderari autē forū, forēsisq; actionis finē ab eo, q dicit oratoris finē esse bene dicere, q̄uis paucis, manifesto tamen ostendemus. Quintiliani ipsius cum de rhetoricæ noīe latine interpretando loqtur, uerba hæc sunt. Nā oratoria sic efferetur ut elocutoria, oratrix ut elocutrix. Illa autem de qua loquimur rhetorice talis est, qualis eloquentia. Igitur si rhetorica eloquentia est, & orator erit eloquens. Eloqui autem aliud non est quàm bene dicere, qui enim eloquitur bene dicat, & eloquentia erit bene dicendi siue facultas, siue ars, siue scientia. Quare dicere oratoris finē esse bene dicere, eius est, qui nec susceptæ in foro dictionis finem consyderat, ut si quis aratoris finem dixerit bene arare, cum bene arandi finis sit serere. Nec clientem respiciat, non secus, ac si quis dixerit medici finem esse bene curare, quæ definitio ægroti ipsius qui medicum sibi adhibuit nullam uidetur habere rationem. At qui dicat oratoris finem esse dicere apposite ad persuasionem, & eius qui dicat, & eius pro quo dictio suscepta est, rationem complectitur. Quæ finitio perfecta quidem est, cum & officium eius qui dictionem suscepit ostendat, & causam idest finem, cur officium susceptum sit, declaret. Qua tamen in re pertinaciores non erimus, ut qui onus hoc defendendi Ciceronis, aduersus Quitilianum non susceperimus, quippe qui non oblatrando, sed quærendo modestissime oratoris finem inuestigare nititur, quem quodam in loco dicentem audiamus. Nam illud genus ostentationi compositum, solam petit audientium uoluptatem. ideoq; omnes dicendi artes aperit, ornatumq; orationis exponit, ut q non insidietur, nec ad uictoriā, sed ad solum finem laudis, & gloriæ tendat. Quare quicquid erit sententijs populare, uerbis nitidū, figuris iucundū, tralationibus magnificum, compositione elaboratum, uelut institor quidam eloquentiæ intuendum et pene pertractandū dabit, nam euentus ad ipsum, non ad causam refertur. At ubi res agitur, & uera dimicatio est, ultimus sit famæ locus. Videtis ut his uerbis uictoriam quæri, non bene dicendi laudem, & gloriam ostendit? Sentitis quid dicit, cum euentum non ad ipsum, sed ad causam referri dicat? Et quod hoc fortasse minus apertum esset, subdit ubi res agitur, & dimicatio uera est, ultimus sit famæ locus, docens in uictoriam totis uiribus incumben-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

dum, quæ quidem nisi persuaso iudice, ac benedicendi arte, uiribusq; eloquentiæ expugnato comparari nequeat. Verum aduersus grã maticos istos inquam grammaticos hæc dicenda suscepimus, quorũ dentibus ut nihil mordacius, sic morsibus uenenosius nihil est, errasseq; non parum uideri potest Antonius, qui catellorum eos persimiles, ac non canes, immo rabidas canes, aut uenenosas potius aspides diceret. O peræpretium est etiam uidere quibus latratibus, quoq; impetu in Ciceronianam status definitionem ferantur. Sed nolo uobis hospiti præsertim huic, esse molestior. COM. Et hospiti huic, & cæteris qui assumus rem gratissimam feceris, quod declarare nostrum omnium tibi abunde perspectum in Ciceronem studium potest, & hospitis tanta in te audiendo attentio. Sed de Antonio aliter tibi persuadeas uelim. Narrare enim solebat, grammaticorum rationem nullam esse prætoribus, quippe qui furentium in numero haberentur, Cumq; furoris, atq; amentiæ genera licet diuersa, comprehensa tamen à Physicis essent solam grammaticorum uesaniam, non modo incomprehensam, uerum etiam incomprehensibilem esse, quam nouo quodam ficto nomine Labirynthiplexiam uocabat. Referebat enim Sibyllam nutricem suam quoties grammatico cuidam qui per id tempus Panhormi docebat obuiam fieret, carmine usam, quo Siculi aduersum canes rabidas uterentur. Solas etiam grammaticorum animas post mortem non expurgari, quodq; infernus eas expiandas non caperet statim redire in corpora, ac propterea contingere ut in dies, atq; in secula grammatici dementiores essent, Platonemq; hoc ipsum latuisse, item Virgilium, Dantemq; qui de rebus infernis ultimus scripsit. Hæc habui quæ pro Antonio excusando dicerem. Tu perge Andrea, & Ciceroniani status defensionem aduersus Antonianos catellos, uel tuas potius aspides aggredere.

AN. Faciam eo libentius, quod Herricum nostrum uideo ex oratione hac, quæ aduersum grammaticos habita est mirificam uoluptatem cœpisse. HER. Dici uix potest quàm me sermo iste delectet, præsertim cum in memoriam ueniat, inter duos olim grammaticos gladijs actam rem esse, dum alter alteri uitio daret, quod uerbo impleo generandi casum adiunxisset, ac neuter memor esset Liuij hoc ipso casu utentis libro quarto. Ne ita omnia Tribuni potestatis suæ implerent, ut nullum publicum consilium sinerent esse. Item quinto libro. Ipse multitudinem quoq;, quæ semper ferme regenti est similis, religionis iuste impleuit. Sexto etiam casu utitur cum ait. Carcerem impleueritis principibus. adeo promiscue ueteres uerbum hoc

& secundo & sexto casui iunxere, quod docti illi, & acuti grammatici dum ignorant, dum alter alterius sinum, atq; os despuit, res ad gladios uenit, tandemq; à grammaticis ad chirurgos. Sed quæ mihi multa generis huius in mentem ueniunt, referre desinam, ne tibi sim impedimento, quare quod cœpisti perge exequi, ac uoluptate
» hac nos exple. AN. Primo loco Ciceronem uideamus. Constitutio
» est prima conflictio causarum ex depulsione intentionis profecta, hoc
» modo fecisti, non feci, aut iure feci. Deinde Quintiliani status qui
» sit ex ipsius uerbis intelligamus. Statum quidam dixerunt primã
» causarum conflictionem, quos recte sensisse parum elocutos puto.
» Non enim est status prima conflictio fecisti non feci, sed quod ex pri
» ma conflictione nascitur. Et paulo post. Si enim dicat quis so-
» nus est duorum inter se corporum conflictio, erret opinor, non eni
» sonus est conflictio, sed ex conflictione. Hæc uterq; de status constitutionisq; definitione. Nos quid definitio ipsa sit, primum uideamus, quæ ut doctissimis uiris placet oratio est explicans quid sit id, de quo est quæstio. Quocirca proprium definitionis esse uidetur explicare, hoc est distincte, atq; expresse demonstrare rei quæ definitur, substantiam, seu quid illud ipsum de quo quæritur sit. Hoc enim intellecto, ipsa res ut intellegatur oportet, Siquidem id quod ante definitionem erat, ut ita dixerim, confusum, & complicatum, ubi definitio accessit, distinctum, atq; explicatum cernitur. Etenim cum hoc ipsum nomen homo parum expresse quid homo ipse sit indicet, ubi dixeris hominem esse animal rationale, mortale, quod erat inuolutum, nec satis patebat, fit expressum & clarum, ipsaq; substantiæ explicatio fit, quoties genus quo quid continetur, & species illæ, quæ differentiæ uocantur definitionem ipsam abunde simul constituunt, qua hunc immodum constituta, quæ confusa erant, diffusius tracta cernuntur. Ex quibus efficitur, ut genere, differentijsq; monstratis, substantia ipsa appareat. His sic explicatis uideamus harum utra definitionum, rem quæ definitur melius, clariusq; ostendat, cum ui deamus de re ipsa quæstionem non esse, Siquidem Quintilianus ipse qui hac definitione usi essent recte quidem sensisse, parum tamen elocutos putat. Ciceroniana ni fallor definitio, quod genus & differentias explicat, substantiam profecto ipsam explicat. Nam conflictio generis locum obtinet, omnis enim status conflictio est, non contra, siquidem non soli oratores confligunt perinde, ut non solus homo est animal, sed athletæ, sed milites, sed exercitus etiam confligunt. Prima uero cum dicitur, species, ac differentia in-

dicatur. Siqdem plures quæstionum status esse, eadẽ in causa possunt, quod ipse quoq; Quintilianus ostendit. Prima igitur conflictio, species quædã conflictionis est, sicuti rationale species quædã animalis. Deinde additur ex depulsiõe intentionis profecta. Quo addicto planè declaratur cõflictionem hinc ex intentione, illinc ex depulsiõe nasci, ut intellegatur quemadmodum non omne rationale animal, ut Plato putat, mortale est, sic non omnem conflictionem, ex telorum missiliũq; iaculatione, ac manuum consertione, cuiusmodi militaris conflictus est exsistere. Videtis ut his in definitione simul positis, res ipsa non implicata et in abdito posita, sed explicata atq; in lucem cernatur exposita? Contra Quintiliani definitio, non solum rem ipsam in lucem non educit, sed audientem statim turbat, & cogitationem eius ad plura ac diuersa trahit. In lucem autem non exponi rem ex Quintiliani definitione, hinc probatur, quod genus ipsum nimis remoto è loco apparet, cum sit res, siue ut hodie dicunt ens. Dicitur enim id quod ex prima conflictione nascitur, idest res quæ inde nascitur. Ac tametsi uerum est quod conflictio causarum sit res, sit ens, tamen hoc ipsum ens, maxime generale est. Siquidem & lapis, & lignum, & lana, et corpus, & color, & uox, & forma, & statura, & cœlũ, et animal, & quodcunq; in naturalibus est, ens, ac res est. Itaq; genus hoc confundit, magis quàm explicat, dum auditoris mentem in tam multa, ac diuersa rapit. Illud deinde quod ex prima conflitione nascitur, magis ac magis & turbat, & confundit & quasdam quasi tenebras illorum qui audiunt mentibus offundit, ut cum dicimus homo est, id quod ex corpore & anima constat, quod ipsum non modo de boue, crocodilo, ape, serpente, pisce, accipitre, sed de arbore, herba, fruticéq; dici potest, nec aliud est dicere, quàm quod animans est, quod genus plurima diuersáq; complectitur. Siquidem & arbores, & herbæ, et frutices animantes sunt, anima enim constant, & corpore. Quod si dicere malueris homo est, id quod ex animali rationali mortali est, hominis substantiam non solum non explicabis, neque in apertum proferes, sed rem ipsam magis, ac magis implicabis. Neq; enim homo solum est ex animali rationali mortali, sed coniugium, sed familia, sed ciuitas, sed humani generis societas. At dicere homo est animal, rationale, mortale, non solum mentem non cõfundit, sed rem ipsam planè ostendit. Idq; quod definitur, & quod definit, ita sibi inuicem conueniunt, ut mutuam conuersionem alternatim faciant. Siqdem et animal rationale mortale est homo, id quod non usu uenit, cum dici-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tur, homo est id quod ex corpore & anima est, & quod ex corpore & anima est, homo est, cum possit esse accipiter, piscis, equus, apes, ulmus, brasica, uitis, ligustrum, quae quod animantes sunt, e corpore & anima sunt. Itaq; cum dicimus constitutio est prima conflictio causarum nata ex intentione depulsionis, ita sibi quod definit, definiturq; inuicem consentit, ut conuertere liceat pari maximeq; conueniente consensu, recte enim explicateq; diceretur, prima causarum conflictio ex intentionis depulsione nata, constitutio est. Contra confusa nimis definitio erit, nec cum eo quod finitur pari modo consentiens, si dixerimus ut Quintiliano placet, status est id quod ex prima conflictione causarum nascitur. Idq; quod ex prima conflictione causarum nascitur est status, cum e prima conflictione in qua causa consistit, plura nascantur, quae ad statum, & causam faciunt, ut cum signa ex quibus coniectura capitur afferuntur, cum testes in medium adducuntur, cum leges recitantur, cum de legibus pugnatur, & huiusmodi alia, quae non modo conflictionem sequuntur, sed absq; iis conflictio esse nequeat. Age consyderemus rem maxime similem, militarem conflictum, non sonum ut Quintilianus. Si quis dixerit militarem conflictum esse id quod existit ex militum certamine, manibusq; consertis, primum nec rem ipsam distincte explicabit, nec conuertere alterum in alterum tam aequa reciprocatione poterit, ut recte dicatur id quod ex militum certamine manibusq; consertis existit, conflictus militaris, est, neq; enim ex militum certamine, manuúq; consertione solus conflictus existit, sed caedes, mutilationes, percussiones, uulnera, fuga, uictoria. Itaq; cum haec audiuntur quod quid potissimum intellegere habeatur incertum sit, distrahetur huc, atq; illuc animus, rapieturq; in plura atq; diuersa. At si dixero conflictum militarem esse militum manum conserentium certamen, statim genus apparebit, idest certamen. Omnis enim conflictus certamen est. At nõ contra certamen omne conflictus est, nam & puellae certant de forma, & reges de magnificentia, cum addo manum conserentium, spetiem, differentiamq; sic exprimo, ut nihil dubium, nihil in confuso relinquatur, licebitq; magno utrinq; consensu conuertere, militum manum conserẽtium certamen conflictum esse militarem, ac militarem conflictum, conserentium manum militum certamen esse. Illud igitur inter Ciceronis, Quintilianiq; definitionem interest, quod inter has quas modo posui militaris conflictus definitiones. Ac si loqui uera uolumus, altera idest Ciceroniana est philosophi rem explicantis, atq; ante oculos ponentis. altera eius qui id potius quaerere uidea

tur, ut qui audiunt cæcutiant, magis quam ut recte uideant. Quoniam igitur Quintilianus ipse recte quidem sensisse, parum tamen elocutos putat, qui sic statum definiere, uidete obsecro uter ipsorum rem eloquatur. Mihi quidem Cicero eloqui rem & explicare, Quintilianus uero balbutire quodammodo (tanti uiri pace dixerim) uidetur. Poteram multa quæ de ratione definiendi à doctis uiris traduntur hũc in locum conferre, quæ non duxi esse necessaria contentus paucis his ostendisse, Ciceronem bene, expresse, caute, planè, statum definisse. Quam nostram defensionem tantum ab accusando Quintiliano abesse uolumus, ut uideri uelimus, non aduersus Quintilianum causam suscepisse, sed ut qui potius Ciceronem, à grammaticorũ qui nunc uiuunt rabidis morsibus liberare studeremus. Tu uero Herrice uicem redde, & quam aduersus grammaticos bilem paulo ante conceperas, meo etiam rogatu euome, Aut si te capitis fortasse grauat abscessus, Elisio nostro prouinciam hanc delega. HER. Quin potius quando in Virgilium quoq; dẽtes exacuere, & me tussis male habet, maximi Poëtæ, studiosissimus poëticæ Elisius patrocinium suscipiat. Quod te Elisi suauissime per Antonij nostri manes, quãdo qua te maiore obtestatione cogam non habeo, oro atq; obtestor. ELI. Et poterat Andreas, & sponte etiam debebat, prouinciam hanc pro Virgilio suo suscipere. Quis enim Andrea Virgilij studiosior, ac dignitatis, excellentiæq; carminis, atq; operis eius inspector acutior? Sed me uel obtestatio ad hoc impellit tua, uel quod abunde multa memini quæ de Virgilij laudibus dicere solebat Antonius, cuius memoriam hospiti huic ut siculo, quem esse siculum ornatus ipse indicat, arbitror quàm gratissimam. Cæterum Andreas & quæ à me referentur locupletare rationibus poterit, & tanquam iudex aduersus Virgilio carpos sedere, Qui magis enim dicere Virgilio mastigas liceat? Atq; hinc potissimum incipiam, de quo me paulo ante Claudianus admonuit, Cuius uersus sunt de monte Aetna.

» Nunc mouet indigenas nimbos, piceáq; grauatum
» Fœdat nube diem, nunc motibus astra lacessit
» Terrificas, damnisq; suis incendia nutrit. Virgilij sunt.
» Portus ab accessu uentorum immotus & ingens
» Ipse, sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis.
» Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem,
» Turbine fumantem piceo, & candente fauilla,
» Attollitq; globos flammarum & sydera lambit.
» Interdum scopulos, auulsáq; uiscera montis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» Erigit eructans, liquefactaq; saxa sub auras.
» Cum gemitu glomerat, fundoq; exæstuat imo.

Hos Fauorinum philosophum dixisse aliquando Gellius scribit, à Virgilio incohatos magis quàm factos, quod absolui quando mors præuerterat nequiissent. Et Fauorinus quidem ea uerecundia usus uidetur, ut excusasse, magis quàm incusasse Virgilium uideri possit, quem Antonius non poterat de moderatione hac non laudare, Cæterum non omnium esse de liniamentis, inumbrationibus, artificioq; poëtarum iudicium ferre, quæ præterquam à poetis ipsis uix cognoscerentur. quod in pictura quoq; contingit, in qua multa sunt, quæ nisi summi etiam artifices non uideant. Aetnæ montis naturam, id cōsilij non fuisse sibi Virgilius ipse præ sefert, ut uellet pro assumpta, & quodāmodo destinata materia describere, nec rei causas exquirit, ut Claudianus, nec spumantis materiæ flumina ostendere uult ut Pindarus, sed cum describere portum Aeneæ ore cœpisset, dixisset'q; ab accessu uentorum immotum et ingentem ipsum quidem, subdidit rem maxime admirabilem, adeo'q; monstrosam, cuius Aeneas ipse memor factus esset, ut à portus descriptione, rei ipsius miraculo auerteretur. Ipse, inquit, portus ingens quidem hoc est nauium plurimarū capax, sed uisu, sed auditu mirabile est Aetnam montem terrificis iusta ruinis tonare, qua commotus admiratione, atq; à portu auersus, in illa explicanda primum ab auditu cœpit. Videtis artificiosi poëtæ prudens consilium, quod in admirabili re enarranda tractum se ammiratione ipsa ab initio statim ostendit? Audire est, inquit, cum nulli corporum uideantur conflictus, è quibus soni fiunt, non sonitum modo, ac si parum esset sonitum dicere, sed tonitrum ex horrificis montis eius ruinis. Quæ in aere maximo cum terrore fierent, ea dixit sub teris fieri. Simul cum rei miraculo causam quoq; leuiter attingit. Nam neq; decebat Aeneam, causas incendij atq; fragoris illius exactius quærere, aut aperire. Tantus autem fragor nisi è fractione esse non poterat, quam fractionē ruinas nominans ostendit. Cum etiā dicit tonat, montem confragosum innuit. Nanq; conflictus illi, & tanti sub teris fragores nisi in concauo & cauernoso fieri nequeunt, easq; conflictiones uentorum, atq; ignium in cauernis esse dicit, ut confligentium nubium tonitrua imitentur. Singulis uerbis rem auditu mirabilem facit, quod, ꝙ tonat, ꝙ ruinis & quidem horrificis, cum horror absq; membrorum concussione, animiq; consternatione non contingat, Dehinc cum auditui satisfecisset, transit ad uisum aliquanto longius in parte hac immoratus, ut per hunc

» sensum rem admirabiliorem redderet, quod uidendo quàm audien
» do apparere plura soleant. Vtq; audientium animos magis, ac ma-
» gis rei miraculo afficeret, non secernit ea quæ noctu, quæ'ue inter
» diu uiderentur ut Pindarus. Dicit interdum, idest nunc hoc, nunc
» illud, dum non uult diem à nocte secernere.
» Atram prorumpit ad æthera nubem.
» Videtis ut à se non recedit, dixit tonat. dicit nubem. tonare enim &
» nubescere in aëre contingit. Cernitis ut rem effert, cum non fumum
» sed nubem, & quidem atram, & prorumpit, quod uiolentum uer-
» bum est, & æthera potius, quàm aërem, ut nimium impetum ab-
» solueret. Fumantem, non ita quidem ueritatem uelat, ut non suis ali
» quando nominibus rem exprimat, Fumi enim ex aspiratione ignea,
» non nubes exsurgunt. turbine piceo. et impetum & colorem non si-
» ne quadam animi commotione designat. Est enim turbo uentus et tor
» tuosus, & uiolentus, & fortasse respexit turbinis ipsius glomeratio
» nem. Ad hæc piceus color in nubibus terrificus est. duo hæc simul
» coniunxit, ut rei miraculum augeret. Nec non flammas, fumos, lu-
» cem, tenebras, fauillas simul miscet, & turbinem piceum, & fauil-
» lam candentem. quid amplius? globos etiam flammarum attollit.
» & quod satis hoc non uideretur, lambit etiam sidera, ut quo ultra
» prodiret non haberet. Non possum primo loco non magnopere Gel
lium admirari, uel potius ridere, qui Virgilium arguat, quod dixe
rit fumantem turbine piceo, & fauilla candente, cum nec fumare
soleant, ut ipse dicit, nec atra esse, quæ sunt candentia, nisi si peruul
gate dixit & improprie, candente pro feruente non pro ignea & re
lucenti, quod candens est à candore dictum, non à calore. O' bone
Gelli, cum noctis istas atticas scriberes, non potuisti non aliquando
dormitare. Ignorabas an parum animaduertebas, antiquissimum et
latinissimum hunc loquendi morem Virglio etiam familiarissimũ?
neq; enim dixit fumantem candente fauilla, sed nubem candente fa-
uilla. ut puella forma adeo uenusta, & magnouir ingenio. et quod
in loco maxime simili legitur.
Ipse quirinali lituo, paruaq; sedebat
Sucinctus trabea.— Atq; ut ibi non sucinctus Quirinali lituo, sed
sucinctus parua trabea, Quirinalemq; tenens, seu gestans lituum,
sic neq; hic nubem fumantem fauilla cadēte, sed fumantem turbine
piceo, & emittentem seu spargentem, atq; efflantem simul candentem
fauillam. Expressit autem quod fieri sæpissime in aëre uidemus, ut
è nigerrimis nubibus post tonitrum, erumpant fulgura, & corusca-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tiones, uideaturq; interdum cœlũ dehiscere, flammasq; euomere. Dici non potest, quàm sibi undiq; in eorum quæ fiunt in aere, similitudine constet. Solebat irridere Antonius, qui Virgilium dicerent uoluisse montis Aetnæ flagrantiam ad Pindari imitationem exsequi, eosq; censebat & cæcutire, & delirare, nec Fauorinum, sed Fabarinum naso suspendere, cum nemo tam auersi, aut parui esset ingenij qui non palàm uideret Virgilium se totum à Pindarica enaratione auertisse, ut nec uerbis, nec tralatione qua ille utitur, parte aliqua similis esse uellet. Etenim Pindarus ad fontium, fluminum, fluctuum similitudinem, rẽ omnem exsequitur, amnes in incendij enarratione imitatus. At noster nulla huiusmodi similitudine usus, rebus ipsis inhærens, & quàm potest, & Aeneæ narrantis dignitas patitur, uerbis explicans, ab ipso igne et à nubibus, et ab ijs quæ in aere fiunt, non recedit. Et Pindarus quidem solum fluxum, & scaturiginem habet quam in aquis imitetur, Virgilius omnia pro materia proq; susceptæ explicatione à rebus ipsis non aliunde sibi dicenda, atq; ostendenda assumit. Videriq; Virgilius potest, parum hac in parte Pindarum probauisse, qui dum se totum ad amnes, ad fluctus, ad scaturiginem uertit, eructationem ipsam quæq; inter erumpendum, eructandumq; contingerent inexpresse leuiterq; attigerit, nec monstrum illud suum, tum auditu tum uisu mirabile plene absoluerit. Referam Pindari uerba à Gellio ipso conuersa. Sane eructantur in accessi ignis purissimi ex imis fontes. Flumina uero interdiu quidem inundant fluctum feruẽtem fumi. At per noctes punicea proglomerata flamma ad profundum ponti fert solũ, cũ strepitu illa Vulcani fluenta serpentia emittit sæuissima, monstrum profecto tum uisu, tum auditu mirabile. At Virgilius & aures, & oculos, & animum admiratione implet, cum montem tonare ait, & è teræ penetralibus atras nubes prorumpere, fumare piceum turbinem, uolitare candẽtem fauillã, attoli globos flammarum. quid amplius? lãbere etiã sydera, et tamen à rei natura non recedit, siqdẽ eructatio illa talis est, præterq̃ quod sydera non lambit. Sed hæc exuperantia poëtarum est propria, & haud scio an alibi magis, quàm hic deceat. Ac tanquam minora hæc quæ dicta sunt essent, quippe quæ frequenter contingant, ea subdit quæ ut maiora, & rarius contingerent, & longe monstrosiora essent. Itaq; & scopulos erigit, & auulsa montis uiscera eructat, & saxa sub auras glomerat, & quidem liquefacta, & cum gemitu. Ac ne quid quod mouere admirationem posset, prætermitteret, quid ultimo loco ponit? fundoq; ex æstuat imo,

quod cum oculis exponere non posset, animis existimandum permisit. Quid hoc Virgiliano monstro absolutius? & tamen docet glomeratus eos fieri non posse nisi uento, igneq; intus æstuante. Ac Pindaro quidem dare potest ueniam lyricum carmen. At Virgilio implenda erat tuba illa heroica, & magno personandum ore, neque ut illi succinendum, qui à lyra sua non ita longe recessit. Quo'circa noster Heros tubã sic implet ut monstrũ Pindaricum, p tonitrũ, ruinas, turbinem, piceam, candentem fauillam, erectos scopulos, auulsa uiscera, saxa liquefacta, sub auras ad sydera usque intonet, & aures, oculos, animos, admiratione simul atq; horrore compleat. Tonat Aetna ruinis. cœpit Virgilius à tonitru, in quo Pindarus obmutescit. post etiam, tempus nullum secernit, tum ut rem admirabiliorem faceret, tum ut qualis res ipsa esset, exprimeret, neq; enim noctu solum flammarum illi globi cernuntur, sed etiam interdiu, quoties et aer est nubilus, et cacumen montis exhanelatis incendij fumigationibus caligat, atque offunditur. An non die medio, cum cœlum maxime nubilum est uidentur coruscationes, & medijs è nubibus ignes emissi? quod poeta noster sentiens, non ante dixit candente fauilla, quàm præmisit turbine piceo, ne à rerum natura recederet. Ad hæc non nisi post multos annos contingit amnes illos Pindaricos fluere, cum Virgiliana tonitrua, fragoresq; & fumi picei, & prorumpentes in cœlum nubes, fauillæq; frequentiores contingant, præsertim flante aut impendente austro. Ac nihilominus post liquescere saxa, & auelli montis uiscera ostendit, adeo nihil prorsus omittit. Videturq; noster Maro rem ipsam & loci situm contemplatus, siquidem cacumen montis qua tanta fumigatio emittitur, hiatum habet profundissimum ac late amplum quem dixerunt Craterem. hodie pleriq; os uocant, exesis undiq;, atque exustis rupibus. Quo'circa non uti è fontibus fluere ignes possunt, sed materia ipsa ui uentorum incensa, & diutius intra cauernas exagitata, tandem euomitur, magnoq; in aërem impetu effertur, post in partem qua uentus inclinat decidens, igne liquefacta defluere incipit. Vnde alibi ut rei huius peritus dixerat,

» Vidimus undantem ruptis fornacibus Aetnam
» Flammarumq; globos, liquefactaq; uoluere saxa,

Et hic uere, ac naturaliter dicit,

» Interdum scopulos, auulsaq; uiscera montis
» Erigit eructans, liquefactaq; saxa sub auras
» Cum gemitu glomerat. –

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Prudentissime omnia. Nam interdum, quia non semper. & cum gemitu, quia tanta ebullitio & pugna illa intra cauernas, uentorumq; ac concepti ignis uiolentus, ac praeceps exitus, absq; ingenti fragore fieri nequit. & erigit eructans, quia ruptis caminis efractisq; (ut ita dixerim) claustris igne, uento, uaporibus, quaecunque obuiam facta sunt in altum tolluntur. Et cum dicit glomerat, ostendit pugnā confligentium corporum, & cum dicit uiscera et liquefacta & auulsa, designat tum ingentissimam uim uentorum, tum quod ignis est excoquere, ac liquefacere lapides, tum quod materia ipsa monte continetur, atq; illic generatur. Dicet aliquis. at fluere liquescentem illam materiam mare uersus, omisit. Primum nec mare uersus semper fluit, nam et saepenumero in mediteranea elabitur, dein de quod cum dixisset sub auras glomerat, uisum est poetae tam defecati iudicij, quodcunque adderetur minus esse. & profectò minus mirum est fluere decidentem illam, liquefactamq; materiā, quàm ex imis terae uisceribus ad auras maiore quàm exprimi possit impetu ferri. Itaq; hoc omisso, imo despecto, ac repudiato, concludit, fundoq; ex aestuat imo, relinquens in audientiū animis quae non cernerentur cum admiratione cogitanda, atque qui intus aestus, quae ruinae, quanta etiā certamina ex ijs quae oculis obijcerentur existimanda. Quin etiam ad fabulosum commentum ut mirificum, ut ad Deos relatum transit, adeo nihil quod audientium animos admiratione impleat praetermittit.

Fama est Enceladi semustum fulmine corpus
Vrgeri mole hac, ingentemq; insuper Aetnam
Impositam ruptis flammam expirare caminis,
Et fessum quotiens motet latus intremere omnem.
Murmure trinacriam, & coelum subtexere fumo.

Quamobrem Pindarum non solum imitandum à se Virgilius non iudicauit, sed ab illo sic recessit, ut non uerba, non rei faciem, non ullam sit pindaricae descriptionis adumbrationem secutus, Nūc ostendat nobis Fauorinus iste tā enucleati iudicij, tāq; teneri auditus philosophus, ut opinam, et pinguem Pindari (ut ipse cum Gellio fortasse non recte sentiebat) facundiam praetereamus, ostendat inquam ubi nam Virgiliana insolentia? ubi tumor? mihi quidē cum duobus maxime modis concipiatur tumor, re, idest sententijs atq; oratione, ubi sunt uerba ista tumentia, ubi res insolentiam parientes? At dixit tonat Aetna, quia tonat aer, & nubium conflictus tonitrum facit. prorumpit ad aethera nubem atram. nihil hic insolens, nihil tumidum, Nam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

dum, Nam prorumpo uerbum sic uiolentum est, ut eo etiam historici utantur. & nubes atra, ut nox atra. turbine piceo. an quo uerbo uel impetum uel colorem expressius potuisset efferre? cum è pice densissimus idest nigerrimus halet fumus, et turbo cum impetuosus, tum ẽt tortuosus, atq; glomerosus sit, et fauillæ flãmæq; seu corruscationes è nigerrimus nubibus erumpere sic soleant, ut candere uideantur. nihil à natura recedit, et uerba rebus accommodat. Non dicet poëta globos, cum idem uerbum ab historicis non reformidetur? non dicet lambere sydera? Atqui honestiori uerbo uti non potuisset, ut leuem, ac fluitantem ignis, ut ita loquar, attactum significaret. nec cum dixit candente fauilla, Pindari uerba fluxum fumi calidi significantia, nec cum globos flammarum ignis fluenta, crasse duriter, atq; improprie interpretatus est. hoc est ῥοὸν καπνοῦ αἴθωνα & κρουνούς. quippe qui ne interpretatus quidem sit, cum illum non modo imitari nollet, uerum etiam hac in parte non probaret, propter eas quas attulimus rationes, uelleq; rem ipsam, ut admirabilem, ut horroris plenam uerbis suis ante oculos ponere, animisq; infigere, ac tubæ suæ canorẽ tenere. Nec cum dixit scopulos, & uiscera auulsa, et liquefacta saxa, & lãbit sydera, & exæstuat immo fundo, uerba & strepitum uerborum conquirit. rem inquam, ipsam inquam rem suis atq; heroicis uerbis enarrat. Ad hæc qđ non semper ignis fluant amnes, interdũ hoc fieri dixit, atq; ubi fit, non diffluere è cratere illo perinde, ac è fonte, aut è fornace massæ illius riuos, sed iactari in sublime materiam per frustra, per saxa, per scopulos, quæ post in teram decideret, & in fecis ac liquescentis spumæ modum coacta flueret. Quo circa bone Fauorine ad philosophiam tuam redi, de syllogismo, deq; bonorum finibus tantum sententiam laturus, quando nec mihi satis magnus physicus uideris, qui montis Aetnæ naturã ignores ac poëtarum figuras, lineamentaq;, & quid carmini conueniat, quid materiam susceptam deceat, qua ratione humilis res tollatur, qua elata prematur, iudicandum, pensitandumq; poëtis ipsis relinque. Vidimus in Aenaria insula factum, qđ Virgilius de Aetna scribit, cum è quadã eius parte ignis erupisset centũ ante annis, aut paulo amplius. Nam & ad mare, & sparsim per agros, præter fluxum illum magna mole lapides iacent, & in ipso litore, & paulũ etiam intra mare grandes eminent scopuli adeo excocti, exustiq;, ut hodie quoq; appareat spumosa illa liquefictio, quinetiam pindarica fluenta lapidũ sunt in spumam solutorũ, non materiæ continuæ liquescentisq;, quale liquefactum fluere æs solet. Cur autem præter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

naturã cuiquã uideatur ab incluso sub Aetna igne torqueri lapides, cũ uideamus æneis è tormentis quæ bõbardæ dicuntur tanto impetu pilas torqueri lapideas? turbinesq; illos piceos glomerari? tanto ẽt fragore, ut ad sexaginta passuũ millia exaudiãtur. hoc qđ in Aenaria factum diximus, legimus scriptũ in monimẽtis Caroli Neapolitanorũ Regis quo incendio etiam castellum haustum est. AN. Quanquam ænariæ exemplo potes esse contentus, tamen & Vesuuij montis ruina & ager squalore obsitus ad sextum ab Neapoli lapidem hoc ipsum quod de liquefactis igne saxis à Virgilio traditur, docere abunde potest, Est enim passim uidere hic exustorum lapidum erectos cumulos, illic excussa summo è monte miræ magnitudinis saxa impune sparsa, alibi profluentis riui lapidosos decursus, nec uno in loco saxorum strues simul congestas, ut facile appareat materiam illam omnem è lapide constare, eiectam ui uaporum, atque ignium, longiusq; agglomeratam, quæ uidere cuiuis in promptu est. Sed redeas ad quod Elisi cœperas, & Macrobium aduersus Aeneam à latinis moti belli causas tanquam leueis ac pueriles ridentem, ut rudem & grammaticorum omnium importunissimum ferula sua feri, atq; intra cancellos grammaticæ redire coge, audentem se quoq; uiris conferre. ELI. Recte mones. Hunc hominem Antonius cum nebulonem aliquando obiurgari sensisset, nimis parce inquit potius, quando nemo unquam plura sibi præsumpsit aut permisit. Quæso Macrobi poetarum iudex tam sobrie, quæso, inquam quæ inter Latinos Troianosq; belli causa excogitari accommodatior poterat? nam nec Latini per id tempus mercaturam nauibus exercebant, nec Aeneas piraticam, ut per causam prædocinij excitari bellum potuisset. nullæ antecedebant inimicitiæ, & Aeneas eo consilio in latinum litus descensionem fecerat, ut in tera fato debita sedes profugis statueret. Itaq; non belli, sed amicitiæ potius causas quærebat, ut qui conciliare sibi finitimorum animos studeret, missis etiam oratoribus cum muneribus. Vidit acutissimus author fortuitam causam quam lippus cæcutiensq; grammaticus quomodo uideret? Moris est classiriorum militum, ne piratarum tantum putes, sæpius incontinentem descendere, carnis ut ipsi dicunt faciendæ gratia, nec solum ex hostico, sed ubi maior cogit inopia, etiam ex pacato pecora abigere. Quam ob causam ut quotidie uidemus inter socios amicosq; indigne multa committuntur. Hanc occasionem & quidem fortuitam cum Aeneas nihil minus quàm bellum quæreret nactus Virgilius, non armentalem, aut aratorium bouem, sed

Regij uillici ceruum, atq; in deliciis habitum, & agrestibus notum uulnerat, quo facilius multitudo cogniti Ciceris gratia ad tumultum concurreret, Troianosq; nō tantum ut abactores, sed qui regias res uiolare ausi essent, armis ulciscerentur, atq; è finibus pellerent, quos egerrime ferrent illic considere? perindeq; ut exteram, atq; ignotam gentem hodio persequerentur. Quae opportunior excogitari occasio potuit, muliere praesertim agrestes excitante? quae uim passa uideri posset, cum etiam Iunonem belli causas quaerentem introduxisset. Atq; haec quidem tanquam scintilla furtim elapsa quae paulatim serpens, mox uento exorto illapsa stipulis, agros, siluas, obuia simul cuncta deflagrat. Quid aliud? tanquam duos è diuerso mundi cardine spiritus qui accensum ignem excitent, exsuscitat, alteram è coelo delapsam Deam Iunonem scilicet, alteram furiarum maximam, Herebo excitam, cogentem bucina populos, & duces uocantem in bella. proq; stipula subijcitur amata, mulier, mater, Regina, importuna quidem mulier, mater indulgentissima, Regina foeminarum choros soliciatans, ad haec latinus senio confectus ac uix sui iuris. Incensa igitur stipula agri, siluaeq; exuruntur. Tela nouat atina, uomeres in enses excoquuntur, Scribuntur exercitus, leguntur duces, primusq; Mezentius bellum sic init, ut ne mulieres q dem arma detractent. Videtis è parua fortuitaq; fauilla quantum incendium accenderit? ut subrigantur quidem legentium animi quotiens crines illi anguinei subriguntur. Quid hoc artificiosius? quid magis sepositum, atq; à uulgo abductum? cognouit admirabilissimam excogitatissimamq; inuentionem Iuuenalis, cum dixit,

Caderent omnes à crinibus hydri,
Surda nihil gemeret graue bucina.

Quam si dijs placet, cognoscet Macrobius sordidae locutionis, ne dicam orationis grāmaticus. Quid tu pegrine homo de maximi poetae admirabili artificio nobilissimusq; inuentis te iudicem statuis? qui ne latine quidem loqui scias, Maluissem inquis Maronem et in hac parte apud authorem suum, uel apud quēlibet graecorum alium quod sequeretur habuisset. Scilicet non uis fingere Virgilium, non uis optimum artificem arte sua uti artificiose? at ego maluissem te, cum latine loqui uis, Ciceronem, aut quem alium è doctissimis in loquendo sequi. An tu apud Ciceronem Sallustium Caesarē inuenisti, in diggeriē concoquere, in memoriam, atq; in ingeniū ire, in incrementum succrescere, tale praesens hoc opus uolo, natiua Romani oris elegantia, noscendorum congeriem polliceri, et mille his etiam absurdiora, magisq;

barbara, quibus tu ineptissime cum sis, ipse ineptissimus uteris? Atqui audacissime grammaticæ, cum fateris te sub alio ortum cœlo à lingua latinæ uena non adiuuari, cur de maximo, deq; alieno poeta tanquam prætor iudicas? Vnum tamen dare tibi ueniam potest, quod conuiua, quod satur, quod inter rorantia pocula, quod in saturnalibus hæc proferebas. O' bellissimum hoiem q̃ conuiuã iudicem, q̃ mensam prætorium statuas. Sed ad imitationem, quam in Marone desyderas, redeamus, Ciceronem si legisses non solũ latine loqui, sed recte quoq; de scriptorum ingenijs, deq; scriptis ipsis sententiam ferre didicisses. Ait & orator & philosophus eminentissimus, nostros aut melius inuenisse, aut inuẽta à græcis fecisse meliora. Quod si poetæ cuiusquam fuit inuenta ab alijs meliora facere, hæc mihi laus Virgilij propria uidetur. Sed neq; melius inuenerint nostri, neq; fecerint aliorum inuenta meliora, non tamen cæcutientis grãmatici sententiæ standum est. Quonam authore usus est Homerus in fingendis tot monstris? quem imitatus est Orpheus in commentis adeo fabulosis? quem secutus est qui primus finxit Castorem, Pollucemq; ortos ouo? qui primus commentus est Plutonem in inferno regnare, hydram septicipitem esse? natos è serpentum dentibus armis instructos homines? Deniq; ab quo accepit Homerus authore, arma à uulcano achilli fabricata? uulneratum à Diomede Venerem? perlatum utribus Vlyssem? et mille talia? Atqui poëtarum hæc non modo licentia, sed penè ars est. Quin etiam ab alijs enarratas fabulas in aliam, atq; aliam formam conuertere permittitur? ne dum fingere nouas liceat. Sed ueniamus ad alium locum, uideamusq; quàm intempestiuus canis huius latratus sit.

» Parua metu primo mox sese attollit in auras,
» Ingrediturq; solo, & caput intra nubila condit.

Homerus inquit contentionem à paruo dixit incipere, postea ad cœlum usq; succrescere. Hoc idem Maro de fama, sed incongrue, neq;
» enim æqua sunt famæ, contentionisq; argumenta, quod contentio eti
» am si ad mutuas usq; uastationes ac bella processerit, adhuc contentio
» est, et manet ipsa quæ creuit. Fama uero cum in immensum prodijt,
» fama esse iam desinit, & fit notio rei iam cognitæ. Quis enim iam
» famam uocet, cum res aliqua à tera in cœlum nota sit? deinde neq;
» ipsam hyperbolen potuit æquare. Ille cœlum dixit, hic auras,
& nubila. atq; ut ab ultimo incipiamus, nesciebas puto grammaticæ uersus facere, qui non uideris tribus tantum syllabis potuisse hyperbolen æquare, Et caput intra sydera condit dicere, o' crassum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

& supinum ingenium. Atqui noluit Virgilius intra sydera dicere. Nam cum intellegeret famam, plura saepe quae certa non essent diuulgare, ac uera falsis miscere, & facta, atq; infecta nuntiare, caput eius condit intra nubila cum caeterum corpus uideri dicat. Itaq; & magnitudinem eius ostendit, cum attolit eum in auras, & uersari inter homines docet, cum ingredi eam solo facit, et qđ multa se cum ferret, quae non statim cernerentur uera'ne an falsa essent, intra nubila caput abscondit, etenim cum oculis nostris offusa nubes est, ueras cernere rerum species nequimus. Vnde ipse alibi, nubē quae mortales hebetaret sensus, caligaretq; oculos circùm eripit. Agnoscitis singularem Maronis prudentiam, grammaticis non modo non perspectam, sed ne nisi quidem maximis poetis perspectabilem. Nō sunt inquit, aequa famae, contentionisq; argumenta. Detur ignorantiae hominis non esse paria. Sed tu mihi uideris bone Macrobi fama quid sit non intellegere, qui dicas Eam postquam in immensum prodijt famam esse desinere, ac rei cognitae notionē esse. quod si sit, passim Liuium, Sallustium, Ciceronem, & rerum scriptores alios errare inueniemus, nec permissum nobis erit dicere fama proelij ad cannas facti adhuc manet. nec rerum à populo Romano gestarum fama perpetua erit. Nec Atheniensium res gestae minores aliquando fuere quàm fama feruntur. nec famae consulendum est. Atqui scriptores famae potissimum student. Et Caesar, Alexanderq; plura famae gratia fecisse uidentur. nec temere Alexander dicebat fama bella constare. Aliud est igitur fama, quàm quod tu grammatice putas, nec fama esse desinit, cum in immensum creuit, efficiturq; rei cognitae notio ut tu ipse garris. Nam & Ciceronem consulem planè fuisse scimus, tamen famam consulatus eius dicimus magnam adhuc esse, & Annibalem in Africa superatum fuisse à Scipione notissimum est, tamen famam uictoriae eius exstare dicimus. Caesarē maximas res gessisse, etiam mulierculis cognitum est. Num propterea minus dicimus, rerum à Pompeio quàm à Caesare gestarum famam maiorem esse? aut Alexandri famam nulla posse uetustate obliterari, Licet eius facta sint cognitissima. Et quod ab occasu solis ad ortum usq; Herculis labores cogniti sint, famam propterea laborum Herculis dicere non licebit? Desine igitur oblatrare catelle, & fama quid sit, quot etiam dicatur modis disce, nam & uetustissimarum rerum celebritas fama dicatur, & quae nunc à Turcarum geruntur Rege, fama per orbem terarrum feruntur. Et Theodorus graecus qui diem nuper obijt magnam ingenij sui famam posteris reliquit, et qui nunc scribundis an-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

nalibus dant operam, famæ suæ, illorumq́; de quibus scribunt con-
sulunt, et fama est gentes quasdam uagantes, atq; incertis sedibus ui
tam agere, & nescio cur pecuniæ magis quàm famæ seruiẽdum sit,
ac si quibus alijs modis fama inter loquendum scribendumq́; usu
uenit. Damnatur etiam Virgilius ab oculatissimo hoc exploratore,
quod immodicè sit usus exemplo illo Homerico de Diomedis armis. nã
» et de Turno ait, Tremunt in uertice cristæ Sanguineæ Clypeoq́; mi
» cantia fulmina mittit, Et alibi de Aenea. Ardet apex capiti, cristisq́;
» ac uertice flamma funditur, Et uastos umbo uomit aureus ignes.
Hoc inquit importune positum est, quod neq; tum pugnaret Aeneas,
sed tantum in naui ueniens apparebat. immo magis oportune non
potuisset, siquidem apex ille ardere uisus, & Troianis obsidione la-
borantibus, ac tantum non expugnatis castris, magnos addidit ani
mos, unde uiso clypeo clamorẽ tollunt ad sydera, spesq́; addita iras
suscitat, iaciuntq́; manu tela, & Ausonijs ducibus ne dum militibus
is metus iniectus, ut soli Turno fiducia non cesserit. Quinetiã Aene
as ipse, ut qui sentiret quantum armis illis opis, quantũ opinionis, atq;
spectationis inesset, celsa stans in puppi, sinistra clypeum extulisse in
ducitur cum primum in suorum, atq; hostiũ conspectum uenit. Itaq;
non potuit magis opportunum tempus seruari, cum suorum res tam
in angusto, hostium tantus esset successus. & profecto armis illis cœlo
missis, nec tempore magis necessario sese instruere Aeneas potuit, cũ
de summa rerum contendendum esset, & primus illorum aspectus
necesse erat ut uim diuinitus insitam, & Troianis, & Rutulis cum
spe metu, horrore, fiducia, atq; admiratione præseferret. Damnatur
etiam quod importune allatis recens armis Aeneas miratur.
» Terribilem cristis galeã flammasq́; uomentem. An non diuinũ illud
opus mirabitur? et cũ illa manu tractaret, uersaretq́; inter brachia,
nõ conciperet magnam spem, præsertim in rebus tam asperis? nõ ani
mos inde sumeret, uidẽs quantum terrorem galea illa terribilis incus
sura esset hosti? quæ tum ipsi quoq; flammas uomere uideretur. Quo
modo igitur expleri lætitia nõ potuisset, nisi iã animaduertisset quan
tus illorum usus aduersus hostem futurus esset in prœlijs, quæ etiam
tum sub quercu posita (neq; enim temere sub quercu posita dicat, cum
corona querna ciuium liberatores donarentur) terribilia apparerẽt,
Quocirca, ut dictum est, cum primum in hostiũ conspectum uenit,
illa statim extulit. Videtis q̃ sibi Virgilius constet? q̃ nihil inaniter di
cat, & singula exactissime pensitet? parum hoc uisum est. Condẽna-
tur etiam quod de Turno dixit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» Cui triplici crinita iuba galea alta chimeram.
» Sustinet, ætneos efflantem faucibus ignes
» Tam magis illa fremens & tristibus effera flammis,
» Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnæ.

Turnum hostium ducem ad bellum missurus, sane illum qui tot malis troianos, sociosq; affecturus esset, qui bellum tantis animis suscepisset, qui morte sua Aeneam esset nobilitaturus, non una è parte artificiosissimus poëta commendat.

» Ipse inter primos præstanti corpore Turnus.
» Vertitur arma tenens, & toto uertice supra est.

Facit enim uersari inter primos, qua è re ad singulare animi robur, corporis quoq; uires adiungit. et cum dicit, Vertitur arma tenens, corporis dexteritatē sub armis, atq; animi uigorē significat. Et cū adiungit Toto corpore supra, ē corporis proceritate suis admirabilē, hostibus formidolosum apparere facit. Ad has corporis atq; animi dotes addit armorum horrorē, ex triplici iuba, atq; è monstro flammas efflāte, Quippe cū quæ chimera aspectu ipso ante pugnam terrifica esset fictoris artificio, ubi ad manus uentū esset, tū ea maxime et uoce fremeret, et flāmas euomeret, ut de gemitu, deq; afflatu, cāpi sanguine cæsorū nataret. Atq; ut nihil desit, post leuē, atq; extersum clypeū, Siqdē qui de re militari scribunt, ad præstringēdos aduersarij oculos armorū in primis fulgorē commēdant, post altam galeā et ignes efflantem chimerā, addit nimbū peditum, et totis castris agmina clypeata dēsat. An est quod aliud desyderari in extollēdis aduersarij siue ab insitis à natura corporis, atq; animi uiribus, siue ab externis possit rebus? Nū igitur importune galea alta chimeram sustinet, præsertim post tot enumeratos, armisq; decoratos duces? Atq; hoc quidē nō tanti faciendū uideatur accusari aut potius damnari à grammatico eximium poëtā, neq; enim indus Elephas curat Culicem, Illud me uehementer mouet quod uideo doctos quosdam uiros, dum grammaticis nimis tribuūt, et ipsos delirio eodem uexari, tum in ijs locis, quos posuimus, tum quod existimant parum prudēter à Virgilio inductum Iouem in Primo Quarto, & Nono uolumine, qui loqueretur sine tumultu, et absq; mundi obsequio, post uero, eo dicente

» -Deūm domus alta quiescit,
» Et tremefacta solo tellus, silet arduus æther,
» Tum Zephiri posuere, premit placida æquora pontus,

Ac si nō idē esset qui ante locutus fuerat. Immo idē erat, sed nec ante Venus, Iunoq; ad contentionē et iurgia Ioue corā proruperant, qua

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

è reuario assensu ob factionis studiũ coelicolae fremebãt. Itaq; ut osten deretur concionantis Iouis ea maiestas fuisse, ut musitare ultra nullus auderet, oportunissime dicitur, summaq; cum prudentia, quod nõ solum eo dicente Deûm domus silentium tenuit, sed orbis totus summi Dei superalium ueritus est. Etenim poeta ex uerbis ipsis uult innuere Iouem superalium obduxisse, ob dearum iurgia, & coelicolarum fremitum, ac partium studia, ut qui speciem irati praeseferret, Vnde quodam cum superalio ait. Rex Iuppiter omnibus idem, Iurat'q; per piceae torrentis ripas, atq; ut dictis pondus adderet, caput mouet, totum'q; nutu tremefacit olympum. Sed nec mihi Iulius Hyginus aequior uideri potest, qui Virgiliũ accuset, quod litus uelinum ex ore Palinuri dixerit, cum Veliam Seruio Tullo regnante conditam fuisse tradat, sexcentesimo post Aeneae aduentum in Italiam anno aut etiam amplius, ac si poetis permissum non sit quaedam etiam ad sua tempora in carmine referre, ut locorum, ut fluminum nomina, ut armorum genera. Dicat mihi uelim Hyginus, cur non etiã accusat Virgilium quod Aeneam qui Troianus esset latine loquentem inducat? Facessat igitur diligentia tam arcessita, & huiusmodi multa permittantur poetis, In quae etiam uolentes incidunt, non rerum ignorantia decepti. Idem reprehendit quod cum antea dixisset Virgilius Theseum superas euasisse ad auras, post dicat, Sedet, aeternumq; sedebit. Atqui Theseus uiuens Herculem ad inferos secutus, Inde Herculis ipsius praesidio euasit, ut est in fabulis. Post mortem uero cum anima eius ad inferos delata esset, nunquam ad uiuentis redijt, sed propter filium iniuste occisum, sedet illic atq; aeternum sedebit, Iniquissimã Hyppoliti mortem infeliciter deplorans, Recte'q; & ante uiuum redijsse ab inferis ait, unde argumentandi locum Aeneas coepit, et post inter eos qui mortui essent enumerat. Neq; enim haec sibi aduersantur. Errasse etiam dicat in his uersibus,

Eruet ille argos Agamemnoniasq; micenas,

Ipsum'q; Aeacidem genus armipotentis Achilli, Vltus auos Troiae, templa & temerata Mineruae, quod & personas confundat & tempora, cum neq; eodem tempore, neq; per eosdem duces cum Acheis Pyrrhoq; pugnatum sit. Siquidem Pyrrhus quem Aeacidem dicit ex Epiro in Italiam transgressus cum Romanis depugnauit aduersus Curium belli eius ducem. Argiuum autem bellum idest Achaicum multos post annos à L. Mumio Imperatore gestum est, itaq; censet medium uersum eximi posse qui quidem de Pyrrho importune immissus esset, Quem Virgilius procul dubio fuisset excempturus.

Non possum non admirari etiam ad risum usq; tum Hyginum, tū Gellium qui studio quodam reprehēdendi praecipites in maximos errores inciderint, Primum quod de Pyrrho dictum non de Persa Rege putent, neq; enim Pyrrhus à populo Romano uictus est, neq; regnum Epirotarum Pyrrho uiuente captum, atq; in prouinciā redactum est. Sed Perses q à paulo ductus est ante triūphū, quo capto Macedoniaq; spoliato, Aeacidarum imperium finiuit. De quo etiā Propertius ait.

" Et Persen proaui stimulantem pectus Achilli.
" Quiq; tuas proauus fregit Achille domos.

Hoc igitur superato Regnoq; Aeacidarum deleto, populus Romanus uideri potuit, Troiae ruinas ultus fuisse. deinde nō animaduertere, induci à Virgilio Anchisen nequaquā singulos referentem, q ab Aenea originem ducturi essent, sed quosdam tantum, neq; tempus ordinem'ue seruari, quippe cum de Caesare, atq; Pompeio, ante quam de Fabio Marcello, Scipionibus mentionem faciat, satis enim habebat Anchises, quibusdam nominatis, quibusdam à rebus gerendis significatis spe, atq; gaudio futurae stirpis Aeneam implere. Quare cum dicat.

" Ille triumphata capitolia ad alta corintho,
" Victor aget currus caesis insignis achiuis

Iure potest uideri, Mumium qui Achaicus cognominatus est, quiq;
" Corynthum sustulit significare. Post uero cum addat. Eruet ille
" Argos agamemnoniasq; Mycenas, alium profecto significat, & hic quidem Paulus est, qui Persen uicit, Regnumq; Aeacidarum subuertit. quanquam autem Paulus neque Argos euertit, neque Mycenas, hoc tamen ut Aeneam soletur ab Anchisa dicitur, cuius ipsius posteri euersuri essent Argos siue Achaicū, quae arx uidebatur Acheorum quorum principes aduersus Troianos coniurauerant, siue Thessalicum, quando ducum Thessaliae uirtus in eo bello plurimum enituerit, & Mycenas Agamemnonis patriam qui fuit graecorum ac belli dux. Quo'circa dum Virgilium non minus imprudenter, quàm impudenter accusant uterq; & Hyginus sententiae huius aduersus Maronem author, & suffragator eius Aulus in errorem maxima animaduersione dignum incidere. His tam iniquis calumnijs cum indigne ferret Antonius eximium poëtam affici, ac uenenosis grammaticorum morsibus laniari, quid mirum si catellorum persimiles dicebat, si doctos quosdam ut deliros ridebat? poteram etiam multa addere quibus Antonij aduersus grammaticos iram iustissimis è causis conceptam ostenderem, sed me ipse continui, quod uidebam in Virgilij laudes prorumpendū esse, quibus explicandis cum sentiam me

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

imparem temperare malui. AN. Eadem & me ratio te dicente co=hibuit, ne quæ à te præteriri uidebam consilio, ea ipse subijcere, quippe cum laudabilior sit Maro, quàm ut à me præsertim laudari satis digne queat. COM. Et apposite quidem atq; accumulate aduersus grammaticos ex Antonij sententia disputauit Elisius, et Andreas pro moderatione sua quæ sedulo ab Elisio præteriri uidebat, subijcere noluit, non tam ut mihi persuadeo uiribus diffisus, si in Maronis laudes descendendum esset, quàm quod locus hic explicandis summi poëtæ uirtutibus satis idoneus non est. Verum bone hospes, ut cupiditati tuæ pro uirili satisfacere & ipse studeam, referam quanto paucioribus quidem potero, Antonij sermonem eum, quem aliquando eo=dem hoc in loco habuit, de recensendis ducibus qui aut Aeneam, aut Turnum in expeditionem secuti sunt. sentiens condemnari Virgilium tum quod oppida, urbesq; non eo quo sitæ sunt ordine referret, tum quod nonnulli pugnantes inducantur, qui non essent in belli ap=paratu numerati, Cum Homerus eosdem illos quos retulisset in catalogo solos pugnantes dicat, & græciæ oppida, locaq; per ordinem referat. Dicebat igitur similibus in rebus siue agendis, siue scribendis, non idem semper aut agenti, aut scribenti consilium esse nec eundem ad finem eadem in re ubiq; contendi. Homerum quidem uoluisse in enumerandis auxilijs, Græciæ urbes, locaq; describere, ordineq; Græciæ situs Catalogum exsequi, Quippe cum uniuersam Græciam aduersus Troianos coniurasse ostendat, At nostro poëtæ consilium non fuisse Italiam describendi, neq; enim omnes Italiæ populi aut pro Aenea, aut contra Aeneam stetere, quando Hetruscorum etiam multi belli se medios præbuere. Quinimmo maiore è parte uetustissima oppida, & ea maxime quæ è memoria exciderant conquirit, ut qui restituere illa in lucem uelit. Quodq; historia etiam latini seruant in enumerandis auxilijs regiones non describit, ac satis habet duces ipsos et loca è quibus auxilia uenerint nominare, Quo enim consilio, aut Italiam, aut Hetruriam uniuersam describeret, qui neque Italiæ, neque Hetruriæ totius populos sciret aut pro hac, aut pro illa parte arma cœpisse? Iure itaq; contentum fuisse, illis tantum populis ac ducibus qui in expeditionem profecti sunt, nominatis, In quibus referendis necesse non fuit situs ordinem tenere, cum uniuersæ regionis populi non enumerentur, & Mantuam solam è tot trans apenninum populis nominet, uidelicet ut patriæ assurgeret, atq; ut auis diuitem laudaret, caputq; populis statueret. Affirmabat præterea Virgilium imaginem quandam secu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tum pugnarum, atq; oppugnationum, quæ in rebus in Gallia gestis à Cæsare describuntur, fecisse etiam Ascanium nudato capite pugnare, quod de Cæsare ipso legitur, deflexisse quoq; in quibusdam ab Homero de industria ut q Romanæ militiæ disciplinam potius sequi uellet, eamq; ob rem singulos Duces pugnanteis minime inducere, quos nisi cum necessitas uocauerit obiectare sese periculis, aut manum conserere non deceat, quodq; plures inter pugnandum nominaret, qui in enumeratione auxiliorum, dicti prius non essent, in hoc quoq; à Romanæ historiæ consuetudine non recedere, Siquidem Romanarum scriptores rerum nominatis consulibus prætoribus'ue, aut dictatore, atq; equitum magistro, alios in suscipiendis expeditionibus uix nominant. At cum pugnas describunt, & qui in bello desyderati sunt recensent, tunc milites, centuriones, præfectiq; nominatim dicuntur, quorum in apparando exercitu nulla mentio facta est. Referuntur fortia, tum peditum, tum equitum facta, & nauatæ ab infimi etiam ordinis militibus operæ, de quibus nihil antedictum est. Hanc igitur fuisse rationem censebat cur Virgilius partim ad Homeri exemplum duces quosdam pugnanteis induceret, ne ab illo cuius maxime similis esse uellet omnino recederet, partim ad Romanæ militiæ disciplinam, non omnes pugnanteis faceret, sed militum potius qui sub illis militarent uirtutem referret, cum inuidia quædam uideri possit suis milites laudibus defraudare. Ad hæc cum de Romanæ militiæ disciplina esset mitti supplementa, qui à Virgilio post nominantur, perinde, ac cum supplementis ad Aeneam Turnum'ue profectos intellegi uult. sic Oximum Regem, sic alios quosdam ab eo post nominatos, ac si cum supplementis post quàm in expeditionem ab Imperatoribus itum esset, in castra profecti sint. Plures quoq; cognomines, idest eiusdem nominis ab eo referri, quod Romanorum plurimi eodem nomine uocarentur, indeq; tot prænomina agnominaq; inuenta esse. Reges quoq; sub Imperatoribus militare, & hoc quoq; Romanum esse, cum Reges multos socios haberent, quos sub Imperatoribus, consulibusq; pugnasse, satis compertum est, atq; ad hoc ipsum Homero nonnunquam relicto uoluisse Virgilium alludere.
Illud uero maxime nefandum esse, & quouis animaduertendum supplicio prædicabat, quod essent nonnulli adeo improbi, ut non alia se magis ratione doctos, atq; in literis claros haberi posse persuasum habeant, quàm si Virgilio detrahant, si in poëtarum nostrorum principem dentes acuant. Qui si quando pro rei, lociq; naturam uariantior, & ut ita dixerim, festiuior est, hic Homeri simplicitatem ma-

gis probant, ubi simplicior, atq; castigatior, tum copiam illius & ornatum requirunt maiorem, nunc quod Homeri ipsius nimius sectator fuerit, nunc quod ab illius imitatione longius recesserit, accusant. alias non probant tantum antiquitatis studium, alias quædam sine ullo exemplo protulisse damnant. Interdum supercilium eius, interdum iucunditatem insectantur, Deniq; esse inuentos qui dicerent scripta eius mera furta esse, qui censerent ennium quanquam rudem et inconditum ei anteponendum, qui nullo demum ingenio, nulla inuentione fuisse nugarentur. Hoc loco rei indignitate commotum exclamare Antonium memini, Improbos, facinorosos detestabiles eos dicentem, Iouem'q; ausos regnis detrudere. Quippe qui Romanæ poëticæ principem & quasi Deum quendam suo è Regno, suo è solio pellere, ac deturbare conarentur. Sed nec meliore usum fortuna, patrem ipsum poëticæ omnis Homerum querebatur, laceratum, uexatum, discerptum etiam ab ignorantissimis fuisse, hoc'q; de posteris meritum quibus lumen accendisset retulisse, ut etiam grammaticorum cæcutienti ignorantiæ obnoxius fuerit. Censebat igitur duos hos in duabus nobilissimus linguis græca, Romana'q; summum iure principatum tenere, & alterum græcæ, alterum Romanæ poëticæ Regem esse, horum dicta inuenta'q; locum, uim, authoritatem'q; legum habere. Hos uenerandos, hos patres patriæ publicis, priuatis'q; honoribus prosequendos. His ubiq; atq; ab omnibus assurgendum. Qui contra sentirent, rebellium, atq; hostium in numero habendos esse, atq; uti subiectis populis popularibus'q; nullum ius, nulla iurisdictio esset in regibus, quorum præscriptis, imperijs, decretis'q; ab illis pareretur, sic à literatis omnibus, quæ duo hi Reges decernant, ijs ubiq; parendum esse. Qui aliter sentiret, contra'ue auderet, aqua & igni interdicendum, atq; in loca deserta exterminandum, feris'ue obijciendum statuebat. Hæc Sicule hospes dicere Antonium in Virgilij causa memini, quæ tibi propterea referenda duxi, ut quod eius iudiciũ, quæ etiam doctrina fuerit, perspicere hinc possis, relaturus etiam quæ aliquando in defendendo Cicerone copiose, acute, magnifice'q; disseruit, ni Herricum hunc dicere nescio quid uelle animaduerterem. HER. Dij boni, uideo ne ego Antonianum sapientem? est ne ille Iuratius Suppatius. Certe ipse est. O' diem iucundissimum. per ego Ciceronem, per'q; diuinam Ciceronis eloquentiam oro obtestor'q; uti ualere aliquantulum iussis grammaticis, Antonianum sapientem de sapientia differentem, placide audiatis. Nihil est mihi credi-

te homine hoc Vrbanius. Videbitis quod loquendi principium adueniens dabit.

SVPPATIVS. HERRICVS.

T SAPERE uos & corde uti quàm cordatissime
a iubeo. HER. At nos ualentissimi capitis hominem, oppido ualentem aduenisse gaudemus. SVP. Est'ne hic Pudericus meus? O' desideratissimum mihi amicum. ut cordate. HER. Satis quidem cum corde recte, cum capite tamen parum sane, de abscessu enim uix utor oculis, amicissimum tamen, ac sapientissimum hominem libentissime & uideo et alloquor. SVP. Cui cum corde bene est, huic ualetudo nisi secunda esse non potest. HER. Vnde bone? SVP. A' sapientibus quæritandis. Fui Senæ studiorum fama ductus. ibi mirificum hoc uidi, in maximo populo, in urbe quam ipsi ueterem agnominant, uix unum, atq; alterum senem esse, qui autem Rempublicam administrarent, plerosq; adolescentulos esse, adeo uetus Sena uix quicquam habet quod senile dicas. Fui Pisis, urbe tum antiqua, tum græca ut uolunt, ibi senes plurimos, omnes quidem corio, cordi deditum esse neminem, quem enim cordatum apud eos inuenies qui domesticas ob seditiones, ciuiliaq; odia tantam tam breui Rempublicam amisere? Hinc Lucam concessi, quorum hominum Deum cum tam crasso capite animaduertissem, coniecturam cœpi, nihil nisi crasse sapere Lucensem populum posse. Pratum inde profectus quo mortales multi conuenerant) festus enim dies erat) ciues, incolas, aduenas, ita in cingulũ illud Diuæ matris intentos uidi cunctos, uti confestim inde abierim. Quæ enim scabies superstitione scabiosior? Veni post Florentiam, in qua quod mulieres formæ nimium studerent, quosdam ab ijs aliquanto alieniores animaduerti. Vna mihi ciuitatis eius mirum in modum disciplina placuit, quod singulis in domibus singulas stateras uidebam appensas, eos autem qui magistratus gererent, duplici etiam statera uti, altera enim ciuitatis, altera Italiæ res expendunt. Hinc Bononiã cum uenissem uiuum illic sapientem inueni neminem, Mortuos uero multos, eosq; in catenis habitos. Galliæ citerioris urbes uidi tantum, quæ quod Tyrannis seruirent, quomodo sapientem in illis quærerem? Tamen animaduerti pullulare aliquando apud eas sapientiam cœpisse, Consuesse enim Tyrannos à popularibus occidi, libertatem uero retinere diutius ciues nescire. Volui uidere Genuam, quam ubi uidi, Dij boni belluam illam multorum capitum uidi. Annus ipse neq;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tam uarius, neq; adeo mutabilis quàm Genuensium ciuium sunt ingenia. Vnde secunda nauigatione usus, atque in Telamonis portum delatus, animaduerti tertium quoddã illic hominum genus esse physicis ipsis ignotum. Nam cum hominum alij uiui, alij mortui dicantur, qui Telamone agunt, eos nec uiuis nec mortuis annumerandos censeo. Fugi statim laruarum gregem, ac Zephyro spirante Romam deuectus, ibi biduum egi tum monimentis ueterum cognoscendis, tum sacris perscrutandis. Tertio die, dum sapientem quæro, uenio ad Floram, præter Popinones, Lenones, Ganeones, uix illic uideo alios. Venio ad pontem, omnia inuenio plena feneratorum. Eo lateranum soli ibi coqui, solæ tabernæ meritoriæ, perrecto diuersa urbis loca, regiones Angiportus, compita, greges, cuiusq; modi generis hominum, incompositi passim obuiam fiunt, omnes ut mihi uidebantur uentri dediti. Dum sic per urbem uagor, duo maxime periculosa contigere, nam & meretricum manus uix euasi, pallio etiã timens, & sacerdotum mulabus penè subtritus sum, quorum uitam, mores, instituta dũ nouisse curo, inuenio ex his non paucos, quos reliquis mortalibus ad omnem uitæ partẽ optime agendã exemplũ iure statuas, quosdam tamen quos uere dicas nihil nisi uoluptatem quærere, eãq; solã sequi. Captus itaq; fama unius, atq; alterius sacerdotis, dũ eos quærito, factus est mihi obuiam literator q me pugnis male habuit, cum inter loquendũ excidisset ut dicerẽ, ocio illic marcescere homines qđ huiusmodi uerba splendesco, tabesco, liquesco, casum illũ respuant, ac dum Ciceronem testem adduco,

» Nihil est quod non splendescat oratione, Dum Virgilium

» Cera liquescit uno eodemq; igni

» Et molli paulatim flauescat campus Arista,

Dum Columellam, Multa sunt ut dixi, quæ neglegentia exolescãt. Dum etiam Plinium. Igne spissatur, humorem feruescit, ille in irã ac iurgia prorumpens, miseris me modis habuit. Ego satis habui incolumi pallio inde me proripere. Itaq; dum Romæ sapientem quæro, mercedem hãc accipio. Illud etiam q̃ incommodissime accidit, quod dum ab hoc literatore uix me auello, in alterum incidi, cui per cunctanti, iniuriam'ne aliquam accepissem, quod uideret male me fuisse acceptum, cum responderem, insignem me à grammatico iniuriam passum, q̃ rectissime inquit grammaticus ille. Quid malum? non te pudet senem loqui latine nescire? ubi tu gentium reperisti, iniuriam patior? Atqui, inquam, apud Ciceronem in Philippica tertia, Aequo animo belli patitur iniuriam, dummodo repellat periculum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

ſeruitutis, Et in Lælio Is in culpa ſit qui faciat, non qui patia-
tur iniuriam. Hoc uis dicto, quod is iam pugnos ſtringeret, dedi me
in pedes, ac Roma egreſſus, Velitras q̃ citatiſſimo gradu petij, Ex
eoq; decretum eſt mihi ualere ſapientem ſinere. HER. Cur obſecro
trans Alpes non profectus? SVP. quod ſcirem Gallos maxime
ſtolidos eſſe, corpusq́; curare, magis quàm animum colere, Regemq́;
eorum quáuis ſplendidiſſimum tam breui tamen ueſtitu incedere ut
pudenda non uelet, ac ſi Cynicorum ſectator ſit inſtitutorum. HER.
Satis magna cauſa. Hiſpanias uero adire quæ te ratio uetuit, ubi
genus hominum acre, atq; ingenioſum?. SVP. Ne dum ſapientem
quæro in piratas inciderem remoq́; adijcerer, neq; enim tam Sicilia
tritici, q̃ prædonum Hiſpania ferax eſt. HER. Venetias cur non
uiſiſti, q̃ ſapientium urbẽ ſunt qui dicere audeant? SVP. Deſtina
ueram animo ultimam hãc petere, pluſculumq́; illic temporis agere,
Dum mores ciuitatis, dum ciuium ingenia, leges, ritus, Reip. tempera
tionem noſcerem, & fama quidem acceperam ſenes illic moderari.
Nec me deterruit, quod elatiſſimi mortalium dicuntur omnium, ſed
quod ut dixi, decretum eſt mihi poſthac meas tantum res agere, nec me
grammaticis credere, quos audio ibi regnare, quoſq; malo meo fato
genitos ſcio, neq; enim Romæ ſolum, ſed Velitris, ſed Terracinæ peſ
ſime ab illis habitus, atq; acceptus ſum. At uidete obſecro quam ob cau
ſam. Adieram medicum ſciſcitaturus an diſtillationi frictio eſſet uti
lis. Aderat forte grammaticus audacia tam importuna ut reſponde
re medicum non paſſus, obiurgare me ſtatim cœperit quod fricatio
non frictio diceretur, nomina enim quæ à primæ coniugationis uer-
bis deducerentur, ſupinum habentibus in itum uel in ctum, præter
cæterorum uerborum legem exire in atio, non in itio, nec in ctio,
Itaq; fricatio non frictio dicendum eſſe. O' bone inquam uerba-
lia in io, aut à ſupinis ipſis, aut à genitiuis participiorum præteri
ti temporis fiunt, quæ ab ipſis ducuntur ſupinis, ut Oratus orati,
oratio, Auditus auditi, auditio, Auctus aucti, auctio, profectus
profecti, profectio, Largitus largiti, largitio. Quócirca nomina de
ducta à uerbis ſupini poſitionem habentibus in ctum, cuiuscunq;
ſint coniugationis in ctio exeunt, non in catio ut perfectum per-
fectio, non perfecatio, Diſtractum diſtractio, Lectum lectio, Actum
actio, Sanctum ſanctio, nec aliter, ſic frictum frictio, non fri-
catio, nam ex internetio ut quidam uolunt C littera dem-
pta eſt ſuauioris ſoni gratia. Simili modo ſectum ſectio, non ſecatio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Sic Cæsar, sic Quintilianus sectionem, non secationem, Et Plinius
Celsusq; frictionem non fricationem dixere, nec te moueat explica-
tio & uetatio, quorum supina in ctum non exeunt, quare ne te li-
brariorum imperitia decipiat uide. Dij boni ac si non uerba hæc,
sed uerbera fuissent, Ita in me irruit, ut nisi medicus quiq; ciues ade
rant ab illius me unguibus eripuissent, actum de Suppatio tuo fuerit.
Vide pallium conscissum, & faciem dissectam uide, cum Vrso, Leo-
ne'ue, nõ cum homine mihi esse rem putaui. Grãmatico ab alio tumi
dum supercilium fero, ac bene mecum actum puto, quod non ex eo
pugno oculum amiserim. At quam ob causam? quod affirmarem post
negandi aduerbium licere etiam copulationem ponere, quæ negatio
nem ipsam redderet, exemplo Cæsaris commentario septimo. Tanto
» accepto incommodo neq; se in occultum abdiderat, & conspectum
» multitudinis fugerat. Item quod in conspectu omnium res gereba
» tur, neq; tegi ac turpiter celari poterat. Licere item dicere e contra-
rio, authoritate eiusdem Cæsaris eodem commentario. Vt reliquo-
» rũ Imperatorum res aduersæ authoritatem minuunt, sic huius e con
» trario dignitas incommodo accepto indies augebatur. Necnon uer-
bis significo, addo, & peto, accusandi, casus loco, casum auferendi
cum præpositione apponere authoritate Cæsaris eiusdem, commenta
» rio eodem dicentis, Conclamare & significare de fuga Romanis cœ
» perunt, Et quinto commentario. Addunt etiam de Sabini morte.
Item de suis priuatim rebus ab eo petere cœperunt. Quinetiam no-
men unus una unum plurali numero licere etiam adiungere nomi-
nibus quæ singularem numerum haberent, quod Cæsar etiam face
» ret commẽtario primo. Animaduertit Cæsar unos ex omnibus Sequa
» nos, nihil earum rerum facere quas cæteri facerent, sed tristes capi-
» te demisso teram intueri. Commentario quarto. Sese unis Sueuis
» concedere, quibus ne dij quidem immortales pares esse possint. Com
» mentario sexto. Erant Menapij propinqui Eburonum finibus per
» petuis paludibus siluisq; muniti, qui uni e Gallia de pace ad Cæ
» sarem legatos nunquam miserant. Cicero tertio rhetoricorum. Du-
» plices igitur similitudines esse debent, Vnæ rerum, alteræ uerborum.
» Latine etiam dici quinam & quisq; de duobus, non aliter quàm
» uter & uterq; exemplo Cæsaris qui ait, Commentario quinto. Erant
» in ea legione fortissimi uiri Centuriones qui primis ordinibus appro
» pinquarent Titus Pullo, & Lutius Vorenus. hi perpetuas controuer-
» sias inter se habebant quinam anteferretur, Et commentario septimo,
» cum de controuersia Conuictolitanis & Coti Heduorum mentio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

nem faciens inquit, suas cuiusq; eorum clientelas. Quintilianus libro decimo. nam Macer & Lucretius legendi quidem, sed non ut φρᾶσιν idest ut corpus eloquentiæ faciant, Elegantes in sua quisq; materia, sed alter humilis, alter difficilis. pristinum quoq; diem recte dici commentario quarto docet Cæsar. Milites nostri pristini diei perfidia incitati in castra irruperunt. Quinetiam utraq; et utræq; numero plurali, exemplo maiorum romane dici de ijs quæ duo duæ'ue tantum essent, aut singulari numero proferentur. Sallustius in Catilinario, Agitabatur magis magis'q; indies animus ferox inopia rei familiaris, & conscientia scelerum, Quæ utraq; his artibus auxerat quas supra memoraui. Cæsar commentario primo. duæ fuerunt Ariouisti uxores, una Sueua natione quam domo secum duxerat. altera Norica Regis Boctionis soror quam in Galliam duxerat à fratre missam, utræq; in ea pugna perierunt. Inique etiam accusari Lactantium qui dixerit, maxime tamen Erythrea quæ celebrior & nobilior inter cæteras habetur, Cum Cæsar dicat Commentario quarto, ad alteram partem succedunt Vbij, quorum fuit ciuitas ampla & florens uti est captus Germanorum, qui paulo sunt eiusdem generis etiam cæteris humaniores, propterea quod Rhenum attingunt. & Plinius ad Gallum. tera malignior cæteris, hac non deterior. & ad Caninium. Quo in certamine puer quidam audentior cæteris in ulteriora tendebat, Itaq; permissum esse uti comparatione etiam ad eos qui sunt complures eiusdem generis. Falsò etiam tradi quod instruo puerum, aut instruit magister discipulum latine non dicatur, cum libro primo Quintilianus dicat, quæ non eorum modo scientia, quibus quidam nomen artis dederunt studiosos instruat, &, ut sic dixerim ius ipsum rhetorices interpretetur, sed alere facundiam, uires augere eloquētiæ possit. Item libro secundo. Ita ipse quoq; historiæ atq; etiam magis orationum lectione susceptos à se discipulos instruxerit. Non minus falsò etiam præcipi, quod substantiuis gerundiuum tantum, non infinitiuum addendum sit. cum Cæsar dicat commentario septimo, prius quàm munitiones ab Romanis perficiantur, consilium capit omnem à se equitatum noctu dimittere. Cicero tertio rhetoricorum. Tempus est ad cæteras partes rhetoricæ orationis proficisci Sallustius in Catilinario. Non fuit mihi consilium secordia, atq; desidia bonum otium conterere. Quinetiam ineptissime sentire eos qui negent latine dici, non habeo plus uno prædio, Cum dicat Quintilianus libro tertio. Simplex autem causa, etiam si uarie defenditur, non potest habere plus uno de quo pronuntietur, atq; inde erit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Status causæ. Item. Ideoq; in eo statum esse iudicabo. quod dicerem, si mihi plus q̃ unum dicere non liceret. Quæ q̃ moleste bonus hic grammaticus tulerit, meum hoc superciliũ docet. An tibi uideor grãmaticorum furijs amplius obiectandus? Facessant posthac igitur sapientes, dum à grammaticis me in libertatem uindicem. Fundis Hytrijsq; fuere mihi res aliquanto quietiores, ubi ne dum literatores, nullos quidem literatos inuenio, quippe cum oppidani non urbanam colant, sed uillaticam palladẽ, omnes enim oleo dediti sunt. Post Caietam ingressus obuiam habui mulierculam, quæ me blande appellatum, deq; uia fessum, ad umbram inuitauit, frigidamq; qua me pluerẽ uitreo q̃ conspicatissimo protulit. Delectauit me familiaritas, cœpitq; de patria, deq; re familiari percunctari, cũ statim puella non inhonesta facie, nigricantem gallinam ac nouẽ simul oua detulit, quæ die ueneris nata esse diceret. Nec multo post uenit ancillula cum anaticulo, & albo filo. abire ambas iussit redituras accensis facibus, tertium eum lunæ diem esse admonens, atq; ad me conuersa. Ex quo, inquit, uirum amisi, cum mihi nihil moriens reliquisset quæstum facere hunc cœpi. & profecto Caietanæ mulieres cum sint superstitiosulæ satis commode hinc uictitarem ni fratres quidam prouẽtum intercaperent, dum somnia conijciunt, dum iras Deorum uenditant, dũ uiros nubilibus, mares grauidis, prolẽ sterilibus promittunt, quodq; scelestissimum duco, quia Caietana plebecula, piscatui pleraq; dedita est, noctu ad plebeiorum uxores domum uẽtitant, quas interdiu per speciem religionis in templo audiunt. Ac ne decipiare hospes quam uidisti ancillulam, ea heræ iussu quæ grauida ẽ fraterculo est, ad me consulendam uenit, quæ prior uenerat puella sponsum habebat, cuius forma captus bonus nescio quis Deoq; percarus fraterculus suis artibus seductum, induere cucullum suasit, ac nũc secum habet in cellula. Improbe inquam factum, sed tu uelim ne fratres in te commoueas, quos uideam in Italiæ urbibus regnare. Tum illa, desine timere obsecro. Nam ex quo iuuencula eram, conuentus custodem cognoui, ac ni fallor, Is est quem huc uenientem conspicaris, Confestimq; hoc dicto domum ingrediens me ualere iussit. Ab eo inde ad mare, gregem illic piscatorum inuenio, ac dum singulos contemplor, optimos quosq; pisces seligi ab eis uideo. Quæro uenales ne habeãt, respondent asseruari fraterculis, seq; Deo illos uelle offerre. Tũ ego mecum macti, inquam, pietate, adulteros tam delicate qui pascitis. eo hinc ad meritoriam, Cumq; inter prandendum repente in proximo mulierculárum pugillatus exortus esset, harpyiarum uitare iras

constitui, meq; propter Vitruuij sepulcrum, Molam, quæ in formiano est litore, atq; inde Suessam contuli. Ibi mane in foro spectantem me scitulas puellas, cum biferarum quasillis, mulier compellat eloquentia non uulgari, & quod palliatum uidebat postquam benigne salutauit, amabo, inquit, quàm tibi mores nostri placent? Credo admiraris scitulas has, Credo Platonis legisti Rempu. quam si ciues nostri non omnino probant, uitam certe aliquanto liberiorem non improbant. Hæ puellæ partim nuptæ, partim sponsæ, quædam etiam nondum uiris collocatæ sunt, Licet tamen cum ijs & iocari, & liberius etiam ludere, ne te igitur delitiarum pudeat, blandulæ sunt, uirosq; ad se holerum, ac frugum gratia inuitant. cupiunt uédere, sic se ciuitatis nostræ mores habent, neq; enim uir bone ignoras probum, improbumq; pro locis, populis, nationibus iudicari, neq; tam naturam, quàm leges atq; instituta sequi, aliaq; alibi laudari. Quid multis? cœpit etiam de uirtutibus deq; Deo tandem disserere. Ego uix auellere me ab ea potui, tandemq; digressus, notumq; cubi hominē percunctatus, unde tantam mulier doctrinam hausisset, cum suspicerem tum rerum cognitionem, tum dicendi copiā, neq;, inquit, nostra hæc, fabulosum illum musarū fontem hausit, sed Theologi linguam compluribus annis ore suo uersauit, neq; ut priscus ille Ennius in Parnaso somniauit, sed uigilans in toro atq; in Theologi complexibus cubuit. Ex huius ipsius linguâ manat eloquentia tam suauis, ex ore theologi orat tam copiose, atq; inundanter, Spiritum huic ille inspirauit roremq; instillauit, unde oratio eius spirat, stillatq; tam suaue. An igitur post hac Herrice habes quod aduersus institutionem edisseras? Vides quantum ars, quantum disciplina, quantum domestica cōsuetudo ualeat? Intellegis quantum doctorum familiaritas possit? Quanta in omni genere institutionis uis sit assuetudinis? mulierculam eloqui? femellam sapere? hoc est profecto cur contempta grammaticorum importunitate, libeat sapientem adhuc quærere. HER. O' grauie, ac sapiens Suppati scis quid de theologis his nostris sentiret Antonius, quando Suessanam istam tuam hausisse à Theologo eloquentiam cum scientia dicis, scis inquam quid de ijs sentiret Antonius, optime cum ipsis agi quod in claustris atq; in solitudine uiuant, quod plebecula uanas eorum disputationes non intellegit, fore enim si in publico uitam agerent, si eorum dissertiones notæ uulgo essent, uti sutores formulis, ferrarij malleolis, indusiarij forficibus insectarentur. Primum quod minime castam agant uitam, deinde quod inanissimis de rebus ad insaniam disserunt, ac si qui sunt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

qui ueterem probatamq; theologiam sequuntur, contemptui eos ha-
bent. Verum si placet optime Suppati, relictis his, peregrinationem
perficias oro, ac siquid Capuæ, siquid Auersæ uideris, noueris, com
pereris, explica. SVP. Capuam ingressus obuiū habui, q quod phy=
sicum profiteri me crederet, consuluit quid oculis maxime conferre
ducerem. Respondi, si causidicum aduocatumq; nunquam uideris.
Quid auribus? si nullam domi mulierem habueris. Quid stoma-
cho, si nunquam in mensa cum sacerdote Cardinale accubueris? Cō
suluit quid item rei familiari multum prodesset. à Catalano mercat=
tore mutuum non accipere. Quid ad uitæ tranquillitatem, aulas do
minantium nunquam ingredi. Quod tempus minime esset utile.
quod audiendo fratri francisco cui Hispano cognomen est, impende
retur. Hunc ego ubi uideo plura quoq; paratum quærere, quando,
inquam faciendo itineri occupatus sum quæso mutuum mihi redde,
& comite quo Neapolim usq; commodiore uti possim, edoce. Tum il
le agrum inquit hunc nostrum peragranti, si bene tibi consultum ue
lis, lupum comitem adhibebis, neq; enim comite alio tot, tantorumq;
molossorum rabiem euitaueris, atq; utinam unus tibi satis sit lupus.
Atqui, inquam, meus hic asellus uni lupo satis non est. Egressus igi=
tur Capua puerum, quod aliquantum de uia fessus esset, asino im=
positum præcedere cum iussissem, ipse post sequebar, nec multum uiæ
progressus audio irrideri me à uiatoribus, ac fatuum dici quod senex
ipse ac pannis inuolutus pedibus iter facerem, puerū firmis pedibus,
atq; expeditum asino ante ducerem. Itaq; haud multo post cum ius-
sissem puerum descendere, ipse asino uehi cœpi, nec ita multum iti-
neris confeceram, Ecce qui me accusare cœpit, quod ualidis uiribus,
puerum ætate tenera, atq; imbecilla, ire pedibus paterer, ipse asello
ueherer. Equo statim, crimen ut auerterem descendi, bestiolamq; du
cere capistro cœpi. nec multum ab Auersa aberam, ibi miris me mo
dis, ab iis, qui & ipsi oppidum petebant, meq; sequebantur condem
nari, atq; ut ita dixerim, excachinnari sentio, quod cum puero unà
ferri asello commodissime possem, uacuum tamen illum atq; expedi-
tum reste ductarem, quibus ut satisfacerem ascendi cum puero asel-
lum. uix autem oppidum intraram cum sublatis primo cachinnis,
post etiam clamoribus intellego me à popularibus incessi. O' senem
delirum, o' asellum miserrimum. Non corruit infelix sub tanta sar-
cina? non crepuit misellus? uidetis'ne asinum asello uehi? sentitis qua
drupedem belluam, quàm bipes bellua est, non adeo quidem belluā
esse? Deniq; pueri lapidibus me insectari cœpere. quibus instigatus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

asinus currere cum cœpisset, me cum puero una in lutum excussit, nec defuere qui pallio pedibus insultarent. Irrisus, contemptusq́; lutosam urbem luto collitus transeo, nec iam Suppatius ab ijs, quibus essem cognitus sed Lutatius uocitabar. Atque hic quidem susceptæ ob quæritandum sapientem profectionis, exitus ac finis fuit. Habes Herrice bone, ac uetus amice peregrinationis meæ rationem, quæ utinam Antonio nostro cognita esse posset. Verum cum illo melius actum est, quod solutus humanis curis, inter beatos nunc agit, nec de sapientia ulterius sollicitus est, cuius me studium ut intellexisti ad Asinum redegit, tibiq́; persuadeas uelim, multos diuites, non paucos doctos recte dici, & quidem esse, sapientem autem neminem. Qua de re post etiam plura. Nunc Pontanum nostrum ut uisam eo, quem Capuanam ingressus dextrum crus fregisse accepi, atq; è dolore uehementer laborare.

HOSPES. COMPATER. LVCIVS FILIVS.

m VLTA quidem à Siculis meis audio de Pontano prædicari, eiusq́; in primis facilitatem, atq; mansuetudinem laudant, cuperemq́; illum nosse, atq; alloqui, ac per familiarem aliqem aditum ad eum habere, sed lenito dolore, qui dum crudior est, non tam facile uisitationem admittit. Interim contentus ero, qua facie sit nouisse. COM. Bona et recta statura, fronte lata, caluo capite, supercilijs demissioribus, acuto naso, glaucis oculis, mento promissiori, macilentis malis, producta ceruice, ore modico, colore rufo, adolescens tamen perpalluit, reliquo corpore quadrato. Vnum nunc illi male contigit, nobis amicis non incommode, quod pede altero debilior cum sit factus, in deambulationibus remissior futurus est. Sed bene habet, eius filiolus domo egreditur, quem compellasse non iniucundum fuerit, cum sit bona & læta indole, atq; ut uideo, ad nos uenit. Luciole quid agit pater? LVC. Cum matre litigat. Accessit ad eum adolescentulus cum mandatis, putat illum mater missum à pellice. eam uociferantem, quo magis ridet pater, eo uehementius irritat. ego è cubiculo me proripui, atq; eo libentius quod sacerdos ad eum ingressus est, uult enim mater sacerdoti se ut purget, ac peccata nudet, rem sanè importunam, sat enim scio matrem, & sua & patris peccata nudius tertius sacerdoti ordine aperuisse. Nam cum ipse ad confitentis ma

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tris genua assedissem, maternam confessionem, aut rectius quæstũ, attente aucupatus sum. Bone sacerdos maritus meus amat ancillulas siquas facie liberali uidit. sectatur ingenuas puellas. Anno superiore Tarenti cum esset, cognouit non unam. anno ante in Hetruria cum Gaditanula deprehensus fuit. Iocatur etiam domi cum Aethiopissis. nec pati possum eius intemperantiam. Ille ridet. ego dirumpor. perrectat urbem, ac principũ aulas. Ego domi inter pedissequas partior pensa. Nam quid ego illum cum sodalibus, quibus quàm familiarissime dies, ac noctes utitur, nisi de amoribus, deq́; uoluptate loqui, atq; agere putem? cum interim misera in cubiculo de re familiari solicita domesticis curis maceror. Dij me omnes aspexere, quo die crus fregit, non licebit claudum totis diebus domo abesse, singulis horis prostibulas adire, Rideat nunc, Vrbem inambulet, frequentet sodalium domos, audiat uia in media pellicum pueros, ego uel ex hoc Deos æquissimos iudicauerim, quod tandem iusto eum supplicio affecere. Quid igitur opus, patrem errores iterato confiteri, quos mater tam aperte explicauerit? nuper notus quidam & uetus, ut arbitror, familiaris patrẽ cum adiret, ubi eum uidit mater, ex exclamare statim cœpit. Scilicet ab Hetruria? ab Scortillis? Quid agunt pisatiles meretriculæ? præ ira non Pisanas, sed Pisatiles dixit. Vt ualet Gaditana illa? ut memor est amorũ hirquuli huius? detulisti ne ab ea literulas cum mandatis? ubi munuscula? ubi monimenta ueterum delitiarũ? ac tantum non manũ inijciebat, quod ille ueritus retro ad Ianuam mature concessit. atq; ac tutum abijt. Mihi pater ut cederem innuit. ipse carmen decantare euomium cœpit. HO. Scitum puerum. Sed obsecro carmen euomium, quod sit edoce? LV. Qui carmen dicit in mulierem furore percitam conuersus, ter despuit, illa statim bilem euomit, ac rabie leuatur. Ipsum autem carmen est. Triceps est cerberus, ter te ego despuo. Triplex est Eumenis, ter te ego despuo. Vomas dico uomas, ter uome, & improbam, Pectore purgato rabiem ad phlægethonta remitte. HO. Mirum huic carmini uim tantam inesse? LV. Ipsa res docet. Sed desine obsecro. mater est in fenestra cuius conspectum uereor. Valete bellissime.

HERRICVS. SVPPATIVS. LYRICEN HOSPES.

Pinione citius redit ad nos Suppatius. SVP. Hoc deerat ad quæritandam sapientiam, mulierem irritatam adire, ne id uelit sapientiæ ipsius pater Iupi-

piter. Et disputant adhuc sapientes quidam de uxore ducenda? Non quidem si ipsa sapientia ducenda sit, uxor mihi ducenda uidetur. bonus tamen hic & constans Pontanus ridebat, & uultu quidem quã maxime tranquillo. o' confirmatissimi pectoris hominem. Mihi quidẽ si hæc uita est maritorũ, ne ipsa quidẽ constantia uideri uirtus potest, quæ uitæ inquietudinem, ac miseriã alat. Quid enim offirmatio tã constans, ac perpetua, nisi continuæ rixationis alimonia est? Valeat, ualeat uirtus ista coniugalis litigiorũ nutricula. Valeat maritalis uita. Ego me ad Herricũ refero. HER. Quæso cur tam cito? SVP. Dormiscere aiebant, atq; à dolore paulũ modo requiesse. Interea dũ edormiscat, Antoniano munere si placet fungamur. HER. Placet, ac perq̃ opportune Lyricẽ, et qdẽ nõ malus sese offert. Ades lepide homuntio. Lyrã tange amabo, sepositumq; aliquid sucine. LY. Perq̃ libenter.

Ne faciem Telesina colas, neu finge capillum,
  Bella satis, soli si modo bella mihi.
Munditiæ Telesina iuuant, Fuge candida luxum.
  Munditijs capitur delitiosus amor.
Luxus obest formæ, forma est contenta pudore.
  Ipse pudor ueri iura decoris habet.
Simplicitas nam culta sat est. Tu lux mea cultum
  Effuge. bella quidem simplicitate tua es.

HER. Accipe mercedulam, & carmen ipsum itera.

LY. Quin aliud potius?

Sirenes madidis canunt in antris,
Dum captas male subruunt carinas.
Sic mortalibus ipsa uita, blande
Illudens, canit ut dolosa Siren,
Donec uel grauis ingruit senecta
Aut mors occupat, estq; nil quod ultra
Iam restet, nisi fabula, atq; inane.

HER. Lepidissime. atq; utinam non tam uere. Quæ autem facilitas est tua. etiam aliquid quod nouum sit. LY. Quam libentissime. Suppatij præsertim gratia, senis tum iucundi, tum etiam musicæ huius non imperiti.

Dulce dum ludit Galatea in unda,
Et mouet nudos agilis lacertos,
Dum latus uersat, fluitantq; nudæ
      Aequore mamæ,
Surgit e' uasto Polyphemus antro,

Linquit & solas uolucer capellas.
Nec mora, & litus petit, & sub altos
Desilit æstus.
Impiger latis secat æquor ulnis.
Frangit attollens caput, & per undas
Labitur, qualis uiridi sub umbra
Lubricus anguis.
Illa uelocis mouet acris artus
Dum peti sentit, simul & sequentem.
Incitat labens, simul & deorum
Numina clamat.
Illicet diuûm chorus hinc & illinc
Fert opem fessæ. At Polyphemus ante
Non abit, lassus licet, & deorum
Voce repulsus,
Quam ferox nymphæ tumidis papillis
Inijcit dexteram, roseóq; ab ore
Osculum uictor rapit. Illa mæsto
Delitet amne.

SVP. Habetur à me tibi non parua gratia, habebitur & abunde quidem magna, si ut in Herrica gratiam, sic in meã quoq; adhuc aliquid dignum te, dignum hoc consessu, dignum etiam noua, & rediuiua ista disciplina. LY. Geretur à me tibi mos. Vtinam tamen is essem, cuius ingenio musicæ ipsi aliquid collatum esset. Ac ne ex eorũ sim numero qui, ut ab Horatio iure irridẽtur, nunquam rogati cantare inducunt animum, etiam hoc accipe, In tuam atq; Herricæ ipsius, si tibi non displicet gratiam.

Ad quercus amarylli ueni, Dum retia seruo.
Aere dum timidas funda detrudo palumbes,
Ipsa dolo, errantem per deuia falle sororem.
Ipsa ades o' amarylli. recens tibi caseus, & lac
Ad fontem, pendetq; grauis fiscella sub alno.
Te cucumis, uiridisq; pepon, hortensia dona,
Te seruata cauo iam pridem subere mella
Exspectant. bini lento de uimine quali
Seruantur, quis labra niger flauentia claudit
Iuncus, & intexto dependent cornua ceruo.
Percurrit medius lacrimoso flore hyacinthus,
Et niger auratas suspendit graculus ansas

Graculus. a' dextra serpens latet, et fugit ala.
Quid cessas amarylli. duos tibi pascimus agnos
Hinnuleosq; duos, quos matris ab ubere raptos
Inter lactanteis ipsi saturauimus hedos,
Nec dominum ignorant catuli, ueniuntq; uocati.
Est mihi præterea thalami seposta supellex
Supparus. hunc neuit lyrineia. texit Alcon
Palladi dilectus Alcon. cui tortile collum
Nectit ebur, læui stringit noua fibula buxo.
Brachia ceruleæ decurrunt tenuia lanæ
Lanæ, queis medius pauo nitet intertextus?
Filaq; purpureus miscet uariantia limbus.
Hæc tibi seruatur festis Amarylli diebus,
Rara chlamis, rarum specimen, mirabile textum,
Vel tibi ut inuideat Lalage, rumpatur ut olcas,
Spectatum ueniant ut munera ad ipsa napeæ,
Mœonis ut tantum decus admiretur Arachne.
Obuius ad corylos uenio tibi, hic mihi primos
Amplexus Amarylli dabis, dabis oscula prima.
Lenta lego ad cerasum duo sucina quæ tibi seruo.
Altera celatum culicem stridentibus alis
Includunt. tenui sub cortice murmurat ales.
Altera, nutantem sub iniquo pondere celant
Formicam. Illa oneri incumbens trahit horrida farra
Hæc primo pro complexu tibi munera sunto.
Quid moror? en Coryli iam summa cacumina motant,
Iam strepitant uirgulta. Lycas latrat. eia age thyrsi,
(Ipsa uenit) propera. miserum me, num strepit aura?

HER. Plenos uoluptatis nos relinquis, ac bonæ spei suauissime homo. Nam quanquam multum tibi ætas debet nostra qui ex agresti illa musica sic emerseris, Debituri tamen plura multo sunt posteri, si qui te uolent imitari. Fore enim speramus, si quos tui similes relique ris, uti pristinam in dignitatem excellẽtiamq; restituatur, tametsi quã tum ipse hac in re profeceris non ignoramus. LY. Siquid profeci gaudeo, quamuis quid profecisse potuit homo, tantis tum suis, tum alienis impeditus curis? Voluntas certe non defuit, defuere otia, quodq; paucos admodum nouimus qui studijs his delectarentur. qua è re uoluntas ipsa non parum pertepuit, & ut uerius loquar, refrixit. In magnis tamen occupationibus & seculorum iniquitate, si qd æta

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

ti nostræ attulimus ornamenti, lætamur, nec laborum pœnitet, quos grauissimos ab adolescentia ipsa suscepisse non diffitemur, qui minus quidem apparent propter castrenses molestias, quæ optimam uitæ partem studijs eripuere. Sed desinam de ijs dicere, ne de me ea ipse prædicem quæ ab alijs coràm predicari non paterer. Satis eñi & olim habui si per paucis, & nunc habeo si uobis grauissimus senibus musa nostra non displicet. Nec est quod ullas à uobis exspectem gratias. tantum oro, ut abire me quàm primum post quàm aliqua ex parte uobis satisfeci, æquo animo feratis, inuitatus enim ad amici nuptias propero hymenæum decantaturus. HER. Et abire te quàm æquissimo animo patimur, quamuis utinam nobiscum esse te & sæpius, & diutius liceret, & gratias etiam quantas possumus maximas agimus, qui animos nostros tam suauiter, uarieq; delinieris. LY. Valete igitur continentissimi senes. HER. Et tu lepidissime homo abi quàm auspicatissime. Admiraris bone hospes homuntionis huius canendi ut uideo suauitatem, ac sub tam remisso incessu ingenij nobilitatem tantam. Scias uelim usurpare solitum Antonium, cæteros ferè omnes huiusce artis studiosos ingenij sui ostentatores esse, hunc autem dissimulatorem, & quod ipsi sæpe audiuimus cum alijs plurimum tribueret, sibi ipsi uel acerrime detrahentem. Sed quæso utor ne ego recte oculis? quæ'nam hæc pompa est? Dij boni qui grex personatorum? Et hoc quoq; recens a salpina è Gallia allatum est. Deerat unum hoc ciuitatis nostræ moribus tam concinnis. Prægreditur tubicen. Sequitur hedera coronatus, quasi populo recitaturus, quis nouus hic uates, tantum secum adducens personatorũ? o' laruatorũ urbem, o' fanatica ingenia. Quid qđ pulpitum, ac subsellia extruũt? an sibi audiẽtiã parant? O' iucundissime Antoni ubi nũc es? ubi risus ille tuus, lepos'q; tam salsus? Ascendit uates pulpitũ. auditores consedere. Canit iã tubicen. audiant otio qui abundant. Me satis quidem fuerit in adolescentia delirasse. ætati huic compositiores sunt mores induendi, atq; ut uideo experrectus somno Iouianus nos per puerum ad se uocat. Licet & te sicule hospes nobiscum ad amicum, & perhumanum hominem ingredi. HO. An est quod magis cupiam? uos præcedite. Ego sequor.

HISTRIO PERSONATVS.

Acete atq; silete atq; animum aduortite,
Nouam afferimus uobis quæ uetus est fabulam
Muti tacete. mutos tam diu uolo

Silentium dum rumpat, plausus, editus
Lingua, manu, pedibus quam clarissimus.
Hoc qui faciet plausum post editum, bibet.
Tacent. nimirum sitiunt omnes maxime.
Atqui licet potare plausum ante editum.
Adest cadus, caupo guttum, atq; urceus.
Caueat tamen qui bibit, ebrius ne cubet.
Silentium non somnum mutamus mero.
Illi promito caupo, sedet qui ultimus.
Vinosum eum esse non somniculosum indicat
Productus nasus, eminens, tuber, rufus.
Ipse hoc fatetur. ridet. habent hoc ebrij,
Rident libenter, risus nam sitim excitat.
Nouum tamen poetam ridere abstine.
Cœnabis post silentium, pretium hoc erit.
Immo potabis, large, abunde, gallice.
Ridere sed iam desinas post quam satis
Potasti. nasum emunge. atq; aures arrige.
Nouum dum uates carmen pulpito intonat
Prius tamen argumentum hoc explico tibi.
Dum castra haberet ultimis in finibus
Hispaniæ Sertorius, dum'q; aggredi
Parat Pompeius ex improuiso eum,
Fit per exploratores ipsa certior.
Cogit in campis copias. committitur
Ab equitatu certamen sæuum atrox dubium.
Equi uiriq; hinc illinc confossi cadunt.
Duces accurrunt propere instructo agmine.
Pugnatur, ui, dolo, fraude, audacia.
Nox prœlium, ac Dianæ nuntia dirimit.
Habetis argumentum ueteris fabulæ.
Heus tu qui dexter assides, subrigito
Oculos, ac mentulum. quid spectas humum?
Paulatim sicut uideo somnum prouocas.
Ridetis. dixi mentulum non mentulam.
Nec est peccatum, à mento, non menta editum est
Vocabulum. Nouus sed uates incipit.
Demulsit barbam. hederam capiti implicuit.
Tacete, atq; silete, atq; animum aduortite.

Ipse autem auratis fulgens Sertorius armis
Agmina cogebat campis. huic filius astat
Hernicus, hispanaq; satus de matre Marullus.
Hic peditem, ille equitem addensat. sua signa tribuni
Expediunt. portis ruit indignata iuuentus
Præuenisse hostem, & montis iuga celsa teneri.
Non aciem campo statui, aut dare signa maniplis
Pompeianus eques patitur. uolat agmine facto
Præcipitans. Primi, Mariusq;, acerq; Seuerus
Occultam nacti uallem, qua proxima ducit
Semita, limosumq; ferunt uestigia ad amnem.
Astitit in ripa Marius prior. hunc uada nantem
Accipiunt tranquilla, ferox sed flumina seruat
Manlius. hic duro traiecit pectora conto
Percussitq; ferum saxo. caput abdidit alueo
Attonitus sonipes. Marium rapit unda dehiscens,
Atq; hastæ rotat infixum. fortuna Seuero
Haud melior fuit. Acta manu caua tempora quassat
Funda leuis, cerebroq; lapis compactus adhæsit.
Decidit exanimis, uitamq; effudit in undis.
Ter fluuio emersit iuuenis. ter gurges anhelum
Hausit hians, mox & trunco suffixit acuto.
At catulus, catuliq; genus Quintillus, & asper
Tertullus, patriiq; heres cognominis oscus,
In leuam flexere. Comes simul additur illis
Hispanus Bicca, exclamans. Quo uertitis? huc uos
Huc iuuenes. Ite ad pontem. Dux ipse uiarum
Præcedo. Dixitq; & per uestigia nota
Delatus, pontem ingreditur. tum cætera pubes
Insequitur. furit immissis equitatus habenis.
Obuius his equitumq; ciens, peditumq; cateruas
Fit Rutilus, rutiliq; gener Veranius, & qui
Prima puer musis dedit otia. moxq; secutus
Arma, tulit meritum primæ legionis honorem
Pontius. a quo etiam ducta est pontana propago,
Quem sequitur, uolucerq; Melas, alacerq; Metiscus
Et Pardus gladio melior, Chariteius hasta

insignes hederis, meritaq; ad tempora fronde
Et cui casta comas tegit infula, certus & arcu
Et certus conto pugnax Coruinus acuto.
Primus in aduersum torquet Veranius hastam
Quintillum, quæ præcipiti delapsa ruina
Per clypeumq;, femurq; uiri, penetrauit ad imum
Pectus equi. gemuit sonipes. Dumq; excutit illam
Innitens, dum ferratis hic calcibus auras
Verberat, excussa Quintillus labitur hasta.
Accurit pater, ac telo per tempus adacto,
Deturbat Rutilum. Inde Melas dum feruidus instat
Dum catulo cadit auulsus de pectore thorax
Exegit medium præcordia ad intima ferrum.
Labenti dum ferrum iterumq;, iterumq; coruscat,
Sensit præcipitem uento stridente sagittam
Quam dum declinat iuuenis, forte ilia in oscum
Obuertit, lateri & telum crudele recepit.
Extraxit telum obnitens, ac talibus infit.
Non tibi mentitum osce genus, ueteresq; parentes
Profuerint, Fauno aut mater dilecta petenti.
Tum clypeo assiliens, ensem quatit, & ferit ora
Nuda osci, cum forte leuis ceruice reflexa
Cassis hiat. cruor auratis diffunditur armis.
Ingeminat perq; ora Melas, perq; ilia ferrum.
Ipse iterum lateri accepit moribundus acutum
Ensem, auratum ensem, mox corruit, acer & unà
Corruit oscus, & ingenti premit arua fragore.
Attonitæ stupuere acies. At Pontius instat,
Ite uiri, mecum ite uiri. Succidite pontem
Dum trepidant, nullo & liber custode tenetur.
Hæc ait, & rapta primus uolat ipse securi.
Desiliitq; pedes. Sequitur cuneata iuuentus.
Tum Bicia increpitans. Quo nunc Tertulle? quid hæres
In ferrum Romane rue. Atq; hinc talia fatus
In medium incurrit peditem. nec defuit illi
Tertullus. uolat aurato conspectus in ostro
Nunc iaculo, nunc ense micans. fit ui uia. Sæuit
Effera uincentum rabies, rabiesq; cadentum.
Forte ut erat prolapsus equo Veranius, alte

Sustulit attollens oculos, telumq; uibrantem
Suspexit Biciam. Quo tu quo pessime telum
Carpetane uibras? en hoc ait accipe, & armos
Vna haurit. simul abreptas detruncat habenas
Bellatoris equi. tum cominus ense reducto
Perforat, ingentemq; alta prosternit in herba.
In Biciam se cuncta cohors stipata ferebat.
Pro Bicia ferus assurgit Tertullus. At illi
Succidit iugulum parca indignante Metiscus.
Concidit ut tenuis cum flos enectus aratro est
Insignis facie puer, & florentibus annis.
Nec mora siue aliquis, dubium, miles ne deus'ne
Sustuleritq; manum, iaculumq; intorserit, intrat
Loricam galeamq; inter ferratilis ornus,
Qua ceruix commissa humeris, nam fata Metisco
Nec sua non properant, Biciæ seu cana senectus,
Cui caput auulsum collo maurisius Atlas
Atq; hastæ infixum ostentat. Quo territa retro
Pompeiana acies, pontem turbata petebat.
Vrgebat fugientem hasta Chariteius, ut se
Proripit e specula. Simul & clamore premebat
Iuncta cohors. Illi abruptis referuntur habenis.
Sæuit at hic gladio incumbens Coruinus & harpe
Vt quondam lupus in pecudes furit. omnis ab uno
Grex fugit. Ille atrox et dente cruentat et ungui.
Pontius ut sensit strepitum, ac nutantia uidit
Robora, & attrahere immanem tabulata ruinam,
Cede inquit generosa Phalanx fugientibus. ipsi
Ferratis ad ripam hastis incumbite, qua se
Voluit agens, retroq; uagus conuertitur amnis.
Hic uero turbatus eques clamante tribuno
Constitit. Instaurata acies. Tum Pardus & actor
Sulpitiusq;, Aniusq;, & auiti nominis Arunx
Incumbunt, uariusq; & pœno e sanguine Hiensal
Marmaridesq; Mahar, Atlantiadesq; Maharbal
Et Bostar barceus, & Pyreneus Hierus
Androclidesq; Maron, Antenoridesq; Boriscus,
Atq; alij, decus egregium, quos traxit in arma,
Quiq; repostus equo Veranius, ægra trahebat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Corpora, sed uincit famæ generosa cupido.
Meoniæ nunc plectra Deæ cantusq; ciete.
Et bello decus, & decori longum addite famam.
Non alias equitum maior, seu maior equorum
Ardor, utrinq; duces stimulant, utrinq; tribuni
State uiri, pugnate uiri, clamatur utrinq;.
Quo ruitis, Pompeius adest. incumbite fessis
Impiger aduentat Sertorius. arma cruore
Sparsa madent, crepitantq; enses, clypeiq; resultant
Impacti clypeis, fractæq; hastilibus hastæ.
Tum uarius, clamorq; equitum, atq; hinnitus equorum,
Dissultant ripæ, & uoces nemora alta remittunt,
Non aliter quàm cum bello flagrante gigantum
Aeoliam ad Liparen sudat uulcania pubes.
Fit strepitus, ferriq; fluunt, ærisq; metalla.
Antra sonant ualidis incudibus. itq; cauernis,
Immistus fumo sonitus. caua murmurat Aetna
Vicinæq; fremunt ualles, maria ipsa resultant,
Ac longe fragor ingeminans defertur ad auras.
Hic pardo suffosus equus. cadit impiger acto
Androclidesq; Maron. traiectus et ilia conto
Corruit infelix Arunx, Bostarq;, Maharq;,
Ense Mahar, iaculo Bostar per pectus adacto.
Sulpitius dextra exsecta, leuaq; Maharbal
Inuiti excedunt pugna. Veranius hastam
Crure trahit, Dumq; illam Annius conuellere tentat
Accipit æratam per colla exserta bipennem.
Tum uero turbata phalanx cedente Borisco,
Quem clypeo exsutum & galea Catilina premebat.
Syllanum genus, & rara uirtute tribunus,
Vociferans. En qui hesperiam sua præmia poscunt
Oceano & regnare parant? Simul exigit harpen
Ore tenus, dictisq; ferox insultat amaris.
Hesperiam quam quæris habes. Patauina colebas
Rura miser, nunc auratis occumbis in aruis.
Tum Fabium, Titiumq; ferit, flauumq; libyscum
Fonteiumq;, & quos elicæ de matre gemellos
Sustulit eleis prætor Vipsanius oris
Almonem, Andronemq;, & cumanum abeonem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Dat lœto Laufenum, & amicum Nerea musis,
Nerea præstantem forma, & puerilibus annis
Quem liquidis Sebethos aquis, quem cerula fleuit
Parthenope, quem Nereidum chorus omnis, & udæ
Sirenes conturbatis fleuere sub antris.
Has inter strages, Variusq; & fortis Hiensal
Stabant inuicti ferro, truduntq;, trahuntq;,
Vulnera dant, sternuntq;. prior sic fatur Hiensal.
Macte Vari uirtute, uides qua sorte ruat res?
Fraude opus est. hunc ipse locum cape, dum mihi segnis
Fit fuga. uix hæc effatus uestigia uertit.
Insequitur Catilina, fugam celerabat Hiensal.
Itq;, reditq; iter inceptum, fallitq; sequentem,
Dum uarius iaculum incoctum post terga sub ipsum
Infigit femur, & dictis ferus increpat. Ille
Saucius ingemuit. uixq; ad sua signa recepit.
Incumbunt tum uictores, uictiq; facessunt.
Pontius interea positis uada ad ipsa maniplis
Hos cogebat, & hos, ut quem fors ipsa ruentem
Obtulerat, tumulumq; leuis delatus in altum
Euentum pugnæ ut uidit turbatus, & amens,
Huc iuuenes, simul ad pontem uestigia uertit.
Insequitur pedes, atq; eques. agglomeratur eodem
Cuncta manus. Simul ecce etiam fulgentia signa
Cernere erat. uolat admissis Sertorius alis.
Parte alia de colle procul romana ferebat
Se legio. uolitant aquilæ. Petreius ante
Agmen agit, primusq; uias & flumina monstrat
Vt uentum ad ripam stetit impiger, & monstrato
Ponte, iubet primam confestim anteire cohortem.
Ingemuere trabes, succisaq; robora nutant
Assultu peditum uario. Tum pulsus ad amnem
Cedebat Catilina, omnisq; equitatus habenas
Laxabat, præmissa cohors tabulata tenebat
Vltima, per medium raptat uestigia pontem
Pulsus eques. Ruit ecce trahens peditemq;, equitemq;
Pons secum, præcepsq; cauo deuoluitur alueo.
Substitit amnis. tum ripæ intumuere profundæ,
Conuersusq; nigras fluuius ruptabat arenas.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Attonitus casu tanto, Petreius amnem
Spectabat. uolabat acta manu coribantis arundo
Atq; ocreis illapsa, femur penetrauit ad imum.
Pontius e' ripa exclamat. Nunc uadite segnes
Et ripam tentate dolo. cum talia fatur.
Diffundit sese in parteis, ripasq; relaxat
Turgidus amnis aquis, uoluitq; ad littora fluctu
Arma, uiros, tabulas, & corpora quadrupedantum
Stant pedites innisi hastis, uersantq; ruuntq;
Semineces spoliant alij, passimq; secundum
Flumina, suspendunt alte spolia indita ramis.
Exanimem implicitumq; ulua fluctusq; uouementem
Eruptant undæ Catilinam. Ille aera ut almum
Hausit, & accepit gratæ spiramina uitæ.
Apprendit ramum dextra, tenuitq; prehensum.
Hinc illinc oritur clamor. pugna aspera surgit
Fundarum, crepitat lapidosis ictibus amnis
Turbibus, & multo sub uerbere dissilit aer.
Exceptus tandem a' socijs conamine magno
Curuatis trahitur contis, ripaq; locatus
Vlteriore, uomit madidas de pectore arenas,
Cum subito rapidum affertur Sertorius amnem,
Et pugnam tuba terribili ciet horrida cantu.

HISTRIO PERSONATVS.

Vicuit ut uidetis uates istricus.
q Sitim pati non potest. quod homericum
Ait fuisse, seq; similem illius
Mero potando noctu, atq; interdius.
Bonum poetam nisi uinosum neminem
Ait. & id recte, & quod ait re comprobat.
Heus tu cui nasus, ora, labra, guttura
Rubescunt, uin potando hoc experirier?
Taces. fateris uictum. nunc hoc accipe.
Vides fortuna uariet ut hominum uices?
Pugnabant illi de uirtute & gloria.
Nos de mero. pugnabant ferro hastilibus.
Nos uitro, nos argenteis carchesiis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Hoc nunc agite spectatores optumi.
Duces decoris pictos armis noscite,
Et gesta marte dubio certamina.
Ac saeuienteis campis ignium globos
Vento rotatos, & flamarum turbines,
Agros, nemora, peditumq; ambusta corpora,
Vna absorbentem, & coelo labentis faces,
Audire pulchrum est strages, & cadentium
Aceruos, ac cruore stagnanteis agros,
Ipsum tranquillo, & tuto sistere in loco.
Illuc redeat unde digressa oratio.
Prius quieuit noster hic uates siti,
Nunc somno, uinum ut edormiscat scilicet.
Homeri hoc tantum habet, quod persaepe ebrius,
Maronis unum, nimio marcet ocio.
Sentitis ut apertis stertit faucibus?
Hiat, muscas uenatur. Sanè hoc est nouum
Aucupium. os aperit, stringit iam, tene, tene,
Lepidam auiculam. heus uitule, heus marina bellua
Deliciae oceani, surge atq; expergiscere
Postquam uenatus. Euge, iam erigit caput
Iam defricat oculos. iam ascendit pulpitum
Taceo. Vos spectatores animum aduortite.

POETA PERSONATVS.

Constitit hic lustrans oculis loca. mox ita fatur
Haud paruo fraus haec steterit tibi magne nec ultra
Cunctatus uocat, armatos ad signa tribunos
Vos musae memorate, etenim memorare potestis.
Vobis pyrene, Arcitenens Dea rettulit illi.
Vos memori egregium facinus producite fama
Quod iuuet & meminisse, & commemorasse minores,
Altilius fraterq; lycaon prima agmina ducunt,
Praestantes animis iuuenes, quos Nursia mater
Marte satos, furtim patrijs mandarat alendos
Montibus, & succis herbarum & lacte lyciscae
Testatur nutricem auro galea alta lyciscam
At clypeo quatit ingentem Mars efferus hastam.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Proxima Syluano clarus patre, clarior armis
Agmina agit Marsus. clypeo, lacus enatat ingens.
Ipse antro fundit liquidas & Fucinus undas.
Pandit se cono aduolitans argenteus anser
Addictus puero custos, cum paruus ad amnem
Ludit aui, puer & uitreos maris innatat æstus.
Hinc iaculo bonus, ense bonus, melior tamen arcu
Actius insequitur. argento auroq; coruscus.
Neuit acu chlamydem coniux, quam lucus opacat
Hesperidum, pendentq; suis poma aurea ramis.
Argento serpens riget, & trahit horrida cauda
Septem orbes, micat & linguis furiata trisulcas.
Sub leuam uagina auro, uiridiq; smaragdo
Irradiat distincta, & iaspide fulgidus ensis
Ad capulum. nitet & nexu noua fibula eburno.
Aurea mandebat sonipes frena. aurea cassis
Emicat, auratos spargit sol aureus ignes,
Ac serpunt hederæ per leuia tempora nigræ.
Lunat amazonium in morem pelta horrida monstro
Lernæo. Septemq; illi capita alta tumescunt.
Et latos pandit rictus Fera. defluit atrox
Virus, & effuso liuescit parma ueneno.
At dorso pugnacis equi terga aspera pendent
Illa boum, tegit & crudus genua ultima pero.
Hæc uariat nemus idæum, atq; ad pocula raptus
Dardanius puer, & cupido præda acta tonanti.
Ter puerum inuadit præpes. Ter præpetis alas
Euadit puer. hinc rostro sacer ales adunco
Abreptum, Implicitumq; ungui, multumq; sub ala
Percussum, frustra auxilium, diuosq; uocantem
Ante Iouem cœlo statuit. mox uersus in astrum
Inter sydereos ales micat aureus ignes.
Quem post uenatore satus patre, maximus armis
Compater. huic apri clypeo riget horrida pellis.
Incoctumq; ursi tergus. latrat aspera cassis
Ora canum, duraq; horrent uenabula dextra.
Lartius hunc pater amissa genitrice, lupina
Pelle fouet tectum folijs, subq; ubera adactum
Lactentis quam cum catulis deprenderat ursæ.

Mox puer exagitare feras assueuit, & acto
Venatu tolerare famem. atq; inhiare cruori.
Qualis mane nouo cum fulgidus igne nitenti
Lucifer irradiat coelo. mirantur & illum
Pastores. gaudet caro Venus aurea signo,
Aeratam sic ante aciem nitet ora Camillus
Insignisq; coma puer, & fulgentibus armis.
Miranturq; ut tela manu, atq; ut torqueat hastam.
Vt gladium stringat dextra. Sertorius ipse
Concipit optatae iandudum gaudia palmae.
Tum uates phoebo carus Saxonius astur
Idem augur, cui uox auium pennaeq; patebant
Et curare manu doctus cantuq; leuare
Vulnera, non tamen ense minor, minus utilis hasta.
Laurea cingebat galeam, tegit infula crines,
Serpebant hederae clypeo. uiret hasta corymbis.
Et capulo insignis radiabat acinacis aureo.
Hinc Aspar garamas quo non praestantior alter
Aut torquere manu iaculum, aut dare uulnera funda
Ceruleus capiti trifido, micat ore Cerastes
Ter caudam collo implicitans. puer Aspar & illi
Assueuit, cantata daret cum pabula & aspis
Luderet infantis manibus, cum lambit & ora
Ora genasq; simul, & collo lubricus errat.
Horret & insutus cetrae leo. cruda draconum
Terga humeros, crudumq; tegit thoraca elephantus
Ipse arcum pharetramq; humeris, clauamq; trinodem
Incoctamq; sudem dextra gerit, & quatit acer,
Marmaricoq; subinde hululans uocat agmina cantu.
Ecce decus belli rarum tritonia Birse,
Ipsa pedes quamuis, equites tamen eminet inter
Vertice iam toto, & passu praeuertit euntis.
Nodosam lateri clauam fert. dextera pinum
Ingentem quassat pinum, quam fulua bipennis
Asperat. Ipsa exerta humeros, & brachia & ipso
Poplite nuda tenus. non illi pectora thorax,
Non galea abscondit crines, sed tornulus aureus
Circuit ingentem lato curuamine frontem
Et multo pectus communit balteus aere,

Palladis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Palladis armisonæ donum fatale. quod illi
Ferre dedit, tutum armatos munimen in hostes.
Hanc Fauno, & nympha genitam Garamantide, mater
Dum partum celat, tergo bouis indit, & aspris
Sentibus impositam, nymphis nemoriq; relegat.
Quam dum forte lauat tritonide Pallas in unda
Oblatam ut tenuit gremio, miratur & ora,
Et latos humeros, & membra ingentia. quodq;
Nec uagit, fertq; aspectum non territa diuæ,
Quodq; hastam galeamq; oculis, atq; ægida lustrat.
Commendant matri Tritonidi. sedula mater
Educat. Illa ut primum ætas tulit, ire per altas
Nuda genu syluas, latebrasq; intrare ferarum,
Sectari ceruam cursu, uenabula in aprum
Dirigere, & fuluum iaculo attentare leonem.
Finitimis etiam bellis assueta, nigrantem
Gerionisthenidem claua abstulit. hunc tremit omnis
Aegyptus, tremit extremi domus abdita Nili
Egregium, ac cœli columen Maurisius Atlas,
Accipit ob meritum donum immortale Mineruæ.
Auratam fronti uittam, atq; ad pectora balteum
Exulta quibus in bellis inuicta uirago.
H ernicus extremas acies, atq; ultima claudit
Agmina. nam iussus properare in castra Marullus.
Communire manu uallum, portasq; tueri.
Ipse ostro clamidem intextam, argentoq; nitentem
Aurea quam lato percurrit lima tractu
Insignis, fuluoq; comam nodante Pyropo
Irradiat, ueluti roseo cum Solis in ortu
Percussum radijs splendet mare, iam tremit unda
Iam feriunt sese radij, iam dissilit ardor
Huc illuc. nequeunt tum lumina nostra tueri.
Quin etiam auratos spargit de casside fluctus
Oceanus. splendet cano sub marmore Triton.
Fluctuat, & clypeo per cerula concita delphin
Argento assurgunt undæ. Tum litora gemmis
Sparsa nitent. micat aduerso sub lumine pontus.
H os arno genitus nymphaq; euarchide uates
Quem musæ aonio puerum fouere sub antro

Puttius ad pugnam uocat, atq; hortatur euntes.
Di uobis sunt tela uiri. Mars dextera cuiq; est
Vicimus. ipsa suas uictoria concutit alas.
Pax parta. Hesperius nobis regnabitur orbis,
Vt uentum est sub signa, ducem sua quenq; secuta
Est legio, ac densis cogit se exercitus armis.
Intenti expectant signum. moráq; omnis iniqua est
Oceano ueluti in magno cum cærula Proteus.
Agmina agit stabulis, coeunt immania monstra
Sub duce quæq; suo. feruent freta. pastor adipsas
Stat caulas, baculóq; greges, & uoce coërcet.
Non casses, ipsi nequeunt retinere magistri.
Interea cæsos equites, primamq; cohortem
Haustam undis, ripasq; & flumen ab hoste teneri
Nuntius attulerat magno, famuliq; ferebant
Impositum clypeo Petreium. ægerq; dolensq;
Substitit ad medium collem, secum ipse uolutans.
Incertus casu tanto, pugnam ne retractet
Paulatim colle excedens, an flumina tentans,
Implicitum eliciat ripis fluuialibus hostem
Fidentemq; equite, atq; recenti cæde tumentem.
Hæc secum. mox acito iubet arma Cethego
Inferri ripis, peditemq; ad signa uocari.
Ipse inuectus equo. Nunc ó fortissima bello
Pectora, nunc certate manu. Tot flumina nando
Emensos, torrens tenet, atq; ignobilis amnis?
Vincite iam uictos, unaq; absoluite pugna
Relliquias tot bellorum. Dum talia fatur
Magnus, ab impigro pugna est commissa Cethego.
Nanq; ultra aduersam ripam uada nota secutus
Pontius institerat, campo congressus iniquo
Dum fossas, & saxa inter uersatur, equesq;
Confossus cadit, & pediti pedes additus instat.
Quod postquam longe aspexit Sertorius, & quæ
Sit fortuna uidet. nulla est mora. protinus agmen
Ire iubet, dictis stimulans. Nunc lecta iuuentus
Nunc uictrix manus ad ripas. uada peruia. & ipse
Pontius insultat campo. non audet & hostis.
Aut conferre gradum, aut descendere montibus altis.

Hesperiam dextra gerimus. Spes omnis in armis.
A ltilius fraterq; Lycon trans flumina primi
Consistunt. sequiturq; hastis innisa iuuentus.
Pars capiti scuta alta gerunt. pars insita pilis,
Pone trahunt alij. Sistunt & flumina cursum
Mole uirum, atq; undis illisa remurmurat unda.
Tum ripæ clamore sonant, collesq; resultant,
Offensa & nemorum assultu respondet imago.
Vix alias tantis animis in prœlia uentum est.
Successus certamen alit. dum cedere neutris
Decretum est, urgetq; ducum præsentia, & ardor.
Ingeminat uires. crescit certamine uirtus.
Crudescit gladio Mauors. nec iam eminus hasta
Comminus ense agitur. humescunt sanguine campi
Cæde natant fossæ. Tum territa terra cadentum
Corporibus tremit, & gladijs micat æreus æther.
T ercentum clypeata phalanx, hinc sub duce Hiarba
Illinc Suffeno, stabilis pedes, arma manusq;
Contulerant, ut forte alnus radice reuulsa
Conciderat, ramisq; ingens iter occupat, ut nec
Aut his aut illis pateat uia. Sæuit utrinq;
Effera uis, duriq; crepant per scuta molares,
Vt cum se orionis iniquo sidere grando
Præcipitat, uasto crepitant sub uerbere tecta.
Hinc Tacio, Lepidoq; caput ceruice reuulsum
Ense Tagi. cadit ense Remi, Turnusq; Ligusq;
Nam Liguri femur exectum, Turno ilia & ipsas
Traiecit costas, ac pectora feruidus ensis.
Per galeam cerebrumq;, ac tempora guttur ad ipsum,
Assaracum secat Vfentis sublata bipennis.
Illinc & Marus, & Basso cum fratre Faliscus
Thessalicusq; Maroniades, & lydius Hypseus
Conciderant, Siculusq; Corax, & maurus Iopas.
Idem omnes eodem gladio ferus abstulit Ancus.
Hic genitus Vulcano, atq; Aetnæa Cianea
Fatiferum à patre ensem, atq; immedicabile ferrum
Accepit, Stygia genitor quod tinxerat unda.
D umq; alnum truncosq; super leuis insilit Anser
Accipit æratum infelix per guttura cornum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Spiramenta animae clausit telum. Ille uolutus
Singultantem animam pronus uomit. eia age Hiarbas
Exclamat, Spolia illa uiri, cum talia fantem
Ora per increpitans alis penetrauit arundo.
Insultans cui Suffenus. spolia accipe uictor
Ista tibi, iaculumq; quatit. suffigitur hastae
Dextera, dum excusso properat torquere lacerto.
Hic caedes miseranda oritur super ansere tracto
Dum spolia exuuiasq; uiri cupit hostis, & hostis
Pro decore haud timet, aduersis incurrere telis.
Huc omnis legio uersa, huc sua signa Cethegus
Inferri iubet. huc contra Altiliusq;, Lyconq;
Accurrunt, paribusq; animis certatur utrinq;.
D um primam ferus ante aciem mouet arma Cethegus
Ac iaculo ferit Iasium, sternitq; uolenum
Murano clypeum auellit, transfigit utrunq;
Quercenti femur, ingeminat per uiscera ferrum
Quintilio, atq; uda morientem extendit in herba,
Interea per scuta uirum, per tela, per enses
Altilius ruit infrendens. caput amputat Istro
Brachia Segnitio, nares & labra Meallo,
Tempora diffringit Catio, prosternit Omasum,
Vmbritioq; haurit iugulum, forat ilia Cosso,
Praecipitemq; inter fossas, dat amintora saxo.
T um leua de parte Lycon furiatus & amens
Quintilio extincto, quid tu generose Cethege
In plebem furis exclamat? cui talia contra
Ille refert. O' mauortis praclara propago
Mentitum genus in syluis, quid praelia differs?
Est clypeus. sunt tela tibi. simul inijcit hastam.
Auertit uenientem umbone. ea lapsa pependit
Marmarici clypeo. contra uenabula torquet
Dura Lycon. Saltu deuitat tela Cethegus,
Illa ocreis illapsa Tagi, femora ultima & inguen
Extremum rupere. cadit Tagus. aduolat Ammon
Elatamq; alte subigit per colla securim
Et caput affigit conto. clamore secuta est
Laeta cohors, tum tela Lycon, tum saxa Cethegus
Ingeminat, stringunt acres & cominus enses.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

I nterea paulatim acies, ac signa mouebat
Pompeius, seq; ad ripas non segnis agebat.
Ipse ostro insignis humeros, auroq; coruscus
Fertur equo, quem Neptuni de gente crearat
Mater, ab aduersi conceptum flatibus Euri.
F orte ut erat de caede equitum de caede uirorum
Fessus, & extremum seruabat Pontius amnem
Vidit ut incensa stipula exagitantibus auris
Haeserat arenti trunco uapor. ille uolutus
Per frondes urgente Euro conceperat ignes
Et late ramos flamma crepitante cremabat.
Admouit dextram trunco, auulsitq; trahendo
Pontius, & campo rapidus iacit, atq; ita fatur.
E ure pater, cui pars coeli pulcherrima seruit
Cui parent aurae oceani, cui regia solis
Ampla uacat, quiq; & terris, pelagoq; sonanti
Imperitas, quate nigrantem Rex magne procellam,
Nunc exerce auras, & pennis aëra uerre,
Ac mecum insidias, hostemq; ulciscere uictor.
Sacra tibi ante aras statuam uotiua quotannis
Candentis foetus ouium, intactamq; iuuencam.
A nnuit, excussitq; alas Deus. Illicet ingens
Tempestas coelo exoritur. fremit arduus aether,
Dant syluae sonitum ingentem. cauaq; antra resultant,
Puluereus sequitur confusa per agmina nimbus.
Dispergitq; undas flammarum, atq; omnia late
Inuoluit, iactatq; furens incendia uentus.
Tolluntur coelo fumi, glomerataq; flamma
Peruolitat, simul absorbens, stirpesq; uirosq;
Et quamuis trepidum canerent iam signa receptum
Telaq; proijcerent dextris, clypeosq; sinistris,
Flammatas tamen ante acies euadere non est.
Varenum Iasiosq; duos, liguremq; Labullum
Cretensemq; Gian, gaditannumq; Liertem
Assyriumq; Naban, Pyreneumq; Biantem
Tris Alcmeonidas, & clarum Hypsenora cantu
Erumpens atra primum de subere fumus
Inuoluit, mox flamma rubens una hausit, & alte
Iactati, mox flagranti cecidere ruina.

C onstiterat forte ad saxum tardante sagitta
Narnius imbrasius, dumq; illam auellere tentat,
Exanimum exustumq; alta suspendit in ulmo
Fulmineus globus, inde euro torquente rotatus
Alconem rapit, huic barba crinisq; reluxit
Sublatumq; alte cœlo intulit, inde nigrantem
Ruptantemq; ignes, medium deturbat in amnem.
Perstridere undæ attactu, fumumq; dedere,
Vt cum uersatum ardenti fornace metallum
Canduit, exceptumq; tenaci forcipe tingit
Ipse lacu faber. efferuit lacus, obstrepit unda
Et fumus petit aduolitans nigrantia tecta.
Tercentum huic capita hirta boum, totidemq; iuuencæ
Pascebant Sila in magna. famam ipse secutus
Deseruit patriam, et dulceis cum coniuge natos.
Bisseptem Aufidio nati præclara iuuentus.
Surrenti domus ampla, æquano in litore turris,
Felices baccho colles, tot iugera campi
Totq; greges, Sarnusq; fluens per florida rura.
Et natos tamen & patriam. dulceisq; recessus
Sirenum (potuit tantum ambitiosa cupido)
Post habuit. cui primum oculos flamma abstulit. inde
Torruit ambustam dextram, uento acta fauilla.
Post tortus iaculante euro per uiscera truncus
Canduit. ipse atros spirans de uulnere fumos
Et Sarni fontem, & liquidos reminiscitur amnes,
F atidicæ Vrsidio mater prædixit eunti
In bellum, fuge nate ignes, incendia uita.
Correptus flammis queritur, matremq; deosq;
Veriloquos quodq; humentem liquisset & Arnum
Et fesulas natale, solum, florentiaq; arua.
T ercentum sub rupe caua, sub sentibus aspris
Deliterant simul, insidijs delecta iuuentus.
Tercentum simul absumpsit glomerata fauillis
Aura nouis, ut cum frondosa in ualle sub astrum
Pleiadum, tacta alta Iouis de fulmine quærcus
Vno omnis simul afflatu per pascua circum
Grex cadit, exitioq; ruunt armenta sub uno.
T er flammam pedibus pernix euaserat Vfens

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Infelix ora obuertit. uidet ægra trahentem
Crura patrem, exanguemq; metu. uestigia retro
Præcipitat, prensumq; manu, ac ceruice reclina
Impositum trahit, & labens incendia uitat.
Improuisum anguem pressit grauis. Ille repente
Implicuit plantæ agglomerans. Dum se explicat Vfens
Dum sæuit coluber, squamosa uolumina torquens
Exilijt fumosa uomens incendia turbo.
Absorpsitq; Vfentem una colubrumq; patremq;,
Vfentem, quem ceruleis Feronia in antris
Nutrirat, puer & uiridi consueuerat umbræ.
Hunc sacrum nymphæ nemus, hunc fleuere napeæ,
Circæiq; sinus, hunc Anxuris ora, lacusq;
Setini, & tacitæ rupere silentia Amyclæ.
Peruolitat turbo inuoluens syluasq; ferasq;.
Densatur coelum fumo, caligine montes
Conduntur fluitantq; atræ per summa fauillæ.
Mox sæui erumpunt ignes. flammæq; coruscant
Et coelum lambit rutilans & sydera uortex.
Hinc rursus torquente euro per inane uolutus
Incumbit campis, truncosq; ambustaq; uersat
Robora, candentemq; rapit sese ante procellam.
Suffenum, armigerosq; duos eadem aura peremit
Cum geminis Varunteijs, libicoq; Gulussa.
Vmbronem, Hisponemq; lacetenumq; Biorem
Hastatosq; numantinos, nomadumq; cohortem
Cetratamq; manum, præerat cui turdulus Iscon
Iscon auis atauisq; genus qui ducit ab orco.
Vna omnes rapit unda, rapit Varumq;, Macrumq;
Gisconemq; syracosium garamantaq; Bocchum
Mox raptos flammarum hausit circum acta uorago.
Vt cum trinacriæ campis de uertice summo
Aetna uomit rapidos æstus. It turbine denso
Sublatus coelo fumus. mox rumpit in auras
Flamma furens. uolitant rutilæ per inane fauillæ
Post iactante noto agglomerans flectitq; rotatq;
Huc illuc. ea lapsa faces iaculatur, & altis
Illisa arboribus, siluas, saltusq; uagatur
Incensos. ruit interea mirabile uisu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Flammarum torrens rapidus, liquefactaq; saxa
Praecipitat simul inuoluens stirpesq;, ferasq;,
Tectaq;, pastoresq;, furit uulcanius amnis,
Per ualles, per culta, ingens metus urget agresteis
Vicinaeq; suis diffidunt moenibus urbes.
Haud aliter pauor inuasit. fuga coepta per omneis
Est acies. Ite exclamat Sertorius. Ite.
Ite citi. uada nota citi peruadite, & amnem
Primus obit. Sequiturq; ducem sua quenq; iuuentus
Et circumstetit armatus trans flumina miles.
Forte sub annosa quercu in conualle silenti
Arcitenens Dea, saeuarum de caede ferarum,
Lassa quiescebat, trepido cum excita tumultu
Surgit, & ascendit summi iuga pinea montis.
Constitit hic lustrans oculis loca. cernit utranq;
Effusam campis aciem, uidet agmina, & ipsos
Hinc illinc instare duces. Saeuire proteruum
Eurum, atq; in medijs uolitare incendia siluis,
Tot strages, tot fumanteis & corporum aceruos,
Ingemuit, traxitq; alto suspiria corde
Aduentare diem quo dux Nursinus acerbo
Casurus fato, hesperijs occumberet aruis.
Nam puerum templo admotum cum sedula mater
Commendat triuiae, atq; adytis Dea grata recondit,
Consuluit fratrem. frater fata abdita pandit,
Ingentem fore, & hispanis per bella, per enses
Regnaturum oris, tamen illum haud tarda manere
Funera, cum pariter flammaeq; undaeq; fauerent
Pugnanti, armatumq; eurus prosterneret hostem
Fatorum Dea facta memor de ualle propinqua
Pyrenen iubet acciri. haec nam fida ministra,
Haec comes. huic omnis thalami quoq; credita cura.
Illa uolat. dictis cui sic Dea fatur amicis.
Nota soror tibi fata ducis, quae certa propinquant.
I, propera. fac signa retro, fac agmina uertat.
Pugnatum satis est. nec plura effatur. at illa
In ceruam conuersa, noto non segnior ibat.
Ipsa arcum leua stringens, dextraq; sagittam
Lunauit, simul ut capita adcuruata coirent,

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE FIRENZE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Laxauit, simul ut flammas elapsa sagitta
Conciperet. fulxere auræ, tractu illa corusco
Emicat, & ducis ante pedes affixa reluxit.
Obstupuit tanto monitu Sertorius. Ecce
Cerua per attonitas penetrat non cognita turmas.
Agnouit Triuiæ famulam Dux, ac prior inquit,
Nota uenis, nec me fallit Dea, quadrupedemq́;
Conuertit ripæ approperans. præcedit euntem
Pyrene, pedibusq́; micans & cornibus aureis.
Signa canunt reditum. Sequitur tum ferrea pubes,
Oceanoq́; egressa, polum nox occupat atra.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Petrus Summontius Francisco Puderico Patricio Neapolitano. S. D.

PERSVASIT mihi authoritas tua Francisce Puderice, ut Pontani Actium secunda hac excussione potissimum ederem, rarum sane de numeris Poeticis, & lege Historiæ dialogum. Nam cum illius opera tam multa sint, & ea æque egregia omnia, hinc mihi hoc, hinc illud edendum prius occurrebat, fiebatq; ut difficilis redderetur electio propter pulchritudinis paritatem. Sed cum postea tecum sentire Suardinum Suardum Pontani nostri familiarissimum audirem, currentem quasi me doctus uir, & grauis incitauit. Quam quidē sententiam eo libentius secutus sum. quod cum superiori fœtura carmina præcesserint, exornandi postea & carminis ratio, quæ hoc uolumine traditur, subsequi debebat, digna profecto inuestigatio, quæ ad communem hominum utilitatem, quàm primum omnibus nota esset. Non enim ab aliquo fortasse Grammatico de re Poetica, deq; Historica disputatur, sed ab illo præcipitur Iouiano Pontano, cuius q= dem in utroq; genere, post tot annorum deprauationem, noua quædam, admirandaq; apparet felicitas. Vt non iniuria sæpe à te illud usurpatum sit, cœpisse eum, ut de Christo Optimo maximo dicitur, & facere pariter, & docere. Nec uero mihi dubium est, quin iucundum tibi futurum sit officium meum. Nam præterquam quod Actij Syncœri loquens persona, à quo opus hoc denominatur, non parum te pro ueteri amicitia delectabit, tuæ quoq; hic tibi sunt partes nec res ipsa tota, de qua agitur, non in primis ad te pertinet. cum Poeticæ concinnitatis, cuius maxime ferax est Pontana Academia, semper ipse & studiosus obseruator fueris, & censor acerrimus. uixq; summus, (ut ita dixerim) naribus, adeo omni de carmine exacte iudices, ut merito te omnes emunctæ naris hominem (ut ait Horatius) appellent. Par in historijs censura est tua, quarum tenacissimam in te uidemus memoriam, & grauitatem simul in te tantam, modo refellendis fabulosis, modo ueris comprobandis, comparandisq; scriptoribus ipsis, nemo est nostrum qui non admiretur. Quo fit, ut omni è parte iucunda, tibiq; maxime propria, hæc sit prorsus lectio futura. Tuum igitur tibi Actium habe, libroq; hoc, & Syncœri ipsius optato è Gallijs reditu, quod facias, magis magisq; lætare. Nam ut omittam summam eius in Pontani scripta pietatem, quæ post illius obitum sopita ac neglecta, è tenebris primus in lucem, tum Francisci Aelij consilio,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tum opera usus mea reuocauit, Aduexit nuper ex Heduorum usq; finibus, atq; è Turonibus dona quædam, mirum in modum placitura literatis uiris, Martialis, Ausonij, & Solini codices, nouæ, atq; incognitæ emendationis, tamq; à nostris diuersos, ut hos certo, ac legitimo partu natos, reliquos uero liceat spurios existimare. Præterea epigrammata, quæ tam multa hic leguntur, alibi hactenus non uisa. Immo Solini liber hic authore ab ipso, quod iam titulus indicat, nec eius negat uetustas, & recognitus est, & editus. Is etiam ad nos attulit Ouidij fragmentum de Piscibus, Gratij Poetæ Cynegeticon, cuius meminit Ouidius ultima de Ponto elegia, Cynegeticon item Aurelij Nemesiani, qui floruit sub Numeriano Imperatore, & Rutilij Namatiani Elegos, quorum tenuitatem & elegantiam è seculo illo agnoscas Claudiani. Atq; hæc quidē omnia statim post Pontani libros emittentur. Non'ne applaudendum iure fuit redeunti Actio nostro, ueluti nouo rei literariæ Camillo? non'ne gestanda & illi ob ciues seruatos merito Querna? Adde exquisitissima Actij ipsius, quibus iunior lusit, partim Lyrica, partim Elegiaca, nostro etiam charactere propédiem excudenda, cum'q; his nouas illas piscatorio genere Eclogas, deniq; diuinum de Christo opus, cui summam nunc imponere decreuit manum. Vt post nescio quos Sedulios, & Prudentios, in quibus pene nihil, præter nudam religionem inuenias, Marones tandem Christianos habeamus. Quo'circa triste Pontani desyderium, Actij nostri uita pensemus, ac lætemur potius, benigno agi fato cum patria nostra, cui nunquam ferè Pontanus aliquis uideatur defuturus. Illius itaq; nomine illustrati, tantoq; instituti magistro congratulemur nobis. cuius, præter æterna librorum monimenta, ea quoq; fuerint in literis, dum uixit, exempla, ea consilia, ea doctrinæ communicatio, ut per facilem alijs eò perueniendi uiam ostenderit, quò sine aliquo duce felix ipse peruenit. O' præstantis ingenij, & doctrinæ uirum, O' de temporibus nostris optime meritum, & per quem non inuidemus antiquitati. Clamantem te non temere toties audiui Puderice, ut qui ab Errico patre ad eum puer deductus, eo'que semper familiarissime usus, probe hominem nosses, Aspicite uiuum hunc amici, dum licet. huius, dum licet, aspectu exaturate oculos, Non multos dabitur intueri Pontanos. Quam uerum tuum illud iudicium fuit. Etenim eius ingenium penitus qui perspiciat, iure illum optimo alteram quasi naturā appellabit. Quippe (ut alia taceā) in describēdis, informandis'q; rebus,

ita illum

ita illum uides quodcunq; proponit, absoluere, ita perficere undiq;, ut nihil tanquam integro corpori, singulis'ue mēbris deesse. Quod si cō paratio sit de eo facienda, multos, qui opponendi tanto uiro fortasse uideantur, cultos illos quidem & elegantes, aridos tandem inuenias, ac steriles. hunc uero in summo cultu splendoreq; uberrimum, fœcundissimum, nulla in re non profluentem suspicias, hunc natura ab ipsa raro exemplo creatum existimes, quiq; ingenij magnitudine nulli omnino cesserit antiquorum. Hinc tentandi omnia, Pontani illa felix audacia. Genus autem dicendi, in quo maxime ætas nostra decipitur, ita ad antiquorum imitationem effinxit, ut nihil te in eo peregrinum offendat, nihil conquisitum, utq; ipse dicere solebat, uiolatum, sed unum quodq; plane Romanum uideatur. Quo magis ridenda censeo quorundam iudicia, de tanto uiro parum pie loquentium, qui hoc ipso, nullius se omnino iudicij arguunt, quod Iouianam sublimitatem non cognouerunt. Verum ut ad editionis huius rationem redeam, illius enim laudes quis enumeret? non omiserim hoc loco id quod in eiusdem quoq; carminibus feci, quodq; tu mecum sæpius egisti, omnes qui hæc legent, admonere prius, & per Iouiani manes obtestari, ut habita præmortui ratione, æquos se in his iudices præbeant, quæ cum nonnullis alijs, nostra posthac opera edendis, nondum ab illo fuerint emendata. Sed quid ego nunc exorare quemquam hac in parte studiosius laborem? cum Pontanus, ut spero, ipse p se, satis omnino sit unicuiq; superq; facturus. Quod uero ad me attinet, qui huius rei curam tam libenter suscipiam, non uerebor, quod grauissimus uir Actius Syncerus iam pridē de me scripsit, epistolæ huic carmen subnectere. An placere mihi dissimulauerim, pietatis erga amicos nomine probari? Liceat itaq; mihi, non immeritam fortasse mercedem hanc exigere laboris mei. Vale.

EX LIBRO EPIGRAMMATVM

ACTII SYNCERI.

Excitat obstrictas tumulis Summontius umbras,
  Impleat ut sanctæ munus amicitiæ.
Vtq; prius uiuos, sic & post fata sodales
  Obseruat, tristeis & sedet ante rogos.
Nec tantum uiolas cineri, ac bene olentia ponit
  Serta, sed & lacrimis irrigat ossa pijs.
Parua loquor. cultis reparat monimenta libellis.
  Cum possint longam saxa timere diem.
At tu, uiuaci quæ fulcis nomina fama,
  Poscenti gratas Musa rependę uices.
Vt quoniam dulces optat sic uiuere amicos,
  Viuat, & in libris sit sacer ille meis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

IOANNIS IOVIANI PONTANI ACTIVS DIALOGVS.

CAEPARIVS ET SEGNITIVS COLLOQVVNTVR.

CAEP.

P ASCVTIVS CAVLITA, Pasculli Caulitae filius, Sarnensis Sarcularius, cum Pignatia Nigella, quae uiro suo nunc hic adest, & suo & uxoris nomine uendit Segnitio Funestillo, Acerrano uiatori, qui ipsus emit sibi, liberis, nepotibus, pronepotibus, abnepotibusq; suis cum omni posteritate, domunculã. SEG. Adde illud, & anteritate. utraq; enim parte anteriore, ac posteriore domus constat. CAEP. Caute agito mi Caulita. ea domuncula. SEG. Mater eius Macronilla non domunculam, sed democulam uerbo suo nominabat. Quo enim die Sueratus Pasculli pater in illam ab harula demigrauit, cum familia, & sue, oculum male auspicato ingressus amisit. CAEP. Scite, caute, auerruncate, admones. pergam. Sita est Sarnensi in suburbio secundum flumen. SEG. Atqui prouerbio cauetur, secundum flumen emundum non esse. CAEP. Riuum uolui non flumen dicere. euincet tamen illam tibi cum omni quoq; posteritate Pascutius. SEG. Et anteritate quoq; memor uti suas facito. CAEP. Tribules, ac uicinos bonos habet Pilutium Rufillum. SEG. Grex mihi suillus uenum si daretur, pilus hic nequaquam placeret. CAEP. Senex est, et cassus iam sanguine, institutusq; illi est haeres Hordeatius Panicocta, et qdem bene auspicata successio. pergam. Cocleatium quoq; Surriponem. SEG. Quid (malũ) istud est et nominis, & cognominis? quasi cochlea bonam anni partem, domi inclusus succo se suo pascat, mox prodiens rapto, ac surrepto uiuat. Apage à me uicinos tam male nominatos. CAEP. Hoc uide Segniti, quod nec tibi, nec patri tuo Funestillo nomẽ satis bene ominatum est. Audibis reliquũ, Itemq; Lardatiũ Fabaronem, probum uirum, agricolã bene unctum, abundeq; triticatum. Neq; tibi uerendum est illud, uicini ne mories fame, atq; inopia impulsi tuam incrumeram nocturni irrepant. proba est domunculatota, proba contignatio, probus paries, tectum ipsum probe cantheriatum, asserulatumq;, quernis etiã scandulis Auerrunconis fabri,

proba cisterna, sine ullo stillicidij uitio, aut latrinæ seruitute, fundamenta bene iacta, uolutabrum lutulentum, in quo uiciniæ totius sordes desideant, harula ad solem medidianum exposita, firmiterq́; quaternata. Age igitur argentú è uestigio dinumera Deo cum bono, & illud uide, confestim eò uxor uti traducatur. est enim domus ipsa foecunda, cupioq́; mirandum in modum egnatum iri ex te quàm primum, qui & cognato nomine, & pascendi gregis solertia, patrem tuum Sueranum referat Funestillum. Vnicabis itaq; præpropere digitulatimq́; pecuniam, unciole tres, pretium est. SEG. Duillabo illas potius. binatim enim quàm singulatim è uestigio magis numerabitur pretium. CAEP. Tu pascuti accepisse argentum omne, & numeratum, & perpensum probe. Tibe uero Segniti ea domuncula solenni more est à Pascutio euincunda. SEG. Ab ipsis etiam fundamentis tota, cum tecto, asseribus, canterijs, clauiculis, scalis, foribus, culinæ, uolutabriq́; decursibus. Quid enim si qspiam ædificandum inferius superius'ue curauerit, tentauerit'ue, quid inquam, euinca mihi summum etiam coelum, & ipsum terarũ soli profundum uolo caueoq́;. CAEP. Haud iniuria, hoc ipsum ago. Pascutius Caulita Pasculli Caulitæ filius domunculam ipsam euicturum spondet ab infimo solo ad usq; coeli subsellium, cum ipso etiam coelo, cumq́; teræ imis, ac perimus, infernisq́;, Segnitio Funestillo Acerrano uiatori, eiusq́; posteritati. SEG. Tute & uiatorem interrogato, & illud caueto, anteritatis bene memor uti sies, et item furni, qui est sinistrum ad latus, triangulum enim domiciliũ ipsum est, piscationis quoq; diurnæ, nocturnæq́;, hamariæ, ac retiaræ. CAEP. Sistet autem in omni foro & causa, festis profestisq́;, fastis nefastisq́; diebus. Segnitioq́; ac Segnitij posteris euincet, aduersarios uero uinciet. Pro quo præstando prædia, suppellectilemq́; suam, & cum ea bacem, cofinos, riscum, ac rete triplumbatum obligat, seq́; staturum in prætorio ad iudicem. Tu Pascuti fuste illum inuestito. Tu Segniti fustem ipsum manu capito. hæce uti uera sunt, sciens, uolensq́;, suæq́; spontis, atq; ex conuento, utq́; inter bonos decet, uterq; agitis, meq́; ut scribam rogatis, iureq́; iurando cuncta hæc confirmatis uerbis conceptis, quæ ego præeo. Dice tu Segniti, Per Pedianum Deũ, qui noctu primus iter iuit, primusq́; cauponam est cauponatus. Sequere tu Pascuti. Per & Verronem, quem pastores colimus, primus sues maiales qui fecit, primusq́; & fabam torruit, & glandem deglubiuit. Hæce acta sice sunt. Testes adsunt de more aciti, rogatiq́;, uiri utiq; probi, Actius Syncerus Sannazarius, Franciscus Pudericus,

dericus, Ioannes Pardus, Gabriel Altilius, Petrus Compater, Paulus Prassicius, Petrus Summontius. Hecce sicce conuenere, hisce uerbis, hisce conditionibus acta & transacta sunt hosce inter, assentiente uxore Pignatia, ut par est uiros inter bonos bene agier. Memores actorum estote, perinde uti ab utroq; ad hæc ipsa arcessiti & rogati estis, uobis enim arbitris ita testabor actum, Cal. Quintilibus, prætore Gallo. ACTIVS. Atqui o' bone Cæpari ut nostrum tibi omnium nomine respondeam, negotium profecto rebus tuis maximum, maximeq; periculosum comparasti à sacerdotibus, dum in illorum iura irrumpis, contemptis, ac despectis legibus, iure Deorũ prorsus adempto. An ignoras, sacerdotibus duntaxat, ut Deum ministris licere, fasq; esse, uenale cœlum facere? iisdemq; etiam solis de intimis terræ locis permissum esse agere, quippe cum in eorum manu sit ablegare quos uoluerint ad inferna loca. Qua igitur lege, scito'ue, decreto'ue, Senatus'ue consulto de cœlo stipulatus fueris, deq; infernis locis, etiam atq; etiam uide. Nos abimus bene conuentorũ memores.

ACTIVS SYNCERVS.

d IVI Boni, uestrum ego utrunq; Petre, ac Paule appello, quo'nam, quo abijt gentium, Christianæ religionis tanta illa simplicitas? locorum ubi delituit, summa, ac peculiaris Christianorum innocentia, atq; integritas? Audet scrofarius pastor in emunda casula, cœlestem illam Dei sedem euinci sibi deposcere, prætoriumq; ipsum humanarum actionum, ac diuinæ iustitiæ, non timet rusticanus notarius scripto etiam testatum hoc posteritati relinquere. Tædet me, pudetq; temporibus his, tempestate tam corrupta editum, luceq; impurissima oculos contaminasse nascentem. Iure igitur quotidieq; magis etiam, ac magis desyderio angor Ferrandi Ianuarij, eiusq; oratio me uehementius in dies commouet, quam ille paucis ante quàm è uita decederet diebus apud se mecum habuit, cum adesset unà Franciscus hic Pudericus, quem uidetis. Cum enim ab Innocentio Octauo Pontifice Maximo Abas creatus nuper esset Ferrandus, paucisq; ante diebus è Roma, Pontificisq; è conspectu Neapolim in patriam regressus, in eo sermone, qui tum de religione est ab eo habitus, exorsus ipse à primis illis Pontificibus, tum Prouincialibus, tum Romanis, Diui boni, Diui, inquam boni, quàm multa, quàm etiam memoriter de illorum simplicitate, paupertate, innocentia, rerumq; humanarũ con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

temptu & retulit, & disputauit, Ac ne uideretur ueterum illorum patrum exemplis tantum, soláq; antiquitatis authoritate inniti, plurima de Francisco, de Dominico, deq; illorum sectatoribus, qui tum quoq; uiuerent, summa etiam cum admiratione audientium ita disseruit, uti qui aderant commiseratione omnes horum temporum in lacrimas uerterentur, Nam & Ferrandus apprime disertus erat, & indignationis maior ipsa uis, commiseratioq; indignationi haud indecenter coniuncta, uerba quidem ipsa, mirificamq; illam uerborum affluentiam, ad dolorem, lacrimasq; commouendas uberrime, excitatissiméq; subministrabant, non minore cum animorum qui aderamus nostrorum commotione, quàm eius ipsius, qui disserebat, affectu. Qui si conuentioni huic paganorum affuisset hominum, uenundariq; audisset cœlum, an putatis, quod Cicero etiam indignanter facit, sola eum illa exclamatione fuisse contentum, ó tempora, ó mores. Christum ipsum ab aula illa (mihi credite) euocasset imprecationibus, & manes illos Poeticos uociferatu eruisset heiulatione ab inferis. Sed cum illo bene actum quis non uidet? Cum eiusmodi præsertim procella paulo post eius obitum ab alpibus proruperit, quæ & Italiam uniuersam concusserit, & Regnum hoc Neapolitanum exhauserit populis, spoliaueritq; fortunis, excisis funditus, aut incendio uastatis tot urbibus. Itaq; cum illo bene actum cũ iam fuerit, desyderio certe consuetudinis, orationisq; eius uiri afficior quotidie magis, afficiarq; quam diu ipse uixero. PAVLVS. È nostro omnium uultu intellegere uel facile quidem Syncere potes, quàm iucunda nobis fuerit Ferrandi recordatio, Quantum autem quàm etiam ualide fixa insideat mentibus nostris illius memoria, consuetudo quidẽ tam suauis eius, nulliq; non ciuium ac peregrinorum, qui illum nouerant probata, docere te oppido abunde potest. Vt autem sermo de ueterum patrum castimonia, & fide à te tantopere laudatus, desyderium in nobis eius renouat (de me ipse ut loquar) non minus fortasse etiam afficit, & penè dixerim confirmationis simul, atq; admirationis magis, ac magis implet oraculum illud tibi ab eo in somnis editum, quod mihi quanquam Puderico ab hoc fideliter recitatum, audire tamen ex teipso coràm uel mirifice aueo. Cum ad animæ immortalitatem confirmandam, uel mirandum in modum conferat. & si de ea ita persuasum Christiani habemus omnes, ut illorum qui diem obierunt animas, sua quandoq; redituras in corpora, nosq; item ipsos ubi è uita hac discesserimus, statuto quodam tempore resumpturos nobis illa & teneamus, & pro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

mittamus. ACTIVS. Memoratu quidē digna res est, audituq; iucunda, e' me Paule quam requiris, explicatu tamen difficilis. Multa enim somniantes cernimus, quæ plane' referri, qualia uisa ipsa sunt, nequeant, ut figuræ quædam, neq; ipsæ uisæ alias, neq; satis p se explicabiles, tum nouitate, tum complicatione sua. studebo tamen uoluntati eorumq; qui hic assunt omnium, quiq; mihi idem hoc innuunt, tuæq; præsertim Paule satisfacere. Illud tamen uobis cognitum, uestrosq; apud animos testatum uolo, qua nocte oraculum, ut ipse appellas, est editum, nullas ea quæ noctem antecessit die cogitationes à me initas susceptasue de animæ immortalitate, nullas de reuersione eius ad corpora, nullum quàm plurimis ante diebus aut sermonem ijs de rebus cum doctis uiris habitum, aut apud me ipsum modo esse aliquo dubitatum. Liber utiq; curis ab omnibus, atq; ab ijs potissimum cogitationibus uacuus, cum ipse cubuissem solito in lectulo, quæq; sæpenumero ante cubitum lectio, quidam quasi animi cibus sumitur, nulla prorsus diuinis de rebus præcessisset, ubi diutius quieuissem, & iam Aurora illa Iouiani nostri, quæ cœli postibus affixa est custos, Solem excitasset e' somno, uidere uisus sum, quin hæc loquens uidere ipse iam uideor adesse mihi Ferrandum. Quæras fortasse, unde aduenerit mortuus, qua uia profectus, ac tam repente clausis foribus insinuatus astiterit. nesciam, nesciam, affuit certe, qualem uiuum & uidebam pene' quotidie, & alloquebar congredientem, meq; statim desyderatissime complexus cum esset, ut qui diutius non uidisset, uultu iucundus, risu hilaris, salutatione blandus, & osculo, ut ei mos erat, sane' quàm familiariter petiuisset, An, inquit, consuetudinis me nostræ oblitum re=bare, amicitiæq; tam diuturnæ factum tam breui immemorem? Redeo igitur ad te, & quidem tanquam legatione functus aliqua, ut uiuens consueueram, confecto munere, maximaq; profecto cum uoluptate ad te redeo. reducem igitur ac sospitem ipse me uides, atque ante expectatum tibi me & uegetum, ualentemq;, & amicorum, tuiq; in primis memorem, tuum apud cubiculum sisto. Atque his dictis blandiusculum in modum & surrisit, & pene' sublacrimatus est. quod euenire solet inter uiuenteis, ubi longa e' peregrinatione regressi sunt in patriam, exanclatis periculis reduces, quo tempore natura ipsa contrarios una' miscere affectus consueuit, & præteritorum periculorum, longiorisq; absentiæ memores, & præsentis uoluptatis, ac lætitiæ indices. Hoc est au-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tem illud Paule, uosq; amicissimi uiri, hoc inquam illud est, quod ne inumbrare quidem suis uerbis, nedum figurare queam, aut explicare oratione. Cœpit eodem me puncto temporis mira uoluptas amici iam reducis, cœpit admiratio, quod mortuum iam du dum illum esse subijt recordatio, cœpit rursum dubitatio, quia uiuum illum cernebam, & loquentem quidem, & uiui hominis munus, sermone, uultu, affectibusq; implentem. num mortuum arbitrarer? an potius illius mihi obitus somnianti esset uisus, qui re ipsa iam uiueret? Itaq; dum ipsi inter sese recursant affectus, mentisq; in diuersum abit cogitatio, meq; silentij longioris pudet, una & in hilaritatem pariter profusus sum, & in lacrimas iam prorupi. Veterem igitur, atq; desyderatum amicum arctius complexus, ut peregre redeuntem, ut sospitem, nec minus etiam subueritus, quæ somniantium est consuetudo, ne, quod haud multo post contigit, repente euanesceret, multa quidem, proq; ueteri nostra consuetudine, paucis cum eo tamen, non minus iucunde, quàm pie, domesticeq; transegi, mutuoq; ille mecum peramanter & grate, quodq; Ferrandus ipse dum uiueret, quotidianis in disceptationibus multa sæpe de animæ immortalitate quærere esset solitus, subijt, tempus esse idoneum interrogandi illius, eorumne de quibus olim dubitasset, factus esset iam certior, nec ausus ipse in primo statim orationis uestibulo, ac ueluti ex abrupto hoc ipsum exquirere, cœpi prius sciscitari, num ea quæ traderentur de mortuis tam acerba, de pœnarum magnitudine, de supplitiorum immanitate, cruciatuumq; perpetuitate, uera essent, ut ea ipsa sunt prodita. Tum ille suo de more, ut quippiam asseuerantius erat dicturus, supercilijs obductis, silentioq; paulisper habito, quasi etiam præsagiret quæ sciscitanda post à me essent.

Dicam, inquit, Syncere Acti, dicam uere, fatebor ingenue, asseuerabo constanter, nos qui è uita iam migrauimus, eo desyderio teneri, in uitam illam remigrandi, quæ animæ cum corpore est communis. Atq; his dictis, demissis, ijsdemq; conniuentibus oculis, ac supercilijs quasi abiens salutaret, discessit. Ego statim somno solutus sum. Habes Paule somnium quale meum illud fuerit, plenum, ut opinari te etiam uideo, diuinitatis, ex eo mihi & uita hæc habita est suauior, quæ perfectio quasi quædam animæ uideatur, nec mors futura est tam grauis, post quam suo quidem & statuto tempore membris hisce uernaculis, sibiq; peculiaribus, quorum ministerijs principio ab ipso uitæ, societatisq; est usa, sit iterum quoq; usura, corporeq; in hoc,

perinde atq; in domo ac patria sua rursus etiam diuersatura. Fungamur igitur eo libentius in hac ipsa animæ corporisq́; societate uiuentes, uitæ ipsius muneribus. quodq́; medij quasi quidam ex anima consistimus ac corpore, mediocritatem sequamur eam, quæ digna sit homine. Et quanquam degener est corpus, illud tamen ita colamus, uti solertes ac boni agricolæ agrum, ijs ferendis frugibus, quarum anima, utq; Ciceroni magis placet, animus sator est idem, & cultor. Nihil ciui bene instituto patria sua est carius, quoniam in ea honores assequitur ac titulos, remq́; illic familiarem cumulat, peculiumq́; omne sibi comparat. Corpus autem hoc nostrum, perinde ut proprium illi domiciliũ et penè patria est, quocirca corporis ipsius non immemores ita quidem erimus, ut hospitium & quasi patriam eam animi ipsius, domumq́; uita in hac existimantes, bene illud constituamus, quo animus ipse honores, magistratus, muneraq́; ciuilia, dignasq́; homine actiones in illo gerere, eiusq́; etiã opera exercere, atq; administrare cum dignitate ac decore ualeat suo, quam diu hospitio illius, & tanquam patriæ utetur beneficio, Ac postquam ex eo migrauerit, quamdiu etiam absens fuerit, ut illius ipsius memor, desyderio remigrandi ad illud eo uehementius teneatur. Quemadmodum ciues boni, qui quo sua ipsorum patria est honoratior, eo absentes maiore tenentur cupiditate in illam reuertendi. PAV. Et oraculum ipsum summa à te cum fide recitatum, plenum est diuinitatis, & oratio hæc ipsa tua, teq́;, atq; oraculo tali digna. De ipso autem Ferrando maior in dies futura est apud me existimatio, existimationiq́; coniuncta ueneratio, cultusq́; memoriæ, ac nominis tanti uiri. Inter amicos uero plurimos quibus ille omnibus perfamiliariter utebatur, quod tui præcipue memor in somno se tibi, tam familiariter inuisens ostenderit, & mecum gaudeo plurimum, & tibi ex animo gratulor, neq; enim mediocrem tibi excitationem additam uideo, nobisq́; item alijs, qui hæc nouimus excolendis animis, uita hac dum fruimur, quando animi ipsi eo tenentur desyderio redeundi in corpora, in quibus constituti, & quorum etiam ministerijs, atq; ope usi, id assequentur, uti humanarum, diuinarumq́; rerum naturas, causas, potestatesq́; cognitas ac perspectas habeant. Quid enim excellentius, quàm in hoc perexiguo tam uasti æquoris meditullio, quæ tera dicitur, habitantem hominem, & teras, & maria, & spiritum, & cœlum omne, tot, tantosq́; stellarum orbes ac globos, tantam uniuersi molem, rerum tantam infinitatem cognitioni suæ subiecisse? mortaliq; in corpore im-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

mortalem subeuntem personam id curare, sciscitari, peruestigare, comprehendere, tandem scire, quod deorum est munus proprium, ac peculiare, ab ijsq; in homines translatum beneficium. Idq; ita esse declarare multa quidem possunt, illud uero cum primis, quod dij quidem ipsi excellentibus quibusdam uiris uisi sunt fuisse præsentiores, excellentiæq; illorum & gloriæ permultum studiosi. Neq; enim de nihilo opinio illa peruetusta de Genijs apud priscos tam constanter esset defensa & habita, nec apud nos Chistianos, ne apud Iudæos, aut Arabes quidem illos, nisi permulta, eaq; maxime obscura monstrata, perspecta, cognita, his ipsis docentibus fuissent mortalium generi, quæ nunc audiendo, ac legendo discimus. Vt autem prætereamus maiora quæ sunt, & audisti Syncere sæpius, & audire coràm etiam num potes ex amicissimo uiro, cuius familiaritate, ac communitate studiorum quis te ipso magis utitur? quanquam & nos quoq; ualde utimur, non adolescentem modo se, sed iuuenem, sed ætate iam prouectiorẽ, cum sæpenumero interpretandis ueterum scriptorum libris hæsitabundus non haberet certi quid traderet, in somnis se à Genio sub imagine ueteris cuiuspiam nunc Grammatici, nunc aut Poetæ, aut Philosophi, ueritatis admonitum? Quod siquis hæc forte contemnat, idem hic quonam ore negauerit, maximos quoq; duces monentibus in somno dijs aut maximas insperatasq; sibi comparasse uictorias, aut euitasse, ne uicti ipsi essent, copijs profligatis. Ad hæc non pauca etiã sæpe monstrantur nobis inter dormiendum quorum antea cogitatio nulla præcesserit, nihilq; illa priuatim ad nos ipsos, resq; nostras attineant, quæq; neq; sensus ipsi uersandis, atque examinandis illis agitati ante, post dormientibus offerunt, nosq; lacessunt etiam in quiete. Sacerdos equidem ipse sum, nec à studijs, quibus tantopere delectari te mirifice lætor, omnino alienus. plena est historia ueterum illorum patrum oraculis, plena uisionibus, tum adhortantibus ad fortitudinem, ad pietatem, ad contemptum rerum humanarum, tum à uitijs deterrentibus, quibus ego, confirmandis his quæ dicta sunt, commodissime uti possem, uerum neq; in hoc præsertim conuentu necesse esse duco, Christiani enim cuncti sumus, solamq; pietatem sequimur, Teq; Parde uideo iam pridem pensitare, quid ad hæc dicturus sis. itaq; te ipsum potius audiamus. PARDVS. Pensitantem me Paule Prassica quæ à te dicta non minus sunt recte, quàm à nobis grate accepta, subijt Aristotelicum illud, fieri quidem posse, ut ob mundi ipsius conuersionem, habitu aliquo indu-

cto, quæ fera sunt animantium genera, ea ut mansuescant singula, idq; usu uenire in locis nonnullis, ut ob insitam bonitatem, sponte sua, nullo quidē cultu adhibito, mitiora illic nascantur, quàm quæ alibi summo etiam studio, operaq; adhibita diligentiore mitescunt. In tanta igitur nascentium multitudine, tam uaria etiam locorum diuersitate, mundiq; ipsius agitationibus tam continuis, iisdemq; tantopere uariantibus, cum natura ipsa semper ad unum aliquod suo in genere perficiendum contendat, quid mirum, & si rarum, tamen in multis quoq; seculis, oriri aliquem, cui natura, & studio cum primis suo, & bonitate seminis, stellarumq; ipsarū, hoc est mundi ipsius beneficio, & opera, omni è parte genere in illo consulat aut facultatis, aut scientiæ? Cum nulla uirtus corporis, nulla sit animi ingeniiq; præstantia, nullus honorum, aut externorum bonorum gradus, in quo non diuersis quamuis temporibus, naturæ ipsius summus ille conatus, effectu ipso non sit etiam manifesto & cognitus, & perspectus, pro temporum uidelicet, nationum, patriæq; constitutione, & cœli ipsius à quo cuncta mouentur agitatu. Abstinebo exemplis, ipsa enim res est per se quàm notissima. Verum naturæ ipsius opera, præsertimq; excellētissima quæq;, Deum ad ipsum referenda mihi uidentur, idq; si cuiq; nationi, genti, sectæ, Christianæ cum primis religioni conuenire arbitror, quæ uirtutum omnium, earum dico, quæ ad animum referuntur, & fuit, & est quàm studiosissima. Hæc habui quæ pensitabundus apud uos dicerem, aliâs fortasse eadem hac de re, commodior offeretur quærendi, ac disserendi locus. Quoniam autem, ut scitis, toto sum corpore, ac pedibus præsertim imbecillis, considendum hac sub porticu censeo, de more maiorum nostrum, considentibus enim nobis, otio magis tranquillo & & quærere licuerit & disputare, & qui prætereunt, tum ad sedendi otium, tum ad certamen disserendi inuitare, honestius multo fuerit. COMPATER. Ego uero quoniam à consuetudine huiusce porticus, meoq; ab instituto recessurus non sum, præsertim cum pransi hic consederimus, sequendum illud arbitror, quod præstantissimi etiam uiri secuti leguntur, uti leuioribus de rebus deq; grammaticis præcipue post accubitum disserérent, primumq; cognoscere ex te Paule aueo, quid (malum) quasi latinitatis oblitus paulo ante dixeris, plena est historia oraculis, plena uisionibus. An non puellulus eructabas Terentianum illud unum, Ac Ciceronianum alterum, Plenus rimarum sum, &

» haud magna cum re, ſed plenus fidei, Adde &, Stultorum plena
ſunt omnia. PAV. Et de more Compater tuo feceris, & nobis
non ingratum, ſi quanquam ſtudijs maioribus deditus, tamen meri-
diani quoq; temporis memor ab his ad ea nos aduocaris, quæ cum
leuiora ipſa ſunt, tum ijs etiã è ſtudijs, quæ pueris nobis prima in-
hæſere. Quócirca ne diutius te ſuſpenſum teneam, & ſi tentabun-
» dum loqui te certo ſcio, dicas uelim, ſis ne & ipſe oblitus Ciceronis
» tui ſcribentis ad Tironem, Noctem habui plenam timoribus ac miſe
» rijs, & ad Atticum, Ex tuis literis plenus ſum expectatione de Pom
» peio, quid nam de nobis uelit ut oſtendat, & ad Plancum. Sub eas
» ſtatim recitatæ ſunt tuæ, non ſine magnis quidem clamoribus, tum
» rebus enim ipſis eſſent, & ſtudijs beneficijsq́; in rem publicam gra
» tiſſimæ, tum grauiſſimis uerbis, atq; ſententijs plenæ. Qui ſi conten
» tus his minime futurus es, Taciti'q; haudquaquam meminiſti dicentis
» in dialogo de oratoribus. Illud certe concedet inſtructum, & ple-
» num his artibus animum longe paratum ad eas exercitationes uen
» turum, Item in libro hiſtoriarum. XVII. Opus aggredior ple-
» num uarijs caſibus, atrox prœlijs, diſcors ſeditionibus, et paulo poſt.
» Magna adulteria, plenum exilijs mare, & Plinij in quinto natura
» lis hiſtoriæ. Polybius annalium conditor, ab eo accepta claſſe ſcru-
» tandi illius orbis gratia circumuectus, prodidit à monte eo, occaſum
» uerſus ſaltus plenos feris, quas generat Africa. Poteris tutemet re-
uocare tibi in memoriam alia quoq; Ciceronis loca, in quibus legi
tur, plenus officio, plenum uigilantia, celeritate, diligentia. Poteris
authorum item aliorum meminiſſe, qui & ipſi principem inter La-
tinos ſcriptores locum obtinent, Ac nihilominus quoniam in hunc
ſermonem uolens incidiſti, potes et de alijs huiuſmodi ſciſcitari, ſiqua
dubium tibi forte animum, atq; incertum faciunt. COM. Bene
profecto à te ſatisfactum arbitror, nec arceſſendis opus eſt teſtibus,
aut comprobatoribus, ubi Cicero eſt ipſe author. Quo igitur ince-
ptum proſequamur, explicari à te peruelim Parde, Qui nam ma
iorum noſtrum potius quàm noſtrorum paulo eſt à te ante dictum,
cum uſurpatiſſime ſcriptum legatur maiores noſtri. PAR. Nec in
epte hoc ipſum à te Compater queritur, nec à me ſine magnis qui-
dem authoribus dictum eſt, Cum etiam à Salluſtio ſcriptum lega-
» tur in oratione illa Lepidi, Clementia & probitas ueſtri Quirites,
quibus per cæteras gentes maximi, & clari eſtis, tametſi ſcriptura
ipſa, ut iam uideo, deprauata eſt à literatoribus, quod in alijs quoq;

compluribus animaduerti, & ab illis præſertim, qui noua hac ſcri
bendi ratione libros hodie imprimendos curant. Qua in re Sallu
ſtius etiam Græcorum loquendi morem ſecutus uideri poteſt, Verũ
ne à Cicerone noſtro recedamus, quid ſi à me ita pronuntiatum eſt
noſtrûm, ut ſit noſtrorum, ut ſeſtertiûm, numûm, numorũ, ut duûm
uirûm, duorum uirorum, ut Deûm fidem deorum, ut præfectus fa
brûm, fabrorum. hac enim uerborum contractione uetuſtas illa ue-
hementer gauiſa eſt, nanq; apud eundem Ciceronem leges ueteris poë
tæ dictum, Patris mei meûm factûm pudet, pro meorum factorum.
Item, Ciues antiqui amici maiorum meûm, hoc eſt meorũ, quæ quã
quam obliterata magna ipſa è parte iam ſunt, tamen in paucis qui-
buſdam è Ciceronis ſententia, & plenum uerbum recte dicitur, &
imminutum uſitate. COM. Accipio & rationem, et authoritatem,
uideóq; quod à priſcis illis longius deflexerimus, multa recentibus
ab his literatoribus magis damnari ob ignorantiam, quàm repu-
diari ob uetuſtatem. Oblatus eſt mihi diebus his libellus ſanè per-
uetus, in quo ſcriptum erat, Rhinocerontis, uetuſtis enim in codicibus
dictiones has Rhinocerontis & Aegocerontis ubiq; inuenias. N'. li-
teram retinere, quam quidem literam à Grammatiſta neſcio quo,
quod Græcum inodoratus aliquantum eſſet, attramento oblitam ani
maduerti, uidelicet quod recentiores Græci, quíq; Attice loquantur,
Aegoceros Aegocerotis, & Rhinoceros Rhinocerotis enuntient, Neq;
tamen argutulus hic id animpendit, quin ignorare ſe confeſſus eſt, è
Græcia fuiſſe olim gente, ut Siculos, Italicam nationem, ut Calabros,
qui dicerent, Aegoceron, & Rhinoceron, & Minon, atq; huiuſmodi
alia, indéq; eſſe Rhinocerontis, Aegocerontis, & Minonis, quod Ci-
cero etiam ipſe protulit, Accepta igitur à priſcis Latinis terminatio
hæc Sicula manſit apud noſtros, nec eſt cur accuſetur, ſiquis morẽ
tot ſeculorum ſeruatum à maximis authoribus & ipſe quoq; ſer-
uauerit, quando cognitum, ac certum eſt græcos quoq; authores Sicu-
los ſcilicet, ac Brutios ita eſſe locutos. Cum etiam abunde notum ſit,
quanta inter græcos ſit ipſos uarietas & terminandorum, & fle-
ctendorum nominum. Quin etiam Germanicus Arateo in carmi-
ne protulit Aegocerus, ut cum ait.

" Et ſedem Aegoceri Cythereius attigit ignis, Item
" Clara ſagittiferi tetigit cum lumina ſigni
" Aegoceri ſemper cœlo leuis excidit imber.

Audiui non ſemel, & quidem perſancte iurantem, eruditum appri

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

me, & obseruantem uetustatis hominem, se complures codices et Horatij, & Ouidij, & aliorũ poetarum legisse penè uetustate ipsa consumptos, in ijsq; scriptum obseruasse non Clius, sed Clios, non Didus, sed Didos, non Eratus, sed Eratos, quod priscis illis temporibus maiores nostri genitiuis casibus Græco more his in nominibus minime uterentur, Cum qui Græce sunt Didoos, Eratoos, Clioos, contraherent in o productum Didos, Eratos, Clios, qui casus Atticæ sunt Didus, Eratus, Clius. At nunc quis est è literatoribus adeo compositis moribus, quin ora sinusq; ipsos impudentius conspuat, ubi quem aliter locutum senserit. Me ipsum maledictis quoq; incessitum, nedum acrius increpitum satis quidem scio, quod Sapho uno idest simplici tantum. P'. ac non uti à Græcis scribitur & ipse scripsissem, nec animaduertunt erudituli uiri Latinam linguam post. P'. statim alterum. P'. non admittere, cui tamen insit aspiratio. Itaque dum græca nimium esse uolunt, Latinum quid uelit, non uident, neque enim patribus, ac principibus illis Latinæ locutionis cura maior fuit ulla, quàm ut peregrina lenirentur nomina, utq; Palæmon usurpat, quàm ut Latinitatem musicarent, quo uoces lenius illaberentur in aures. hinc qui Græce est Ὀδυσσεὺς, factus est Vlysses, Ἀχιλλεὺς, Achilles, Αἴας, Aiax. Ἀσκληπιὸς Esculapius. Πολυδεύκης, Pollux. aliaq; id genus plurima, eò autem uecordiæ, ne dicam ignorãtiæ processum est à supinis quibusdam ingenijs, ut inobseruato Cicerone, ne dicam contempto mordicus incursent, siquis ita locutus fuerit, uti coniunctiones has, Et si, & Quanquam præterquam indicatiuis temporibus coniunxerit, cum & optatiuis, & coniunctiuis modis passim coniunctas apud illum inuenias. Audite quæso æquo animo Ciceronem tam multis in locis non uni duntaxat modo, hoc est indicanti coniungentem, Ad Atticum enim quadam in episto-
» la. Sed postea quam primum Clodij absolutione leuitatem, infirmi
» tatemq; iudiciorum perspexi, deinde uidi nostros publicanos facile
» à Senatu disiungi, quanquam à me ipso non diuellerentur. Alia in
» epistola. Rhodum uolo puerorum causa, inde quam primum Athe
» nas, & si Etesiæ ualde reflauerint. Ad Dolobellam quoq;, Quan-
» quam mi Dolobella (hæc enim iocatus sum) libentius omnes meas
» (si modo sunt aliquæ meæ) laudes ad te transtulerim, quàm ali=
» quam partem exhauserim ex tuis. Ad Seruium Sulpitium, Acce-
» dit eò, quod Varro Murena magnopere eius causa uult omnia, qui
» tamen existimauit, & si suis literis, quibus tibi Manlium commen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

*dabat, ualde confideret, tamen mea commendatione aliquid acces-
sionis fore. Ad Marcum Varronem, Etsi quid scriberem, non ha-
berem, tamen amico ad te eunti, non potui nihil dare. In primo Aca
demicorum libro, Certe enim recentissima quæq; sunt correcta &
emendata maxime, quanquam Antiochi magister Philo magnus uir,
ut tu existimas, ipse negaret. Item, Tertia deinde philosophiæ pars
quæ erat in ratione, & in disserendo, sic tractabatur ab utrisque,
quanquam oriretur à sensibus, tamen non esse iudicium ueritatis in
sensibus, mentem uolebant rerum esse iudicem. Et in secundo de
Oratore, Erantq; multi, qui quanquam non ita se rem habere arbi
trarentur, tamen quo facilius nos incensos studio dicendi à doctrina
deterrerent, Libenter id quod dixi de illis oratoribus prædicarent.
Item sese, siquam gloriam peperisse uideatur, tametsi ea non sit ini=
qua merces periculi, tamen ea non delectari. Ad hoc Ciceronis testi
monium & si aliud nullum abs te requiri certo scio, non præter-
mittam tamen quæ è Sallustio, Liuio, Tacitoq; mihi nunc in mentē
ueniunt, Sallustij enim uerba sunt hæc, Nam ui quidem regere pa=
triam aut parentes, quanquam possis, & delicta corrigas, tamen im
portunum est. Et Liuij. XXVI. Itaq; quanquam omnibus omnia
deberet, præcipuum muralis coronæ decus esse eius qui primus mu-
rum ascendisset. Et libro. XXIX. Mauris inde secuti conuene-
rat retro ad Regem remissis, quanquam aliquanto minore spe mul=
titudinis nec unquam tantam rem aggredi satis auderet. Taciti au-
tem quæ sequuntur, Non numerauerim inter Germaniæ populos,
quanquam trans Rhenum, Danubiumq; consederint eos qui decu-
mates agros exercent. Item uera statim, & incorrupta eloquentia
imbuebantur, & quanquam unum sequerentur, tamen omnes eius=
dem ætatis patronos in plurimis & causis, et iudicijs cognoscebāt.
Tamen hæc tolerabiliora. Discissum, dilaceratumq; ab ijsdem sa-
tis scio haud indoctum hominem, quod particulam Nedum, ac Ne
modo, præponere sit in scribendo ausus, nec meminerunt Ciceronem
scribentem ad Atticum, nec Balbum et Oppium ad Ciceronem, eo=
rum quidem alterum dixisse. Tu quoniam quartana cares, et nedū
morbum remouisti, sed etiam grauedinem, te uegetum nobis in Græ
cia siste, alteros uero, Nedum hominum humiliū, ut nos sumus, sed
etiam amplissimorū uirorū consilia ex euentu non ex uolūtate à ple
risq; probari solent. Liuius quoq; libro. XXIX. inqt. Hanno nequa
quam satis ualido ne modo ad lacessendū hostem sed ne ad tuēdos qdē*

» à populationibus agros equitatu accepto id omnium primum egit, ut
» per inquisitionem numerum equitum augeret. Nec alienum forte
» fuerit Plinij quoq; uerba è nono naturalis historiæ libro adducere.
» Lolliam Paulinam quæ fuit Caij principis matrona, ne serio quidem
» aut solenni cerimoniarum aliquo apparatu, sed mediocrium etiam
» sponsalium cœna uidi smaragdis, margaritisq; opertam. Hæc autem
» quanquam sunt huiusmodi, mouent tamen doctos uiros, Indignan-
» tur enim non permitti sibi maiorum authoritate uti, tutoq; euagari
» per orationis latinæ fines, qui latissimi quidem sunt, Nam etsi pos=
» sunt conscientia ipsi sua contenti esse, tamen nescio quomodo præstan
» tibus in ingenijs usu uenit, quod in equis generosis, ut nolint pungi,
» auersentur flagella, ad scuticæ sonitum exæstuent, Nanq; ipsi etiam
» reges muscas fugitant equidem memini, quin uidere quidem uideor
» digladianteis grammaticos super Virgiliano uersu, qui est
» Instar montis equum diuina Palladis arte
Aedificant. Dum quid instar significet, parum intellegunt.
Neq; enim Ciceronem animaduerterunt scribentem ad Atticum.
» Mearum literarum nulla est synagoge, sed habet Tiro instar septua
» ginta, & quidem sunt à te quædam sumendæ, eas ego oportet perspi
» ciam, corrigam, tum deniq; edentur. Et in oratore ad Brutum.
» Nam inuenire, & iudicare quid dicas, magna quidem illa sunt, &
» tanquam animi instar in corpore, Quid idem cum dixit Cicero ex
» ore Antimachi in Bruto, Plato enim mihi unus instar est omnium,
an sibi uult aliud? quàm quod Platonis unius audientia idem uale-
ret apud eum, tantumq; haberet authoritatis, quantum si uniuersus
Atheniensis populus ad audiendum conuenisset, intentusq; recitan-
tem spectaret, quodq; inuentio, ac iudicium in oratore idem quidem
polleat, quod in corpore ipso animus. Verum hæc à nominis ipsius
deductione aliquanto sunt remotiora, Cum tamen & Cicero, et Vir
gilius eam innuant, ut quæ instar aut sunt, aut habent, ea quasi ocu
lis, ac menti instent, illisq; perinde, ut exemplar quoddam sint pro
posita. Quod fabris, atq; artificibus usu uenit, qui propositum ad exẽ
plar fabricantur, ad illudq; opus suum dirigunt, id quod Virgi-
lij uerba præseferunt dicentis equum illum Troianum ædifica-
tum ea uastitate, ut quasi uasti imago montis fuisset proposita ædifi-
catoribus, quam & ipsi imitarentur, et equus ipse illam referret, quod
ipse alibi declarat cum ait.
» Hanc tamen immensam Calchas attollere molem
» Roboribus textis, cœloq; educere iussit.

Et Cicero cũ respõdet attico, habet Tiro instar septuaginta, an aliud significat? quàm quod cum ipse efflagitatarum ab illo epistolarum nullum haberet penes se exemplum, originales quidem epistolæ (sic enim hodie non pauci loquuntur) quasq; ipse dictasset, à Tirone asseruarentur, quodq; de exẽplaribus illis ut pote archetypis exẽplũ esset sumendum. Idem Cicero declarat hoc apertius, scribens ad Varro-
» nem, Equidem hos tuos Thusculanos dies instar esse uitæ puto, Ac si
» diceret uitæ genus dierum illorum quibus fuisti in Thusculano, esse
» alijs uitæ suæ exemplum ac specimen debere iudico. Itaq; tum exem
» plar, tum exemplum uidetur instar significare, quod & Virgilius confirmat cum dicat, Quantum instar in illo. Recentiores tamen, ut Plinius Secundus, alia quadam ratione, uidentur hac usi dictione, neq; improprie tamen, neq; indecenter, ut cum ait de Traiano, Instar refectionis existimas mutationem laboris, nam & apud Ciceronem legitur, instar mortis, itemq; & alibi. Instar ultionis uideretur cernere laceros artus, truncata membra. Item maximum beneficium uertebatur in grauissimã iniuriã, ciuitasq; Romana instar erat odij, & discordiæ, & orbitatis. PVDERICVS. Ego uero Petre Compater facile sum passus, ægreferentem te Grammaticorum importunam diligentiã euagatum longiuscule, omnis tamen dicendi oblectatio uacare debet tædio cum primis audientium, ac defatigatione, Quamobrem redeat iam Pardus ad insomnia, quo Horatianum illud punctum, dum iocis miscemus seria, è dictionibus his nostris, ab ijs qui audiendi nobiscum hic gratia consederint, referamus, sintq; posthac res inter nos Grammaticæ, leuatio quasi quædam rerum difficiliorum, quæ in sermonem uenient, non autem disserendi materia. PAR. Reuocas me, ut uideo, Puderice ad somnia, uel potius aut impellis, aut trahis, Atq; equidem uereor ne de his disserentem me uberius, ad somniandum adigas etiã uigilantem. Dicam tamen quæ sentio, quæq; ut probentur à multis desyderari quidẽ potest, utinam uero id consequamur ut à paucis. Externam quidem esse mentem putat Aristoteles, eamq; ueluti peregre aduenientem (ut sentire illum arbitror) in animos hominum illabi, idemq; animis præstare ipsis officiũ ad cogitandum, peruestigandumq;, deniq; ad iudicandũ, quod artificibus ipsis ad conficiendũ destinatum opus præbeat dextera. Ac mea quidem sententia perinde, ut de luce per orbem à Sole diffusa lumen oculis accenditur ad uidendum, atq; discernendum ea, quæ oculis obiecta sunt, nam & lux externa, idest cœlestis res est, eq; cœlo à Sole diffusa peregre ad nos aduenit, Sic à cœli ipsius, syderumq;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

commotionibus, per eam quæ συμπάθεια Græce est, Latine contagione fecit Cicero, mihi magis placet appellare contagem, quando contagio in malam ac pestilentem hodie partem accipitur, sic inquam à cœli stellarumq; agitatu perpetuo, animis nostris mens idest uis illa cogitandi tã acuta, & solers, tamq; etiã sibi constans, dono dei infunditur, Nec uero ea quæ nunc dico accipi sic uelim, ut non et ipse de Deo, deq; animæ immortalitate, eiusq; creatione ea sentiam, quæ Christiani sint hominis, & pij quidem hominis, sed differentem de somnijs, par est quædam tanquam somniantem afferre in medium. Neq; uero oblitum te illorum arbitror, quæ paulo à me ante dicta sunt de monitis, persæpe sanctissimus illis patribus à Deo traditis inter dormiẽdum. Ne igitur à proposita re discedam longius, Quæ in somnis offeruntur simulacra, & uisa, ea partim à cupiditate, studio, affectionibusq; hominum maioribus excitantur, quod uidemus etiam in canibus, & ut Claudianus ait.

» Venator defessa toro cum membra reponit,
» Mens tamen ad siluas, & sua lustra redit.
» Furto gaudet amans, permutat nauita merces,
» Et uigil elapsas quærit auarus opes,
» Blandaq; largitur frustra sitientibus ægris
» Irriguus gelido pocula fonte liquor.

Est enim locum hunc Poeta ille luculentissime prosecutus, partim etiã à quadam tum colluuie humorũ, tum malo ab habitu corporis, hiq; excitantur in corpore, cum dormitur, unde etiam uisa ac simulacra illa non nisi conturbata uidentur, & persæpe terrent, multum quoq; ad hæc ipsa cõferunt tempestates, syncerus'ne sit, an pertubatus aëris ipsius status. anni quoq; partes, qualis est autumnus propter inconstantiam, ac uarietatem, ut in somnis quidem contingant ob has ipsas causas pleraq; omnia quæ nostrorum sunt sensuum, cũ et uigilant, et exercentur. Quippe cum dormientes uidemur etiam cœnare, potare, Veneris rebus uti, ridere, lætari, timere, lacrimari, sequi, fugere, audere, demum quæ uegetantis, quæq; sentientis sunt animæ, pleraq; inter dormiendum ipsis in uisis accidere, ut hæc ipsa ferè sine sympathia illa cœlesti fiant. At quomodo inquam fient, quomodo absq; syderum contage & cœli, uisiones illæ diuinæ quidem, ac sanctitatis plenæ? futurorumq; cognitionis, atq; (ut Christiani dicimus) arcanorum mysteriorum? Quemadmodum igitur mens illa cœlitus Sibyllis offertur, uatibusq; præclarissimus, perquam remotissimas quoq; res, nihilq; ad se spectantes, ne cogitatus quidem prius, nec concupi-

tas uates ipsi & prædicunt, & præuident. eundem ad modum coe
litus uisiones illæ offeruntur dormientibus, ijs quidem ut nullis occu
patis aut curis, aut cogitationibus, ipsis uero sensibus ita liberis, ac ua
cuis, ut nihil utiq; humanum eis inesse uideatur. Sicuti recte quidem
à poetis describitur furor ipse uaticinantium, qui quod præter huma
nos fiat sensus, furor est appellatus. Qui igitur in uatibus furor est,
in dormientibus caret nomine. pie tamen magis quàm proprie à bo-
nis quibusdam uiris, tum uisitatio, tum apparitio diuina dicitur, quasi
Deus in somnijs illos inuiserit, aut numen ijs aliquod apparauerit
quiescentibus. quo factum est, ut monita ipsa périnde, ac diuino ex
ore prolata, quidam appellarint oracula. Vt autem non omnibus,
sed perquam paucis diuini illius spiritus concessa est familiaritas, uis'q;
ad uaticinandum, sic non multis est attributa somniandi ueritas, uel,
ut rectius loquar, sanctitas, atq; castitudo. Quam paucissimi uel raris
simi potius existunt Poëtæ, quorum ingenij etiam uis è cœlo ma-
nare credita est. Quibus itaq; diuinis cum uisionibus hæc inest fami
liaritas, & tanquam hospitij ius, & illa quoq; eisdem inest à cœlo in
formatio, accipiendis apta uisis, quæ de cœlo per contagem illabun-
tur. Qua de re ab illis qui syderalis scientiæ, quæ ἀστρολογία græ
ce dicitur, studiosi sunt, per multa traduntur, quæ nos ad illorum
hac in parte disciplinam relegamus. Te ipsum equidem Paule Pras
sici dicentem audiui sæpius, multum hanc ad rem conferre tum Ve
neris stellam. tum Iouis, magis autem Veneris, qualem scilicet à sese
in genitura habuerit, præsertim aduersus signum illud, qualem'q; si-
gnum illud fuerit, quod nonum tunc cœli locum tenuerit aut pri-
mum, cum quis in lucem uenit. Inter signa uero omnia, cui Virgo
nomen est inditum, illud esse diuinationi huic quàm accommodatissi
mum, Quippe quod eam in constituendo corpore retineat temperatio
nem fermentandis humoribus, qualem fermentationem esse oporteat
fabricæ illius, quæ simulacrorum huiusmodi familiaris futura sit,
atq; hospita. Omnino autem fermentatio illa corporis quæ bilis atræ
secum habet permultum, rei huic est perquã apposita, de cuius natura
quædam etiam admiranda traduntur ab Aristotele, Ea enim ipsa
terrenã ob qualitatẽ, quod atro in uino apparet, ubi concaluit iã, spu
mã quandã uberiorẽ excitat, de cuius excitatione spiritus, et quidem
uehementiores gignuntur. Atq spiritus qdẽ ipse aerius cum sit (nã q
Græco noie est ἀὴρ, Latino dicitur spiritus) efficitur, ut quẽadmodũ p
aerẽ à natura ipsa uisus, qui oculorũ est sensus exercetur, et qui auriũ
est auditus, item et olfatus, eundẽ ad modũ cõtages ipsa cœlestis, super-

na'q; illa affectio per aerem, perq; spiritus illos tantopere suscitatos sese insinuans exercet mentem in uaticinantibus, plus tamen, minus'ue, pro natura fermentationis ipsius, eius'q; temperatione, quod item efficiatur in dormientibus, pro fermentationis eiusdem ratione & habitu, corporis'q; illorũ concretione. Itaq; neq; Augustinus summa tum doctrina, tum etiam sanctitate uir, neq; doctissimi è nostris theologi, neq; è philosophis Stoici, acutissimi, ijdem'q; disputaces homines (utar enim nouo hoc nomine, quando eiusmodi Academia quidem fuit) somnia uisiones'q; probare dubitauerunt, quæ'q; in somnis traduntur monita, quæ quidem etiam sunt qui uocauerint oracula, neq; defuere qui arbitrati sint, Prophetarum pleraq; per somnia eis, & oracula diuinitus demonstrata, Et Syllam felicissimum tum ciuem tum imperatorem consulenti Lucullo, in re militari quid seruaturus esset potissimum, somnia cum primis animaduertenda respondisse boni authores tradunt. Hæc igitur Puderice siue suasus à te, siue compulsus, quando & Syncæro satis iri factum intellegebam, de somnijs dixi, abstinebo à pluribus, ne quod paulo ante dixi uel uigilans uidear somniare. Quod'q; Poetica uis uaticinantium habetur persimilis, unde Poëtæ & ipsi uates dicuntur, Syncæri ipsius, Poëticæ quàm studiosissimi, uel Poëtæ potius & quidem elegantissimi officiũ neq; indignum fuerit, neq; ingratum, si et ipse consessũ in hoc de Poëtis afferet in medium aliquid, quo consessores hos dormitantes iam auocet à somno, quando loquens ipse de ijs quæ inter dormiendum offeruntur, somnum iam uideor audientibus prouocasse. Quam ad rem locus ipse non minus quàm oratio hæc mea adhortari te debet Syncære Acti, quem et Panhormita olim Antonius dum uiueret, et senex nũc hic noster dignũ uterq; uel iudicauere, uel fecere ipsi potius, in quo de omni disciplinarũ genere disputaretur à doctis uiris, q non minus libenter, q̃ ad eũ sæpe conueniũt. ACTIVS. Et exuscitasti nos Parde à somno dum de somniorũ natura et causis argute non magis quam uere disseris, & nunc me ad dicendum excitas, de'q; ijs præsertim studijs, quæ (quod pace dictum sit uestra) quãquã fateor esse communia, tamen quod in ijs ita laboraui hactenus, diesq; laboro ac noctes, sum'q; sedulo laboraturus, si mea ea dixerim, uidear iure ipso dixisse. Est tamen hæc ipsa res maioris otij, curæ'q; uigilantioris, disserere de Poeticæ excellentia, quo utar autem hoc uerbo, senis nostri authoritas efficit, quem finientem sæpius audiui, Poetæ siue officium, siue finem esse, dicere apposite admirationem. Nihil autem nisi excellens admodum parit admirationem. Quod nisi tanta illa moue-

ret Aristotelis

ret Aristotelis me maiestas, uel ausim abdicare à mediocritate Poëtã, quæ tamen in hoc ipso alio quodam modo & requirenda est, & laudanda. Quodq; admiratio ipsa multis, ac maximis comparatur uirtutibus, quibus explicandis haud est satis idoneum nunc tempus, cum sit res ipsa multiplex, ac laboriosa admodum, multæq; animi pensionis, ne non Pardo tamen uel petenti, uel iubenti morem geram, eius attingam uel magis seligam eam partem, quæ tota uersatur in numeris. Etsi numeri sunt ipsi è uerbis, quæ uersum constituunt, quibus inter nostros quidẽ eminere uidetur Virgilius. Numerus autem ipse cum primis, & mouet, & delectat, & admirationem gignit. Eius autem prima illa laus est quod uarietatem parit, cuius natura ipsa uidetur fuisse uel in primis studiosa, quid enim uel inertius, uel, ut ita dixerim, oscitantius, quàm eodem semper sono, ac tenore syllabas, & uerba compangere? Quo uitio è posterioribus Poëtis sunt qui laborauerint, quæ res non minus modo illos reddidit admirabiles, uerum etiam longe minus graues. Siquidem ipsis è numeris, tum collidendis uocalibus, tum sustinendo, ac remorando sono, aut contra uocibus syllabisq; præproperãdis comparatur etiam dicendi quædam tum grauitas, tum ea quæ dignitas suo est nomine. quanquam harum utraq; artibus etiam alijs comparatur. Hæ autem admirationis ipsius præcipuæ quidem sunt nunc comites, nunc uero & duces. Quæ res quoniam exemplo quàm dictione fit manifestior, sumã principio ex ipso Aeneidos uersum illum.

» Multum ille & terris iactatus & alto.

Plenus hic quidẽ est uersus, canorus, grauis, numerosus, quæ laus tota existit de collisione uocalium statim repercussa, eaq; ingeminata. Quod si dictionem eam subtrahas, quæ est, ille, ac dicas, Multumq; & terris iactatus & alto, mirum est, quantum de uersus ipsius dignitate, grauitate, magnitudine detrahatur. Quod quidem ipsum fit etiã ob accentus unius detractionẽ. Etenim pars ea, quæ est, multũq;, unũ tantum secum adducat accentum, eũq; subinclinatũ, at multũ ille duos, quos utiq; collisio ipsa et coniungit simul ambos, et eos efficit tum pleniores, tum etiam magis sonoros. Videamus & alium, qui est,

» Multa quoq; & bello passus, dum conderet urbem.

Qui si dicas, Multa etiam bello passus, tu met intelleges, quanta fiat sonoritatis imminutio & quidam quasi langor, obsoni ipsius exilitatem, quàm dictio illa, quoq;, non solũ exterminat, uerũ ipsum et auget & implet sonum, quem nequaquam etiam implesset, si dixisset, Multa quidẽ et bello passus, nam paulo ante cum dixisset, Multum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

ille, in ea quæ statim sequebatur copulatione, non erat à numeri plenitudine corruendum. dixit igitur, Multa quoq;, nam tum, etiã, tum, quidem, sonum faciunt satis exilẽ, contra dictio quoq;, implet eum. Quo'circa uel exquisitissime exigitur in Poeta literarũ delectus ac selectio. Habet autem uersus tot accentus, quot & uerba, & si particula, q;, &', ue', non faciunt ipsæ per se accentum, sed illum ad se trahunt præcedentibus à syllabis. qua e're à grãmaticis dictæ sunt inclinatiuæ. Quo fit, ut quatuor hæc uerba, Multa quoq; & bello, quatuor etiam accentus habeant. at, Multa etiam bello, treis tantum. Nam præterquam quod sonant tenuiter, uno etiam superantur accentu, hãc ipsam autem soni, ac literæ plenitudinem, haud multo post, quod locus ipse ab illa esset alienus, Virgilius reiecit, solertissimarum aurium solertissimus subblanditor, dicens,

» -Tot adire labores.

Qui si obire dixisset, in asperitatem quasi quandã, & confragosum incidisset sonum, coniungens statim, tot & ob, Cum alibi quod extollenda uox esset, dixerit,

» Et lituo pugnas insignis obibat & hasta.

Tenuitas enim antecedentis syllabæ suffragio egere subsequentis uidebatur. Sed omittamus nunc quæ tum ad literas spectant, tum ad syllabas. Quid causæ fuit, quid inquam causæ? cur exponere se Virgilius maledicentiæ grammaticorum uoluerit, cum dicere,

» Fluuiorum Rex Eridanus.- Maluit, quàm Eridanus fluuiorum Rex, quod per uersum licebat, an quod aurium pluris faceret uoluptatem, quàm tetricum literatorum iudicium? Languet enim sic uersus, sordescitq; in ore quodammodo, consyderatis præsertim, & quæ statim præcedunt, & quæ post sequũtur dictionibus. Quo'circa implere illum maluit artificiosa uerborum commutatione. At uidete q̃ concinne inter dictiones quæ ambæ quatuor constarent e' syllabis, interiecit, Rex, quæ est unius, quippe quæ post collocata, et structuræ ineptitudinem argueret, & sonoritatem illã tam suauem auribus ipsis inuideret. Hac igitur e' commutatione uersus ipse redditus est spectabilis, qui aliter ridiculus esset, atq; abijciendus. Claudit sæpenumero Virgilius plureis uersus sustinendo sonum, illumq; remoratur, ne ipsa aut deliqueat sonoritas, aut præcipitetur. at uidete obsecro q̃ apposite, q̃ studiose, præstruit tribus e' dictiõibus uersum, ijsq; disyllabicis, & tanquam prima in acie spondeũ collocat solutũ quidem, ac liberũ, indeq; præterita secunda alterũ, atq; alterũ in tertia & quarta acie. Inter primum autem spondeũ, ac secundũ,

unum quidem secunda in acie statuit dactylum, & ait,

» Tantæ molis erat Romanam condere gentem. & alibi,
» Siqua fata sinant, iam tum tenditq; fouetq;.

At si inuertas, Molis erat tantæ, et, Fata sinant siqua, omnis illa uocalitas iam exhalat, quod Virgilius ut prohibeat, solutum ab omni cõnexione spondeum in principio collocat, ut alio in loco cum ait,

» Curru iungit Alesus equos.—

Potuisset cum dicere, Iungit Alesus equos curru. Numeris tamen maluit, auribusq; consulere. Dilabi enim uidetur sonus, & pene fugere, cum dicit, Iungit Alesus equos, tali præsertim in loco, apparet enim Elegiacus semiuersus, contra uero consistit uox, et sibi ipsi præsidio est, ne(ut dixi) exhalet, ac diffluat, cum dicitur, Curru iungit Alesus equos. An se ipsum auresq; ignorauit suas Virgilius, cum dixit,

» —Bina manu lato crispans hastilia ferro.

Cũ enim hac in structura, singulisq; in dictiõibus disyllabis primas ad syllabas statuatur accentus, quadrato quasi agmine (quaterni nãq; accentus ẽ quaternis illis disyllabis dictionibus in aciẽ simul prodeũt) quaterni simul accentus eodẽ spatio cõsonãt. At nihil generosum habuerit, nihil selectum, si protuleris,

» Ferrea cum ualida crispans hastilia dextra,

Plebeiusq; hic uersus fuerit, Ille uero Maronianus, Et cũ alibi dixit,

» Contra tela furit.— An non poterat? Tela furit contra, sed noluit esse in accinendo præproperus. Sic cum dixit.

» Turno tempus erit.— &,
» Parcæ fila legunt.—

Possem hac in parte excitare è somno aliquos, qui dormitare mihi uisi sunt in hoc ipso genere numerorum, à quo quidem consilio longe ipse sum alienus. Sat mihi fuerit, dum Pardo, uobisq; qui hic adestis morem gero, explicare paucis quæ sentiam, quæq; à me studio quodam Virgilianæ diligentiæ fuere obseruata. Claudit pene iisdem numeris constructionem illam Valerius Catullus.

» Cum lecti iuuenes, Argiuæ robora pubis
» Auratam optantes Colchis auertere pellem,
» Ausi sunt uada salsa cita decurrere pupi,
» Cærula uerrentes abiegnis æquora palmis.

Sane q̃ ridiculum uideatur, ac despicabile, si narrare incipias, Ausi sunt uada salsa cita decurrere puppi Cũ lecti iuuenes. Ac nihilominus Virgilius et ipse duce tamẽ dactylo (tãta est ĩ numero ipso uis) incipit explicationẽ illã cõiunctis statim quinq; uocibus, iisq; disyllabis,

» Larga quidem semper Drance tibi copia fandi.
Etsi alibi incipit à spondeo, ut,
» Salue sancte parens, iterum saluete recepti.
Adeo ubiq; consulendæ sunt aures. An forte quod à conuicio exor diretur, remorari uocem magis, ac magis numeris illis quinquies eodem tenore, & spatio ingruentibus uoluit? Quod mihi quidem satis fit probabile. An non idem ipse duce quidem dactylo à crebritate eadem numerorum cœpit, in enarratione illa tam eximij apparatus?
» Primus init bellum Tyrrhenis asper ab oris
» Contemptor diuûm Mezentius, agminaq; armat.
Quo in loco rem ipsam ut magnam, ut horribilem futuram, quo adæquaret numeris, taliq; principio finis quoq; ut consonaret, intulit, Agminaq; armat. parum nanq; consumatissimis aurium eius sensibus uisum est, si conclusisset, Agmen & armat, aut Agmina cogens. Itaq; ab ipsis extulit pulmonibus, Agminaq; armat. Vide igitur qd collisio faciat, suo in loco adhibita, quid artificiosus assultus contundentium sese uocalium? Numerus igitur alibi sedatus esse debet, perinde, ut oratio, ut uerba, è qbus oratio ipsa constat, quales sunt narrationes eæ, in quibus non exigitur uel magnificentia uerborum, uel pondus sententiarum, sed paratur tantum audientium attentio, ut Rhetores præcipiunt, qualis est illa,
» Conticuere omnes, intentiq; ora tenebant.
» Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto.
» Infandum regina iubes renouare dolorem.
Fluūt uerba, labitur oratio, nihil confragosum, nihil cæsum, aut ex arte ut uideatur collisum habens. Quid explicatione illa mundius?
» Sic fatur lacrimans, classiq; immittit habenas,
» Et tandē Euboicis Cumarū allabitur oris. Quid alia illa sedatius?
» At regina graui iam dudum saucia cura
» Vulnus alit uenis, & cæco carpitur igni. Fluunt itaq; numeri ipsi, quibus nihil profecto lenius, ut nulla uideatur ars adhibita, nulla ipsi appareant cura temperati. At subrigendum superalium cum fuerit, et magno tonandū ore, numeri ipsi conferti, tanquā conserta in pugna milites esse debent, atq; ubi est opus ut & ipsi quoq; horrorem incutiant, quin & literæ, & syllabæ uastiores conquirendæ sunt, nonnunquam etiam asperiores, aut hiulcæ. Age quæso quid tibi hac ipsa de exaggeratione uidetur?
» Iam Deiphobi dedit ampla ruinam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» Vulcano superante domus, iam proximus ardet
» Vcalegon, Sigæa igni freta lata relucent.
» Exoritur clamorq; uirûm, clangorq; tubarum.

Quæ uerborum, quæ tum literarum, tum syllabarum selectio, clamor, clangor, uirûm, tubarum, qui accentus penè quaterni tam accommodati, Sigæa igni freta lata. Quid ille qui è uestigio sequitur duarum dictionum ab eadem litera incipientium connocalis sonus?

» Arma amens capio. –

An est Parde quod aures ultra exigāt tuæ? Sed adhuc aduerte quæso admirabilem in ijs uerborum conquisitionem, uoces illæ ambæ disyllabæ, clamor, et clangor à syllabis incipiunt rigidioribus, desinūt in horridis, illæ alteræ uirûm, & tubarum, quæ copulationem finiūt in syllabis desinunt subobscuris, obscuritas uero omnis horrorem incutit, quod idem poeta seruauit in illa tempestate cum dixit,

» Clamorq; uirûm, stridorq; rudentum.

Quo in uersu singulæ dictiones uersum constituentes, literam habent asperam, qua multiplicata, horror quasi quidam gignitur loco illi debitus, ipsæ quoq; inclinatiuæ particulæ, dum accentus ad se rapiunt, horrori etiam ipsi non parum adiungunt, clamorq; stridorq;. Quādo autem properare numerus debeat, & quomodo properatio ipsa fiat, docet uersus ille,

» Atq; leuem stipulam crepitantibus urere flammis.

Cupiens enim poeta artificiosissimus flammarum, concremationisq; illius celeritatem numeris suis reddere, uersum è dactylis struxit, coegitq; dictiones celeritati perquam accommodatas. Quid? quod ut strepitum quoq; accensarum referret stipularum, selegit etiam syllabas interstrepenteis, quales sunt primæ stipulæ, & crepitantis, nulla arcessita collisione, aut adhibita inclinante particula. Rursus qua uia sistendum sit, & tanq̄ standum in acie, habent rei huius instar in sequentes uersus.

» Stabant orantes primi transmittere cursum. &,
» Tum demum admissi stagna exoptata reuisunt. &,
» Extemplo Aeneæ soluuntur frigore membra.

Qua etiam ratione seruanda sit mediocritas, collocatio quidem ipsa dactylorum mistim, alternisq; cum spondeis monstrare potest, qualis scilicet est uersuum, qui sequuntur.

» Et mulcere dedit fluctus, & tollere uento.
» Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor.
» Talia perstabat lacrimans, fixusq; manebat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» Illa solo fixos oculos auersa tenebat.
» Talia flammato secum Dea corde uolutans.

Quo tamen in uersu quasi erigere supercilium iam pararet, tres illas disyllabicas dictiones in acie quasi media collocauit, omnis igitur illa siue dignitas, siue grauitas, magnitudoq; numerorum à numerositate ipsa gignitur accentuum, de dictionum collocatione, syllabarumq; delectu profecta. Quippe cum syllabæ, dictionesq; accentum, accentus uero numerũ, numerus autẽ et plenum, et generosum, et admiratione dignum uersum statuat. Quãquam autem ne dum Cicero ipse eloquentiæ pater accentum uocat, sed etiam literatores uniuersi, quorum quidem proprium est loqui de literis, syllabis, dictionibus, atq; earũ qualitatibus. utimur tamen hoc nomine eo libentius, qđ canere dicuntur Poetæ, & Virgilius exordiens uerbo est hoc auspicatus, Arma uirumq; cano. Licet uidere in uersibus, quos paulo post afferam, quandam quasi fluctuationem, nunc sistentium, nunc profluẽtium dictionum, qua è re necesse est, ut accentus quoq; ipsi incertitudine, ac uarietate fluctuent sua, inuicemq; alternentur.

» Quis globus ó ciues caligne uoluitur atra?
» Ferte citi ferrum, date tela, & scandite muros.
» Hostis adest, eia. ingenti clamore per omneis
» Condunt se Teucri portas, & mœnia complent. Alibi,
» Sternitur infelix Acron, & calcibus atram
» Tundit humum expirans, infractaq; tela cruentat.
» Atq; idem fugientem haud est dignatus Orodem
» Sternere, nec iacta, cæcum dare cuspide uulnus.
» Obuius aduersoq; occurrit, seq; uiro uir,
» Contulit, haud furto melior, sed fortibus armis.
» Tum super abiectum posito pede nixus, & hasta,
» Pars belli haud temnenda uiris, iacet altus Orodes.
» Conclamant socij lætum Pæana secuti,
» Ille autem expirans non me quicunq; es inulto
» Victor, nec longum lætabere, te quoq; fata
» Prospectant paria, atq; eadem mox arua tenebis,
» Ad quæ surridens mista Mezentius ira,
» Nunc morere. ast de me diuûm pater atq; hominum Rex, Viderit.

Quæ igitur uocum uarietas. accentuumq; fluctuatio his sit in uersibus ipsi uidetis. Dicentem audiui sæpius senem hunc nostrum, quoties locus incideret aliquis, in quo sordescere posset oratio, numeriq; relanguescere, sustentandum illum esse crebritate accentuum, nõ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

minus quàm uerborũ delectu, quibus spondei quidem permuniti essent, eosq; ueluti grauem armaturam primos statui in acie oportere, inde dactylos summitti, qui tristitiam illã exhilararent. Quod ipse secutus esset in toto illo loco, qui est de Pristice.

» Ipsi de rate turrigera, aut è puppibus altis
» Ferratis instant hastis, iaciuntq; tridentes
» Pinnigeros, imo referunt sese icta profundo. Nec multo post,
» Agmina perturbat, uideasq; indagine in una
» Vrgeri armentum uasti æquoris. ille trucidat
» Ense ferox, hic sublata secat ossa securi,
» Aut unco trahit ad litus, prædaq; superbus
» Ingentis media tauros resupinat arena. Post etiam subdit,
» Hic latis strata in tabulis, suffixaue ad uncos
» Ferratos, duplici horrescunt pendentia dorso,
» Et squamosa rigent duris ad tergora pinnis,
» Vrbs ipsa armentum ad Nerei, & spolia effera currit,
» Ac montana ruit longe ad spectacula pubes,

Extulit idem hic exilem sanè rem, solis quidem numeris, delectu tamen uerborũ adhibito, conquisitisq; rebus aliquanto remotioribus, in primisq; literarũ sonis, è qbus numeros et graueis, et plenos elicuit,

» Ast Tingin, Bochiq; domos, habitataq; Mauris
» Tecta, deosq; humeris, cœlumq; Atlanta ferentem,
» Insignisq; auro & pomis radiantibus hortos
» Hesperidum, ac deserta siti Getula, leonumq;
» Arua fame, Mars armipotens, & Scorpius ardens
» Inspectant læti cœlo, & sua iura tuentur,
» Hic chelis, ille ense potens.

Quid autem exilius? quàm quod dicturus erat, Getuliam ac Tingitanam subiectas esse Scorpio? Afferam & alium locum huius simile, cum dicturus esset Africam, ac Numidiã Cancro esse subiectã,

» Ac Cancer, noctisq; decus Latonia uirgo
» Lotophagum sedes tenet, & quos Bragada saltus,
» Infidusq; secat Cyniphs, & punica late
» Litora, quaq; uagus se soluit in æquora Triton
» Et formidatas olim Carthaginis arces,
» Ac latebras Masinissa tuas, cauaq; antra leonum.

Scimus etiam eundem ipsum fuisse solicitum eo de uersu, qui est in Andromeda.

» Virginibus præferre maris sese ausa, suumq;

» Ostentans decus. Sic enim initio scripserat. Verum quod tristem indicaret ac lugubrem materiam, tarditate potius numerorum, quàm festiuitate prosequēdam esse ab exordio præsertim ipso, commutatis dictionibus remoratus est celeritatem, Etenim, ut Aristoteles etiam asseuerat, celeritas acumen soni gignit, tarditas grauitatem. Itaq; subtracta inde dictione quadrisyllaba, ac commutatis locis, collocauit ibi dictiones disyllabas quidem duas, adiecitq; statim monosyllabam, ac dixit,

» Ausa maris se uirginibus præferre, suumq;

» Ostentans decus, æquoreas armare sorores. Quo factum est, ut Tenor ipse primi pedis, qui uno constabat ex accentu, ac fluitabat, altero statim adiecto substentaretur, atq; ingrauesceret. Siquidē è Virginibus, unus tantum consonabat accentus, At Ausa, cum unum ex sese accentum efflet & quidem circunflexū, Maris alterū, eumq; acutum, efficiatur ut sonus ipse dactylicus duplicetur, Qua è re tenor ipse & sistitur, & ingrauescit. Idem hoc seruauit alio in uersu, q primo fuerat,

» Et de marmoreis guttas stillare colūnis.

Cumq; indicaret eo in loco opus esse soni remoratione, usus est eadē commutatione dictionum,

» Et guttas de marmoreis stillare columnis. Numerus enim ille è Marmoreis, quadrisyllaba dictione constitutus quod esset ipse festinantior, reddebatur aliquanto fluentior & penè lubricus, at terni illi accentus tribus è dictionibus conflati, confertimq; assonantes, alter alteri, quasi manum de proximo sibi porrigunt, aciemq; ipsam sustinent. Attulimus hoc præsertim in loco è senis nostri libris exempla, quod consilia eius ex eodem ipso cognouimus. Nam ueterum poëtarum, Virgilijq; ipsius suspicari quidem illa tantum possumus. Inest et suū quoq; numeris decorū, ut cum uel aspera, uel suauis, uel miserabilis, uel iucunda res, uel grauis, uel contra leuis uersatur in manibus, uel suis alijs affectibus mista, et tēperata. Vide igitur qbus Virgilius usus est numeris in prognosticatione illa futuræ tēpestatis,

» Heu qui nam tanti cinxerunt æthera nimbi.

Ad metum, ad dolorem, ad ducis curam exprimendam coëgit tres simul monosyllabas dictiones, summisit deinde disyllabam post alteram, atq; alteram trisyllabam, Iunxitq; quatuor simul spondeos. Quid hac aut uerborum conquisitione diligentius, aut animi conquestione grauius? Nec me quorundam authoritas mouerit asseuerantiū à Virgilio scriptum Heu qa, non, qui, cum nos iudicemus, neq; qa,

neq; quid, sed qui fuisse à Virgilio scriptum. nam & litera. D. pleniusculum nescio quid sonat, quod hic ipse numerus nunc renuit, & quia, breuitate plusculum festinat sua, cum uox ipsa uideatur in dolore sistenda. Sed de hoc sit suum cuiusq; iudicium, nostra quidem hæc est opinio. Decorandos igitur ad numeros tum literæ, tum syllabæ, nedum uerba integra maximum habent pondus, et quod nõ multo ante diximus in illo uersu.

» Insequitur clamorq; uirûm, stridorq; rudentum.

Nulla ex illis dictionibus asperiore caret litera. Nãq; aliarum principium, aliarum finis, aliarum & principium, & pausa trahit secum asperitatem literæ rigidioris. Quid quod cum in tempestate obscuritas terrorem augeat, uirûm, & rudentum ultimæ sonant etiã nescio quid subobscurum. Animpendite quæso uersus illius numeros, qui est,

» Monstrarat caput acris equi. sic nam fore bello
» Egregiam, & facilem uictu per secula gentem.

Qui præcedunt tres uersus, & huius ipsius dimidium tribus clauduntur accentibus, ijsq; disyllabicis. Ne igitur à grauitate desciscêret sua, conflauit binis è monosyllabis, totidemq; è disyllabis dictionibus accentus quatuor, quodq; satis est rarum, octo uersum illum locupletauit accentibus, quo fit ut tardius pronuntietur, tarditas autẽ, ut diximus, grauioris est soni causa, pinde, ut acutioris celeritas. Acutũ autem et graue in ijs quæ auditus sunt, habentur à Physicis opposita. Qua tamen in re, quo modum retineret, copulauit statim binos dactylos, qui tarditatem illam moderarentur. Sunt autem uersus hi.

» Lucus in urbe fuit media lætissimus umbra.
» Quo primum iactati undis, & turbine Pœni
» Effodere loco signum, quod regia Iuno
» Monstrarat caput acris equi. sic nam fore bello
» Egregiam, & facilem uictu per secula gentem. In tertio quoq; loco digne idem fit uocalium concursus. ut,
» Ni faciat maria, ac terras, cœlumq; profundum. ut item,
» Contigit oppetere. o' Danaum fortissime gentis. & ut,
» Erramus uento huc & uastis fluctibus acti.

Magnam utiq; grauitatis partem amiserit, si mutaueris,

» Erramus uento & uastis huc fluctibus acti.

Itaq; hoc quidem modo erit hiatus ipse copulandi tantum necessitate factus, ille uero implendi, ac sistendi sonoris gratia, ab arteq; profectus. At in quarto & quinto pede quoties fit, atq; in sexto & ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

pausam, & uersus ipse suo cum numero mirifice assurgit, quadam et cum magnitudine, & rara quædam inde comparatur numeris ipsis dignitas, quod uersus illi declarant.

» Franguntur remi, tum prora auertit. Item,
» Et uera incessu patuit dea. ille ubi matrem. &,
» Fundamenta locant alij, immanisq; columnas
» Rupibus excidunt, scænis decora alta futuris. &,
» Troes te miseri, uentis maria omnia uecti. &,
» Omnibus exhaustos iam casibus, omnium egenos. &,
» Sæuus ubi Aeacidæ telo iacet Hector, ubi ingens. &,
» Contemptor diuûm Mezentius, agminaq; armat. Item,
» Aerea cui gradibus surgebant limina, nexæq; Aere trabes. –
» Et magnos membrorum artus, magna ora lacertosq;
» Exuit. – Item,
» Iamq; iter emensi turres ac tecta Latinorum
» Ardua cernebant. – &,
» Inseritur uero nucis è fœtu arbutus horrida,
» Et steriles platani malos gessere ualentis.

Affert autem raritas hæc hiandi cum insequenti uersu non sine aurium uoluptate, etiam dignitatem. nam & nouitas delectat ipsa per se, & assultus ille hinc uersum inchoantis, illinc terminantis uocalis suam quoq; uocalitatem auget, qui fit præsertim absq; detractione, ut in illis,

» – Classemq; sub ipsa
» Antandro, & Phrygiæ molimur montibus Idæ. &,
» Talem diues arat Capua, & uicina Vesæuo
» Ora iugo. – In horum autem uersuum commemoratione nō possum non ridere opinionem uel asseuerationem potius eorum, qui dicunt fuisse à Virgilio scriptum, Vicina Vesæuo Nola iugo, mutatum uero post ob denegatam sitienti aquam. Neq; enim Virgilius qui Nolanum plane agrum sterilem nosset, minimeq; triticum alere, sed milij solius, ac secalæ feracem, inter fertiles eum numerasset, Campanoq; coniunxisset, quin uicinam orā nominans, campos innuit Acerranos, qui subipsum iacent Veseuum, occasum uersus, suntq; fertilissimi. Suos igitur numeros suorumq; concentuum suauitatem sequebatur cum scripsit, Vicina Vesæuo Ora iugo. Collisio igitur uocalium quam & Contusionem, et Concursum à re ipsa uocare possumus fieri singulis in pedibus, eorumq; concisionibus potest, uocamus autem concisiones, ipsas pedum inter se complicationes, Græce nomen ha=

bent à numero syllabarum Tritimemeris, Heptimemeris, Enneamemeris, eaq; duobus fit modis, cum aut eædem concurrunt uocales, aut cum diuersæ ubi eædem sese collidunt, extruditurq; è uersu altera, ea tum Ademptio, tum Extrusio recte uocatur, non minus fortasse proprie Explosio. Ipsum autem Concursum Cicero Hiatum uocat, & uocales ipsas dicit hiare, At cum permanent, neq; truduntur loco, Boatum sunt è literatoribus qui uocauerint, rectius utiq; Complosio uocabitur, quod è resultu geminetur sonus, ut in illo.

Ter sunt conati imponere Pelio Ossan.

» Ipse uero resultus lõge minor existit, cum è diuersis fit uocalibus. ut,

Ionio in magno.-

» Atq; ego quidem libere uobiscum ut loquar, præterquam quod Græcam habet imitationem, affertq; uarietatẽ, quæ per seipsa delectat, & naturalis est, non uideo, cur à Latinis Complosio magnopere sit probanda, cum uix delectet nisi in ijs quæ à Græcis sunt accepta. qualis ille uersus.

Glauco & Panopeæ & Inoo Melicertæ. &,

» Dardanio Anchisa.- &,

» In Actæo Aracyntho. Raritas tamen ipsa & quam dixi ua

» rietas potest reddere illam & uenustam & suauem, suo tamen accommodatoq; in loco, ac uerbis idoneis. Cum autem concursus fuerit in primo pede, ea è re numerus ipse fit solidior, cum quadam etiã iucunditate, præsertim ubi eædem concurrunt uocales. ut,

Ille ego qui quondam,- &,

» Ergo omnis longo soluit se Teucria luctu. &,

» Illi indignantes magno cum murmure montis.

» At cum diuersæ uocales hiant, numerus solidescit ipse quidem, non eadem tamen cum uoluptate audientium. ut,

Credo equidem nec uana fides.- &,

» Cuncta equidem tibi rex.-

» Solidiorem autem, stabilioremq; numerum inde fieri manifesto apparebit, si dixeris, Cuncta quidẽ tibi rex. Qua è re numerus ipse statim languescet. Interdum collisione ex ipsa uel extruditur, uel excīditur potius integra syllaba, uel eius bona pars, idest uocalis cum consonante litera M. ut,

» Postquam introgressi.- &,

» Illum expirantem transfixo pectore. Item,

» Illum & labentem Teucri.

Ex hoc si detraxeris. Et. deq; altero. Ex. dixerisq;, Illum labentem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Teucri. Illum spirantem transfixo pectore, curtum nescio quid aures statim offenderit. Hoc autem ideo dicimus, quod non ubiq; collisiones ipsæ fiunt necessitate carminis, sed arte potius, atq; aurium obsequio, idest numerorum gratia. Cur autem syllabæ ex uocali & M'. compactæ deturbentur ubiq; nunc è uersu (nam priscis illis seculis non semper excludi esse solitum) uersus ille Ennianus docet,

» Et milia militum octo.–

Videtur causæ illud esse, quod propter M'. terminalem, obtusum nescio quid, ac subobscurum sonent, quod aures uix patiantur in fine uocum. Itaq; nec mirum est si è dictione, Sed, quæ olim fuit Sedum, detruncatio facta est, quando populi quidam finalem M'. compluribus è dictionibus sustulere, Quod ipse aliquot in monimentis summæ uetustatis animaduerti, ut Beneuenti in lapide, in quo scriptum est. INFELIX FATV, PRIOR DEBVI MORI MATER, Et Telesiæ, MATER MISERA HOC MONVMENTV EXTRVXIT OLYMPIAS AMENS, In quibus & fatum & monimentum, sunt absq; M'. referam uerba epigrammatis. APPOLLONIA QVAE VOCITABAR LAPIDE HOC INCLVSA QVIESCO, VNVM SORTITA MARITVM, SERVAVI CASTA PVDOREM, MATER MISERA HOC MONVMENTV EXTRVXIT OLYMPIAS AMENS. An non prisci illi fecerunt gelu, & cornu, quæ prius erant gelum & cornu? quorum priori Lucretius non semel utitur. Iidem literam. S'. frequētissime explodebant è uersu, ut idem Lucretius testis est. Græci terminationibus ijs carent, quæ in. M'. desinunt, Latinis autem eæ sunt familiarissimæ, & ut aduerti etiam Aethiopibus. Sed redeamus unde digressi sumus, Eiusmodi quoq; literarum hiatus fiunt in secundo pede sustentandi tenoris, atq; implendi numeri gratia, etiā cum dignitate, nullam tamen ob necessitatem, ut in illo.

» Ductoresq; ipsos primum capita alta ferentis.

Potuerat enim dicere, Ductores ipsos, & in illo,

» Præterea, aut supplex aris imponat honorem? Videbitur autem tenor ille flaccescere, si dixeris, Præterea, supplexue aris imponat honorem. Cū in illa collocatione non solum hiet. A'. uerū alterū. A'. qđ est primū elementum in uoce, aris, de proximo loco hiatum ipsum assonādo adiuuet. In tertio quoq; maiore fit cū uocalitate, ut,

» Ni faciat, maria ac terras cœlumq; profundum. Sordescat planè numerus, si dixeris,

» Ni faciat, pelagus terras cœlumq; profundum.

At in quarto

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

At in quarto & quinto pede quoties fit, in ſexto item, & uerſus ipſe mirifice aſſurgit, quædam etiam cum magnitudine, & rara quædã inde comparatur numeris ipſis dignitas, quod declarant Virgiliani illi,

» Hæc ait, & dicto citius tumida æquora placat.
» Fundamenta locant alij, immaneiſq́; columnas
» Rupibus excidunt, ſcænis decora alta futuris.
» Et uera inceſſu patuit dea, ille ubi matrem
» Agnouit, tali fugientem eſt uoce ſecutus.
» Troes te miſeri uentis maria omnia uecti.
» Omnibus exauſtos iam caſibus omnium egenos.
» Sæuus ubi Aeacidæ telo iacet Hector, ubi ingens.

Hiatus etiam ille atq; complosio quæ fit cum in ſequenti uerſu, ut dictum eſt, raritate ſua affert etiam cum aurium uoluptate dignitatem. Nam & nouitas quaſi repente edita delectat per ſe, & aſſultus ille hinc uerſum inchoantis, illinc terminantis uocalis ſuam quoq;
» uocalitatem accumulat, ut,
» -It clamor ad alta, Atria.- &,
» Expectata dies aderat, nonamq́; ſerena
» Auroram Phaëtontis equi iam luce uehebant. &,
» Famaq́; finitimos, & clari nomen Aceſtæ Excierat.- &
» In medio ſacri tripodes, uirideſq́; coronæ,
» Et palmæ pretium uictoribus.- &,
» -Manifeſto in lumine uidi, Intrantem muros.- Verum ego

longior forte & ambitioſior explicandis his fui, feci hoc tamen eo libentius, quod ſcriptum de his adhuc ſciam à nemine. Quanquam & multa quoq; à me præterita ſunt, quæ poſt alij & inquirent ipſi acutius, & appoſite magis explicabunt. Sat etiam ſcio, eſſe è uobis longe quam ego ſum rerũ harũ qui ſint ſtudioſiores. Itaq; quod hic conuenerimus te præſertim Parde authore, relinquendus eſt cuiq; ſuus etiam dicendi locus. PAR. Mihi quidem Syncere Acti ſi inficias irem, ſatis à te non eſſe factum, inique fecerim. Satisfeciſti profecto, nec minus docte, quàm copioſe. Sunt uero etiam qui uultu iam ipſo præſeferant allaturos aliquid, quod ſe, quod hoc ipſo conuentu dignum iudicent, quodq́; locus quidem ipſe uel exigit ſedentibus nobis, uel etiam per ſe poſtulat. Atq;, ut riſu ex ipſo præſentio, Summontius hic noſter egregium aliquid meditatus iam exurgit, uerecundiæq́; eſt tuæ, dare locum dicenti. SVMMONTIVS. Ego uero Parde arbitror Syncerum noſtrum multa nos celare uelle, quo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

post, ut mercatores consueuere, longe pluris uendat, quod in arca sepositum est, uiliori merce iam diuendita. Explicasti uel enucleasti potius nobis Acti, & quidem non iucunde minus quàm memoriter Hiatus et Explosiones, quiq; inde gignantur numeri, quotam autẽ partem Poeticæ? Virgilianæq; potissimum numerositatis? Resera igitur arcas, mercem'q; nobis selectiorem explica, qđ te per manes ipsos Virgilij obtestatus oro, per'q; locum in quo ille iacuit, quem ipse & inuisis sæpissime, & reuerendissime uenerаris. ACTIVS. Percalluisti Petre Summonti, qua me esses arte eam ad rem tracturus, quæ fuerit ab hominibus nostris hactenus uel omnino despecta, uel parum certe animaduersa, aut cognita, dũ mercatorum mecum exẽplo uteris, atq; consuetudine. Scis enim nobilitas hæc nostra omnis ab mercaturæ ipsius nomine quantopere abhorreat. Ne tu me igitur aut mercatorem existimes, aut auarum, explicabo consilia tibi mea, quæ'q; indagandis Poeticis numeris à me fuere diligẽtius obseruata. non ut arbitrer me tamen assecutum, quod & ipse uoluissem, & uos forte audire nunc exspectatis. Prosequar itaq; susceptam de numeris ipsis partem, quod'q; per Virgilij tantum me es manes obtestatus, Virgilij ferè unius exemplis agam, quando unus hic de nostris Poeticarum uirtutum instar est omnium, ac maxime numerorum. Omnino Poeticus numerus carminis ipsius structuram sequitur, structura uero ipsa constat è dictionibus, dictiones autem accentum constituunt, singulæ singulos. ipsi quoq; accentus dictionum, ac syllabarum sequuntur tempora, quibus & lenitas adiuncta est, & lenitati contraria asperitas, aliæ item qualitates pro syllabarum natura, literarum'q; è quibus sunt dictiones constitutæ. Vna quæq; autem dictio aut ex una tantum, aut è duabus, aut etiam è pluribus constituitur syllabis, sigillatim tamen omnes unico duntaxat à Grammaticis suo'q; signandæ dicuntur accentu. Sunt uero accentus ipsi duo, sibi è fronte aduersi, alter Acutus, Grauis alter. quod'q; in hac controuersia liceat medium quoq; aliquod constituere, q medius est accentus, ex hisq; cõflatur duobus, et dictus est, et habitus moderatus, nomine alio Circunflexus, quod nomen ductum est à propria eius peculiari'q; in scribendo nota. Tempora igitur syllabarum sint cum tantum duo, breue, ac productum. ex hoc id existit atq; efficitur, una quæq; ut syllaba aut breuis sit, aut producta, nonnullæ tamen cõmunitate quasi quadam præditæ et produci possunt, et spatio enuntiari breuiori. His igitur in hunc modũ explicatis, ad usum numerorũ uenio. qua in re nihil tam aut exigitur, aut spectatur, quàm uarietas, cũ enim omni

studio fugiẽda sit satietas, ea ne sequatur, uarietas ipsa præstabit. Cõplicationes autẽ sententiarũ et nexus illi qui tum sentẽtias ipsas, tum sententiarũ partes ac mẽbra cõnectunt, et in sequẽtibus uersibus per gradus quasi quosdã ductas eas claudũt, ut nũc alterũ, nũc tertium uersum catena quasi quadã uinciãt, assidua è cõtinuatione uiciũ satietatis præcipue afferũt, quæ ut raræ, ac suis quibusdã in locis terminatæ demulcent aures, sic è contrario continuatæ ubi fuerint, satietate afficiunt. Ponam uersus aliquot è Proserpina Claudiani, Poëtæ tum summi quidẽ studij, tum magni etiã exercitatiõq; ingenij, q sunt.

» Dux herebi quondam tumidas exarsit in iras
» Prælia moturus superis, quod solus egeret
» Connubio, sterilesq; diu consumeret annos,
» Impatiens nescire torum, nullasq; mariti
» Illecebras, nec dulce patris cognoscere nomen.
» Iam quæcunq; latent ferali monstra baratro,
» In turmas aciemq; ruunt, contraq; Tonantem
» Coniurant Furiæ, crinitaq; sontibus hydris
» Thisiphone, quatiens infausto lumine pinum,
» Armatos ad castra mouet pallentia manes
» Pene reluctantes. iterum pugnantia rebus
» Rupissent elementa fidem, penitusq; reuulso
» Carcere, laxatis pubes Titania uinclis
» Vidisset cœleste iubar, rursusq; cruentus
» Aegæon positis arcto de corpore nodis
» Obuia centeno uibrasset fulmina motu.
» Sed Parcæ uetuere minas, orbiq; timentes
» Ante pedes soliumq; ducis fudere seueram
» Canitiem, genibusq; suas, cum supplice fletu
» Admouere manus, quarum sub iure tenentur
» Omnia, quæ seriem fatorum pollice ducunt,
» Longaq; ferratis euoluunt secula pensis.

His autẽ uersibus auspicatus est singularis Poeta enarrationẽ sui carminis. delectat autem carmen ipsum, nã et spatiatur libere, et cõstat sibi ipsi, quanquã in uerbis præsefert nimiũ fortasse studium eorum conquirendorum. Exemplum tamen Virgilij si iusta ponatur, admonebit nimiæ nos continuationis nexuũ ipsorũ, de quibus nunc loquimur.

» Vix è conspectu Siculæ telluris in altum
» Vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant.
» Cum Iuno æternum seruans sub pectore uulnus

» Hæc secum, me ne incepto desistere uictam,
» Nec posse Italia Teucrorum auertere regem?
» Quippe uetor fatis? Pallas ne exurere classem
» Argiuum, atq; ipsos potuit submergere ponto,
» Vnius ob noxam, & furias Aiacis Oilei.
» Ipsa Iouis rapidum iaculata è nubibus ignem
» Disiecitq; rates, euertitq; æquora uentis,
» Illum expirantem transfixo pectore flammas
» Turbine corripuit, scopuloq; infixit acuto.
» Ast ego quæ diuûm incedo regina, Iouisq;
» Et soror, & coniux una cum gente tot annos
» Bella gero et quisquam numen Iunonis adoret
» Præterea, aut supplex aris imponat honorem?
» Talia flammato secum dea corde uolutans
» Nimborum in patriam, loca fœta furentibus austris
» Aeoliam uenit. hic uasto rex Aeolus antro
» Luctanteis uentos, tempestatesq; sonoras
» Imperio premit, ac uinclis & carcere frenat.

Versus sunt ferè totidem, Locus ipse satis similis, hic præsefert summum numerorum, ac uarietatis studium. Ille unius connexionis, uersuumq; complicandorum, ut præterquam qđ à dictione monosyllaba cœpit, quæ est. Dux, ut Virgilij. Vix. nullum eius sit exemplum secutus. Ipsius autem complicationis qui sunt nimio plus studiosi, eorum quæ admirationem præcipue pariunt, ut obliuiscantur necesse est. Excurrit ille tanquam populabundus, nec sistens aliquando pedem, nec ut regionem circunspectãs, sui ipsius rationem habet. At Maro seruandæ grauitati intentus, secundum statim uersum refersit uocibus duarum, syllabarum, è quibus octo accentus extudit, & ad quintum pedem è syllabis, re & ru, inuicem sibi alludentibus penè expressit remorum strepitum quæ annominatio quasi quædam mirifice blanditur auribus. Ad hæc singulis penè uersibus sensus suos & grauiter, & magnifice claudit, sistitq; pro tempore, ut cum ait.

» Hæc secum. - & cum,
» Quippe uetor fatis. -

Ac ne uarietatis appareret immemor, post uersus aliquot tam apposite structos, tam examussim quadratos, insonuit uersum longe illorum dissimilem.

» Vnius ob noxam, & furias Aiacis Oilei.

Quid, quod ubi connexionibus utitur, stat, ut,

Aeoliam

» Aeoliam uenit.– &,
» Circum claustra fremunt.–

Ille uero præteruolat, suæ tantum excursioni deditus, nullo hiatu uel ad efferendam uocem, uel ad sistendum tenorem usus. At Virgilius, ad stabiliendum etiam numerum, quaternos ad spondeos bis diuertitur, in altero uersu explosionem adhibens.

» Illum expirantem transfixo pectore flammas. In altero, hiatu nullo usus.
» Luctanteis uentos, tempestatesq; sonoras. Quid cum summisit,
» Illi indignantes magno cum murmure. &,
» Ni faciat maria ac terras.–

Quantum utroq; hiatu addidit numerorum grauitati? Quid quod dissyllabarum dictionum memor, illarumq; numerositatis quater illos arcessiuit in auxilium, nunc senos, ut,

» Vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant. Nunc quinos,
» Circum claustra fremunt. celsa sedet Aeolus. Alibi quaternos, ut,
» Quippe uetor fatis Pallas ne.– Alibi ternos, ut
» Secum Dea corde.– In delectu autem uerborum ac selectione Virgilius iudicari potest & studiosus, & prudens. At ille rancidum nescio quid uidetur sapere. Verũ de delectu, ac structura dicere ocij est maioris, operæq; magis elucubratæ. Varietas igitur affert suum numeris ornatum, ac decorem, eaq; paratur multis ac diuersis modis, de quibus in uniuersum præcipi hoc à me potest, ne scilicet iisdẽ in numeris sit diutius consistendum, quo satietas prohibeatur, ne'ue aures longa de continuatione fatigentur, quo uitio non pauci laborant. Particulatim autem attingam complura, nam omnia, infinitum penè id esset, nec necessariũ iudico, quãdo uia ipsa è paucis commostratis satis patefiet, uobis præsertim, quibus studia hæc sunt familiarissima. Vnisyllabæ uoces, & inchoandis & finiendis uersibus uarietatem afferunt numerorum, ualideq; illos sistunt, si à spondeis foueãtur, auspicando præsertim uersu. stabiliunt enim sonorem, qui unus est in unius syllabæ uoce, quod Virgilius frequentissime seruauit in principijs enarrationum præcipue, ut,

» Vrbs antiqua fuit.–
» Est in conspectu longo locus.–
» Rex arua latinus.–
» Est specus ingens.–
» Est curuo anfractu uallis.–
» Vt belli signum.–

» Sic fatur lacrimans-
» At regina graui-
Non quod non dactylus recte, & commode iusta collocetur, ut,
» Tu quoq; litoribus nostris- &,
» Mos erat Hesperio in Latio.- &,
» Nox erat, & somnus-

Verum aures si consulueris stabilimentum illud soni ab ipso initio tanquã a' fundamento firmiter iacto, nescio quid amplius plenitudine delectat sua. In fine quoq; eadem collocatio, dum tamen sit rara, delectat etiam uarietate ipsa, præponendus tamen est dactylus, qui eo in loco idem habet instar ad tarditatem temperandam, q̃ ad moderandam in illo celeritatem spondeus ibi tamen sequitur, hic præit. ut,

» -Præruptus aquæ mons, &,
» -Fractæ uires, auersa Deæ mens. &,
» -Ruit oceano nox, &,
» -Diuûm pater atq; hominum Rex.

Sed nec Lucretius est ueritus spondeum præmittere, cum dixit,

» -Et Ingrati genitoribus inuenti sunt.

Eædem quoq; monosyllabæ binæ simul collocatæ maxime post dactylicam aliquam properationem numerosæ sunt in medio, sistunt enim tenorem, quem etiam uarietate condiunt. ut in illo,

» Monstrarat caput acris equi, sic nam fore bello. &,
» Præcipue cum iam hic trabibus contextus acernis. &,
» Visa uiri, nox cum terras obscura teneret. Item.
» Quæ relligio, aut quæ machina belli? &,
» Anna soror, quæ me suspensam insomnia terrent?

In principio similem in modum, ueluti ab ipso fundamanto tenorem stabiliunt. ut,

» Quam tu urbem soror hanc cernes. &,
» Nos te Dardania incensa. &.
» Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus.

In fine quoq; id præstant, ut dactylicam aliquam properationem contineant, ac maturent pausam. ut,

» Dardaniumq; ducem, Tyria Carthagine qui nunc. &,
» -Manibusq; meis Mezentius hic est. &,
» Quam pro me curam geris, hanc pater optime pro me
» Deponas.-

Atq; hic quidem uersus & in principio. & in fine, atq; in ipso medio monosyllabis instructus est, magna cum dignitate. Illo uero quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

blandius? cumq; sit uersus maxime artificiosus, sponte tamen sua maxime etiam fusus apparet.

» I' decus, i nostrum melioribus utere fatis.

Duarum autem syllabarum uocabus suus ubiq; decor inest, quae ubi binatim fuerint, aut ternatim collocatae, aut forte quaternatim, quinatim'ue, siue etiam senatim, siue inchoandis, siue finiendis uersibus, siue intertexendis, mirũ est quantopere delectent, repellunt enim satietatem illam auribus tam improbe inimicam. ut,

» Monstra Deum refero. – &,
» Thure calent arae. – &
» Proijce tela manu sanguis meus. – &,
» Et campos ubi Troia fuit, feror exul in altum. &,
» Ipsa canas oro, finem dedit ore loquendi. &,
» Constituam ante aras uoti reus, extaq; salsos. &,
» Procubuit subito, & coelum tonat omne fragore. &,
» Quid tum sola fuga nautas comitabor. –

Quid quod historica quoq; uoces huiuscemodi perlibenter uidentur fuisse cõplexi, ut Sallustius. Arma, tela, equi, uiri, hostes atq; ciues permisti. Trium syllabarum uerba ternatim collocata uariant etiam numeros, quadam cum moderatione. ut,

» –Taciti uentura uidebant. &,
» –Croceo uelamen acantho.

Qua in collocatione & textu si adhibeatur, aut hiatus uocalium, aut explosio, non parum sibi grauitatis numerus ipse adiunget, quadã etiam cum generositate. ut,

» –Si omnis uno ordine habetis Achiuos. &,
» –Oculis Phrygia agmina circunspexit. Item &,
» –Troiae supremum audire laborem.

In primis quoq; carminis partibus, adiuuat textura haec numerositatem. ut,

» Mutemus clypeos, danaumq; insignia. –

Quod si collisio inciderit, tenorem utiq; uersus efferet. ut,

» Vndiq; collecti inuadunt. – &,
Gemini Atridae, Dolopumq; exercitus. Huiusmodi autem dictiones binae ubi collocabũtur, nõ est cur de his magna habeatur ratio, praesertim in principio, at ubi quaternae, numerũ bene implẽt. ut,

» Lubrica conuoluit sublato pectore terga. &,
» Latonae tacitum pertentant gaudia pectus.

Magnam uero generositatem praesefert numerus, quoties primas, me

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

dias, & ultimas uersus partes terna possederint trisyllaba. ut,

» Romanos rerum dominos, gentemq́; togatam.

Quem & contextum & numerum nunquam meo iudicio satis digne laudare quisquam poterit. Licet etiam cum dignitate & auriũ gratia implere uersum quinq; etiam trisyllabis. ut,

» Talia narrabat relegens errata retrorsum

» Littora Achæmenides.–

Tot uero trisyllaborum continuationi magno fiat cum delectu, uersum reddet ignobilem, Virgilius tamen ne parte ex aliqua uarietati deesset, protulit hunc,

» Occurrit, ueterem Anchisen agnouit amicum.

In quo præter uarietatis studium, ac trium dictionum ab uocali. A. incipientium assonantiam, nesciam quid insit quod iure laudetur. Inerit autem quod laudetur etiam uehementer, si post duo trisyllaba tetrasyllabum collocabitur. ut,

» Currite ducentes subtegmina currite fusi.

Nec uero is sum, qui negare ausim huiusmodi multa faciendis uersibus sponte sua, ac pene fortuito occurrere, multo etiam plura ex habitu, exercitationeq́;. Verum tempus ipsum, & artifex rerum harum est omniũ & iudex. Itaq; nec temere ab Horatio præcipitur nonum premi in annum opus debere. Quid enim numero hoc uel iucundius, uel grauius?

» An Deus immensi uenias maris, & tua nautæ.

Qui cum sit constitutus primum è monosyllabo, inde disyllabo. dein de duobus è trisyllabis, post sequatur disyllabum ibiq; soluatur, deinceps exurgat rursus monosyllabum duobus cum disyllabis, fieri quidem potest uti similis eius uersus sponte aliquando sua proueniat, plureis tamen uix repentinus ille impetus effundet, quos longa quidem meditatio, diuturniorq́; cogitatio, & cura. quæ habitus ipsius, artisq́; comites, atq; ancillæ sunt, & sæpius, & suo in loco construxerint. Quis enim domum omnem fortuito ædificatam, aut nauem dixerit? Num casus insequentem fecit uersum, an ars, diuturniorq́; pensitatio?

» Numina sola colant, tibi seruiat ultima Thule.

Qui constent è dactylico trisyllabo primum, tribus inde disyllabis, post duobus è trisyllabis, item dactylicis, ultimo è disyllabo, habeatq́; secum annominationem syllabarum, quæ est ex primis, tibi, & Thyle, & ex media dictionis, quæ dactylum quintum constituit. Dictionum quæ è quatuor constant syllabis ea ratio haben-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

da est, ut neq; ipsæ mussent, neq; uastitatem faciant aliquam, Virgilius eas libenter in quarto, & quinto pede collocat, & sistunt enim & implent numeros, temperantq; celeritatem, siqua forte antecesserit. ut,

» Tacitæ per amica silentia lunæ.- &,
» -Totoq; ingens extenditur antro. &,
» -Danaumq; insignia nobis. &,
» -Paribus curis uestigia figit. &,
» Per tot ducta uiros, antiquæ ab origine gentis. Item,
» Pocula siquando sæuæ infecere nouercæ. &,
» Aut hoc inclusi ligno occultantur Achiui. &,
» Pergameamq; uoco lætam cognomine gentem. &,
» -Manibusq; meis Mezentius hic est.

Collocat easdem libenter in primis etiam locis, subijcitq; sæpenumero spondeum, ubi dactylicæ uoces illæ fuerint. ut,

» Interea Aeneas urbem designat.- &,
» Incipiam. fracti bello.- &,
» Insequitur, clamorq; uirum.- &,
» Funereas inferre faces.-

Non quod non dactylum subnectat quandoq;, adeo nihil in ijs perpetuum est, quæ ad uarietatem pertinent. ut,

» Myrmidonum Dolopumue.- &,
» Threiciamq; Samum.

Quin etiam spondeos aliquando iungit. ut,

» Argumentum ingens.-

In quibus omnibus consulendæ sunt aures, uidendumq; ubi aut celeritate maiore, aut tarditate aliqua opus sit. Ad hæc quoties aliquot simul eodem inuersu collocantur, interijciendæ sunt dictiones aut duarum, aut unius, aut trium syllabarum. ut,

» Misenum Aeoliden, quo non præstantior alter. &,
» Aeneadæ in ferrum pro libertate ruebant. &,
» Olli discurrere pares discrimine nullo. &,
» Virginei uolucrum uultus, fœdissima uentris Proluuies. &,
» Mittimus Eurypilum scitatum oracula Phœbi. &,
» Qualis populea mœrens Philomela sub umbra. &,
» Præcipitat, suadentq; cadentia sydera somnos.

Sed nec Lucretianus ille prætereundus hoc loco est uersus,

» Squamigerum genus, & uolucres erumpere cœlo.

Vsus est Virgilius mirabili artificio, cum uellet duas quatuor sylla-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

barum uoces, easdemq; dactylicas simul connectere, praemisit enim monosyllaba duo inter se copulata, dixitq;,

» Hinc atq; hinc glomerantur Oreades.-

Quibus numeris quid excogitari potest. hilarius, uel quod auribus tam adulanter blandiatur? In quinto quoq; & sexto mirifice huiusmodi dictiones implent aures, praesertim ubi fuerint spondaicae. ut,

» Palantis proaui de nomine Palanteum. &,

» Pilumno, quos ipsa decus dedit Orithya.

Quid cum idem Poëta tres simul collocauit quatuor syllabarum uoces, insonuitq;?

» Cornua uelatarum obuertimus antennarum.

Vtq; sonus esset uocalior, & explosionem adhibuit, cum dicere posset, uertimus, & id praestitit, mediae ut syllabae assonarent ultimis. Hilarem profecto, ac maxime gratum numerum exhibuit Lucretius, duobus è tetrasyllabis, ijsq; dactylicis, interiecto trisyllabo, post quoq; collocato monosyllabo, inquiens,

» Omnigenis perfusa coloribus in genere omni.

Lucretiano hoc si non hilariorem, pleniorem certe Maro effudit, cum dixit,

» Continuo uentis surgentibus, aut freta ponti.

Sed agite quaeso, quos subdam uersus consyderate, dictionumq; è quibus constant, collocationem, ac pedum solutiones, & loca in quibus solutiones ipsae fiunt.

» Incipiunt agitata tumescere, & aridus altis

» Montibus audiri fragor, ac resonantia longe

» Littora misceri, & nemorum increbrescere murmur. Quibus consyderandis neutiq; negligenda est, literarũ syllabarumq; assultatio illa, & tanquam annominatio, Agitata tumescere. & longe litora.

Egregium quoq; peperit & Virgilius numerum post dictionem tetrasyllabã in quarto collocatã, praepositis disyllabis tribus, cũ subdidisset monosyllabum, ac disyllabum, è quibus dactylum constituit, cecinitq;,

» Victor equus, fontisq; auertitur, & pede terram

Quam decenter igitur, atq; apposite, quanta etiam numerorum cura diuersis in locis tetrasyllabas dictiones Virgilius disposuerit, declarant qui sequuntur uersus,

» Interea medium Aeneas iam classe tenebat

» Certus iter, fluctusq; atros aquilone secabat,

» Moenia respiciens, quae iam infelicis Elisae

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» Collucent flammis, quae tantum accenderit ignem
» Causa latet, duri magno sed amore dolores
» Polluto, notumq; furens quid foemina possit,
» Triste per augurium Teucrorum pectora ducunt. In illis quoq;,
» Arma diu senior desueta trementibus aeuo
» Circundat nequicquam humeris, & inutile ferrum
» Cingitur, ac densos fertur moriturus in hostes.
» Aedibus in medijs, nudoq; sub aetheris axe
» Ingens ara fuit, iustaq; ueterrima Laurus
» Incumbens arae, atq; umbra complexa penates.
» Hic Hecuba, & natae nequicquam altaria circum,
» Praecipites atra ceu tempestate columbae
» Condensae, & diuûm amplexae simulacra tenebant.
» Ipsum autem sumptis Priamum iuuenilibus armis
» Vt uidit, quae mens tam dira miserrime coniunx
» Impulit his cingi telis, aut quo ruis? inquit.
» Non tali auxilio, nec defensoribus istis
» Tempus eget, non, si ipse meus nunc afforet Hector.
» Huc tandem concede, haec ara tuebitur omnes,
» Aut moriere simul. - Est eiusdem Poëtae uersus,
» Si periturus abis, & nos rape in omnia tecum.

Quem ipse nouem refersit accentibus, tot monosyllabas ac disyllabas uoces in eum congessit, quod est rarissimum. Itaq; dum uarietati consulit, nihil est quod non praestiterit, cui condiendae summum adhibendum à poeta est studium, singularisq; diligentia.

Earum dictionum, quae pluribus quàm è quatuor constant syllabis, magna quoq; habēda est ratio. Prisci Latini Graecos secuti authores ijs frequentissime ad ultimos usi sunt locos, q̄bus scatet Lucretius. ut,

» Quae mare nauigerum, quae terras frugiferenteis. &,
» Nata sit, an contra nascentibus insinuetur. &,
» Vt puerorum aetas improuida ludificetur,

Quin etiam locis ut his satisfacerent, soluebant diphthongos, uocalesq; simul coactas. ut,

» Effice ut interea fera munera militiai.

Quin etiam intermiscebant superfluentis syllabas. ut,

» Inter se nexu magis aut minus indupedita.

Aliquando et Horatius auribus hunc suis numerum exhibuit. ut,

» Olim qui magnis legionibus imperitarint.

Sed neq; Virgilius numerum hunc omnino reiecit. ut,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» Quarum quæ forma pulcherrima Deiopean. &,

» -Nec Thesea Pirithoumq;. &,

» His Laodomia.- &,

» -Graue olentia Centaurea.

Nihil est enim quod non raritas approbet, auribus tædium, ac satietatem recusantibus, Cum præsertim Græca lingua numeris his mirifice lætetur. Sed nec tamen debet raritas uacare diligentia. Enitet apud Virgilium nobilissimus hic dactylicus,

» Panditur interea domus omniparentis Olympi.

Quo in uersu quod desyderare iure possis, omnino nihil est. nam quod detrahitur accentibus, id uero suppletur multitudine syllabarum, ut etiam in hoc alio,

» At Danaum proceres, Agamemnoniæq; phalanges.

Et hunc quoq; uersum eadem multitudine syllabarum numerosum reddidit, trisyllabum statim pentasyllabo coniungens,

» Fortunatorum nemorum, sedesq; beatas.

Alium item, in quo simul illigat disyllaba etiam plura,

» Armentarius Afer agit, tectumq;, laremq;,

Implentur etiam numeri, quoties quartus, & quintus locus occupantur ab huiusmodi dictionibus aut spondaicis, aut dactylicis. ut,

» -Immedicabile uulnus. &,

» -Tempestatibus actas. &,

» -Lychni laquearibus aureis.

Cui numero multum est splendoris additum ab insequenti diphthongo, quod facile intelleges si dixeris, Laquearibus altis. &,

» Corybantiaq; æra. &,

» Hinc Drepani me portus, & illætabilis ora.

Versus autem ille Petronianus, & si non abijciendus, uideri fortasse potest aliquanto uastior,

» Et periturorum deiecit tela Gigantum.

Prisci illi ut fuere polysyllabarum studiosi dictionum, quo uti commodius illis possent, syllabam quandoq; externam ac superfluentem interposuere, ut dixi, hinc manauit Induperator, Indugredi, Induperitus. Arte autem collocatæ dictiones huiusmodi spondaicas post se trahant syllabas, siue dactylicas, uenustatem profecto suam retinent. Atq; uti spondaicæ implent, sic dactylicæ suapte natura exhilarant. ut,

» O' fortunatæ gentes, Saturnia regna.

» Fortunatus & ille, Deos qui nouit agrestes. &,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» Acrisioneis Danae fundasse colonis.
» Eruet ille Argos, Agamemnoniasq; Mycenas. Quid ille?
» Degeneremq; Neoptolemum narrare memento.

Quanto est temperamento conditus, dactylorum celeritate, spondaica tarditate temperata. Item,

» Ora modis Anchisiades pallentia miris. Quid & hic?
» Et centumgeminus Briareus, ac bellua Lernæ.

Quam est generosus, nedum canorus & plenus, quod præstat tum syllaba, eus, in diphthongum coacta, tum particula ac, quæ si inde eijciatur, sonus ipse in medio pronuntiationis cursu concidet. Est etiã ille admodum plenus & grauis,

» Amphitrioniadæ magno, diuisq; ferebat. Itemq;,
» Laomedontiadæ bellum ne inferre paratis?

Itaq; ut primis in locis collocata & implent sonum, & uersum honestant, sic in fine faciunt illum quodammodo exilire nimiam ob celeritatem. sunt enim pene lubrica, ni polysyllaborum ipsorum natura, hoc est literæ syllabæq; è quibus constant, tenorem sustentent, quale illud,

» Hirtacidæ ante omnes exit locus Hippocoontis. &,
» -Nec Thesea, Pirithoumq;. &,
» Quales Threiciæ cum flumina Thermodoontis,

Quo circa ars, adhibita ĩdustria, potest ubiq; numeris subuenire. ut,

» Ille pedem referens, & inutilis inq; ligatus.

Sufficit multitudine syllabarum quod aliter in pausa subtractum esset accentibus. Lucretius quoq; non indecenter excoluit illum suum & disyllabis, & monosyllabo, & literarum syllabarumq; annominationibus,

» Multa siti prostrata uiam per, proq; uoluta.

Non sine summa animi pensione collocauit Virgilius in quarto & quinto loco polysyllabum, è cuius primis syllabis statueret spondeum,

» -Vnus Qui fuit in Teucris, & seruantissimus æqui.

Horatius quoq; prudenter, artificioseq; temperauit illum suum,

» Diuisit medium fortissima Tyndaridarum.

Versus hi Lucretiani declarare possunt, quàm sordescant huiusmodi numeri, nisi dictiones ipsæ sustentent eos.

» Materies ut suppeditet rebus reparandis. &,
» Sed magis æterna pollentia simplicitate. &
» Tandem deducunt in tales dispositura.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Dat autem illi ueniam uetustas numerorum rudis, nec minus etiam materia ipsa tam humilis, quàm certe est. Quid ille alius?

» Id facit exiguum clinamen principiorum. Item alius?

» Et erunt & crescent, inq; ualebunt.

Multa possent ijs subijci, sed neq; Poetam nunc instituimus, & uos paucas his iure contenti esse potestis. Quocirca attingamus etiam alia, cum præsertim è uitio comparetur aliquando laus, quæ uirtutis est propria. Constat uersus Heroicus, quem non improprie a gnominare generosum possumus, sex è pedibus, unde Græco nomine ἑξάμετρος, nostro Senarius est uocatus. singuli pedes singula constituunt metra. Probantur uersus illi maxime qui inter dimetiendum inueniuntur complicatis inter se pedibus, inuicemq; insertis, ut pes pedi sit tanquam catena uinctus. Nihilominus quibusdam qui in locis soluti inueniuntur reprehensione uacant, ut cum post primum, & quintum pedem solutio fit, estq; ipsa dactylica, nimia tamen, importunaq; solutio uitiosa est. Ac nihilominus placet adeo uarietas, ut interdũ etiam solutione ab ipsa quæratur numerositas, carminisq; ipsius decorum, quod accuratior ars facile quidem præstat, id quod suis in locis, ijsq; singulis conabor ostendere. ut in hoc,

» Iussi numina magna Deũm ueneramur, & inde.

Non eo inficias primum pedem sæpissime solutum incedere, ac sine ullis uinculis, præcipue cum uoces illæ aut triũ fuerit syllabarũ. ut,

» Vnius ob noxam. Aut etiam unius syllabæ. ut,

» Hæc sunt quæ nostra liceat.

At cum sunt duarum, et spondaicæ, uidetur sine aurium offensa uicium hoc fieri minime posse. Etenim Lucretianus ille nescio quomodo tanquam deficiente hanelitu in pronuntiando concidit,

Fulmen detulit in terram mortalibus ignem.

Nihilominus & hinc quoq; numerum sibi egregium in uersu, quẽ dixi, Virgilius comparauit, conferta post acie tot dactylis, quod idẽ seruauit in alijs qbusdã uersibus, quos tamen disyllabis honestauit.

» Tantos illa suo rumpebat pectore questus. Item,

» Tanta mole uiri turritis puppibus instant.

Etsi in his secundus sit pes complicatus, qui in illo est solutus, quare duplex illic facta est solutio, quam utranq; fecit etiam in hoc,

» Hic uir hic est tibi quem promitti sæpius audis.

Vterq; tamen pes est dactylus, quam ob causam cum plures in hoc monosyllabæ insint uoces, solutiones ipsæ minus apparent. Quod idem contingit etiam in hoc,

» Illi hæc inter se dubijs de rebus agebant.

Tũ propter monosyllaba, tum etiam propter hiatum, & in hoc quoq; propter dactylum, & monosyllabam uocem,

» Terres. hæc uia sola fuit, qua perdere posses.

At in hoc quia duo præcedunt monosyllaba, sequiturq; dactylus, apparet manifestius.

» Sed tu desine uelle, Deũm præcepta secuti.

Quid ille? in quo tres factæ sunt solutiones, eæq; dactylicæ,

» Scilicet omnibus est labor impendendus.

Temperauit tamen celeritatem illam iterati dactyli tertius utiq; dactylus è monosyllabo disyllaboq; compactus, duos secum accentus afferens, tertiam uero solutionem moderatus est, statim subdendo tetrasyllabum, è quo & struxit spondeum, & inde adiecto monosyllabo, quartum conflauit dactylum, duplicem quoq; secum accentum trahentem. Quæ uero post secundum statim locum fiunt solutiones, eæ quoq; fiunt etiã cum dignitate, quadamq; aurium gratia, præsertim ubi insequuntur duo, plurave disyllaba, numeriq; ipsi sunt dactylici. ut,

» Aut aliquis latet error, equo ne credite Teucri. &

» Nec iam se capit unda. uolat uapor ater ad auras. &,

» Extremi sinus orbis, ubi aera uincere summum.

Aut etiam unum, uidelicet cum alterum præcedit disyllabum, alterum subsequitur. ut,

» Apparet domus intus, & atria longa patescunt.

Quo in uersu triplex etiam fit solutio. Magnam quoq; præsefert luculentiã ubi terna subsequũtur trisyllaba uno cũ monosyllabo. ut,

» Artificis scelus, & taciti uentura uidebant.

Impletur mirum etiam in modum numerus, ubi subsequũtur spõdei, non sine monosyllabo. ut,

» Hoc Ithacus uelit, & magno mercentur Atridæ. &,

» Visa uiri, nox cum terras obscura teneret.

Deniq; nõ caret dignitate, quacunq; rõne solutio hac in parte fiat. ut,

» Nunc tantum sinus, & statio male fida carinis. &,

» Classibus hic locus, hic acies certare solebant. &,

» Quo fremitus uocat, & sublatus ad æthera clamor. &,

» Nunc positis nouus exuuijs, nitidusq; iuuenta. &,

» Impleri nemus, et colles clamore relinqui. &,

» Coniugium uocat, hoc prætexit nomine culpam. &,

» Quo Phœbus uocat errantes, iubeatq; reuerti. &,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» Experiuntur, & in medium quæsita reponunt.

Quo in uersu duo illa monosyllaba trium dactylorum præprope ram festinationem magna cum auriumuoluptate remorantur. Persimilis huius uidetur Lucretianus hic,

» Vociferantur, & exponunt præclara reperta.

Vt autem celeritatem in Virgiliano temperant bina monosyllaba inter dactylos constituta, sic in Lucretiano tarditatē condit duos post dactylos monosyllabum duplici cum spondeo. Itaq; solutiones hæ ad secundum locum dum sint artificiosæ, sunt non solum gratæ, uerū etiā desyderabiles ob uarietatem. Tertio quoq; in loco solutio non fit sine dignitate, præcipue si tertius ipse locus fuerit dactylicus, et qui post sequuntur pedes fuerint & ipsi dactyli. ut,

» Horrescit strictis seges ensibus, æraq; fulgent.

Quo in uersu quartus quoq; soluitur. Implet aures nescio quid etiam amplius, si subsequatur statim monosyllabum, aut pes ipse tertius sistat in monosyllabo. ut,

» Vna dolo diuûm si fœmina uicta duorum. &,

» Externum tulit, aut cruror hic de stipite manat.

Habet & hic duplicem solutionem. Item,

» Interclusit hiems, & terruit auster euntes.

» Intactamq; coli dedit, & contemnere uentos.

» Demens, & cantu uocat in certamina diuos.

» Venturum Ausonios, en hæc promissa fides est?

Hoc in uersu & tertius desinit pes in monosyllabum, & cum alterum monosyllabum quartum ordiatur pedem, pausa ipsa conquiescit etiam tertio in monosyllabo, qui sextum claudit pedem, Est etiā uersus ille numerosus, atq;, ut ita dixerim, affabrefactus,

» Da deinde auxilium pater, atq; hæc omina firma.

In quo quartus quoq; pes liber incedit. Non caret etiam dignitate propter spondeos, ac uocalium concursus uersus ille.

» Nereidum matri, & Neptuno Aegeo,

Sed raritas est quæ Latina in lingua huiusmodi uersus condiat. Ad quartum locum facta solutio gignit magnitudinem, quodam etiam cum supercilio, præcipue si accesserit etiam collisio, aut monosyllabum subsequatur. ut,

» Vela cadunt. remis insurgimus. haud mora nautæ. &,

» Mortalis hebetat uisus tibi, & humida circum. &,

» Fixerit æripedem ceruam licet, aut Erymanthi. &,

» Incensæ, moriamur, & in media arma ruamus.

Quo in

Quo in uersu tertius quoq; pes liber est, habet pondus quoq; suum, ubi quartus ipse pes ab altero icipit disyllabo, desinitq; in alterū. ut,

» Vela damus, uastumq; caua trabe currimus æquor.

Hoc autem usu uenit propter accentus ipsos, qui numerum augent, quod manifesto cernitur in his, qui subsequuntur uersibus, neq; enim eam retinent magnitudinem.

» Regia portabat Tyrijs duce lætus Achate.
» Insontem infando indicio, quia bella uetabat.
» Prædixit, uobis furiarum ego maxima pando.
» Dant maria, & lenis crepitans uocat auster in altum.

Contra quod inest subsequentibus pondus?

» Insideat quantus miseræ Deus, at memor ille.
» Et campos ubi Troia fuit, feror exul in altum. Item,
» Olli somnum ingens rupit pauor, ossáq; & artus.
» Et Bellona manet te pronuba, nec face tantum.

Magna quoq; inest, & huic grauitas, tum propter finale monosyllabum, tum etiam propter explosionem.

» Vertitur interea cœlum, & ruit oceano nox.

Longe huic alteri maior, propter terna tetrasyllaba, eáq; dactylica, etiam ad solutionem ipsam adiecto monosyllabo, qui numerū ipsum profluentem sistat,

» Incipiunt agitata tumescere, & aridus altis.

Cui numero ne syllabarum quidem annominatio defuit, ut ante diximus. Deniq; quid hoc ipso uersu luculentius?

» O´ patria, o´ diuūm domus, Ilium, & inclyta bello
» Mœnia Dardanidum. –

Præsefert superalium quasi quoddam & hic,

» Aspectans siluam immensam, & sic ore profatur.

Cum enim explosio, tum monosyllaborum duplicitas spondaicis ipsis numeris pondus adijciunt, quod idem præstant dactylicis in illo,

» Lapsa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto.

Quam ad rem non parum etiam confert prior solutio, quæ fit ad tertium pedem. Numerorum igitur uarietas diuersis modis quærenda est, nec una tantum ratione complectenda, quam nunc pedum eorundem continuatio, nūc uariatio illorū pariat. Spondei nanq; continuati numeros stabiliunt, redduntq; illos subtristiores, neq; enim fluere illos sinunt. Contra dactyli properare illos cogunt, & hilaritatem quasi quandam afferunt. eorum uero mistura illos temperat quæ tamen & ipsa fit non uno modo, sed nunc alternis, hoc

est alterum post alterum collocando, nunc geminatim, aut ternatim, alias hunc quàm illum præponendo selectius, aut posterius statuendo. Voces item ipsæ aut unius, aut duarum, aut plurium syllabarũ nunc in hoc, nunc alio, atq; alio in loco dispositæ, varietatem pariũt. Vnius enim syllabæ uoces sistunt, ac sustentant, duarum uero pro natura temporum, aut remorantur, aut festinant, aut etiam moderantur, nam binatim, ternatim, quaternatim'ue dispositæ refercıunt sonis uersum, atq; illustrant numeros, è tribus uero, aut è quatuor, aut compluribus è syllabis constitutæ uoces, simulem in modum sequuntur naturam temporum, quæ in ipsis sunt inconstantiora. Solutiones igitur, & complicationes, nexus'q; illi pedum, collisiones item, atq; explosiones, hiatus'q; illi, atq; complosiones quantum conferant, loci etiã ipsi carminis, ex ijs quæ dicta sunt, iudicari abunde potest. Mirum est etiam quantum tum literæ, tum syllabæ aut adiungant numerositati, aut demant ab ea. Cum uocalium aliæ sint plenæ, ac sonoræ, aliæ exiles, claræ aliæ, aut contra subobscuræ, omnes deniq; pro natura coniunctarum consonantium aliam, atq; aliam qualitatem suscipiant, pro'q; loco collocationis ubi primæ ultimæ'ue, aut mediæ fuerint in constituẽdis dictionibus. Ad hæc consonantes quoq; literæ causam afferunt lænitatis, asperitatis, obtusionis, exibilationis, qualitatum'q; aliarum, quæ syllabis inhærent, & item uocabus. De quibus quoniam satis scio expectari à uobis aliquid, præstabo & hoc perlibenter, id'q; quanto fieri breuioribus poterit in re præsertim parum obseruata & tenui, quæ'q; uberiorem uideatur explicationem requirere. Ea igitur siue figura, siue ornatus condimentum quasi quoddam numeris affert, placet autem nominare Alliterationem, quod è literarum allusione constet. Fit itaq; in uersu, quoties dictiones continuatæ uel binæ, uel ternæ ab ijsdem primis consonãtibus, mutatis aliquando uocalibus, aut ab ijsdẽ incipiunt syllabis, aut ab ijsdem primis uocalibus. Delectat autem Alliteratio hæc mirifice in primis & ultimis locis facta, in medijs quoq;, licet ibidem aures minus sint intentæ. ut,

" -Sæua sedens super arma. &,
" -Tales casus Cassandra canebat. &,
" Insontem infando inditio.- &,
" -Longe sale saxa sonabant. &,
" -Magno misceri murmure pontum. &,
" Quæ'q; lacus late liquidos.-

Fit interdum per continuationem insequentis uersus, ut in his Lu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

cretianis,

» –Aduerso flabra feruntur

» Flumine.–

Atqui alliteratio hæc ne Ciceroni quidem displicuit in oratione solu

» ta, ut cum dixit in Bruto, Nulla res magis penetrat in animos, eosq;

» fingit, format, flectit. Et in secundo de Oratore, Quodq; me sollici-

tare summe solet. Quid quod ne in iocis quidem illis tam lepidis ne

glecta est à Plauto? ut cum garrientem apud herum induxit Pœnu

» lum, ne tu oratorem hunc pugnis plectas postea. Atq; hæc quidem

Alliteratio quemadmodum tribus in ijs fit uocabus, fit alibibi etiã

in duabus simili modo. ut,

» –Taciti uentura uidebant. &,

» Turno tempus erit.– &,

» Impulit impulsu.– &,

» –Victu uenatus alebat. &,

» –Duris dolor ossibus ardet. &,

» –Formæ conscia coniunx. &,

» –Vasta se mole mouentem. &,

» Castra fugæ fidens.– &,

» Per loca senta situ.– &,

» –Quo turbine torqueat hastam. &,

» –Quem metui moritura.

Cicero idem eloquẽtiæ Romanæ princeps eadem hac in coagmentan

dis duabus una dictionibus Alliteratione delectatur, ut cum dixit

» in Bruto, Sed dicere didicit à dicendi magistris. & Iouẽ, sicuti aiũt,

» si Græce loquatur, loqui. Habet etiã suauissimum condimentum quo=

ties Alliteratio ipsa eodem geminatur in uersu, per diuersas tamen di

ctiones, ac syllabas. ut,

» –Magna manes ter uoce uocaui. &,

» –Pharetramq; fuga senſere sonantem. Et apud Lucretium,

» –Multa munita uirûm ui.

Fit geminatio interdum eiusdem alliterationis eodem in uersu, eaq;

nec uacua est iucunditate. ut in hoc,

» Nunc rapidus retro, atq; æstu resoluta resorbens.

» Quid cum fit per insequentis uersus allusionem? ut,

» –Verba uocantis

» Visa uiri.– Atq; ut apud Lucretium,

» –Et fera ferri

» Corpora constituunt.–

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Virgiliana quoq; alliteratio ea & rara est, & aures non parum mulcet, quæ constat partim ex continuatione, partim ex interuallo annominantium syllabarum.

» -Lætũ siliqua quassante legumẽ. Neq; insuauis est Lucretiana illa,
» -Vesco sale saxa peresa. Neq; item alia hæc,
» -Vera ratione repulsa. Aut,
» -Clara loca candida luce. Aut alia illa,
» Tenuia sputa minuta croci contacta colore.

Nam Virgiliana illa ex continuatione est quàm suauissima,

» -Agitata tumescere.

Sed nec inconcinna est illa, quæ fit cũ interuallo dictionis unius. ut,

» Concessit mœsta ad manes.- &,
» Si nunc se nobis.- &,
» Olli discurrere pares discrimine nullo. &,
» -Pleno se proluit auro. Quid autẽ annominatione illa iucundius?
» Ipsa canas oro. finem dedit ore loquendi.

Quid etiam illa? quæ ex continuatione constat, atq; interiecta dictione.

» Quàm fessis finem rebus ferat.- &,
» -Aut ulla putatis Dona carere dolis Danaum-

Non indecore, nõ insuauiter fit etiã alliteratio hæc cum allusione primarum literarum, syllabarum'ue, ultimæ ac primæ uocis, & desinentis, qui antecedit uersus, & statim subsequentis. ut,

» Tenuere coloni,- Carthago.- &,
» -Luco tum forte parentis Pilumni.- &,
» -Credere sensus, Sola uiri.- &,
» -Maxima rerum Roma colit.- Ac eadem hæc Alliteratio syllabarũ affert quandam (ut ita dixerim) auribus titillationem contextu in ipso, ubi desinente hinc, illinc continuante dictione eadem hac sibi ratione utraq; alludit. ut,

» -Aere ruebant. &,
» -Lato te limite ducam. &,
» Loricam ex ære rigentem. &,
» -Sydera retro. &,
» -Frustra moritura relinquat. &,
» -Coniux iterum hospita Teucris. &,
» Ditis tamen ante.- Non insuauiter etiam concursus earundem syllabarum mulcet aures, est enim genus quoddam complosionis.
» -Ruit oceano nox. &,

» Fama malum.- &,
» Date tela.- &,
» -Cerno te tendere contra. &,
» Stupea flamma manu.- &,
» -Glauca canentia fronde salicta. Interdum ultima desinentis uersus syllaba concurrit, consonatq; cum ultima uocis inchoantis insequentem. ut,
» -Diuersa in parte furenti,
» Turbantiq; uiros.-
Vt autem concursus ipse syllabarum delectat, propter complosionem earundem literarum, sic etiã, ac multo magis earundem uocalium. Quippe cum ex ipsa complosione magna fiat uocalitati accessio. ut,
» Si pereo hominum manibus, periisse iuuabit. &,
» -Imponere Pelio Ossan. &,
» Nauticus exoritur uario hortamine clamor. &,
» -Sub Ilio alto. Verum complosio haec Graecorum est linguae quàm nostrae familiarior. cui explosio magis est peculiaris. ut,
» Dixerat & genua amplexus.- &,
» Cum Troia Achilles.- &,
» -Nec dum fluctus latera ardua tinxit. &,
» -Coelo capita alta ferentes. &,
» Porta aduersa ingens.-
Videtur res sanè ridicula, rara tamen et affabre facta. subblanditur enim auribus quaedam quasi strepens literarum inter se siue concursatio, siue conflictatio, ac nonnunquam etiam syllabarum, quae uis ipsis potius inest consonantibus, quàm uocalibus, quae syllabas eas ineunt. exemplum est.
» Conuulsum remis, rostrisq; ruentibus aequor. &,
» Cristaq; tegit galea aurea rubra. &,
» -Fluitantia transtra. &,
» Ora puer prima.- &,
» Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum. &,
» Quod fieri ferro.- &,
» -Praefractaq; quadrupedantum. &,
» -Infesta subit obuius hasta. &,
» Tribusq;-
» Transiit intextum tauris opus.- &,
» -Fugit illicet ocyor euro.
Ac mihi quidem uidetur in pangendo carmine atq; condiendis nume-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

ris illud idem usu uenire, quod in puellari cultu, atq; munditijs, ut non modo gemmæ cuiuspiam nitidioris, uerum flosculi unius accessio permultum adijciat cultui, atq; munditijs. Subijciam itaq; exēpla quædam Virgilianarum obseruationum in parte illa tum alliterationis, tum conflictionis, perexigua sanè res, tamen nec peruulgate populariterq; animaduersa, sed quæ & obseruata delectet, nec ulla sit ratione prætermittenda conanti quacunq; possit arte audientium auribus subblandiri. Nunquid non etiam perquam suauis est allusio illa postremarum syllabarum?

» Sterneret æquor aquis. — Item illa mediæ, & ultimæ.
» — Animam abstulit hosti, Alia item mediæ, ac primæ.
» — Qua semita monstrat.
» — Foliorum exuberat umbra.
» Vulnificusq; chalybs. — Nam de primis dictum est.
» — Vellere uallum.
» Quid cum primarum & ultimarum simul?
» — Volat uapor ater. —

Quid cum etiam primarum duarum, & mediæ dictionis inter utranq; interiectæ? ut,

» — Relegens errata retrorsum.

Quid etiam conflictationes ipsæ quàm sunt loco suo gratæ? ut quidam quasi flosculi rariores inter prata niteant. ut,

» — Fulmineus Mnestæus. — &,
» Inter tela, rotasq; uiros. — &,
» — Stabula alta Latinus. &,
» — Insertabam aptans. — &,
» — Nota intra tecta refugit. &,
» — Cristaq; tegit galea aurea rubra.
» Sed nec pœnituerit subiunxisse Lucretianum illum,
» Nix acri concreta pruina.

Neutiq; fortasse ad numeros, quod subdam, sed magis ad Poëtæ prudentiam spectabit, Nihilominus numeros quoq; ipsos illustriores reddit. hoc autem tale est, ut numeris ipsis fiat satis etiam cum dignitate, exprimendis affectibus, ut cum Virgilius Camillæ uellet pedum celeritatem exprimere, pedum quoq;, ac syllabarum usus est celeritate.

» Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.

Et quod initio diximus, uolucrem illum flammæ strepitum his uerbis ac numeris explicuit,

» Atq; leuem stipulam crepitantibus urere flammis.

Certum habeo senem nostrum ægre hoc laturum, referam tamen. Is cum uellet Lepidinæ illius suæ tardos, ac defatigatos gressus innuere, uersum ita statuit, ut uerba ipsa pedesq; uideantur quodammodo ægræ se trahere,

» Nam defessa traho uix genua, & inepta canistri
» Sarcina me grauat. –

Quid enim his & uerbis, & numeris aut tardius, aut defatigatius? Idem ipse Virgilius euaporantis aheni æstum, ebullitionemq; illã uix sese intra labrum continentis aquæ, cum explicaret, uersum ita dilatauit, uix ut se ipsum capiat, quippe quem decem usq; ad accentus extenderit, nec habuerit quo amplius.

» Nec iam se capit unda. uolat uapor ater ad auras.

Quod idem seruauit in Mezentio irato, et sæuiente. præpeditur enim lingua iratorum ob excandescentiam, ut hæreat, & consistat, & remoretur sonum ac uerba, interrumpatq; sermonem, ac concidat orationem ipsam.

» Nunc morere. ast de me diuûm pater, atq; hominũ Rex Viderit. –

Quid enim est hoc ipso uersu, aut hæsitantius, aut uerbis interruptius, aut numeris etiam concisius? Quæ quidem omnia præstantissimo cuiq; ingenio summa cura uidenda esse censeo. Quin etiam idem ipse Virgilius quacũq; posset arte auribus ut satisfaceret, Græcos imitatus, struxit quandoq; tres simul uoces in, E, desinenteis. ut,

» Quatuor ex omni delectæ classe carinæ. &,
» Stant terræ defixæ hastæ. – Alibi quatuor. ut,
» Ite solutæ, –
» Ite deæ pelagi. – Quid cum dixit?
» Degere more feræ. –

An est qui inficias eat numerum hunc summo fuisse studio conquisitum. Aliquando treis item coniunxit uoces eadem à uocali exordienteis. ut,

» Insulæ Ionio in magno. – &,
» Ire iterum in lacrymas. –
» Aliquando etiam diuersas diuersa à uocali incipientes. ut,
» Rgum æquabat opes animis. – Quid cum dixit?
» –Oẽs uno ordine habetis Achiuos. Illud uero omnino Homericũ,
» Glauco & Panopeæ & Inoo Melicertæ.

Est & hoc tenerrimum in aures suauitatis infundibulum.

» –Lacerum crudeliter ora,
» Ora, manusq; ambas. – & alibi. ut,

» -Vultum uidit morientis, & ora,
» -Ora modis Anchisiades pallentia miris.

Neq; parum etiam, neq; insuauiter mulcetur auditus, numeriq; ipsi condiuntur, ubi ultimæ uersum dictiones, itemq; primi, secundi, tertij & quarti loci inuicem consonant in ultimis syllabis. ut,

» Stringentem ripas, & pinguia culta secantem.
» Venerat, extinctam ferroq; extrema secutam.
» Vix adeo agnouit pauitantem, & dira tegentem.
» -Longarum hæc meta uiarum.
» Ad terram misere, aut ignibus ægra dedere.
» Vincla recusantum, & sera sub nocte rudentum.
» Ad genitorem imas herebi descendit ad umbras.

Nam qui statim sequuntur uersus quoties uel recitari audio, uel mecũ eos ipse succino, & aures & animum titillari mihi sentio,

» Terribilem cristis galeam, flammasq; uomentem,
Fatiferumq; ensem, loricamq; ex ære rigentem,
» Sanguineam, ingentem.-

Sed hæc fortasse ad uerborum collocationem spectant, et ad structuram carminis, potius quàm ad numeros. Quamobrem ad ea quæ reliqua sunt transeo.

Delectus ipse uerborum Poetæ nobilitat suppellectilem, uerum satis non est delegisse, nisi etiam seligas, fit enim delectus plerunq; è multis, selectio uero è paucis. Itaq; & uoces & syllabas, etiam literas seligere oportet, quo uersus ipse undiq; sibi constet, ex eoq; tanquam in quadram redacto numerum perficias, id quod uersus hi paucas indicabunt,

» Illum expirantem transfixo pectore flammas.

An non poterat etiam sic, Traiecto pectore, suo quidem ac proprio uerbo? sed cum ante collocasset uocem illam Expirantem, post uero, flammas, refertam utranq; consonantibus literis, uoluit etiam in medio collocare uocem, quæ similibus quoq; literis consonaret. Quippe cum in dictione, Traiecto, ea non esset consonantium literarũ copia, nec similitudo, quæ utraq; est in transfixo.

» Talia flammato secum Dea corde uolutans.
» Cur non? Talia succenso. Nimirum quia uocalis A. clarum è se edit sonum, at V. uocalis subobscurum. Itaq; si V. post duplex A. subdidisset, claritatem quam affectabat eo in loco subobscurasset, eamq; ob rem submittendo alterum atq; alterum A. adauxit litere claritudinem. quid si dixisset? Flammanti, atqui claritas illa erat

» -Loca fœta furentibus austris.
» Cur non? plena. Videlicet quod alliteratio delectet magis aures.
» Aeoliam uenit. hic uasto rex Aeolus antro.
Potuit sic, et cum præterito tẽpore, Aeoliã uenit. uasto hic Rex Aeolus antro. Præterquam autem quod præsens tempus repentinam, uehementemq; Iunonis commotinem indicat, magis quàm præteritum, quando res ipsa geri iam uidetur, & hiatus ille, & monosyllaborum duplicatio eo in loco, tum uersum, tum numerum nimio plus stetissent, quod ipsum pronuntiando sentitur.
» -Celsa sedet Aeolus arce,
» Sceptra tenens, mollitq; animos, & temperat iras.
In eo quod est, celsa sedet, & Sceptra tenens, simul insunt & alliteratio, & conflictatio, quæ aures submulceant. Quod uero dixit Mollit, potius quàm lenit, hoc uidetur fuisse causæ, quod uocalis. E'. cum sonorem demittat, si, lenit, dixisset, eam trigeminasset, indeq; generosus ille canor, supra quàm oportebat. demissus penè contabuisset, quem plenitudine sua uocalis. O'. & substentauit, & illustrem reddidit, hac eum ratione moderatus. Ex his igitur quanquam paucis licet cognoscere quanta maturitate & studio sit cum literis cumq; auribus habenda ratio. Qua de re dictum à me sit hactenus, nam progredi ulterius. quid nam esset aliud, quàm structuræ, collocationisq; campum ingredi? Quæ materia haudquaquam est loci huius, magnũq; uolumen sola desyderat, ut de ijs omnino taceam, quæ ad admirationem comparandam pertinent. Quo circa ad id quod reliquum uidetur, transeo.

N umerus ipse quoniam celeritate constat, ac tarditate, quarum alteram dactylus, alteram spondeus secum habet (Est autem sermo hic noster omnis heroicis hoc est generosis de uersibus) ex his opportune collocatis, prudenterq; simul mistis manat dignitas illa, quæ laudabile carmen reddit, quibus si accesserit uerborum delectus, selectio syllabarum, de quibus pauca quædam dixi, prudentia item, & uerborum, et syllabarum temperandarũ, ad hæc magnitudo sententiarum, explicatio rerum iucunda & grauis pro loco ac re, & hæc ipsa numerorũ artificiosa uarietas, decorumq; illud, quod in omni nõ modo uitæ genere, uerum etiã disciplinæ, ac facultatis à natura ipsa exigitur, ut de inuentione, distributione, iudicioq; hac in parte taceam, nimirum admiratio illa plena laudis, quam Poëticas senex noster proponit studijs, multa etiã cum commẽdatione, ac fama comparabitur, quam sequẽdam ab illis duco, qui in hac ipsa facultate excellere eminenter cu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

piunt. Has autem res omnis & præstabit ars ingenio coniuncta, et eas perficiet, ac pertinax illa, & diligens cura, quæ optimo cuiq; inesse debet artifici, quodq; pace omnium dixerim, quanquam tibi Par de hoc ad aurem dictum uelim, & Cicero oratorum maximus, & Ouidius Poëtarum maxime ingeniosus nolunt ipsi quidem artem apparere, Ego uero non ibo inficias in ijs hoc probandũ artibus, qbus proposita est sola persuasio. At ipse nostris his in studijs laboro, contendo, enitor, meum ut carmen appareat etiam admirabile, ut industria innotescat mea, ut celebretur artificium, dici quoq; de me ut possit, Eris ab illo alter. Dissimulat hic orator, alibi contra simulat, quæ sunt in causa, quo à iudice iure uel iniuria, dicendo tñ uel assequatur quod quærit, uel extorqueat. At in hoc dicendi genere insidiæ insunt nullæ, nullum præterquam famæ compendium. Cupio igitur et auenter quidẽ cupio, appareat industria mea in carmine, appareat diligentia, labores laudari peruelim meos. Incendor cupiditate gloriæ, utq; inter earundem rerum studiosos euadam etiam primus. An inficiatus est hoc Virgilius, cum decantauit?

» Primus ego in patriam, mecum modo uita supersit,
» Aonio rediens deducam uertice Musas.

Non inficiantur uel minores authores Ouidius, atq; Horatius, uterq; tñ suo in genere abũde clarus,

» Exegi monumentum ære perennius. &,
» Iamq; opus exegi, quod nec Iouis ira, nec ignes,
» Nec ferrum poterit, nec edax abolere uetustas.

Nolim tamen intellegatur ars mea ante quàm lectorem mei carminis in admirationem eius traxerim. At postquam factus est illius admirator, uel introspiciat ipse consilia, laudet, commendet, extollat quæcunq; etiam lineamenta. Quis statuarius, fusor, pictor, uult se uideri, dum inumbrat, dum colores primos linit, dum primas illas quasi lituras effigiat? post uero consumatum opus, exponit illud, & ambit publice laudari, præponiq; ob adhibitum studium cæteris artificibus omnibus. Etenim ab arte artifices sunt dicti, finisq; ipsius artificis, qua artem exercet, non qua lucrum inde quærit, est bene, consumateq; in illa sese gerere, opusq; pficere à se susceptum. A Poetis igitur nõ lucrũ quæritur, qua Poëtæ sunt, sed admiratio cũ cõmendatiõe operis, suiq; ingenij, cuius quando comes est laus, laudari quoq; se & palã, et ore pleno, tum cupient, tũ lætabũtur, quanq̃ etiã si à nemine laudẽtur, possunt tamẽ sola ingenij artificijq; sui consciẽtia esse cõtenti. Sed elucescat oportet ingenij et artis eorũ magnitudo, ac præstãtia, de quibus fama est proditura, quæ ab illis omni studio affectatur. Sed

cohibebo me ipsum, ne incensus studiorum meorum commendatione, longius ab incepto sermone discessisse uidear. Sit igitur satis haec me in uestram omnium qui hic adestis gratiam ea de numeris tradidisse. Quo'circa cui sorte sua obtigerit, loquendi possessionem ei trado, ne loci huius consuetudinem existimer, aut neglexisse impudenter, aut contempsisse superbe. PV. Vestrum qui adestis omnium officium arbitror, non laudare solum quae à Syncero tam exacte dicta sunt de numeris, uerum etiam admirari, dum qua uia incedatur ad admirationem in Poetica comparandam è numeris, tam designanter & monstrauerit nobis illam, & expurgatis etiam scrupulis, ac salebris complanauerit, Id quod uideo à literatoribus nostris praetermissum, uel ignoratum potius. Recte itaq; ab Antonio usurpatum me mini, Poetam esse ipsum oportere, Poeticis qui de uirtutibus loqui cum dignitate uellet. SVM. Hoc nimirum fuit Pudericae causae, cur qui ipse scirem Grammaticis incomperta haec esse, Syncerum ad dicendum excitauerim, nec aut importunitatis poenitet me meae, aut obsecrationis, per quam quid exanclatum fuerit ipse uides, ut neq; iniuria, neq; praeter opinionem qui ea audiuimus admiremur omnes. Vtinam autē literatores ipsi etiā in ijs, quae literaturae sunt, paulo essent diligentiores. Cum praesertim uideam senem nostrum uel minutissima quaeq; pensitantem etiam in Grammaticis. Sed quid senem ad haec ipsa aduocauerim? qui paucis ante diebus, eadem hac in porticu audiuerim Altilium hunc quaedam explanantem, quae Grammaticorum essent propria. Verum quis est eorum tanta solertia, ut nō alienis potius quàm suis rimetur oculis artis ipsius secreta? Venit in sermonem Ciceronis, qui causam duplici .S'. scribere esset solitus, quod ipsum Romae adhuc quoq; uetustissimo in monumento inscriptum legitur. Attendite quaeso quibus à principijs est exorsus, non enarrauerim qua suauitate rem expresserit, ne uidear in gratiam eius qui hic adest eloqui, nam mihi quidem Grammatici ab omni uidentur prorsus dicendi suauitate alieni, & si in cognoscenda uocum proprietate, illis'q; contexendis, omnis eorum ferè uersatur disciplina. Prisci inquit illi, qui Latium à quo Latinam dictam esse linguam, sunt qui uelint, etiam ante Aborigenes tenuere, pleriq; in cauernis habitabant, quae à cauando essent dictae. ijs autem & aestus cauebant & frigora pleraq; etiam alia incommoda, in illis'q; se & sua cautius tutabantur. Qua è re uerbū Caueo ab ijsdē esse deductum, quod'q; in causa ipsa cauisse oporteret inde ab initio dictam esse cauissam, Post uero subtracta uocali Caussam, noīe ipso tres adhuc syllabas retinen-

te, postremo prima & secunda syllaba, duabusq; illis uocalibus literis in unum coactis, uocem ipsam factam esse disyllabam, ac nihilominus duplex . S . mansisse, quod tandem leniendæ uocis gratia simplex extitisset, quando duplex ipsum post au', diphthongum sonaret horridius, præsertim C'. consonante diphthongum præcedente. Ab eo dem illo uerbo Cauo factam esse primo Cauipam, uas uinarium, ab eoq; Cauiponam, & Cauiponem, quod cauis in locis, uel cauis dolijs uinariam exercerent, e' quibus posteriores uocalem . I'. detraxissent, indeq; esse hodie Cupas. au'. in. u'. productum uerso, ut Claudo, Cludo, & Cauponam, Cauponemq;, & Cauponari. Eosdem illos locos Fornices dictos a' foranda olim uel tera, uel saxo, quã a' Græco uerbo malebat, Fornicesq; ac Cauernas idẽ in initio fuisse, pro uarietate linguarum appellatione non una. Venit etiã in sermonem uerbi quod est Exanclo. Videte obsecro, rem unde uir latinitatis amantissimus repetierit, quod si quæ eius est uerecundia, repeti a' me forte non æquiore fert animo, auertat quæso a' dicente faciem, aut alio paulisper inambulet. AM inquit uocula fuit apud priscos illos idem illud quod nunc est apud nos circum, inde Hamus, & si post differentiæ gratia prefixa ei fuit aspiratio, inde Annus, quod in circulum rediret, mutata post . M'. in semiuocalem literam concinnioris soni gratia. Eodem e' fonte Amnis, quod fluiorum cursus plerũq; sint flexuosi, & Ambio, & Ambulo, & Ambedo, Ambesusq;, inde etiam Anus obscœna pars corporis ab eius ambitu, & Anulus, & Anus uetula, quod propter annositatẽ senilis status corporis a' capite proclinet in pedes, efficiaturq; incurua, Ex anno uero ductum esse Anniculum, ut Bimum, ut Trimum, quasi biamnum, et triamnũ, quæ res indicat principio secundam anni literarum fuisse . M . ab anniculo anniculare, Cumq; tempestate ea hominum uita esset agrestior, magnæq; daretur laudi fruges ipsas post annũ asseruasse, unde perannare factum esset, formatum primo uerbum Exanniculo, donec ex eo subductum fuit Exanclo quod uerbum relatum esset ad labores, ad pericula, ad difficultates. Quid enim difficilius, quã uina, triticum, poma in alium atq; alium annum illæsa perducere, ætatemq; ijs addere. quibus a' natura uix aliqua esset data? Addam & hoc. Erat quæstio, qua ex origine deducta esset dictio hæc Imbecillitas. Animum aduertite quæso, qua eam uia deduxerit. Via inquit dicta principio est, quod ea ueherentur & homines, & res quæ domum deuehebantur, initioq; fuisse ueham, sic etiam Vehillam, & Vehicum, quod illuc ueherentur, quæ colligebantur ex agris, ea post

mutata ſunt in Villam, & Vicum, factum eſt etiam nomen Vehi-
culum, quo res ipſæ uehuntur, Auia Vietus, Viator, Viaticum, à
Villa Villicus, Villicatio, à Vico Vicinus Vicinitas, Vicinia, Vicatim,
qđ'q; ſenes ætate iā confecti, ſoli abſq; ſubſidio uehi pedibus ſuis neq
rent, ſumptus cum eſſet ab illis fuſtis uiæ faciendæ hoc eſt ambulādi
gratia, Baculū ex eo dictum, quaſi Viaculū, qui alio etiā nomine
eſſet Scipio, à manus ſcilicet capione, à Baculo'q; factum eſſe nomen
Imbecillū, cui innixi incederent qui infirmis eſſent pedibus, quod'q;
non abſq; labore ac difficultate etiā baculo ueherentur, inde quoq;
manaſſe Vix, quæ uox eſt difficultatis, ac laboris. Ab habitu igitur
imbecilli hominis eius'q; infirmitate deductum eſſe nomen imbe-
cillitatis commutatione literarum. PV.

E t ex illis quæ Poeticis ſunt de numeris à Syncero dicta, & quæ
nunc à te Summonti referuntur Grammaticis de rebus, miran-
dum in modum incendor ardore audiendi aliquid de hiſtoria,
quæ nullos adhuc præceptores habuerit, cum Grammatica, Rhe-
torica, Philoſophia inſtitutores quidem plurimos, eos'q; maximos
ac præſtantiſſimos uiros promeruerit. Ac tametſi ſcio, dictio-
nem eam eſſe multiplicem, nec unius fortuitæ'q; conſeſſionis, ue-
lim tamen non oratum modo, uerum etiam exoratum Altilium,
uti Actio ſuccedens in dicendi poſſeſſione, hac ipſa de re uel ediſſerat
aliquid enucleatius, uel ſaltem, ut dici ſolet, de ea nobis innuat, dū
accuratius quippiam de hiſtoria uel traditum ab eo accipiamus, uel
nutu ipſo ſignificatum. Quod tu Altili per Muſas rogatus, perq; cō
munem hunc conſeſſum, cuius honeſtandi fuiſti ſemper ſtudioſiſſi-
mus, nobis audiendi tui cupientiſſimis præſtare ne recuſaris. AL-
TILIVS. Nec quid ipſe mihi oneris Pudericæ imponas ſatis cō
ſyderas, & ego inconſyderatior fuerim, ſi tanto ſubire uelim one-
ri, humeris tam imbecillis. Quis enim ego ſum, aut rem ab eminen
tiſſimis uiris reformidatam potius quàm intentatam quo aggrediar
animo? aut eam aggreſſus, quo è priſcis uel conſultore utar, uel au
thore? Ne tamen aut uobis ipſis expetentibus, aut loco deeſſe huic ui
dear, innuens quidem ut tu ipſe Pudericæ exigis, potius quàm præci
piens dicam de hiſtoria aliquid, quod'q; ipſe quidem multa delectio
ne collegerim, magis quàm quod authore nitar aliquo, quem nul-
lum, ut uideo, in hunc uſq; diem habuit hiſtoria. Cuius mihi princi
pium à natura ductum uidetur, quando inſitum eſt homini ſtudium
propagandi res ſuas ad poſteros, natiua quadam cum cupiditate ef=
ficiendi memoriam ſui quammaxime diuturnam, qua è re nomen id

ei Græce fuit inditum. Romani uero quod per annos singulos quæ gesta essent mandare literis consueßent, Annales initio uocauere, post accepto Græco nomine, & ab illis quoq; historia dicta est, prisco et Latino nomine penè obliterato. Eam maiores nostri quandam quasi solutam Poeticam putauere, recteq; ipsi quidem, pleraq; enim habent inter se communia, ut rerum uetustarum ac remotarum repetitiones, ut locorum, populorum, nationũ, gentium descriptiones, qui etiam illorum situs, mores, leges, consuetudines, ut uitiorum insectationes, uirtutum, ac benefactorum laudes, utraq; enim demonstratiuo uersatur in genere, nec minus etiam in deliberatiuo, quod ipsum conciones indicant ac consilia, quibus tum Poetica tum historia maxime ornatur, gloriaturq; ex ijs locupletiorem sese bonis ab authoribus redditam. Ad hæc repentini casus, successusq; ipsi uarij atq; incerti, consilia item diuersa, quæq; præter hominum ipsorum opinionem plurima contingunt in uita ac rebus gerendis. Nec uero si Poetica ipsa multa est in explicandis deorum tum consilijs, tum rebus quæ ab illis administrantur, non historia etiam Deorum iras explicat, refert prodigia, placatq; illos uotis, supplicationibus, ludis, consulitq; eorũ oracula, utraq; etiam gaudet amplificationibus, digreßionibus item, ac uarietate, studetq; mouendis affectibus, sequiturq; decorum quaq; in re, ac materia suum. Itaq; neutrius magis quàm alterius aut propositum est, aut studium, ut doceat, delectet, moueat, ut etiam prosit, rem apparet, eamq; ante oculos ponat, ac nũc extollat aliud, nũc aliud eleuet, Sed nec in deligendis tum rebus, tum uerbis, ijsdemq; proprie, ac decenter disponendis, collocandisq;, altera cedit alteri, historia tamen est castior, illa uero lasciuior, nec item in ornatu & cultu non eadem quoq; utriusq; sedulitas est & cura, tametsi historia cultu tantum contenta esse potest suo, eoq; qui sit matrona dignus, idoneusq; continentiæ, à fucoq; abstineat, ac purpurisso, quem quidem in altera illa, theatra persæpe probant, idq; ut in puella nequaquam aliquando reprehenditur, dum tamen ipsa intellegat, quid ingenuam inter, & uulgarem intersit. In uerbis item, ac sententijs altera castigatior, altera ut etiam in numeris, sic in uerbis nunc liberalior est, nunc etiam affectatior. Nã parum contenta priscis, atq; usitatis uocabus, exultat persæpe nouandis illis, aut peregre afferẽdis, proposito uero omnino penè, aut maxime profecto differunt, cũ altera ueritati tantum explicandæ, quamuis et exornandæ quoq; intenta esse debeat. Poetica uero satis non habeat, neq; decorum suum seruauerit, nisi multa etiam aliunde comportauerit, nunc ex parte

aut uera, aut probabilia, nunc omnino ficta, neq; ueri ullo modo similia, quo admirabiliora quæ à se dicuntur appareant. hoc tamen ipso mirifice conueniunt, quod utriusq; propositum est, quod sibi sæpe rit dicendum, illustrare, et quoad possit sempiternum id efficere. Numeros quoq; utraq; suos habet, itemq; dicendi figuras, diuersa tamen ratione. Ordine quoq; enarrandarum rerum differunt inter se, cum historia rerum gestarum ordinem sequatur, ac seriem. At illa altera persæpe à medijs, nonnũquam etiam penè ab ultimis narrandi principium capiat, assumens etiam extrinsecus personas pro rei ipsius natura, ut deorum, nympharum, numinumq; aliorum, ut uatum, furentiumq;. Quid quod uocem quoq; dat et orationem rebus mutis, diuinitatem tribuit insomniis, Deos etiã ipsos mortalibus instruit affectionibus, quæ quidem omnia apud Græcos Homerus, apud nostros Virgilius passim ostendunt, una uero re potissimum sibi ipsæ conciliãtur, quod utraq; naturam sequitur, qua magistra, et duce ambæ quoq; uarietati student, cum ea ipsa natura cum primis uarietate lætetur, & decorum illud, quod ab eadem rei est cuiq; attributum, cum uenustate sequatur, ac dignitate etiam summa.

Hæc habui quæ dicere in uniuersum de re hac liceat, & tanquam uobis innuens qui unà hic adestis, significare. Reliquum est, quoniã historiam poeticam penè solutam esse quendam de maiorum authoritate dixi, ut quoad uires meæ tulerint, & locus hic patitur, talem esse eam exemplis quoq; ipsis edoceam. Licet autem in Liuio, Sallustioq; historiæ Romanæ principibus diuersa splendescant claritate, quæ historia digna sunt lumina, dicendiq; in altero maiestas heroica penè quædam emineat, atq; uterq; fuerit poeticæ admodum studiosus. Cum ille poeticis non solum numeris scripta sua, uerum etiam integris quandoq; exornet uersibus, hic Empedoclea in Latinum, ut Aratea Cicero conuerterit, neq; poeticis abhorreat à figuris. Tamen Liuius in plurimis oratori similior est. Sallustius uero historicis tantum legibus ubiq; uidetur addictus. Vterq; tamen opus suum poeticis auspicatus à numeris, ille à semiuersu dactylico, qui est, Fa» cturus ne operæpretium. hic uero alter ab integro hexametro, Iugurtina in historia, quem tamen ita refersit spondeis, præterquam quarto in loco, ut uix agnoscatur esse hexameter, grauitatem tamen » illam spondaicam retinuit inquiens, Bellum scripturus sum, quod populus Romanus quæ uerba heroicum senarium, grauem quidem numeris, uerbisq; maxime accommodatis constituunt. Huius igitur exemplis, si utar familiarius, uestrũ quidem mirari debuerit nemo.

Igitur cum in unaquaq; ad dicendum susceptæ materia primum sit Poetæ officium, proponere qua sit de re explicaturus, quod quidem docuit Virgilius, cum dicere est orsus,

» Arma uirumq; cano.-

Idē à Sallustio seruatum intellego, cum et ipse, quod paulo est ante di
» ctum, cœpit, Bellum scripturus sum, quod populus Romanus cum Iu
» gurta Rege Numidarum gessit. Atq; ut ille causam susceptæ à se materiæ statim asserit, difficillimos scilicet Aeneæ errores, bellumq; summis uiribus, maximis etiam periculis ab illo administratum, post quos euentus, multiplicesq; successus, urbs Roma esset condita, hoc enim uersus illi præ se ferunt,

» -Multum ille & terris iactatus & alto.

» Sic & hic ipse Sallustius suscepti causam reddit operis inquiens.
» Primum quia magnum & atrox, uariaq; uictoria fuit, deinde quia
» tum primum potentiæ nobilitatis obuiam itum est, quæ contentio di-
» uina & humana cuncta permiscuit, eoq; uecordiæ processit, ut studijs
» ciuilibus bellum atq; uastitas Italiæ finem fecerit. Quid Liuius ab
» exordio quamprimum secundi belli Punici, non'ne heroico quasi quo
» dam cum superalio ait? In parte operis mei licet mihi præfari quod
» inprincipio summæ totius professi pleriq; sunt rerum scriptores, bellū
» maxime omnium memorabile, quæ unquam gesta sunt me scriptu-
» rum, quod Carthaginenses Annibale duce cum populo Romano gef
» sere, nā neq; ualidiores opibus ullæ inter se ciuitates gentesq; contule
» runt arma, neq; ijs ipsis tantum unquā uiriū, ac roboris fuit, et haud
» ignotas belli artes inter se expertas primo Punico conferebant bello,
» & adeo uaria belli fortuna, ancepsq; Mars fuit, ut propius periculo
» fuerint qui uicerunt. Altiores quoq; repetitiones, præsentiq; ab negotio longius remotarum rerum susceptæ enarrationes, & poëticæ, & historicæ facultatis inter se necessitudinem quasi quandā arguūt. Declarant hoc & Virgilius, & Sallustius, alter cum exorditur.

» -Rex arua Latinus, & urbes
» Iam senior longa placidas in pace regebat,
» Hunc fauno & nympha genitum Laurente Marica.
» Accipimus.-

Alter cum Iugurtino in bello, post redditas suscepti à se operis causas, repetendo incipit. Bello Punico secundo, quo dux Carthaginensium Annibal post magnitudinem Romani nominis Italiæ opes maxime attriuerat. Masinisa Rex Numidarum in amicitia receptus à Publio Scipione. Et in Catilinario, Vrbem Romā sicuti ego accepi condidere, atq; habuere initio Troiani, qui Aenea

duce profugi

duce profugi sedibus incertis uagabãtur. Ad hæc quid cognatius quã quod uterq; & Poeta, & Historicus affert in medium causas, edisseritq; rationes ante quàm enarrare quam scribẽdam suscepit rem incipiat. In ipso Virgilius initio explicat errorum ac laborum Aeneæ causas, ac Iunonis irarum.

Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni
Carthago. – Vsq; ad eum uersum,
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Et Liuius. Odijs propè maioribus certatum est quã uiribus, Romanis indignantibus, quod uictoribus uicti ultro inferrent arma, Pœnis quod superbe, auareq; crederent imperitatum uictis esse, quæq; alia de Annibalis indignatione referuntur, ob Siciliam, Sardiniamq; amissas. Idem quoq; indicant descriptiones locorum, gentium, morũ, legum. quod & ipsum Sallustius docuit, cum dixit,

Res postulare uidetur, Africæ situm paucis exponere, & eas gentes, quibus cum nobis bellum aut amicitia fuit attingere. Et Virgilius,

Est locus Hesperiam Graij cognomine dicunt
Terra antiqua, potens armis, atq; ubere glebæ.

Quid autem solutæ poeticæ tam simile, quam Liuianum illud? Eaq; uti rata scirent fore, agnum leua manu dextra silicem retinens, si falleret Iouem cæterosq; precatus Deos, ita se mactarent, quemadmodum ipse agnum mactasset, & secundum precationem caput pecudis saxo elisit. Quid tempestatis illa nimbiq; explicatio? Deinde cũ iam spiritum includeret, nec reciprocare animam sineret, auersi à uento parumper consedere. Tum uero ingenti sono cœlum strepere, & inter horrendos fragores micare ignes, capti auribus, oculis, metu omnes torpere. Nam quid per Musas o uiri optimi ex omni est parte magis illo poeticum? Ex propinquo uisa montium altitudo, niuesq; cœlo propè immistæ, tecta informia posita in rupibus, pecora, iumẽtaq; torrida frigore, homines intonsi, inculti, animalia inaĩaliaq; oĩa rigẽtia gelu, cætera uisu quam dictu fœdiora, utq; poeticũ omnino possis dicere, heroicis etiã numeris res ipsa clauditur, Ingentẽq; fugam stragẽq; dedissent. Fuit enĩ oĩno poeticus Liuius in toto trãsitu in Italiã Annibalis describẽdo, & cum ipse tum uiros equosq; transeũtes Rhodanum describit, ingenti sono fluminis, clamore uario nautarum, ac militum, & qui nitebantur prorumpere impetum fluminis, et qui ex altera parte ripæ transeuntes suos hortabantur, Tum etiam elephantes, qbus primus erat pauor, cũ soluta ab cæteris rate in altum raperentur, ibi urgentes ĩter se, cedentibus extremis ab aqua, trepida

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tionem aliquantum edebant, donec quietem ipse timor circunspicientibus aquam fecisset. Animaduertite adhuc quæso, quibus Annibal milites affatur uerbis. Mirari se qui nam pectora semper impauida repens terror inuaserit, nullas profecto terras cœlum contingere, coli alpes, gignere atq; alere animantes, eos ipsos quos cernant, non pennis sublime elatos, alpes transgressos, ne maiores quidem eorum indigenas, sed aduenas Italiæ cultores ingentibus sæpe agminibus cũ liberis, ac coniugibus migrantium modo, tuto transmisisse. Romam orbis terrarum caput petentibus, quicquam adeo asperum atq; arduũ uideri, quod inceptum moretur? Quid cum ait? Equi maxime infestum agmen faciebant, qui & clamoribus dissonis, quos nemora repercussæq; ualles augebant, territi trepidabant, & icti forte aut uulnerati adeo consternati sunt, ut stragem ingentem simul hominũ, ac sarcinarum omnis generis facerent. Quid etiam? cum cædendum esset saxum illud, arboribus circa immanibus deiectis detruncatisq; struem ingentem lignorum faciunt, eamq; cum & uis uenti apta faciundo igni coorta esset, succedunt, ardentiaq; saxa infuso aceto putrefaciunt, Ita torridam incendio rupem ferro pandunt, molliuntq; anfractibus mollibus cliuos. His haudquaquam grandiora plenioraq; apud Virgilium leguntur, ubi Aeneam ab Antandro in Italiam deuehit, per tempestates, scopulos, Harpyiarumq; portenta, ac Cyclopum, ne cum ipse quidem ait,

Vastumq; caua trabe currimus æquor.
Postquam altum tenuere rates, nec iam amplius ullæ
Apparent terræ, cœlum undiq;, & undiq; pontus. Aut cum,
Tristius haud illis monstrum, nec sæuior ulla
Pestis & ira Deûm Stygijs sese extulit undis.
Virginei uolucrum uultus, fœdissima uentris
Proluuies, uncæq; manus, & pallida semper
Ora fame.–

Ne'ue, cum intonat,

Hæc loca ui quondam & uasta conuulsa ruina
Tantum æui longinqua ualet mutare uetustas,
Dissiluisse ferunt, cum protinus utraq; tellus
Vnà foret, uenit medio ui pontus, & undis
Hesperium Siculo latus abscidit, aruaq; & urbes
Litore diductas angusto interluit æstu. Aut cum,
Horrificis iuxta tonat Aetna ruinis,
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» Turbine fumantem piceo, & candente fauilla,
» Attolitq; globos flammarum, & sydera lambit.
» Interdum scopulos, auulsaq; uiscera montis
» Erigit eructans, liquefactaq; saxa sub auras
» Cum gemitu glomerat, fundoq; exaestuat imo. Quid qđ hic idē Liuius quasi gēmis qbusdā, nūc uerbis oīno Poeticis, nūc figuris ac numeris īsignit orationē, atq; illustrat historiā? ut cū ait, Anceps Mars. Et, Agitare animo bellum. Et, Tela micare. Et, Dempto hoc fulgure nominis Romani. Et, Circunferebant ora oculosq;. Et Pandi agmen coepit. Et, non manes, non stirpem eius conquiescere uiri. Et, Hunc iuuenem tanquam furiam facesq; huius belli. Et, Inde equitum certamen erat. Et, Haec ubi dicta dedit. Et, Cum Poenis bellum pro nobis suscipiatis. Ex his itaq; perpaucis, quāquam uideri haec ipsa multa quidem testimonio atq; authoritate possunt sua, satis tamen ut arbitror factum est ei parti, quam probandam suscepi, haud male sensisse eos scilicet, qui historiam censeant poeticam quasi quandam esse solutam. Quocirca quod cum uoluntate & gratia Puderice fiat tua, horūq; omnium, qui dicente me uel mussantem potius audiere tam attente, &, ut uideo, tantum praeseferunt audiendi studium, ad ea iam transeamus, quae à me potius obseruata quidem sunt, quàm quod ea praecepta quasi quaedam, institutaq; scribendae historiae existimari uelim aut ex me ipso profecta, & tradita. PV. Et me hoc Altili uolente feceris, & his ipsis qui tam intente, atq; auenter audiunt, praecipue cupientibus. Caeterum Marcus Cicero locuples nobis author esse potest, Poetas alia quadam lingua locutos, Itaq; uidendū ēt atq; ētre linquitur, si Poetae alia quàm quae Oratoris propria est locuti sunt lingua, quonam modo historia poeticae erit quasi cuiusdam solutae similis? Locus igitur expurgandus hic tibi prius est, scrupusq; Altili excutiendus, nisi forte post habito Cicerone, Liuius tibi unus satis futurus est ad haec & credenda, comprobanda. AL. Et Liuij testimonio contenti esse unius possumus, & Cicero minime est abijciendus, uir ad omne genus eloquentiae genitus naturae ipsius munere, atq; ipsius Liuij magister, & doctor. Ac tute quidem ipse meminisse potes Ciceronē exigere maius qddā in historia, q̄ quod in Annalibus Pōtificū, aut in Fabij, Antiatis, Caelij, ac Sisennae scriptis appareret. Nam de Sallustio omnino nihil, siue quod post Ciceronis obitum historias is scripserit, siue propter simultates, quodq; ille ipse uiueret, silentio eum praeterijt. Ipsum igitur illud maius qđ à Cicerone desyderatur, praestitere postea eorum studia, q Poeticae ornamenta, et cultum sibi ante

oculos posuerunt scriptitandæ historiæ, nō uerba qdē confragosa illa, et pquā glutinata inter se, theatris apta, nō Senatui, ut Fericlaues postes, ut Hastas belliferratas, ut Spumiuomos fluctus, ut Fluctisona litora, ut talia hæc gignendæ pmulta admirationi inuēta. Sed magnitudinem Poetarum, sed uarietatem, descriptionesq; locorum, ac gentium, sed euagationes, amplificationes, digressiones, ornatum, decorumq; illud præcipue, cui Poetæ in primis uidentur inseruire. An quæso tranandus erat Annibali Rhodanus sine strepitu, clamore, tumultu nautarum, ac militum, sine pauore, et consternatione elephātum, sine casu deniq; unius atq; alterius in amnem è rate beluæ? Videlicet traijciendæ erant Alpes sine tempestate, sine nimbis, frigoribusq;, non frangendum erat incendio prius, insperso post aceto putrefaciendum saxum illud immane, tantis copijs, tamq; excellenti duci obuium? non adeundum promontorium illud immane, cœlo proximum, omnis è quo despiceretur Italia, in cuius uertice constitutus Annibal suos cohortaretur, Romamq; orbis caput illis ostentans diripiendam magnifica etiam oratione obijceret, offerretq;? Hoc sibi uult igitur solutæ poeticæ simulis historia, hoc desiderabatur à Cicerone, hac caruerunt laude et dignitate Cælius, Antias, Sisenna. Ac mihi quidem uidetur Herodotus Poetarum in scribendo instar habuisse, dum contemptis qui ante se scripserant historicis, magnitudinem assecutus est illam & uarietatem, & ornatum, et cultum à Cicerone desyderatum. Et qui dicit Poeticam picturæ esse simulem, nū ideo dicit, aut illud sentit, quod Poeta usurus sit coloribus, quibus pictores utantur, adumbrandis, atq; informandis rerum imaginibus? Quin de uarietate loquitur, de collocatione, de dignitate, uenustate, informatione, habitu, quibus in effingendis rebus Poetæ pictorum more, atq; ad illorum exemplum uti debeant. Nec uerba quoq; non sibi à Poeta quandoq; mutuabitur diligens rerum scriptor, pudenter tamen, ac tenerrimo cum delectu, ui cum dixit Sallustius, Tuba hosticum cecinit. Et, Tela utrinq; uolare. Et, Strepitus armorum ad cœlum ferri. Et, Fors omnia regere. Non'ne descriptio illa Africæ mera est & soluta Poetica? Mare sæuum, importuosum, ager frugum fertilis, bonus pecori, arboribus infœcundus, cœlo, teraq; penuria aquarum, genus hominum salubri corpore, uelox, patiens laborum, plerosq; senectus dissoluit, nisi qui ferro, aut bestijs interiere. An ne tibi Virgilianum illud uideatur aliud, nisi quod solutum non est?

» Durum à stirpe genus, natos ad flumina primum
» Deferimus, sæuoq; gelu duramus, & undis.

Venatu inuigilant pueri, syluasq; fatigant.
Flectere ludus equos, & spicula tendere cornu.
At patiens operum, paruoq; assueta iuuentus
Aut rastris terram domat, aut quatit oppida bello.
Omne æuum ferro teritur, uersaq; iuuencum
Terga fatigamus hasta, nec tarda senectus
Debilitat uires animi, frangitq; uigorem.
Canitiem galea premimus, semperq; recentis
Conuectare iuuat prædas, & uiuere rapto.

Quid cum paulo post idem ait, Africam in initio habuere Getuli & Libyes asperi incultiq;, quibus cibus erat caro ferina, atq; humi pabulū uti pecoribus. hi neq; moribus, neq; legibus, aut imperio cuiusquam regebantur, uagi, palantes, qua nox coegerat, sedes habebant. Quid magis Poëticum dicas, nisi quod Poëticis absq; numeris? Age quæso & aliud, Erat inter ingentes solitudines oppidum magnum atq; ualens, nomine Capsa, cuius conditor Hercules Libys memorabatur, eius ciues apud Iugurtam immunes, leni imperio, & ob ea fidelissimi habebantur, muniti aduersum hostes non mœnibus modo & armis atq; uiris, uerum etiam multo magis locorum asperitate, nam præter oppido propinqua, alia omnia uasta, inculta, egentia aquæ, infesta serpentibus, quorum uis sicuti omnium ferarum, inopia cibi acrior. Ad hæc natura serpentium ipsa satis perniciosa, siti magis quam alia re accenditur. Descendit Crispus Romanæ, ut putant, pater historiæ, descendit inquam ad serpentes, atq; illorum naturam attingit, quæ siti, æstuq; maxime incendatur. Ne hoc mea quidem sententia minus poëtice, perite, ornate, quàm à Virgilio illustre illud de Asilo,

Est Lucos Silari circùm, illicibusq; uirentem
Plurimus Alburnum uolitans, cui nomen Asilo
Romanum est, œstrum Graij uertere uocantes,
Asper, acerba sonans, quo tota exterrita siluis
Diffugiunt armenta. --

Libentissime quoq; ac peringenue Sallustius uerba, figurasq;, numeros item à Poëtis mutuatus est, ab illis præsertim, qui Annales scripsêre, ut cum ait, Signum tuba dat. Et, Ignoto atq; horribili sonitu repente exciti. Et, Iamq; dies consumptus erat. Item, Et sanè Marius illeq;, alijsq; temporibus. qui si, diebus, dixisset, senarium integrum heroum apte, canoreq; fudisset. Illa uero quantopere heroica, Spectaculum horribile in campis patentibus, sequi, fugere, occidi,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

capi, postremo omnia, quæ uisus erat, constrata telis, armis, cadaueribus, & ea inter humus infecta sanguine. Nesciam tamen quonam modo minus hæc extant in Sallustio, nec tam apparent, atq; exposita sunt, quam in Liuio, ut alter quodammodo præseferre uelit artem, Poeticæq; imitationem, alter celare eam, ut tanquam in nubecula delitescat. Et uero Oratoria ipsa quamuis sit à Poetis numerositatem illam generosam, ac dignitatis plenam, ut à primis eloquentiæ cultoribus mutuata, antiquissimusq; dicendi magistris, cum primis tamen rerum gestarum scriptores ea seq; , resq; suas fecere magnificas, ut interdum generositas illa eorum sermonis uideatur solis pene è numeris constare, in ijsq; tantum consistere, ut cum ait Liuius. Nã neq; ualidiores opibus ullæ inter se ciuitates gentesq; contulerunt arma, neq; ijs ipsis tantum unquam uirium, ac roboris fuit, & haud ignotas belli artes inter se, sed expertas primo Punico conferebant bello. Quid his numeris plenius, dignius, addo & generosius? non minus tamen Latine, & haud minore cum ornatu dicentur & copia, siquis dixerit, Nam neq; ualidiores opibus ullæ inter se ciuitates, gentesq; arma contulerunt, neq; in ijs ipsis tantum unquam uirium fuit, ac roboris, neq; ignotas belli artes inter se, sed expertas primo bello Punico conferebant. Verũ subtractis ijs spondeis, & numeris commutatis, omnis illa generositas nescio quomodo interit, deciditq; oratiõis superalium. Atq; his quidem numeris excellit in historia Liuius, & tanquam inter alios exultat. Ne te igitur animi dubium Cicero, aut minus tibi te in hoc constantem faciat, quod Poetas alia lingua usos dicat, scrupulum excute omne, atque ex animo eijce, deq; forensibus illum actionibus, haud de historijs locutum tibi persuadeas uelim. Nam & à Roscio illo motum, gestumq; discendum oratori ad imitandum in agendo ubi causa ipsa exigat, non uideatur esse Ciceroni alienum, nec inficiabimur tamen græcos Poëtas, Oratorijs à uerbis, ac dicendi figuris, quàm nostros multo abesse longius, uideriq; alia quasi quadam lingua locutos. PV. Et perpurgatus est hic à te Altili locus, sentesq; excisæ sunt omnes, & euagari iam tuto potes certis, minimeq; labentibus uestigijs neq; uerendæ offensiunculæ, cum libera à scrupis ipsis sit uia. COM. At ego passurus minime sum Altili euagari te ulterius, exultareq; extra præscriptos fines, cumq; sis ipse Grammaticorum Grammaticissimus, tui te oblitum non præferam, dum quæ princeps est disciplinarum omnium, ut historiæ satisfacias, è iure, authoritate, finibusq; pene eijcis. Grammaticã suis. Habenda est igitur & tibi & nobis omnibus qui hic as

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

sumus illius ratio, conseruandusq; ei debitus in differendo locus, Antoniana lege hoc ipsum sanciente. Etenim idem ipse Cicero Axillā ait factum esse Ahalam, fuga litere uastioris. Quid (malum) si uastior. X'. est litera, si elementum minime simplex, in multis ea cur abutimur? Cur qui Græce est Ὀδυσσεὺς, fuitq; apud priscos Latinos Vlysseus. duplicata. S'. litera, factus est nunc à quibusdam Vlyxes? Cur à sessu hoc est sessione si fiat Sexus, quod sedendo, ut quidam uolunt, occulatur pars ea corporis nostri quæ est obscœnior, literas non retinuit suas? neq; enim. X'. refert. S'. duplicatum, sed tum. C'. S'. tum etiam. G'. S'. Scimus omnes per antiquam fuisse dictionem Pessum, à qua dicti pessuli, quasi pedessum à calcandis pedibus, unde pessundāre, datumq; uerbum ipsum opprobrio atq; ignauiæ, deq; conformatum nomen Pessimus, cur sonum eius euastant. X'. litera accepta? À magno deduxere primi illi magnior, & magnissimus, quæ uoces postea contractis dictionibus, ac subductis literis fuere maior & massimus, cur passæ sunt aures doctissimorum hominum audire tam diu X'. literæ uastitatem? nam si à massa deductum sit nomen maximus, idem erit abusus, cum Massa dicta sit à magno, eaq; fuerit in initio Magnissa, uel græco modo Maza? Cur Elixare? nam à liquo liquas principio fuit liquasso, ut à leuo leuas leuasso, post subtractis literis Lisso, & Elisso, cur inquam & in his uasta assumpta est, atq; asperius sonans litera? Cur in his quoq; Palus, uelum, paulum, talus, mala. L'. mansuetioris literæ loco, accepta uastiore, abusu ex illo, Paxillum, Vexillum, Pauxillum, Taxillū, ac Maxillā dicimus? Quādo concentus ipsius suauitate capiantur aures, mulceaturq; audiendi sensus etiā concidendis quibusdam, atq; decurtandis uocibus. fuit primum à sistendo, sistlocus, post stlocus, factus est postremo Locus, repudiato confragoso sonitu. Eadem deductione & uia à sistendo sistilitis, quod sistendum esset in iudicio ad prætorem, inde fuit stlitis, post litis, ultimo Lis, perconcinne quidem, & commode. An non initio, humani oris pars inferior, quod loquentibus, atq; edentibus, aut etiam hiantibus nobis moueretur, dicta est mouimentum, quæ postmodum fuit Mentum? Quid autem mirum in sono & literis factam esse ruinam? quando in significationibus quoque ipsis haud secus contigerit, neque recentioribus tantum seculis, uerum etiam & priscis. Etenim dictionibus his amabilis, nabilis, flexibilis, uulnerabilis, reparabilis, flebilis, reuocabilis, aptitudo quasi quædā inest ad patiendum, uel innata potius uis quædam apud Latinos homines, non dubitauit tamen Virgilius populo ut morem gereret etiam

aberranti, dicere Penetrabile frigus, quod uim habeat penetrandi. Non alij Poëtæ, Telum exitiabile, quod exitium afferat, non scriptores alij, quibus minus concessum est decedere è uia. Itaq; passim audias, risibilem hominem, hinnibiles equos, sensibile animal, deflexa ad agendum à patiendo significantia, quamuis postremum hoc Lucretiana authoritate non careat. At contra miramur in Virgilio, Incana menta, & Incuruum aratrum, quod in his. In suam augeat significationem, ac si non & Cicero dixerit Infractum, ut qui uehementer esset fractus. Quæ quidem uox, ut nomina omittam, compāgendis, atq; ineundis uerbis augere solet nō imminuere, affirmare non inficiari. Id'q; licet uidere enumeratis uocabus, quæcunq; à litera incipientibus, Inhabito, inambulo, imbibo, imbuo, incido, incutio, indo, induco, inhæreo, inest, influo, infero, ingero, ingluuies. est enim Ingluuies à uerbo ī glubo, inhio, injcio, illido, illudo, immitto, immuto, innatus, innato, inolesco, inhorreo, impello, impingo, inquino, inquiro, irruo, irretio, instillo, instruo, intego, ītorqueo, inuro, inuenio, inuado. Quid tu Summonti deffesso mihi enumerandis his nō affers suppetias? non & ipse grammaticæ locum tueris? SVM. Equidem ego illud ubiq; & sensi olim, & hodie quoque sentio, literatores nostros aberrasse non parum ab antiqua enuntiatione et sermone, concedēdum tamen in plurimis esse populo?usum'q; in multis sequendum, potius quàm rationem aut artem, quippe quæ nata sit ab obseruatione. Atq; deuasta ut litera dicam quod sentio, ea elementum minime simplex est, uerū conglutinatio quædam, atq; ad imminuendū in scribendo laborē inuenta, nam initio cum fuisset in primo casu calcs, lancs, arcs, ut plebes, ut scrobes, ut trabes, quæ nunc sunt Plebs, Scrobs, Trabs, post subtracta litera. I'. mansere calcs, lancs, arcs, inde inuēta noua est figura, quæ una duarū subiret, & uicem literarū, & locum, scribiq; cœptum, Calx, Lanx, Arx, Et quoniam in hunc sermonem incidimus, repetam hac in parte pauca quædam, & si fortasse remotiora, neq; iniucunda tamen, neq; aliena ab umbratili hac, æstiuaq; consessione nostra. Sermo cœpit primum noster ab incultis, et rusticanis, immo agrestibus ab hominibus, utq; eorum erāt res inopes, angustæ, egenæ, sic quoq; sermo ipse inops, minimeq; affluens, uerborum'q; perpaucorum, ac sine ullo prorsus eorum excolendorum studio, & cura. Crescentibus post artibus, atq; hominum rebus, actionibus'q;, quod sermo esset ipse & componendus, & maturandus, factæ sunt præcisiones tum syllabarum, tum literarum non ab ipsis modo uocum principijs, uerum etiam desinentibus à

syllabis. Principio enim constitutiones, formæq; appellationum haud quaquam fuere, quales nunc sunt, finalibus præsertim literis. Nam quæ sunt hodie, Fex, Grex, Dux, Rex, Emax, Vendax, Fallax, Minax, fuere primis illis seculis in casu nominante fecis, gregis, ducis, regis, emacis, uendacis, fallacis, minacis, amputatis, contractisq; post literis, decurtatæ terminationes sunt, utar autem Ciceroniano uerbo. Quare id etiam secutum, ut figura hæc, quod dixi, duplex quidē ea sit inuenta minuendi laboris gratia, scriptumq; fex, grex, dux, rex, emax, uendax, fallax, minax, quæ uoces prius habuerant. cs. aut. gs. Excultioribus enim seculis contraxere Adeps, quod nomen ante adepis fuerat, & Abs, cuius postea locum subijt. Ab. et Ex. cuius loco & uice. E. utimur. & Ast, pro quo quibusdam magis placuit. At. quod sonus ille esset uastior. Quid? quod Donicum fuit, quod nunc est Donec, Sedum, quod est Sed, Sice, quod est sic, Etiam pro quo, Et, Sat quoq; quod fuerat Satis, Lac, quod lacte, Tribunal, quod tribunale, Animal, quod animale, Sal, quod salis, Nil, quod nilum, Far, quod farre. Quid quod forsit pro forsitan, quo non Horatius modo popularibus in sermonibus, sed Propertius in amatorijs ē usus, cum dixit.

Iste quod est ego sæpe fui, sed forsit in hora,
 Hoc ipso eiecto carior alter erit.

Nec uero primarum tantum atq; ultimarum siue literarum, siue syllabarum factæ sunt amputationes, dum aut breuitati consulitur, aut suauitati, uerum à medijs quoq;. Quid nam quæso nunc est Taberna nisi quod olim tabulerna? facta literarum subductione. Quid Venter nisi uehenter? quod se implendo euehat, uel quod uehat in cibum absumpta, unde uentrem exonerare dicuntur, qui excrementa eijciunt, quid Vultus, nisi uoluntus? quod animi uoluntatem indicet, quid Lautus nisi lauatus? à sorde scilicet liber, atq; extersus, quid Coxæ nisi coissæ à coeundo, uel in ipsa libidine uel quod hinc, illincq; coeant ad obscœnas partes, uehendo corpori? Iam uero Fortuna à ferendo dicta & mutatis & subtractis literis, quasi ferentuna, tera Pulla, quasi puluilla idest resolubilis & in puluerem uersa, qualis est tera Campana, ut ait Columella, quæ nequaquam nigra est, ut quidam perperam arbitrantur, sed resolubilis, et putrida, quæq; sæpius arata in puluerem abit. Est & Columna à columine, quæ fuit columina, & à pascendo Pabulum, quod fuit pascibulum, & Panis pascinis, & Pasta panista, & Vinum à uite uitinum, et Vinea uitinea, et à ferendo Ferculum fericulū quod in pom

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

pis ferantur fercula. Poculum item potaculum, Flumen fluimen, Tegmen tegimen. Semen serimen, Discrimen, discernimen, nam prosa quid est aliud quàm promissa oratio? An quæso Meditari est aliud quàm in medio itinere aliquid itando aut agere, aut cogitare, qđ est occupati animi, aliud'q; quàm iter agitantis? Quid est etiam aliud Foenum, nisi fouenum, quo scilicet foueantur animalia hieme, quid Foetus nisi fouetus, quod à matribus foueantur, retinent'q; propterea diphthongũ œ, nam in primo uerbo cum insit litera. O. subtracta. V. litera, relinquitur. œ. An non Postes sunt à positu quasi posites, ac Testis tecum sto, aut pro te sisto, nam & testes sistebant olim apud prætorem. Tela non'ne texula, ut tegula, ut regula, Cliens non'ne coliens, quod patronum utiq; coleret suum, è Romuli constitutione. Castra sunt qui putent à seruanda castitate dicta, ambitiose sane', quippe quæ sint à claudendo, claudebantur enim uallo & fossa. Sic & Casteria locus in triremi, sic etiam uallis illa Caudina, quod sit undiq; clausa montibus, hodie'q; ex eo uocatur Caudium, Sic quoq; & Castellum, quod fossa claudatur & muris. Erant etiam in aquarum ductibus Castella, qđ in ijs aquæ concluderẽtur, unde post largius effluerẽt. Atq; ut à dio Dies, sic à gladio gladies, pro qua est Clades, fuit'q; stratages, pro qua est Strages, & stratagulum, pro quo Stragulum, & stratamen, pro quo Stramen, quin etiam sarriculum, pro quo Sarculum, & nouiper, pro quo Nuper, & sequeculum, pro quo Seculũ, hoc est annorũ multorũ series, ac sequela, qua in uoce q diphthongũ æ. scribũt, male omnino sentiũt, neq; enĩ prima eius producitur quod diphthongũ habeant, sed qđ ueteres Poetæ geminauerunt in ea uoce literã. C. quemadmodum in religione & reliquijs. L. & in propagine. P. cum harum producunt primas syllabas, utq; Lucretius reññicit, & redducit. An quia quod imminutum fuit è literis, cum seculum in initio fuerit ut dixi sequeculum, adiectum sit postea tempori hoc est quantitati? quod in multis alijs est seruatum. Sed dies me deficiat ijs enumerandis. Sermonem autem quo utimur ab agrestibus, ac rudibus cœpisse hominibus, illud declarat potissimum, quod pleræq; è primis illis impositionibus sunt rusticis incomptis'q; à rebus sumptæ. Iam primum Palàm, Sæpe, E' uestigio, rusticorum quidem sunt inuenta hominum, nam quod sæpes spissa essent & densa, dixerunt sæpe pro frequenter, indeq; & sæpissus spissus. E' uestigio pro statim, quasi non minus cito quàm è uestigio pes dimoueatur. Palàm aperte, quod sit aperta quidem, ac protenta pala, nihil'q; cauum habeat, aut complicatum, in quo latere quid collocatum possit. Nam pe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

nes, ideſt in manu, atq; in poteſtate, fuit olim, quod quidem ipſe iura uerim, peneſt, accomodatum rudibus ab hominibus, ex aſinorum & iumentorũ caudis, aut manu prehẽſis, unde fuit Manucapio, aut capiſtro colligatis inuicem. Mos eſt enim alterum iumentum alterius caudæ illigare, ne digrendiendi illis ſit poteſtas, poſt uero detracta litera. T. manſit penes. Et cernere unde Decernere, & Certare, quæ ſenatoria ſunt, atq; imperatoria uerba, indéq; & Decreta, & Certamina, manauit initio à cernendis leguminibus. Et Serere, & Pangere ruris ſunt, arborumq;, & ſeminum, è rure tamen in urbem, aq; à ruſticis ad urbanos uenere, & Series rerum, & Sermo, & ſermocinatio, & Diſſero & Diſertus, & Pangere uerſum, & Pagina, & pagella. Quin etiam literarum Exaratio, quodq; paſtores cogerent pecudes gregatim compaſcere nõ ſparſim, inde Cõpeſcere eſt continere, quodq; uehendis ex agro in oppida & uicos rebus inſtanter darent operã, factum eſt ueheſtigo, quod erat tunc eandem uiam inſiſtere, eáq; ſæpius itare. Nam & uia initio fuit ueha, factum item eſt ueheſtigium, quæ nunc ademptis ſyllabis ſunt Veſtigo & Veſtigium, eáq; ab iumentis, atq; à curribus in ſcolas profecta, à Philoſophis etiam recepta ſunt, Atq; illis quidem ſeculis ſatis habebatur, quali res cumq; appellatione notare, nulla cum eſſet quantitatis, ac temporum, aut ſuauitatis cura, formandis uocabulis. Quam poſt & curam, & cogitationẽ primi Poetæ ſuſcepere, dum urbanitatis ſuſcipiunt patrociniũ, donec Senatus, ac fori maiores agitationes, atq; actiones peperere eam, quæ poſt dicta eſt eloquentia. Qua quidem in explicatione etſi latiſſimus mihi ſeſe offert campus, tamen quod & petenti ſubſidium Compatri uideri poteſt ſatis pro uirili factum eſſe, cum etiam breuis hæc refrigeratio fuerit Altilio noſtro non ingrata, & quod Puderici ſuperalium non eſt contemnendum, quem uideo Grammaticis non ſatis æquum, loquendi poſſeſſionem, tuumq; ad continuandum de hiſtoria locum Altili, & uolens, & libens tibi reſtituo.

AL. Et refrigeratio ipſa fuit mihi pergrata, & te interim uetuſtiſſimas repetentem res iucundiſſime audiui. Nam & ex ijs, quæ explicaſti principijs nata eſt hiſtoria, quæ rudis in initio ipſa fuit, ſine cultu, ſine copia, nulla adhibita artis induſtria, perexigua etiam naturæ. Quippe cum ea cura pontificibus tantum eſſet demandata, ijq; annis ſingulis quæ geſta eſſent, notabant, populoq; exponebãt cognoſcenda. Cui poſt & Piſo, et Fabius, et Cato non ita multum addidere ornamenti, ut generis ſcribendi eorũ magna fuerit à poſterioribus ratio habita. Ne multo qdẽ, ꝗ horũ maior habetur à Cicerone Cæliꝫ,

nec Sisenna eius implet aures, quanq̃ uocaliorẽ is historiã fecit, cui ut Ciceroni ipsi uidetur, maiorem quendam Cælius sonum uocis addi disset. Ad hæc Sisenna parum libero ore locutus Sallustio uidetur. Cum sit historiæ è Ciceronis sententia prima illa lex, ne quid falsi dicere audeat, deinde ne quit ueri non audeat, ne qua suspitio gratiæ sit in scribendo, ne qua simultas. Atque hi quidem progressus Romanæ fuere historiæ ad Ciceronis usq; tempora. Nam de Græcis illi uiderint qui Græce præcipiunt, De qua tamen & Cicero ea attigit, quæ satis esse Latinis nobis uideri possint. Itaq; his sic dictis me uobis reddo, siue admonens, siue innuens, pauca quædam, ut dixi, utq; sum polliciatus, potius quàm ut qui uideri uelim præcepta tradidisse.

Principio, ut natura ipsa rerum generationi consulens suo quodq; in genere perficere, ac consumare nititur, in alijs tamen aliud eius atq; aliud est propositum, sic dictio omnis, & scriptio eo spectat, ut bene consumateq;, et dicatur, et scribatur, alibi tamen hoc est forensibus in causis, ut consumate dicatur etiam ad persuasionem, alibi ad laudationem, approbationemq;, ut in eo genere, quod demonstratiuum dicitur, atq; in historia, cuius prima cum sit lex, neq; in gratiam loqui, neq; obticere odio uera, aut ea dissimulare, efficitur, ut laudentur quæ sint commendatione digna, suo quidem & loco, & tempore, utq; improbentur turpiter, atq; imprudenter facta, alterum sine spe, sine pretio, alterum sine simultate & metu. Ita uti & tuæ pariter, & illius, de quo suscepta est laudatio, famæ, honoriq; pudenter, ac modeste consulas. Nam qui pretio seruit, ac maliuolentiæ, ueritati quonam pacto studeat? Ac mihi quidem in laudando aut improbando uidetur rerum gestarum scriptor iudicis quasi cuiusdam personam debere induere, ne ab æquo & iusto illo recedat, quod est inter præmium, ac pœnam medium. Et quoniam res ab aliquo gestas, historicus sibi scribendas suscipit, primum uidere illud debet, quod dicendi genus sequi debeat, quod tale mihi quidem assumendum uidetur, quale est genus fusum, lene, æquabiliter incedens, neq; ita compressum, ut inops uideatur & languens, neq; adeo amplum, ut intumescat oratio, & uerba ipsa quodammodo exiliant, utq; incedat oratio, nõ saliat, aut titubet, sitq; incessus ipse non muliebris ac petulans, sed uirilis & grauis.

Omnium autem iudicio laudatur potissimum ĩ historia Breuitas, cum ea sit maxime idonea ad docendum, ad delectandum, ad mouendũ. Nam nec docere bene potest, qui loquaciter atq; ambitiose explicat. parit enim loquacitas ac diffluentia ipsa tum comtemptum, tum etiam

ſatietatem, quæ docilitati aduerſantur, ac delectationi. Nam quis omnino doceri uelit, moleſtia tædioq; affectus, nec moueri & agi quo uolumus animus eius poteſt, male qui libenter aut audit, aut legit. Ad hæc nimius uerborum tractus, effuſioq; oratio, memoriæ quàm officiat, omnes uidetis. De quo natum eſt Horatianum illud.

Quicquid præcipies eſto breuis.

Quo hæc igitur, aliaq; uitentur in ſcribendo incommoda & uitia, danda erit opera, ut breuitas ipſa ſit aperta & clara, quæq; apte colligat, non conciſe, lucide, non obſcure. Nam & Cicero in Thucydide, ac Philiſto, qui illũ imitatus eſt, non probat eorum quaſdã ſententias, ut conciſas, ut non ſatis lucidas, quæq; contractione ſua officiant, nimioq; acumine. Equidem hac in parte pudore capior quodam, dicam tamen quod ſentio ingenue, inter uos præſertim, diſſertiones illuſtres illas quidem & puras & appoſitas, eaſdem etiam graueis & ſubtileis, ita tamen, nimio acumine ne officiant, non breues uocandas, ſed accommodatas potius, ſed & æquabiles & temperatas, Arbitrorq; nomen hoc breuitatis inde ueniſſe in uſum uel potius in honorem, quod diffluentia illa & ſuperfluens collectio, rerumq; aggeſtio ac uerborum tantopere improbaretur, ut eius contraria breuitas fauorem eo maiorem inuenerit. Sed non ſit nobis de uerbo ullo contentio, quod in Ciceronis ſonet ore, dum breuitas intellegatur eſſe appoſita ipſa quidem & uerbis ac ſententijs accommodatis, collectione ipſa, nec arcta nec peruagata, in qua perinde ut in agro bene culto, nullæ inſint ſentes. Quin eniteant in ea ipſa omnia, & uireſcant ſuo tempore, ſuo etiam & floreſcant & matureſcant. Hoc itaq; ſiue breue & appoſitum, ſiue æquabile atq; accommodatum dicendi genus, amplectendum eſt hiſtorico, Conſtetq; appellatum breuitatem non quia conciſa & manca, uerũ quod multa complectatur, uerbis non ita multis, quæq; pro rerum, ac ſententiarum complexu appareant etiam pauca. Hoc eſt igitur illud genus quod paulo ante diximus aſſumendum, fuſum, lene, æquabiliter defluens, neq; ieiunum, neq; intumeſcens, atq; corruptum. Etenim fuſa oratio conciſionem lõgius à ſe repellit obſcuritatis ſociam, ſibiq; aduerſantem, atq; contrariã. Lenis, atq; æquabilis aſpernatur, reijcitq; ab ſeſe contortus illos, ambitusq; nimios, ineptasq;, atq; aſperas uerborum collocationes, ſtrepitusq; tum uocum, ac ſyllabarum, tum interruptos hiatus, ut quemadmodum ſedatus amnis feratur curſu tranquillo, nullis contortus gurgitibus, aut ſpumantibus obiectu ſaxorum aquis. Ieiuna uero, atq; inops illa, quaſi glareoſus ager,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

quem afferre fructum potest? quando quod laudandum suscepit, reddit contemptibile illud ac ridiculum. In breui autem hoc, & apposito dicendi genere, in repetendis antiquitatibus, in reuocandis memorijs, in describendis locis, in referendis consilijs, in enarrandis casibus, in proelijs, uictorijs, cladibus memorandis, extollendis praeclaris facinoribus, accusandis, ac deprimendis ignauis & perditis, iudicio uetustatis, magnus & clarus existit Sallustius, nam celeritate facile est princeps. In contionibus uero, habendisq; orationibus non idem uideo esse omnium iudicium, quasi parum habita ratione personarum, hoc est militum, populi, Senatus, ad quos orationes ipsae habentur. ad haec & scrabrosior in illis iudicatur, & concisior in sententijs, & contractus, ac nimium acutus apud quos minime deceat. Quibus autem (quod de eloquente ait Cicero, quod mirabilius & magnificentius quàm disertus, augebit atq; ornabit quae uolet) quibus inquam mirabilior ac magnificentior magis placet oratio, ijs uitandum est dicendi genus insolens, affectatum, tumidum, quibus scatet uitijs Marcellinus, quo in genere scribendi Liuius profecto regnat. Quia uero exempla comparationesq; declarant maxime uirtutes, ac dicendi figuras afferam è Sallustio quos memoria teneo locos quosdam, tametsi quicquid dicit, simplex est & unum duntaxat, ut Horatianis utar uerbis. Loci erunt de ingenio
» Iugurthae & moribus. Qui ubi primum adoleuit, pollens uiri-
» bus, decora facie, sed multo maxime ingenio ualido, non se luxui,
» neque inertiae corrumpendum dedit, sed uti mos gentis illius est,
» equitare, iaculari, cursu cum aequalibus certare, & cum omnis
» gloria anteiret, omnibus tamen carus esse. Ad haec pleraq; tempo-
» ra uenando agere, Leonem atq; alias feras primus aut in primis
» ferire, plurimum facere, minimum ipse de se loqui. Et alibi, Nam
» Iugurta ut erat impigro atq; acri ingenio, ubi naturam Publij Sci
» pionis qui tum Romanis imperator erat, & morem hostium cogno
» uit, multo labore, multaq; cura, praeterea modestissime parendo, &
» saepe obuiã eundo periculis in tantum claritudinem breui peruenerat,
» uti nostris uehementer carus, Numantinis maximo terrori esset, ac
» sanè quod difficillimum in primis est, & praelio strenuus erat, &
» bonus consilio, quorum alterũ ex prouidentia timorem, alterum ex
» audacia temeritatem afferre plerunque solet. Igitur imperator
» omneis ferè res asperas per Iugurtã agere, et in amicis habere, ma
» gis, magisq; eum in dies amplecti, quippe cuius neq; consilium, neq;
» inceptum ullum frustra erat. Huc accedebat munificentia animi,

& ingenij solertia. Singula uerba res pene complectuntur singulas, ipsa quidem ita propria, ut nullo appareant modo conquisita, Structura illaborata, cursus fluens, ac sedatus, sonus lenis, auribus maxime gratus, nihil deniq; quod artem præseferat, Cum tamen oïa sint ex arte, quodq; de Amphionis cithara, murisq; Thebanis in fabulis dicitur, & uerba, & res sponte sua ac natura duce in unum confluunt. Referam & Liuianum de Annibale locum. Nunquam ingenium idem ad res diuersissimas parendum, atq; imperandum habilius fuit. Itaq; haud facile discerneres, utrum imperatori, aut exercitui carior esset, neq; Asdrubal alium quenquam præficere mallet, ubi quid fortiter, ac strenue gerendum esset, neq; milites alio duce plus confidere, aut audere, plurimum audaciæ ad pericula capessenda, plurimum consilij inter ipsa pericula erat, nullo labore aut corpus fatigari, aut animus uinci poterat, caloris ac frigoris patientia par, cibi potionisq; desyderio naturali non uoluptate modus finitus, uigiliarumq; somniq; nec die nec nocte discriminata tempora. Id quod gerendis rebus superesset, quieti datum, ea neq; molli strato, neq; silentio arcessita, multi sæpe militari sagulo opertum, humi iacentem intra custodias, stationesq; militum conspexerunt. Vestitus nihil intra æquales excellens, arma, atq; equi conspiciebantur. Equitum peditumq; idem longe primus erat, princeps in prælium ibat, ultimus confecto prælio excedebat. has tantas uirtutes ingentia uitia æquabant, inhumana crudelitas, perfidia plus quàm Punica, nihil ueri, nihil sancti, nullus deûm metus, nullum iusiurandum, nulla religio. Iudicare his præsertim è locis plane potestis, in Sallustio maius esse breuitatis eius, de qua loquimur studium, in hoc altero rerum adiectis uerbis augendarum. Illi curæ est proprie, simpliciterq; expressa res, huic arcessitum, atq; extrinsecus allatum aliquid tanq̄ excolendæ formæ. Et lenis & fluxu tantum suo incitus placet Sallustio decursus, At Liuio altior paulo, nec tam aliquando sedatus q̄ plenus ac personans, Ille in id intendit, ut natura uideatur duce loqui, hic ut naturæ bonis attulisse ex arte industriaq; uideri uelit adminiculum. Vtq; alter ille uirili & Senatorio incessu graditur, ac pro loco & sistit interdum gradum, & tanquam prospectat longius, metiturq; loca singula. Sic alter hic & gestit quandoq; & uiribus suis lætus exultat, præfertq; robur & artis, & ingenij. Declarat hoc manifestius Lucij Catilinæ de uirtutibus & uitijs descriptio. Locus tamen ille Liuiano huic haudquaquam satis similis. Verum de ijs sit suum cuiq; iudicium.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Quoniam igitur, ut Cicero maximus dicendi author sentit, pura, & illustris esse debet breuitas, atq; ut nos dicimus, aperta, & clara, puritasq; ipsa et claritas uersentur tum in sententijs, tũ in uerbis, è quibus constat orationis contextio, nimirum omni studio fugienda est obscuritas, loquendiq; perplexio, ac dubietas. Euitabuntur autem uitia hæc, si uerba ipsa bene fuerint collocata, eaq; non rancida, non obsoleta, non putida, minimeq; ancipitia, cursus non contortus, non uerticosus, non lubricus, non concisa, aut quasi in uoluolum complicata, ut rustici loquuntur, textura, non spinosa sensa, uerum series ipsa fusa & tracta. Quarum ubi rerum diligens habebitur cura, quasi fugatis nubibus, aperta apparebit ac serena breuitatis species.

Est breuitati coniuncta uel potius cognata Celeritas, adeo in historia laudata, eaq; existere absq; breuitate omnino neqt, De qua innuendũ est aliqd, ne partem hãc aut ægre feratis à me præteritã, aut parũ omnino animaduersam existimetis. Audite quæso studiosissimi uiri quæ à me dicentur, nequaquam tamen ut qui noui hausturi aliqd meo de fonte sitis, sed ut ab eo, q ea potius sit uobis in memoriã reuocaturus, de quibus sæpius eodẽ hoc in consessu non minus copiose, quàm diligenter est disputatũ. Differt itaq; à breuitate celeritas, quod breuitas quocunq; inesse in sermone, & oratione potest, celeritas nec ubiq; nec semper potest. Etenim breuis est oratio hæc, Vbi quenq;
» periculum cœperat, ibi stare. At si coniungas statim. Arma,
» tela, uiri, equi, hostes, atq; ciues permisti, nihil consilio, neq; imperio
» agi, fors omnia regere, Erit utiq; celeritas, cuius etiam persimilis est
» illa, Deinde ipse pro re ac loco sicuti è monte descenderat paula-
» tim procedere, Marium post principia habere, ipse cum sinistræ alæ
» equitibus esse. Est igitur celeritas breuis & accurata siue complexio,
» siue collectio, conglutinatioq; complurium simul rerum, ac uerborũ,
» & quasi partium, quarum una quæq; per se prolata sensum perfi-
» cit, siue ea conglutinatio sit inconiuncta, & absq; copulatione ali-
» qua, ut quas supra posui, siue copulatione constet, ut hæc, Eodem tem
» pore imperator & aciem instruere, et hosti obuiam ire, & milites co
» hortari, et qd facere quẽq; uellet imperare, neq; uoce neq; manu usquã
» deesse. Huius autẽ ipsius cõplexionis partes ac mẽbra interdũ singulis
» è uerbis constant. ut, Arma, tela, uiri, equi, hostes, atq; ciues permi-
» sti, interdum è pluribus, qualis ea, Nam uti planities erat inter
» sinistros montes, et inter dexterã rupẽ, octo cohortes in fronte cõstituit,
» reliquarũ signa in subsidijs collocat. Ex his Cẽturiones omnes electos
» et euocatos, præterea ex gregarijs militibus optimũ quẽq; armatũ in

primam

» primam aciem ſubducit. C. Manlium in dextra, Feſulanum quen-
» dam in ſiniſtra parte curare iubet, ipſe cum libertis & colonis pro-
» pter Aquilam aſſiſtit. Atq; hæc quidem ipſa celeritatis ſpecies minus
apparet, nec tam alliciat lectorem, nihilominus uarietas eſt quæ eam
condiat. Cōtra mirifice trahit ad ſe legentem, ubi partes ipſæ miſtim
» conſtituentur, & è ſingulis, & è pluribus uerbis. ut, Quibus rebus
» permota ciuitas, atq; immutata facies urbis erat, ex ſumma lætitia atq;
» laſciuia, quæ diuturna quies pepererat, repēte omnis triſtitia inuaſit.
» Feſtinare, trepidare, neq; loco, neq; homini cuiquam ſatis fidere, neq;
» bellum gerere, neq; pacem habere, ſuo quiſq; metu pericula metiri.
» Accedat & altera compago. Adhæc mulieres quibus reipublicæ
» magnitudine belli timor inſolitus inceſſerat, afflictare ſeſe, manus
» ſupplices ad cœlum tendere, miſerari paruos liberos, rogitare deos,
» omnia pauere, ſupbia, atq; delicijs omiſſis, ſibi, patriæq; diffidere. Vt
autem naturæ propria, ac peculiaris eſt uarietas, ſic ea ipſa præcipue
multum confert ad decorandam, magnificandamq; celeritatem. Quo
circa uidendum erit, ne idem ubiq; ſit eius tractus, ſed miſtus, & ua
rius, filumq; orationis non unum, uerum aliæ atq; aliæ partiū textu
» ræ. qualis Salluſtianus ille locus. Poſtquam eo uentum eſt, unde à
» ferentarijs prœlium committi poſſet, maximo clamore cum infeſtis ſi-
» gnis concurritur, tela omittuntur, gladijs res geritur. Veterani priſti-
» næ uirtutis memores cominus acriter inſtare, illi haud timide reſi-
» ſtunt, maxima ui certatur. Interea Catilina cum expeditis in prima
» acie uerſari, laborantibus ſuccurrere, integros pro ſaucijs arceſſere,
» omnia prouidere, multum ipſe pugnare, ſæpe hoſtem ferire, ſtre-
» nui militis, & boni imperatoris officia ſimul exequebatur. Itaq; neq;
» omnia eodem, aut ſemper filo contexenda ſunt, aut numerus uarian-
dus non eſt. Cuiq; etiam rei adhibendus eſt modus cunctorum enim
ſenſuum ſatietas mala, aurium uero multo moleſtiſſima. Fuit autē tan
tum uirtutis huius in Salluſtio ſtudium, uti diuinam illam appellare
nō dubitauerit Marcus Fabius, alijs tamē multis et magnis uirtutibus
Liuium aſſecutū, ſcilicet qđ ad hāc ipſam aſpirare minime potuerit.
Neq; tamē nos id aut ſentimus, aut dicimus, qđ eā ipſe Salluſtiano ſe-
qui more contenderit. Sūt enim et dicendi ſua ferrè cuiq; innata ſemi
na, ſicuti et appetēdi, ſtudiorūq; cæterorū. Eſt autē celeritas ipſa tum
grandiū magnificatrix rerū, tum ſubleuatrix humiliū, eadem effuſa
colligit, collecta nūc grauiter, nūc uenuſte pro materia digerit, quæ
multa ſunt, cogit in pauca, quæ rurſus pauca, ornat, inſignit, auget.
Ac perinde ut manus ad agendū, pedes ad inābulandū, innitendūq;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

multis pollent iuncturis, sic & ipsa celeritas suis articulis indefessa, indefatigataq; est. Atq; ut pedes etiã ipsi ad ducendas quandoq; seruiunt choreas, manusq; ad decorandam formã præterquam quod pedes nati sunt ipsi ad incessuum labores, atq; ad ferendum onus corporis, manus fero ad robur, uiresq; exercendas. Sic ipsa quoq; adiuuat, confertq; celeritas ad comptum, ad hilaritatem, ad uenustatem, ad uarietatem deniq; comparandam, naturæ profecto ipsius narrantis appositissimum ministerium. Quæ Liuius dum quærit, alia etiã uia ingressus, atq; profectus est. Cuius uiri multæ profecto magnæq; uirtutes extitere, tum exornandis atq; adaugendis rebus, tum ẽt complectendis, ac uariandis, ut nunquã illi aut res defuisse uideantur, aut ipse rebus defuerit. Deniq; ut nullus post Marcum Tulliũ extitit, qui aures impleuerit audientium in foro, in Senatu, in populo orator, actorq; causarum, Sic inuentus nec dum post Liuium est ullus, ex ore cuius in rebus bellicis terribilem dederit sonitum tuba, nec, ut uaticinor, ex alicuius ore datura est post multa etiam secula. Qualis igitur, & quæ celeritas sit, iudicari ex ijs quæ dicta sunt potest, etsi multa quoq; à me prætermissa sunt, quæ quamuis minutiora, non exiguam tamen laudem afferunt scriptori. Comparatur autem, & constituitur ea tum uerborum, tum rerum copia. Oportet enim peruberem esse eam, perq; affluentem, cum necesse sit, multa, diuersa, uaria hinc atq; illinc apportata, & disquisita colligat, collectaq; quasi pleno è sinu effundat, ut quæ mirabiliter quoq; inuenta uideantur. ueluti cum Sallustius (ut paulo ante retulimus) dixisset, Omnia pauere, non ante subiunxit, Sibi, patriæq; diffidere. quod abunde fuisset per se plenum, quàm iniecisset, Superbia, ac delicijs omissis, quadam cum admiratione & audientium, & recitantium. Et Liuius mira etiam celeritate usus cum esset, in uirtutibus uitijsq; Annibalis exponendis, cum dixisset, Inhumana crudelitas, perfidia plus quam Punica, nihil ueri, nihil sancti nullus deũm metus. nullum iusiurandũ, quo maiora illa omnia faceret, tandem immo quasi è pectore erutum effudit, Nulla religio. Etenim celeritas quasi plenus et profundus amnis multa uehit, et tanquã aquarũ mole rotat, uersatq;. Vitanda tamen confusa, et inordinata permistio, eaq; euitabitur, si partes ipsæ et quos dixi articuli, seperatim ipsi suis quiq; illustrẽtur atq; impleantur uerbis, si uerba apte, & planè explicent res, si loco & ordine subsequãtur suo, si numerorum quoq; recta habeatur ratio, si incessus accursus ipse minime, ut dici solet, pedem offendat. Quid uero hac ipsa Sallustiana copiosius, planius, tractius, aut deniq; numerosius? Ibi pri-

» mum insueuit exercitus populi Romani amare, potare, signa, tabu-
» las pictas, uasa cælata mirari, ea priuatim & publice rapere, de-
» lubra spoliare, sacra profanaq; omnia polluere. Igitur hi milites post=
» quam uictoriam adepti sunt, nihil reliqui uictis fecere. Quippe se-
» cundæ res sapientium fatigant animos, nedum illi corruptis moribus
» uictoriæ obtemperarent. Postquam diuitiæ honori esse cœpere, et eas
» gloria, imperium, potentia sequebatur, hebescere imperium, pauper
» tas probro haberi, innocentia pro maleficentia duci cœpit. Igitur ex
» diuitijs iuuentutem ubi luxuria, atq; auaritia cum superbia inuasere,
» rapere, consumere, sua paruipendere, aliena cupere, pudorem, pudi=
» citiam, diuina atq; humana promiscua, nihil pensi, nihil moderati
» habere, & quæ post sequuntur. Erit igitur celeritas ut minime sor=
descens, ac lutulenta, sic undiq; sibi constans, & conformata, suoq; lo=
co adhibita, integra partibus, iucunda numeris, cursu lenis, rotunda, constituta, magnifica, ac rerum plena, quemamodum piscosus, multarumq; ac liquidarum aquarum fluuius. Locus autem uirtuti est huic maxime aptus, cum multa sese offerunt, quæ breuiter sint pertractanda, aut cum prosequenda magnifice, augendaq; oratione, aut ubi res per se ipsa uidetur exilior. Estq; & uerbis tum honestanda atq; extollenda, tum rebus locupletanda, atq; sententijs, ijsq; extrinsecus allatis. Diximus de Breuitate, deq; coniuncta ei Celeritate, de illo item dicendi genere, quod historiæ uideatur accommodatum, & si non exacte, plura fortasse quam consilium nostrum fuerat, aut quam ab eo qui innuere atq; adumbrare tantum habeat, promissum initio fuerit, Quocirca progrediamur ad reliqua.

Omnino historia, ut Cicero putat, ac natura ipsa docet, partibus constat è duabus, hoc est rebus, & uerbis. Rebus autem ipsis est ordo adiunctus. agendis enim negotijs insunt et quæ prius, & quæ posterius sint administranda. Rerũ enim, ac naturæ ipsius ordine, ut quædam præcedunt, sic etiam sequuntur alia. Ac de rebus quidem ipsis existit enarratio. Verbis autem series earum contexitur, quemadmodum è lapidum strue ædificiorum fabricatio. Ordo est qui materiam omnem prudenter, ac recte disserit, seriemq; passim et uniuersam informat, & singulas eius partes moderatur, ac digerit. Oportet igitur explicationem quidem ipsam esse ordinatam, quo ueritas minime confusa, incerta'ue, aut indistincta appareat. Parit igitur ex sese rerũ ordo eam quæ dispositio & totius, & partium dicitur, cuius ea laus est, ut eius opera & cura, tanquam uno in corpore, omnia suo loco, suis partibus apte, proprie, decore, prudenterq; collocẽtur, terminitaq;

suis finibus totum ipsum partes'q; ita simul uinciant inter se, atq; connectant, ut in unum coacta decenter consentiant, existat'q; uniuersi species tum honesta & grauis, tum blanda & cum dignitate. Habebunt igitur ordo pariter ac dispositio rationem non rerum modo distribuendarum suis in locis, uerum suo quoq; tempore. Cuius spatio & ambitu cuncta comprehenduntur, consistunt'q; quae sunt uniuersa. Et quoniam actio omnis, geritur'q; atq; administratur quodcunq;, id aliquã ob causam susceptum est, Causae nãq; ubiq; antecedũt rerum'q; suscipiendarum fines, oportet rerum scriptorem causarum ipsarum, ac finium cum primis esse memorem, certum'q; earum, ac uerum expositorem. Quibus exponendis summum est ab eo adhibendum studium, maxime'q; diligens cura. Quod'q; causis ijs quae propinquae quidem sunt, aliquid tamen sese quandoq; ostendit antiquius, huius quoq; tanquam principij, nobilioris'q; originis facienda est repetitio. Antiquitas'q;, atq; obliteratio ipsa in memoriam reuocanda, et tanquam exponenda in lucem. ut cum Sallustius, quo Micipsae Regis consilia magis magis'q; in aperto poneret, Numantino usq; à bello repetit, Vt'q; ad Catilinae incepta progrederetur, suos'q; per tramites, coepit repetere ab urbe condita, & quibus primo artibus ciuitas creuerit, & quibus etiam moribus corrupta post iuuentus fuerit, quae corruptio Catilinam ad ineundam coniurationem & traxit, & perpulit. Ipsis autem causis suscipiendi siue negotij, siue belli coniuncta sunt consilia, & hominum qui agendum quippiam decernunt, sententiae, ac uoluntates, quae quod saepenumero sunt diuersae, exponendae eae sunt à rerum scriptore in partem utranq;. ut cum Liuius Hannonem alterius factionis principem inducat inpugnantem Carthaginensis Senatus sententiam de bello inferendo Romanis, creando'q; Annibale duce. Quo fit, ut quandoq; utriusq; patris, diuersorum'q; consiliorũ authores, ac principes inducendi sint altercatim differentes in Senatu, quo sententiae ipsae clariores appareant, illustretur'q; magis, magis'q; historia, & lectores ipsi apertius doceantur de altercationum causis, consiliorum'q; ac sententiarum diuersitate. quod seruauit Sallustius, cum & Caesarem inducat, & Catonem sentientes in Senatu contraria.

Suscepto autem negotio aut bello explicando (nam res gestae plerunq; sunt bellicae) duo statim coniuncta sunt, & pene dixerim agnata, descriptione sua digna, belli dux ipsius, atq; imperator, et uires atq; opes rei publicae, si tum ea magistratibus regitur, aut regis ipsius, ubi sub unius moderatione urbs Regnum'ue temperatur. Itaq; & Liuius ingenium,

uius ingenium, institutionem, moresq; describit Annibalis, Et Iugurtæ Sallustius, ac Catilinæ. Principum quoq; Senatus, & ciuitatis mores qui sint, quæq; instituta, aperienda fideliter, opes item, amicitiæ, societates. His accedit explicatio bellici apparatus tum terrestris, tum maritimi, Quales & quantæ utriusq; partis copiæ, Armorum genera, Equitum, ac peditum numerus, quæq; alia his annexa sunt, atq; à scriptoribus minime omittenda, ut præsagia, auguria, uaticinia, oracula, uisiones, sacrificia transfugia deniq;, atq; explorationes, legationes item, ac legatorum mandata, belliq; ipsius indictio, atq; in dicendi modus ac ratio. Non præterijt Annibalis insomnium illud Liuius, quo uastitatem Italiæ denuntiatam significat, Non Catilinæ epistolam Sallustius, aut Scipionis ad Masinissam, Non uterq; aut Martij uatis prædictionem Cannensi de calamitate alter, alter de imperio Corneliorum familiæ delendo in urbe Roma.

Post uero susceptas expeditiones, ac bellum iam indictum motumq;, quo aperta magis, magisq; sint quæ narrantur omnia, describendæ sunt regiones, loca, situs, qua ducendus exercitus, qua castra metanda, quibus aut campis, aut collibus bellũ administretur, Ordo etiam ipse ductandi aperiendus, ut cum legitur, triplici, aut quadrato agmine incedere exercitum. Flumina quoq; & montes siqui sunt, & illorum naturæ, & siquid in his dignum memoratu ac rarum. Erat
» inquit Sallustius, in ea parte Numidiæ, quam Adherbal in diuisione
» possederat, flumen oriens à meridie nomine Mutul, à quo aberat mons
» fermè milia passuum uiginti, tractu pari, uastus ab natura & hu-
» mano cultu, sed ex eo medio collis oriebatur in immensum pertin-
» gens, uestitus oleastro, & myrtetis, alijsq; generibus arborum, quæ in
» humo arida, arenosáq; gignuntur. media autem planities deserta,
» penuria aquæ præter flumini propinqua loca. ea consita arbustis,
» pecore, atq; cultoribus frequentabantur. Quo igitur & lectorem do
» ceret, & delectaret, remq; ante oculos quasi uidendam exponeret, et
» situm omnem exequitur, & qui situs esset ipsius habitus, & quæ soli
» natura. Et Liuius. Tumulus erat, inquit, inter castra Minutij &
» Pœnorum, qui eum occupasset, haud dubie iniquiorem erat hosti lo-
» cum facturus. Eum non tam capere sine certamine uolebat Anni-
» bal, quanquã id operæpretium erat, quæ causam certaminis cum Mi-
» nutio, quẽ semper occursurum ad obsistendum satis sciebat, contra-
» here. Ager omnis medius erat prima specie inutilis insidiatori, quia
» non modo siluestre quicquam, sed ne uepribus quidem uestitum ha-
» bebat, re ipsa natus detegendis insidijs, eo magis quod in nuda ualle

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» nulla talis fraus timeri poterat. Et erant in confractibus cauæ rupes,
» ut quædam earum ducenos armatos poſſent capere. Horum uterq;
loca deſcribit inſidiarum gratia, aperitq́; & locorum aptitudinem,
& ducum conſilia, & quid uterq; imperator deſignaſſet animo. De
ſcribit Africæ ſitum Criſpus, quo ſcilicet & ſitus ipſe notus eſſet, &
qui amici, qui'ue inimici ex omni prouincia. Cum obſidionem etiam
caſtelli deſcripturus eſſet, licet ignobilis, tamen natura permuniti, ſi
tum ante eius exponit. Haud longe à flumine Muluca, quod Iugur
tæ, Bochiq́; Regnum diſiungebat, erat inter planitiem mons ſaxeus,
mediocri caſtello ſatis patens, in immenſum editus, uno perangusto
aditu relicto, nam per omnia natura uelut opera, atq; conſulto præ-
ceps erat, quem locum Marius quod ibi regis theſauri erant ſumma
ui capere intendit. Vrbium quoq; origines, gentiumq́; primordia
procul repetita, quæ ſint earum leges, qui mores, ſtudiaq́; haud exi-
guam hiſtoriæ dignitatem afferunt, & propter uarietatem ipſam,
& quod peruetuſta atq; à memoria noſtra longius remota uehemen
ter delectant. ut cum Salluſtius Maurorum gentis initia ad Medos re
fert. Et Tacitus Iudæorum nationis antiquitatem commemorat. Qui
bus referendis magna cura, non minore prudentia opus eſt, cum eiuſ
modi pleraq; aut incerta ſint, aut fabuloſa.

N ecubi uero plura, quàm bellicis in rebus accidunt improuiſa, inſpe-
rata, non ante cogitata, præterq́; opinionem, atq; conſilium, eaq́; ipſa
plena nunc terroris, nunc ſpei, modo gaudij, modo triſtitiæ. Itaq; ca-
ſuum fortuitorumq́; in his euentuum magna ſcriptori ratio haben
da eſt. Tempeſtatum quoq;, famis, frigoris, æſtus, peſtilentiæ, periculo
rum in faciendo itinere, in conſerendis manibus. Item audaciæ metus,
temeritatis, ſuſpitionis, inſidiarum, falſorũ rumorum, quæq́; alia in
ter gerendum, atq; adminiſtandũ bellum ſiue conſilio eueniunt homi
num, ſiue caſu. Ex his enim perſpicitur potiſſimum, qualis fuerit ſcri-
ptoris diligentia, atq; ꝓpenſio. Attingenda ẽt permulta, quæ nihil ta-
men ſuſceptam ad hiſtoriã, uerum ut extrinſecus allata nouitate ſua
pariunt & admirationem, & uoluptatem, ſuntq́; condimentum qua
ſi quoddã, atq; ut peregrina uehementer afficiunt. Vt cum Salluſtius
Iugurtino in bello quod ſolum ſuſceperat ſcribendum, aliunde af-
» fert. Per idem tempus aduerſum Gallos ab ducibus noſtris. Q.
» Cepione, & M. Manlio male pugnatum. quo metu Italia omnis con-
» tremuit. Illiq́; & uſq; ad noſtram memoriã Romani ſic habuerunt,
» alia omnia uirtuti ſuæ prona eſſe, cum Gallis pro ſalute non pro glo
» ria certare. Et Liuius, cum belli Achaici aduerſus Meſenen, parti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

" culam sibi referendam assumit. Eius autem uerba sunt hæc. Cuius
" belli causam, & ordinem si exprimere uelim, immemor sim pro-
" positi, quo statui non ultra attingere externa, nisi qua Romanis co=
" hærerent rebus. Euentus memorabilis est, quod cum bello superio
" res essent Achei. Philopœmenes prætor eorum capitur, ad præoc=
" cupandam coroneā, quam hostes petebant, in ualle iniqua cum equi
" tibus paucis oppressus, ipsum potuisse effugere, Tracum Cretensiumq;
" auxilio tradunt. Sed pudor relinquendi equites nobilissimos gen
" tis ab ipso nuper lectos, tenuit. quibus dum locum ad euadendas an
" gustias cogendo ipse agmen prebet, sustinens impetus hostium, pro-
" lapsus equo & suo ipse casu & onere equi super eū ruentis, haud
" multum abfuit, quin exanimaretur, septuaginta annos iam natus,
" & diutino morbo, ex quo tum primum reficiebatur, uiribus admo
" dum attenuatus. Iacentem hostes superfusi oppresserunt, cognitum
" primum uerecundia memoriaq; meritorum haud secus quàm du-
" cem suum attollunt, reficiuntq;, & ex ualle de uia in uiam portant.
Quem quidem locum ita executus est Liuius, ut & funus referat, & honores pene diuinos in eum collatos dicat, & annum eum celebrem morte trium clarissimorum ducum Annibalis, Philopœmenis, Scipionis.

Iam uero cum sit homini data à natura oratio magna cum excellentia animalium cæterorū, ipsorumq; hominum inter ipsos, sitq; orationis propria uis mouere animos, & quo uelit flectere, nuncq; pro re ac loco, à metu trahat ad fiduciam, à dolore ad lætitiam, ab otio, ac mollitie ad laborem. Eademq; fugientes retineat, irruentes impellat, dubitantes confirmet, huius esse memor rerum gestarum scriptor cum primis debet. Itaq; quoties res tulerit, imperatores ipsos inducet, nunc confirmantes suos in periculis, nunc excitantes illos ad ea obeunda, alias exortanteis, alias obiurganteis, & modo præmia proponenteis, modo admonenteis infamiæ, turpitudinis, seruitutis, mortis. Videntur enim eiusmodi allocutiones, quæ nunc ad multos, nunc ad singulos habentur decorare historiam, & quasi animare eam. In quibus quoties res ipsa tulerit, neruos orationis, atq; ingenij sui ostendet rerum scriptor. Nec solum quæ dicta fuisse referuntur ab imperatoribus, uerum etiam ea afferet quæ uerisimilia, quæq; dicenda, tempus, periculum, reiq; ipsius natura postulare uideatur. Vteturq; in increpando acrimonia, in excitando uehementia, in sedando lenitate, in impellendo contentione, in extollendis rebus proprijs, aduersarij deprimendis, magnitudine, ac linguæ suæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

aciæ, rerum ipsarum qualitates, ac ducum maxime personas secutus. Magnificant autem historiam conciones potissimum rectæ illæ quidem, ubi imperatores ipsi & loqui & agere introducuntur, ut quasi geri res uideatur. Adhiberi tamen debent suo & loco, & tempore, suumq; ubiq; decorum retinendum. illa uero trita sunt, ante pugnam instruere aciem, indicare animorum habitum, nunc uictoriæ nunc cladis præsagum. Militum uel strenue in acie, uel ignauiter facta referre, Ducum solertiam, adhortationes, consilia, & siqd strenue manu ediderint memorare. hic fortitudinis, prudentiæq;, illic fortunæ, casusq; mentionem facere. à quo primum cornu aut fuga cœperit, aut uictoria, declarare. Post pugnam ac uictoriam, cædes, captiuorum numerum, uexilla capta, prædam, spolia, direptiones recensere, præmia referre, commendare fortitudinem, accusare ignauiam, miserari humanos casus, uarietatem, ludumq; fortunæ mirari, aut deorũ uel iras uel fauorem, quæq; alia uel euentus natura, uel ratio ipsa rerum laudanda aut uituperanda, iucunde aut ægre accipienda miseranda, aut accusanda docuerit, per ea euagari. Audite quæso Sallustium post Catilinæ male decertatam pugnã. Strenuissimus quisq;, aut ociderat in prælio, aut grauiter uulneratus discesserat. Multi autem qui è castris uisendi, aut spoliandi gratia processerant, uoluentes hostilia cadauera, amicum alij, pars hospitem, atq; cognatum reperiebant, fuere item qui inimicos suos cognoscerẽt. Ita uarie per omnem exercitum lætitia, mœror, luctus, atq; gaudia agitabantur. Et post Metelli præliũ cum Iugurta. Igitur pro metu repente gaudium exortum. Milites alius alium appellant, acta edocent, atq; audiunt, sua qsq; fortiter facta ad cœlum fert. Quippe res humanæ ita se habent, in uictoria uel ignauis gloriari licet, aduersæ res etiam bonos detrectant. Metellus in ijsdem castris quatriduo moratus saucios cura reficit, meritos præmijs more militiæ donat, uniuersos in concione laudat, atq; agit gratias, hortatur ad cætera quæ leuia sunt, parem animum uti gerant, pro uictoria satis pugnatum, reliquos labores fore prædæ. Nec pigeat referre quæ à Liuio dicuntur, post stragem ad Trasimenum ab Annibale editam. Hæc est illa nobilis ad Thrasimenum pugna, atq; inter paucas memorata populi Romani clades, quindecim millia Romanorum in acie cæsa sunt, decem millia sparsa fuga per omnem Hetruriam diuersis itineribus urbem petiere. mille quingenti hostium in acie, multi postea utrinq; ex uulneribus periere. Et post pugnam ad Trebiã factam, primo quid Annibal fecerit, refert. Finis insequendi ho-

» stis Pœnis flumen Trebia fuit, ita torpentes gelu in castra rediere, ut
» uix lætitiam uictoria senserint. Deinde transit ad ea quæ Romæ
» agitabantur post cladis nuntium. Romam tantus terror ex hac clade
» perlatus est, ut iam ad urbem crederent infestis signis hostem uentu
» rum, nec quicquam spei aut auxilij esse, qua portis mœnibusq; uim
» arcerent, uno consule ad Ticinum uicto, altero è Sicilia reuocato, duo
» bus Consulibus, duobus Cõsularibus exercitibus uictis, quos alios du
» ces, quas alias legiones esse, quæ arcesserentur. Quanta uero hac in parte scriptores uarietate sint usi, magis ut appareat, subdam tertium
» quoq; è Liuio locum. Post superatum enim Beneuentanorum in cam
» pis à Sempronio Gracco Hannonem Pœnum, postq; donatos libertate
» Volones, donisq; militaribus Veteranos, atq; ignominiæ nota, quos
» par erat, affectos, Signum deinde Gracchus colligendi uasa dedit. Mi
» lites prædam portantes, agentesq; per lasciuiam, ac iocum, ita ludibũ
» di Beneuentum rediere, ut ab epulis celebrem festumq; diem actis, nõ
» ex acie reuerti uiderentur. Beneuentani omnes turba effusa, cum ob-
» uiam ad portas exissent, conspectis militibus gratulari, uocare in ho
» spitium, apparata conuiuia omnibus in propatulo ædium fuerant,
» ad ea inuitabant, Graccum orabant, epulari pmitteret militibus, et
» Gracchus ita permisit, in publico epularentur omnes, ante suas cuiusq;
» fores prolata omnia. Pileatis aut lana alba uelatis capitibus Volones
» epulati sunt, alij accubãtes, alij stantes, q simul ministrabant, uescebã
» tur. Placuit locos hos duorum ex eloquentissimorum scriptorum histo rijs referre, ut intellegeretis, qua uarietate sint usi rerum explicatores, post eiusmodi strages enarratas, quæ uarietas perlectis etiam prælijs alijs longe maior apparebit. Eadem habenda est ratio in obsidionibus expugnationibusq;, Oportet enim aperire prius naturam & loci, et ciuium, genus obsidionis, ac machinarum, quid intra urbem paretur, quid geratur in castris edocere, dolos, artes, insidias, diurnos, no-cturnosq; labores, ruinas, instaurationes referre, quæq; permulta et obsidentibus, & obsessis aut uirtus contulit, aut fortuna ipsa, diligentiaue, aut neglegentia partis alterius repente obtulit, obiecitq;, uel abstulit, eripuitq; consulto. Liuius cum Thaumatorum situm descri-beret, quam urbem Philippus obsidebat Rex, dum nomen ipsum interpretari uult, locum illum historiæ mirifice illustrauit inquiens.
» Vbi uentum ad hanc urbem est, repente uelut maris uasti, sic immen
» sa panditur planities, ut subiectos campos terminare oculis haud faci
» le queas, ab eo miraculo Thaumati appellati, nec altitudine solũ tu
» ta urbs, sed quod saxo undiq; abscisso rupibus imposita est. Audia-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» mus quæso et Sallustiũ, fortuitam rẽ quanta cũ dignitate sit executus.
» At Marius multis diebus et laboribus consumptis, anxius trahere ani
» mo, omitteret ne incœptum, quoniam frustra erat, an fortunam oppe
» riretur, qua sæpe prospera usus fuerat, quæ cum multos dies noctesq́;
» æstuans agitaret, forte quidam Ligus è cohortibus auxiliarijs miles
» gregarius castris aquatum egressus haud procul ab latere castelli,
» quod auersum præliantibus erat, animaduertit inter saxa reptan-
» tes cochleas, quarum cum unam atq; alteram dein plures peteret,
» studio legendi paulatim propè ad summum montis egressus est.
» Vbi postquam solitudinem intellexit, more ingenij humani, cupido
» difficilia faciendi animum uertit, ut forte eo in loco grandis ilex coa-
» luerat inter saxa, paulum modo prona, deinde flexa, atq; aucta in
» altitudinem, quo cuncta gignentium natura fert, cuius ramis modo,
» modo eminentibus saxis nixus Ligus, castelli planitiem describit,
» quod cuncti Numidæ intenti preliantibus aderant. Exploratis o-
» mnibus, quæ mox usui fore ducebat, eadem regreditur, non teme-
» re uti ascenderat, sed tentans omnia & circunspiciens. Itaq; Marium
» propere adit, acta edocet, hortatur, Et quæ sequuntur. Videtis
quæ sit loci huius explicatio, quantaq́; cum tenuitate ac uerborum
gratia. Non exornauit modo orationem, uerum etiam magnificauit
res ipsas Liuius, cum quasi repente oblatam causam, ab ipso libri il-
lius initio exorsus est, his quidem uerbis, atq; his etiam uerborum nu
» meris. Inter bellorum magnorum, aut uix dum finitorum aut im
» minẽtium curas intercessit res parua dictu, sed quæ studijs in ma-
» gnum certamen excesserit. M. Fundanius, & L. Valerius. TR.
» pl. ad plebem tulerunt de Oppia lege abroganda. Tulerant eam. M.
» Oppius, & T. Romulius. TR. pl. Q. Fabio. T. Sempronio COSS.
» in medio ardore Punici belli. Nequa mulier plus semunciam auri
» haberet, neu uestimento uersicolori uteretur, neu iuncto uehiculo in
» urbe oppido'ue, aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publi-
» corum causa ueheretur. M. & T. Iunius. TR. pl. legem Oppiam tue
» bantur, nec eam se abrogari passuros aiebant. ad suadendum, dissua
» dendumq́; multi nobiles prodibant. Capitolium turba hominum fa
» uentium, aduersantiumq́; legi complebatur. Matronæ nulla nec au-
» thoritate, nec uerecundia, nec imperio uirorum contineri limine po-
» terant. Omnes uias urbis, aditusq́; in forum obsidebant. Viros de-
» scendentes ad forum orantes, ut florente re plublica, crescente in
» dies priuata omnium fortuna, matronis quoq; pristinum ornatum red
» di paterentur. Augebatur hæc frequentia mulierum in dies, nam etiã
» ex oppidis, conaliabulisq́; conuenerant. Iam et consules, prætoresq́;,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

& alios magistratus adire & rogare audebant. Tam multa autem
animaduertenda sunt ab historicis, ut non reliquerit inexpressum Li
uius inenarratumq́; Numidarum equitum, equorumq́; habitum, ac
fœdam speciem. At Numidæ equos conscendunt, & ob equitare sta
tionibus, neminem lacessenteis cœperunt. nihil primo aspectu con-
temptius, equi, hominesq́; paululi & graciles, discinctus, & inermis
eques, præterq̃ quod iacula secũ portat. equi sine frenis deformes, ipse
cursus rigida ceruice, & extento capite currentiũ, hunc contemptum
de industria augentes, labi ex equis, ac per ludibrium spectaculo esse.
Nec Sallustius nõ et ipse faciẽ quoq; ac nidorem Tulliani carceris ex
plicuit. Circiter quatuordecim pedes humi depressus. eũ muniunt un=
diq; parietes, atq; insuper camera lapideis fornicibus uincta, sed in=
culta tenebris, fœda odore, atq; terribilis facies eius. Hos locos ab emi
nẽtissimis uiris sumptos afferre placuit, nõ ut authoritatẽ ab ijs dictis
comparemus nostris, uerum ut præceptorum locum apud uos, quiq́;
hæc è uobis audierint obtineant, utq́; diligentiores etiã multo q̃ estis
efficiamini explorãdis locis alijs, ijsq́; consyderãdis, q̃bus tũ Liuius,
Sallustiusq́; præcipue, tum alij rerũ scriptores historias suas et locuple
tarũt abunde, et insigniter etiam decorarunt. Iam uero post expu-
gnationes direptio et cædes ipsa campũ præbet q̃ latissimum edisseren
di, quæ libido, ira, superbia, crudelitas, dolor, auaritia suadet uictori
bus, quæq́; ꝑpetiẽda uictis atq; expugnatis. Quæ q̃dẽ ipsa clariora
sunt, q̃ ut exemplis sint illustranda. Hi tamen loci præcipue, & scri-
ptoris ingenium quantum ualeat ad mouendos indicant animos, &
quæ sit in eo augendi, atq; magnificandi uirtus, ac dicendi copia.

Illud uero rerum scriptori seruandum maxime, atq; in tota rerũ se-
rie, ut pro locis, rebus, occasionibus, iudicis ipse ꝑsonã induat, ut lau
det, cõdemnet, admiretur, deprimat, misereatur, nunc rideat huma=
nos casus, nunc deploret, demum meminerit, demonstratiuo in dicẽ
di genere se uersari, ac tum laudandi, tum uituperandi onus à se es
se susceptum. Sallustius in explicandis Catilinæ peruersis consilijs,
atque coniurationis apparatibus, quasi dolore uictus prorupit in
hæc uerba. Ea tempestate mihi imperiũ populi Romani multo maxi
me miserabile uisum est, cui cũ ad occasum ab ortu solis omnia domi
ta armis parerent, domi otium, atq; diuitiæ, quæ prima mortales pu
tant, affluerent, fuere tamen ciues, qui seq́; et rempublicam obstinatis
animis perditum irent, Namq́; duobus Senatus decretis ex tanta mul
titudine, neq; præmio inductus coniurationem patefecerat, neq; ex ca
stris Catilinæ quisquam omniũ discesserat. tanta uis morbi uti tabes
plerosq; ciuiũ animos inuaserat. Et post captũ à Mario oppidũ, de quo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» paulo est ante sermo habitus, sententiam quasi iudicialem protulit. Sic
» forte correcta Marij temeritas gloriam ex uirtute inuenit. Et Li-
» uius in explicando ad Capuam militum Annibalis langore, ac de-
» sidia. Maius, inquit, id peccatum ducis apud peritos artium milita
» rium haberetur, quàm quod non ex Cannensi acie protinus ad ur
» bem Romam duxisset exercitum. Illa enim cunctatio distulisse mo-
» do uictoriam uideri potuit, hic error uires ademisse ad uincendum.
» Item post eruptionem ad Nolam à Marcello factam. Ingens eo die
» res ac nescio an maxima illo bello gesta sit. Non uinci enim ab An-
» nibale difficilius fuit, quàm postea uincere. Et alibi, Eludant nunc
» antiqua mirantes. Non equidem, si qua sit sapientium ciuitas, quam
» docti fingunt magis quàm norunt, grauiorem temperatioremq; à
» cupidine imperij, aut multitudine melius moratam censeam fieri pos
se. Eiusmodi autem exempla affatim multa extant, quæ sequenda
sunt rerum gestarum scriptori, sua cum maxima laude & historiæ
dignitate. His itaq; seruandis non laudatorem modo se nobilium
nunc facinorum, præclarissimarũq; actionum, nunc reprehensorem
turpium abiectorumq́; ostendet egregius rerum gestarum expositor,
uerum etiam uirtutis ipsius patronum, admonitorẽq; sapientiæ præ
seferet, & quasi magistrum. quando historia ipsa uitæ est hominũ,
ac rerum humanarum magistra. Idem Liuius, de Annibale Ita-
» lia excedente sic loquitur. Raro quenquam hominem, patriam exi
» lij causa relinquentem, tam mœstum abijsse ferunt, quàm Anni-
» balem hostium terra excedentem. Respexisse sæpe Italiæ litora, &
» Deos, hominesq́; accusantem, se quoq; ac suum ipsius caput execra-
» tum, quod non cruentum ab Cannensi uictoria militem Romam du-
» xisset, Scipionem ire Carthaginem ausum, qui consul hostem Pœnũ
» in Italia non uidisset, se centum millibus armatorum ad Thrasime
» num aut Cannas cæsis, Circa Casilinum, cumasq́;, & Nolam con-
» senuisse. Hæc accusans quærensq́; ex diutina possessione Italiæ est de
tractus. Hic igitur præcipuæ locus, admonere rerũ scriptores potest,
qua animpensione uti debeant, quodq́; adhibere iudicium ac cu-
ram non in enarrandis modo rebus ipsis quæ gestæ sint, sed illis
etiam inuuendis effingendisq́; quæ concipi cogitatione, & colligi
coniectura possunt, pro rebus, negotijs, temporibus, personis, quæ
singula uelle complecti, nec consessus est huius, & uidetur esse satis
admonuisse. Cum præsertim sit hostensum, Historiam Poeticæ ma
xime esse similem, ipsa uero Poeticā naturam potissimum imitetur.

Diximus hactenus de rebus, qbus disserendis fuimus fortasse longio-

res, reliquum est de uerbis, ut dicamus, cum ijs è duobus historia, ut dictum est, constet. Illud igitur uidendum est, primum ut ea sint propria, accommodata, delecta, usitata bonis ab authoribus, pro loco ac re sumpta, quanquam interdum pro rei magnitudine, à Poetis quoq; mutuanda ea sunt. quod frequentissime omnium seruauit Liuius, & Cicero ait Poetam Oratori esse finitimum. Deinde ut ea bene sint oppurtuneq; collocata, ipsáq; ut collocatio sit artificiosa, uaria, multiplex, numerosa, habeatq; rationem non æquabilis solum, sibiq; consentientis texturæ, uerum etiam decursus ac soni. Qua quidem de re aures sunt potissimum consulendæ, Ad hæc summa ea cura expolienda, exornandáq;, ut nec forma ornatu careat extrinseco, nec ornatus appareat, aut neglegenter adhibitus, aut alienus à forma, retineatq; tum uenustatem, dignitatemq; pro re, ac loco, tum etiam grauitatem, ac supercilium. Quarum rerum omnium Cicero optimum se nobis magistrum exhibebit. Vsu uenit autem in componenda historia, quod in ædificandis tum domibus, tum nauibus, multas subinde fieri rerum commissuras, & quasi membrorum inter se coniunctiones, quas prudentia, ordinisq; solers, ac circunspecta ratio moderetur oportet, quæq; & ipsa locorum quoq;, ac temporum rationem habeat, ut post narratas explicate diligenterq; res alias, trans gredia tur ad alias. Indeq; postquam parti huic satisfecerit, ad continuandam regrediatur priorem materiam, rursus ea, quantum satis erit, explanata, reditum ad alteram illam faciat, aut si rei ratio tulerit, ad aliam, moxq; ad aliam. ut cum Liuius, post descensum ex alpibus Annibalis, postq; prælium cum Scipione factum, proditumq; Clastidium, subiungit rem na-
» ualem inquiens. Interim circa Siciliam, insulasq; Italiæ imminen
» tes uiginti quinqueremes cum mille armatis ad depopulandam orã
» Italiæ à Carthaginensibus missæ, nouem Liparas, octo insulam
» Vulcani tenuerunt, tres in fretum auertit æstus maris, Deinde re
» uertitur ad res ab Annibale gestas, postq; Placentinam pugnam
» transit in Hispaniam. Dum hæc in Italia geruntur. Cn. Scipio in Hispaniam cum classe missus. Hæ igitur siue commissuræ, siue diuersarũ in historia rerũ inter se connexiones eiusmodi esse debent, ut partes quæ hinc, atq; illinc explicandæ subiũguntur, sint per se integræ, claræ, minime perplexæ, atq; ab ipso ꝙ primũ initio appareat esse aliæ. quod præstabũt uerba primo loco, & ipsis quasi in foribus posita, qualia sunt, Interi. et, Dũ hæc gerũtur. et, Per id tẽpus, quæq; et Sallustius, et Liuius et cæteri oẽs usurpãt. Itaq; cõmittẽdis, atq; sub

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

nectendis his, primum omnium id uidendũ, uti diuersitas materiæ cõ festim elucescat, intellegaturq; quasi mẽbrum quoddam corporis ab alio membro diuersum, ac nihilominus ut membra nostri corporis neruis complicantur, sic partes hæ uerbis quàm maxime aptis, neruorumq; præstantibus officium, apte inter se prudenterq; iũgantur. Quo circa ad ingenium, atq; à natura tributa dicendi dona, adiungenda est lectio optimi cuiusq; ex græcorum, ac Latinorum authoribus, quæq; ĩ illis cernuntur, apparentq; eminentissima, ad ea tanq̃ ad metam dirigenda est omnis scriptorum opera, & cura, ut similes, ut pares, si superare illos minus ualuerint, aut imitatores saltem boni ut euadant, laudemq; si non primi, aut secundi loci, aliquam quoq; et ipsi certam propriamq; ac studijs suis dignam consequantur.

A c mihi quidem res gestas memoriæ qui mandant, officioq; funguntur tradendi ad posteros res præteritas, non minore fortasse laude digni uideantur, quàm qui leges tradidere uiuendi. Illi enim præcepta, exempla hi nobis tradidere, quippe cum proprium eorum officiũ, ac munus sit, sustentare ingenio suo uitæ nostræ imbecillitatem, atq; mortalitati ire obuiam, ne quantum in ipsis est, dicta, factaq; memoratu digna, resq; præclare, atq; excellenter gestas tempus obscuret, ne'ue eæ oĩno è memoria excidant, quæq; imitatione, atq; cognitione digna sunt, æuo ea ne intercidant, quibus mortale genus ad uirtutem excitetur, & gloriam, ut qui legunt, qui de ijs loquuntur, intellegant omnes quo ore, quoq; animo laudentur honesta, uituperentur turpia, & improba, ut fortunam, ut uarietatem, inconstantiamq; rerũ humanarũ animaduertentes, discant in aduersis esse patientes, ac firmi, in prosperis continentes, et lenes, ĩ deiectionibus, ac ruinis fortes robustiq;, ac spirante fortuna mansueti, faciles, placidi, in opulẽtia liberales, ac benefici, in inopia sorte sua si nõ contenti, saltem nõ abiecti, non squalidi, ut nihil quod accidat homini nouum existiment, nihil repentinũ mirentur, nihil nõ aliqñ reantur aut posse accidere, aut putent non qñq; ẽt accidisse. Macti igitur diuturnitate estote, ac laude rerũ scriptores, quorũ opera et studio effectum est, ut sciamus qui primi Deũ cognouerint, itellegamusq; qbus eũ sacrificijs, uotis, supplicijsq; ueneremur, colamus, placemus. quorũ item beneficiũ, ac munus fuit, ut cognosceremus qui leges tulerint, naturæ secreta aperuerint, artes inuenerint, uiuendi præcepta tradiderint. Quæ dum sequitur genus hominum è syluis, atq; à fero uictu, cultuq; liberum, in urbes se contulit atq; in libertatem. In quibus pietatem, fidem, æquitatem, amicitiam, humanitatem, iustitiam, urbanitatem deniq; omnem

exerceat, seq; homo ipse dijs non modo gratum ipsis, uerum etiam persimilem, inuicem gratuitoq; benefaciendo, reddat.

C onstat igitur historia & rebus & uerbis, uerba uero esse debent, ut ultimo dictum est loco, elegantia & propria & bene, decenterq; collocata & sparsa. Res ipse constant ordine & dispositione, quibus coniunctæ sunt descriptiones causarum, temporum, rerum præteritarum, antecessionumq;, ingenij, morumq; eorum qui bellum administrant, uirium, societatum, apparatuum, Item descriptiones regionum, locorũ, urbiũ, fluminum, montium, etsi qua in illis memoratu digna, Itinerum quoq;, casuũ, euentuũ, pugnarum, quæq; pugnam sequuntur, Ad hæc obsidionum, oppugnationum, expugnationumq;, quæq; expugnationem comitari consueuerunt. Accedũt his pſonæ, laudantis scilicet, aut improbantis, pro re, ac tempore, Lectio item, atq; imitatio. De genere autem ipso dicendi, quale scilicet cõueniat historiæ, dictũ est. De Breuitate similiter, ac Celeritate, quarũ altera est historiæ commendatrix, altera locupletat eam, atq; magnificat. Itaq; plura de re hac loqui, præcipientis est uelle personam assumere. Quo'circa ne mihi sit cum Grammaticæ patrocinatoribus contentio post hac ulla, finem dicendi facio, meq; à promisso absoluo, quando factum est à me, ut arbitror, satis promisso, & fortasse amplius, q̃ iudicari possit esse promissum. PV. Et promissis à te satisfactum Altili confitemur omnes, & disserendis ijs incredibili uoluptate nos affecisti, dum rem sparsam, ac passim iactatam colligis, collectamq; ordine suo, suaq; regula, ac lege sic componis, ut si qui post hac redacturi ea sint in præcepta, facile quidem præstituri id uideantur. Nec his contentus laudes quoq; historiæ addidisti, & quàm ea sit utilis mortalium generi, multa cum grauitate docuisti et copia. Cæterum nesciam uolẽs ne, an neglegens prætereris ea, quæ ad scribendas magnorum uirorum uitas spectant, quo in genere historiæ Græce Latineq; uersati sunt permulti. AL. Atqui Pudericę de toto & integro nos historiæ corpore locuti non de parte sumus, quæ & ipsa ad totius imaginem componi pro natura sua potest. Itaq; ut pauca quædam in hoc quoq; genere scribendi tradamus, quod ipsum Demonstratiuum est genus (nam qui uitam alicuius scribit in locos nunc laudis, nunc uituperationis incidit, cuius rei monitum fecisse eum satis est) tria cum primis seruanda censemus, ut scriptio ipsa sit breuis, sit diligens, atq; etiam grauis, adde si placet et quartũ, ut sit ea q̃ maxime quoq; elegans. Breuitas aũt erit talis ut rerũ summas paucas cõplectatur. Diligẽtia tãta, ut nihil omit

tat, quod iudicetur memoratu dignum. Grauitas item ea, quæ addat explicationi ac dictis pondus, quæq; & authorem rerum & scriptorem commendet. Nam præter ueritatem nihil potest esse commendabile. Quid obsecro tam est aduersum quàm uanitas historiæ? quæ uitæ magistra esse dicitur. Elegantiam icirco dicendi maximam hac præsertim in parte exigimus, quod hæc ipsa scribendi pars permultis sit alijs laudibus, ac uirtutibus caritura. Itaq; compensetur utiq; elegantia. quod deerit de cultu, cæteroq; splendore. Cuius rei Cæsar grauissimus esse potest & testis & monitor. de cuius commentarijs etsi multa in exemplum adduci à nobis poterant, tamen scribendi genus historicum ex omni parte minime complexus est Cæsar, quippe qui materiam et præbere, et relinquere maluerit alijs de se scribendi. Et qui pictor, aut statuarius imaginẽ facturus est, quæ totius referat corporis pulchritudinẽ, nimirũ pulcherrimi cuiusq; uiri speciem sibi in exemplum assumit, non eius qui parte tantum præcellat aliqua, sed qui omnibus. Nam quanquam & Tacitus & Curtius abunde sunt laudibus, ac uirtutibus ornati suis, laus tamẽ omnis Latinæ historiæ penes duos putatur existere, diuersoq; indicendi genere, Liuiũ, ac Sallustiũ. Ad hæc iniquitas temporum Trogum nobis omnino abstulit et Curtium, ac Tacitum quasi mutilatas uidemus statuas, Licetq; suspicari potius ac coniicere, quàm omnino de ijs iudicium aliquod absolutum ac certum tradere. Quid qđ noster paulo ante Actius uno fuit ubiq; ferè contentus Virgilio? uidelicet qđ ab optimo quoq; suo in genere quærenda est semper authoritas. Quod autem (sicuti ex oculis ac uultu coniicio) Prassicius hic noster dicere paratus est aliquid, officiũq; absolutum est meum, dicat pro arbitrio uir & in poetica & in oratoria maxime exercitatus, depromatq; de pectore apprime fœcundo dignũ aliquid seq;, & hoc ipso consessu, ut munus & ipse quoq; suum adimpleat. PV. Atqui et ordo lexq; ipsa sessionis huius id ipsum exigit, & nos omnes non istud ipsum modo petimus, uerum etiam rogamus, atq; exposcimus. PAV. Equidem ex ijs, quæ acute, grauiter, eruditeq; ab Altilio sunt de lege historiæ dicta, quæq; ante Syncerus Poeticas de numeris, ipse uero Altilius de uerbis nuper, atq; ornamentis disseruit, magis magisq; incendor ad inuestigandũ Poeticæ finẽ, quẽ ex ore senis nostri esse Syncerus initio retulit, bene, atq; apposite dicere ad admirationem comparandam. Conuentor autem ad te Parde potissimum, quem dicendi labor non adeo ut hos ipsos delassauit, audientiam primo abs te exposcens, deinde sententiam in his quoq; requirens tuam. PAR. Et audientem me perq; in-

tentum in dicendo habebis, & paratum etiam respondere ad ea, quæ ex me intellegere ipse uoles, aut quid ipse sentiam aperire, si opinionem fortasse meam tentando sciscitaberis. PAV. Principio quod Cicero aiat finitimum esse Oratori Poetam, duo, ut mihi uidetur, cur in eam sententiam uenerit, omnino illum mouere, et & quod uterq; uersatur in dicendo, & quod utriusq; communes sunt laudationes, quod Demonstratiuum genus dicitur, tametsi & deliberationes quoq;, apud Poetas enim tot Deorum concilia, consultationes'q; non'ne hoc nobis palàm faciunt? Habent igitur tum laudationes, tum deliberationes inter se communes, bene item & consumate dicere, suo uterq; in genere dicendi, cum alter solutus incedat atq; promissus, alter astrictus numeris, ac pedibus certa lege cohercitis. Quin uerba quoq; & ipsa sunt inter eos communia. Verum alterius, digna foro ac Senatu, quæq; grauitatem satis est uti sequantur, retineant'q; dignitatem, alterius, quæ magnificentiam, altitudinem, excellentiam'q; quasi quandam ostentent. Neq; enim grauitas comparandæ admirationi satis est sola, ni magnificentia accesserit excellentia'q; & uerborum & rerum. ut'q; ego arbitror, hoc illud est, quod ait Horatius.

» -Mediocribus esse Poetis,
» Non homines, non dij, non concessere columnæ.

Cũ oporteat eos suo in genere excellere, neq; aliter digni eo nomine uideantur. Hoc etiam est & illud quod à Cicerone dicitur, singulis uix seculis bonum Poetam inuentum. Perrara nanq; omnis est excellentia, quod'q; Oratori satis est bene dicere, atq; apposite, id oportet in Poeta sit, ut excellenter. Ac tametsi Oratoris quoq; est aliquando et magnifice, & excellenter, tamen id nõ ubiq; neq; semper, cum Poetæ hoc ipsum ubiq; suum sit ac peculiare, etiam cum in minutissimis, atq; humilibus uersatur rebus. Siqdẽ necesse est & minutissimis, & humilibus describendis rebus appareat etiam eius excellentia. Nã et quæ fuit naturæ excellentia creando in homine, eadem nec minor prospecie illarum ac forma in apibus atq; formicis fuit. Vtriusq; etiã Oratoris, ac Poetæ officium est mouere & flectere auditorem. Verum quo'nam, quo inquam hæc & commotio, & flexio, & maximum utriusq; in hoc ipso studium? Oratoris, scilicet ut persuadeat iudici, Poetæ, ut admirationem sibi ex audiente, ac legente comparet, cum ille pro uictoria nitatur, hic pro fama, & gloria, quæ uidetur sola ac maxime ab hoc scriptorum genere quæri. Et Orator quidem ubi minime persuaserit, potest fine suo contentus esse quod be

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

ne quod apposite, quod consumate dixerit in causa. At Poeta fine omnino defraudabitur suo, nisi in audiētis, ac legentis animo pepererit, infixeritq; admirationem, per quam sit famam, uenerationemq; assecuturus. Nec uero audiētem aut legentem eū nos intellegi uolumus, cui sit admirationi Bauius aut Maximianus, sed cui magnam quoq; mentem Delius inspirauerit uates, uix enim de bono Poeta nisi & ipse auditor bonus Poeta fuerit, iudicare recte potest. Tametsi nescio quomodo à natura ipsa instituti nonnulli, alij in Musicas, alij in pictura, in Poeticis alij, neq; Poetæ tamen ipsi, neq; pictores, aut musicam professi, bonum quid in ea sit arte sentiunt, optimum uero sentire haud poterit, nisi quē ars quoq; cum natura ipsa ingeniosum pariter, atq; solertem fecerint. Quocirca mediocritas illa quæ in rebus plerisq; omnibus conceditur. Poetæ omnino aduersatur, eiq; minime est concessa. Nisi forte dicendi excellentia & magnificentia illa sit uocanda mediocritas in genere dicendi Poetico, quando excellentia dicendi in Poeta ut uacua esse debet inflatione, atq; intumescentia, sic nullo debet modo de gradu suo deijci. Quid quod Oratorem multitudinis præsertim impleturum aures, aut unius iudicis, aut paucorum admodum, multæ illum adiuuare res possunt. At Poeta solis excellentibus, ingenioq; excellenti præditis, sola & una cum excellentia potest satisfacere. Quocirca coniunctus & ipse ratione hac Historico est, quod lectoribus, ijsq; literatissimis uiris nou iudici scribit, aut multitudini. His itaq; permotus senis nostri sententiæ accedo, Poetæ siue finem siue officium esse, bene, atq; excellenter loqui ad admirationem. Quod si Parde probaueris (nam Syncerum id probaturum testificari ea possunt, quæ in initio dissertionis suæ attigit) Altilium sat scio, qua est obseruantia in senem & cultu, minime dissensurum. PAR. Visus es mihi Prassici probandis Poeticis his non minus quàm ex Aristotelica disciplina, ex ipsa etiā rei natura esse locutus, & quod multa sunt Oratori & Poetæ communia, & quod in non paucis etiam differant inte se. De fine uero, officioq; Poetæ siquis aliter sentiat, meo iudicio inuide magis quàm uere sentire uidebitur, dum quod Poetæ ipsi gloriantur se tantum quærere, nomen scilicet ac famam, inuidere illis, & pretium, & laborum tantorū summam uolunt. Et quod in Oratore exigitur bene et consumate, id in Poeta esse debere excellenter, id profecto mihi & uerissime, et appositissime à te dictum uidetur. Nā te obsecro per Musas ipsas perq; tantopere à nostro cultam sene Vraniam, quid nisi admiratio, quid inquam nisi una & sola admiratio quæritur ex magnificis illis, et

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

maxime numerosis uerbis, dictisq́;,

» -Dicam horrida bella,
» Dicam acies, actosq́; animis in funera reges,
» Tyrrhenamq́; manum, totamq́; sub arma coactam
» Hesperiam. maior rerum mihi nascitur ordo,
» Maius opus moueo.- Quid cum?
» -Stabuli de culmine summo
» Pastorale canit signum, cornuq́; recuruo
» Tartaream intendit uocem, qua protinus omne
» Contremuit nemus, & siluæ intonuere profundæ.
» Audijt & Triuiæ longe lacus, audijt amnis
» Sulphurea Nar albus aqua, fontesq́; Velini. Quid amplius?
» Et trepidæ matres pressere ad pectora natos.

Quo quæso et res, et uerba tanta cum industria, et arte inuẽta, et posita, nisi admouendam spectant admirationem? Quo inquam et illa?

» -Assum dirarum à sede sororum.
» Bella manu, letumq́; gero.- &,
» Olli somnum ingens rupit pauor.-

Itaq; non uerbis modo magnificis, sed rebus quoq; & inuentis excellenter, & expressis, admiratio à Poetis quæritur. Vt cum Poetica sicut Historia cõstet rebus, ac uerbis, his utrisq; Poeta ad admirationẽ conciliandam non utatur modo uerũ etiã innitatur. Quamobrem, quod ueritas præstare hoc sola minus posset, ueritatem nunc inumbrant fictis, fabulosisq; commentis, nũc ea comminiscuntur, quæ omnino abhorreant à uero, atq; à rerum natura. ut cum,

» -Fit tortile collo
» Aurum ingens coluber.- &,
» Virginei uolucrum uultus.- &,
» Tertia sed postquam maiore hastilia nisu
» Aggredior.-

Itaq; quæ à te Prassici in tota hac quæstione dicta, & disputata sunt, omni e parte à me, ac summopere etiam probantur, & cum de admiratione loquamur, ne discedamus à cognatis uerbis, mirifice etiam probantur. Quo circa perge ad reliqua. PAV. Quæri autem ab illis admirationem, hoc est approbationem & plausum quasi quendam eorum quæ dicantur, cum animorum admiratione illorum, qui « audiunt, & qui legunt, quæ à te delibata sunt Parde, duo illa potissimum docent, et res, et uerba. Siquidẽ neq; res ipsæ, quales gestæ sunt, perinde atq; ab historicis narrãtur, neq; Poetæ ipsi uerbis semper agũt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

usitatis ac simplicibus, nam & rebus gestis ornatum aliunde, & magnitudinem, & decorem ubiq; fere arcessunt a figmentis uidelicet, ut cum scripturus esset Virgilius nauium Aeneae concremationem, finxit ea quae leguntur de Cybele, de Ioue, de nauiũ conuersione in nymphas.

" -Cum uirgineae, mirabile monstrum,
" Reddunt se totidem facies, pontoq; feruntur.

Quo enim maiora, atq; admirabiliora quae ab ipsis dicuntur appareant, humana ad deos transferunt, fingunt monstra, mittunt insomnia, deos deniq; in homines uertunt. Comparationes quoq; quibus frequentissime utuntur, non magis ad docendum, atq; illustrandum pertinent, quàm ad mouendam admirationem. Quid obsecro sibi uult aliud Cupido in Ascanium? quid Mercurius toties è coelo in terras missus? nisi ut qui legunt, admiratione impleantur? Parum profecto parum erat utiq; Maroni tempestatem describere, quae per se ipsa magna quidem erat, atq; horribilis, sed Iunonis ad Aeolum sed Aeoli ad Iunonem allocutiones admirabilem multo maxime eam faciunt, uẽtorum ipsorum Deo illam exciente. Itaq; intonantur magis quàm dicuntur illa,

" -Cauum conuersa cuspide montem
" Impulit in latus. ac uenti uelut agmine facto
Qua data porta, ruunt, & terras turbine perflant.

Quid excogitatius ad conciliandam admirationem? Re autem uera Aeneas à Lacinio Calabriae promontorio, sacris Iunoni rite prius persolutis soluens, quo praeterita Sicilia ad horas Latinorum classem appelleret, fuit à tempestatibus Drepanum perlatus. Videte obsecro qbus ueritatem commentis concinnauerit, quo admirabiliora cuncta redderet. Verba autem ipsa Poetae, quiq; uere dicuntur Poetae, non solum simul compangunt, aut ea nouant, ut mare ueliuolum, ut syluas comantes horum ipsorum quae nunc à me dicuntur gratia, uerum ea transferunt, nec uerba tantum, sed orationem psaepe omnẽ, Quinetiam & excessum, & superlationem ijs persaepe adijciunt à natura penitus recedentes. ut,

" -Praeruptus aquae mons. &,
" -Vastos tollunt ad sydera fluctus. &,
" Tollimur in coelum sublato gurgite, & ijdem
" Subducta ad manes imos descendimus unda.

Nec uero tenorem hunc comparandae admirationis in grauioribus, ac serijs tantum seruant rebus, uerum in ijs quoq;, in quibus lectorum, atq;

rum atq; auditorum delectatio uoluptasq́; sola quæritur. ut,

» Ambrosiæq́; comæ diuinum uertice odorem Spirauere. &,

» Fotum gremio Dea tollit in altos

» Idaliæ lucos, ubi mollis amaracus illum

» Floribus, & dulci aspirans complectitur umbra.

Singulis pene è uerbis, Venerisq́; è gestibus gignitur uirtus hæc, de qua nobis est nunc quæstio, quã & in docendo, & in mouendo, nec minus in delectando assequi Poetæ omni arte, studioq́; contendunt. Tu uero quid ad hæc Pardæ? nam & grauitatem hic tuam, & iudicandi pondus requirimus. PAR. Ego quidem Paule Prassici censeo te assecutum, quod disputatione hac quæris, ipsis & rationibus, & exemplis, quæ duo non in disciplinis modo, uerum etiam in uita agenda, moribusq́; probandis & laudis, & testificationis secum uim, authoritatemq́; omnem ferunt. Cæterũ quoniã à Syncero de Poetis sermo cœpit, ut ab eo quoq; desinat, reliqua siqua sunt, ab illo potius sciscitare. Quin ut uideo surrexisse eum iam, interrogandi te labore liberabit. ACTIVS. Equidem Parde dicenti Paulo sic assentior, ut semper existimauerim in quacunq; ad dicendum suscepta materia, atq; in dicendi quoq; genere magnitudinem sublimitatemq́; ipsam Poetæ esse propriam, nunquam mediocritate contentam, quod Virgilij agricultura docere planè potest, utq; implere generosos illos spiritus quacunq; ratione Poetæ ualeant, cœlestes etiam res mortalium rebus inseruisse eos, refersisseq́; carmen suum commentis, atq; fabulis, quibus ipsa sublimitas ad summum usq;, hoc est ad admirationem incresceret, hocq́; illud esse, qđ paulo ante dicebatur, alia quadam lingua locutos. Nam cum Oratoriæ sit mediocritas æquabilitasq́; illa quidem dicendi, siquando magnitudinem assumpta est aliquã, per Poeticæ uagatur, atq; exultat campos, ut cognatæ facultatis, sibiq́; finitimæ. Qua in re Cicero è nostris eminuit, Nam historia ubi magnifica esse uult, ubi heroica uideri ac grandis, & figuras, & uerba de Poetis mutuatur. Qua de re multa & erudite, & grauiter disseruisse mihi uisi estis. Cæterum tanta rerum arcessitarum copia, tantus etiam uerborum ornatus, tanta & rerum, & uerborum sublimitas ut desit, necesse est, implendæ tubæ, cantuq́; Mæonio, ni fabulosa commenta affatim ea suppeditent, uerbaq́; fabulosis apta rebus, illisq́; explicandis idonea. Hinc,

» Aeris in campis latis.– Hinc,

» –Cauum conuersa cuspide montem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» At tuba terribilem sonitum procul aere canoro
Intonuit.- An non audientibus nobis illa, capillus ipse surrigitur, animusq; concutitur, & pene horrescit?
» At iuueni oranti subito tremor occupat artus.
» Diriguere oculi, tot Erinnys sibilat hydris,
» Tantaq; se facies aperit, tum flammea torquens
» Lumina, cunctantem, & quaerentem dicere plura
» Reppulit, & geminos erexit crinibus angues,
» Verberaq; insonuit.-

Itaq; dum Poetae haec ipsa & fingunt, & ficta suauiter, magnifice, admirabiliterq; loquuntur, alios ipsi eloqui docuere. Nam imitati eos postea qui causas egere, qui in Senatu de capiendis consilijs disseruere, qui res gestas memoriae mandauere, eloquentiam perfecerunt solutam illam, ac uagantem. Quo fit ut omne dicendi genus à Poetis ca manauerit. Nam & primi doctorum omnium cum extiterint Poetae, omnia quoq; carmine ac numeris sunt complexi, testisq; horum omnium est Homerus, qui quantum ubiq; dicendo ualeat, & suspiciunt docti, & admirantur indocti. Ab hoc Philosophi, ab hoc Phisici, ab hoc & Rhetores facultatis suae praecepta, & aucupati sunt, & auspicati. Solon quas Atheniensibus tradebat leges, carmine auspicatus legitur. Cumq; ipse stultitiam simulasset legendis, ac recitandis in publico uersibus, quos de Salamine bello reuendicanda scripserat, Pisistrato, optimatibusq; omnibus collaudantibus ciues traxit ad abdicandam legem, quae populi totius suffragio constituta fuerat, ne cui unquam de ea re mentionem facere liceret, ne'ue ad populum ferre, idq; capitale esse, Itaq; & decretum factum est, & Solon ipse belli dux delectus. tantum carmine illo suo ualuit. Romanorum Rex Numa uersibus à se de dijs, deq; Deorum rebus compositis, ijsq; in sacris publicis, ac ludis rite decantatis, ferocissimam gentem, dum id assiduus agit, ad mores humaniores transtulit, cultumq; Dei maiorem. Aperuit rerum naturam generi hominũ carmine suo Empedocles, Sideralis disciplinae Dorotheus Sidonius, quos Latine imitati Lucretius, ac Manilius, Christe Optime, quid copiae, quid ornatus, quantus è clarissimis luminibus eius, emicat in altero splendor? rapit quo uult lectorem, probat ad quod intendit, summa cum subtilitate & artificio, hortatur, deterret, incitat, retrahit, demũ omnia cũ magnitudine, ubi opus est atq; decoro, et hac de qua disputatũ est admiratiõe, ut expurgatis rudioribus illis uetustatis numeris, qbus postea Virgilius Romanã illustrauit Poeti-

cam, nihil omnino defuisse uideatur. Alteri uero in Astronomicis, si- qd ornatus, Poeticoq; defuit decori, additum nuper ac suffectum à no stro est sene. De cuius Vrania, ut arbitror, iudicabunt posteri fortasse liberius, quod certo scio, de ea sentient minus inuidenter. Quibus igi tur uerbis aut quo nam ore gestuq; assurgemus Poeticæ? quæ princeps de Deo & disseruit & eius laudes cecinit, instituitq; sacra, unde pri- mi Poetæ sacerdotes uocati, uerbisq; eum placauit, & cantibus, do cuitq; habere rerum humanarum curam, benigneq; cum probis age re, excandescenter cum improbis. Hæc prima excitauit ad uirtutem homines, dũ animæ immortalitatẽ profitetur, hæc è teris piorũ ani mos in cœlum deuexit, impiorũ detrusit in tartara, hæc bonis tandẽ præmia retribuit, malos pœnis, postremisq; insecuta est cruciatibus. Salue igitur doctrinarum omnium mater fœcundissima, Salue iterũ. Tu enim mortalitati occurristi, inuentorum, ac scriptorum tuorum per petuitate. Tu è syluis homines eruisti, atq; è spelũcis, Per te noscimus, per te præterita ante oculos cernimus, per te Deũ sapimus, religionẽq; retinemus, ac pietatem, Deoq; ipsi accepti, supernam etiã in sedem ab eo euocamur, arasq; cum ipso meremur, & templa. PV. Per egre gie quidem Acti, & pie, & sancte, immo & recte admodũ, ut sicu ti à religione sermo cœpit tuus, in religione quoq; idẽ desinat. q̃dq; feruor perfractus est iam canicularis, uocamurq; familiaribus à ne= gotijs, soluentes conuentum hunc, et feliciter abeamus, & recte ualea mus omnes.

FINIS.

P. Summontius Aegidio Augustiniano Eremitae. S.

Nominis tui claritudo ea est Aegidi pater, ut Pontani famae non parum consultum iri uideam, si dialogus, quem ille tibi inscripsit, uenire iam incipiat in manus hominũ. Tantum uero abest, ut ob hanc editionem mihi fortasse quicquam debeas, ut etiam iure coactus rem tibi tuam uidear reddidisse. Accipe igitur me ministro, Pontani tui munus, & te ipsum in illius quasi speculo dicentem intuere, Quodq; facis, propagare me nomen illius conantem adiuua singulari eloquentia tua, qua Christiane mi Cicero animis hominum dominaris. ut intellegant per te omnes, quantus uir fuerit Iouianus Pontanus, siqui sunt, quos praeclara ipsius opera, aut non dum uisa, aut forte parum cognita non moueant. Hoc melius facere quàm tu, nemo potest. Nam cum eloquentium longe sis religiosissimus, id etiã felicitate ingenij consecutus es, ut et religiosorum omnium, quoscunq; haec tulit aetas, idem facile sis eloquentissimus. Vale.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

IOANNIS IOVIANI PONTANI AEGIDIVS DIALOGVS.

COLLOCVTORES SVARDINVS, POETVS, PONTANVS.

SVAR. TAEDES Ipsas agnoscimus, quales urbem intrantibus descripsere nobis, qui portarum præfecti sunt custodiæ, et turrim suspicimus quadrangulam eã quidem, atq; in sublime editam, imminentem'q; quadriuio, atq; in loco urbis maxime celebri et nobili, uocitant'q; eam Pontanianam. Quid? quod titulus nescio quis (neq; enim oculis satis bene utor) cuius nam ædes hæ ipsæ sint, uel declarare, uel etiam attestari nobis abunde potest. Lege obsecro ac recita. POE. De puluere adhuc, et ipse caligo aliquantum. Suffricabo itaq; oculos, excutiam'q; superalia, Ac per Iulianũ hospitalẽ diuum, cuius ab urbis haud procul portis templum uenerati sumus, eius ipsius Iouiani hæ sunt ædes, eius ipsius turris, ac frequentata porticus. Titulum iam examino oculis, acie iam percurro, iam recito.

HAERES, SVCCESSOR, DOMINVS HARVNCE AEDIVM, QVIQVI FVTVRVS ES, NE TE NE PVDEAT VETERIS, NEV PIGEAT DOMINI, HAS QVI SIBI PARAVIT. COLVIT IS LITERAS, COLVIT ARTIS BONAS, COLVIT ET REGES. COLVERVNT EVM PROBI IVVENES, SENES PROBI, PROBAVERVNT ET DOMINI INTEGRITATEM, FIDEM, MORES ANIMI BONOS. ETENIM TALIS FVIT IOVIANVS PONTANVS, PRISCI RELIQVIAE TEMPORIS. VIXIT IPSE ET SIBI ET MVSIS, SIC VIVAS IPSE ET TIBI ET TVIS, SIC LIBERI SVPERENT. QVI SI LAPIDI HVIC INIVRIAM INIVRIVS FECERIS, IRATI DII SINT TIBI. SV. An fortasse ille ipse Iouianus est, solus pro foribus qui deambulat? Idem habitus, idem incessus, eadem statura et comptus, perinde, ac nobis uerbis exculptus fuit, nisi quod pede altero minime claudicat; quod fortasse sobrietas illi abstulit, sanauit'q; diligentia quod casus intulerat uitium, uis'q; illata extrinsecus. Quid quod meditatum nescio quid uel ipse secum immurmurat deambulans, uel mihi ut oculi, sic aures quoq;, et ipsæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

caligant. Admouebo me propius auscultabo propinquius. Pro dij immortales dignam grauitate uiri sententiam, dignum & Poeta, eodemq; Philosopho carmen.

» Desine sollicitare Deum, ac uim afferre precando.
» Cui priuata hominum, cui sit quoq; publica cura.

Nec uero sententiæ huius uis ea est, ut Deo ipsi supplicandum ne sit, sed quod permittenda ei libere nostra sint omnia. quippe qui quid utile quid inutile sit cuiq; & cognitum habeat, & examinatum. Cum sæpenumero & expetantur, & summo etiam cum labore quærantur à nobis quæ paulo post futura sunt minime utilia, ac nonnũquam uel maxime etiam nocitura. Quid quod, ut ipse quidem uides, senilem post deambulatiunculã assedit in hemicyclo? Quó circa per opportunum nobis offertur congrediendi eius tempus, ac salutandi. POE. Peropportunum, ut dicis. Quodq; natu maior ipse quidem es, partibus tuis utere. SV. O' salue multum, ac diutius bonis uiue hominibus bone senex, & quod, ut ex uultu conijcimus, facis, uitam hilariam duce. PON. Et uenire sospites, uos ac ualenteis, est dijs quod agam gratias, & mihi congressio istec uestra grata est ad modum, ac periucundam. Heus autem pueri, situlam capite, frigidãq; haurite è puteo. Vos boni hospites, & nostrum, ut uideo, peramantes refrigerate manus limpidissima hac, et frigentissima. abluite & ora, & oculos. At uos molluscas illas siue nuces, siue persica poma, siue tarentina huc afferte. Sumite iucundissimi uiri has nostris de insitionibus fruges, & sitim sedate, atq; æstus nostrarum è liquore uitium, quæ nobiscum consenuere, eas enim adolescentes penè, seuimus, nec semel etiã iterauimus, effecimusq; nouellas, ac nihilominus ætate nunc queruntur de senecta. Agite igitur haustillate penulli nostri nõ Rhetica illa Virgilij, aut Horatij Cecuba pocula, sed nostratia hæc, tum Sorbinia, tũ Montonica. Mihi credite, refrigeratione ex ipsa laudabitis iuueniles nostros excolendis ijs labores, operasq; pro rusticæ rei institutione, colendiq; arbusti præceptis impensas. Agite optimi uiri iterate sorbillationes, & conquiescite post desudatos labores apud hospitem beneuolentem, & peregrinari consuetum. SV. Mihi quidem ex ablutione refrigerati sunt oculi. POE. Et mihi totum quidem è sorbilatione subsultat corpusculum. PON. Bene habet. considite ambo. uestrũq; uterq; sic existimet, senis huius exiguas esse pro laboribus, proq; eius in reges meritis opes, resq; ipsas domesticas, amicis tamen communeis, ac si non lautissimas, profluentes tamen, atq; amicorum usibus expositas. utimini ijs & hospitij iure, & lite-

rarum. Musarum enim hæ, idest Christi Optimi Maximi sunt munera. Nec uero hilaritudinem hanc in sene tam fortasse mirabimini (quanquam & senectus ipsa per se tristior est, & ego meopte ingenio minus sum iocis deditus, ac festiuitati) quàm, ut arbitror, cõmendabitis, quod mortuo nuper Petro Compatre, quicum annos circiter sexaginta amicissime uixi, coniunctissimis uitæ studijs, ac laboribus, & lætor illum humanis his miserijs potius, quàm molestijs liberatum iam esse, & me propédiem iter idem ingressurum, fruiturumq; eadem libertate, & otio cœlesti illo quidem, ac sempiterno. Sed uos cuiates nam estis, & huc ad nos unde? SV. Mihi patria est Bergomum, nomen Suardino. huic uero Pœto, quo quidem ciue merito gloriantur frequentissimum oppidum quondam Fundi, quos, ni displiceat, appellare ausim Varronianos, quorum in agris hodie quoq; extent hortorũ eius uestigia, famaq; sic teneat, testenturq; ædificia. Iter uero è Roma susceptum est nobis, quo terram hanc uisceremus Sirenum prius altricem, posterius uero Musarum. PON. Amabo hospites peramœni, lenocinari ubi nam tam urbane didicistis, qui me & Sirenum commemoratione, & Musarum, ad uos amãdos etiam non ante uisos nec cognitos, tam blande alliciatis? Et Sirenes illæ quidem loca hæc tenuere, quæ, ut Cicero noster ex Homeri dictis tradit,

» Tum graue certamen belli, clademq; tenebant,
» Græcia, quam Troiæ diuino numine uexit,
» Omnia tum è latis rerum uestigia terris.

Vel, ut Homeri uerba Poeticis sine numeris propriora reddã, sciebãt, quæcunq; in terra gererentur rerum plurimarum parente, atq; altricæ. Et Homerus ipse declarat eadem quoq; loca Musas incoluisse, cum illa ipsa Sirenibus tribuit, quæ sunt Musarum. Quorum enim numinum, nisi harum ipsarum est scire, quæ sit rerũ, quæ in terra fiunt, geruntur, gignunturq; natura? Id quod apertius multo, ac luculentius Virgilius expressit, cum dixit.

» Me uero primum dulces ante omnia Musæ,
» Quarum sacra fero ingenti perculsus amore,
» Accipiant, cœliq; uias, & sydera monstrent,
» Defectus solis uarios, lunæq; labores,
» Vnde tremor terris, qua ui maria alta tumescant
» Obijcibus ruptis, rursumq; in se ipsa residant.
» Quid tantum oceano properent se tingere soles
» Hyberni, uel quæ tardis mora noctibus obstet.

Quæq; alia maximo à Poeta, tanta cum grauitate & uerborum, & sententiarum referuntur. Sed me fortasse ad hos ipsos congressus prædia inuitant mea Virgilianis finitima. Cum etiam illorum cultrix Patulcis fuerit nympharum hortensium peritissima, cuius uiculus ipse hodie quoq; nomen retineat, meorum uero Antiniana, non tam hortensium deliciarum perita, quàm siue admiratrix, siue studiosa. Sed quid quod in hac ipsa Musarum commemoratione, uestrum utrunq; lacrimas uix tenere iam uideo? SV. Equidem ego, pro Pœto quoq; ut respondeam, ipso musarum nomine excitus sum ad lacrimas, Mariani heremitæ memor factus, qui nuper maximo cum desiderio Christianorum omnium, Italiæq; præsertim totius, his in locis diem obiens, naturæ concessit. Dum Musas in ijs Chistianas & colit uenerabiliter, & illarum secreta per diuorum templa, per'q; ædium sacrarum pulpita mortalibus & enucleatissime aperit, & suauissime etiam decantat. PON. Sistite amabo lacrimas, ac uiri potius manibus gratulamini, qui nunc cœlestibus cum Musis arcana dei introspicit, uel fruitur illis potius, ea'q; Aegidio coniunctissimo sibi homini Musas per ipsas inspirat, quarum hic sacra Christiano etiam ritu, & pientissime colit, & decreta etiam elquentissime interpretatur, diuulgat'q; inter populos, ut ea quæ nuper Lustricis diebus in conuentu innumerabili etiam cuiusquemodi generis mortaliũ edissertauit, quæ nunc si retulerim (sat scio) nom me exiguum uobis Mariani obitus solamen allaturum. nequaquam tamen ut quim assequi ac copiã dicentis eius ualeam, Siquidem sermo hic noster porticibus tantum assuetus est, paucorũq; confessionibus. Cum illius ex ore uideri possit scatere fontis, fluminaq; ingentia demanare. Verum degustatione ut ex ipsa intellegatis, quem Marianus successorem reliquerit, quenq; sibi post illius obitum Christianæ Musæ antistitem cooptauerint. Dicam igitur, hunc quoq; fructum referendis ijs uobiscum ẽt ipse collecturus, quod conceptum interim ex itinere, æstiuis'q; pulueribus laborem ac molestiam sedendo, atq; audiendo leuabitis.

Sermo Aegidij ad populum.

Nequijt o'uiri Christiani uetus illa philosophia, boni ipsius speciem intueri, uel bonum ipsum potius et summum, et consumatum. Quippe cum Christus esset neq; ab antiquis philosophis uisus, neq; ab illis aut auditus, aut cognitus. Ille nanq; ipse, ex illo'q;, per'q; illum, bonũ

existit ipsum, deq; illius fonte bonitas omnis manat, defluuntq; bonorum omnium riui. multo autem minus potuit ueritatem agnoscere, quando idem ipse Christus ueritas est, nec bonum aut uideri, aut intellegi nisi per ueritatem potest. Idem ipse igitur Christus & ueritas est, & bonum, in eoq; utriusq; & ueri, & boni collocata est species, ex eoq; et uerum demanat & bonum, ac per eum & ueritas ipsa agnoscitur, & boni ipsius natura qualis sit, quæq; etiã siue species eius, siue idea. Minime uero omnium, uetustas illa in tenebris constituta cum esset, uersari in luce potuit. Veritas autem ipsa luculentissima cum sit, neq; quicquam aut sciri, aut intellegi nisi per ueritatem queat, sitq; ueritas ipsa Christus, nimirũ & lux ipsa Christus est. Idem igitur Christus & bonum & ueritas & lux est, idem quoq; & uita. Viuere enim uere dicendus is est, qui & solũ quidem, & semper est, qui autem est eiusmodi, semper uiuit, quoniam semper est. Cum cæteris quidem omnibus usu ueniat, aut esse quandoq; cœpisse, aut aliquando contingat fore. Quin et quæ fuere, et quæ futura sunt, quæq; aliquando cœperunt, ab eo necesse est esse, utq; & fuerint & futura etiam sint ab illo, qui semper ipse quidem est, deq; eo tantum dici & recte, et uere quod est, potest. Ille igitur ipse uiuere solus dicendus est, illi etiam soli uitæ nomen ascribendum. Quis hic autem nisi Christus est? qui cum patre quidem suo semper est, ad eum ipsum si respicias, sin ad homines, & fuit cum patre ipso semper, & cum eodem ubiq; futurus est. At mortuus est Christus. nobis quidem, ac corpori mortuus, sibi uero nunquam. Qua enim uia moriatur qui ipse quidem uita est? quo etiam pacto extinguatur qui lux est? quo'ue modo esse desinat, q & solum & semper est? At pependit in cruce. pependit autẽ quia uoluit, uoluit uero quia bonus est. Quid hoc igitur mirum? quãdo ipse etiam bonum est, cum boni ipsius proprium sit beneficere. Quod'nam autem beneficij genus conferri maius potest ab urbium rectoribus, ac populorum, q̃ ut pro eorum salute, uitam ipsi suam obiectent periculis? Atq maius fortasse beneficium illud fuit uoluisse nasci, subireq; hominis munus, quàm mori, nam ex quo subire hominis conditionem uoluit, ut mortem quoq; adiret, par quidem fuit. quando hac ratione succurrere hominum generi maxime uoluit, neq; maius homo homini conferre beneficium potest, quàm ut uitam pro illo obiectet. Deus igitur cum sit ipse beneficentissimus, quo nullum profecto beneficentius sit, conferre in hominẽ munus decreuit. An fortasse ut parum pius, ut generis hominum neglector, quorum quidẽ

esset amantissimus, quos ipse in lucem genuisset, quo uitæ fruerentur muneribus, eosdem pateretur à tenebris submergi, et sub morte perpetua laborare caligantes? Inter tyrannum quidem, bonumq́; rectorẽ, ac Regem hoc interest, quod ille asper, acerbus, insolens i subiectos est. incedit stipatus satellitibus. nõ patitur se ab illis adiri. insectatur illorum flagitia, non ut corrigat, uerum ut rapiat, torqueat, enecet. At hic & commonefacit errantes, & clementia in illos utitur, ac non solũ in conspectum admittit, aditum ad se petentes, uerũ ægrotanteis illos uisitat, dolẽteis præsens solatur, aduersis in rebus corá et adhortatur, & illis adest, participemq́; sese mœroris exhibet, ac molestiarum. At Deus optimus & principibus, & regibus omni genere humanitatis, beneuolentiæ, caritatisq́; maior, ac potior est. Voluit igitur quo parte ex omni munus suum impleret, subire hominis officiũ, & ut homo quoq; inter homines uersari, caritatemq́; suam, quo maiorem ostenderet, pati etiam illa quæ essent hominum. Quid tu hic oblatrabis o' ingratissime homuntio? An quod necesse esset Deum illa pati? In Deo tu ne mihi, eiusq́; in uoluntate necessitatem prætendis, qui nullis indigeat, nullã aut parem timeat, aut maiorem potestatẽ? Quam tu necessitatem deblateras? beneuolentia illa quidem fuit, pietas, amor, caritas. An Decios, patrem, filium, nepotem necessitas traxit pro Romano se ut populo deuouerent? An alios etiam ciues, popularesq́; inclytarum & urbium & populorum? amor mihi crede amor, & boni publici studium traxit illos ad mortem uoluntariam. Incurrit sponte in uenatoris spiculum lea, pro tuendis catulis, incurrunt sues, neq; omnes tamen aut sues aut leæ, sicuti inter ciues nec omnes quidem pro patria ruunt in ferrum, aut, ut Virgilius ait, pro libertate, sed optimus, ac generosissimus quisq;. Videlicet Deus Optimus Maximus pientissimus beneficentissimus uinci se ab optimo ciue patietur, cum ipse non ciuium aut contribulis sit, aut æqualis, aut ut è multitudine unus, uerum pater, educator, rector. Quid igitur de necessitate oblatras? quæ caritas quidem est, ac paterna etiam caritas, ac tanto etiam paterna affectione maior, quanto Deus ipse rebus omnibus præstat, nulliq́; aut indiget, aut subiectus est, minimeq́; aut precaria eius potestas est, aut uicaria, sed omnium ut maxima, sic etiam arbitraria. At quis cogat deum humanas subire sollicitudines atq; affectus? nulla profecto uis, eadem quasi tamẽ Deũ inducit caritas, quæ & hominem patrem familias inducat, tranato mari, periculosissimis exanclatis procellis, ac laboribus alijs, in Libyam enauigare ad gentes nationesq́; prorsus ignotas atq; inhuma-

nas, quo liberos tueatur, locupletetq; rem familiarem. Paulinus Nolanus Episcopus mulierculæ commotus precibus, filium eius quo redimeret a praedonibus, in Africam profectus est. Videlicet ab hominatione in hoc ipso officij genere, alijsq; pietatis, ac beneficentiæ Deus uincetur muneribus? An quem Deus ipse, effinxit hominem, quẽ imaginem ac similitudinem referre sui ipsius in teris uoluit, quem animalibus præfecit cunctis, aspernabitur, ciusq; res negliget, contemnet, destituet? nec periclitanti ei succurret, afferetq; suppetias? Succurrit autem ei, & in Christo, ac per Christum. Credidit antiquitas omnis Palladem Iouis e capite genitam, quo numerum augeret dearum, perq; eam hominibus sapientiam ostenderet. non credes Deum ipsum, ac uerum Deum rerum, rerumq; creatorem omnium p Christum filium succurrisse mortalibus, in ruinam prolabentibus? p illius sapiẽtiam liberasse ab erroribus, in quibus immersi erãt, restituisseq; in antiquam gratiam, per pœnam ac supplicia? quæ ille uolens sciens, libensq; perpessus est. Credidit gens omnis, credidere feræ etiam nationes, atq; exleges, e Deo genitos, qui insigni aliqua uirtute præditi essent. Potuit igitur uirtus aliqua rara quidem illa, atq; excellens id efficere, ut dij a cæteris illi esse crederentur. Tu uero in hoc hæsitabis, dubitabis, nullo modo credes, ut pro humani generis salute, Christus sit e Deo Deus, e luce lux, e salute ipsa salus facta mortalium. Credidit præcipue Aegyptus, Diuino ex afflatu puellas concipere, atq; hac ratione a Dijs & posse, & solere homines gigni, magni alicuius negotij ac boni gratia. Tu autem in tanta perditione mortalitatis uniuersæ hominum, non credes Deum eorum creatorem uoluisse illis prospicere? Hoc igitur inhæsitanter credamus. hunc Deum fateamur, ueneremur, colamus. huic consilia nostra omnia, actionesq; permittamus, Et quæ fides necesse est cunctis ut præsit disciplinis, eam religioni quoq; adhibeamus. sine qua nec ueritas nota esse nobis potest, nec boni ad nos pars ulla ptingere, nec tantis in tenebris lux certa splendescere, deniq; nec uitalis uita duci, cum alia ratione uita ipsa mors sit, mors uero omni e parte miserabilis, ac perpetua.

PON.

Hæc igitur per Christianas Musas Aegidio Marianus cum diuis agens inspirat. Quocirca eius commemoratione desinite obsecro lacrimari, quin illi ipsi potius gratulandum ducite, quando consecutus est per mortem, quod uiuus per sudores maximos, plurimasq; uigilias assequi laborabat, Ac terræ quoq; huic gratias

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

agite, è qua mortalibus exuperatis laboribus in cœlum euolauit. ubi sanctissimis cum uiris agens luce fruitur non solis quidẽ eius, mundum qui illustrat uniuersum, sed luce ea, quæ è Dei mente profundens sese, & fouet eos, quos ad se euocauit, et inuitat cæteros, qui Dei ipsius memores, lucem eius intueri uolunt, ac per eam tenebras mortalitatis effugere. Mihi quidem (nesciam fortasse an parum Christiano è ritu, forsan & supra quàm Christianum decet hominem) uenit in mentem, in Mariani memoriam hymnum ludere, in'q; eius honorem decantare cum familiaribus, quem quia non displiciturum uobis intellego, referam in hoc præsertim otio. Is autem talis est.

» Qualis Alphei liquidos ad amnis,
» Siue Meandri uiridante ripa
» Concinit serum moriens, in ipso
Funere cygnus,
» Talis ad plectrum, ad thyasos deorum
» Ludit in cœlo Marianus, ipsa
» Morte uicturus Marianus, ipso
Funere felix.
» Ipse sis felix, faueas'q; nobis,
» Ipse ades fessis Mariane rebus.
» Tu preces audi miserorum, & iras
Siste Tonantis.

Ego uero ornatissimi uiri, ita quidem mihi semper persuasi, & pene exploratum duxi, opinionẽ eã, quæ à leuissimis qbusdã hominibus probata & culta inoleuit, de animorum deliquatione, nuperrime à minutissimis quibusdam Græciæ philosophis, ac Cyrenaicæ renouatam. quæ esset ab ignorantissimis Persidis, ac Iudeæ physiologis tum ob ignorantiam, tum ob uitæ morum'q; lasciuiam multo ante excitata, cum sanctissima illa, uetustissima'q; immortalitatis opinio cum hominibus simul ipsis ab initio increuisset, quemadmodum & religio, quæ nobis ipsis à natura est insita. Quæ nam enim tã feragens est, tam'q; moribus et cultu barbara? quæ non in Dei cultum aut admittat tradita ab alijs, aut non & ipsa quoq; excogitet, quæ ad deorum maiestatem colendam magnificandam'q; conferre intellegat, et illorum cultu digna esse, sibi habeat persuasum. Memini Luciolum filium uix quadriennem, in sinu nutriculæ quiescentem animaduertisse per fenestram in clarissimo sole repente è cœlo defluxisse

pluuiam

pluuiam grandioribus guttis, quæ à sole illustratæ mirificè splendescebant, miratumq; rem tantam aliquantum fuisse, moxq; ad me conuersum dixisse, An o'tata Deus illic est? Adeo itaq; à natura inest homini religio, ut quadrinnus puer de cognoscenda Dei natura esset sollicitus, à splendore illo luculentissimo adductus, sibi ut persuaderet, Deum illic inesse. Ab initio igitur homines, post obitum optimorum siue Regum, siue ciuium, siue institutorum, siue etiam doctorum hominum, manes eorum uenerati sunt, eosq; inter diuos retulerunt, posueruntq; aras illis ac tēpla, nec Græci id modo seruauere, ac Latini, sed nationes (ut dixi) omnes, etiam feræ, atque immanes. Atqui hoc nequaquam fecissent, nisi apud eas immortalitatis animorum uiguisset opinio, quæ quibus si defuisset, an sollicitari eos tantopere par fuisset in illis præsertim, quæ nihil ad ipsos attinerent? Nam cur obsecro introductum esset in funeribus, orare Deos pro mortuorū manibus, illorumq; pacatione, atq; accessū ad pios, ac felices locos, simul si cum corporibus & animi interissent? Vt igitur sanctissima, sic antiquissima etiam, ac naturalis est de animi immortalitate opinio, contra ut uiciosissima, maximeq; profana, sic ēt nuperrima mortalitatis, habuitq; ortum non à populo, rudioribusq; hominibus, quod minus fortasse mirum haberi posset, uerum à perditissimis quibusdam literatis, qui & ingenio abusi sunt, & literis, non aliter q̄ qui gladiū inuentum ad usum uiuendi, ac securim, & cultrum conuerterunt post ad rixas atq; homicidia. Itaq; & ingenio, & natura abutitur, ac dei immortalis dono, qui aliter de animorum natura sentit, quàm illi ipsi sensere qui rerum origini propiores fuere, ab initioq; et urbes constituere, et conuentus hominum, honoremq; habendū decreuere sepulcris, prosequendosq; funeribus mortuos. Equidem ego maximum semper impietatis esse genus duxi, inhonoratos præterire eos sinere, diem qui obissent. Cum uideam infestissimos exercitus post conflictus, cædesq; teterrimas ac truculentissimas, sepeliendis mortuis indutiarum dies decernere. adeo quem in acie occidit uictor hostis, honorem post illi sepulturæ, atq; inferiarum non denegat. Quo'circa in bene constitutis & urbibus, et familijs, annua sacra statis etiam diebus, soluendis inferijs decreta sunt. quod quid est aliud, quàm manifestissimus gentium quidem omnium consensus in declarandam animorum perpetuitatem. Nec uero commendandū, siquid pietas ipsa suasit superstitiosius, quod tamen ratione corrigendū est, tametsi cum rusticanis, minusq; excultis gentibus, ac populis agendum est fortasse minus exculte, in sacrificijs ac solennibus pompis. quemadmodum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

& in cultu corporis reiq; familiaris agresthore illo quidem, nec tam polito. Scripsit Augustinus libellum de cura ergā mortuos adhibēda. quid ni uir ad hoc pijssimum opus adhortaretur homines, et sanctus, & Christianus? qui sciret antiquissimum hoc esse, maximeq; secundum naturam. At cum Anchise dixerit aliquis,

" —Facilis iactura sepulchri.

Nec uero nos accusamus, siquis honorem sepulturæ neglexerit, quod fortasse ad modestiam referri debeat, sed & improbum & nefarium ducimus, qui quem debet, & præstare potest parentibus, cognatis, amicis honorem post mortem, aut omnino id noluerit, aut parum certe curauerit. Itaq; Virgilius, ut fuit & ipse cum Aenea suo pietatis studiosissimus, inducat illum ægerrime ferentem amici naufragium, his uerbis,

" O' nimium pelago, & cœlo confise sereno,

" Nudus in ignota Palinure iacebis arena.

Videlicet propter non solutos illi honores funeris ac sepulturæ. Quod seruandum eo diligentius suadeo, quod non exiguum sit siue argumentum immortalitatis, siue commonefactio, cum ijs in sacrificijs requiem illis sempiternam & hymnis comprecemur, & obsecrationibus. Sed facessat nostra hæc oratio, assurgamusq; doctissimus uiris ad nos uenientibus, Francisco Puccio, ac Romano Thamyre, deq; more porticum uisitantibus.

PONTANVS, PVCCIVS, THAMYRAS.

PON.

Et porticus uos nostra exspectat, magna cum uoluptate, et ego ipse aduenienteis, uos Casinate ex agro sospites atq; lætos amplector ex animo utrunq;. Quid tu tandē Pucci inde noui, immo ueteris ad nos affers? nam Thamyram satis scio, eo in agro parum omnino esse uersatum. Dic igitur siquid uetustum, porticuq; hac in ipsa dignum inde affers. PVC. Affero quod omnes quidem uno ore consentiūt, spectaculum quod hodie quoq; illic extat, perbreue tamen, atq; concisum, Varronis esse monumentum, scriptum tamen nullum id indicat. Certi uero haberi illud tantum potest, quod Virgilius ait,

—Aruncos ita ferre senes. Siqdē oēs in hoc cōueniunt, et ciues, et coloni. Illud autem delectaturum te admodum confido, quod nuperrimum quidem est, oraculum tamen quasi quoddam futurum honestarum literarum studiosis. Scis enim & ego ipse satis scio, una te nobis cum nec aut lacrimas tenere potuisse, aut gemitum, nunciato obitu Ga

brielis Altilij, Pollicastrẽsis antistitis, hominis tecum à Puero educati
in literis, uersatiq; in disciplinis summo cum labore, & studio. Scis in
quam non multis ante diebus eum obijsse, & clarum nostris in lite
ris, & Christianis disciplinis excultissime institutum. Referam itaq;
de eo ipso, meæq; huic orationi, uel etiam iure iurando Thamy-
ras hic astipulari potest, quod de illo monachus nobis Casinẽsis retu
lit, singulari sanctimonia sacerdos, & uitæ simplicitate inter mona-
chos ipsos notus, ac uenerabilis. Is igitur, facta re diuina, cum hone
stiorem in secessum nobiscum deambulans, utrunq; nostrum perdu-
xisset, ita quidem aggressus est. Ego uero o' filij, ni Dei flagellũ time-
rem, ab his abstinerem dictis, parcerémq; huic sermoni. siquidem
nũtius hæc magis quàm enarrator aliquis, uobis trado, supplicijs qui
dem acerrimis silentio meó propositis ab eo ipso, qui hæc ut referam
uobis, iniunxit. Dormienti mihi matutinum sub tempus antistes
astitit, humana quidem maiestate augustior, lituũ præferens, in meq;
intuens inquit. Rerum atq; hominum pater Christus te ut adirem
iussit, à somnoq; excitarem, expergiscere igitur, ac peracta prius re
diuina, illos adi, uestrũ utrunq; significans, & nominis simul & pa
triæ, unde oriundi estis, admonens. quo'circa hæc illius ex ore uobis
affero. Significare deum, sibi parum placere, abuti uos oratione, nu
gis tantum, fabellisq; inanibus decantandis, satis esse lusisse uos in ado
lescentia, in ipsóq; ætatis flore, cæterum ut herbæ, ut arbusculæ è flo
ribus postmodum fruges proferunt, eadem uia, ac multo etiam ma-
iori studio (quando ratione quoq; præditi estis) post lusus, iuueniles'q;
delicias, fruges afferre uos oportere, eásq; diuinis hominũ ingenijs cœ
lestibusq; donis cõueniẽtes. Declarare itẽ, Musas quas uos appellatis,
eas pietatem esse, ac religionem, Christum ipsum deniq;. hunc igitur
colere uos iubere. in eius honorem Musas uestras, idest orationem tã
ta cum excellentia uobis concessam, conuertere. Quod ni fecissetis, li-
tuum extulit, tanquam eo uos percussurus, atq; irato similis abijt.
Ego somno solutus, maximoq; horrore exterritus, ad aram statim pro
fectus sum, ueniamq; à Deo precatus, ea quæ & uidi & audiui ius-
sus ad uos defero. Hæc monachus. THA. Quin & illud etiam
addidit, uti eadem ipsa literatis omnibus dicta, ac mandata esse puta
remus, Idq; etiam teneremus, quemadmodum nascentibus nobis re
ligio statim comes adderetur. sic præstandum esse, religio ut eadem
comitaretur etiam morientibus. PON. Equidem ego o' Thamy-
ra cum rerum naturæ ordo mirificus sit, magisq; mirari illum pos-
simus, quàm ingenio omnino assequi, arbitratus sum semper, ac pro

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

comperto duxi, diuinam illam cumulatissimamq; bonitatem, quæ in Christo sese paterna cum caritate ostendit hominum generi, multis quidem ac diuersis modis sese aperire mortalibus, quodq; res hæ inferiores, quæq; naturales dicuntur à physicis, æthereis ab illis commotionibus temperentur, non exiguam quidem homini cum illis esse cognationem, quam per ipsam fabricator ille omnium, moderatorq;, ac rector Deus multa bonis præsertim uiris, nec raro etiam peruersis, emendandorum ipsorum gratia, & significet & portendat, præcipue autem, humanis quiescentibus curis, atq; inter dormiendum. ut aliquando dij ipsi nobiscum perinde ac humano assumpto ore loqui uideantur, unde oracula sunt à prudentibus quibusdam dicta. Ne'ue autem in enumeratione oraculorum ipsorum, antiquitatisq; testimonijs uos occupem referendis, de me ut loquar, ego ipse ita sæpe dormiens commonefactus sum, ut quæ pericula nec ante timuissem, neq; prius agitassem animo, uigilans postea tutus, liberq; commonefactione ex ea facile præterierim. Sunt qui ad naturam hæc omnia, atq; ad curas ipsas nostras diurnasq; ad actiones referant. Ego uero quæ ad diuinitatem pertinent, nesciam quomodo naturæ huic elementari ascribam. Quid enim in se habet diuinum aut sanguis, aut pituita, aut utraq; bilis? aut quatuor hæc simul etiam suos p nu meros, atq; ad amussim concreta? quippe quæ ne coire, aut concrescere unà quidem possint, præter quam ætere informante, ætereisq; agitationibus, quarum profecto cognatione, & quadam quasi contagie Deus ipse utitur, in hominibus commonefaciendis. At dices unde nã species illa Polycastrensis antistitis tam cito, tã repente informata extitit? eadem profecto & ratione, et uia, qua mens nostra, triangulum, pyramidem, syllogismum, suis è partibus informat, colligitq; perfectum undiq; illum atq; absolutum, qua lignarius faber et arcam et scrinium mente ipsa concipit, qua etiam pictor, scalptor, conflator imaginem. Quod igitur mens hominis in se ipsa præstat tam facile, non poterit æetherea illa præstare cognatio, ac uis, rebus nostris prospiciente Deo? inq; quiescentis hominis mente informare imaginem humanæ similem? quæ futurorũ nos tandem admoneat? Quod si æthereis à magistratibus inferiores quidẽ res temperantur, nimirum illi ipsi magistratus sciunt, quæ in futurum ipsi agitent, perinde, ut artifices minime ipsi ignorant, quid animo conceptum habeant, quidq; etiam apparent. An non sæpenumero ratione hac clades urbium, calamitatesq; populorũ sunt ante uisæ, ac longe etiam prius, quàm euenerint, finificatæ? At non omnibus hoc contingit hominibus. Neq;

omnibus

omnibus etiam teris omnes,contingit ferre siue arbores,siue herbas,
aut fruges. perindéq; ut latet modus hic, neq; omnino compertum
est, qua uia hoc ipsum contingat in tereno solo,sic neq; palàm est no
bis,quo nam modo,cognatione ex illa ætheria hæc ipsa usu ueniăt
dormientibus,ac nonnunquam etiam uigilantibus.eueniunt tamen.
Itaq; dum ad naturam cuncta referimus, naturæ ipsius partitione
parum recte mea quidem sententia utimur. cum alia quidem ele-
mentaris sit,eáq; sublunaris,uaria,inconstans,dubia,seruitio assue
ta,atq; in interitum prona,alia ætherea,immortalis,atq; in impe-
rio constituta,tamen & ipsa quoq; corporea,& si nullis casibus,nul
líq; corruptioni obnoxia. Est item & alia omni profecto concretio-
ne corporeáq; conditione libera,immortalisq;, ac Deo ipsi tantum
uacans,quippe quæ diuina illius luce tantum fruitur, ministerijsq;
ab illo distributis solummodo adest,atq; intenta est.Nec nos pudet,
qui quidem ignoremus qua uia trahatur à magnete ferrum, uelle
naturis illis præscribere,ac præsertim incorporeis? At dicet quis-
piam,trahit ferrum magnes ab insita ui, quasi uiribus suis careat,
multoquidem præstantioribus nullíq; corruptioni addictis tum æthe
rea illa natura, tum etiam alia illa excellentior incorporea quidem
imperióq; ornata,mundíq; totius gubernaculo præfecta ac mini-
sterijs . Vsu uenit igitur in hac ipsa naturæ perscrutatione non pau
cis philosophătium è numero, quod uel etiam plurimis in agricul-
tura exercitatis, dum agro tantum stercorando intenti, nec seminis
animaduertunt naturam,nec cœli ac regionis,quorum primæ ferè
partes habendæ sunt. Obsecro uos uiri optimi,mane oriente sole,
non'ne statim lux ipsa puncto temporis dispersa,cœlum hoc uniuer
sum irradiatione sua illuminat? Atqui lux à sole existit,sol uero
ipse corporeus est,quod oculi ipsi sentiunt. potest igitur è sole pro-
fluens lux tenuitate sua, incomprehensibilíq; illa celeritate eodem si
mul puncto,tantam aeris,maris, teræ uastitatem illustrare,nec ta-
men poterunt eodem ipso momento ministri illi diuinæ maiestatis uel
supremo ex æthere ad nos euolare? ĩcorporei ipsi,neq; ut solaris lux
è corpore eiaculati? qđ nõ miraris in candela à te ipso accensa, in
Deo id miraberis? cœlestibúsq; siue substantijs,siue ministris? At dicet
q̃spiam,neq; Dei est laborare,neq; occupari in negotijs. O' ruditatem
insulsissimam hominis,qui Deũ ut hominem metiatur,ut operarium
aliquem,ut redemptorem opificem. Nihil agit prorsus Deus,nihil o-
mnino laborat,cuncta tamen agit,moderatúrq;,ac regit omnia,nul
lúmq; inde laborem sentit,ac si non sit in assiduo cœlum motu,nul

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

lam tamen inde defatigationem agnoscat, licet corporeum, licet immensum. Tu uero Dei super defatigatione tantopere quidem sollicitus es? Igitur in natura omnia qui reponunt, eadem illam si, qua decet, ratione contemplarentur, desinerent profecto tam esse, quàm certe sunt pertinaces, utq; uerius dicam, proterui. Ad hæc quid ignorãtius, rationeq; utenti indignius, quàm inferiori huic naturæ tantũ tribuere, eiq; ex toto incumbere, de superiore uero illa, nullo prorsus modo cogitare, nec quam omnes quidem debemus, habere rationem? ut per superbiam quidem ignorantiamq; dignitatem ei suam, suasq; & partes uelimus per improbitatem adimere? Nos igitur antistitis Altilij monitis, quod uos rogo hortorq;, obtemperantes, ita quidem uitæ transigamus reliquum, ut quoniam in maturitatem seges nostra iam intendit, frugem eam studiorum nostrorum, orationisq; ipsius, qua hactenus in flore quidem usi sumus, in usum, commodaq; afferamus illorum maxime, quos ad hæc ipsa studia scriptis nostris, multiplicibusq; laboribus, ac uigilijs iuitamus. ut nec eos pœniteat imitationis, nec nos uigiliarum pigeat, incœptiq; tantopere laboriosi. Quid enim laboriosius, quàm in eloquendi materia uersari? quæ tametsi communis atq; exposita est omnibus, in ea tamen nationes quidem plurimæ mutæ sunt, è cæteris autem siue populis siue gentibus pauci in ea admodum ita claruere, ut sapientiam quidem miscuerint cum dicendi arte, ac scientia. PVC. Nos quidem bone senex oratio hæc tua, quàm Oraculum ipsum, non minus incendere ad dicendi frugem, ad quam ipse hortaris, iure suo potest. quando iniquitate temporum factum est, plurimis, ut etiam seculis dicendi laus à disciplinarum cognitione seiuncta fuerit, cum antea quidem nemo doctus, quin idem quoq; esset eloquens. Sed eloquentiæ studium post Romani imperij declinationem prorsus interijt, uixq; Grammaticæ ipsius persistere uestigia, cum tamen disciplinæ ipsæ in honore essent habitæ, id quod Physicorum Theologorumq; multitudo, quæ post Boëthium extitit, planè declarat, tum in Hispania, tum in Gallis, britanijsq;, ipsaq; in Germania. Qua quidem de causa haud ita mirum uideri debet, eloquentiæ si defuere studia. Tamen & spes est breui futurum, ut eloquentia cum doctrina tum naturali, tum diuina in gratiam redeat. Cum minime per te steterit Iouiane, quo minus moralis cognitio Latinis fuerit literis illustrata, sideraliumq; rerum notitia, quam pluribus etiam uoluminibus ita complexus es, ut siderum effectiones cum physicis etiam causis coiunxeris. Nec defuere etiam aut desunt, qui è Græco multa

in Latinum sermonem transtulerint, maxima etiam cum dignitate, atq; ornatu. Reliquum est igitur, exemplis ut ijs, atq; adhortationibus non minus quàm oraculo ipsi Altiliano satisfacere studeamus. Tu uero quid ad hæc Thamyra? THA. Magna & me quoq; spes tenet breui fore quod dicis. cum Græcos uideam tum Aristotelis, tum Platonis libros uersari in philosophorum nostrorum manibus, antiquasq; illorum interpretationes aut passim abijci, aut parum omnino placere, ut q; alios taceam, non'ne Aegidius noster magna cum consectatione heremitarum suorum totus Græcis est literis deditus? Sunt ex alijs quoq; sacerdotum siue ordinibus, siue sectis non pauci, qui eadem & ipsi delectatione, studioq; teneantur. Sed nos o' Puci ita quidem confessionis huius memores esse oportet, ut quæ porticus ipsius lex est, eam cum primis sequamur. quippe cum disserendi locus suus sit cuiq; relinquendus, tuq; ipse iam uideas, dũ hæc à nobis disseruntur, plures interim conuenisse, & ad dicendũ, & ad quærendum, quod ex uultu quidem intellego intentissime paratos. Quamobrem ordienti iam Carboni, ut Musarum sacerdoti ore faueamus. Sic enim antiquis à sacerdotibus in sacrificijs, silentium olim imperabatur.

Hieronymus Carbo, Pucius, Thamyras.

HIER.

» Principio sedes apibus, statioq; petenda,
» Quo neq; sit uentis aditus.–

Huiusmodi exorsus est principio Virgilius, cum de apium rebus naturaq; esset præcepturus. Mirum est autem unde cœperit, & qua sit à re auspicatus. Videlicet & prudens Poeta, & cautus habebat ante oculos q̃ imbecilla esset apium natura, quodq; in condẽda illarum urbe potissimum erat inspiciendum, locus ut is eligeretur, qui incolentium uitæ esset præcipue accommodatus. Idq; & prudenter, & apposite, & secundum naturam. Sed quid quod in primo libro qui est de segetibus, ab ipsa statim aratione cœpit? nec aut quæ esset natura soli, aut quæ regionum, ante considerandum admonuit? cũ præsertim genere in hoc scripti, quod didascalicum Græco nomine literatores nostri uocant (Pertinet enim ad erudiendum siue auditorem siue discipulum) ab initijs quibusdam etiam remotioribus authores quandoq; incipiant. Non ne Ouidius cum de mundi esset constitutione locuturus, à re etiam incomperta exorsus est?

» Ante mare, & terras, & quod tegit omnia cœlum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

» Vnus erat toto naturæ uultus in orbe,
» Quem dixere chaos.—

Itaq;, dum hæc considero, ignorantiæ me ipsum et accuso, et damno. Cum mihi ipsi hac in parte nullo modo satisfaciam, ac præsertim uideam Iouianum, qui conciliationi huic nostræ præsidet, locuturum de Citriorũ natura, ut de arbore peregrina, ut de cultu eius à nemine tradito, cœpisse à loco unde in Italiam aduecta fuerat, ac de arboris ipsius primordijs, quanquam fabulose, Poetico tamen more tradidisse, ne ante de cultu eius præciperet, quàm quæ & qualis esset arbor, ostendisset. Quò circa ad te quidem me conuertam, ó Thamyra, siquid à Iulio Pomponio, cuius auditor fuisti, & cultor, ad te item Francisse Puci, cuius erudimenta illa Grammatica fuere sub Politiano, quos & rogo, & obsecro, ne inuideatis nobis, siqd inquam ab excultis illis uiris habetis, quod ex eorũ sententia affirmare possitis, in re mihi per q̃ difficili, uobis uero, ut arbitror, nec dubia, nec inuestigatione uestra indigna. THA. Mihi quidem, & si Pomponius & diligens fuit, & cultus in explanandis Poetis, permultaq;, quod mercatores sunt soliti in explicandis mercibus, quasi peregre à se quidẽ aduecta ipse exponeret, non tamen in mentem uenit in interpretandis illũ georgicis, in eiusmodi quæstionem unq̃ incidisse. nesciam tamen an ne aliquid Pucius habeat hac in parte de Politiano quod referat. PVC. Neq; ego quidem memini qppiam ab illo explicatum, itaq; tuam ipsi potius quæstionis huius Hieronyme solutionem expectamus. HIE. Atqui prouincia hæc prorsus tua est Puci, his in rebus annos tam multos qui uersere, summa cum authoritate & gratia. PVC. Quod & anni mihi tribuunt, & continuata his in studijs opera, id à me uel extorquere exhortatio Hieronyme potest tua. Quò circa tua ista siue exhortatione, siue uoluntate commotus, dicam ipse quod sentio, ac pro mea quidem libertate, si tamen data prius atq; accepta fide Thamyras tantũdem & ipse post præstiterit, nam & ratio illa non dũ à Grammaticis prodita est, cur maxime tum Lucretius, tum Virgilius et principia librorũ, et exitus tanta cũ iucunditate, ac uenustate fuerit uterq; complexus. THA. Do fidem, nec me pœnitebit promissi. PVC. Hac igitur conditione meam explicabo sententiam. Instituentis, & in præcepta redigentis materiam aliquam à se susceptam officium uidetur, primo loco considerare ipsam ante præceptorum traditionem, rei ne cuiuspiam sit auditor admonendus, quod Virgilius præstitit in rebus apium, cum primum, ac præcipuum in ea præceptione sit

locus ipse idoneus ac per appositus, praestitit & hoc de uitibus atque arbustis locuturus.

» Principio arboribus uaria est natura serendis.

Nec imitator eius Columella à magistro suo recessit, Cum praecepturus de colendis hortis praemisit,

» Principio sedem numeroso praebeat horto

» Pinguis ager.-

Atque haec quidem ratio tanti uideri potest, ut ante arationem faciendam à Virgilio monefaciēdus esset auditor, ob seruādae naturae agri, ac soli. Verum ut fuit scriptor ille et in praecipiendo solers, & in obseruandis rebus diligens cum uideret agrorum studium esse in Latio, totaque Italia celebratissimū, neque ab agricolis ipsis ignorari agrorum naturam, neque etiam quae coeli uis esset ac regionis, praetermisit sponte id quidem, quod illis arbitraretur obseruatum, coepitque non ab obseruatione terrae, id est ab agri natura sciscitāda, sed ab actione ipsa ac si ab eo non ageretur cum imprudente agricola, sed experiente, ac probato, cuius ipsius operam diligentem, ac minime ignauam exigeret, Vt post cognitionem eam, quam de agri natura haberet agricola, mature facto opus esse sciret, essetque cū primus temporis studiosus. quippe cū primo loci, dein temporis et cura habenda est et ratio. Itaque et arationis ipsius initium uer constituit, nec tamen omittit in tradēdis post praeceptis, naturas quoque terrarum ac qualitates ostendere, et qua etiam uia id esset assequendum, diligentissime aperit. Nec uero uos moueat, quod à medijs fere nonnunquam rebus Poetae ipsi ordiantur, cum id sequendum uideatur in alio dicendi genere, ut in enarrandis bellis, explicandisque rebus gestis, minime tamen in genere didascalico, quod totum in tradendis uersetur praeceptis, erudiendisque auditoribus. Quid igitur mirum, exorditum esse Virgilium ab actione, id est à diligentia, quam in agricola praecipuam exigit, quando in agro colendo, ut ipse ait, nihil unquam exhausti satis est. HIE. Dici uix potest q̄ me ratio ista delectet, q̄ etiam uideatur omni è parte commendanda. Tu uero quid ad haec Thamyra? THA. Et mirifice probandam eam iudico, & ad praestandū promissum me me accingo. Poetae officium, ni fallor, tribus in his praecipue uertitur, ut doceat, ut delectet, ut moueat. quae tametsi diuersa uideri iure debent, ut quidē sunt, tamen et dū docet quippiam, & dū mouet, necesse est ut tunc etiā delectet. quonam enim modo auditorem aut docebis ipse, aut mouebis, ubi oratione uteris inerudita, incomposita, male conglutinata, uerbis inconcinnis, gestu aut ridiculo, aut horrido, uoce raucescente, & dissona?

Vt opus omnino sit, scriptorē præcipue memorem uenustatis esse, atq; ornatus & gratiæ. Virgilius igitur, ac Lucretius, quo auditorem ad se raperent, ab ipso statim initio usi sunt principijs maxime iucundis, ac festiuis. ne'ue satietas quæ inter narrandum, docendū'q; solet obre pere, in discessu auditorem comitaretur, exitus quoq; librorum maiore etiam festiuitate condiuere, lusibus'q; refersere iucundioribus. Videas itaq; eosdem & ludere, & lasciuire, totos'q; in eo esse, ijs ut lusibus in initio auditores trahant ad ea libenter audienda, quæ ipsi sunt præcepturi. In exitu uero, & tanquam in peroratione id studere, ne discedentes satietate ulla teneantur, immo uero ut & hilaritatem se-cum in domum ferant, & animum illorum memorem, quæ summa cum iucunditate uel audierint, uel fuerint etiā admirati. Quid enim magis admiramur, quàm rem uel magnam uel exiguam cum uenu-state lusam ac lepore & comitate? Videlicet redeuntibus nobis domū à conuiuijs non et fistulæ comitantur et tibiæ, quo satietas nulla sen tiatur è cœnis, nulla'q; post cœnas tristitia? Magno igitur cū artificio & Virgilius et Lucretius hæc usurpauerunt, quorum exempla stu diosissimus quis'q; Poeticæ præponere sibi ante oculos debeat.

Marinus Tomacellus, Franciscus Aelius, Tristanus Caraciolus.

MA.

Ego uero Hieronyme Carbo facile passus sum, te præter Altilianū ora culum aliquantum extra aciem progressum esse, propter ætatē in qua ipse constitutus es, multo autē facilius patior, quod uetustissimi Poetæ, quos sacerdotes uocauit antiqtas, multa tradidere monumentis, quæ Christianis sint rebus admodū ēt similia, qualia sunt, quæ ab illis de secessu Elysio, à nobis uero de Paradiso dicūtur. Quo'circa Frācisce Aeli, uertor cnī ad te, q studiose in ijs adolescens, per'q; ēt diu uersatus es, quale illud sit, quod ab illis de Elysijs proditū est locis, ita nobis ape rias, ut cōparare rebus id nostris ualeamus. AEL. Faciā id libēter tuo præsertim rogatu, nec minus ut uiā quoq; monstrē iuuētuti, dum illa legunt, qua nā ea ratione, nostra ad hæc conuertāt. Duplicē esse prisci illi hominis uitā arbitrati sunt, et quæ duceretur cū corpore si-mul ab animo, et qua animus ipse sine corpore frueretur, nā nefaria hæc de animi interitu opinio nō dū à sceleratis, atq; impijs qbusdam uiris fuerat tāta cū improbitate suscitata, ut uitæ qdē genus alterum propter corpus tū sensibus indigere uellēt, tū alijs corporis ipsius in-strumētis, alterū uero cū animus se à corpore seiunxisset absolutū, liberum, omni'q; corporea necessitate uacuū. Quo'circa q̄ diu animus ipse corpore cōclusus teneretur, tanq̄ illius arctaretur uinculis, ueluti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

in carcerē coniectum, minime uagantē aut liberū esse iudicabāt. post quā uero à corpore separatus esset, liberū tūc, ac sui prorsus iuris effectū. Hæc itaq; ipsa illa eius libertas, campi sunt Elysii. in quibus ipse post solutū carcerē, pro insita ui, naturaq; felix, ac sorte sua cōtentus diuersaretur, q̄ diu enim à corpore tanq̄ compeditus teneretur, nec iurisditione tū sua libere uti eum posse, nec quæ secum attulisset bona, illis pro diuinitate ac iure suo frui. Itaq; uitam quæ ab ortu duceretur ad obitum, seruilē esse, ac carcerariā, quæ uero post obitum, bonis q̄dē illā uiris beatā contingere, improbis uero miserā. Vt palàm quidem facerent, eandē Deū sequi rationem in gignendis hominibus, quam prudens sequeretur paterfamilias in locandis operis ad agrū fodiendū. nā & instrumentum illis præbet ad fodiendum, & quid illos ipsos facere uelit operarios & uerbis declarat, & exēplis etiā commonefaciat. q̄bus nauatā post operam, mercedem cuiq; suā distribuit, commendatq; officium eorum q probe, q uero improbe rem administrarint de mercede ipsa detrahit, afficitq; eos ignominia. Itaq; merces eorum ac præmiū qui animum pie recteq; coluissent. Elysius putabatur secessus, in quo is perpetua frueretur beatitudine. At qui corporeis addicti lenocinijs, degenerare à natura sua animū propter corporis contagionē passi essent, eos relegabant ad loca cœnosa, tetra, caligātia, delectatiōe oī uacua, æthereisq; à regionibus remotissima. Quippe quæ etiā nouies Styx interfusa coercet. Habes Marine q̄d sacerdotes illi Musarū sentirent, et quas Elysias esse amœnitates ducerent, cœlum uidelicet, ad quod patere reditum bonis arbitrarentur uiris post mortem, malos contra ab illo arceri putabant, cœlestiq; ab secessu eiectos, extoresq; in hac elementor fece sordescere, perpetuoq; in cruciatu agere, luereq; ante actæ uitæ meritas pœnas. Qua autē uia hæc ipsa Christianis accommodari rebus queant, Tristanus hic, cuius dicēdi sors à me secunda est, facile q̄dē ostendet, quiq;, et qualis etiam Christianus sit Paradisus, Christiano etiā sermone edocebit.

TRI. Ad rē me nō iniucundā inuitas Aeli, difficilē tamē explicatu propter uerba, quæ diuinis rebus parū q̄dē proprie accommodentur. cū ea ipsa humanis q̄ diuinis explicādis aptiora sint. magisq; apposita. nec nos de Deo cū disserimus, alijs quidē uerbis, q̄ cum de homine et loquimur, et disputamus. Cæterum conabor si non explanare, saltē innuere, qui nā hic sit hortus, quem Christianis suis Deus incolendū, atq; inhabitandū post mortem cōstituerit, nā Paradisus hoc ipsum sonat. Quo circa æquis animis, audite balbutiētē hoiem, magisq̄ pro dignitate explicantē rē ipsam, quæ mihi ē cōuētus huius lege, institu

tisq; demãdatur. Principio q rebus noĩa indiderũt, blãdioribus quæ dã uocibus appellauere, ueluti de quo nũc agimus, Paradisum, ut blã dimento ab ipso appellationis homines ad eas res amandas magis, magisq; allicerentur. Nãq; ut nostri loca dixerunt amœna, quod ea sua pte natura sine aliquo humani cultus munere aut opera nos traherent ad se amanda, inuitarentq; amœnitatis tantum gratia, sic Græci scriptores, quod horti maxime deliciosi sint, atq; ad oblectandum idonei, cœlestem illam sedem παράδεισον nominarunt, in qua tanquam in hortulis, hortensibusq; in delitijs, sanctorum ac probatorum uirorum animi conquiescerent, uel summo illo bono potius fruerentur, & in ea quidem luce, quam irradiatione sua Deus ipse effundit, nequaquam uero ut sol, aut è stellis aliqua, sed ut qui & solus est, & pater omnium, & à quo lux quidem omnis elucescit, non qua ratione aut sol ipse illustrat quæ intuetur, aut sidera. quippe quorum illustratio oculis percipiatur, indigeatq; elementaribus adminiculis, in hac præsertim mundi parte, quæ tera dicitur, sed qua mentes beatissimorum fruuntur numinum Deo administrãtiũ, quæq; Deo ipsi sunt proxima, neq; ad eã pfruendã, corporis sit opus articulis, sed naturali illa tantũ animi diuinitate, atq; opera, parũ tamen recte dixerim operã, quando nullus in ea re labor est, nulla agitatio, aliud tamen uerbum minime habeo quod hoc ipso sit accommodabilius. Animus igitur mensq; ipsa suapte quidem opera Deum agnoscit, suapte Deum natura introspiciat, suopte penetratu diuinam se ad lucem, Dei ipsius munere insinuat, Deiq; aspectu fruitur. quæ quidem ipsa fruitio Paradisus est. Hæc immortalitas, hæc beatitudo, humanorum hic officiorum, pijssimarumq; actionum finis. ultra quem nihil est, quod expetatur, nihil quod mens nostra extra eum inquirat, nihil in quo præter ipsum, aliud quippiam repositum intellegat, expetitione ac fruitione ipsa dignũ, cum in eo collocata et pfecta sint oĩa. Nãq; ut nihil est supra Deũ, supraq; eius maiestatem, sic res est nulla, quæ ante Dei fruitionem, supraq; eius notitiam alicuius habenda sit momenti. cum in eo ipso perfruendo omnia sint reposita, eaq; perquam perfecta & consumata. Hic est igitur Christianorum Paradisus. Elysiis delitijs similis, in quo tamẽ nec incolentium animi lacte uescuntur, ac melle, sed eo tantum liquore, qui nec aut capellarum manet ex uberibus, aut solarium è radiorum subleuatione, terenisq; ab exalationibus, nocturno sub tẽpore liquescentibus, sed Dei tantum de luce fulgentissimoq; eius diffundatur aspectu, mentes irrorans intuẽtiũ. de luce inquã manat, ac liquescit illa, quæ nec oculis perceptibilis est hominum, nec affatu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

explicabilis, nec mentis ipsius, licet æthereæ immortalisq; diuinitate concipi omnino queat, nisi quod Deum qui uidet, omnia quidem uidet, quiq; eius aspectu fruitur, nihil est quod deesse illi uere possis dicere, nihil est quod ulterius aut expetendum ab eo ducas, aut desiderandum. Exigis fortasse Marine fruitionis huius locum. Quis quæso in tanta cœli uastitate, mole, infinitate locum ipsum præscribat certum, definitumq;? nam decretum esse ipsum quidem, ac sancitum, quis dubitet? qui ordinem Dei, rerumq; ab illo creatarum, omni e parte perfectissimum, maximeq; sibi constantem intueatur, ac consideret. Satis itaq; esse homuntionibus nobis debet, metiri illum animo, nec spatio finiendum ullo ducere, uerum ab diuina tantum luce, diuiniq; aspectus fruitione terminandum. Hæc ego uestro ex imperio Marine, atq; Aeli. Vna ipsa de reliquis cōsulēda nobis est.

Pontanus. Petrus Summontius.

PON.

Laetatur in cœlo, ut arbitror, nunc Altilius, exultatq; inter beatissimos spiritus, cum intellegit in hoc consessu, & pie cum Christo agi, & suis piissimis monitis obtemperanteis nos esse. Vnum credo illi dolet, si dolere eum fas est dicere, quod in tanto conuentu, Actij locus sit uacuus, uoluntarium ob exilium dum Federicum Regem Neapolim relinquentem, proficiscentemq; ad Ludouicum in Galliam, accepta ab illo fide, beneuolentiæ tantum gratia sequitur, ac gratitudinis. Sed Altilius consolatione nulla quidē indiget cum Dijs agēs. Quod uero ad nos ipsos attinet, hominis maxime ingeniosi, & docti quis nostrum non angatur absentia? Verum Musis ipsum comitantibus, & illi nihil prorsus timendum est, & nobis ipsis desiderio absentis eius temperandum, in re præsertim uoluntaria, & homine generoso digna. Tu quid ad hæc Petre Summonti? PE. Me uero sollicitat eius imbecillitas, cum sæpicule quidem laboret de stomacho. Sed ipsa forte peregrinatio, cœliq; uarietas, ac terrarum, robur illi adiunget, quod fore quidem non despero. Quod uero ad animum eius ac consilium spectare potest, uehementer me hortantur uersiculi eius, quos discedens ipse in puppi constitutus, quasi Nereidibus audiētibus, ac locorum nymphis, decantauit, quorum ipsorum recitationem non temere recreamentum arbitrer quasi quoddam quæstionum haud multo ante explicatarum, nec paruum quoq; momentum allaturā absentiæ eius desiderio moderādo. Sūt aūt uersiculi huiusmodi.

» Parthenope mihi culta uale, blandissima Siren,
» Atq; horti ualeant, Hesperidesq; tuæ.
» Mergillina uale nostri memor, & mea flentis

» Serta cape, heu domini munera auara tui.
» Maternæ saluete umbræ, saluete paternæ,
» Accipite & uestris thurea dona focis.
» Ne'ue nega optatos uirgo Sebethias amnes,
» Absentiq; tuas det mihi somnus aquas.
» Det fesso æstiuas umbras sopor, & leuis aura,
» Fluminaq; ipsa suo lene sonent strepitu.
» Exilium non sponte sequor. fors ipsa fauebit.
» Fortibus hæc solita est sæpe & adesse uiris.
» Et mihi sunt comites Musæ, sunt numina uatum.
» Et mens læta suis gaudet ab auspicijs.
» Blandituq; animi constans sententia, quamuis
» Exilij meritum sit satis ipsa fides.

Hos ille abiens confirmato admodum animo, uultuq; quàm maxime hilari pronũtiabat, quem nos ut amicum, ut Regem sequentem suũ & bonis prosequamur omnibus, & Deos illi propitiabiles, bene precemur. Cæterum ut à quo tua Iouiane cœpit, ad eundem quoq; Altilium mea conuertatur oratio, non'ne existimas cum bonis illũ Genijs, qui pie, percolenterq; morientibus adesse solent, astitisse morienti nuper Elisio? quem tu ita quidem solatus es, sic hominem confirmasti, tale illi robur addidisti, ut astantibus honestissimis uiris, sacerdotibusq; maxime uenerabilibus, ipse sublata uoce diceret, Mori nec deprecor, quando tu me ad mortem tam confirmate adhortaris, id est ad perfruẽdam uitam, sempiternam illam quidem, ac bonis uiris, quiq; pie uixerint, cum dijs ipsis communem. Hæc ille moriens dictabat, uersabatq; in ore. » Viue pius, moriere pius, nõ eo tamen sensu quo ab authore suo uersus ille pronuntiatus est, sed quod qui bene uixisset, ac pie, & bene & pie eundem quoq; emori contingeret. Et Gallutius quidem Elisius sic è uita discessit, ut amicis desiderabilẽ reliquerit sui ipsius memoriam.

Pontanus. Chariteus.

PON.

Ego te Charitee, quod diutius mussitantem intueor, quo nam mussitatio ista euadat tua, uel auenter uidere expecto, ni res fortasse uxoria negotium tibi afferat, in re præsertim familiari, ac molestiarum plena. CHA. An fortasse arbitraris Petronyllæ uxori inditum nomen à Petrone, ac uerueca sectario? (sic enim quidam è priscis illis eũ uocauere) quod uidelicet gregem mihi filiarum uxor comparauerit, quæ illam sequantur & ad rem diuinam, atq; in templa, et ad inuisendas per urbem puerperas, ad celebrandas item nuptias, ac festos,

deis. Sed deſinam hac nunc in confeſſione, hiſq; in quæſtionibus uel
le uideri facetus. Vos igitur qui hic adeſtis uiri optimi ſic accipite,
Hermetem illum, quem uetuſtas ob ingenij diuinitatem agnomina-
uit Termaximum, his ipſis diebus, ſuis me armis, ſuis item telis in=
ſtruxiſſe, meq́; illius iuraſſe in uerba, itaq; Platone relicto, ex hoc die
militiam eius ſequor. Quæ autem Iouiane Muſſitantem me de eius
lectione animaduertiſti, hæc quidem ſunt, ſi modo eius ipſius libri,
qui nunc uerſatur in manibus, Hermes ipſe eſt author. In re quidem
Chriſtiana duo potiſſimum principia eſſe conſideranda, & mundi ip
ſius, rerumq́; quæ eo continentur, hominisq́; præcipue creationem,
quod primum quidē principum eſt, et generis ipſius humani, poſtq̄
in immenſum creuit, labiq́; in ruinam improbitate, ac libidine cœ
pit ſua, ſalutem, atq; ab interitu illo miſerabili receptionem, quod ſe
cundum quidem principiū iure appellandum cenſeo. Quodq́; Her
mes ipſe diuini ſæpe uerbi mentionem faciat, ſic mecum ipſe & rerū
creationem perſcrutor, ex animoq́;, & Deum ipſum contemplor, ut
qui initio per ſapientiam, quæ ſunt, cuncta quidem uerbo creaſſe illū
contendam, poſt uero per Gabrielem, ſiue noſtro Genium, ſiue Græ
co nomine Angelū ſalutē etiam uerbo peperiſſe mortaliū generi uni
uerſo, facinus profecto utrunq; diuina illa caritate dignum, Deiq́;
ipſius beneficentia, et munere. Igitur creationem ipſam prouениſſe cre
diderim ex uerbo Dei, dictante ſapientia. quo ſtatim momento enū=
» tiauit Deus ipſe, dixitq́;, Fiat cœlum, Fiat tera, Fiat lux, quæq́; cæ
tera diuino ex ipſo uerbo prouenerunt omnia. Cumq́; præter Deū
ipſum antea, præterq́; ſapientiam, quæ cum Deo & erat ab initio, et
fuit, et eſt ſemper, nihil exiſteret omnino aliud, præterq́; uerbū, qđ ip
ſum Deus qdē erat, crediderī ſimiliter oīa illa è nihilo, uerbo ipſò
Dei, dictoq́; prouениſſe. At dixerit quiſpiam, quo nam modo Deus
è nihilo hæc ipſa eduxerit? At quo nam hic ipſe conſilio aut fidu-
tia hæc dixerit? cum audeat Ariſtoteles profiteri cauſam illam tertiā
generatiōis eſſe carētiā, quā Latini qdā eius ſectatores uocāt fortaſſe
minus proprie priuationē, quæ qdē ipſa nihil prorſus eſt, cū tn̄ et mate
ria, et forma res qdē ipſæ ſint, priuatio uero re ipſa nihil omnino ī ſe
habeat, præterq̄ qđ cogitatione tātū cōcepta, poſt uoce enūtietur. Hu
manorū igitur ingeniorū, q̄q̄ non tn̄ omniū ſiue uanitas, ſiue īſolētia,
addā ēt ignorātia exigit expoſtulatq́;, ad mundi procreationē con=
uenire oportuiſſe materiam ſimul, ac formam, quarum altera rebus
inſit ipſis, illasq́; informet, ex altera uero res conſtituantur, itemq́; ca
rentiam, quæ ante generationem quidē nihil eſt, formā autē inſitā
ſic eſſe rei uolunt, ut omnino poſtq̄ qđ generatum eſt, interijt, ne ipſa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

quidẽ amplius appareat, materiã uero in aliud trãsferri, atq; aliud. Hæc parum pij homines ita se habere & uolunt & digladiantur, parumq; aut intellegunt, aut consyderant, in diuino illo edicto, Fiat, & materiam inesse & formam. quando id ipsum Dei uerbum, Dei uoluntas est, idem quoq; uerbum & iussus, & edictum est Dei. Quamobrem si Dei uoluntas uerbum est, & idem Deus est sapientia, idem quoq; omnipotentia, quid mirum oculatissime physice in uerbo illo Dei inesse simul & materiam, & formam? ac materiam quidem, quoniam eandem hanc ipse posset subministrare, & simul cuncta ex ea propter omnipotentiam gignere, formam uero illam rerum constitutricem, quoniam sapientiæ ipsius munus hoc esset propriũ. Informare enim aut statuam, aut picturam, cuius nam est, nisi sapientis aut pictoris aut statuarij? Quod si statuarij, ac pictoris inest mente, qualis sit futura statuæ figura, ac picturæ, quam & hic & ille sibi effigiandam proposuit, quid obsecro uim ac potestatem hanc eripere conaris Deo rerum omniũ artifici? In sapiẽtia igitur Dei, atq; omnipotentia insunt hæc ipsa omnia & informandi, & materiandi, atq; è nihilo etiam producendi, quæcunq; ipse & esse uoluisset, & decerneret fore, & quandiu quidem illa ipsa & esse decerneret, & qualia. Itaq; ut fatum à fando, id est à dicendo deductum est, quia Deus ipse sic edixerit atq; effatus sit, cum rerum naturæ legem præscriberet, sic & uerbum, cum dixit ipse, iussitq; in rerum procreatione, Fiat cœlum, fiantq;, ut ab eodẽ ipso dictum est, cætera. Quamobrẽ hoc ipsum creationis principium, reipublicæ Christianæ primum quidem esse principium statuo. Venio nunc ad alterum. PON. Tibi quidem Charitee uidendum est, qua nam uia progrediare, cum podager ipse sis, medicorumq; maxime indigeas opera, quorum officiũ est, ad materiam potissimum studia, curationesq; suas referre. CHA. Ista quidem perinde dicuntur à te Pontane, ac si ignores, naturam ipsam ea ratione podagris consuluisse, quo dolorem minus sentiant, lingua ut uterentur loquaciore. Quodq; tu ipse factus es iam surdaster, uoce etiam utar clariore, magisq;, ac magis plena. Quamobrẽ, reliqua quæ sunt, quæso animaduertite. Cognouerat Deus ruere in præceps quem creasset hominem tanta cum dignitate, atq; excellentia animantium cæterorum. admonitus itaq; à sapientia, atq; à caritate, consulendum ei decreuit etiam per uerbum, per quod & illum genuerat. Itaq; Genius ille Deo acceptissimus cum ex ore dixisset Dei, Haue uirgo, Dominus est tecum. uerbum ipsum in utero receptum uirginis, humanitatem assumpsit, ut diuinum uerbum illud

cum è Deo

cum è Deo esset, & homo idem fieret, & nihilominus Deus esset. Cumq; è Deo natus esset Deus, idem tamen esset & pater, & filius, perinde, ut idem & Deus & homo. Cumq; ut Deus, & homo aliquãdiu uersatus esset inter homines, mori deniq; pro salute hominis uoluit, atq; ut Deus et homo, liberare hominem à morte ꝑpetua, maximeq; miserabili constituit. Itaq; ut uerbum ipsum principium fuit creationis & mundi, & hominis, sic & principium etiam eiusdem à mortis tenebris, ac miserijs uindicandi. Nec mirum hoc ulli bene instituto, diuinæq; caritatis obseruanti uideatur, si considerauerit, uerbis etiam hominum ipsorum alios iam iam in mortem prolabentes, in uitam è morte restitutos, alios dum pati contumeliosa nequeunt uerba, mortem sibi ipsos consciuisse. Quod si nulla maior est hominis uis, ac facultas, quàm quæ constat è uerbis, mirum, si Deus uerbo suo mundum primo constituit, procreauitq; hominem, deinde uerbo etiã illum suo uindicauit ab interitu miserabili, restituitq; ad uitæ munera etiam cœlestis ac perbeatæ? Hæc mea erat Iouiane mussitatio illa à te animaduersa, quàm uobis ueluti Hermetis studiosus ac nouus eius miles explicaui. Reliquum est, ut, quoniam muneri à me satisfactum est meo, Pardum iam audiatis.

Pardus, Chariteus.

PAR.

Equidem ego te uel inter loquendum risissem Charitee, nisi de religione, deq; republica Christiana sermo esset habitus. dum physicos tam imprudenter, ne parum pudenter dicam, ipse in te prouocas. Concedatur tamen hoc podagræ, articularibusq; doloribus, de quibus tam sæpe quidem iaces. Et quoniam à te depriuatione facta est mentio, dicam de ui uerbi, ne de rei significatione loquens, uidear aduersus religionem per diuerticula uelle irrumpere. Hoc ipsum autem uerbum in usum ita receptum est, ut alterum illud quod est carentia, à plerisq; aut ignoretur, aut parum bene intellegatur. Quo fit, ut cum à doctis etiam uiris receptum sit, probari à nobis quoq; ipsis debeat, quando nihil omnino afferat, quod aut interpretationi obsit, aut aduersetur disciplinæ. Tamen sic habeto, hanc ipsam uocem deduci à priuatu, ipsoq; à uerbo priuo, à quo est priuatus, quæ uox suapte natura aduersatur publico, ut cum dicimus agros alios esse publicos, alios priuatos, hoc est singularium ciuium, fitq; ex eo, ut uitam agere priuatam dicamus eum, qui publicis gerendis à magistratibus abstinet,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

ciuilibusq; muneribus. Eadem quoq; uox idem alibi præsefert, quod exutus, spoliatusq;, ut cum dicimus priuatum aliquem bonis, ac fortunis suis, nec non etiam ut cum Lucretius ait, Priuata dolore omni. quod libera sit exemptaq; ac uacua dolore ab omni deorum natura. Priuum autem, à quo est uerbum priuo, significat quod est suum cuiusq;, ac proprium, unde priuilegium, quod nõ sit publicum, sed suũ, ac singulare cuiuspiam siue ciuis siue familiæ, siue municipij. Sequitur autem hæc ipsa priuatio uerbalium uim, ac naturam nominum. ut uectatio, legatio, uerberatio, largitio, congressio, sponsio, cognitio, cohortatio, & id genus cætera. Quo circa uidetur à physicis accepta in ea potissimum significatione, in qua est apud Lucretium, ac si uacuitas quædam ipsa sit, ut cum dicimus materiam aliquam, ut ceram uacuam forma, quod ei nulla prorsus insit effigies, ut massam cementitiam, quæ nec parietis nec structuræ cuiuspiam figurationem habeat ullam, uerum informis ipsa sit, omnisq; penitus informationis expers, ac uacua. Itaq; tametsi pro eo in quod ipsi intendunt physici, priuationem accipiunt, parum tamen dictio id ipsum implere uidetur, nec palàm quidem illud, nec planè præseferre. Cũ uoces ipsæ uerbales ubiq; siue passiuitatem innuant tantum, siue actiuitatem, physicis uero opus sit, uoce præsertim indicatiua naturæ eius de qua est quæstio, cuiusmodi est carentia, quæ indicet materiam ipsam quidem expositam esse, ac paratam ad induendam sese formã, qua ipsa penitus careat, non tanquam illa fuerit aliquando spoliata, uerum ut exors, atq; omnino uacua, quæq; uestiri ea non dedignetur. De uerbo autem careo Marcus Tullius rectè quidem multa præcipit, ut cum ait, non posse eum qui ipse non sit, re ulla carere, nec rectè dici qui sit mortuus, carere eum uita. Ad hæc ne si dicamus uiuum quidem hominem cornibus carere, aut pennis, quia cum id non habeas, quod tibi nec usu, nec natura sit aptum, illo minime careas, etiam si sentias te non habere. Deniq; carere ait esse, egere eo quod habere uelis, inesse autem uelle in carendo, nisi cum dicatur, carere aliquis febri, aut cum aliquid non habeas, neq; id non habere te sentias, ad hæc nec eo indigeas, tamen dicimus illo te carere. Itaq; uerbo careo multis etiam modis ut alijs etiam quibusdam uocibus scriptores abutuntur, multumq; in dicendo non solum tralatio ualet, uerum etiam abusus. Propriam itaq; appellationem esse arbitror carentiam, cum materia indigeat forma quam suapte natura cupiat sibi inesse. Quo circa Ciceronis quoq; authoritatem si sequamur, propria rei de qua agitur appellatio, est carentia. Quia usus tamen aliter obtinuerit, nullo modo uidetur repu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

gnandum, penes quem, ut Horatius præcipit, & arbitrium iusq; est loquendi, & norma. Hæc ego tecum habui Charitee, quo pacem tibi cum physicis procurarem, quorum opera & stomachus, & pedes isti tui tam sæpe indigeant, ni ægre forte id tulerit Franciscus qui hic adest Pudericus, qui & ipse non modo cum medicis uerum, cum ipsis etiam astrologis bellum gerat assiduum.

Franciscus Pudericus, Pardus.

PV.

Quidni mihi cum astrologis bellum sit Parde? cum Iouianum hunc uideam, qui tam multa scripsit de sideribus, sæpenumero illis irasci, nec omnino satis bene de illorum dictis sentire atq; enunciatis, cum tamen disciplinæ sit eius ipse mirifice studiosus. quanquam, ut mihi semper uisus est, non ut Ioannes Picus in disciplinam ipsam armis equisq;, quod dicitur, irrumpit, cum illam tueatur, ut cognitu maxime dignam, ac pene diuinam, sed astrologos quosdam, ut parum cautos, minimeq; prudentes insectatur, ac ridet. PAR. Non temere hoc qdē Puderice. Quid enim magis siue absurdum, siue temerarium, quàm quod coniecturis præcipue constet, id necessarium esse uelle. Cū enim cœli syderumq; agitationes inferiora hæc quod liquido apparet, citatu moderentur suo, nequaquam tamen quæ ab illis innuuntur, iisdem numeris, eadem quoq; qua portenduntur uia ubiq; eueniunt, quod res ipsæ inferiores, superioribus illis causis, aut non omni è parte assentiantur, aut etiam omnino repugnent. PV. Sunt igitur causæ illæ agentes ac primæ, hæ uero patientes ac secundæ. PAR. Nimirum sunt. Nam nec calor ipse solis ubiq; est æqualis, nec terrarum situs idem, ac par omnium. Quodq; ad hominum res spectat, uolūtates ipsæ nostræ, dū imperare uelimus sensibus, liberæ quidem sunt, syderalibusq; agitationibus aliquāto ualidiores. Quod quo nā modo fiat, id si aperuerim, non indignū conuentu isto uideatur. Quatuor hæc corpora, quæq; alio nomine sunt elemēta, materiāq; generationi suggerūt, uel ipsa eadē potius sunt materia, quatuor quidē humores subministrāt, è qbus hæc cōstant omnia. Hi pro motu quidē solis, lunæq;, atq; utriusq; habitu, ne de aliis nunc loquamur stellis, in assiduo ubiq; sunt aut incremēto, aut imminutione. Qua è re generatio cietur, atq; corruptio, exindeq; in eodē nunq̄ persistunt statu. quādo et solis, et lunæ mutationes ipsi quoq; imitentur, ac luna ipsa continenter penè fluctuet, sol uero erraticis cum stellis nunc sit ipse propior, nunc

contra remotior ab regionibus, quas incolimus, quibus è rebus & in
crementa ſequuntur humorum, qualitatum'q; et item imminutiones.
Has ad res permultum etiam regionum conferunt tum ſitus tum habi
tus, Cum Apulia, Libya, Aegyptus aptior ſit calori, Sicitati'q; augen
dæ, quàm aut Germania aut Gallia, hæ uero quàm illæ frigori, atq;
humectationi. Ad hæc terarum aliæ non multam quidem hominum
exigant aut operam, aut induſtriam in re frumentaria procuranda.
Aliæ contra ſuapte natura parum ſint feraces. Quid quod habitus
ipſe locorum alibi obtuſiora gignit ingenia, alibi magis acuta, ea-
dem'q; uerſutiora. Quo fit ut tam multæ quoq; rerum earundem ſint
uarietates. Quod in ſaporibus potiſſimum, ac ſuccis oſtenditur, item'q;
in animalibus ſiue ferris ſiue altilibus, ac tum in celeritate corũ, tũ
etiam in ſtatura & robore. Vt humores hi ipſi non ſolum agitatio-
nes ſequantur ſtellarum ac cœli, uerum etiam agrorum naturas, ac
regionum tum ſitum, tum habitum. Quod cum ita ſit, ne ſtellarum
quidem effectiones ubiq; aut eædem, aut pares eſſe poſſunt. Quæ qui
aſtrologus probe cõſyderauerit, uix ille lõgius aberrauerit à progno
ſticorum cœleſtium ſignificationibus uere pronuntiandis, quous'q; ta=
men coniectura ſeſe ipſa tuto conferre poterit. Hæc igitur ipſa cum tan
topere inter ſe diſſentiant, ac tam ſint, quàm profecto ſunt cognitu dif
ficilia, nata eſt hinc obſeruatio, cuius proprium eſt intueri quæ ap-
pareant ſigna, eaq; animaduerſa multum'q; retenta in mente qd tan-
dem afferant, expectare. inde'q; à re ipſa prognoſtica dicta ſunt,
non tamen ut ſemper quæ promittere uideantur, præſtent, ſed quod
plerunq; tantum. Cum & medici, & nautæ, ipſi quoq; agricolæ, in
curationibus ægritudinibus'q;, item in pluuijs aut ſerenitatibus. fru
gum'q; prouentu, aut huberiore aut modico, non raro ſe à ſignis obſer
uatione'q; deceptos querantur. Minus ut mirũ uideri debeat, aſtrologi
quoq; ſi fallãtur, cum ipſæ aliquãdo cauſæ inuicẽ ſe oppugnent, actio
nes'q; ac paſſiones inter ſeſe (ut dictum eſt) non uno modo diſſentiãt.
Tertio ante anno ager Campanus laborauit plus ſolito æſtiuis plu=
uijs, eodẽ tamen tempore in agro Brutio ac Cotronienſi de nimia ſici
tate atq; æſtu uineæ exaruere. Hinc igitur mathematicorum uanæ
prædictiones, quod ad ea quæ portendi uidentur à ſtellis, nõ omnes
conueniant ſimul cauſæ, permulta'q; eos lateant, quemadmodum &
medicos. Et hi quidem fruſtra haberi ſolent, non ſolum propter natu
ram morbi humorum'q; parum cognitam, uerum etiam ægrotan-
tium et regionis, aeris'q; ipſius, ob alias cauſas atq; alias, ac tum uen-
torũ, tum exhalationum, Illi uero propter incognitas ſtellarum ipſa=
rum miſturas,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

rum misturas, aut quod in id tempus incidant significationes aliqua rum siue copulationum, siue eclypsium, aut cometarum, multis ante annis eas portendentium, quae parum quidem obseruatae fuerint. In terdum quod regio ipsa perniciosis a uentis aut uexetur, aut a salu bribus defendatur, plusq; uenti ad prohibendũ ualeant, quàm ad no cendum hostilis stellarum irradiatio. An nõ Hetruriae maritima ple raq; pestilens est ora, propter paludes, halitusq; malignos ab ijs affla tos, aurasq; illos agitantes? cum collinae eius regiones sint quàm salu berrimae, Itaq; & in locis illis palustribus salutiferae stellarum con figurationes parum prodesse per aestatem poterunt, & collinae salu britati non adeo malignae nocebunt, ac pestilentes. Patrij quoq; mo res, consuetudinesq; municipales, atq; artes, institutaq; tum publica, tũ domestica multum in utranq; partem conferunt syderalibus configu rationibus. Quid quod rerum certa cognitio, eaq; quae scientia dici tur, generalibus uersatur in perscrutationibus? quis igitur humorum, è quibus constamus singulares assequi possit siue commistiones siue tem peraturas? quis rursus syderũ particulareis uires, quae tũ abstrusissi mae sunt, tum penè etiam infinitae? quis item aduersantium inter se causarum digladiationes particulatim cognitas & obseruatas ha beat, & quantum, & quousq;? Itaq; illi ipsi, q ad particulareis dila buntur praedictiones, ab ipso etiam Ptolemaeo habentur derisui. Cũ necesse sit eorum coniecturas, obseruationesq; hac in parte uacil lare, ipsosq; non solum deerrare è uia, uerum turpissime dilabi, deq; uestigio ruere. Vides igitur Puderice, tam multi unde mathematicorũ proficiscantur errores, coniecturaeq; tam fallaces, ut iure quidem ira sci illis & possis, & debeas in pestilentijs praedicendis, itemq; in steri litatibus, tempestatibus, abluuionibus, atq; euentis alijs.

Veniamus nunc ad hominum uoluntates, quibus si sese ipsae sensibus dominandas permiserint, nihil est fluxius, imbellius, addam etiam infractius, domabiliusq;. Contra nihil quod sit illis generosius, ro bustius, imperiosiusq;, ubi sensus ipsos, eorumq; illectamenta nihili fecerimus, miserimusq; sub iugum. Vẽdidit M. Cato confectum iã se nio equum, qui cum ipse siue Consul siue Praetor militauerat, Mar cus, inquã, Cato optimus sui temporis orator, Senator, imperator, sic enim est habitus. Cur uendidit? quia uoluit, quia plus apud eum at tenuatissima illa ualuit parsimoniae cura, quàm ratio & Senatore, & oratore, et imperatore tam ualde etiam spectato digna. Quodq; usurpare esset solitus bonum patremfamilias uendacem esse oportere magis, quàm emacem, uoluit etiam in re sua praeceptum id pertina-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

cissime tenere. At coactus est ad hoc ipsum ab natalitia cœli, stellarumq́; configuratione. O' cœlum auarissimum, o' stellas tam attenuate, ac sordenter parcas, quæ in hoc tam intentæ essent, tantopereq́; peruicaces. Potuit procul dubio cœli stellarumq́; cõfiguratio Catonem facere ad parsimoniam propensiorem, propter humorum è quibus constaret compactionem, non tamen ut cum summa & Senatorum, & ciuium Romanorum siue accusatione, siue irrisione, militarem uel consularem potius equum uilissimo etiam pretio captus uenderet, ac si equus ille nascente Catone, sollicitas stellas sua etiam de uenditione fecerit. Ptolemæus Aegypti Rex sororem suam duxit uxorem, impulsus uidelicet expugnatusq́; natalis cœli, ac stellarum themate. O' profanum cœlum cum themate etiam tam impuro & conquinato, in quo tam immanis reposita esset libido. quis uel summe etiam improbus, ac peruicax asseuerare hoc audeat? Etenim configurationes illæ intemperantiam tantum portendunt humorum, ac concretionis corporeæ, atq; in re quidem Venerea, detur etiam et in sororia coniunctione. An non felicissimus ipse Rex, ac potentissimus poterat, quod quidem noluit, sororem suam alij locare in matrimonio, ipse aliam sibi ducere? At media uel modicis adhibitis medicamentis humorem qui nimius sit, temperant, coguntq́; sub regulam, qui minimus, atq; attenuatus, eum & exuscitant, & attollunt. Tu uero Rex eximie minime potuisti nefariam istam libidinem continere, quod uidelicet noluisti. Patrauit igitur scelus hoc, quia uoluit, nam si uoluisset, qua diximus uia euitare illud omnino poterat. Quod ut patraret, credibile est, multas uariasq́; in ea re cogitationes consumpsisse, sed passus est tandem à libidine sese uinci. At apud Persas eiusmodi matrimonia erant & usitata, & concessa, secutusq́; est finitimæ gentis exempla. Nam qua promptitudine secutus ipse Persas est, cur non Macedones secutus est suos, laudatissimosq́; Macedonum Reges? nequaquam autem secutus est, quia noluit, quia imperari maluit sibi à libidine, quàm ipse libidini imperare. I' nunc & cœlum incusa & stellas, & nefarias stellarum configurationes. Tempestate hac nostra qui apud Reges, regulosq́; magistri fuere epistolarum, utq; hodie dicuntur, Secretarij, summum in modum locupletati sunt omnes, præter Iouianum hunc, qui hic adest, quam ad rem ab amicis, familiaribusq́; assidue cohortatus cum esset, nunquam à proposito dimoueri potuit, illud in ore semper habens, Egere nolo, opulentus esse recuso. qua ratione non modo cupiditati imperauit, pecuniarumq́; appetitioni, uerum ipsis etiam Re-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

gibus in re publica moderanda. quam animi firmitatem his ipsis etiam diebus ostendit. Cum enim capto Regno Neapolitano, Ludouici Galliarum Regis præfectus, magistratum ei offerret, quo è reditu eius senectutem opulentiorem duceret. At inquit, non opulentiorem eam feceris, uerum occupatiorem, quando dijs innātibus nullius honestæ rei indigeo. Voluntas certe hæc fuit ratione temperata, eáq; cupiditatum uictrix, ac sensuum titillantium. Nero Augustus singulari fuit crudelitate nobilitatus, quis sanæ tamen mentis inficietur, in procreando Nerone seminis, humorumq́; temperaturam, è qua fotus ipse, & concretus est, apprime malignam fuisse? stellasq́; ipsas eam ad rem adiumenti plurimum contulisse? ut suapte natura Nero procliuis esset, atq; incitus ad sæuitiam. Fuere igitur rei huius causæ tum materia ipsa, è qua Nero constituit, quod male esset fermentata, tum stellarum malus habitus, peruersáq; configuratio, quæ aut humorem secuta est, malignum illum quidem, atq; peruerse affectum, aut eum malignitate, ac deprauatione affecit sua. Esto, detur hoc quidem. At inuenire noua suppliciorum genera, inusitatáq; excogitare tormenta, & cum artifice conuenire, qua uia nauicula maternum ad naufragium opportune strueretur, Neronis hoc fuit, sanguinariæq; eius uoluntatis, non stellarum, ac cœli. Fuit autem Neronis, quia uoluit. uoluit autem, quod ab ambitione rapiebatur, qua expugnatus conculcauit ipse rationem. Sed desinam pluribus iam exemplis uti, maximorum etiam uirorum, quorū uoluntates uictæ cupiditatibus, aut sensuū captæ illecebris iere præcipites. Quo'circa his hunc in modum explicatis, quæramus eadem hæc aliquanto etiam exploratius.

Principio laus omnis, uituperatioq; uoluntarijs uersatur in actionibus, existitq; ab illis. Cum enim natura duce moueamur ad ea cupienda, quæ boni alicuius speciem præseferant, eáq; à sensibus repræsententur, de quorum titillatione animus sese exciat, non prius tamen ad ea peragenda, quibus assecuturum sese illa confidat, animus ipse expergiscitur, quàm uoluntas quoque suscitetur, quæ initio quidem ut libera, ac sui iuris latius euagatur. post uero adhibita secum in consilio ratione, ac frenum sibi ipsa imponēs, eo accepto, sese ipsam moderatur, redigitq; intra præscriptum, mox deliberando eligit quæ pro facultate ac uiribus suis eligenda uideantur, quin ratione duce illa ipsa perscrutatur diligentius, perpenditq; maiore cum pēsitatione quæ à sensibus sunt oblata, an talia sint, qualē eorū species sese offert, sint nec'ne ipsa utilia et iucūda, an rursum inutilia et

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

molesta. Post uero his perpensis, & cognitis, euagatione'q; illa tam libera sub frenum coercita, iter statim ingreditur, quo quae eligenda esse duxit, peruenire ad ea possit. Iuris itaq; atq; arbitrij eius fuit, nec ne uellet siue eligere ac prosequi, seu nihil omnino curare. Est igitur suapte natura, statim'q; ex quo suscitata est libera. quae rationem si sequatur, libertatem ubiq; suam & tuebitur & retinebit, Sin relicta ratione à sensibus delinita illis obsequatur, nimirum amissa libertate, captiua ducetur, & quae imperare ipsa sibi noluit, imperio seruiet alieno. Est igitur sui iuris, ac libera, quoties sese à sensuum, malarum'q; cupiditatum ui ac captiuitate tuebitur, Tunc uero facile tuebitur cum excitata inter eam, sensus'q; ipsos controuersia, bona ne sint an mala, quae à sensibus offeruntur, rationem sequetur, illam'q; sibi in auxilium uocabit, cuius etiam consilio utetur, ac ductu. An non tibi uoluntas ipsa uideatur libera, quae cum sensibus in certamen descendat, quae'q; uictrix omnino euasura sit, praeterquam si illorum insidiosis blanditijs capi se patiatur. Demum qa ad actiones tunc accingimur, cum uoluntas ipsa & uoluerit, & elegerit, & decreuerit suscipiendum aliquod siue inceptum siue negotium, merito actiones ipsae ad uoluntatem referuntur, quae si cum ratione progredietur, nimirum ipsae laudabuntur, contra uituperabũtur, ubi & in eligendo, et in progrediendo de rationis deerrans uia, sensus'q; delitijs emollita cupiditatem sequetur ducem, illius'q; inhaerebit uestigijs, paruerit'q; imperio. Non solum autem res ipsae, actiones'q; uoluntatem liberam esse testantur, uerum etiam nomen ipsum deliberandi, quod uidelicet liberum eius sit in decernendo iudicium, uelit ne suscipere, & prosequi, an contra desistere, ac sensuum ipsorum monita labi sinere. Legum quoq; constitutores, ac moderatores populorum id ipsum testantur, cum impunita dimittant crimina, quae furentes admittunt, atq; insania perciti, quod uoluntaria ea minime sint, nec furentes ipsi liberi aut sint, aut haberi debeant. Postremo autem consyderandum uidetur, cum sensus corporei ipsi sint, singuli'q; corporeis utantur instrumentis, ut auribus ad audiendum, ut oculis ad uidendum, naribus item ad inodorandum, palato, lingua'q; ad degustandum, ac siue manibus, siue alia parte corporis ad tangendũ, uoluntatem tamen ipsam nulla parte corporis uti, nulla'q; re corporea, cum aut deliberat, aut eligit, decernit'q; quippe cum uis ea potestas'q; tantum sit animi, atq; ex omnibus animalibus, hominis unius. Quo fit, ut caeterorum quidem sit siue impetus siue instinctus tantummodo, hominis uero uoluntas propria, ac peculiaris. Igitur si stel

larum effectiones uersantur inferioribus in corporibus, rebusq; illis tantum, quæ ex elementis constant, ipsaq; elementa campus quasi quidam sit, in quo stellæ uires exerceant suas, qua nam uia uoluntates hominum subiectæ illarum sint agitationibus? quarum iurisditio tantum sit in elementis, rebusq; elementaribus, animus uero & incorporeus ipse sit, et ab omni prorsus elementari qualitate, ac conditione uacuus, cuius uoluntas ipsa, uis potissima quidem sit, quæ actiones ad quas homo natus est, uel commendatione honestet, uel opprobrio damnet, ac contẽptu. Iure igitur Pudericæ mathematicis illis succenses, q tã sint futuras ad prædicendas res proni, hominumq; mores ac fortunas ab ortu statim ipso pronuntiandas, ac si nulla in eis sit libertas, nulla deliberandi aut eligendi siue ratio siue authoritas, quæ qdẽ tanta est, ut homo sui iuris sit in ijs administrandis omnibus, in quibus animus imperare habeat, nec corporis ei sit opus ministerio, ac præsidijs. Possunt cœlestes tamen configurationes impedimento illis tunc esse, ac se se animo ipsi opponere, cum corporeis, atq; externis indigeat auxilijs, ac fauoribus. Vbi uero actiones solius tantum fuerint animi, frustra tunc de stellarum actionibus disputatur, ac uiribus, cum, ut dixi, animus ipse liber sit, ac suopte arbitratu eligat, decernatq;. Hæc habui tecum, tuamq; in defensionem quæ Francisce dicerem, longius fortasse q̃ portio dicendi ferret mea, breuius certe, quàm res ipsa exigit. Quamobrem finem his faciam, si prius tamen hoc subdiderim, hominum illorum numerum oppido quàm exiguum esse, animum qui colant, animiq; arbitratu utantur, atq; imperio. Cum multitudo ferè uniuersa corpori sit omnino dedita corporeisq; illecebris, ut fortasse mathematicis ipsis permittendum sit, laxissimis etiã habenis currere ad apotelemasmata pronuntianda.

Pontanus. Suardinus. Pœtus.

PON.

Venit mihi in mentem Suardine, tuq; Fundane Pœte, ut quando à uobis cœpit, uobiscum quoq; confessio hæc desinat, plurima secum dãna afferre ẽt ingeniorũ, tẽpora ipsa, temporũq; iniqtates, non pauca rursus honestamenta commendationesq; & artium et facultatum, eorũdem quoq; felicitatem. Audiuistis ipsi quàm apposite Pardus, quàm pro rei natura, & ornate disseruerit & copiose. Itaq; quanquam senem me, annisq; grauatum, spes tamen cœpit fore, ut ante, quàm à uobis emigrem, Latinam uideam philosophiam & cultu maiore uer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

borum & elegantia res suas explicantem, utq; relicta litigatrice hac
disputandi ratione, quietiorem ipsa formam accipiat & dicendi, &
sermocinãdi, ac uerbis item suis utendi, proprijs maximeq; Romanis.
Cumq; plura sint quæ me ad hanc ipsam inuitent spem, cum primis
profecto Aegidius mihi hoc promittit Eremita. quem superioribus die
bus in hortis cœnobij Baptistæ Ioannis cum deambularemus, quod
est Neapoli ad Carbonariam, adessentq; mecum unà quem hic adesse
cernitis Hieronymus Carbo, itemq; Chariteus, ita quidem locutum,
& ipse memini, & hi ipsi testificari hoc idem possunt, ut ægerrime
ferret, uitium hoc inter philosophantes inoleuisse nostrorum tempo-
rum, cœpisseq; illud iam nostris à maioribus, nemo ut nunc audeat
Latino more, ac peruetusto illo quidem maximeq; probabili, de natu
ræ rebus, deq; uirtutibus disserere, fluxisse autem inde uitium ipsum,
quod superiorum temporum philosophi secuti eorum qui Aristoteli
eos libros satis quidem ignoranter transtulere, & uerba & modos,
ac dicendi figuras, multa quæ Latine, ac proprie dici possunt, aut ne
glexerunt accommodatis explicare uerbis, aut scire quo nam pacto re
cte dicerẽtur id minime curauere. Cœpit igitur sic uir & doctus, &
eloquens. Est Græce ἕξις à uerbo suo ἔχω, Latine autem ab Ha-
beo Habitus, qui & agendo quidem, & diu constanterq; assuescendo
comparatur. Nam & diutius exercendis ijs, quæ liberalis sint uiri,
cũ laude qui consuescit, habitum sibi agendi liberaliter uindicat, qui
uero administrandis fortibus, agendi quidem fortiter, & prior ille ha
bitus liberalitas, posterior uero hic fortitudo dicta est recte quidem, ac
proprie. Nanq; militaris ut habitus militem designat, pontificem pon
tificius, rusticanus agricolam, pastorem, calonem, fossorem, nauticus
item nautam, Sic quam quisq; ingenuo dignam homine actionem
exercuit, exercetq;, habitus hic ipse agendo comparatus illam ipsam in
dicat siue artem siue facultatem. Et hic quidem ab habẽdo dictus est.
Cæterum uis illa, & huic, & illi, alijq;, atq; alij à natura insita,
quæq; etiam nonnunquam ab institutione magis, magisq; aut auge
tur, aut excitatur, perquá huic quàm illi rei actioniq; exercendæ quis
piam magis aptus est, atq; idoneus, Græce est διάθεσις ab alia quidẽ
uoce q̃ quæ est ἔχω, quo factum est, ut Græca in Latinum qui transtu
lere, dixerint Dispositionem, non solũ inepte, uerum etiam ignoran
ter, ac parũ proprie. Nam Latine dispositio ordinem quidem innuit,
rerumq; ipsarum, ac progressionis seriem, minime uero naturalem il
lam siue uim, aptitudinemq;, siue innatam propensionem. Cum enim
ponere, & uitem et arbusculam prisci illi dicerent, uim compositæ di

ctionis secuti, disponere & uites dixere & arbores, per ordinem ui delicet eas serere, ac per agrum distributim infodere, quod Virgilius innuit dicens.

» —Pone ordine uites,

Hoc est dispone, hinc etiam dicti dispositi in quincuncem ordines, deductaq; tralatione à re rustica, duces & ipsi copiarum dicuntur disponere acies, hoc est exercitum in ordinem cogere, & suo quenq; militem loco constituere ad conserendas manus. Inde etiam patres familiarum disponere rem familiarem, hoc est in ordinem illam, ac sub regulam redigere. Oratores quoq; & ipsi disponere traduntur quæ dicenda sunt, id est quo quidq; loco, quoq; ordine disserendum sit in causa. unde Rhetoricæ pars illa maxime prudens, artificiosaq; Dispositio est uocata. Itaq; parum proprie διάθεσις ab his dicta est dispositio. Sed noluerunt qui primi hoc dixere, laborare in perquirẽdo proprio, & suo nomine, contenti quadam quasi dictionis assimili constitutione ac structura, cum tamen parum ipsi periti Romanæ essent elocutionis, ac si non & recte, & Romane, & significanter à uerbo Habeo, à quo est Habitus, deduci posset, deductaq; inueniretur dictio huius ipsius quod quærimus indicatrix, quæ quidẽ est Habilitas. qua in deductione à uerbo suo faciẽda, et copiosiores, et rei ipsius significantiores sumus quàm Græci. Nam si Habitus est qui post uindicatur, nimirũ Habilitas hæc ipsa recte quidem, ac significanter dicitur uis illa præcedens, qua & ducimur, & fouemur, & adiutamur ad Habitum comparandum. Siquidem ut Habitus præsefert rei comparatæ adeptionem, sic Habilitas uim illam, aptitudinemq; indicat & idoneitatem, si Latine diceretur, siue à natura insitam, siue ab institutione productam, confirmatamq;. quasi Virgilius hoc ipsum nobis nõ & ostenderit, & expresserit, cum dixit.

» Atq; habilis membris uenit uigor.—

Nam & uigorem appellauit uim illam à natura ingenitam, est eni à uigendo uigor, ut apud Sallustium,

» Aetas uiget, animus ualet.

Et habilem idest aptum atq; idoneum dixit. Itaq; quid hoc ipso uocabulo appositius significantiusq; ad explicandam τὴν διάθεσιν inueniri potest? sed noluerunt desidiosi uiri ne dicam loquendi ignari in hoc laborare, quando satis habuere, posse sese excusare, quod multa essent Græce, quæ Latine dici parũ possent commode, acsi hoc ipsum non multo melius à nobis, quàm à Græcis & dicatur, & deducatur. Videlicet non & Aristoteles ab eodem uerbo à quo est ἕξις, idest habi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tus, deduxit nouum uerbum ἐντελέχεια? non etiam è nostris eruditi quidam scriptores ab Habeo declinarunt Habentiam? ut ἐντελέχεια perfecta sit corporis habentia, noua quidē uox, ex habeo tamen uerbo ab illis declinata, quo rem ipsam proprie magis, significantiusq; exprimerent. Quid? quod hæc ipsa διάθεσις pro rerum diuersitate latine alijs, atq; alijs explicari uerbis & potest, & consueuit, ut cum dicamus, quempiam siue affectum, siue propensum esse ad mercaturam magis quàm ad literas. uis enim illa, aptitudoq; naturalis, tum Affectio, tum Propensio & proprie, & significanter dicitur minime uero dispositio, & homo ille eam ad rem propensus, affectusq; non autem dispositus. Nam procliuis facilitatem magis præsefert uoluntatis, quàm naturæ uim, atq; aptitudinem, quæ tamen à propensione ipsa, affectioneq; exprimitur. Dicunt etiam tosum eadem cum absurditate, male dispositum statuæ faciendæ, cum & latine, & recte dici debeat, male aptum, male appositum, male etiam accommodatum. nam male affectum non ita libenter dixerim, quando in lapidem uix cadat affectio, præterquam si abutamur uocabulo, quando aerem etiā male affectum legimus. Quo fit ut διάθεσις ipsa hac in parte tum Aptitudo latine dicatur, tum Appositio, maximeq; significanter omnium, accommodatio, quod apte quidem peridoneeq; materia ipsa accommodari ad eam rem possit, quam artifex ipse faciendam susceperit, non tamen ut non hæc ipsa recte etiam dicatur Habilitas. Quin & διάθεσις hæc nonnunquam nostris à maioribus uocata est Natura, ut cum legitur agri huius natura, siue ligni, lapidis'ue, aut materiæ cuiuspiam, quin ingenium quoq; & terræ & soli, & regionis, rerum rusticarum scriptores protulerunt. Sed redeamus ad uerbū habeo. an non ab eo deriuata est etiā Habitudo? quæ fortasse ad corpus referri, quàm ad animum magis debeat, ut quæ est pueri huius, puellæ'ue habitudo? Sed non ero in hac quæstione, de hac ipsa differentia nimis solicitus.

Quid quod tum noua tū inerudita etiā appellatiōe quæ Græce κρᾶσις est, transtulere Complexionem. Nam quid obsecro cum Complexione κρᾶσις habet? Complector nanq; quid Latine significet, manifestum est, ut complector amicum, hospitem, familiarem, & complector negotia publica, & Liuius scriptis suis res Romanas complexus est. dicendi quoq; siue color, siue figura quædam est Complexio. Quo nam autem modo hæc ipsa uox idem Latine sonabit, qđ Græce κρᾶσις? ut enim Complexio tum coitionem quandam corporeæ, siue compactionis siue humorum è quibus corpus consistit, siue coactæ

simul massæ concretionem planè indicet, quod quidem non indicat, quo nam inquam modo indicabit temperationem? cum κρᾶσις græce hoc ipsum significet. Esto tamen, ut complexio collectionem illorũ, copulationemq́; atq; connexionem massæ totius indicet, complectaturq́; eorundem comprehensionem, temperaturam uero nullo modo aut indicat, aut complectitur. quàm græce κρᾶσις præcipue, ac significanter indicet ac præseferat. Itaq; uox ipsa cõplexio, præterquam quod noue dicta est, non implet græcæ uocis significationẽ. Quo'circa & propria, & latina, eademq́; maxime significans dictio est Temperatura, ni magis forte tibi placuerit Temperatio. nam ut mistio & mistura, sic temperatio in usu est doctorum hominum, ac temperatura, sic status corporis, ac statura, quanquam status ad plura pertinet, quàm statura. Temperatura igitur, massæ totius coitionem præsefert, atq; compactionem, ipsiusq́; compactionis misturam ac temperamentum, ut scriptura, scalptura, textura, iunctura, pictura, itemq́; statura, ac permulta eiusmodi alia. Perinde nanq; ut scriptura picturaq́; designant, quid & quale sit, itemq́; quantum, ad ipsum quod scriptum, ac pictum est. quid item & quale, & quantum, quod scalptum, textum, ac iunctum est, scalptura, textura, iũctura q́; utq; statura, qui status sit, & qualis, quantusq́; ipsius corporis. Sic Temperatura, quæ & qualis, quanta quoq; coitio ipsa, massaq́; sit corporea, humorumq́; ipsorum corpus constituentium concretio, ac mistura. Nec minus tamen proprie, ac significanter rẽ ipsam designaret, quamproxime dixi, Mistura, sed Græca uox Temperationẽ magis indicat. Demum si rem ipsam attenderimus, et significantius diceretur, & proprie magis, siue corporis Cõpactio, Conglutinatioq́;, siue Mistura, ac Constitutio (nanq; ut est rei publicæ constitutio è legibus, moribus, statutis, decretisq́;, sic corporis, ex humoribus, eorũq; misturis, ac conuenientia) quàm hæc ipsa dicitur inter omnes tam diuulgata Complexio. quæ prima quidem facie amatorias præsefert delitias, uoluptariosq; complexus. Itaq; rem ipsam non ut non planè intellectam Eremita querebatur, sed non suo quidem nomine explicatam, Latinaq́; appellatione & propria. Cum tamen affirmare non dubitaret, ni Græcam reddere dictionem mallemus, dici eam apposite magis, proq; rei ipsius natura Fermentationem, idq́; uerbũ significandam ad rem maxime esse accommodatum.

Idem quanquam pudenter ac parce, mirabatur tamen hos eosdem philosophantes parũ animaduertisse quas ipsi uocarent Circunstantias (nam liberales consyderare debent, & quantum ipsi dent, & cui, q̃d

item et quale, ac permulta quidem in dando alia) easdē omnes uno uerbo priscos authores consueuisse complecti. quod quidem uerbum esset Delectus. Itaq; M. Cicero cum praecipit delectum rerum esse habendum, quid nam aliud praecipit? quàm ut ratio habeatur, rerum, temporum, personarū, locorum, quaeq; alia agentem ipsum comitantur, quem prudentem esse oporteat cum sit haec ipsa consyderatio prudentiae propria. Haec nobiscum deambulans, quanquam uerecunde & probe, querebatur tamen Aegidius, quod negligentia recentium philosophorum effectum sit, ut & Romana lingua quae abunde locuples esset, in summa saepe copia, laborare uideretur inopia, & Graeca uerba à parum cultis scriptoribus inculcata, propriam uim, ac significantiam, nec Latine redderent, nec significanter. minime ut sit mirum tempestate nostra, eloquentiae studiosos, aut nullam aut perexiguam impendisse philosophiae operam, ipsos uero philosophos eloquentiae penitus esse ignaros, atq; utinam non & hostes. Sed nos Aegidium absentem quidem, ac pie rem Christianam & fortiter gerentem, & bene, & religiose ualere iubeamus, consuetudinis eius, ac sanctitatis memores. SV. Eadem et nos quoq; coepit spes, ipsaq; ita quidem certam sese nobis offert, ut Latinam philosophiam iam iam cultu elegantiore, cothurnisq; nitidioribus incedentem uidere uideamur. Quam ad rem confessiones istae tuae non parum etiam conferent. Nam Aegidium ad hoc ipsum natum intellegimus, & Augustini exemplo sic inuitari, uel rapi eum potius, ut nihil magis aut aueat, aut curet, quàm ut heremitarum ordinem in ueteris eloquentiae possessionem pristinam iam restituat. PON. De Aegidio quidem nemo est qui dubitet. Caeterum confessiones hae ipsae fortasse habiturae sunt momenti aliquid, Pardo praecipue operam suam non abnuente, cum fama quoq; certa sit, adolescentes quosdam optimis ingenijs praeditos ad hanc ipsam militiā sese instruere. POE. Vtcunq; Iouiane, itineris è Roma suscepti nec nos poenitet, et porticum hanc, quàm diu Neapoli erimus, quotidianasq; istas confessiones assidui frequentabimus.

FINIS.

P. Summontius Suardino Suardo, & Francisco Poeto. S. D.

Suadentibus uobis, meq; ad editionem hãc assidue adhortãtibus factũ est, ut prodire iam in lucem non desinant reliqua Pontani monumenta. En uobis Dialogus ille ultimus, superiori excusione à me promissus. cuius lepido argumento Pontanus in cuiusdam ingratitudinem clàm inuehitur. Iustam itaq; indignationem mandare literis cum uellet, eã sale huius libelli condijt. Quare absolutis hac editione omnibus, qui supererant, Dialogis, ad reliqua uos accingite. quorũ lectionem certo scio lõge uobis fore suauiorem, quàm Antinianæis è uitibus olim fuerit liquor ille, ad quẽ uos Pontanus sobrios in primis, atq; abstemios ambos apud Aegidium suum inuitauit. Quanquam sorbillatione ex ea nunquam uel summa labia intinxistis. Sed nostis quãtum liceat rerum scriptoribus. Valete.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

IOANNIS IOVIANI PONTANI DIALOGUS DE INGRATITUDINE QUI ASINUS INSCRIBITUR.

Viator. Caupo.

VI.

PACEM Romæ factam esse aiunt, eiusq; Poetam nescio quem authorem referunt. Ego quidẽ Poetæ huic uel grandiusculo propinauerim. Amabo meritoriæ huius ecqui se caupo, ecqui se minister offerat? CAV. Equidem pacem hãc siticulosam esse Augustus ipse abunde docet. Euge puluerulente lætare hoc nuntio, & offulam hanc pepono è suauissimo accipe, cyathumq; hunc uel tertio ductandum ebibe. VI. Ebibo. Da quæso & alterum. CAV. Pax igitur facta est? VI. Pa, pa, pax. CAV. Amabo resipisce, atq; inde loquere. Vel puluerem quidem bellissime homuncule tibi palliolo excutiam. Hauri puer & secundum, & tertium, & quidem recentissimum. Pax'ne facta est? O' bone Laurenti, dies hic tibi sacer est. Nuces à me quotannis expectato quamplurimas. Pax'ne facta est? anniuersarium tibi sacrum cauponarium ex uoto statuo. O' musellam cauponam. Ecquãdo ne mihi, frondenti apio, laureo redimitas serto, exteriores foris, internas cellulas liceat coronare? Verum ego sum stultior, occidente iam sole, diem qui ad exortum reuocem. VI. Atqui felicissimum te te, ipsamq; cum primus tecum cauponam dicito. Pax diem instaurabit. Pacem in foribus, atq; in tabella pingito. Lucrum tibi uinarium, emolumentumq; pulmentarium omnis generis, ingens, largum, opulentumq; augurator. Eueniet, mihi crede, eueniet. Tu tibi bene habe, cupasq; ex urbe comportato huc uinarias. fac rideant fores, effice ut omnis & domus & hortus renideat. Pax hæc imperat, pacisq; amicus Euhyus, cauponæ ipsius atq; cauponantium pater. Ego Neapolim propero, triente exucto CAV. Bene mihi fore pace ex hac & libens uolo, et libẽtius auguror. Agite qui adestis ministri, cyathos eluite. Socij talos iacite. hilaremus diem hunc paci. Adest quaternio. quarto tibi potandum edico. Adest rursum quaternio. rursum tibi ductandum hoc est, udum, rorans generoso è pal=

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

mite. Ah ah. cecidit canis. Tu quidem ipse sities, ut illa est siticulosa, hoc ipso praesertim tempore. En iterum canis allatrauit. licet siti conficiare, tam male fortunatus qui sies. Euge euge tibi caupo, adest senio, adest rursum & senio. mihi augurium hoc promittur, mihi ductandum est. uel septies quidem decies iterato ductitabo. quippe qui ualentibus pedibus, capite ualentiori utar. compleamus hilariter numerum. At at utor ne ego recte oculis? agglomerari ne ego puluerem uideo agitatu equino? an uentus meridiano tempore excari e mari qui solet, illum exagitat? equus certe est, quin equo satellex uehitur. Arrigite aures. inflat ne iam bucinam? inflat profecto. regius est tabellarius. poculum homini & frigidum, & generosum praeparemus. Aduentat iam, & equum calcaribus stimulat, et inflauit iam cornu. buccinam buccinatorem nec unquam quidem uidi buccinatius inflare. & inflat & cachinnatur, & interim praeconium uocalissime enunciat. TA. Captos iam scitote. CAV. Quid captos? auscultemus. TA. Qui Regem prodiderunt, qui regium nomen euertere ab imo, cũ ipsi infimo e loco prodiissent, conati sunt. Saluus est Rex. salua patria. saluus est Alphonsus, qui salutẽ comparato exercitu, obsessa Roma nobis peperit. Hilarem hunc diem facite, noctem multo hilariorem. Effulgeant ignes summis aediũ culminibus, etiam quàm creberrimi. Conuiuia ipsis in propatulis celebrentur. Demũ laeta sint omnia, confecta pace, ac duce ipso uictore cum exercitu domum redeũte. CAV. Age age bone hospes equum siste. potita. aestas est. puluerulenta sunt omnia. refrigera & pulmones, & guttur. TA. Nunquam quod meminerim niuosius. Obsecro te poculum itera. CAV. & quidem ampliusculum. Sed amabo bone, postquam refrigeratus, qui tantum insperati affers, ut certum affers? TA. Captos sceleratissimos homines, ut reos capitis, ut patriae hostes, ut maiestatis conuictos. CAV. Pape. TA. Iam de illis capitis sententia aut fertur, aut lata iam est. CAV. Luant ipsi meritas poenas, quando publicam rem tam male habuerunt, ut pene regnum omne, cum ipso Rege, liberisq; pessum ierit. De pace quid autem? TA. Nostis ne Iouianum Pontanum? CAV. Quid ni nouerimus, hominem ubiq; notum. quippe qui paucis ante diebus de itinere ac ualitudine fessus, Romam, conficiendam, ut nunc sentio, ad pacem illinc ab Innocentio, Alphonso hinc arcessitus, meridianus hic conquieuerit. et quidẽ miserati sumus, q hic tunc affuimus, senis imbecillitatem, ac male ualentem habitum, ut qui itineri satis non esset, his praesertim caloribus. TA. Dii ipsi, ut omnes praedicant, atq; ut Rex ipse testatur, seni & quidem ua

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

letudinario affuere, pacem enim ita confecit, ut Regi salua sint omnia, quae amissa prope' iam erant, procerum perfidia, administrorum'q; iniquitate. Vos autem & paci, & patriae propugnatori, qui pacem populus uirtute sua peperit, exornate & porticus, & compita, dies'q; festos agite. Mihi alia ad oppida properandum est, publicae laetitiae gratia. Rex patriae pater, publicorum'q; bonorum author hoc sic imperat. Valete compotores ualentissimi. CAV. Et tu nuntij tam auspicati auspicatissime author propera, ut pacem populis promulges, ut nos qui ad mendicitatem prope' redacti ob bellum sumus, nuntio hoc, ab inopia uindicatos bees. Dij tecum eant & duces, & comites. Mihi certum est e' suburbano in urbem properare, certiora illic de pace, regijs'q; rebus ut intellegam. Et iam, ut uideo, agrorum quoq; facies immutari coepit. nescio quomodo aer ipse laetiora promittit. Ego quidem somnijs ipsis fidem uel maximam censeo adhibendam, q̄n noctibus his. equos in boues uerti, castaneas arbores abire uinarias in cupas somnians uiderim. quid somnians haec uiderim? fictile ministranti mihi, aureum factum qui senserim? mox monetarium ad magistrum perlatum, in numos fluere, alium'q; ex alio numum gigni, confestim'q; in cumulum congeri, me'q; eo cumulo obrui. Coniectores quidem ipsi somnium sibi conijciant, ut uolunt, mihi profecto paci magis creditur. Abeo in urbem. Vos domum exornate, qualem & pax exigit, & somnia haec ipsa uolunt.

Caupo. Chorus sacerdotum.

CAV.

Quod mihi meis'q; contubernalibus felix ac faustum sit, deorum supplicationibus urbem occupatam inuenio. quàm laeta populi frequentia? quam canorus sacerdotum chorus? CHO.

» Pacem coeli rector populo,
» Pacem terrae tutor peperit,

CAV. O' bene ominatum carmen. CHO.

» Nobis pacem, nobis ocium
» Pacis nobis author rettulit.

CAV. At meritoriae meae lucrũ, et uoluptatẽ, et dapinatiões opiperas. O' me beatũ. Aderũt frequẽtes lenonũ puellae. aderũt earum sectatores, nouitij satellites. Et iã audio, Sicilia Hispania'q; ex ĩtima aduectũ florẽ scortillorũ, recẽtissimũ qdẽ Venereũ mercimoniũ, urbanae'q; iu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

uentutis illecebras, atq; allectamenta, meum merum solidū cupedinariumq; peculium. Agite sacerdotes pacem concinnite, pacem dijs immortalibus acceptam referte. Ego profecto compotoribus, ganeonibusq; meis omnibus ita me comparabo, uti basilicas apud me commessationes, basilicumq; me cauponem experiantur, prædicent, in cœlum efferant. CHO.

» Pacem rura, pacem prædia,
» Pacem tecta & urbis sentiunt.
» Virgo plaude, nuptæ plaudite,
» Pacirite matres plaudite,

CAV. Mihi quidem loculis plaudendum est meis. Vt gestitis inanissimi? ut animo agitatis aureolos illos Venetillos? hos ne mauultis, an Florentinulos illos ampliusculos picturatulos, hieme etiam media per florescentes? An oceano uectari cupitis, aurea nauicula, aureo malo, uelis etiā aureis? & hoc quoq; præstabitur, ut in continenti deambulantes, Britanicum secetis pelagus. Agite loculi, capite iam auras, quis sinum impleatis. Et iam, ut uideo, oceano libare gliscitis. Verū agite, inspicite, noscite, Britani ne hi sunt, quos Roma proficiscentes diuertere hanc ad meritoriam uideo? An me oculus fallit? profecto uestitus ipsa Britanici generis eos indicat. Accedam propius, quin Britanissimi quidem ipsi sunt. Vobis et urbem, et cantum sacerdotes relinquo. mihi quidem oceano cauponariam rem facere decretum est, ut hodie aureola cymba piscator Britanico in freto aureum etiam rete in profundum iaciam Heus pueri, Baccum in iudicium ad prætorem uocate. Dormientem tamen illum somno ne excitetis iubeo. quin Vernaciolo illum cado includite, ne somno experrectus, Britanicumq; forum, ac Britanum iudicem timens, fugam arripiat. nam & horrida uox, sermoq; ipse horridior deterrere illum abunde potest. Tu quidem concinere illos iube, quo aut somnus Baccho fiat suauior, aut illo excitus, ac suauitate cantus delinitus, ludere argenteum ad poculū cum illis cupiat. Et id quoq; præstate pueri, ut nostro in penu sit qui Græce, qui Corsice, qui Ligustice sciat, etiamnum qui Cretice.

Caupo. Viator.

CAV.

Antiquum & notum amicum peregre aduenientem, ut libens uideo, ut mihi iucundum est ipsum & complecti, & alloqui. VI. At ego beneuolentem compotorem, inuenire ualentissimum & lætor, & habeo dijs gratiam.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

dijs gratiam. CAV. Quam cum stomacho bene? VI. Lupum in uentriculo gero. CAV. Vt cum siti? VI. Exaruere pulmones calore & puluere. CAV. Pueri expeditissime afferte quo sitim leuet. heus expergiscimini. VI. Atqui consilium est prius puluerem pallio excutere. CAV. Date linteolum. Ministrate frigidulam, qua & os, & labra, & faciem totam perluat. VI. Vt me recreasti pocillo hoc crystallino? Nihil uidi unquam hoc ipso limpidius. Vt in eo salit nigellum tuum. An, ut puto, est Casorianum? CAV. Reluite pueri pocula. Miscete recentiusculum illud intimo è penu. Afferte. Centuresium hoc est. Cape beniuolentissime homo. Labra delibatim pertinxeris, pedes illico sentient. Mihi crede illo in dolio Bacchus cum uere lusitat, totum adeo doliolum flos est merus. VI. Atqui putarim eo è dolio aurum scaturire. aurum profecto linquentissimum digitis teneo, fusile quidem hoc est, & potatile, ut dicunt. labellatim profecto ducam non uno haustu. Euge Bacchi deliciolum. Anima mihi ipsa congeminata est olfactu solo. uiden ut ipsum aurum aurescit in cyatho? Anima mihi ipsa trigeminata est labellatu uno. CAV. Salue mi Geryones, salue hospes Atlanticæ. VI. Quid mirũ triplicem me factum, si Centuresium potito? si tuũ istud mihi penu Atlanta est ipsa illa beatorum insula. CAV. Ah ah, ah. Delinge amabo & hoc (iniuriã enim si hauseris, cadillo feceris) & quidem substrictissimis labris. Fastinianum hoc est, merum quidem Fastinianum, reliquiæ non cadi modo huius, uerum totius Campani penoris. Itaq; sublibare te illud & quidem haustillatim uolo. VI. An forte uerendum est, ne hodie Fastinianum hoc tuum nobis exhibeat negotium? Scis quàm mihi non placeat fastus. Et hos quidem ipsos uereor Hibernici generis homines, fastum in naso qui gerunt. CAV. Nihil Fastinianino hoc tuo suauimoratius est, rixas mirum est quantopere fastidiat somni solius amicum, atq; blandiloquentiæ. Sed amabo Hiberni ne sunt hi? VI. Quin horum aliquot Scotia nuper ab ultima Romam deuecti. CAV. Quæ nam aduentus causa? VI. Animi peruicacia quædam, dum persuadere sibi nullo modo possint, Romano Pontifici liberos esse. Itaq; inuenerunt Pontificem ipsum filij nuptijs præsidentem aurato in solio, filiam uero Romanas puellas inuitantem ad choreas, atq; ijs ipsis nuptiarum diebus, natam pontifici filiolam alteram, mirificam mihi crede Christianæ religionis comprobationem. CAV. Qui nam? VI. Si enim Deo nascuntur nepotuli, nunquid non necesse est Christum ipsum mulieris utero prodijsse? CAV. Sane probatissimum argumentum. Proficiscendi autem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Neapolim quæ nam causa? VI. Leonardum primo Apulum, Barensem inde Nicolaum, post Hierosolymam uidere cupiunt, naui comparata. CAV. Et probum & pium consilium. VI. Missa hæc nunc faciamus, quando refrigeratæ mihi uires sunt. Iube his apparari cœnam, atq; ita quidem uideto, cœna ut sit. CAV. Quid hoc uerbi est, cœna ut cœna sit, non intellego. VI. Quæ sit opipera, quæ pluribus sit satis, quæ sit bibax, loquax, somnulenta. CAV. Bellissime. habeo. Agite beniuolentissimi hospites, secedite in umbram. conquiescite. sedate & sitim & æstum. opulentissime pariter & lautissime mecum uobis erit. VI. At qui Italice nihil intellegunt. CAV. Tute igitur illis blandire, atq; ut potissent & quidẽ q̃ recentissimum uide. Mihi curæ id fuerit, Britanice ut discumbant.

Altilius. Pardus. Chariteus.

AL.

Iudicabam actum cum Iouiano feliciss ime, quod pace parta, regias res prope afflictas, magna sua cum gloria, maiore populorum tranquillitate, non restituisset modo, uerum etiam stabilisset. Quanto autem secus & illi, & nobis qui eum amamus, & colimus, acciderit, dicere dolor prohibet, neq; enim contingere aut illi indignius, aut nobis insperatius potuit. PAR. Quid hoc est quod te tantopere solicitum, ac male habet? nam & uerba metior tua, & rem ipsam mirifice suspicor, neq; illud me parum turbat, quod hora tam intempestiua conuenire me uolueris, cum præsertim nouerim in agẽdis rebus pensitatio quæ sit tua. AL. Quid tu aut me solicitum, aut male habet, loqueris? quin cruciat, torquet, uexat, animum ipsum conficit. PAR. Mali'ne tantum ex te audio? AL. Summũ qdem malũ. An non et summum, et publicum tibi uideatur malũ? senem in quo tantum publicæ repositum esset tum opinionis, tum spei, cœpisse iam repuerascere? PAR. Quid repuerascere? AL. Annõ puerum tibi uideatur senex agere, qui annos circiter sexaginta natus, magnisq; honoribus functus, asinum sibi magno comparauerit, sericisq; instratum ornamentis ascenderit? Atq; aurato freno, auratis habenis, uersiculos etiam nescio quos amatorios cantitantem uehi asello in publico non puduerit. Quodq; importunissimum dicas, admotis etiam calcaribus, equitem agere procurrentem uoluerit. Abeat sapientia. ualeat senectus. An aliud expectas aut potius aut certius delirationis signum? PAR. Musæ Aonides. Se

bethides nymphae, ubi nam gentium delituistis? Monstra mihi haec & quidem portentosissima uidentur. quis hoc credat? aut qui nam fieri hoc potest? quod ne Dij quidem ipsi uideri debeant passuri. ALTILIVS. Certa res est. PAR. Asino ne uehi etiam perornato, per urbem in publico, per regionem urbis frequentissimam, sexagenarium hominem, regijs actionibus praesidentem, moribus tam compositis, institutis tam rigidis? Vale, uale Apollo. Si uerum esse hoc sensero, naturam ipsam credam iam repuerascere. Sed commodissime nobis offertur, ut uideo, Chariteus. colloquamur cum homine. Quid quod conturbatiusculum domo prodire intellego? CHA. Laudent qui uelint senectutem, mihi quidem sapientissime institutum uidetur, sexagenarij è ponte ut deijcerentur in Tyberim. Quin bene mecum actum putem, ante quàm haec uideam, quàm hunc annum attigerim, si uel scaphariā cum Charonte exercuero. PAR. Charitee Charitee. siste Charitee. salue. quo properas? quae te res tam impotenter agit? Siste gradum. amicorum res agitur. iubet hoc amicitia, uel humanitas id postulat tua. CHA. Ne per Deos quisquis es, ne obsecro me ab itinere incepto reuoca. PAR. Maior res agitur. Siste. salue. Quo te? CHA. Quo asinus imperat. PAR. Quid malam in rem, asinarium iam ne agis? CHA. Quin asinus ipse me agit. PAR. Iam, ut uideo, delirauimus, actum, atq; transactum est de sene, ut uideo. Explica obsecro, quid hoc est, quod asinus te te agit. CHA. Quin immo impellit, ac proterit. Tu rem ipsam uide. Propero ad aerarios fabros comparaturus diuersi generis tintinnabula, cingulum item sericum diuersicolorem, quicum intextis tintinnabulis, asini collum exornem. Flamen quoq; purpureum auro intertextum empturus, ad illius frontem appensum aurata fibula, perinde ac flabellum, asino uentum in calore quod exciat. PAR. Dij boni quid ego è Chariteo audio. CHA. Quid? istis Parde oculis uideas, domum si meam ingressus fueris, bracteolas argenteas, auratas lamellas, flosculos etiam gemmatos auro intertextos asino parari. Vsqueadeo cum sapientia simul cultus quoq; ac comptus ad asinum transiit. Hoc hoc illud est, quod dici solet, omnia tempus suum sortito consequi. Maiora ne aut audire aut sentire uultis? Epistolam legite, quàm nuper suis ex ortis uester senex, quod gaudere oppido abunde potestis, ad pueritiam iam regressum, ad me per cursorem quàm festinatissime misit.

EPISTOLA.

Amabo Charitee meus ocule, pectinē mihi auratum emito, q̄ sit ebur-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

neus, Praxitelitus, q dũ strigitur, dũ dorso agitur, tinniat mihi, subblã diatur aio meo, qui risum pelliciat atq; hilaritudinem. qd enim a sello meo delicatius? uult sibi applaudi. uult dici bellissima uerba. faciat mi hi delicias, dũ ei frontem defrico, dũ uersiculos succino. Quin te bea tiorem ut faciam, & hoc accipe. Apposui deliciolo meo è melle ienta culum. ubi illud delinxit osculo me confestim petijt, tam blande, ut ei quoq; amplexum cum osculo retulerim. beauit me, cupio & illum beatum esse. Tu uero meus amicule & illud statim cura. Timet deli= ciolum meum muscas, calores fugitat, perrectato institores omneis, dum è tenuissimo serico stragulũ compares, quo intectus Arion meus, Cyllarus meus, muscarum aut culicum aculeos ne sentiat, atq; id cũ primis effice, ut sit quàm fulgentissimum stragulum, delicatissimum textum, solidissimum muscarum repagulum. Ne uero aut mirere, aut indigne feras domini delicias. uide & contemplare ex asino, atq; in asino Pythagoricam disciplinam. Nam hæc ad te dum scribo, pelle- gente asello, ipse accommodatis humanam ad enuntiationem labris distichon hoc effudit.

" Melle meus me pascit herus, pro melle recepit

" Oscula, complexum pro sagulo excipiet.

Iudicabis aut Marsum, aut Cornificium in asello meo uersus edere. Illud quoq; summo studio, ac deditissima curabis opera, uti flabellum pauoninum, quod sit quàm oculatissimum, per hunc ipsum puerum ad me mittas, quo in umbra, atq; in æstu, meo deliciolo uentum fa- ciam. Recte uale, nam et ego cũ domino, sine quo uita mihi nulla est, ualeo etiam ualentissime. PAR. Hæc quidem epistola mera est de liratio, aut merus potius nostrum omnium dolor. Quando autem delirium ipsum radices non dum altiores egit, tentandum est, quàm possumus diligentissime, uti curetur. AL. Mihi quidem Actius con ueniendus uidetur, qui nuper è Roma itineris, ac laborum socius cũ illo redijt, uti ex eo perscrutemur, num quæ signa delirium antecess serint, siqua fortasse ad sanitatem regrediũdi relicta spes intellegatur. PAR. Longe optime consultum uidetur. Quo'circa familiarem, atq; amicum hominem conueniamus, uti eo ipso comite in hortos ad senem proficiscamur.

Actius. Pardus. Altilius.

ACT.

C liuum hunc Musarum esse uolebat noster Crassus, immo pace uestra dixerim meus. is enim me instituit, is me studijs his dedicauit. illi debẽ

tur quæ in me insunt, siqua laude digna insunt, omnia. PAR. Miror Lucium Crassum corpore tam obeso, uiribus non satis ualidis cliuum hunc quanquam amœnum, ascensu tamen non indifficilem, ut ex te tam sæpe audio, pedibus frequentasse. ACT. Mira etiam cum uoluptate, nam & sæpicule considebat sub arbusculis, aut muscoso aliquo conquiescebat in lapide, ueterum Poëtarum, aut siquos ipse lucubrasset uersiculos interim referens. multa etiam sæpe aut ipse docens, aut nos qui eum sequebamur percunctatus. Ad hæc dicere nobis solebat, quo labor ipse ascensionis esset leuior, collem hunc Heliconem & sibi, & nobis esse, neq; posse Musarum ad templum, nisi cliuo perueniri, quem Virgilius ipse singulis ferme diebus ascendere esset solitus, ubi post & uillam sibi comparasset, & moriens humari testamento cauisset. AL. Recte sane hæc ut cætera Lucius. Quando autem aliud nunc agimus, missum illum tantisper faciamus, dum quod nos tãtopere male habet, sciscitemur illud, si qua uia senis nostri delirio obuiam iri possit. Age Acti Romæ cum ageres, qualem se in obeundis Iouianus negotijs, qualem in suadenda, aut componenda pace nunc in urbe, nunc in castris, aut in itinere ipso egerit, explica, edoce, explana. nostrum omnium una res agitur. ACT. Quem se se egerit ipsa res docet, pacem enim obsistente Cardinalium collegio, quibus uoluit conditionibus perfecit. Miserati sæpe sumus senem languenti corpore, medijs diebus, ardentissimo sole, per frequentissimos latrones, quibus itinera circunsessa erant, nunc ex urbe ad Alphonsum in castra, nũc è castris ad Innocentium Romam properare, ut qui illum sequebamur, de senis uita actum iã in singulas propè horas nobiscum ipsi dolentes quereremur. Itaq; diligentiam si requiras, nihil illo etiam ad minima quæq; mométa attentius, si prudentiam, nihil omnino consideratius, ut non modo laudem, uerum summam sibi principum hominum admirationem, cum magna etiam populi Romani beneuolentia conciliarit. PAR. Non uidetur in tam breui præsertim spatio, parata esse potuisse aliqua ad delirationem uia. AL. Quæ obsecro in itinere, atq; in reditu eius consuetudo, qui etiam sermones erant? ACT. Consuetudo qualis antehac semper fuit, multum cogitandi, plurima secum in animo uoluendi. neq; enim tempus ullum labi frustra patiebatur. Erat illi post alias, atq; alias publicis de rebus cogitationes, in ore Vrania, quod à se non dum perpolita esset, neq; uti sæpenumero etiam querebatur, aut capillum bene cultum haberet, aut faciem puellarem ad comptum satis exter sam, quæq; ad Hymenæum uocata, non dum dignam nuptijs uestem, aut dignum Talasio mun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

dum induisset. PAR. Nullū hactenus, ut sentio, repuerascendi signum. ACT. Sermones autem post concoctas illas mentis agitationes erant quàm iucundissimi, ut affirmari in eo iure potuerit Laberianum illud,

» Facundum comitem in uia pro uehiculo esse.

Sæpe etiam multa nobis ex antiquitatibus referebat, ut quem locum aduertisset, in quo nauatum à maioribus aliquid, memoria teneret. Vbi ad meritoriam peruentum esset, ibi cum familiaribus quantum leporis erat, quantum hilaritatis: uti labor omnis abiret in uoluptatē. In cœna atq; inter discumbendum, nihil triste passus unquam. Oportere in mensa læta, atq; exhilarantia esse omnia, neq; iniuriam. Bacco faciendam, qui lætitiæ esset dator. Seueritatem in foro, tristitiam in funere, cunctationem in capiendo consilio, supercilium in senatu retinendum esse dicebat. Talem itaq; noster senex in itinere, quod commendare etiam debeatis, se se ubiq; præstitit. PAR. Quid igitur Altili, uidentur'ne tibi hæc delirio tam repentino conuenire? Vides quantam temporis, quantam rerum ipsarum pensitationem habuerit? Quamobrem etiam, atq; etiam uidendum nobis censeo, ne delirare ipsi cum hac delirij suspitione merito uideamur. ACT. Quod quidem ipsum etiam, atq; etiam prouidendum duco, quando in singulis actionibus ita se, suaq; omnia circunspexerit, uti diuina quadam prouidentia duce, ac magistra, res magnas illas quidem, ac perdifficiles confecisse uideri possit. Et cliuo hoc inter dicendum, atq; examinandū superato, illud à nobis sequendum iudico, ne ad Iouianum hac cum suspitione in hortos procedamus, uerum ex insidijs quasi quibusdam, quid ipse agat, quid cum uillico, quod de more eius est, faciundū proponat, animaduertamus. Eius enim oratio uiam nobis patefaciet cum ineundi cū eo sermonis, tum remedij cogitandi. Quócirca post contextā illam marino è rore sæpiculam, insidendum, aut delitescendū potius nobis statuo, inde singula eius uerba, gestus, ac motus etiam singulos commodissime aucupabimur. quodq; et uolo, et cupio, ac dijs bene iuuantibus spero, et animus etiam præsagit. Musæ ipsæ sacerdotē suū, antistitem suum, sacrorum suorum arcanarium minime desertū patientur. AL. Quod & nos omnes fore optamus, & uotis, ac supplicijs acceptum Musis ipsis referemus. Delitescendi autem consiliū mea sententia magis è re capi non posset. Quócirca per diuerticulum ad sæpem, magno silentio, passibus etiam minime strepentibus progredimini, duce me, qui agrum omnem, singulasq; arbusculas exactissime nouerim. Vos autem pueri hic nos manete.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Pontanus, Faselio uillicus, Pardus.

PON.

Tantam istam inserendi diligentiam uel admiror Faselio, nimiam tamen illam detrimentorum lunæ obseruationem, arcessendæ frugis gratia, iure quidem improbauerim multũ. Etenim ipsam illam uim, qua fructus elicitur, non tam ad ultimos illos properantis ad coitum lunæ dies, quàm ad surculos ipsos referendam statuo, quippe ubi è ramo frugifero, atq; ad solem exposito, ex ipsoq; rami cacumine lecti fuerint, etiam primo insitionis anno frugem proferunt. Quodq; ipsa me obseruatio docuit, neq; aut offuerint multum, aut contulerint ualde lunæ detrimenta, si aut despectius præterita in insitione fuerint, aut diligentius obseruata. Quid enim conferre possunt surculi, male quidẽ atq; infelici è parte lecti, ut qui enascantur tanquam inutiles, atq; superfluentes, quiq; in fragella solum exeant, nec si non eruncentur, ad fructum etiam multos post annos ueniant, in quibus præter proceritatem ipsam nihil est iure quod laudes. Quam quidem prouocandæ feracitati mirum in modum alienam experientia ipsa docet, inde enim fragella dicta, quod pèrinde, ac inutilia, refringenda præcipiantur ipso è stipite. Quócirca obseruare te cum primis uelim ramum, solarem, frugiferum, ualentẽ, è quo surculũ legas. Hoc ubi feceris, non ẽ quod te oporteat detrimentorum lunæ curam tantam suscipere, non quod non & hoc ipse magnopere probem, tunc enim succus ipse coactior, atq; uegetior est, & glutinosi plus habet, sed quòd nolim cuncta te ad lunam referre, quando et ars hanc ad rem plurimum conferat. Cum plena etiam luna insitionem optime cedere sæpiuscule sim expertus, tunc enim procerior arbor prouenit, atq; in conum orbiculata quadã specie honestius protenditur. Nec te pœniteat, ubi luxuriosior creuerit, annis insequentibus imminuto lunæ lumine, amputatis ramulis luxuriem ipsam ne maiorem in proceritatem exeat, falce compescere. Nec uero, quod colonos nostrates latet, parum etiam conferet ad insitionis fœcunditatem Signiferi orbis cognitio, hoc est quæ signa, inserendi tempore, luna peragret, quo etiam è loco Saturnũ intueatur, cuius stella inde sit dicta, quod potissimum satui præsit, cum sit uis eius terrena, ac seminibus præesse ĩtellegatur. Illud autẽ mirifice ĩprobãdũ, atq; accusandũ Faselio duco, ꝙ sub hæc frigora tã repẽte à septẽtriõibus excitata, Citrios irrigare multa ẽt aqua neglexeris. Nihil enĩ tãtopere ab hoc arboris genere frigus arcet, q̃ frigidissimus ẽt diebus, assidua irrigatio. quod ratio ipsa docet. Siqdẽ hyeme ipsa, cõcretoq; septẽtrionali

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

flatu aëre, qui teræ calor inest, magis, ac magis in se cogitur, cùm euaporare concreta gelu, teræ superficie, ac solo nequeat. Quocirca cum arbor hæc siticulosa sit admodum, tepescente teræ sinu, aquam ad radices appetentius trahit, qua in alimentum uersa, robustiorem se se aduersus frigus agit, neq; enim exarescere succum patitur, perinde, ac materno fota sinu, Huberibusq; nutricis admota. Ad hæc arbuscula ipsa ad summam penè teram fibras etiã plurimas, capillamenta qua si quædam agit, & quidem minutissima, quæ glebulis inhærentes, multum inde succum ebibunt. hæ autem ipsæ glebulæ ut magis, ac magis capillamentis ipsis propter humidi uim conciliantur, sic rursus sicciores effectæ, penitusq; exuctæ capillamenta destituũt. Quod assidua quidẽ irrigatio omnino prohibet. Hanc ob rẽ tũ æstate, tum hyeme, opportuna irrigatione iuuãda est. PAR. Ratio hæc, colendarumq; citriorum cura, ingenij haudquaquam delirantis uideri potest. Non male igitur nobiscum agitur, nec est quod Musis gratias non agimus. PON. Te uero mi Faselio (quod seruatum etiam mirifice laudo) inspicere cum primis uelim, ne tera imbribus madescente, planta scrobibus infodias, quod permadido solo, ac liquescente tera, radices minus inhæreant, nec multo post mucidæ effectæ corrũpantur, uerũ impendente pluuia. Vbi enim sicco, non tamen arescente solo plantam infoderis, radices ipsæ magis, ac magis teræ coniunguntur, & fossa ipsa imbrem statim insequentem cupientissime pariter, ac siticulosissime recipit, fit etiam ut solum ipsum magis, ac magis spissetur à pluuia, & radices alimentum suum teræ conciliatũ, uberius multo ducant. Ac ne te morer diutius, exigendo præsertim operi instructum, hoc age mi Faselio, priusquam destinatam aggrediare operam, brasiculis illis (sunt enim perpaucæ) sarculũ benigne admoue, fimumq; radicibus propius sarriendo aggere, quippe quæ tanquam lacte suo destitutæ uideãtur pallescere, ac de matre queri. Tu illis opera tua subueni, nam & hero gratum feceris, & tibi iusculũ paraueris, qui cum bubulam concinnes, sucidiaq; peruetere. Hoc est quod te agere destinatam ante operã uelim. Interea meã me operã asello reddere par ẽ, ne queri de hero suo iure possit. Heus puer, hoc age. siste huc ad me Cyllarũ q̃ nitidissimũ, atq; id uide, ne dũ sericã illũ reste ductitas, dũ ludere ferocıulus cupit, calcibus ĩ te insiliat. noui ego Cyllarinas illecebras, ac domini nostri blanditias. PAR. Vtinã ne hic hodie asinus nobilitate etiam Romana nos donet, agnomineq; Asinios. Aures arrigite, idq; in primis post sæpiculam uidete, ne musitari à uobis quippiam sentiatur.

Pontanus, Puer, Pardus.

PON.

Lepidiſſime illud quidem, & rudit ſimul, & calcitrat meum delicium.
Vnum illud defuit, aſini quod ſolent. an fortaſſe puduit, hero preſen
te crepitulum facere? Vides quid præſtet domini reuerentia? Blandi-
re illi bone puer, fac delicias, dic bellum aliquid. PV. Agedum Cyl
lare. Eugedum heros Arionice, herum honora, præſta quod ludentes
aſini heris ſolent inſanientibus, cõcrepa muſicum aliquid, effice ſi qui
delirium aucupantur noſtrum, tuum ad numerum choreas ut ducti
tent. Septenarium iam fudit Calliopa. Salite hortenſes deæ. heus he-
ros Cyllarice numeros muta. Anapeſticum uolo. non placet in hor-
tis Iambicum. theatris illum ablega. PON. Amabo ut belle, ut in
tempore omnia? PAR. Aſinus crepat. nos dirumpimur. PV. Heus
Arion non mihi inter crepitandum placent caudinæ blanditiæ. Tu
te tibi caudam contineto, nec eſt quod muſcas ab ore arceas flabello tã
lepido. Apage caudam à me, hero tuo ſuccodaneas iſtas blanditias tã
ſuaues uentila. PON. Dic illi bene, ne ſubiraſcatur uide. Age Ario
nice, age Cyllarice heros, ſentiat te herus tuus hilariſſimum, quando
ipſe hilariſſimus es. PV. Choream ductitat beſtiola. Secedite Napææ,
ne dum ternarium ſaltat, dum ſeptenarium crepitat, ora ueſtra illi-
niat purpuriſſo. Ah, ah, ah. poſt ingentes tonitrus ingentes pluuiæ. Po
tuit ne lepidius, ac magis in tempore? O' Arabicam mercem, Sabæaq;
odoramenta. Agite amantes legite Muſcum, ſeligite Zebethum, imple
te arculas Cyprio puluillo. PON. O' delicias regias, ó ludos Olym
pico deo dignos. Non'ne ego te uel oſtro inſtrauerim Tyro abuſq; ad
uecto? PV. Fac uenalem purpuriſſum prius, inde tibi pretium pro
ueniet tantum, uti fibulas etiam aureas oſtro ſuffigas, & auratas cin-
gulas, quibus illud ſubliges here delicatiſſime. Sed quid hoc Cyllare,
quid inquam Cyllare? Diſciplina hæc, haudquaquam mihi ſatis pla
cet. Ludum ego hero, non mihi calcitronem inſtituo. Abi malam in
rem. blandicias iſtas tam urbanas & lude, & applaude domino
tuo tam delicato. Ad illum recurſa, illi concine cantilenas iſtas tam le
pidas, aſininum iſtud plectrum illi perpulſato. An etiã me petis? etiã,
atque etiam calce petis? proripe hinc te ad regem tuum nequiſſime.
PAR. Quid hoc? poſt ſuauiũ etiam complexũ parat quadrupes ſpur
ciſſimus? Pulchrum erit uidere, quo aſininæ iſtæ deliciæ tandem (ut
dici ſolet) euaſuræ ſint. PON. Cur puero tam bono mi aſelle ma
lefeciſti? quid altorem tuum uerberaſti tam impie? An fortaſſe hordeũ

tibi negligentius excreuit? an pectinem dorso inclementius duxit? Vide, uide amabo, ut prae pudore auriculas, ut etiam caput demisit, ut obticuit pudentissimus, pigetq; poenitetq; maleficij. Eum ego te asellum uelim, qui in asino quidem asini nihil habeas, qui sis urbanitate etiam ipse urbanior. PAR. Vtinam ne in homine, qui asinos sese gerant, etiam plurimos inuenias. peruetusta est asiniorum familia, longeq; nostris in urbibus numerosa. quae enim domus, q̃ haec ipsa, tam ferax est, tamq; foecunda propagatu, atq; altu? PON. Hoc sis puer, flabellum cape, culicemq; illum quàm potes longissime abige. PV. Abegi. saluus est dominus. salua est patria. PON. Defrica illi auriculas manu quàm leuissima. Vides ut gestit? ut tibi gratias agit? Tantum non tete osculatur. PV. Abi malam in rem. Osculi genus tam suaue, asininas morsiunculas tam illecebrosas. Labra penè mordicus abripuit. PON. Ne quaeso irascere. Titillatum tu te illi conciliasti. tua est culpa. Duc palmam urbaniuscule ad coxam atq; sub ipsis ilibus. PV. Hoc ago. Caue bestia. quid caudam uentilas? PON. Ne time. uentrem defrica. idq; quàm leuissime ut agas, uide. PV. Istud ipsum agitur. Quid crepitas nequissime. quid pedem quassas? uide bestia. caue bestia. siste ingratissime. Here tu te hoc ipsum age. mihi in asino imperium nullum est. Costas penè calce diffregit. Non sensisti ut insonuit pectus? Noua haec musica asininaq; harmonia placeat cuius. Mihi cum asino posthac res nulla futura est amplius, nisi uectem etiã quernũ testem adhibueris. PON. Abijt puer, et quidẽ exclamabundus. Vides qd egisti mea uoluptas? nõ te pudet, non te poenitet, altorem tuum etiam liberalissimum pulsasse tam illiberaliter? deturbasse in terram pexorem obsequentissimum tam impudenter, deblanditoremq; tam lepidum penè mutilum fecisse naribus, tanta cum peruicacia? Non intellegis quàm inique à te factum sit, quàm etiam impotenter? Amabo deliciae meae mores istos agrestiores exue, atque urbaniores indue. Quid puerum pepulisti tibi tantopere indulgentem? Abundas otio, abundas hordeo, ornamentis etiam regijs nites. Decet in ista fortuna minime uti superbia. Humanitatẽ, atq; mansuetudinẽ, secundae par est fortunae comitem esse. Hos te mores induere uelim, hanc hero gratiam tot pro beneficijs referre. Demisisti caput. heri pedes delinxisti. nunc mihi places, dum te malefacti poenitet, dum erratorum pudet. Hoc est sapere, in manifesto peccato audire institutorem, ac recte monentis praeceptis obtemperare. Atqui ego te pro poenitentia ista, uel sapone etiam Arabicis odoramentis condito totum perluerim, caputq; & pedes lauerim. Peluem afferte, in eaq; te

pidiusculam plurimam, myrteo cum liquore, Arabicisq; condimentis, quibus meas delicias more meo inungam. Bene habet. aqua tepidiuscula est, & multa. peluis bene ampla, & nitida. liquor quem ipsius Veneris dicas. condimenta, quæ Arabiam illam quidem Eudæmonem huc secum pertulisse uideãtur. Quod ultra desyderem, nihil est, nisi te ut agas quàm mansuetissimum, dum te perluo, dum te inungo delicium meum. PAR. Expecto uidere quo res hæc tandem sit euasura. PON. Etiam blandiris, iam caudam surrigis, iam capi te micas, totusq; toto etiam corpore meus asine mihi gestis. Euge deliciæ, ut ego te nitore ipso nitidiorem reddã. Siste age caudam ad me, dum bene lotam depecto quàm lepidissime, depexamq; multo lepidius inungo. Quid hoc? quod clunes mihi lauandas asine uix porrigis? Non satis placet ista pedum tam frequens agitatio. An fortasse titillatus ipse te cœpit? Hoc illud est mea animula. Verum ego longe te ineptior sum, qui non à capite loturã cœperim. Sensisti erratum. hinc mihi caput obijcis, hinc auriculis micas. Euge lepidissime ut te delectat tepidula, ut frictio tam minuta & leuis? nunc me beas, dum dentes restringis, dũ morsiunculas tam urbanas ludis. Apage, apage animal inertissimũ, bestiã ingratissimam. ut mihi pene manum utrãq; morsibus abripuit? ut me tam offirmato capite pcussum in terã, atq; in lutum excussit? Arbuscula hæc uix præsidio mihi fuit, quo minus stratum me atq; humi iacentem, & pedibus inculcauerit, & calcibus totum diffregerit. Apage te bestiam nequissimam. Hoc hoc illud est. tarde illud didici senex improuidus, homo minime cõsyderatus, hoc hoc, inquam, illud est quàm usurpatissimum, asino caput qui lauent, eos operam cum sapone amittere, in asinum abire, qui asino delectetur. Quo'arca frustra me & opera, & sumptus habuit. Sero hoc didici. iuuat tamen exẽplo ipso alios commonuisse. O' asini ualete iam, uale te post hac ipsa cum Arcadia asini.

Faselio uillicus, Pontanus.

FA.

Quod sine ulla fiat fraude, meoq; permagno cum commodo, meum mihi nomẽ mutari here cupio, deq; Faselione fieri Caselio uolo. PON. Delectat me utiq; nominis commutatio, teq; ut de marra, rastrisq; benemeritum, donatumq; Parmensi illo caseo peruetere, & grandi, saluere Caselionem iubeo. Vale Caselio iam, salue Caselio, multumq;, ac diu salue. FA. Nec me dono ipso indignum here duco, et libens, uolensq; illud manucapio, nanq; et uetustulus est

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

caseus, & sarcinam prorsus asinariam exaequat. Alia tamen est no ui nominis & ratio, & causa. Ducere uxorem uolo, neq; ubi cum illa inhabitem, mihi casa est ulla, hac ego à te donatus, dono ex ipso agno minari Caselio uolo. PON. An ne magis Vxorio? quando uxoris gratia donari à me, & ipse cupis, & ego te donatum opto, uxoriae rei gratia. Eccas tibi unciolas tris, Robertinis è liliatis. cape libellã, siquidem & probi, & iusti sunt pensi. his tu te tibi casam commercator, his in suburbanis locis. Vin ab hero tuo aliud? FA. Et unciolas accipio, & alud est etiamnum here à te impetrare quod cupio. Tu me de rastris, deq; marra benemeritum donas, & recte quidem donas. Verum neq; te dieculae illius tam uoluptariae immemorem esse decet, gratiamq; mihi ut referas, profectò par est. Lectulus ille in quo delicias tam illecebrosas meridiator fecisti, nouam sibi supellectilem cupit, nouas munditias. ipseq; nouus sum maritus, noua & illa nupta. PON. Do, uolo, spõdeo, hac tamen condictione, ut mihi quoq;. FA. Quid est hoc uerbi? Caselio ego sum non coquus. PON. Hoc uerbi illud quidem ipsum est mi Caselio, ut mihi perueteri, liberali, atq; indulgenti hero tuo illud liceat etiam in luce. CA. Tute tibi hoc uideto, dum foueo, dum aro, ut luceat, nunquam enim agrum ipse nocturnis araui in tenebris. PON. Hoc ipsum est mi Caselio, arare ego tecum in luce una cum uxorcula agellum uelim. CA. Orare profecto ad genua quoque prouolutus potes, ne tu trimodio quidem cicerculae ab illa, non si quotquot horti Caietani siliquulas ferunt, uel unam solam oculorũ paetulã inflexionẽ impetrabis, senex, edentulus, exuctis medullis, senioq; ipso confectus, atq; incanis malis. PON. Quid si ad treis illas unciolas, atq; ad lectulũ accesserit à me senio etiã Alphonsinorum? quis et ollas pulmentarias, & patinas, et pelues, quaeq; uasa nuper peregrina è materia allata sunt Valentia, Balearibusq; ab usq; insulis, ipsa sibi uxor compareti? Teq; cum uideam hilarẽ atq; uxori deditum, illam mihi et illecebrosam uidere iam uideor, & rei familiari etiam plus nimio deditam. Cũq; tenella ipsa sit, atq; in suburbijs nata, urbanitatem prae se ferre scitulas inter puellas, festisq; ut queat diebus, à te ipso summopere uidendum duco. Ego mi Caselio nõ deero. Vult puella crispellas aureolas capiti, uult collo redimicula, pedibusq; bracteatulas soleas. Ego haec illi oĩa, tibi quoq; natalitijs in solẽnibus calceas diuersicolores, treisq; quotannis pnulas suillas dabo. CA. Num & penulas? PON. Et penulas tibi, & subuculã illi rosaceam. Verũ age quaeso amice Caselio, qbus est papillulis nostra animula? CA. Tumidiusculis, quasq; manu uix interstringas.

stringas. PON. Innata ne obsecro adhuc illic est illi lanugo? CA. Nulla. PON. Nouaculam fortasse adhibuit. CA. Nullum adhuc illa fecit tonsum. putula tota est, nedum glabris femurculis. PON. Illud quoq; non est quod erubescas, fateare amabo, salit'ne, dum ipse salis nostrum delicium? CA. Et salit & subsilit, & auram inspirat, & scit quibus uerbis paxillum surrigat, fermentillã dicas. PON. Quid hoc uerbi mi Caselio? CA. An ignoras fermento contumescere panificiam materiam? habet illa in manibus, in uerbis, in ocellis fermentum. PON. Venus bona. Vt blande, ut deliciose futurum est mihi cum fermentilla nostra. Sed heus tu mi Caselio nihil ultra. continendus est sermo. Eccos Philosophos. exhibe uultum grauem aduenientibus, ac si de ipsorum aduentu collocuti hic simus diutius.

Pontanus. Caselio. Pardus.

PON.

Video ne ego heroes meos? illi ipsi sunt. dies hic profecto mihi futurus est oppido quàm iucundus. Valeat omnino res asinaria. heus tu Caselio, de fermentilla nulla sit cum heroibus nostris omnino mentio. Atq; ut illa secum magis, ac magis gaudeat, asinum tam belle cultum, cuteq; tam nitida, dono ad eam ducito. quo satis illam scio & ruris, et suburbiorum puellas superaturam specie, comptu, stratu, dũ ad nuptias uocata, dum Puteolanas it ad balneas, etiam blandientibus crepitaculis. CA. Here mihi crede hoc asello tibi ab illa & meridies hermaphroditinas comparabis, & noctes. PON. Amabo quid nobis cum hermaphrodito? CA. quod illa sic tecum amplexa, innexa, implicita accumbet, incumbet'q; in lecto, itaq; inhaerescet, hederescet'q; tecum unà, hermaphroditum simul ut agatis. ego tum uobis inspergam & rosam & myrtum, & quos illa è citrio deliquauit rores. Verum approperant iam Philosophi, ego ad eos praecurro. CA. Expectati aduenitis uiri boni, & herus de aduẽtu qdẽ solicitus erat uestro, quod diebus compluribus ad eũ nõ uenissetis. Scilicet domestica uos negotia impedierunt. Ipse uero de brassiculis diebus his solicitus fuit admodum, quod eruculis auerruncandis non medicamenta, non Catonianum illud carmen quicquam profuerit. omnia exederunt holera bestiolae tam importunae. PAR. Senex ergo noster etiam in hortis non caret molestia? CA. Adite ad illum, liberabitis eum alia etiam molestia. Diẽ hunc penè dimi

diatum trā ſegit in uolutando cœlo, qđ in manibus adhuc ē̄t uerſat. Cui mea qdem ſententia cerebrū identidem uolutatur, & ni ego ac curiſſem, amiculo iniecto, dum cœlum ſuſpectat, & aluearia nō ui det, in ea illatus, apiculæ illum confeciſſent. Mihi credite, ſenes tandem omnes, quiq; præſertim habiti ſunt ſapiētiores, delirio corripiū tur. Senex autem hic noſter non uno delirat modo. Sed non eſt nunc plura dicendi locus, dicam apertius aliâs. Amore etiam inſanit, ac nutrire ſibi capillum cœpit, qui tonſo ſemper capite in hunc uſq; diē, atq; in publicum proceſſerit. PAR. Faſelio mi dic obſecro, de aſino quid eſt actum? CA. Pérbene, quod non ſenem ipſum confecit iá calcibus, adeo nihil defuit ad lumbifragium. quem dono mihi poſt id dedit, ſuboluit enim illi uxorculam mihi ducendam, nihil enim eſt eo ſalacius, ac neſcio quomodo in maritas fœmellas magis accenditur. PAR. Parcius oro Faſelio, quippe qui ſolitus ſis illi ſubblandiri, & de amore laboranti ferre ſuppetias. Sed uenit iam ad nos ſenex, conferamus gradum, & hilares hilarem ſalutemus.

Pardus. Syncerus. Altilius. Cariteus. Pontanus.

PAR.

Et bene & feliciter cum familiaribus his tuis agitur, dum te ualentem conſpicimus, dum quæ ruris ſunt, ea te ſummo ſtudio, ſingulari diligentia curantem intuemur. Quodq; quatriduū hoc in ſeceſſu, procul ab negotijs, uacuus etiam urbanis curis requieueris, nouum te excudiſſe aliquid tua pro conſuetudine arbitramur. Quo'circa tanto etiam iucundius, magisq; e' ſententia nobiſcum agitur, Eoq; & ualentem ſaluere te hilari maxime animo iubemus, & perſcrutationibus gratulamur. Quādo otium tibi nullum abſq; mentis negotio fuiſſe tibi unq̄, abunde cognitum & perſpectum nobis eſt, PON. Ego uero amicíſſimos homines, ac Muſarum noſtrarum alumnos ea uoluptate his in hortis accipio amplectorq;, qua cœleſteis res, diebus his, in hac ipſa ſolitudine, uel magis ſeceſſu, ſum contemplatus. Siquidem contemplationis ipſius communicatio cum ſtudioſis rerum earundem uiris, is profecto fructus eſt etiam ſuauiſſimus.

FINIS.

P. Summontius Suardino Suardo. S.

Nequa in re non felix Iouianus Pontanus haberetur, contigit illi Suardine Suarde, ut te quoq; amicum haberet. Nã (quæ tua est ex antiqua nobilitate generositas) mortui famæ ita consuluisti, ut maiora inter uiuos officia uix optanda uideãtur. Omitto quo uiuũ semper studio colueris, utq; illius Vraniam paulo ante ipsius obitum unà cum Meteoris Hesperidum hortis, atq; Eclogis quàm emendatissime Venetijs edendam curaris. Idem postea, uix audita eius morte, neque precibus, neq; adhortationibus, non etiam pecuniæ modum ullum fecisti, donec nos ad excudenda hic deinceps reliqua paratos iam, accinctosq; uideris. Quo fit, ut tibi non parum debituri sint, quicunq; absolutam hanc quamprimum editionem uidebunt. Nam post hæc quæ de Sermone Aristotelico more scripta sunt, postq; Historiam belli Neapolitani, quæ duo non dum omnino authore ab ipso elimata, quodq; miserabile magis sit, non dum suis omnibus ornata proœmijs, ita ut erant suasu tuo præmisimus, insequentur statim qui reliqui sunt in philosophia de fortuna, ac de immanitate libri. Demum uero ultimo quasi partu res astrologicæ, quod unum superest, in lucem prodibunt. Vale.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

IOANNIS IOVIANI PONTANI AD ELOQVENTISSIMVM E' PRAEDICATORVM ORDINE FRATREM IACOBVM MANTVANVM DE SERMONE LIBER PRMIVS.

NNum agimus Iacobe Mantuane tertium ac
septuagesimum, & eum quidem nequaquam
otiosum aut desidem, quando otio illo frui, quod
suapte natura concessum est senectuti, per Ita-
liæ turbationes non licet, discursante per Ae-
miliam, Hetruriam, Latium, Campaniam, Apuliam, ac Brutiam
Gallorum exercitu, meq́; ipso de rebus non modo familiaribus, uerũ
de uita ipsa solicito. Nam ut desidem agimus uitam, ante acta ætas
docere satis potuit in tot, tantisq́; occupationibus, docet etiam præsens,
quæ ne per ignauiam transeat, uolumina à me scripta, diuersis etiam
de rebus, ac disciplinis ostendunt. Itaq; uagantibus per Italiam Galli
cis, ne dicã eam uastantibus copijs, regnumq́; Neapolitanũ hinc Gal
lis ipsis, illinc Hispanis occupantibus, à maximis doloribus nos meri
to labefacientibus, animum, ac mentem nostram omnino auertimus,
q́q; mirũ fortasse uideri possit, cõuertimus ad scribẽdas eas siue uir-
tutes, siue uicia, quæ ĩ sermone uersantur, nõ autẽ aut Oratorio, aut Poë
tico, sed q̃ ad relaxationẽ animorũ pertinet, atq; ad eas quæ facetiæ
dicuntur, id est ad ciuilem quandã, urbanamq́; consuetudinem, dome-
sticosq́; conuentus hominum inter ipsos, non utilitatis tantum gratia
conueniẽtium, sed iucunditatis, refocillationisq́; à labore ac molestijs.
Diuisimus autem peruestigationem eam in plureis libros, quodq́; sola
ri literarũ studiosum hominẽ, ipsorum esset literatorum proprium,
quasi dissertatio hæc inter literatos, q̃ in Italia florent haberetur, li-
bros ipsos non uni inscripsimus, sed compluribus, quo plures habea-
mus iacturæ nostræ, nostrorumq́; dolorum consolatores. Tu librũ
hunc accipe, et ad iucunda tantum animum, cogitationesq́; tuas uerte,
neq; enim te ad complorationem inuitamus, sed ad risum, atq; festiui-
tatem, neq; nos ipsos à dolore auertimus, quo te ipsum, reliquosq́; inuĩ
temus ad lacrimas, sed ut sciatis nos neq; consolatione etiam in sum
mis erumnis indigere, & ut uos ipsos intellegatis Italicis à uastationi
bus contemplandis à me auerti. Tu uero Mantuane quod tuum est,

quodq; literatorum omnium proprium, id & contemplare, & age, ut arbitrere, cogites, scias non paucα hominum consilijs, atq; actionibus & geri, & posse, rerum tamen omnium summam ad deum optimum maximum referendam esse, qui uero secus arbitrentur, uanos eos esse homines, ac maxime futiles.

Rationem, atq; orationem esse homini à natura tributam.

ET rationem homini natura dedit, quo animal ipsum perficeret, et orationem, atq; altera, mente quidē duce, cœlitibus maxime eum esse similem uoluit, utraq; uero cœteris præstare animalibus summa etiam cum excellentia & dignitate. Itaq; ratione quidem ipsa homines, seq; suaq; & metiuntur, & componunt omnia, oratione autem & conciliationem à natura insitam conseruant, tuēturq;, & quæ ratio ipsa dictat, ea explicant, atq; eloquuntur, siue ad usum spectent, atq; ad seria, siue ad iocum, ac uoluptatem, quando absq; illa ratio manca quædam res eēt, maximeq; imbecilla. Cum hominis præsertim uita in actionibus uersetur, ciuiliq; in congregatione et cœtu, cuius oratio ipsa, totiusq; humanæ societatis uinculum sit præcipuum, ac sine ea ad summi boni adeptionem perueniri nullo modo queat. Vt autem ratio ipsa dux est, ac magistra ad actiones quasq; dirigendas, sic oratio illorum ministra est omnium, quæ mente concepta, ratiocinandoq; agitata, depromuntur in medium, cum sociabiles (ut dictum est) nati simus, sitq; uiuendū in multitudine, quæ quo maior est, ac frequentior, eo in illa uberior est copia eorum omnium, quibus uita indigeat, quando nascentibus hominibus inopia data est comes, qua è re uita ipsa longe aptior redditur, atq; habilior, tum ad assequendas uirtutes, tum ad felicitatem comparandam. Igitur ut ratio dux est, ac magistra dirigendis actionibus, uirtutibusq; comparandis, oratio uero mentis est interpres, rationisq; ipsius instrumentum quasi quoddam (siquidem consultationes, consilia, ratiocinationes ipsæ deniq; dissertionibus constant, dissertiones uero uerbis) Sic eadem ipsa oratio instrumentum quoq; rationi & quasi materiam sumministrat, in qua uersetur. Nam si laudantur, recte qui loquuntur, dicuntq; apposite quod sentiunt, improbentur necesse est, qui male, atq; incomposite.

Virtutem, & uitium uersari etiam circa orationem.

Quod si ubicunq; laudi locus suus est, ac uituperationi, illic et uirtuti et uitio, nimirum & in oratione uirtus, ac uitium sedem sibi constituent

aliquam. Vt quemadmodum in agendis rebus, sic in explicandis quæ animo, menteq; concepta sunt, sententijs item dicendis, atq; in habenda oratione, siue ad multos, siue apud paucos modus, mensuraq; seruanda sit, ac mediocritas illa quæ uirtutes constituit, estq; in omni uitæ genere merito laudanda. Etenim grauiter alij quæ sentiunt explicãt, ac composite. inepte alij, ac ieiune. hiq; ut inepti, leuesq; improbãtur, illi contra commendantur, ut graues, atq; compositi. Ergo & in oratione quoq; uirtus sibi locum comparauit, illumq; ipsum cum dignitate et laude.

Maximam esse uim, atq; authoritatem orationis.

Nec uero populosissimis in ciuitatibus, amplissimusq; in administrationibus non maximum sibi perperisse locum, summamq; authoritatem eos constat, qui inter cæteros essent elocutione præcipue clari, inde ea qui pollerent, Oratores dicti. Sed nos hac in parte, de ea quæ Oratoria siue uis, facultasq;, siue ars dicatur, nihil omnino loquimur, uerum de oratione tantum ipsa communi, quaq; homines adeundis amicis, communicandis negotijs, in quotidianis præcipue utuntur sermonibus, in conuentibus, confessionibus, congressionibus, familiaribusq;, ac ciuilibus consuetudinibus. Qua è re alia quadam hi ratione commendantur, quàm q Oratores dicuntur, atq; eloquentes.

Maximam esse in hominibus orationis uarietatem, ac diuersitatem.

Nec uero natura in hoc quoq; à seipsa discessit, aut ab ea quæ sua ipsius propria est, uarietate, ac dissimilitudine. Cum aliorum sermones seueri sint, ac subtristes, aliorũ iucũdi, et lepidi, huius blãda sit elocutio, atq; ornata, illius inculta, & aspera, atq; alius in loquẽdo præ se ferat urbis mores, alius uero ruris. Est, uideri qui uelit facetus, & comis, cõtra qui austerus, et rigidus, q maxime uerus, oĩq; à simulatiõe alienus, secus autem, cui dissimulatio placeat, aut ea quæ Græce est εἰρωνία. Itaq; loquendi genus tum cuiusq; naturã, tũ ẽt mores sequi potissimũ uidetur. Quid? ꝙ populi, gẽtesq; siue natura ab ipsa, siue ab institutiõe et usu, ꝙq; alia alibi magis probãtur, suntq; in pretio maiori, aliæ taciturniores sũt, cõtra loquaciores aliæ. Magniloquẽtia delectat Hispanos, fucatus ac cõpositus sermo Græcos. Romanorũ grauis fuit oratio, Lacedæmoniorũ breuis, et horrida. Atheniẽsiũ multa et studiosa. at Carthagnẽsiũ, Afrorũq; callida, et uafra, de natura illorũ sic dicta. Quo fit, ut genus colloquẽdi alibi aliud magis probetur, aut minus. Cũ igitur de Fortitudune disseruerimus, deq; uirtutibus ijs quæ in pecunia uersantur, quæ quidem plures sunt ac diuersæ, itemq; de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Magnanimitate, Prudentia, deq; Fortuna ei contraria, tentemus hoc in ocio, quod senectus nobis concessit, uisq; etiã hostilis, de ijs item uirtutibus præcepta tradere, quæ in uerbis uersantur, quotidianoq; in sermone, quiq; plerunq; indicare mores cuiusq; consueuit, ac uel laudem afferre, uel reprehensionem. Etsi (ut Horatius inquit)

Oderunt hilarem tristes, tristemq; iocosi.

Neq; enim nos de laude sic nunc loquimur, atq; improbatione, ut qui ex aliorum iudicijs uirtutes metiamur, ac uicia, uerum à ratione tantum, atq; à mediocritate, penès quã iudicium est, atq; examen uirtutum omnium.

Etiam in oratione seruandam esse mediocritatem.

Censemus igitur rerum nostrarum omnium, non in agendo solum, uerũ ẽt in loquẽdo, explicandisq; in sententijs, ac cõsilijs, mẽtis deniq; atq; animi conceptis, siue serijs, siue iocosis, mediocritatem esse iudicem, quam qui sequantur, ij & in dicendo, & in agendo cum delectu rationem retineant, ipsaq; cum ratione modum, ac mensuram, siue sermo ipse grauis sit, atq; austerus, siue iucundus, & comis aut in festiuitatem deflectat, aut in seueritatem. De quibus singillatim distincteq; ordine quidem dicemus, ac pro natura uirtutis cuiusq; sua. Verum quoniam uirtutum earum quæ in loquendo uersantur, oratio materia est quasi quædam, eaq; ipsa nobis à natura tradita, id uidendum est, dũ aut faceti uideri uolumus, aut graues, ne aduersus naturam ipsi propriam contentionem moliamur aliquam, neúe uelimus uniuersa illi acie ire obuiam, quod est non modo difficile, ac laboris plenum, uerum etiam reprehendi iure solet à sapientibus uiris. Cum (ut prouerbio etiam monemur) nihil inuita sit agendum Minerua, hoc est natura repugnante. Nec nisi etiam sapientissime est à Cicerone præceptum, ut quibus ipsi apti rebus sumus, in ijs potissimum occupemur. Nam & si concessum est aliquando propria relicta natura alienæ se accomodare, tamen aduersus uniuersam ut suscipiatur certamen, nullo id pacto uidetur committendum, quando præstari id cum laude ac dignitate uix omnino queat, idq; si ad breue fortasse tempus, natura tamen ipsa ad id quod est proprium ac suum tandem recurrit. Qua è re argui solet, atq; haud iniuria accusari uitæ inconstantia, ac morum leuitas.

À natura inesse homini cupiditatem quietis, ac recreationis.

Principio quod hominũ uita tũ corporis, tum animi laborũ plena est, ac molestiarum, idcirco post labores cessatio quæritur, in qua recreetur

animus, atq; inter molestias iocus. Natura enim duce ad requietem trahimur, ac uoluptatem. Nam & à regibus, & bene constitutis populis, & à Romanis præcipue gentium dominis ludi fuere, diuersi etiam generis instituti, quibus spectandis tum populus uniuersus, tum magistratus ipsi relaxarentur quotidianis à laboribus, negotijsq; susceptis & priuatim & publice. Quando & fossores, & qui cædendis exercentur lapidibus, & iocæ inter se funditant, oblectandi gratia, & illa ubi defuerint, cantu laborem mulcent, leniuntq; erumnas. Vnde & recte, & naturaliter ab equite Romano, eodemq; Poëta suauissimo dictum est.

Crura sonant ferro, sed canit inter opus.

Vrbanitatem, ac ueritatem merito laudari.

Merito igitur laudatur urbanitas, expetiturq; à plerisq; urbanorum, ac facetorum hominum consuetudo, ac familiaritas. Et qa tractandis rebus, atq; administrandis, ratio recta præsidet, cuius maxime amica est ueritas, proinde à quibus ea colitur, ij et commendantur ab omnibus, et summo habentur in pretio. Ad hoc autẽ tũ ueri, tũ iucundi studiũ, motusq; circa ea animorũ, atq; affectus, moderatio ubi accesserit, eaq; quæ mediocritas dicitur, existent illico quæ & uiris bonis, & ciuibus ingenuis dignæ, & suo etiam utraq; nomine uocata est uirtus, altera quidem, quæ susceptorum laborũ honestum sit leuamen, relaxatioq; maxime laudabilis à curis, ac molestijs, altera uero quæ hominem ipsum ita constituat, ut per eam constet humana conciliatio, uigeatq; in ciuitate fides, penes quam actionum nostrarum omnium, ac negotiationum uinculum existat, ac promissorum, dictorumq; obseruatio. Quod ita esse nobis innuit Christus & deus idem, & homo, cum ueritatem se se esse professus est. Verum cum ipsis è uirtutibus aliæ uersentur aut in erogandapecunia, aut in obeundis periculis, aliæ in moderandis uoluptatibus, aut in reddendo quod suum est, cuiq;, alijsq;, atq; alijs aliæ, nomineq; singulæ appellentur suo, hæ quidem duæ, quæ tum ueritatem in dicendo, tum leporem sequuntur, circa orationem tãtum operam suam conferunt, uerbaq; sibi perinde, ac materiam subministrant. Et alteri quidem quæ relaxationem quæritat ab laboribus ac molestijs maiores nostri nomen fecere Vrbanitati, & qui ea præditus esset, nunc Vrbanum dixere, nũc uero aut Facetum, aut Comem.

Vnde Vrbani dicti sunt, ac Faceti.

Et Vrbanos quidem uocauere, quod ij oratione uterẽtur, & ciue, et eo

qui in urbe conuersaretur digna. cum uiuentium in agris & uita esset agrestior, & sermo etiam qui rus referret, rusticanæq; consuetudinis tum mores, tum etiam locutionem, ac gestus. Facetos uero, quod in congressionibus, collocutionibusq; domesticis, familiaribus item, ac popularibus in sermonibus uerba cum iucunditate facerent, cumq; audientium uoluptate, ac recreatione. Etenim apud priscos illos uerbũ Facio maxima in usurpatione fuit loquendi, quãdo & fœdus facere, et pacẽ, et bellum, & insidias, & ludos, & delicias, & iocos, & uerba facere dicebant, aliaq; etiam plurima diuersi quoq; generis, & qui eleganter, ac copiose Facundos, & tum Facundiã, tum Facunditatem dicendi uim, quibus in uocabus temporis illius Poëtæ quantitati uti consulerent, tertiam literam geminarũt. Nam ne à fatu dictus sit Facundus, tertia repugnat litera, ne ue à fando, plura simul obstant. Itaq; qui uerba facerent serendis in sermonibus, cum audientiũ oblectatione, ac dicendi lepore, Facetos eos dixere, & comes, adhæc & Festiuos, & Lepidos, nec minus libenter etiam Salsos.

De Lepidis, Festiuis, & Salsis.

Quanquam autem hi ipsi quos nominauimus, eodẽ continentur genere, suntq; inter se cognati, & familiæ penè eiusdem, differunt tamen inter se. Quocirca ostendendum uidetur, in quo ab alio alius iudicetur differre. neq; indigna sanè, neq; inutilis inquisitio. Cum sit omnino nihil tam fugiendũ in disserendo, ratiocinãdoq;, quàm ne cõfusio, incertitudoq; exoriatur è uerbis aliqua, neq; aliud magis sequẽdũ, q̃ ut distinctio adhibeatur, selectioq; & uerborũ, & rerum. Tentabimus igitur quoad fieri poterit, & res ipsa tulerit, secernere eos inter se, ut quid commune inuicem habeant, quid item disiunctum, aperte intelligatur. Ac materia quidem ipsa communis ẽ, oratio scilicet, ac uerba, & item finis, ac propositum. Quæritur enim pariter ex dictis oblectatio, ac uoluptas. Nãq; (ut in carminibus nostris adolescentes lusimus) Lepos leuando est ab labore dictus, partim mutatis, partim contractis literis. Itaq; Lepidus is uidetur, qui suauitate dicendi, teneritudineq; quasi quadam delectat & uerborum, & rerum. Vt apud Terentiũ, Aedepol te mea Antiphila laudo, & fortunatam iudico, dum huic formæ studuisti, mores ut essent consimiles. Omnia ibi in gratiam puellæ, & cum lepore dicuntur, & apud Plautum, Cum ego antehac te amaui, & mihi amicam esse creui mea Gymnasium, et matrem tuam, tũ id mihi hodie aperuisti, tuq; atq; hæc soror si mea esses qui magis po

tueritis honorē ire habitum nescio, ut meus est animus fieri non posse
arbitror, ita omnibus relictis rebus mihi frequentē operā dedistis, et
eo uos amo, & eo magnā à me inistis gratiam. Tantopere autem di-
cendi olim lepos datus est laudi, ut inde primus ille qui post, idem gen-
ti cognomen reliquit, cognominatus sit Lepidus. Atq; ut inter sapo-
res, suaues quidam tantum sunt, quidem & suaues simul & salsi, sic
etiam & dicta, alia tantum lepida, alia lepida pariter, ac salsa, quē
admodum ratio ipsa fert aut dicendi, aut respondendi. Vt cū Pópeius
Ciceronē illudens, quanquam uultu fortasse hilariore dixisset interro
gans, Gener ubi est tuus? ibi Cicero qui amarū, atq; aculeatū inesse
quiddam uerbis illius intelligeret, reddidit illi in respondendo par,
Vbi et socer est tuus? Erat enim Cæsar belli suscepti et dux & author,
quem Dolabella sequebatur. Itaq; & qui aderant suauitate eos, atq;
extemporalitate responsi affecit, & suauitati salem adiunxit, ut ipse
quidem arbitrer utrunq; et Ciceronem, et Pompeiū ex eo in risum cō
uersos. Atq; eiusmodi quidem dicta dicuntur salsa, et qui ijs utuntur,
ipsi quoq; Salsi. Lepidis itaq; suauitas tantū inest dictis, Salsis etiam
acumen, quando salsus sapor est ipse quidem acutior. Inesse autē eius-
modi dictis acrimoniam, docet etiā apud Terentium illud ipsum de
quo gloriatur ille, Eon Strato es ferox, quia imperiū in belluis habes?
Illud autem etsi salsum admodum, non caret tamen oscenitate, Lepus
tute es, & pulpamentum quæris, Plautinum uero hoc & salsum, &
lepidum, & caue etiam ingenuo dignum, Speraui ego istam tibi pari-
turam filium, uerum non est puero grauida, sed insania. Veniamus
ad Festiuos, qui mihi uidentur à fando dicti, uetustate temporum im-
mutante literas, festis enim diebus mos fuit et benigne hilariterq; affari
populum, & in ludis qui in honorem deorum fiebant. oblectare eos
qui diuinas ad res conuenerant, blande eos appellando, atq; accipien
do comiter. Quanto autem studio diebus ijs festis oblectamenta quære
rentur, indicio sunt & ludi, & tibiæ, & tubæ, & cantus, & choreæ,
et lectisternia, & templorum apparatus, ac theatrorum, et porticuū,
& uiarum, & ipsa etiam fercula. Vt qui illis in ludis, sacrificijs, pō
pis, ferculis in popularium, ac conuenarum gratiam iucunde se ha-
berent, eaq; et excogitarent, et loquerentur, quæ ad iucunditatem face
rent ac lætitiā, merito ij Festiui uocarētur. Adhibent præterea Festiui in
iocádo æque ac ludēdo, dicendóq; uarietatē ꝑmultā, quæ sermones
maxime condiat, ut quæ ī cessationibus, animorūq; relaxatione præci
pue exigatur. Ludi eni ac festi dies, et si in honorē deorū, cessationis tū
gratia potissimum fuere inuēti. Indicio sunt apud Græcos, nostrósq;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

actiones siue comœdiarũ, siue tragœdiarũ. i ijs enĩ et histriões, mimiq; et musici, et gladiatores exhiberi soliti, uenationes item, et pugnæ naua les. Itaq; Festiui uarietatem admiscent plurimam in dicendo, ludendo, delectando.

De Comibus.

Iam uero Comis uiri studium eo etiam spectat, dicendo ut delectet, pa riatq; audienti iucunditatem, Eius tamen consilium est, quæ à se di cantur, non ut delectent modo, uerum etiam ut sint grata, nec solum uerba, uerum etiam res ipsæ, quæ dicuntur, quippe cuius studium sit gratificari, atq; in gratiam loqui audientiũ. Itaq; & ornatum rebus adiungit, præstatq; quod Terentianus ille desyderat, Ornato munus uerbis, quantum potes, & in eo est maxime, ut uerba etiam ipsa, resq; quæ à se dicantur, gratiam præ se ferant, Itaq; à comendo hoc est or nando dictus. Puellæ nanq; placere ornatu præsertim amatoribus stu dent, illisq; ex eo gratiores fieri. Vide quæso quibus uerbis, quàm eti am comptis, quàm gratis itẽ sententijs Aeneam alloquatur apud Vir gilium Euandrus.

» Aude hospes contemnere opes, & te quoq; dignum
» Finge deo, rebusq; ueni non asper egenis.

Non dubitauit Liuius post sermonem illum à Marcello habitum ad uersum Nolanum Bancium, qua in collocutione multa in commenda tionem, multa de beneficientia populi Romani dixerat, deq; futura beneuolentia, & opera in illum sua, non dubitauit inquam hæc dice re, Ea uerborum comitate deuinxisse sibi iuuenem. Comitatem appel lauit, quod undequaq; in gratiam illius Marcellus esset locutus. An non quod in conuiuio, cœnisq; grata omnia conuiuis esse debeant, ac præsertim sermones, translatum est uerbum etiam ipsum ad cœnas? ut comiter accepti & conuiuio, & hospitio dicantur, quod & uerba admodum grata, sermonesq; et frons etiam serena epulis accesserit. Omnino uero Comis uiri oratio, quo grata sit, atq; iucunda, & lepi da, uersatur magna è parte in fabellis referendis, in ijs enim & oble ctationi maxime amplus conceditur locus, & uerborũ ornatui, suntq; omnino comitate præditi enarratores iucundissimi, & in conuiuijs et in circulis, collocutionibusq; siue inter paucos, siue multos. Qua quidẽ è re Ioannes Boccatius maximam sibi laudem apud doctos pariter, atq; indoctos homines comparauit, centum illis conscribendis fabulis, quæ hodie in hominum uersantur manibus. Hoc idẽ Græce conatus ẽ Lucianus. Innuere autẽ hoc ipsum quod dicimus Plautus uidetur, cũ ait in Milite glorioso, Mihi ad enarrandum hoc argumentum est comi tas, si ad auscultandum uestra erit benignitas. Quæ autem, & qua

lis sit comitas, Ouidius in commutationibus illis formarum explicandis, plurimis in locis ostendit. præcipue uero locus is declarat, qui est de Vertunni conuersione in aniculam. Cuius hic particulam inserere placuit, idq; uoluptatis tantum gratia, uarietatisq; ostendendæ.

» Rege sub hoc Pomona fuit, qua nulla Latinas
» Inter Hamadryadas coluit studiosius hortos.
» Nec fuit arborei studiosior altera fœtus,
» Vnde tenet nomen. non syluas illa nec amnes,
» Rus amat, & ramos felicia poma ferentes.
» Nec iaculo grauis est, sed adunca dextera falce,
» Qua modo luxuriem premit, & spatiantia passim
» Brachia compescit, fixa modo cortice lignum
» Inserit, & succos alieno præstat alumno,
» Nec sentire sitim patitur, bibulaq; recuruas
» Radicis fibras labentibus irrigat undis.

Quibus dictis, haud multo post transit ad Vertunni amores, atq; ait,

» O' quoties habitu duri messoris, aristas
» Corbe tulit, ueriq; fuit messoris imago,
» Tempora sæpe gerens freno religata recenti.

Hisq; alijsq; uarie, eleganterq; explicatis, uertit illum in anum, & blande, & illecebrose loquentem, quippe quæ

» Innitens baculo, positis per tempora canis,
» Assimulauit anum, cultosq; intrauit in hortos,
» Pomaq; mirata est, tantoq; peritior inquit
» Omnibus es nymphis, quas continet Albula ripis.
» Salue uirginei flos intemerate pudoris,
» Pauculaq; laudatæ dedit oscula, qualia nunquam
» Vera dedisset anus, glebaq; incurua resedit,
» Suspiciens pandos autunni pondere ramos,
» Vlmus erat contra speciosa nitentibus uuis,
» Quam socia postquam pariter cum uite probauit,
» At si staret ait cælebs sine palmiti truncus,
» Nil præter frondes, quare peteretur haberet.
» Hæc quoq; quæ iuncta uitis requiescit in ulma,
» Si non iuncta foret, terræ acclinata iaceret.
» Tu tamen exemplo non tangeris arboris huius?

Vides quàm & delectet, & comiter ludat, & uariet rem ac dictionem, & uerbis innitatur ornatis, ac maxime suis. Verum de hac ipsa comitate post uberius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

De Blandis.

Eorum uero qui Blandi dicuntur, etsi eadem uidetur esse materia, finis tamen ubiq; non est idem, nec sola delectatio ac iucunditas quæritur, uerum potius utilitas quale illud est, Nunc obsecro te Milphio hanc per dexteram, perq; hanc sororem leuam, perq; oculos tuos, perq; me os amores, perq; Adelphasium meam, perq; tuam libertatem, alibi iræ delinitio, aut morositatis, alibi doloris, indignationisq;, alibi illectio ad turpem uoluptatem, atq; proprias in appetitiones. Nõ pectinẽ eburneum Plautus, non caseum molliculum, non monedulam prætermisit inter blandiendum. Atq; illa quidem amantium sunt, non facetorum hominum. Itaq; serui, familiaresq; iratis blandiũtur dominis, patribus filij, nutrices puerilis, captatores ijs, quibus nec liberi ulli, nec legitimi sunt hæredes. Quo circa Blãdos in eorum numero, qui oblectationem tantum quærant, urbanis ex allocutionibus, habendos non esse Iuuenalis etiã docet. Proditum quoq; est à scriptoribus Heluium Pertinacem Augustum blandum potius quàm benignum fuisse habitum, quod uerbis quidem alliceret homines, essetq; affabilis admodum, cæterum re ipsa non modo non liberalis, uerum etiam sordidus.

De Vrbanis, & Facetis.

Reliquum est de Vrbanis ut dicamus, ac Facetis. Et quoniam Vrbanitas non ad iocos tantum, ac festiuitatem, dicendiq; leporem pertinet, quæ in ea quidem uirtute potissimum laudatur, uerum ad uirtutes quoq; alias, quæ & uiro & ciue ingenuo dignæ sunt, uidetur alia quærenda uirtus, quæ propria magis sit, solumq; id complectatur, ac respectet, quod ad iocos tantum, animorumq; relaxationem spectet. Nam et Vrbanus dictus est, quod urbis seruet, sciatq; ac retineat mores. Quando aduersus illi est qui è contrario ruris sequatur, non urbis institutiones, indeq; agrestis uocatus, ac uitiũ id à rure rusticitas, ut ab urbe urbanitas dicta. Nam & qui seniori assurgit prætereunti, & qui magistratum ab domo deducit in curiam, & qui præteriens salutat, urbanitate utitur. Facetus uero ex eo nullo modo est dicendus. Video populariter, atq; à uiris minime indoctis Affabiles quosdam uocari, qui & ipsi urbanitate quidem utantur. Nam et in accipiẽdis hospitibus, & in aduentu peregrinorum, in primis etiam congressibus, ac salutationibus, et blãde affantur, ac comiter, et hospitaliter alloquuntur. Iidem amice quoq; et salutant, et compellant, & summa cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

iucunditate congrediuntur. Sed nos eum quærimus, qui parte ex omni munus ipsum impleat, qui è iocis, suauibusq; è dictis oblectationem tantum quærat, ac recreationem post labores, qui & salem habeant in dicendo, et quæ ipse dicit tanquam illo condiat. qui leporem admisceat, qui uerba apta, idonea, concinnata, iocisq; accommodata usurpet, uultumq; illis adiungat, ubi opus est, ac gestum, qui fabellis narrandis, recitandisq; iocosis, ac ludicris rebus, et curas sedet, & deliniat molestias, qui non discedat urbanitatis è finibus, aut è ciue in rusticum, atq; agrestem transeat, ex ingenuo in seruum, aut seruo persimulem, ni forte res ipsa ita tulerit, qui minime uolens offendat dictis, nisi lacessitus, idq; tamen urbane, qui & temporis, & loci, & audientium, & sui ipsius, & quam gerit personæ, & ætatis, & negotiorum, & publicæ, priuatæq; letitiæ habeat, ac tristitiæ mœroris q; rationem, idq; cum primis curet in singulis ut retineat modũ, ne & uerba profundat, & iocos, qui deniq; summo id studio uideat, ne cum alios in risum prouocat, ipse ab astantibus risui habeatur, triuioq; dignior iudicetur, quàm honestorum, atq; ingenuorum hominum audientia, ac consessũ. Demum etiam qui intellegat, perinde ut cessatio omnis, quiesq; conceditur, relaxandi gratia, utq; reditus ad labores ac negotia nõ sit grauis, sic iocos, dicta, sales, lepores, facetiasq; concedi, ne uitam, cogitationesq; nostras omnes, studiaq; in ijs collocasse, aut in otio, desidiaq;, aut in marcescẽtia potius nos appareat. Hũc, ni fallor (quando qui & qualis Comis sit, qui etiam Vrbanus, ac Festiuus, explicatum est) maiores nostri Facetum uocauere. Nam urbanus (ut diximus) plura, quæ urbanæ consuetudinis, morumq; ciuilium sunt, complectitur, perinde ut etiam Comis, at Festiuus minime quidem omnia quæ uirtuti huic conueniant, quæq; inesse ei debeant, qui iocis, dictisq; iucundioribus usurus sit cum mediocritate & gratia. Quã in opinionem propendere uidetur Cicero, cum ait duo esse genera facetiarum. Habemus igitur nomẽ eius qui tali sit mediocritate, ac uirtute præditus. Cæterum uirtutis, atq; habitus ipsius nomen hactenus proditum est nullum, quod quidem sit proprium, ac suis limitibus terminatum. Nam etsi rerum scriptores et Comitatem usurpant, et Vrbanitatẽ, tamẽ (ut dixi) parũ sunt omnino propria. Quia uero cognata hæc essent, et necessitudine sua cõiuncta, icirco illis usi uidentur. Nos uero licet nõ absq; rubore (neq; enim licẽtiosi haberi uolumus) tamen quod in acie cum periculo uersamur, tentabimus illud nouiter deducere, quod in plurimis & Cicero è nostris, alijq; non pauci seruauere, et Aristoteles inter Græcos, etiam non quadam sine liber-

tate, etsi maxima tamen cum utilitate legentium. Ac primum quidē minime ut à modesto deducimus modestiam, sic à faceto Facetiam, quando Facetiæ ipsæ dicta quidem sunt iucunda & lepida, nequaquam uero habitus, aut uirtus. Verum ut sanctitatem à sancto, & ab honesto honestatem, castitatemq́; à casto, sic à Faceto Facetitatem deducemus. Vt Facetitas ipsa sit uirtus, ea deniq; Faceti uiri habitus, forsan non omnino etiam displicuerit Facetudo subducta syllaba, ut à sordido sorditudo, quæ Plautina deductio est. Nam neq; maiores illi nostri aut castitudinem reformidarunt, aut mœstitudinem. Quid si ut mœstities, sic etiam dicatur Faceties? Sed nos hæc ipsa ita tradimus, ut qui nullo modo uelimus regulam hac in parte præscribere. Sit eni sua cuiq; libertas usurpandi nominis, Verū ideo hoc facimus, ut aperte magis intellegatur habitus ipse, qui sit, & quo etiam quis nomine ac proprio, & tantum suo uocitandus. Constituimus itaq; siue Facetitatē, siue Facetudinem, Facetiem'ue habitum, & qui eo sit habitu ornatus, Facetum. Sed ad alteram quoq; partem uerborum transeundum est, ut quæ in ea uersetur mediocritas, lucide etiam intellegatur.

De Veracitate.

Quemadmodum autem uirtutis huius, de qua pauca locuti sumus, siue Comitatis, Vrbanitatis'ue, siue Facetudinis, proprium munus est, atq; officiū sedare molestias, in cessationibusq́;, ac in relaxatione à negotijs, iucundum aliquid quærere ad reficiendos animos, siue in ipsis quoq; laboribus, ac negotijs, interq́; molestias reficere eos, quo uegetiores ipsi fiāt, longéq́; ualentiores, siue peruincendis, aut tolerandis laboribus, difficultatibusq́;, siue leniēdis doloribus, atq; molestijs, qui finis ei uirtuti est constitutus, Sic cum eadē ipsa oratio, ac sermo uel præcipuum sit uinculum retinendæ societatis, ad quam colendā nati, atq; educati sumus, cœtusq́; ipsius una sociati et ampliandi, & conseruandi, sic inquā alterius uirtutis, cuius etiam initia quærimus, proprium munus est, ueritatis studiū, ac cultus. Loquimur autem de ueritate hoc in loco non illa quidem, quæ à Physicis quæritur, aut Mathematicis, quæ'ue uersetur circa certitudinem Syllogismorū, in ipsisq́; disputationibus quæ sunt de rerū natura, deq́; disciplinis atq; scientijs hominū, ac facultatibus. Verū de ueritate ea, quæ nihil ī sermōibus, atq; in oratione, nihil etiā in moribus inesse fictum, fallax, fucatū indicet, nihil quod simulatum, adulatoriū, mendax, gloriosum, uanum, quodq́; supra uires appareat, supráq; facultates ipsas, aut ueri fines excedat, cœptus'ue nostri terminos, quam assecuti qui sint, retineantq; et in dicen

do, & in tractandis rebus, domesticasq; in consuetudinibus, ij ueri dicuntur, & uirtus ipsa ueritas, ni fortasse proprie magis ueraces illi, uirtus autem ipsa ueracitas, ut ueritas sit rei ipsius, ueracitas uero, ea utentis habitus. Ac nihilominus & uerum fuisse hominem Catonem dicimus, & quod summa etiam in eo inesset ueritas Sibyllas quoque ueras, & uates etiam, atq; haruspices ueros. Hæc uero à nobis eo consilio dicta sunt, quo distinctius intellegatur quæ nam res ipsæ sint, & quales. Tertia quoq; quædã uirtus (si Aristoteli credimus) in eadem hac uersatur materia, quæ amicitia ab illo dicitur, de qua quoniam his in libris dicendum nihil decreuimus, de duabus his uirtutibus, & Facetitate, et Veritate tantum disseremus, ac primo quidem de Veritate, deq; oppositis ei uicijs.

De Adulatoribus.

Admodum autem ueritati aduersatur lucri studium, atq; habendi cupiditas, itaque huiusmodi hominum una est cura, totiq; in eo ipsi sunt, quo adulando rei suæ consulant familiari, & quasi uerborum mercaturam faciant, oratione ubiq; utuntur secunda & blanda, hocq; sibi uitæ genus delegerunt ad ampliãdam rem domesticam. Periculosa sanè ac maxime pestilens hominum consuetudo ac familiaritas, quorũ quia primatum uirorũ, principumq;, ac regum præcipue, plenæ sunt aulæ, inde Adulatores dicti, qui dum placere & gratificari tantum student, ueritati apud dominos aures obstrudunt, atq; ad illorum uultum, libidinemq; seruilem in modũ omnia loquuntur. nam et δοῦλος Græce seruus est. ijdem alio sunt nomine Assentatores ab assentiendo dicti, quod eorum cogitationes atq; consilia in id solum intendant, id ipsi tantum agant, sibi ipsis ut prosint, secuti Terentianum illud, Ais aio, negas nego. Quibus hominibus, quod plerunq; solis, qui res moderantur publicas, suas patefaciunt aures, hinc & uidemus, & audimus, et legimus eorũ res frequentissime in præceps rapi, turbariq; ac misceri repente principatus ac regna. Quæ res nostris quoq; temporibus clariores sunt, q̃ ut exẽplis indigeant. Huius autẽ generis hominũ plures quidem sunt species, nesciã tamen sint ne omnes adulatorum in numero habendi. Quando (ut Aristoteles queri etiã uidetur) singulis siue uirtutibus, siue uitijs certa neutiq;, propriaq; insunt nomina. Itaq; & lucri, et compendiorum tantum gratia adulantur non pauci, quidam captandæ solum auræ, ac fauoris in populo, atq; inter ciues, alij quod ita à natura comparati sint, usuq; etiam confirmati, ut ipsa tan

tum blanditione capiantur, eaq; auicularum in modũ ſeſe oblectent,
quam uel maximam etiam uoluptatem, uel ſolam potius ſtatuant.

De Captatoribus.

E orum igitur qui pecuniariũ ſecunda ex oratiõe ſibi quæſtum conſtitue
rint, duplex cum ſit genus, & illorũ qui tum Captatores dicuntur, in
quibus late quidẽ regnat ambitio & leuitas, tum qui Adulatores cõ
muni tamen nomine uocitantur. Captatorũ quidẽ ipſorũ ſtudium eſt,
non dictis modo, ſed conferendis muneribus captare animos ac uolun
tates illorũ præſertim quibus aut certi minime ſint hæredes, aut eorum
eijciendorũ ex hæreditate ſpes adeſt. Quod genus late diffunditur, nõ
maximis in hiantiũ modo fortunis, uerũ patrimonijs etiã minimis. Di
cti igitur à captando, quo in uerbo et fraus ineſt, & maius etiam ha
bendi ſtudiũ. Quippe cũ ipſi non uerbis modo, uerũ etiam donis, con
uiuijs'q; graſſentur, aucupũ morẽ, atq; allectationes ſecuti, eorũ enim
captioſa ſunt oĩo obſequia, fraudis'q; atq; inſidiarũ plena. Aduerſum
quos merito et dẽtes acuunt, et gladios ſtringunt Satyrarũ ſcriptores.
Sed nobis hac ſatis in parte fuerit uitij genus innuiſſe. Quantopere
autẽ ueritati horũ obſit hominũ oratio atq; obſequiũ, abunde quidem
manifeſtum eſt. Sũt quoq; quos ambitio honoris'q; ſtudiũ, minime uero
pecuniæ cupiditas trahat ad aſſentandũ, leuitate quadã tantum duce,
dum uideri q̃ eſſe ipſi malunt, ſola'q; populari et capiuntur, & paſcũ
tur aura, qua in re ſe'q; ſuas'q; res omnis uidentur collocaſſe, plebeio-
rum etiam ad hominum opinionem omnia referentes. Ac ſuperius q=
dẽ uitium Captatio, et qui ea utuntur Captatores. huius autẽ propriũ,
ac maxime ſuũ nomen exiſtit nullũ. leuitas tamen eſt, ac uanitas ſanè
maxima, & homines ipſi perquam leues, ac uani, dũ umbra capiũtur
rerum, magis q̃ rebus ipſis. Atq; hoc quidẽ uitium poteſt ratione alia
ad Ambitionem referri, qua de re alibi quoq; à nobis dictũ eſt. Quod
ſi Captationem ipſam duplicẽ fecerimus, et eorũ quos cupiditas habẽdi
trahit, et quos popularis auræ atq; ambitionis ſtudiũ, ut alteri pecu-
niæ, alteri popularis auræ Captatores dicantur, fortaſſe non male di=
ſtribuiſſe iudicabimur, quando etiã ſunt qui inter loquẽdum diſſeren
dũ'q; etiam uerba captent, qui quidem ipſi dicantur Captioſi, & fraus
ipſa Captiuncula. Verũ ad Adulatores redeamus, quiq; ijdẽ Aſſenta
tores ſunt, neq; alio quidẽ nomine inter ſe diſcernũtur. Cæterũ ſtudiũ
id eorũ eſt, ex adulationibus rẽ facere, ac peculiũ. ut dũ uerbis obſe=
quuntur, dum oratione ſecunda primatum, ac principum res conſi-
lia'q; extollunt, dum eorũ admirantur facta, dicta, conſilia, mores,

gestus, & (ut Iuuenalis inquit) ubi

» Trulla inuerso crepitum dedit aurea fundo,

Domesticam rem adaugeant, amplificentq; patrimonium. Quorum hominum studijs, dominantium (ut dixi) aures plerũq; oppletæ sunt, dum ijs sese regendos permittunt. Quo efficitur ut ueritas uideri possit eorum inimica, præsertim ubi qui rerum potiuntur, adolescentes ipsi fuerint uel ætate annisq;, uel etiam moribus, ac rerum usu. Horum igitur omnium studium est atq; propositum, adulando atq; in gratiam loquendo rebus ipsos suis consulere, hisq; artibus atq; consilijs rei familiari prospicere. Quod dum consequantur, non modo nulla è parte molesti esse uolunt, uerum singula laudant, dictisq; & factis quibusq; assurgunt, quin quæ maxime fortasse ridenda sint, & admirantur illa, & in cœlum ferunt, uerbis quoq; ipsis, oris gestum adiungentes, & corporis totius habitum. Regem aliquem capies, inquit ille apud Iuuenalem, ad magni illius rhombi aspectum, aut de temone Britanno

» Excidet Aruiragus. peregrina est bellua. cernis

» Erectas in terga sudes?

Itaq; quid in maioribus illi ipsi Assentatores facturi essent negotijs consultationibusq;, conijcere ex his facile quidẽ possumus. His accedit maxime uanum genus hominum, quorum studium tantum est loquẽdi in aliorum gratiam, atq; ad illorum ipsorum uultum atq; opinionem, orationem suam, seq; ipsos componere, ijsdemq; in omnibus morem gerere. seq;, suaq; dicta, sermonesq; ad hæc ipsa tantum instituere. Quorum quidem consilium Terentianum quoq; est illud, & meta quasi quædam, ad quam se ipsos instruunt, Obsequiũ amicos, ueritas odiũ parit. Quod dictum quanq̃ latius fortasse patet tamen maxime ad eos referẽdũ, q uoluptatem solã suis è dictis quæritant, quã ad adipiscendã se se omni arte instituunt, ac dicendi studio. solumq; eorũ est propositum, dominantibus ut placeant, & quibus cũ obuersantur, eos delectent, ijs blandiantur, et illorũ, arte ut omni aures demulceãt, uoluptatis gratia, demũ omnia. Hicq; illorũ ẽ finis, ac propositũ.

De Lasciuis.

Qua in re quoniam nec modum, nec mensuram tenent ullam, lasciuire eos necesse est, ut qui neq; in iocando, neq; in oblectando delectum habeant, aut rationem aliquam, uerum qui & uerbis, & iocis, & fabellis referendis, nimium ipsi serpant, atque inter iocandum explicandumq; dilabantur alio atq; alio. Quo circa Lasciui sunt uocati, & uitiũ ipsum Lasciuia, nimis enim profundunt sese ad ioca dictaq;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

omnia, ad quæ dilapsi, nec lasciuiunt tantum, nimijq; in illis sunt, uerum petulantes, osceni, & (quod turpissimum est) impuri. Minime autem uerebimur, hoc ipsum genus partiri eorum qui ad uoluptatem tantum, atq; in gratiam loquantur, comparandæ tantum uoluptatis causa. Sunt enim qui ipsi quidē minime lasciuiant, seruent'q; in iocando delectum atq; in dicendo, uerū in hoc à recto atq; honesto abeūt, quod uoluptatem sibi proposuerunt, uile sane pretium, pro quo tamen assequendo & ueritati obstant, & ab hominis recedunt dignitate. Siquidem quo instrumento, quaq; naturæ dote præditi sumus cum excellentia animalium cæterorum, eo ipsi pro re maxime sordida, belluarumq; magis quàm hominū propria abutuntur. Neq; enim finis eorum est in laborum requiete, molestiarumq; relaxatione, ut iucunditatem aut quærant, aut afferant, quo & tranquillent audientium animos ac suos, & refocillent eos à præteritis defatigationibus, uiresq; renouent ad easdem rursus obeundas, uerum quod à natura atque ab habitu ita quidem instituti ad ea ipsa sunt, ut neq; ab desidia ignauiáq; longius absint. Atque hæc quidem uidentur esse Assentatorum genera.

De Insulsis, & Profusis.

Sunt ex hoc etiam numero, qui dum oblectare student, maxime aures audientium offendant, tum insulse loquendo, tum profundendo & res & uerba, nec delectu habito, nec modo aut mensura adhibitis. Itaq; tædij genus hoc ac molestiarum ueteres dicebant hominem occidere, cum eiusmodi homines in cunctis & multi essent, & insulsi, ineptiq;, ac cum primis importuni, ut non inconuenienter à ranarum similitudine sint qui eos Coaxatores uocitent, quod coaxare eos quàm loqui magis existiment, ut qui non modo non mulceant aures, uerum ad impatientiam usq; obtundant.

De Contentiosis.

Adulatorum studijs maxime aduersi uidentur contentiosi quidā homines, quorum ea est natura, id etiam studium, ut non modo non loquantur in aliorum gratiam, neq; gratificentur ipsi alijs, sed contra ut aduersentur et ubiq;, & in qbusq;, neminemq; uereantur in dicendo offendere, quin & serant ipsi sponte studioseq; contentiones, & ab alijs satas accipiant, lætentur'q; ijs & fouendis & exercendis, qui

quibus etiam uita ipsa uel molesta futura sit, ni in cunctis uel dentes imprimant, uel infigant aculeos, ut ad contentiones, dissidia, rixasq;, atq; altercationes nati prorsus uideantur. Et quam alij à natura concessam elocutionem exercent in conseruanda hominum societate, in cō ciliādis amicitijs, in solandis demulcendisq; molestijs, laboribus, ac mœroribus aliorum, ea ipsi in aduersum utantur, uel abutantur potius ad odia contrahenda, litesq; excitandas, ac serenda discordiarum se mina. Hos et Cōtentiosos uocauere, et Rixatores, et alio atq; alio noīe. Vitium autem & si est fortasse innominatum. quid tamen prohibeat Rixationem appellare, ac Contentiositatem, ut contentionem rerum eẽ dicamus, ac Rixam, uitium uero ipsum, peruersumq; illũ habitum tũ Rixationis appellatione, tum Contentiositatis designemus. Odiosum sa nè genus hominum, & muscarum maxime simile, ut nati hi omnino uideantur ad turbas, uexationes, inquietudinem, uitæq; ad uniuersæ turbationẽ, ac tædia. Quod Plautus indicauit in serui illius persona, Decretum est mihi quasi umbra quoquo ibis tu, te persequi. Quin ædepol si in crucem uis pergere, sequi decretum est. Horum duplex mihi uidetur esse partitio, eorum una, qui id student, ut commoda, utilitatemq; inde sibi comparent, illorum altera, qui uoluptatis tantum gratia, utq; inuidentissime suæ naturæ, ac peruersissimis cogitationibus morem gerant. Eorum autem utrum genus longe sit peruersius, iudicatu difficile uideri iure quidem potest, utrunq; tamen peruersissimũ. Montium adolescens ipse noui Branchatium, qui generis ac familiæ contempta, uel repudiata potius dignitate, totum litibus se se tradiderit, ac satis scio lites quasdam ab actoribus destitutas, siue ob inopiam rei familiaris ad eas prosequendas, seu quod male essent cœptæ, pretio mercatum, quo (uti conuenerat) exoluto, prosecutum sumptibus suis litigia, in hocq; uitam suam egisse omnem. Ex eadem item familia alterum mirifice controuersijs assuetum, quin omnino illis addictũ, ut cum aliquādo ab Antonio Panhormita, iucundissimo homine per risum interrogaretur, quo nam modo cũ causis? responderit, bene sibi atq; è sentẽtia in oībus successisse, easdemq; in rẽ suam terminatas, duas tñ aut tris in lōgũ à se se ea ratione protrahi, q̄ aliter ocio immarcesceret, illasq; eo à se studio reseruatas, ut haberet in quo oblectaretur, pasceretq; animũ. Vide hoīs ingeniũ, q̄ litigia, cōtrouersiasq; sibi uoluptatẽ statuerit? Sed nobis ac in parte loquẽdũ neutiq; ẽ iudicialibus de cōtentionibus, tatũ studia uolumus contẽtiosorũ quorundam hoīum ostẽdere. Itaq; hos ipsos Litigiosos, seu Litigatorios potius q̄s uocauerit, et Cōtrouersos. Nā Litigiosas res proprie magis dicimus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Contentiosos autem illos uolumus, qui maxime aduersentur adulatoribus, & quantum hi loquuntur in omnium gratiam, tantum illi nemini parcant, studeantq; prorsus offendere, quos siquis Inciuiles uocauerit, ne ille mea sententia, uera ab appellatione recesserit. Quãdo autem res ipsa ĩtellegitur, nolumus de uerbo nimio plus eẽ soliciti. Laurentius Vallensis in Grammaticis, Rhetoricis, Dialecticisq; ita & scripsit, & disputare est solitus, ut minime uideretur uelle præcipere, nec appareret tam contendere illum de ueritate, proprietateq;, aut docere uelle, quàm maledicere, obiectareq; uetustis scriptoribus, atq; obloqui, Itaq; Ciceronem uellicabat, Aristotelem carpebat, Virgilio subsannabat, Quippe qui própalam sit asseuerare ausus, siue Pindarus quispiã author is nomine suo fuerit, siue alio (de hoc enim ambigitur) q̃ Homericæ libros omnis Iliados non multos ad modum in uersus contractos latine conuertit, qui própalam sit inquam asseuerare ausus, Pindarum eum Virgilio anteferendum. Est autem carminis illius principium.

Iram pande mihi Pelidæ diua superbi,
Tristia qui miseris iniecit funera Graijs.

Tali igitur iudicio hominem, ingenioq; tam siue retrouerso, siue præpostero (quippe qui maximis quibusq; ringeret authoribus, uni tantũ Epicuro assurgeret) q̃ ob cómunẽ utilitatẽ contendere, aut cognitionem dicas, atq; altercari? qui nec aliud uelit, curet, studeat, quàm ut detrahat quibus minime par est, ac maledicat? Quando qui cum Laurentio familiarius uixerunt, affirmant illum eo nequaquam consilio in Grammaticis scripsisse, ac Dialecticis, quo doceret, disciplinasq; ab ignoratione uindicaret, atq; à sorde, uerum ut malediceret, obloquendoq; detraheret de fama atq; authoritate rerum scriptoribus, tum illis qui exemplo sunt ad scribendum alijs, propter antiquitatẽ, maiestatemq; dicendi, ac præcipiendi, tum illis ipsis, qui tunc uiuerent, qui ne dubitauerit ipse q̃dẽ dicere, profiteriq; palàm, habere se quoq; in Christum spicula. Sed nobis propositũ minime est detrahendi homini maxime studioso, quem senem adolescens ipse nouerim, cumq; è Roma se Neapolim contulisset ad Alphõsum Regem, et inuiserim ẽt reuerenter pro illius, meaq; ætate, et plures post congressiones maxime familiares ita ab, eo discesserim, uti ex eo de me nisi pleno, atq; amico ore locutus fuerit nunquam. Sunt ex his igitur quos non tã contentiosos dicas, quàm insectatores cũ singulorum, tum etiam humani generis, ꝙ de Timone traditur, neq; ueritatis ipsius cultu et gratia, sed quod ita q̃dé sint à natura ĩstituti, atq; ab assuetudine cófirmati, et moribus.

De Verbosis.

P ræter hos in utroq; genere quos peccare dicimus, delabiq; in excessum, siue adulãdo, siue cõtendendo, rixandoq́;, sunt q̃ Verbosi dicũtur, uitiumq; ipsum uerbositas. Hi dũ placere studẽt, et grati esse, minime qdẽ aut placent, aut uoluptatẽ afferunt. quin molestiam potius, ac tædiũ pariũt defatigationis, ac satietatis plenũ, decepti iudicio, rerumq́; simul, ac uerborum aceruationibus, ut nescias, ex eo quod aures uel offendunt, uel excitãt, sint ne Cõtentiosis potius, quàm Insulsis annumerãdi. Verũ Contentiosi id agunt, ut nemini parcant, parumq́; omnino offensitare alios aut curẽt, aut caueant. Verbosis uero propositũ est, ac consilium oblectandi, modũ tamen dum minime retinent, dum delectum adhibẽt nullũ, in castra trãseũt aduersariorũ, apparentq; trãsfugis similiores. Itaq; Verbosi & initio, et inter dicendum subinde delectant, nec odio ipsi habẽtur, sed recusantur eorũ sermones, magis q̃ fugitãtur. At Cõtentiosi ubiq; offendũt, et odio eos boni oẽs prosequũtur, ab illisq́; abhorrẽt audiundis, quos et maledictis quoq; ĩsectãtur.

De Loquacibus.

S unt qui uitiũ hoc loquacitatẽ dici malint, & illos ipsos Loquaces, in quo non est, cur eos impediamus. Tamẽ Loquaces nos à Verbosis differe hoc ipso uolumus, quod Verbosi uersentur in ijs quæ iucũditatem præ se ferãt, inq; illis ipsis in qbus locũ habeat Facetudo, et Comitas. At Loquaces eos eẽ contendimus, quorũ studiũ minime sit quale ẽ aut Facetorũ, Vrbanorũq;, aut Cõtẽtiosorũ, ac molestorũ hominũ, qppe cũ & dicendi infinitate capiãtur, & dum loquantur, dumq; exultẽt cãpo, equisq; (ut dici solet) ac uiris, aliud nihil aut quærãt, aut curent, aut sibi propositũ habeãt, qbus quidẽ seruãdis, ĩ diuersa etiam uitia incurrant.

De Nugatoribus.

H is ipsis haud multum etiam uidentur differre Nugatores, quorum narrationes inopes quidem rerum sint, nugæq; (ut Horatius inquit) canoræ. Cæterum uanitate illi uerborum, atq; aggestione magis peccãt, hi rerum. Vterq; tamen & confunduntur in dicendo, et nimij sunt, nullũ cũ delectum adhibeant, indéq; maxime etiã molesti uterq;, quãdo uterq; inepti sunt, maximéq; incõsyderati. Horũ haud multũ dissimiles sunt qui Garruli dicũtur, quorũ sermo et molestus ẽ, et nimius. Obtundũt autem tũ uanitate rerum, tum inanitate uerborum, quibus in omnibus et nimij sunt, & ĩportuni, ualdéq; indecentes. Vitiũ autẽ ipsum Garrulitas, ab auibus ductum, neq; enim cessant, & in ijs-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

dem assiduo uersantur uel potius interstrepitant. Verũ attigisse hæc satis fortasse hoc in loco fuerit, cum ea siue uitia, siue uirtutes minime sint aut ad Veritatem, de qua dicturi sumus, aut ad Comitatem, Vrbanitatem'ue referenda. Loquaces enim uideri magis possunt Taciturnis aduersari, Taciturnitas'q; ipsa Loquacitati. De quibus dicere his in libris minime propositum est nostrum.

De Taciturnis.

Illud tamen non prætermittemus. Taciturnitatem mediocritatem esse quandam, Loquacitatem excessum. Parte uero ex altera, qui tacẽdo excedant, eos esse sine nomine, neq; enim aut ubi, aut quantum, aut quomodo, aut quid oporteat, dum tamen taceant, pensi quicquam habent, & siquid quandoq;, musitant potius quàm loquuntur. Sed musitatio ex ore, innutuq; constat, ac superalijs, non minus quàm uerbis, & plerunq; occulta est, gigniturq; interdum è metu, aut reuerentia, nonnunquam pudore, aut stupore, non raro simulatione, ut eorũ aduersarij uideátur, qui obganniunt, potius quàm qui loquaces sunt. Sed quærere hæc ipsa distinctius hoc (ut dictum est) loco, nostri non est propositi. Quam ob rẽ qui mediocritatem hac ipsa in re de qua disputatio est, sequantur, quiq; ipsi sint, perquiramus. Cum enim Contentiosi, atq; Assentatores è regione penè sint constituendi, atq; ex aduerso collocari debeant, medium quidem inter hos ipsos perquirendum est. Etsi nomen mediocritatis eius minime est proditum, & Contentiositatem, & Adulationem extrema uerius dicamus, quàm opposita, quippe quæ à medio recedát. Itaq; mediocritas ipsa quærenda nobis est. Aristoteles uero quanquam innominatam Græce tradat, putat tamen illam & retinere quæ utrinq; oporteat, ac seruare, & ratione eadem reijcere quæ, & ubi, & quomoddo opus fuerit, atq; omnino repellere, ut etiam existimet hanc ipsam mediocritatem amicitiæ maxime esse similem. Qua in parte si aliquantum fortasse immorabimir, ueritatis, ac rei ipsius indagandæ gratia, sat confidimus, te (quod humanitatis est tuæ proprium) uitio id minime esse daturum.

De Delectu, qui, & qualis sit.

Et Poëtæ, & scriptores rerum tum humanarum, tum naturæ uoces rebus ipsis adijciunt, unde dictæ sunt adiectiuæ, quibus proprietates, appellationes'q; & declarant explicant'q;, & etiam finiunt. Nam hominem cum dicunt animalem esse, & rationalem et mortalem, hominem ipsum finiunt, & quæ substantia sit eius declarant. Quid cum

poetæ & placidam dicunt quietem, & arma horrentia, & fertilem Ausoniam, non ne & armorum, & quietis, & agrorum qualitatẽ indicant? & cum humilem Italiam, & campos iacentes, & colles supinos, an non situm innuunt, ac posituram? & ubi ingentis artus, mariaq; patentia, quid nisi amplitudinem signare uolunt, ac magnitudinem, & membrorum, & pelagi? Eadem ratione qui de moribus scribunt, oportet ut uocibus adiectis actiones nostras, quæ mores, ac uirtutes constituũt, terminent. Terminantur autẽ actiones ipsæ, perficiũturq;, siqui agunt, & sicuti oportet, & quando oportet, quantumq; ẽt oportet agant, modumq; in cunctis retineãt, ne ue aut nimia sit eorum opera, aut remissior, minimaq;, utq; & loci meminerint, et personarum, ac rerum etiam ipsarum. Quæ qui seruant, hi dicũtur agẽdis rebus delectum adhibere. Delectu enim illa continentur omnia, quibus actiones ipsæ, uirtutesq; perficiuntur. Etenim quemadmodum consultationem ipsam sequitur electio, confirmatumq; consiliũ, ac propositum, sic postquam eligimus incipere, suscepimusq; agendum aliqd, sequitur è uestigio delectus, hoc est ut deligamus inter ea quæ ad agendum offeruntur, & tempus quod sit opportunum actioni, susceptoq; negotio, & locum idoneum, & uiam, quæ tenenda sit, cum plures offerri soleant. Adhæc multi cum indigeant, ut de liberalitate exemplum proponamus, dilegendũ est quibus potissimũ daturi simus. Cũq; non uniuersa sit pecunia eroganda, ne fons ipse liberalitatis exareat, dandoq; alijs plurima, liberis desinus, parẽtibus, uxori, nepotibusq;, quantum etiam ijs ipsis quibus daturi sumus, singillatim sit erogandũ. Quo in delectu præcipue etiam uidendũ est, rationem uti habeamus & negotij, & eius ipsius, qui cum habenda res est, & urbis, & ciuilium tum legum, tum consuetudinũ, ac propriæ præsertim personæ, quæq; alia recta ipsa ratio tenenda monstrauerit, ne in aliquo agentes peccemus. Neq; enim tantummodo à nobis peccabitur, si aut nimij erimus, aut astrictiores in erogando (ut in quo cœpimus exemplo persistamus) uerum etiam si liberales in eos fuerimus qui minime digni sunt liberalitate, aut si quibus conferenda præsens est pecunia, quod domestica, extremaq; laborent egestate, equestri eos prerogatiua exornauerimus, aut si quibus opus est opera, eos uerbis iuuerimus, prosequemurq; consilijs, ac monitis. Igitur hæc ipsa mediocritas de qua nũc disserimus, uersatur potissimum in habendo delectu, ne aut ad nimiam declinemus uerborum gratificationem, quæ leuis sit, ac uana, ubi forte opus esset commonitione, oporteretq; uerbis grauioribus, maximeq; accommodatis retrahere amicum, uel acrius etiam obiurgare, aut ubi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

indulgentius fortasse agendum esset, ut in nuptijs, atq; in publicis ludis, afferre in mensam, atq; ad choreas superalium, & publicam laetitiam uelle aut sermone minus suaui, aut fronte obducta contristare, hilaritatem'q; inficere iurgijs, atq; contentionibus. Quid (inquit ille) in theatrum Cato seuere uenisti? Intellegebat enim alium hilaritudinis locũ esse debere, alium seueritatis.
Non hoc ista sibi tempus spectacula poscit.
Diuersa omnino haec est persona, monet enim omissa rerum innaniũ, picturae'q; inspectione, rei maxime seriae quae instaret, preuertendũ eẽ. Quẽ locum animaduertẽs Cicero, Turpe esse dixit, ualde'q; uitiosum in re seria conuiuio dignũ, aut dedicatum aliquem inferre sermonẽ.

Ad consequendam mediocritatem opus esse delectu.

Qui igitur mediocritati huic daturus est operam, ne aut in gratiam loquens recedat à medio, profundat'q; se se in assentationẽ, atq; obsequium, aut dũ seria sequitur, delabatur in aduersum, acerbas'q; ad contentiones, modo refragatoris personã, modo rixatoris induens, huic delectus cũ primus habendus est, & rerum, & temporũ, et locorum, & personarum, quo uirtutem maxime laudabilem ac publicae, priuatim'q; & apud ciues, peregrinos'q; aeque spectatam consequatur. Ex hoc itaq; Aristoteles mediocritatem eã amicitiae per quàm similẽ esse putat, quando qui eiusmodi uirtute est praeditus, et ciues amplectatur, & exteros, & aequales, atq; inferiores, & quibus cum uiuendi consuetudinem frequentat, & quibus nulla prorsus necessitudine est coniunctus, quin eodẽ quoq; erga eos afficietur studio, q in honoribus cõstituti sunt, ac magistratibus, primum'q; in populis locum obtinent.

De mensura seruanda in gratificando, & commonẽdo.

Hoc autem tale est, ut cũ opus fuerit, gratum se se illis exhibeat in sermonibus, conuersationibus'q;, ĩ eisdem'q; appellandis, atq; inuisendis, ĩ salutationibus, deductionibus, reductionibus'q;, atq; assurrectiõibus, deniq; ut omni è parte gratus esse illis studeat, & (quantum par est) in illorũ gratiam ac commomẽdationem loqui, ac modo res eorũ laudare, pro'q; loco, ac tempore commendare dicta, probare, consilia, sententias, actiones, studia, opera, uitae genus efferre, eaq; cuncta cum delectu, ac ratione. Contra haec, ubi labi aliquẽ uiderit, peccare decipi, parũ prudẽter rebus suis consulere, aut nimiũ sibi ipsi tribuere, discedẽtẽ ab honesto, delabẽtem'q; ad ostentationẽ, ac uana consilia, captantem'q; popularis auras, et (ut Seuerus Alexãder usurpabat) uẽdẽtẽ fumos et loco suo, et tẽpore, et uerbis maxime accõmodatis cõmonefa=

niet illū, etiam authore Christo Optimo Maximo, studebitq; ab iceptis, aut iutilibus, aut parum honestis retrahere, ijs uerbis, exēplis, cōsilijs, ut monitoris recti, uiri boni, ciuis beneuolētis, reprehēsoris quādoq; lenis, blāditoris nonnunq̃ comis, cōsiliarij ubiq; prudentis, et integri, instututoris interdū et probi, et sapiētis personā suscipiat. Forsitan et locus, et tempus, et res ipsa aliquando tulerit, ut increpatoris etiā acerbi, aut inclamatoris agrestis, non ut molestiam afferat, uerum ut ubi retinere suauioribus illum uerbis neq̃t, aut dictis, exēplisq;, aut probabilibus, suasorijsq; rationibus, deterreat inclamando austerius, proponendo etiam turpitudinem, infamiā, periculaq; tum rerū, honorisq;, tū uitæ quoq; ipsius. Videamus quibus dictis Annibalē etiā efferatis moribus ducem Maharbal uerberet, Nimirū o Anniba non omnia tibi dij dedere, uincere scis, uictoria uti nescis. Forsan aūt hæc ipsa increpatio, acerbitasq; hunc ipsum de quo disputamus minime decuerit, nihilominus eiusmodi esse debet, ut dū prodesse possit, dum iuuare dictis suis, atq; cōmonitionibus, sibi proponat, potius recte admonendo, prudenterq; consulendo in molestiā esse aliquam incidendū, quàm tacēdo, aut loquendo in gratiā, assentandoq;, in turpitudinem, honorisq; iacturā ac famæ, pati amicū, familiarē, ciuē, hospitē, addā et peregrinū incurrere. Itaq; Terentianū illud dictum, Nihil humani à me alienum puto, nequaq̃ uidetur ab hoc ipso quē adumbramus, alienū. Est apud Sallustiū cōmonefaciēs Iugurtā Micipsa Rex grauissima hac, uel paterna potius oratione, Paruum te Iugurta amisso patre, sine spe, sine opibus, in meū regnū accepi, existimans non minus me tibi, q̃ liberis, si genuissem, ob beneficia carum fore. Neq; ea spes falsum me habuit. nā ut alia magna et egregia tua facta omittā, nouimessi rediēs Nu- nouissime
mātia, meq;, regnūq; meū gloria honorauisti, tuq;q uirtute nobis Romanos ex amicis amicissimos fecisti. In Hispania nomē familiæ nostræ renouatū est. Postremo (q̄ difficillimū inter mortales ē) gloria inuidiā uicisti. Nūc quoniā mihi natura finē uitæ facit, per hāc dexteram, per regni fidē moneo, obtestorq; te, ut hos q tibi genere propiqui, beneficio meo fratres sunt, caros habeas, neu malis alienos adiūgere, q̃ sanguine coniūctos retinere. Nō exercitus, neq; thesauri præsidia regni sūt, uerū amici, quos neq; armis cogere, neq; auro parare queas, officio et fide parātur. Quis aūt amicior q̃ frater fratri? aut quē alienū fidū inuenias, si tuis hostis fueris? Eqdē ego uobis regnū trado firmum, si boni eritis, sin mali, imbecillū. Nā cōcordia paruæ res crescūt, discordia maximæ dilabūtur. Cæterū te his Iugurta q ætate & sapientia prior es, ne aliter qd eueniat, prouidere decet. Nā in oi certamine, q opulētior ē,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

etiam si accipit iniuriam, quod plus potest, facere uidetur. Vos autẽ Adherbal & Hiempsal colite et obseruate talem hunc uirũ. Imitamini uirtutem, et enitimini, ne ego meliores liberos sumpsisse uidear, quàm genuisse. Quales igitur admonitiones in eiusmodi rebus ac negotijs esse debeant, locus hic Sallustij nos docet, Nec minus docet apud Liuiũ Scipio in maxime amica & sapienti illa ad Masinissam allocutione, qua nihil grauius, nihil amicius, ac (si rem ipsam introspicias) nihil accommodatius, ne'ue aliqua in parte dignitati aut suæ, aut Masinissæ deesset, post Sophronisbæ interitum, nunc solatur illum, nũc leuiter castigat, post etiam aduocata concione Regem appellat, eximijs'q; ornatum laudibus, aurea corona, aurea patera, sella curuli, scipione eburneo, toga item picta, palmataq; tunica donat, additq; & uerbis honorem. Quamuis autem ut decoro, reiq; præsertim ipsi satisfiat, seuerior nonnunquam assumenda uideatur persona. Quid tamen Comẽ deceat in commonefaciẽdo, Plautus docet, in Philoxeni illius persona, Eia Lyde, leniter qui sæuiunt, sapiunt magis, minus mirandum est, illec ætas si quid illorum facit, quàm si non faciat. feci ego istec itidem in adolescentia. Igitur quoniam hic ipse uir circa uoluptates uersatur, ac molestias, quæ inter conuersandum usu ueniunt, illud omnino præstabit, hinc molestus ne sit, illinc ut oblectet, probet'q; probanda modeste & grauiter pro re, ac loco, sit'q; in alloquendo gratus atq; periucundus, nõ tamen ut aut omnem refugiat molestiæ respectum, uereatur'q; ne recte monendo, ac suadendo honesta, parum forte placeat, aut undecunq; gratiam, ut inire uelit, assentando impudenter, quin eum se se geret, utrunq; ut referat tum ad honestatem, tum ad utilitatem, quæ tñ honestate nõ sit uacua. Et qᵱ meretriculæ seruare audẽt in re ĩpudica, nõ seruabit in re maxime honesta, et utili uir q̃ sibi proposuit, ubiq; gratus esse, se'q; in oĩ uita, hominum'q; consuetudine mediocritatem uelle sequi, tum in cõmendando, ac loquendo in gratiã, tũ in cõtinẽdo ab ijs, quæ parũ laudanda uideãtur, aut in ijs improbandis retinẽdo modum ac mensuram? Nam quanquam eius studium est, ut sit maxime gratus, atq; etiam utilis, negliget tamen leuiorem interdum offensiunculam, quæ posset ex commonefactione proficisci, dum prosit multum. Satis nunc (inquit apud Plautum) credo soror ornatam te tibi uiderier, sed ubi exempla conferentur meretricium aliarum, ibi tibi erit cordolium, si quam ornatam melius forte aspexeris. Non uerita ẽ illa sororem paulisper offendere, dum ei prodesset multum, ad cultum atq; ornatum, utq; inter alias excelleret, quæ pariter quæstum facerent. Nouimus ipsi & temperantem, & mediocritatis huius studiosum homi-

nem, qui cum sermo aliquis allatus esset, in quo retineri à se modum posse diffideret, sensim è concilio se subtraheret sub aliquam honestam causam. Quoniam autem nullum hic aspernatur genus hominum, quod ita sit à natura, usq; institutus, q͞ppe cuius studium sit gratificandi notis, ignotisq;, summis atq; infimis, meminisse eũ oportet, aliã cum ciue, aliam cum hospite, aut peregrino rationem à se sequendam esse, cum amico, quàm cum ignoto, cum ignobili, q̃ cum eo qui sit honesto loco natus, educatusq; maxime liberaliter. Qua in re delectum eum adhibebit, ut cuiq; quantum sat est tribuat, seu in gratiam loquatur ac commendationem, seu dum commonefaciendo prosit, in molestiam ut incurrat aliquam, quanquam studium eius illud est præcipuum, gratiam ut uerbis ineat, offendat uero in conuersando nemině, atq; ut in illud maximum omnino studium confert, adiungitq; operam, ita ab altero præcipue cauebit, quantum tamen honestas simul, utilitasq; dictabit, Qua quidem ratione ab utroq; & assentatore, & contentioso mutuabitur sibi quantum satis est, atq; ut oportet, decet; quæq; parum decuerint, neq; honesta erunt, minimeq; conducibilia, ea pro loco ac tempore repudiabit. Et res tamen, & locus, ac tempus ipsum, nonnunquam etiam persona illud exigent, ut peregrino, quàm ciui, plebeio, quàm nobili plusculum sit aliquid tribuendum. Cauendum tamen ubiq; ne dum in gratiam alterius loqui uolumus, alterum in iram, atq; odium prouocemus.

Virtutem eam non esse Amicitiam, sed aliam quampiam sine nomine.

Virtutem uero hanc non esse Amicitiam, quamuis sit ei non parum similis, illud docet, quod amici officium est in amicum, quodq; mutuus inter amicos est amor, mutuum etiam studium, mutua utilitatum collatio, expetitioq; gratificandi, quodq; amicus est alter ego, ut omnes consentiunt. At hic ipse quem suo sine nomine esse dicimus, non mouetur in peregrinum, aduenã, summum, uel infimum ciuě, notũ, ignotumue, beneuolentiæ atq; amoris, mutuiq; ipsius gratia, sed naturali quadam commotione, quodq; ita suapte natura institutus sit, eumq; se se ipse assuescendo comparauerit, ut qui gratus esse omnibus uelit, molestus uero nulli, aut impudenter contentioseq; aduersari. quin ut assentari minime uult, recusatq; altercari, ac rixas serere, sic media inter utrunq; officia inter omnes exercere nititur, humanitatis præcipue memor, generisq; hominum studiosus, eorumq; societatis, & insiti à

natura officij. Quo fit, idem bonus ut sit uir, ciuis probus, homo hominis amicus, gratus ac iucundus & simul cunctis publice & priuatim singulis, molestus uero nemini. quiq; in conuersationibus, uitaq; sociabili eum se se geret, ut lenibus pariter gratus sit, ac seueris, iucundis æque ac tristibus, mansuetis item, ac duriusculis, præstabitq; aduersum singulos id quod Horatius præcipit,

" Sed pater ut gnatis, sic nos debemus amicis,
" Siquod inest uitium, non fastidire. strabonem
" Appellat pœtum blandus pater.

Quæ ad habitum hunc innominatum pertineant.

Omnino igitur huiusmodi habitu qui est præditus, ita loquetur in gratiam, ut in impudentiam aliquam nullo modo incidat, aut parum modestam commendationem ac laudem. Quod si quandoq; deflectendum sit à linea, illud seruabit, quod ij q rapida, ac maiora tranant flumina, in obliquum trahi se tantisper ut sinant, dum ea ratione ad alteram ferantur ripam, cum uelle aduersum ire contentius, sit non modo difficile, uerum etiam temerarium, longeq; periculosissimum. de quo idem illud iure dici poterit, quod de Empedocle ridet Horatius, Rursusq; ita aliquando aduersus contendet, eaq; modestia & lenitate aut refragabitur, aut parum aliquid probabit, ut exemplo illorum qui dirigere uirgulam, aut flagellũ incuruum uolunt, et sensim, & molliter retorquendo dirigere illud studeant, ne maiorem dũ afferre uim uolunt, flagellum ipsum frangant. Quid enim imprudentius? quàm dum studes benefacere, id agas, ut obsis. Aduersatio enim immodesta, & parum prudens, iram nunc occultam parit, atq; indignationem, nunc manifestum odium, sæpe etiam repentinum excitat impetum, Id quod inciuilis, et parum experti est hominis, quod quantopere sit euitandum, Antisthenis factum docet. Illud itaq; præcipue Iuuenalis attendendum est dictum,

" Venit & Crispi iucunda senectus,
" Cuius erant mores, qualis facundia, mite
" Ingenium, maria ac terras, populosq; regenti,
" Quis comes utilior, si clade, & peste sub illa
" Sæuitiam damnare, & honestum ferre liceret
" Consilium. Sed quid uiolentius aure tyranni?
" Cum quo de pluuijs, aut æstibus, aut nimboso,
" Vere locuturi fatum pendebat amici.

" Ille igitur nunquam direxit brachia contra Torrentem.
Itaq; hic ipse Crispus maximus & ciuis, & senator in ipso aduersandi, atq; in gratiam loquendi genere sic quidem continuit, ut à rapiditate fluminis illius trahi se in obliquum pro re, ac tempore permiserit, quod seruans sæuissimi monstri rabiem etsi difficulter præterijt tamen. Sed desinamus iam in hac ipsa mediocritate indaganda uberiores uelle uideri, aut acutiores. Cum & in gratificando, & in obsequendo, aut commonefaciendo, ac tum modeste aduersando, tum obsequendo pudenter, satis illud fuerit, delectus si adhibeatur, de quo abũde admodum dictum est. Vides iam quæ mediocritas hæc ipsa sit, et qualis, quodq; apud Græcos est ignominis, ut minus mirum uideri possit, si sua apud Latinos appellatione careat, quando qui de ijs Latine scripserit, perscrutando ea, & quæ, ac quales uirtutes ipsæ sint indagando, Aristoteleo præsertim more, aut nullus in hunc usq; diem extitit, aut eius scripta ad nostra hæc tempora parum peruenere.

De Comitate.

Cæterum recte inquirẽti, ac pscrutanti acutius, quæ uirtutis huius partes sint ac munera apparebit fortasse eam esse Comitatem, de qua non pauca haud multo ante dicta sunt à nobis, quando Comitas ipsa communis est ad omnes, non ad paucos, ad exteros, ignotosq;, non tantum ad ciues, et cognitos, ac familiares, neq; modo ad æquales, atq; eiusdem ordinis, uerum ad ignobiles, atq; in excelso gradu constitutos, aduersaturq; in uerbis, ac collocutionibus, studetq; oblectare, atq; in gratiam loqui, nunimeq; molestiam afferre, neq; ab honesto recedit, atq; utili. Liuius quoq; (alios ut præteream scriptores) satis aperte pluribus in locis nobis ostendit, Comem uirum suauem esse in consuetudinibus, ac familiaritatibus & facilem admodum ac lenem, dantemq; operam, ut quibus cum familiaritatem exercet atq; consuetudinem, gratiam sibi eorum sic conciliet, ut tanquam influat in ipsorum animos. Itaq; uideamus obsecro quid hic ipse Liuius de Marco Valerio Coruino loquatur. Nõ alius militi familiarior dux fuit, omnia inter infimos, militum haud grauate munia obeundo. In ludo præterea militari, cum uelocitatis uiriumq; æquales certamina ineũt, comiter facilis, uincere, aut uinci uultu eodem, nec quenquam aspernari, parem qui se offerret. Agnosce facilitatem eius ad cedendum, minimeq; esse contentiosum, uultum insuper, qui indicio esse potest, quibus etiam uteretur uerbis. Adhæc & communitatem tantam illã quidẽ, ut dux ipse militem non aspernaretur quenquam concertatorem in iaculando, equitando, in cursu se exercendo. Præterea consyderemus eiusdem

etiam authoris uerba de Lucio Papirio Cursore. Sensit peritus dux, quæ res uictoriæ obstaret, seueritatem miscendam comitate. Atqui proprium est et Comis, et eius, cuius appellationem quærimus, reijcere à se austeritatem, retinere lenitudinem, & obsequi potius quàm repugnare, et cedere magis quàm in contentionem prorumpere aut iurgia. Animaduertamus quoq; quæ & de Volumnio idem dicit. Volumnium prouinciæ haud pœnituit. multa secunda prelia fecit. aliquot urbes hostium ui cepit, prædæ erat largitor, & benignitatem per se gratam comitate adiuuabat. hoc illud est quod paulo ante retulimus, uerbis honorem addere, quo uidelicet maiorem inde gratiam sibi à militibus compararet. Quod quidem uirtutis est huius propriū quærere. Sed nec illud negligamus quod de Quinto Fabio tradit, inita illum cum Samnitibus pugna, uocasse ad se Maximum filium, & Marcum Valerium tribunos, nominatimq; utrūq; pari comitate nūc laudibus, nunc promissis honerasse. Quid magis consentiens ad gratiam ineundam? quod mediocritas hæc nostra quæritat. Nam & de Marco Marcello (ut diximus) refert, accitum ad se Bancium Nolanum benigne appellasse. Cuius enim uirtutis, nisi huius, benignæ sunt appellationes? militaria ei facinora retulisse, quæ à ciuibus ob inuidiam sibi minime indicata erant. Quid accommodatius ineundā ad beneuolentiam? non posse tamen obscura esse, quæ Romanis in castris fortiter gererentur, adijsse illum & multa, & grauia pericula pro dignitate populi Romani, Cannensi in pugna non ante abstitisse prelio, q̄ propè exāguem, ruina oppressum superincidentiū uirorū, equorum, armorum. Et honesta, & grauia allectamenta, ad demerendam gratiam, ad contrahendam beneuolentiā ex commemoratione rerum strenue gestarum. Postq; assurgentem illum Bancij fortitudini, rebusq; ab eo egregie gestis, macte uirtute esto, cum dixisset, hortatū refert, se cum inde ut esset frequentius, futurum ei apud se omnem honorem, atq; omne pretium cum dignate, atque emolumento. Credendum est his dictis & uultum, & totius corporis gestum conuenientem accessisse. Nam cum primus gestus gratiam sibi conciliat, & (quod ingeniosissimus Poëta inqt) Super oīa uultus accessere boni. Quocirca hæc ipsa omnia cū ad Comitatem Liuius referat, cumq; propria sint mediocritatis huius de qua tam multa diximus, quis dubitet Comitatem eam appellare? cū ex omni parte Comitas ea cōplectatur, ac sibi uendicet, quæ mediocritatis huius propria esse dicamus, quādo et in gratiā loquitur, et commendat, et laudat, et hortatur, et mulcet, et monet, et amice consulit, omniaq; cum delectu, neq; ab honestate recedit, neq; utilitatis eius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tis eius obliuiscitur, qui cum orationem habet, & cuius inire studet gratiam, idq; hac solum ratione, ac uia. Eadem quoq; ut est summe facilis, benigna, lepida, accommodans sese omnibus, & ciuibus, & exteris, sic omni studio cauet, ne offendat, ne molesta sit, ne in contentionem incidat, altercationes, iurgia, tantum deniq; in gratiam intenta, et in eorum tum iucunditatem, tum commoda, cum quibus ipsa uersatur, non ita tamen ut refugiat molestiam aliquando subire siue aurium, siue animi, pudenter tamen, ac permodeste dum prosit, dum quod impetrare ipsa nititur, retrahat ab inhonesto, ac parum utili, aut etiam damnoso, maleq; tum dignitati, tum rei domesticae conducenti. Itaq; & moderanter, & accommodate apud Plautum agit cum domino seruus. Nũ quod tu quod te aut genere indignum sit tuo facias, aut inceptas facinus facere Phedrome? num tu pudicae cuipiam insidias locas, aut quam pudicam esse oporteat. Ita tuum conferto amorem semper si sapis ne id quod amas, populus si sciat, sit probro, semper curato ne sis intestabilis. quod amas ama testibus praesentibus. Nemo ire quenquam publica prohibet uia. Quid? quod & Comitatis, & mediocritatis huius materia, & quidam quasi campus, in quo uersentur, eadem ipsa est atq; una, collocutiones uidelicet, apppellationes, congressiones, sermones, consuetudines, conuersationes, salutationes, uisitationes, confabulationes, conuentionesq; in coenis, in nuptijs, in ludis, in rebus tum iocosis, tum ad uires resocillandas, ac repellenda taedia. Sed maluerint fortasse aliqui mediocritatem hanc innominatam iacere. Nos uero nequaquã ij sumus qui cum contentionem, ac rixationem uitium esse censeamus, uelimus hac praesertim in parte contentiosi uideri, atq; altercatores, satisq; fuerit uirtutem hanc ipsam etiam innominatam quae &, qualis sit ostendisse.

De Popularitate.

Illud uero praetereundum non est, Popularitatem uocari hanc ipsam mediocritatem quosdam malle, quando Popularitas Comitatem quandã erga populares facilitatemq; prae se fert, ut uideatur uirtus esse illorũ potius, qui in alto sunt gradu constituti, quiq; aduersum inferiores sese faciles admodum gerant, exhibeantq; affabiles, quam fuisse in augusto principe traditum est. Sed ea fortasse nõ minus perspicitur in actionibus, fauore, suffragijs, quàm in oratione, ac uerbis, quãquam & Popularitas Comitate condienda est. Ad haec popularitas studium habet populi, ac multitudinis, multiq; ob eam Populares dicti, ac fa-

ctiosi habiti, ut uideri possit aduersari eidem contrariũ ergã nobilitatẽ studiũ. Quod in Appio Claudio fuit, ut de Mario taceamus, ac Sylla, contrarijsq; utriusq; studijs. Habet præterea Popularitas applicationẽ illã suã erga populum, popularesq;, atq; illorũ res tantũmodo. At Comitas delectu adhibito eadem quoq; est aduersus exteros, atq; alieni generis homines, & natura, & habitu, et ratione ita dictante.

De Humanitate.

Nec desunt qui Humanitatem eam dici malint. Verum nec Humanitas aduersatur contentionis, ac rixarum studio, nec qui humanus est, contentioso, ac rixatori est aduersus, est tamen comis uir etiam perhumanus. Etsi non pauci humani quidem ipsi sunt, nequaquam tamen comes. Nemo tamen comis, quin idem ipse sit humanus. Agit comiter familiaris meus Antonius Galateus, dum (quod ingeniũ est eius, quiq; etiam habitus) quoscunq; habet obuiam, gratificari ijs studet, salutando perhumane, appellando benigne, congrediendo hilariter, iocando urbane, arridendo familiariter, offerendo grate operam suam & facilem, & minime importunam. Quo fit, ut quemadmodum maximam in congressu affert iucunditatem, ac delinimentũ, sic post digressum, maximum quoq; relinquat sui desyderium, delinitionemq; animi quandam cum requiete ac uoluptate. Quod suaues præstare sorbillationes cõsueuere, uti os ac buccam (quod hodie dicũt) suauem relinquant, satietate omni prorsus repulsa & epularum & cœnæ. Exhibet se quacunq; in actione, ac uitæ genere humanum Ioannes Pardus, quod & philosophiæ studium, quod in eo summũ est, exigit, & natura eius exposcit. nihil superbe agit, nihil arroganter. In incessu, in sermone, in consuetudine, æqualem se cunctis exhibet. ægre fert ubi in quempiam agi uiderit insolentius. fert grauate & amicorum, & ciuium aduersos casus, solatur mœrentes, laborantibus qua potest succurrit, adest, opitulatur, operam suam confert. astat ubiq; comes ei mansuetudo, ac facilitas, studium tamen loquendi in gratiã uix ullum, nulla obsequendi, quemadmodum nec contendendi procliuitas. oratio eius suauis, & placida, quæ tamen nullum præ se ferat studium ineundæ gratiæ, proprijq; compendij. abstinet autem sic à gratiloquentia, ut maledicentiam prorsus detestetur, ac contentiones. Quocirca à Comitate nõ uno modo differt Humanitas. Eteni quĩ aliorum moueatur damnis, incommodis, captiuitate, orbitate, inopia, exilio, malisq; alijs, humanum hunc dicimus, nequaquam in hoc ta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

men comem. Itaq; aliud est comis uiri officium, aliud humani. Inest tamen utriq; quædã quasi communitas uiuendi quacunq; in actione, ac negotio. siue eam Facilitatem uocare uolumus, siue Tractabilitatẽ. Nõ desunt tamen, qui, quam Comitatem ipsi uocari non iniuria fortasse dicimus. Ciuilitatem eam appellari malint, quod uirtus ea sit maxime honesto ciue digna, ac tametsi aduersum peregrinos, exterosq; ius extendat suum, tamen ducere potiore à re appellationem uolunt, Qua ratione qui eam assecuti sint, ciuiles & ij dicantur. Quorum opinioni minime qdem aduersaremur, si ciuiles ipsi nõ minus in actionibus, rebusq; uersarentur alijs, quæ ciuiles & dicuntur, & habentur, quàm in uerbis, congressionibusq;, atq; in gratiam cõferendo sermones suos. Igitur cum & qui, et quales Adulatores sint, atq; Assentatores, abunde explicauerimus, qui item Contentiosi, ac Rixatores, mediusq; inter utrosq; habitus qui sit, et qualis, ostenderimus, ad ueraces trãseamus, & ad eam uerborum partem, quæ aut ueritatis studiosa est unius, aut contra mendacij, de qua in sequenti libro disseremus.

FINIS.

IOANNIS IOVIANI PONTANI DE SERMONE LIBER SECVNDVS.

De Ostentatione, & Simulatione.

u Eritati autem huic quæ in sermone uersatur, ci uiliq; in consuetudine, atq; in hominum uita, illinc aduersa obsistit fronte Ostentatio, nequaquam ex æquo seq; resq; suas metiens, cum aut affingat sibi maiora, quàm quæ re ipsa sint, & quàm ingenium ferat, ac facultates, aut falsa omnino de se prædicet, aliaq; quàm sint, eaq; præclara admodum, magisq; ac magis narratu, atq; honoratu digna, vitium sanè leuissimorum hominum, seq; ipsos decipientium, idq; etiam conantium, ut alij quoq; decipiantur. Quid enim est aliud simulare, quàm sub ueritatis specie uelle decipere? Hinc uero aduersatur Dissimulatio, utq; illa supra uerum & loquitur, & se se effert, sic huius est studium aut dissimulare quæ insunt, aut deijcere ea, infraq; uerum eleuare, ac deprimere. Itaq; ut ueritati mendacium, sic mendax aduersatur ueraci, ueracitatiq; mendacitas. Sed uerax unus ipse quidem duntaxat est, & simplex, mendax uero duplex. Nam è numero mendacium alij (ut dictum est) Ostentatores sunt, ac Simulatores, alij Dissimulatores, de quibus post.

De Veracibus.

N unc de Veracibus, quos nihil refert si Veros aliquando uocauerimus. tametsi Verax ab habitu, ac consuetudine, suoq; ab instituto ueritatem profitetur, eamq; ubiq; sequitur, estq; moribus, ac sermone, hoc est factis, dictisq; ita constitutus, cum tamen Verus dici quis possit ex aliquo dicto, sententiaq;, qui tamen mentiri plerunq; sit solitus. In actione igitur omni, uitaq; uniuersa cum laudetur ueritas, uituperetur mẽdaciũ. efficitur ut Veracitas uirtus sit, Mendacitas uero uitium. siquidem improbatur uitium, commendatur è contrario uirtus. Nec uero ueritatis studium inesse cuiq̃ potest absq; summa etiã probitate, perinde ut nec sine improbitate mendacitas. Igitur qui ueraces, iidem et uiri, & ciues probi sunt, ex aduerso mendaces improbi. Saneq; non maximis tantum aut mediocribus in actionibus, inq; minus grauibus siue sermo-

nibus,

nibus, siue cõgressionibus, ac siue serijs, siue iocosis in rebus ueracitatis elucescit studiũ ac uis, uerum etiam in minimis quibusq;, ut ueritatis studiosi, & tanquam professores, de minutissimis quibusq;, ac maxime leuibus non aliter sint solciti, quàm pudicissimæ matronæ de honestatis, ac pudicitiæ fama, nec de continentia tantum, pudorisq́; commendatione, deq́; moribus, ac uerbis singulis, uerum etiam de leuissima oculorum inflexione, deq; incessu, qui forte mollior iudicari posset, aut de manuũ agitationibus, atq; oris habitu liberiore. Et uero alia ratione nequaquam præstare illud poterit, ut (quod Aristoteles dicit) et uita, & sermone uerax sit, quod necesse est, assuetudo præstet, habitusq́; ita comparatus, ut ueritas ipsa & ubicunq; opus est, et quocũq; in sermone, minimaq́; quaq; ĩ actione, oculis semper obuersetur eius, neq; aliud aut studiosius meditetur, aut potius eẽ censeat, magisq́; per perpetuum, aut constitutum habeat, quàm nullo pacto ueritatis è uia deflectere, deq́; ueri delabi curriculo. Sequitur igitur ueritatis studiũ uirtus ea quæ suo nomine est Veridicentia, & qui ea utuntur Veridici, unde et qui uera uaticinãtur, siue uates siue harioli, dicti sunt ueridici pariter, ac ueriloqui. Quanquã autem in ijs quæ sopra sunt à nobis dicta, satis præfati sumus, hac nos in parte, hocq́; in tractatu minime loqui ea de ueritate quæ in inquirendis uersatur rerum, ac naturæ causis, aut de iure, iniuriaq́;, ac siue forensibus in negotijs, siue physicis, mathematicisq́; inquisitionibus, tamen id ipsum iterũ testatũ uolumus. Itaq; illiusmodi quidem uero falsum opponi dicimus, huic autem mendacium potius. Qui enim sua in opinione fallitur, ac sententia nõ statim ipse mendax est, aut id agit, ut decipiat, & qui mentiendi studio tantum peccat, uanus magisquam fallax est, aut deceptor. Sequitur præterea Veridicentiam Benedicentia, cum sit probi uiri benedicere, sitq́; Veridicus & ipse maxime probus, ac bonus & uir, et ciuis. Nec profecto si detrahendũ aliquando flagitio fuerit, Verax ipse parcet ueritati, ita tamen, ut ne maledicendi, aut detrahendi studio id agere uideatur, uerum ut honestas uigeat in ciuitate, ipsaq́; simul libertas, commune ciuium omnium bonum, proculq́; repellatur flagitium, atq; improbitas. Contra uero mentientium hominum comes esse consueuit Maledicentia, quando mendaces existunt plerunq; maledici pariter, ac nugatores. Nanq; ut lucrentur, ut uanitatem patefaciant suam, necesse est, perperam multa ut dicant, & fingant, atq; (ut Comici inquiunt) garrulose deblatterẽt. Quorum sunt è numero nebulones, nugigeruli, blatterones, ueteratores, & id genus uanissimorum hominum, ac maxime seruilium. Veri igitur ipsius studiosus, & tanquam professor in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

uita omni, & in actione quacunq;, ac sermone, qualis est ueritas, talem ipse personã assumet, quippe qui etiã in ijs, in quibus forte nihil referret, ne uel tantulum quidem è uia deflexerit, nedum ut à linea digrediatur ueri, maioribus in rebus ac negotijs, quin tenorem ubiq; suum seruabit, rectáq; ad metam proficiscetur, ut qui mendacium, nugas, ueterationesq; ubiq; fugiat, detesteturq;, perinde ut rem maxime turpem, summéq; indignam recto, & bono uiro. Etenim prima Veracium cura est recti, atq; honesti. Itaq; & à turpitudine quæ honestati aduersatur, & ab insinuatione, atq; obliquitate quæ à rectitudine ẽ aliena, abhoreat necesse est. Quando autem uirtus omnis gratuita est. ac per se expetitur, Veracitasq; ipsa est cumprimis etiam laudabilis, ac percommoda & retinendæ, & amplificandæ hominum societati, nimirum Veraces ipsi propter solá ueritatem ueri sunt ipsius studiosi, eamq; tum propter se ipsam colunt, tum quod uinculũ eam humanæ societatis uel maxime tenax esse intellegunt, ad quam colendam natos se esse sciunt. Quia uero de ueritate nunc illa loquimur, quæ potissimum in sermone uersatur, atq; oratione, ac tum in laudando, déq; se atq; de alijs prædicando, tum in improbandis, ac reprehendendis turpibus, Veracis uiri officium est, uera & cognita de se nequaq̃ dissimulãter sed libere, atq; aperte ubi opus fuerit loqui, nihilq; supra quàm suum est, sibi aut arcessite affingere, aut subductim detrahere, modeste tamen omnia. euitabit insinuationes, flexusq; uerborum. non detorquebit iter à linea. Nihil simulanter dicet, aut dissimulanter, aperte quidem cuncta, sinéq; iniuria. erit autem sermo eius nequaquam aut affectatus, aut lubricus. neq; rancescet ille qdẽ, neq; spurcabitur. prorsusq; alienus erit à fuco, infractione, effœminatione, molitia, talis denuq; qualem serenitatem esse nocturnam requirimus, in qua nihil turbidũ, nihil uentosum, neq; quod uel æstum afferat, uel gelu, qualis profecto serenitas est uerna, quæ, nullo modo cum offendat (quod suauissimum tamen est) rorem effundit ad omnem germinationem q̃ maxime utilem ac felicem. Qui igitur talis erit, ut de se, rebusq; suis uera tantum, & qualia sunt prædicet, nimirum idem hic non erit à se ipso alienus, ac diuersus in explicandis ac referendis aliorũ rebus, quas ita referet, atq; explicabit in circulis, in concilijs, in cœnis, conuentibusq;, ut minime in gratiam loqui uideatur, atq; inseruire auribus, sed ueritatis unius studio & causa. Ac nescio etiã quomodo uidetur hic ipse Veridicus de se dũ dicit, si quippiam sibi, rebusq; suis subduxerit, dum ne dissimulandi gratia, de modestia uel merito laudandus, quin (modo tamen modeste) si quid laudandis, ac referen-

dis aliorum rebus ornatus addiderit, ut uirtutis laudatori, ut recte factorum commendatori uidetur assurgendum. In quo naturam imitatur ipsam, quae ornatus quoq;, ac cultus nunq̃ uidetur oblita. Nanq; ut in enarrandis suis, ubi fuerit partior, dum ne id fiat cum dissimulatione, commendatur ut modestus, sic uidendum est, ne si differendis alienis fuerit constrictior, detur id inuidentiae. Optat Cicero (ut laudum expetentissimus) exornari res suas à Lucceio, uidelicet cupit illas amplificari, adiungiq; ijsdem ornatum, ac nitorem. Quis accusauerit Ciceronem, si idem cupiat, quod natura nobis ipsa exemplo est, cupere ut debeamus? Tamen uerecundius cum Lucceio suo, cumq; rebus à se gestis egisset, si illũ ita rogasset, ut historici officio fungi uellet, naturaeq; ipsius exemplum sequi, illiq; inhaerere. Sanctus fuit uir Hieronymus, & perbeatus, ut Christianus, & deo maxime carus, Rufinus tamen pati illum minime potuit, cum ut Ciceronianũ male se habitum referret. Quis autem non uel magnam eloquentiae laudem Hieronymo ẽt indulgentissime concesserit? tamen à Ciceroniano dicendi genere (si ob hoc ipsum male fuit habitus) & à simplicitate illa Attica, Ciceronis amica tantum abest, ut oratio quidem Hieronymi appareat conquisitior, nimioq; elaborata studio, id quod non solum uerba, uerum etiã ductus ipse orationis prae se ferat. Quintus Fabius ille cunctator ex ijs quae apud Liuium ei respondentur à Scipione, fuit fortasse nimius ijs edifferendis, quae aduersus opinionem trãsferendi ex Italia in Africam belli facere uidebantur. Itaq; iudicatus à quibusdam ob inuidẽtiam, magis q̃ ob ueritatem ipsam ea disseruisse. Quod ne iudicari de se possit, uerax oĩ studio uir cauebit. Alexander Augustus parce admodum, ac breuiter de rebus à se contra Parthos gestis in senatu retulit, & quamuis summam uictoriae non dissimulanter expressisset, datũ tamen est illi modestiae, ꝙ diceret minime opus esse referẽdis illis magniloquentia. Nõ pepercit ueritati Alexãder hic, cõsuluit tñ modestiae imperatoriae. Caesar in terrore illo formidabili aduentantiũ Germanorũ forsan infra uerũ, minime tamen praeter tempus de hostiũ uirtute locutus est, eã deprimẽdo apud milites, pluraq; de legione decima sibi persuadere ostẽdit, q̃ re ipsa sibi ꝑsuadebat. Nequaq̃ itaq; aut se ipsum decepit, aut milites, uerum iperatoriae satisfecit prudẽtiae. Quo fit ut ueritas ipsa (qđ pudicis etiam matronis concessum est, qđ etiam sacerdotibus in publica laetitia, sacrisq; solennibus) patiatur aliquando sibi cultum adijci, decentem tamen, quamuis nequaquam perpetuum, sed pro tempore. Omnino igitur ueracis uiri proprium est, non simulate, aut dissimulate de se ipso loqui, non ob-

scure, aut insinuanter, minimeq; oblique, uerū aperte, palàm, directe, liberaliter, quod etiam est magnanimi, nihilq́; quod sibi non insit, aut rebus suis adiungere, aut quod ex parte desit per simulationem affingere. Eritq́; oratio eius ut ab omni iactatione uacua, sic nullo pacto nimia, quæ'ue satietatem audienti afferat, careat supercilio. sit tamen seuera & grauis, atq; ita tamen grauis, ut ueritati ac grauitati suo loco sit adiuncta comitas. sit dispositio, & ordo ipse compositus, accommodataq́; explicatio. nanq; ut sit ea siue arcessita, siue fucata, nihil est quod tam ueritatem ipsam inficiat. rerum deniq; amplificatio ita temperata, ut appareat cupere se extolli eam ab auditoribus magisquā ut ipse uelit eē rerū suarū prædicator, atq; (ut hodie usurpant) præco. præcipue uero erit in dicendo breuis, & candidus, quiq́; disposite, atq; ordinate prosequatur quæ dicenda suscepit. At in laudandis alienis, dū ne id fiat inseruiendo auribus, magisquā ut ueritatē sequatur, eamq; ut approbet, et maior erit atq; uberior, & oratio eius ornatior, magisq́; magnifica, et plena. quo et uirtus operæ accipiat suæ pretiū, et cæteri incitentur exemplo. Summa tamen cura uidendum erit, ne dum habenis utitur laxioribus, metam transiliat, quo uitio infecti sunt Panagyricorum maxime scriptores, qui pleraq; arcessita, partimq́; non uera, aut ficta afferunt. ut erubescendum etiam uideatur, siue lectoribus illorum, siue auditoribus. Quando autem tenerrima quædam res est ueritas, eius ipsius professor illum in cunctis quæ ad eam explicandam spectauerint, modum retinebit, ut neq; apud quosq;, neq; quocunq; aut loco, aut tempore, aut in circulo, neq; quoq; in conuentu, concilio, cœtu, neq; ijsdem ubiq; uerbis, aut uultu eodem putet sibi licere, de ea habere sermonem, aut eandem retinere rationem. Cum aut locus, aut tempus, aut rerū status eiusmodi eē possit, ut tacere, aut magis cōducat, aut cōtra obsit de se, rebusq́;, suis aut alienis loq liberius, oreq; magis pleno, sitq; nonnunquam confugiendum ad exprobrationem collatorum beneficiorum, minime tamen exprobrandi gratia, sed quod necessitas ita ferat, quod imperatores seruare solent, dū aut fugam sistere uolunt militum, aut minus eos obedienteis, seu parum promptos habent ad imperata facienda, atq; ad obeunda munia, aut dum decimare illos, aut alijs supplicijs afficere, aut ignominia uolūt. Quæri potest hac in parte, an Veraci huic sit permissum, aut uerū quandoq; subticere, aut aliquid, quod nequaquam ita se habeat subsimulare, atq; effingere. Magna est uis temporis, ac rerum, non minor personæ ipsius, q̄ quis gerit. Figunt nūc multa, nunc contra celant in aduersis, ac periculosis casibus sapientes, tū rerū publicarū temperato

res, tum duces exercituum, multa peritissimi medici periculosissimis in morbis, non pauca sacerdotes, quiq; Prædicatores dicuntur, quo rebus adiungant authoritatem, nec tamen illi ex eo aut mendaces habē-tur, aut minus ueridici. quando neq; propositum eorum est aut mentiri, aut fallere, uerum & prodesse ea ratione, & pericula auertere. quod omnino prudentium est hominum munus, atq; officium. Nesciam tn̄ quomodo perpetuitas illa ueritatis retinendæ maximum in mentibus, atq; in uoluntatibus ipsis hominum locum obtinet in omni actione, & causa. Tribuit hoc nobis Innocentius Octauus Pontifex Maximus in componenda dissensione inter ipsum & Ferdinandum Regem Neapolitanorum. Nam commonefacientibus quibusdam eum Cardinalibus cauendum esse ne à Ferdinando, quod esset parum firma fi-
" de, cōpositis post rebus frustra haberetur, At inquit, neutiq; falsos nos
" habuerit Iouianus Pontanus, quicum de concordia agitur. neq; enim
" eū ueritas destituet, ac fides, qui ipse nunquā ueritatem deseruerit, aut fidem. Sed à nobis hac ipsa de re abunde admodum disputatum est ijs in libris, quos de Obedientia scripsimus. Quam ob rem his de Veracitate, Veracibusq; explicatis, hoc est de mediocritate ipsa, ad extrema, quæq; contraria ei sunt, dicunturq; uitia, transeamus.

De Mendacibus.

Aduersatur igitur mediocritati huic, quam Veracitatem appellare placuit, Mendacitas, cuius & excessus existit quidam, & defectus, atq; excessus quidem ipse suo nomine est Ostentatio, quod iā diximus. Sūt tamen qui Iactantiam malint, alij qui Arrogantiam. Sed hæc ipsa Arrogantia magis uersatur circa honorum nimiam, munerumq; ciuiliū affectationem, quàm in ueri dictione, atq; usu. quippe cum arrogantes per uim, præterq; quàm suæ ipsorum ita partes ferant, arrogent sibi supra merita, ultraq; natales suos, atq; actiones, ac uitæ genus, neq; enim captus sui rationem habent. Itaq; arrogantes ipsi quidem uiolenti sunt, qui uero sibi plus in dicendo de se, suisq; de rebus tribuūt, atq; assumunt, quàm quod re est uera, atq; ex merito assumendum, hi neq; quaquam uiolenti habendi, aut impotētes, uerū mendaces, uani, futiles, leues. Quócirca Arrogantia accedit ad superbiam, atq; elationē, Ostentatio ad uanitatem potius, inanemq; quandam rerum suarum siue persuasionem, siue ascriptionem. Quando uerbum ipsum Arrogo, unde Arrogantia deducitur, uiolentiæ quidem est, atq; elationis, Ostento autem uanitatis, atq; inanis cuiusdam umbræ dictio. quasi uideri sibi inesse uelit, quod nullo modo insit, Et Arrogans quidem hoc agit conaturq;, ut re ipsa talis sit, qualis uideri uult, Ostentator uero

tantum ut uideatur, atq; appareat.

De Iactatoribus, & Ostentatoribus.

Nam qui Iactantiam excessum hunc potius dici, atq; esse uolunt, in eo labuntur, quod Ostentatio cũ plerunq; uana sit, Iactantia ipsa ad superbiã ubiq; est, aut ad stoliditatem referenda, in leuitate uero parũ omnino differunt, Et Ostentatio quidem affingit sibi aut quæ nulla prorsus è parte insunt, aut maiora ea q̃ sint, facit. At Iactator etiam in ijs quæ uera sunt, referendis, atq; extollendis est nimius, peccatq; in eo uehementer, q nec modum seruat, nec mensuram, nimisq; fastidit et gestu, & uerbis, & contentione est immoderatior. Quo in toto ferè genere Aiax peccat apud Ouidium, quando & quæ dicit uera illa ipsa sunt, atq; adeo quidem magna, ut magnificari, affingendo eis aliquid, nullo modo necesse esset, et singula quidem erant notissima Græcorũ ducibus, ac senatui. Tamen quod insolentius ea ab illo dicantur, quod nimis indignanter dictum uideatur,

" Agimus pro Iupiter inquit
" Ante rates causam, & mecum confertur Vlysses,

Quodq; et ore, et manibus, et toto corpore (ut mos est indignantium) insolenter iactabatur, potest iactantiæ iure ipso argui, atq; accusari, nequaq̃ tamen aut ostentationis, aut fortasse arrogantiæ. Quo fit, ut Iactator ipse nimius sit, atq; immoderatus, siue uera dicat, siue parũ uera, atq; arcessita, Cum Ostentator nequaq̃ sit ipse iactatu nimius, sed parum omnino dictis uerus, atq; ex eo uanus, magis q̃ aut superbus, aut arrogator. Hæc autem dicuntur à nobis non detrahendi recentioribus quibusdam scriptoribus, uerum docendi studio, cum præsertim de ueritate ipsa sit quæstio.

Plura esse mendacium genera.

Mendaces igitur cum eorum propositum sit mentiri, alij quidẽ honoris mentiuntur adipiscendi gratia, alij uero comparandæ pecuniæ. Sunt quibus mendacium ipsum pretium est, ipsaq; mentiendi uoluptas perq̃ suauis est eorum fructus. quod genus maxime uanum iudicandum ẽ. Videtur autem huiusmodi homines ab illo ipso ad quod geniti à natura sunt, q̃ longissime discessisse, cum ad grauitatem geniti simus, & ad constantiam, ac firmitatem omnes, nec (ut Cicero ait) quicq̃ sit turpius uanitate. Iure igitur Vani appellati sunt, Cum eorum cogitationes, ac uoluntates prorsus inanes sint, fluxaq; consilia, uitium uero ipsum Vanitas, quando propositũ ipsum futile est, leue, inane, uacuũ, quæ oĩa uanitatem, & quidem summam indicant. q̃ autem ridicula hæc ipsa

" sit uanitas, ea fingens, quæ nusq̃ sint, ea mentiens quæ fieri, aut esse ne-

» queãt, Vmber noster Comicus docuit, in milite illo ostẽtante uictorias » suas, Sexaginta hominum millia uno die euolaticorum manibus oc= » cidi meis, & (quo sermo eius uanior appareret) subdit, uiscum le= » gioni dedi, fundisq; eos prosternebant, ut folia farfari. Quid multa? » quos uisco offenderant, tum crebri ad terram decidebant, quasi pira, ut » quisq; ceciderat, eum necabam indita per cerebrũ pinnula, sic quasi turturem. Quid his euanidũ magis? q̃ igitur uani per se ipsi sint men daces huiusmodi, q̃ ridiculi, & contemptibiles, quis non uidet? Atq; hac quidem ratione Poëtas omnis ridiculos, ac despicabiles forte quis dixerit. Non esse autem despiciendos, uerum admirandos potius, illud docet, quod Aristoteles, & Homeri, & aliorum Poëtarũ authoritate in maximis q̃busq; rebus utitur, et Poëtarũ dicta pleraq; habita sunt pro oraculis, cũ Mẽdaces ipsi, atq; Ostentatores nugentur, ac garriãt, magisq̃ fingãt, sitq; fabula ipsa inuenta non uanitatis gratia, uerũ ut arte ea hoĩes uel deterrerẽtur à uitijs, ut cũ Lycaonẽ in lupũ fingunt ob crudelitatẽ maxĩe efferatã cõuersum, uel incitarentur ad uirtutes, cũ Castorẽ, Pollucẽ, Herculẽ in cœlũ translatos decãtitãt. Aesopi fabu la exẽplũ uitæ esse potest illis præsertim, quos cõtigit obscuriore in loco aut nasci, aut educari, & uiuere. At Homeri poema uirtutem esse sanctissimus uir Basilius iudicat. Nihil enĩ Poëta ille neglexit, ꝙ tum heroicas, tũ ciuiles ad uirtutes pertineat. Quid porrò ad pietatẽ, reli= gionẽ, tolerãtiã, fortitudinẽ, q̃d itẽ ad declarandã rerũ humanarũ in= cõstantiã, fortunæq; uarietatem, ꝙ non Aeneæ Virgiliani res decla- rent? ut etiã illorũ qui diem obiere, quæ præmia sint cuiq; pro meritis cõstituta, aut rursus pœnæ, liceat apud illũ planè noscere. Et Horatius ait de Homero,

» Qui, quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
» Plenius, ac melius Chrysippo, & Crantore dicit.

Itaq; Mẽdaces hi q̃dẽ inanes sunt, ac uani, q̃n eorũ finis, ac propositum ẽ uanitas, et q̃dẽ moralis, eaq; aptissima uanitas. At Poëtæ habiti sũt admirabiles, diuiniq;. Delectãdo enĩ, et ꝑ blãditias ĩ animos hoĩum ĩ fluẽdo conati sunt eos ad generosissima quæq; ab maxime fœdis, ferisq;, atq; à belluarũ oppido q̃ similibus moribus retrahere, abducereq; à syl uis. Quocirca ob hoc ipsũ studiũ putatus ẽ Orpheus syluas cãtu traxis se post se, animaliaq; illas ĩcolẽtia, et Amphiõ rupes ac saxa. Quid igitur ĩter fictiões intersit publicæ utilitatis, atq; humani generis ĩstituẽ di gratia susceptas, et eas quæ solã ob uanitatẽ, nõ modo uetustissimi Poëtæ docẽt, uerũ ẽt Prædicatores huius nostri tp̃is, q̃bus familiare q̃ dẽ ẽ, prudẽtissime excogitata quædã, et ficta in exẽplũ adducere. Ve=

rũ de hac ipſa Mẽdacitate ſatis. Quãtũ eni ueritas ipſa laudatur, eſtq́; ĩ pretio, tãto ẽ magis ridicula oſtẽtãdi uanitas, fallaxq́; emẽtiẽdi ſtudium.

Quid Ariſtoteles hac de re ſentiat.

Totum autem hoc genus, de quo ſuſcepta nobis diſputatio eſt, Ariſtoteles tradit in ſermonibus uerſari, atq; in actionibus, adhæc (quod Oſtentatores ſimulanter affingant ſibi, quæ ipſis nequaquam inſint, aut maiora quàm re ipſa illa ſint) etiam in fictionibus, arceſſitisq́; fucationibus. Hos ipſos autem homines Oſtẽtatores eſſe ait, proprioq; nomine ἀλαζόνας, qui apud Plautũ ſunt glorioſi, At quos Irones uocat, eos aut inficiari, aut diſſimulare quæ ipſis inſint, aut ex ijs ſibi multum detrahere, eaq; quæ uera ſunt, diſſimulando minuere, Horum uero medium ἀληθευτικὸν, hoc eſt & uita, & ſermone ueracem eſſe, quæq́; & quanta ſibi inſint, profiteri, illisq́; nihil aut fando demere, aut adijcere rebus ſuis, Atq; hæc quidẽ ipſa conſueſſe fieri aut nullius, aut alicuius rei gratia. Eſſe autem unumquemq; perinde ac ſunt eius dicta, factaq́; ac uita omnis, præterquam ſi rei cuiuſpiam dimoueatur gratia. Mendacium uero ipſum per ſe & turpe eſſe, & opprobrioſum, ſecus autem uerũ ipſum, & honeſtum, & laudabile. Itaq; Veracem hominem (quod medium teneat) quaſi æquipenſatorem quendam merito laudari, contra Mendaces utroſq;, & qui Oſtentatores ſint, & qui Ironici, uituperabiles, Oſtentatores tamen amplius. Eſſe igitur Veracẽ, qui & uita, & ſermone, hoc eſt factis, dictisq; ueritatem tueatur, & colat, talisq́; habitu exiſtat, ac conſuetudine, exq́; eo probum illum uirum eſſe, ut pote ueritatis oppido quàm ſtudioſum, etiã in minimis quibusq;, atq; hoc etiã magis in maximis, ijſdemq́; ſerijs rebus, q̃ppe qui abhoreat à mendacio, ducatq́; illud quidẽ per ſe ipſum fugiendũ, quod & ſi commendatione dignum eſt ac laude, tamen (quæ ueracis hominis modeſtia eſt) ſuapte eum natura propenſiorem putat ad ſubducendum de ueritate quippiam, cum ſuperlationem omnem, atq; immoderantiam inuidioſam exiſtimet, atq; odio dignam. Ac de Verace quidem hæc ab illo traduntur. E' Mendacibus uero, qui nullius rei gratia, ſed ob ipſam tantum mendacij uoluptatem, maiora quàm quæ ſunt, ſibi per ſimulationem, rebusq́; affingat ſuis, prauum illũ quidẽ ſuapte natura eſſe, atq; à probitate alienum, quæ ueracium hominũ comes ſit, ni enim ita eſſet mendacio nequaquam gauderet, Cæterum uanum potius uideri, quàm malum. At qui honoris gloriæue ac famæ gratia oſtentandis rebus ſuis, ijsq́; falſò, ac ſimulanter arceſſendis, ueri fines egrediatur, adijciatq́; ſupra quàm res ipſæ ſe ſe habeant, illũ nõ ita quidem uituperatione dignũ, At qui pecunia captus emẽtiatur,

hunc procul dubio turpiorem, Mendaces enim omnes ab electione exi stere, atq; ab habitu, & qui ostentatores ut uani mendacio lætentur, & qui honore & gloria capiantur, uelintq; inter alios uideri excelle re, quiq; item pecuniis inhient, reiq; domesticæ compẽdiis, utq; sibi pro sint, ac suis. Consuesse autem ea sibi affingere, quæ laterę quidem pos se, eaq; haud palàm fieri arbitrentur, ut qui cum è medicina, aut di uinatione aliquid modo attigerint, & medendi tamen, & diuinan di maximam se peritiam assecutos glorientur, profiteanturq; ea se te nere, quæ sint earum artium abditissima, deq; se ipsis magna cum ostentatione, ac iactantia prædicant.

De Ironicis.

De Ironicis uero ac dissimulatoribus hæc sentit. Esse ex iis qui minora de se, rebusq; suis dicant, aut ea prorsus inficientur, ac dissimulent, in quibus iidem ipsi præstent, sintq; ea præclara admodum, ac magis magisq; nobilitata, nullo modo tamen emolumenti causa, aut pecu niæ, uerum ut insolentiam deuitent, ac tumorem. cuiusmodi fuisse So cratem refert. Esse item alios, qui parua ac minuta quædam, ea tamẽ planè cognita dissimulantes, dum minimis quibusdam è rebus siue ele uandis, siue dissimulandis laudem aucupantur, ex eo contemptibiles fieri, esseq; despiciendos. Quin etiam hanc ipsam interdum Ironiã, ostentationem prorsus esse quandam iudicat, qualem fuisse Lacedæmo niorum uestitum dicit, Etenim ut excedentem arrogationem, sic atte nuationem nimiam, ad ostentationem esse referendam. Itaq; modeste qui utantur Ironia in iis ipsis quæ manifesta sint, atq; in promptu, ur banos eos uideri, gratiamq; quandam inter ciues promereri, indeq; iucundos esse, atq; admodum gratos. Quod autem ostentatio ipsa tur pior per se sit, ac uiro probo indignior, inde Ostentatores, quiq; ea si mulant, quæ nullo modo insint, idq; contendunt, ut inesse credi ea ue lint, atq; ultra uerũ seq;, resq; uerbis magnificant, atq; extollũt suas, q̃ qui Ironici sunt, suaq; dissimulãter inficiãtur, aut ea deducunt. Ve racibus utiq; magis aduersari. Atq; hæc quidẽ in hanc traduntur sen tentiã à Peripateticæ sectæ cõstitutore. Nos uero institutũ nostrũ secuti, in his iisdẽ diffusius uersabimur, magisq; aliquãto explorate, et aliud esse Simulare dicimus, aliud Dissimulare. Simulamus enim quæ nullo modo uera sunt, quæq; ipsi nec fecerimus, nec dixerimus, quæq; nec seruare in aĩo habeamus, Cõtra dissimulamus quæ ipsa q̃dẽ dicta, aut facta sint, perinde ac nec dicta fuerint, nec facta, aut nõ quemadmo dũ, quoq; animo, cõsilio'ue aut fecerimus, aut dixerimus. Qua ratio ne Sallustius Catilinã cuiusq; rei simulatorẽ esse dixit, ac dissimulato

rem. Cum tamen & simulare, & dissimulare nonnunquam pruden ti uiro sit permissum, ut qui

" Spem uultu simulat, premit altum corde dolorem.

Singula enim ad finem sunt ipsum referenda. Sed hac nos in parte de simulatione, ac dissimulatione illa loquimur, quæ mendacium respe ctat, utq; ementiendo fallat, recedatq; à ueritate profitenda. Itaq; Simulatores Ostentatorum necessarij sunt, atq; affines, Dissimulatores Ironicorum. Simulant nanq; Ostentatores. Dissimulant Ironici. Alteri affingunt, ementiuntur, arcessunt, quæ non sunt simulantes, alteri subtrahunt, minuunt, inficiantur, uerum ipsum dissimulantes. Vtcunq; tamen se res habeat, diuersum est utrisq; consilium. Illi enim quæ quærunt, ea id ratione assequi uolunt, ut fingant & uultum, & uerba, & consilia, & res ipsas, nonnunquam tristitiam, dolorem, lacrimas, aut contra hilaritatem, lætitiam, uoluptatem, hi quæ uera sunt, ut aut omnino inficientur, aut plurimum illis demant.

De quatuor generibus Ostentatorum.

Triplex est igitur Ostentatorum (ut dictum est) genus, qui in simulationibus uersantur, alij enim sunt quibus mendacium sit ipsum, mentiendi auctoramentum. quo in uitio planè regnat uanitas, Alij quibus ea è re proposita sit honoris, famæue consecutio. ostentant enim seq;, & sua, quo honores, magistratus, dignitates, sacerdotia assequãtur. quod studium nõ uacat ambitione. Sunt qui ampliandæ rei familiari hac ratione dent operam. quod uitium ab auaritia ducit ortum. Sed nec uerebimur quartum quoddam ijs genus adijcere hominum illorum, qui cum dissensionibus gaudeant, ac discordijs, partim affingendo ue ris falsa, partim subtrahendo, ac nunc demendo, nunc accumulando, aut dicta, factaq; ipsa interpretando perperam, id agunt, ut ciues inter se committãt, serantq; odia, atq; inimicitias, Qui morbus ad naturæ prauitatem, morumq; peruersitatem est omnino referendus. Quæ enim ciuili in congregatione, hominumq; societate maior accidere pestis potest, quando ad eam colendam cum instituti à natura simus, contra ad euertendam arte hac, fingendiq;, ac fallẽdi studijs innitimur? Hos Cõmissores Latino, & suo uerbo uocare possumus, uitiumq; ipsum Commissionem. Quin horum quidem è numero alijs propositum est hac uia, atq; his artibus magnos sese, ac potentes, aliorum è contentionibus, ac dissidijs facere, dum & miscent, et interturbant omnia. Quod malum Romæ latius se se diffudit, Pompeij maxime ac Cæsaris, item Antonij, atq; Octauij tempestatibus. Alijs uero nullum omnino pro

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

positum est ampliandæ dignitatis, lociq; in ciuitate maioris assequendi, tantum id curant, student, meditantur, contentiones ut exuscitent ac dissidia, peruersitate quadam naturæ ducti, quippe q seditionibus tantum lætentur, ciuiumq; inquiete, ac turbulentia.

De Susurronibus.

His accedant (si placet) et Susurrones, quibus etsi eadẽ hæc uoluptas est, nihilo tamen minus auribus quoq; & ipsi inseruiunt, quo aliquod inde emolumentũ, et cœnas saltem, et uultus bonos (ut dici solet) reportent, Seruile sane genus hoc hominũ, nec deprauatis modo, uerũ etiã sordẽtissimis moribus. Vtq; prioribus illis magna præclaraq; obuersantur ante oculos, ita posterioribus his minuta quædam, ac sordida. Nec uero inficias ibimus, et uirtutes, et uitia ita quidẽ misceri inter se, atq; cõfundi, ut quædã nũc ad hoc, nunc ad illud uitiũ, quædã tum ad hanc, tum ad illam referri uirtutem possint. Nã & insimulatores, et falsi accusatores, de quibus nihil est dictum, mendaces quidem ipsi sunt, mentiuntur enim. Iidem tamen ipsi alia quidem ratione iniusti habendi sunt, alia uero inuidentes, atq; auari, dum & nocere alijs student, etiam quibus minime debeant, & illorum quieti, ac diuitijs inuident, indeq; conantur ipsi locupletiores fieri. Nero, ac Domitianus Augusti simulationes suas, fictosq; uultus, ac uerba composita ad crudelitatem plerunq; conuertere. Ferdinandus Alphonsi filius Neapolitanorum Rex magnus & ipse fuit artifex & uultus componendi, & orationis in quem ipse usum uellet. Nã ætatis nostræ Pontifices Maximi fingendis uultibus, ac uerbis uel histriones ipsos anteueniunt. Ptolemæus ille, qui postea in Nilo perijt, à Cæsare ita discessit, ut etiã lacrimaretur, ostẽtans se desideriũ absentis eius uix eẽ passurũ, qui tñ ubi ad exercitũ atq; ad suos transijt, bellũ ẽ uestigio multo acerrimũ excitauit. Itaq; nõ temere nostris à maiorbus Alexãdrini habiti sunt aptissimi, atq; in primis solertes ad simulandũ, atq; fallendũ.

De Fucatis, & illecebrosis lenocinatoribus.

Et quoniam hanc (ut diximus) partem diffusius prosequimur, ex hoc etiã sunt ordine, qui fucata oratione utuntur, quos tamẽ uideas non tam mentiri uelle, q̃ ueritatem ipsam artificio quodam uerborum aut obtegere, aut illi ipsi loquendi artificio ornatum quasi quendam adiungere, siue ut uitiũ aliquod cõtegãt, siue ut fucũ illinãt ueritati. Fucatæ nãq; orationis nõ una ẽ ratio, et alij aliã ob causam fuco ipso utuntur orationis. Sũt eni ex ijs q lenocinẽtur ut illiciãt, ꝙ est lenonũ, inducantq; quos captãt ad ea quæ ipsi cupiãt uerborum lenocinijs, hoc est

oratione ficta & illecebrosa admodum. Itaq; eiusmodi homines Illecebrosos dicimus, magis quàm Fucatos, quamuis Illecebrositas non careat fuco. Quando omnem uerborum compositionem, quæ ex eo adhibetur, quo aut uerum occulat, aut fictum quippiam uero adijciat, aut tanquam comat quod dicitur, ac res, & uerba lenit, fucum dicimus. Nam & fuco puellæ utuntur, quo aut formosæ magis appareant, aut ut quod inest deformitatis, aut omnino tegant, aut ex parte minuant. Itaq; ut sermo horum Illecebrosus, sic Fucatus illorum. Quæ uitia à simulatione proficiscuntur omnia, atq; à dissimulatione.

De Proditoribus.

Perniciosissimum autem simulatorum genus, itemq; dissimulatorũ sunt Proditores, quippe qui simul & simulant, et dissimulant, tametsi neq; simulatores habendi sunt, aut dissimulatores, magis quàm supremum in modum infidi, iniusti, impij, immanes, truculenti, societatum, amicitiarum, rerum publicarum, populorum, regnorum, omnisq; probitatis, iuris item diuini, atq; humani, euersores, profligatoresq; uirtutum omnium, per quos nequaquam stat quo minus humana consortio funditus tollatur, atq; intereat.

De fallacibus.

Hi tamen simul omnes Fallacium comprehenduntur numero, quippe cum mendaces sint omnes. Nemo autem mendax quin idem sit fallax, acsi non qui ob uanitatem mentiuntur, & hi se se ipsos præcipue fallant. Cum primis autem hoc ipso ex ordine accusandi sunt illi quidem, qui cum maxime (ut Cicero ait) fallunt, id tamen agunt, ut uiri boni esse uideantur. De quibus merito dicitur quod est apud Plautum, Lupus est homo homini, non homo. Horum non modo ficti uultus, uerbáq;, uerum etiam uestitus, incessus, capitis, ac ceruicis tum demissio, tum inflexio, oculorum deiectio in humum, atq; infixio, summum silentium, rarissima in publicum proditio. Idẽ quæritant solitudines. uersantur in locis potissimum sacris, quin etiam oris colorem arte deformant. Nullum est autem uitæ aut genus, aut ordo, in quo uel non paucos eiusmodi inuenias. È sacerdotibus tamen, illisq; quos hodie Religiosos dicimus, plurimi hoc uitio infecti sunt, quo morbo affectos etiam Philosophos insectatur Iuuenalis.

De Hypocritis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Quibus quidem omnibus Christiani Græcos secuti scriptores, fecere nomen Hypocritis. Eorum autem omnium idem est propositum, ut quod ipsi minime sint, id habeantur, atq; appareant. E' quibus alij in id intendunt, ut lucrentur, uictumq; inde sibi uberiorem parent, maioremq; reuerentiam, utq; habeantur in honore, uendicentq; sibi apud populũ sanctitatis opinionem, existimenturq; deorum frui colloquijs, ac præsentia. De quibus tamen parcius loquar, ne dum uitiũ, ac simulationem insector, uelle uidear religioni detrahere. Itaq; huic parti finem facio, si rem tamen maxime ridiculam prius retulero. Ado lescentibus nobis puer haud malæ indolis à patre missus est literariũ in ludum. Is quo patri appareret literis deditior, sensimq; patrem diuerteret ab incœpto, dum ueretur, ne uehementiorem ob operam in ægritudinem filius ipse incideret, è fabæ polline tenuissimum in modum contritæ, cœpit mane sibi uultum affatim inspergere, magna arte adhibita. Quod dũ aliquot à filio cõtinuatur diebus animaduertit pater, os eius subflauescere, atq; illi metuens, an bene se, an satis ualide haberet sciscitatur. respondet ille & bene & ualide, ac tum uehementius multo quàm ante literis incumbit. multum noctu uigilat. matutinus è lecto surgit, totumq; se se ad libros conuertit, ac nihilominus singulis diebus plusculum è polline in faciem insufflat, atq; nõ ita multo post, languere se simulat. Quo cognito pater uetuit illum ex eo ad Grammaticum proficisci, malle enim filium sibi illiteratum uiuere, quàm ob causam literarum in tenera eũ ætate amittere. Quod puer igitur simulando effecit, an non efficiet & religiosus, & senex, præsertim sub speciem bonitatis, ac sanctimoniæ? Videas quosdam cũ nulla nõ parte corporis contaminati sint præ se ferre summã continentiam, alios qui cum sint langori, ac desidiæ dediti, fortitudinem & quandam quasi uiuendi rusticitatem simulent, hos mirificam integritatem, cum sint corruptissimi, illos eximium in deum cultum, cum ab omni clàm abhoreant pietate, nonnullos lacrimari, cum in miserabilem aliquem inciderint, ac miserari eum, hacq; arte occulere animi sæuitiam, nefariasq; cogitationes, haud paucos, quorum auaritiã, atq; occultas fœnerationes abscondat simulata liberalitas, erogataq; inter mẽdicantes, atq; in triuijs stipes. Plurimorũ peruersa consilia, artisq; dolosissimas obuelat templorũ quotidiana frequentatio, aut obtegit nequissimas insusurrationes, uiuendi humilitas quædã, aut multũ in circulis silẽtium, aut coràm ficta quæda de singulis benedicentia.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Itaq; rarissimi illi quidem sunt, ad quos non penetret simulatio, Quodq; flagitiosissimũ est, ad permulta uerisimilius simulanda nũc religionis adhibent uincula, nunc affinitatis, amicitiæ'ue. Quæ si persequar, an erit aliud, quàm uelle iras hominum in me, ac maleuolentiam prouocare? Itaq; satis nobis esse potest, hæc attigisse, quæ et inquirenda diligentius, et accusanda liberius sacerdotibus relinquimus, qui ea ab confitentibus quotidie intellegunt, ac Prædicatoribus, quorum est officium, corâm, atq; in templis de iis liberius disserere, maioreq; cum licentia. Nec tamen hoc in loco fabella nobis deerit, eaq; diuulgatissima, fuisse in parte Italiæ Iannem quendam proauorum nostrorum temporibus, qui inter pastores assiduus, agresteisq; alios diuersaretur. eum autem consuesse die, cum aut aries feroculus offerretur, aut uitulus, uitabũdũ fugitare eum, contremiscereq; ad illius aspectum, atq; hac ratiõe ridiculum sese inter pastores facere, noctu uero profundissimos saltus ingredi ausum, atq; ex armentis uegetum quenq; siue bouem, siue taurum apprehensum cornibus, resteq; illigatum secum trahere, tractumq; sociis tradere deducendum ad fora, mercatusq;, ubi eum uenalem facerent. Iure igitur Vmber meus, mihiq; pnecessarius A. COLOTIVS Bassus, uir & doctus, pariter et iucundus, usurpare consueuit, nec Aquinatem Thomam, nec Ioãnem Scotum plures reliquisse auditores, doctrinæq; suæ sectatores q̃ Ioãnes hic, cui factum sit agnomen à uitellis, imitatores reliqt, ac discipulos.

De Mercatoribus.

Transeamus ad mercatores, quorum non pauci sunt, quos parum iuuet lucrari, nec multum ipsi possint proficere, nisi (ut Cicero ait) admodũ mentiantur, quin & mendatio addunt iurisiurandi religionem, nec uerbis solum, uerum etiam scriptis. annotationibusq;, dum qui pannus Italicus est, aut Hispanus, Gallicum eum ementiuntur, aut Britannicum, quoties genus panni aliquod maiori est in pretio. Idem in linteis seruant, ac sericis. Qui equorum, qui mularum mercaturam exercent, compungunt & equos, & mulas eius generis notis, de quo maxima est opinio. Itaq; uix aliquod genus est mercis, in quo non primũ sibi locum mendaciũ pepererit, potissimaq; apud mercatores laus est, scire et multũ, et caute fingere. Quo effectum est, ut fides mercatoria, quæ antea maxime habebatur integra, nunc fluxa sit admodũ, ac fragilis. Annibal isidiis maxime, ac fraude grassatus est. Quotusq; est hodie præsertim, dux, imperatorq; exercitus, q̃ non fraude nitatur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

insidiosisq; consilijs? Cæsar cum in Africam uenisset, dicitur cunctatior factus ad conserẽdas manus propter dolos Afrorum hominum. Itaq; simulatio rerũ, uerborumq́;, atq; consiliorum in omni artium genere, ac negotiorũ, facultatumq́; præcipue regnat, quasi non etiam in disciplinis, quod sophismata ipsa docent, ut iam ueritas non in abdito, atq; in puteo delitescat, ut Democritus dictitabat, uerũ sophistarum laqueis præpedita, ac fallacijs prodire in lucem, atq; in libertatem nequeat. Iã uero pontificum, regum, dominorũ, ac principũ hominum aulæ ac domus (utq; hodie dicuntur) curiæ, simulationibus ac fallacijs, mendacissimisq́; susurrationibus, ijsdemq́; nocentissimis infectæ sunt, ut uideatur ueritas ab illorum regijs exterminata, neq; bonus quisquã habeatur curialis atq; aulicus, nisi q et mẽtiri admodũ, et pro loco ac tẽpore uultũ fingere, ac lenocinari scierit. Quo effectũ est, ut quæ maximorũ uirorũ domus est, sit eadẽ simulationis, ac mẽdacij.

De Dissimulatoribus.

Dissimulatorum studiũ longe ab his diuersum est, moresq; item alij. Hi enim quæ insunt, quæq; dicta, aut facta sunt, aut parte ex omni inficiantur, aut de ijs multum detrahunt, deq; uero quantum possunt, deducunt. Itaq; quam illi dant operam, ut ueris ficta affingant ac falsa, tam hi ex aduerso in id intendunt, ut uel prorsus abnegent quæ uera sunt, quod dissimulatoris est proprium, aut uehementius imminuta ut eleuent. Nesciam tamen quomodo sæpenumero qui dissimulator est, sit item diuersa tamen ratione simulator. Nam & Iunius Brutus sapientiam dissimulauit, & cum minime esset stultus eum se se gessit, moresq́; eos induit, ut Brutus à ciuibus uocaretur. Proindeq́; idem hic & simulator dici, & dissimulator potest. Illud tamen interest, qđ hic inficiatur, ille affingit. Sunt igitur dissimulatores quidem huiusmodi. Alexander postquam ab Hammone redijt, Iouis se se esse filiũ uoluit. quid hac ostentatione insolentius? Scipio cum audiret Iouis quoq; se & haberi, & dici filiũ, ijs dictis aures ea cum modestia adhibere est solitus, ut inficiari id nullo modo uideri aut posset, aut uellet. Audio de maioribus natu sacerdotes quosdam, quiq; ab ordine Fratres dicũtur, quiq; post obitum inter sanctos relati fuere decreto Romanorum Pontificum, cum uiuerent, interrogatos an uera essent quæ de ipsis ferrentur miracula, solitos respondere, deum esse qui & ipse miracula faceret, et bonis uiris corũdẽ faciẽdorũ uim infunderet. Quæ cũ modestia quædã potius q̃ inficiatio dici possit, uidetur dissimulationis quædam species, ad uirtutem tamen referenda, cum modestiæ sit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

ciuilisq; cuiusdam siue urbanitatis, siue tractabilitatis plena, qua Socratem præcipue fuisse usum legimus. Qua è re eiuscemodi homines à maioribus nostris dicti sunt Ironici, effectumq; est, ut Ironia species quædam sit uirtutis, de qua post dicemus.

Dissimulatorum plura esse genera.

Sunt autem dissimulatorum genera quædam, eaq; perniciosissima in ciuitatibus, ac populis. Cum alios uideas, qui sub liberalitatis speciem ipsi quidē sint largitiosi, hacq; ratione studeant clientelis, qbus ciues alios opprimant, seq; efficiant quàm potentissimos, Alios qui dum publica negotia, resq; ciuitatis maxime difficiles, atq; erumnosas diligentissime pariter, ac fortissime obeunt, maximisq; pro patria sese obiectant periculis, clàm regno studeant, Illos, qui suscipiendis miserorū patrocinijs, ac popularium causis, factionibus clanculum dent operā, Hos eroganda inter pauperrimos atq; egentissimos quosdam stipe, quo sub speciē minutissimæ, ac uulgatissimæ erogationis, fœnus occulant, ac ciues, aduenas, peregrinos clàm excarnificent. Differentem Mediolani de religione, deq; hominum moribus Bernardinum, quem merita ipsa inter diuos retulerunt, adhibat sæpius, hortabaturq; mercator quidam, ut multus esset in abominando fœnore, laborare enim urbem ipsa nimio plus eo morbo. Itaq; dū Bernardinus mores, uitamq; exquirit hominis, comperit perditissimum eum esse fœneratorum omnium, illudq; agere, quo cæteris deterritis, liberior ipsi uni fœnerādi relinqueretur prouincia. Horū igitur omnium perinde ut turpe est admodum, ac perniciosum urbibus genus, sic etiam multiplex est, ac diuersum. Videre etiam licet (ut inquit Cicero) plerosq; non tam natura liberales, quàm quadam gloria ductos, ut benefice uideantur facere multa, quæ proficisci ab ostentatione magisquam à uoluntate uideantur. Talis autem simulatio uanitati coniunctior, quàm aut liberalitati, aut honestati. Quod idem dicere de ijs liceat, qui appetitum uoluptatis occultant, honorumq; dissimulant cupiditatem, quippe qui ostētatores uideantur, magisquam temperati, ac continentes. Cognitū ipsi habemus hominem Iurisconsultum, iure, iniuriaq; corradentem undiq;, summaq; pressum auaritia, deq; deo ac religione Chistiana male omnino qui sentiat, diebus tamen ferè singulis, siue pro templo, siue pro domus suæ foribus mane, mendicantibus cōpluribus de manu nummulum singulatim præbere, qua ratione, et auaritiam celet, & animum à religione prorsus alienum. Qua cogitatione, ac facto quid

perditius

perditius dicas, ac peruersius? Sub sanctitatis autem, ac continentiæ opinione quantum mali foueret, frater Hieronymus Ferrariensis ex ordine beatissimi, ac maxime sancti uiri Dominici, declarauit, nuper populus ipse quem subduxerat, Florentinus, cuius decreto morte & quidem acerbissima, atrocissimisq; cruciatibus excarnificatus est. Itaq; uitium hoc dissimulationis late quidem patens est, ac perpauca quidem sunt, quemcunq; siue ciuium ordinem, siue sacerdotum, aut principum inspicias, in quo non inuenire Suffenum possis, ne Valerij Catulli siue scomma, siue maledictum aspernari uideamur. Qui igitur dissimulatorum sint conatus, studia, proposita, iam uidetis. Sub Ferdinando Neapolitanorum Rege agebat Caietæ in Cœnobio Gerardus quidā, qui septimum in diē cibo abstinere cōsueuisset, ac potu, indeq; sanctus habebatur, ac deo carus. Venerabatur illum populus, utq; eum adorarent, frequentes ad eum finitimus conueniebant ex oppidis, Tātam hanc hominum opinionem cœnobitæ adaugebant, propter munera quæ templo offerebantur. Misit ad eam rem perspiciendam Ferdinādus Masium Aquosam & perspicacem, & abunde expertum uirū, cuius etiam fides esset quàm perspectissima. Is dies noctesq; cum illo septem eodem simul in cubiculo cum egisset, summa cum uigilantia & cura, comperit tandem, & capitis illum, et stomachi pituita laborare, nimiaq; de humectatione, quo è uicio appetēdi cibi uis illa cōsopita iaceret, ac penè extincta, esseq; siue ieiunium illud, siue abstinentiam ad morbum, malumq; corporis habitum referendam, uanosq; illos esse, rerumq; religionis ostentatores, qui persuadere conarentur Genios, hoc est Angelos uictum ad illum quotidianum ferre, ciboq; diuino pascere. Sub Alphonso Rege Ferdinandi huius patre eandem hanc abstinentiam cum ostentaret alius quidā, cuius nomen è memoria excidit, adhibitaq; esset cura, nequid esculenti potusq; ad illum inferretur, cōpertum postea est sub speciem nocturni luminis (erat enim hibernū tempus) uictitare interim illū è candelis nocturni luminis causa sum ministratis, quæ è saccaro cinnamoq; constarent, atq; è gallinarum pectoribus minutissime contusis, seuo tamen super illito.

Dissimulationem aliquando esse ostentationem.

Quid? ꝙ interdū dissimulatio & ipsa quidem ostentatio quædam est, cuiusmodi esse generis Aristoteles Laconicum arbitratur uestitum, sub illa nanq; modicitate delitescere elationem, ac superbos spiritus. Qua de re parcius loquor propter sanctissimos Heremitas, patresq; illos, et

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tanquam fundatores Christianæ religionis Paulum, Antonium, Malchum, Sabam, Onofrium, aliosq; post hos innumerabiles, in ijsq; tot post secula Franciscum, quorum paupertas continentia, simplicitas, sanctitas, uita omnis deniq; uisa est nobilitasse hominum imbecillitatē, maximeq; languescenteis eorum roborasse conatus. Tali igitur sub modicitate, ac uestitus sorde nō pauci olim Philosophiæ professores pessima quædam exempla prodiderunt. Vtq; de alijs taceam, Neronis Augusti temporibus Publius Egnatius Stoicā professus est sectam, quo maiorem sibi fidem in accusandis tum ciuibus alijs, tum etiam senatoribus compararet. Vtinam ne ætate etiam nostra sub hac quoque specie atq; habitu turpiora magisq; profana admitterentur. Videas hodie quosdam minutissima, ac sordidissima quædam uel obstinate dissimulare, quod ea ad uirtutem ipsi (ut sunt animo imbecillo admodum, atq; abiecto) referant, publicamq; ad commendationem. Quócirca dissilant ea, dum é dissimulatione, ac reticentia magis, magisq; cōmendatum iri ea existimant, qui meo quidem iudicio non degeneres modo, atq; abiecti, uerum nullius esse uideantur pretij, deq; cœtu prorsus hominum eijciendi. commendabatur religiosis ex his quidam, quod ieiunia traduceret ternis tantū cariculis, ac nucibus, aquæq; cyatulo, cūq; antistes id ex eo sciscitaretur, sat ipsi scimus, tantum hoc illum respō disse, demisso uultu, uoce quàm maxime depressa, & languida, miserum se peccatorem esse. quid dissimulantius, imo quid inanius? atq; apud recte sentientes contemptibilius? Risit antistes hominis inanem ostentationem, & ut aliam insisteret uiam, quæ ad cœlum ferret, commonuit. Iacobus Zanes, negotiator Venetus multa amplaq; negotia Neapoli cum administraret, cerneretq; Gasparem Rauennianum singulis diebus sub matutinum tempus uisitare templa, interesse rebus diuinis, sacraq; dum celebrarentur, intentissimū illum esse legendis Dauiticis psalmis, captus imo deceptus (ut res ipsa docuit) uiri moribus, non paruam illi pecuniæ summam credidit administrandam, de qua post ratione habita lucrum, compendiaq; partirentur, ut mercatorum mos esset. Gaspar accepta pecunia, cum aduenisset reddendæ rationis tempus, risui Iacobum habuit, quippe qui non pecuniam modo abnegauerit, uerum ignorare se illum dixerit, Cumq; Iacobus mercatoribus ab alijs accusaretur, non me inquit Gaspar decepit, sed Gasparis libellus, lectioq; illius suspiriosa. Itaq; uix aliqua uitæ species est, ad quā se se dissimulatio nō insinuet, quod nō ita multis post annis Frater Franciscus Hispanus docuit. Is quamuis rudis, atq; indoctus, tractus tamen audacia, atq; ambitione pulpitum ascendere est ausus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tantoq; siue fastu, siue temeritate, palàm ut asseueraret, prædicare se de religione, Christianisq; de rebus, docente ac dictante Angelo, cuius admonitu & futura quædam prædiceret, & qui cum diuis in cœlo è mortuis agerent, qui rursus apud inferos cruciarentur, sciret, ac proferret. Deniq; cum Ferdinando persuadere arte nulla, aut ratione posset, ut uniuersam Iudæorum gentem omnino exterminaret è regni finibus, exemplo Ferdinandi patruelis Hispaniarum Regis, Tarenti cum ipse ageret, commentum hoc inijt, E plumbo tabulam diui Cataldi nomine clanculum à se inscriptam haud Tarento procul in sacello semidiruto sub parietem occuluit. quam triennio post eruendã curauit, corrupto sacerdote, qui diceret in somnis astitisse sibi Cataldum, monstrantem quo in loco tabella esset abdita, commonentemq; uti cum populo supplice, collegioq; sacerdotum iret ad effodiendam illam, quam effossam curaret ad regem deferendam, communicandam ab eo uni tantum uiro, quem è suis optimum nosceret, ac maxime fidum, deum enim iratum illi futurum, clademq;, ac calamitatem immissurum, ni quod in tabula scriptum esset, & cautum, à Rege præstaretur. Scriptum uero ipsum per ambages quasdam, ac latebricosa uerba eò spectabat, uti Iudæorum exterminatio indicaretur, Rex accepta tabula deprehendit fraudem, qua deprehensa minime Franciscum ad eam legendam secum adhibuit, arbitratus eum interpretaturum uerba in eam sententiam, dissimulauitq; rem ipsam summa cum taciturnitate ac prudentia. At Franciscus re cognita furore percitus, quod tantum commentum falsum eum habuisset, non populo, nõ Regi, uix ipsi Cataldo publicis pepercit in prædicationibus, i tantumq; excanduit, ut Italia fermè omnis, ipseq; in primis Romanus Pontifex de tabulæ huius fuerit inuentione solicitus, atq; anxius. Itaq; uitij huius uis adeo culta, & potens est, neq; omnino animaduersa, ut non modo interdum in ostentationem se se conuertat, uerum etiam in spiritus superbissimos, execrabilemq; animorum impotentiam. Quãquam autem Aristoteles recte putat ueraci ostentatorem magis aduersari, longiusq; ab illo digredi, ut pote deteriorem, non minus tamẽ difficile est ab his ipsis cauere, cum eorum morbus uix appareat, ostentatio uero ipsa se se patefaciat, id quod nomen etiam ipsum declarat. Velle autem hæc ulterius prosequi, nec utile esse ducimus, nec necessariũ. uideriq; abunde satis potest, planè nos ostendisse, quot, & quæ genera sint, speciesue eorum omnium, atq; in quibus uersentur, differantue, aut conueniant, quiq; sint tũ mendaces, tũ ueri, simulatoresq;, ac dissimulatores. Nam de Ironicis alibi expressius disputabitur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Quoniam autem prudentia dux est, ac magistra actionum humanarum omnium, moraliumq; uirtutum, illud non uidetur prætereundum, prudentiam ipsam pro loco, tempore, negotijs, administrationibus, periculis, proq; persona, quam geremus, tum exigere, tum etiam præcipere uti nunc simulemus, contra nunc dissimulemus, nunc ueritatem occulamus, nunc quæ uera nullo modo sunt & fingamus, & asseueremus. Quæ res efficit, ut fingere interdum, simulare, dissimulare, inficiari, celare, ostentare, demere, accumulare, dum tamen prudentia id exigat, dandum sit uirtuti. Sunt & actiones ipsæ ad finem referẽdæ, nam & Solon publicæ rei gratia furorem simulauit, & Brutus, de quo diximus, stultitiam, & sapientissimi rerum publicarum administratores in maxime periculosis casibus hilaritatem fingunt, quæ autem aduersa, celant, quæ ficta & læta, efferenda in publicum curant. Nec medici sanandis ægris, quo illos habeant obtemperatiores, magisq; abstinentes, non & ipsi multa se se dubitare, aut euẽtura præter opinionem fingunt, aut contra uel optimam illis pollicentur spem, licet ipsi de illorum salute nullam prorsus spem habeant præsertim in pestilentibus, ac desperatis morbis. Deniq; nullo ab hominum genere, nullis ab administratoribus plura aut simulantur, aut dissimulãtur, quàm ab exercituum ducibus, rerumq; administratoribus bellicarũ. Quarum rerum tum Latinæ, Græcæq; historiæ, tum barbaræ repletæ sunt exemplis.

FINIS.

IOANNIS IOVIANI PONTANI DE SERMONE LIBER TERTIVS.

Vnde ductæ sint facetiæ, ac facetudo.

d E Facetudine igitur dicturi, quam mediocritatem esse quandam primo libro ostendimus, ne à nobis ipsis descivisse uideamur, ab origine quidē ipsa, nominisq́; exordiemur deductione. Verbum ipsum Facio, unde Facetiæ ductæ sunt, apud priscos illos & Latinos, et Romanos homines ī maxima fuit, frequētissimaq́; usurpatione. Itaq; & pacem, & bellum, et fœdus, & inducias facere dixerunt, et delicias, & ludos, & nuptias, & conuiuia, & abortum, & domum, & templa, & porticum, & nomina, & id genus penè innumerabilia, In his autem & uerba facere, & uersus, & orationem, & iocos, Indeq́; qui in comitijs, in consultationibus, in senatu, in concionibus uerba cum grauitate facerent, cumq́; dignitate, & copia, Facundos dixere, & uirtutem eam Facundiam, ut iam diximus, quam Plautus (quo Romanam locupletaret linguam) etiam Facunditatem appellauit à facunda uidelicet oratione. Qui uero in circulis, congressionibus, conuiuijs, communibusq́; in sermonibus, ac consuetudinibus ad iocunditatem solum, animorumq́; recreationem cum moderatione & gratia, Facetos, qui etiam dicta ipsa appellauere Facetias, habitū uero reliquere innominatum, quem nobis appellare tum Facetudinem, ac Facetiem placuit, tum etiam Facetitatem.

Facetudinem uirtutem esse.

V irtutem autem hanc esse illud præcipue docet, quod in sermonibus, cōgressionibusq́; ineundis, in habenda item oratione siue ad multos, siue ad paucos, popularibusq́; in concionibus & laudamur ubi mediocritatem seruauerimus, & uituperamur, cum secus. Quod si mediocritas ea est, ut quidem est, inter duo uti extrema constituatur oportet. Quæ igitur ea sint, quærendum est diligentius. Nec mutus igitur opponetur faceto, quippe cum mutus non solum non facetus esse, uerum minime queat fari. Qua è re nequaquam etiam opponi ei potest, qui ætate sit infans, cum hic ipse infans non sit locutione cassus, uerū adhuc inhabilis ad bene exacteq́; loquendum. Itaq; neq; infantia aduersabitur facetudini. Parte ex alia multo ei minus aduersa erit loquaci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tas, de qua supra est dictum. Quod uitium in sermone ipso, ipsáq; in loquendi serie generalem quendam locum habet, magis quàm in iocis, ac dicterijs. labitur enim in excessum non iocandi, uerum implicandi sermonis, blacterandǽq; orationis gratia. Cum igitur circa iocos sermonisq; iucunditatem ac leporem, circáq; urbanitatem ac comitatem uersari facetum dicamus, si rusticitatem ei opposuerimus, parum fortasse rei ipsius significantiam adimplebimus. Cum rusticitas ipsa rectius opponatur urbanitati, ipsáq; urbanitas sit facetudinis siue pars quædam, siue species, sin illepiditatem, idem erit peccatum, quod illepiditas aduersa tantum est lepori, qui dictorum comes est, ac facetiarum. multo etiam minus opponenda illi est insuauitas, quippe cum suauitas ipsa in saporibus quoq; uersetur, inq; attactu, & risu, & gustatione, & à nobis libris quidem superioribus non pauca dicta sint, è quibus iudicari possit & quid quæratur, & quale. Quærimus enim (cũ ad laborem hinc nati simus, illinc ad relaxationem, cumq; iucunda sint nobis amica, tristia uero inimica ac permolesta) et requietẽ inter labores, ac cessationem, & à molestijs, curisq; grauioribus relaxationem, quandamq; quasi uacuitatem. Cum igitur qui sint urbani, qui comes, lepidiq;, qui item aut blandi, aut festiui, sit à nobis abunde ostẽsum, & quid, & quantum, & qua etiam uia differant inter se, nimirum genus aliquod esse oportet, quod ab his ipsis constituatur, ut quemadmodum contingit in auaritia, plures enim auarorum sunt species (quod cum de Liberalitate ageremus, planè aperuimus) Sic illorum quoq; non una est consideratio, qui iocis utuntur, delectanturq; uerborum iucunditate, ac lenocinijs. Itaq; qui omnes iocandi partes cum mediocritate fuerit consecutus, hunc quidem ut ab omni parte in hoc ipso genere absolutum, facetum esse uolumus, ut qui omnem complexus sit auaritiam, auarum. Quanquam & auaros, et facetos etiam dicimus, qui partem fuerint aliquam assecuti siue facetudinis, siue auaritiæ. Quippe cum & species insit generi, & genus mutuo in species distribuatur. Quócirca habitũ ipsum quamuis nouo qdẽ, nõ improprio, tamen nomine, uti superius explicatum est, appellandum ducamus. His autem hunc in modum expositis, pro nostra consuetudine, institutóq; ab ipsis tanquam incunabulis facetũ instituemus, nihil omittentes eorũ quæ conducere, remq; ad ipsam explanandam magis magisq; facere intelleguntur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

De Principijs, & causis uirtutis huius.

Principio res nostræ omnes positæ sunt in motu. Motus autẽ ipse trahit nos ad agendum. Actio uero suapte natura est laboriosa. Causæ uero quæ ad agendum nos trahunt & utiles sunt, & uoluptatem præ se ferunt, naturaliter enim & utilia appetuntur & iucunda. Itaq; & utilia, & iucunda appetitionibus proposita sunt nostris. Et utilia quidem ipsa uix assequimur sine labore atq; insudatione. Labor uero, actioq; omnis cum non sit absq; defatigatione, tum cessationem requirit, refocillationemq; quasi quandam inter agendum, tum requietem postquam ad finem peruentum fuerit. Itaq; & in progressione rerũ recreatio quæritur, & in exitu quies. Recreationes autem ipsæ, ac refocillationes, quietesq; tum è rebus constant. ut cum euentus ipsi rerũ felices sunt, atq; è sententia, tum è uerbis, dictisq;, cum ea iucunditatẽ afferunt, ac delinitionem & dicendo, et audiendo, contra molestiam, tristitiam, mœstitudinem, ubi & acerba fuerint, & erumnosa, animumq; ipsum conficientia, Quócirca non è rebus solum, uerum etiã è dictis tum utilia manant, tum etiam iucunda. Manant autem è rebus utilia, ac iucunda, ut cum res ipsæ fructum nobis afferunt, & cum profectu pariter iucunditatem, aut cum uoluptatem tantummodo. Manant item è dictis pariter, ut cum apud prætorem amicus nobis adest in causa apud iudicem, patrocinioq; suo causam tuetur, paritq; ex ea tum utile, tum iucundum. quid enim uictoria iucundius? Sed nos hac in parte de ijs tantum dictis, ac uerbis rationem habemus, quæ communi in consuetudine, animorum relaxationem quærunt, atq; ab labore remissionem, ipsisq; à molestijs. Quócirca dictiones huiusmodi nostræ, quæ in contrahenda uita, hominumq; uersantur societate, aut rigidæ ipsæ sunt, rusticãæ, acerbæ, nimisq; agrestes, animosq; ipsos & perturbant, & grauius etiam afficiunt, nedum ut recreatio ni aduersentur, quæ naturaliter, & sponte nostra quæritur, aut cum delectare illæ quidem student, id potius agunt, ut iocandi mediocritate relicta, aut turpe, obscœnumq; aliquid, aut parum consideratum, atq; ingratum eorum qui audiunt, auribus infunditant, quod ruborem afferat, aut stomachum moueat, aut nos ad eius qui dicit, ac dictorũ eius irrisionem, ac contemptum inducant. Vtrunq; sanè uitiosum, quippe cum agrestis ille, ac rigidus naturæ ipsi aduersetur, quæ cum relaxationem à labore quærat, ipse contra molestijs eam prægrauet. hic scurrilis, atque obscœnus (cum honestas à natu-

ra, rationeq; ab ipsa proposita nobis sit) & illam dictis suis fœdet, et se dum iucundum exhibere debet ac gratum, ridiculum potius apud audientes efficiat, ac contemptibilem, cogatq; auditorem ciuilibus præditum moribus, atq; ingenuum ad demittendum os, atq; oculos in humum, ad auresq; auertendas ob dictorum obscœnitatem, dicentisq; ipsius aut conuiciationem, aut impudentiam, garrulitatemq;. Vtrinq; enim ita peccatur, ut alter mediocritatem defugiat, alter illam prægrediatur, cum indecentia, atq; astantium irrisione. Et hunc qui de moribus scripsere, Scurram uocitant, qui Græce est βωμολόχος, habitumq; Scurrilitatem, illum uero alterum Rusticum, nam Græce est ἄγριος, defectumq; ipsum Rusticitatem. De quibus, deq; habitu medio antequam dicimus, non temere pauca quædam præfabimur, quæ cognitu digna quidem sunt, atq; in ipso explicandi ingressu iure suo edisserenda.

Conciliabula inter ciues fieri aut utilis, aut iucundi gratia.

Quod homines igitur natura sunt ipsa sociabiles, atq; in unum conueniunt, tuendæ rei tum publicæ, tum priuatæ gratia, hinc quoq; tametsi de utilitate minime agitur, congregantur tamen unà nũc pauci admodum, nunc complures, tum ut naturæ ipsi morem gerant, ac rerum necessitati, tum ut susceptorum delinitionem laborum inueniant, ac molestiarũ. Itaq; conciliabula ipsa, conuentusq; aliâs utilitatis, aliâs relaxationis tantũ fiunt gratia, quibus in ipsis ridicularia utiq; quæritãtur, sedationesq; animorũ, ac uitæ difficilioris recreatio, quin ẽt defatigationũ ipsarum siue intermissio, siue soporatio quasi quædam. His itaq; siue conuentibus, ac conciliabulis, ciuiumq; siue paucorum, siue multorum communioni et cœtui, siue etiam conuictui, atq; consessioni, propter refocillationem, ioci præposita sunt, uerborumq; relaxamenta, & priuata quædã (ut ita dixerim) spectacula, dicteriaq; theatralia. Oẽm autem et colloquendi, et congrediendi, et dicẽdi siue affabilitatem, festiuitatemq;, atq; urbanitatem, siue comitatem, leporem, iucunditatemq; quæ in ijs exerceatur, deq; ijsdem manet profluatq; ex dicendo ad ioci prorsus dictaq; iocularia, atq; ad facetias identidẽ referenda ducamus.

Triplex esse iocandi genus.

Iocandi autem in eiusmodi tum conciliationibus, tum coronis, triplex genus statuimus, & quod seruile, maximeq; degenerans est, quales ser

uorũ sunt ioci, qualis ẽt affabilitas eo hominum genere digna, ut Gymnasium flagri salueto. Quid ais custos carceris. o' catenarum colone. o' uirgarũ lasciuia. Et, Nũ me illuc ducas ubi lapis lapidem terit? ubi uiuos homines mortui incursitant boues? Et, Vt miser est homo qui amat, imo uero hercle qui pendet multo miserior. Et, Noctem tuam, et uini cadum. Quorum quidem dictorum & Græcæ & Latinæ comœdiæ sunt perplenæ, Et quod inter rusticos uersatur, urbanisq; à moribus alienos homines, Siquidem horum iocis ac dictis ut alibi ruditas quædam inest, atq; ineptitudo, sic alibi illiberalitas ingenuo uiro nullo modo digna. Vtq; ex Casina Plauti depromantur exempla, Dũ gladium quæro ne habeat, arripio capulum. Sed cum cogito, non habuit gladium, nam esset frigidus, eloquere. at pudet. num radix fuit? non fuit. num cucumis. profecto hercle non fuit quicquam holerum, nisi quicquid erat calamitas profecto attigerat nunquam, ita quicquid erat, grande erat. Singula dicta rus olent, & in ore uillici, & in ore item matronæ, quæ & ipsa rusticabatur iocandi gratia. At quod sequitur non caret illiberalitate, Illa haud uerbum facit, et sæpit ueste id qui estis, ubi illum saltum uideo ob sæptum, rogo ut alterum sinat adire. Quod dictum quamuis illiberale, haud tamen illiberaliter expressum, sed uerbis quidem suis, ac rusticanis. Quale etiam & illud, Fundum alienum arat, familiarem incultum deserit. Tertio autem generi liberalitas inest, ac suauitas illa honestæ iucunditatis comes, tantunmq; ab rusticitate remota, quantũ rusticanis à moribus urbani absunt, tantumq; ab seruilitate aliena, quantum ab ingenuitate atq; à libertate seruitus. Et huiusmodi quidẽ ioci materia sunt in qua tum facetudo uersatur ut genus, tum ut species eiusdem, festiuitas, lepos, comitas, urbanitas, cuiq; ab affandi suauitate nomen est affabilitati.

In iocando adhibendum esse delectum.

Ipsa autem ioci nimirũ alia senum sunt, alia iuuenum, alia eorũ qui magistratũ gerunt, pretioq; dignam personã, alia priuatorum, habentq; hæc ipsa ut fructus pomaq; sua quoq; tempora, sua etiã loca, nec carẽt auditorũ consideratione ac consid̃etiũ, nequaquam enim oĩa omni aut tẽpore, aut loco, aut quacunq; in audientia, ac consessu decent. Itaq; nõ digna solũ esse debẽt dictu, uerũ etiã auditu, quæq; neutiq; aut ridiculũ faciãt dicentem, aut contemptibilẽ, aut quæ molestia afficiãt auditorẽ, cũ ex iocis relaxatio quæratur, minime uero tædiũ, aut molestia.

Siquidem ipsis in consessionibus ac circulis, hominumq; congregatione, quæ ad recreationem animorum, familiaremq; ad affabilitatem fit, & loqui consessores ipsos usuenit, & audire per uices quasi quadam. Is igitur à dicente delectus iocorum dictorumq; habendus est, ut & suam tueatur, & astantium personam, nec non & ætatis, et temporis, & loci, & rerum ipsarum, ipsiusq; ciuilitatis, in primis uero honesti, decoriq; ratio habeatur, ut (quod in epulis exigitur) nec insulsa sint ioci, nec nimis salsa, quæq; nec ieiuna sint, ac macrescẽtia, neq; crassa nimis, stomachoq; prorsus ingrata, nanq; ut ea conuicijs careant, ac maledicentia, abhorreantq; ab inuehendo, hoc quoq; ciuilibus & legibus & institutis cautum est, uindicaturq; nunc supplicijs, nunc mulcta. Quod quid est aliud, quàm abuti uelle iocis? qui cum inuenti sint ad refocillationem, eos quis obsecro conuertat, nisi rixator quispiam, ad odia, simultates, contentiones, ac tumultus? Quæ quidem ipsa & tenenda & sequenda sunt faceto, perinde ut recta dictat ratio, eiusq; alumna prudentia, ut & quid, & quantum decet, & quomodo, & quo tempore, quoq; item loco, & apud quos, quæq; item alia delectum comitantur, ad hamussim (ut dici solet) cuncta perpendat, dirigatq; ad normam.

De Altero extremo id est Rusticitate.

His itaq; explicatis primo de ijs dicendum uidetur, quæ in defectu uersantur, quem habitum rerum scriptores moralium Rusticitatem libenter appellauere, neq; improprie sanè, neq; inconsiderate, cum teneritas ipsa iocandi ciuilis admodum res sit, contra rusticorum hominum siue rigiditas, siue iocandi fuga atq; horror, inhumanus ille quidem, ab omniq; iucunditate auersus. Nam & homo ad risum sponte sua instinctus est atq; ad iocum refocillationis gratia, perinde atq; agendi gratia ad seueritatem, & laborem. Neq; enim à Philosophantibus non & apte, & secundum naturam homo risibile animal est dictus, quemadmodum & equus hinnibile, mugibile autem bos. Ad hæc quota laborum est susceptio, quæ non & quietem respectet, & antequam ad exitum qui ipse finis quidam est, peruenerit, & recreationem desideret, & intermissionem quandam, per quam post ad laborem ipsum, susceptumq; ad opus, resurgat robustior, nouatorq; quasi quidam cœptam iam resumat actionem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Agrestitatem potius quàm Rusticitatem opponendam esse Facetudini.

Sed nesciam quomodo Rusticitas uim ipsam parum omnino implet, eaq; conuenie͂tius Vrbanitati opponitur, quæ species quædam est, quàm Facetudini, quæ genus ipsum repræsentat, ipsáq; Rusticitas in iocis uersari potius rusticanis uidetur, perinde ut in urbanis Vrbanitas, quàm ut Facetiei sit opponenda. Neminem tamen ab opinione sua, suáq; à sententia deterremus, dũ tamen æquo patiatur animo Facetudini nos Agrestitudinem opponere, ac Faceto Agrestem, id quod Aristotelicum fortasse uerbum magis innuit, & Horatius è nostris, cum ait, Rusticitas agrestis et inconcinna, grauisq;.

Ad rusticitatem enim addidit & agrestem, & inconcinnam, & grauem, ut agrestem dicens rigiditatis uim rusticitati adiungeret, & incultam, ac grauem agrestitudinem uocans declararet, qualis ipsa esset. Itaq; ut à forti fortitudo est deducta, sic ab agresti agrestitudinem deducentes hanc ipsam facetudini opponemus, Qua ratione id efficitur, ut agrestitudo ipsa & rustica sit admodum & inconcinna, perq; quàm grauis ac molesta. Perinde ut è regione facetudo est urbana admodum, & undiq; concinnata, eademq; perquam suauis & grata. Quis enim inficias eat, rura qui inhabitent & colant, rusticos appellandos, perinde ut qui urbem incolant, urbanos? At agri cum à cultu humano plerunq; propter finiũ uastitatem squalescant, magisq; à feris frequententur, quàm ab hominibus, inde agrestitas ipsa feris similior quàm hominibus, & feras res Græci, ἀγρίας uocant. Quo'circa Agrestitudinem, uel si fortasse magis te Agrestitas delectauerit, extremum alterum Facetudinis esse uolumus.

De Agresti, & Agrestitudine.

Agrestis autem proprium est uiri tum abhorrere à dicendis facetijs, atq; à iocando, tum etiam ab audiendis quæ cum iucunditate dicuntur. Quamobrem huiusmodi hominum consuetudines difficiles sunt, & parum gratæ, uitáq; eorum tristior, nec omnino sociabilis, ut uideantur cum natura ipsa parum consentire, quæ ut somnum dedit animalibus ad recreationem sensuum omnium, sic tribuit homini & locutionem, non ad utilitatem modo conciliationis, atque ad eam conseruandam, uerum etiam ad recreationem laborum ac

molestiarum, quae plurimae contingunt in uita agenda, atq; in gerendis rebus. Est autem Agrestitatis ipsius comes ruditas quaedam inauilis ac male accepta, nec minus & morositas. Eiusmodi enim homines non modo circa iocos & dicta, uerum etiam circa consuetudines, ac facta difficiles sunt, parũq; omnino accommodantes alijs, aut indulgentes, duri ipsi quidem, acerbi, inconditi, atq; ab omni genere urbanitatis alieni, ut ex omni ferè uitae parte agrestes sint iudicandi, Qui si quando in dictum prorumpant aliquod (homines enim sunt, quibus natura nec risum negauit, nec iocum) tametsi hac in parte manca prorsus sunt, ac deficientes, eorum tamen dicta aut rusticana quidem erũt, incondita, rudia, aut maledica, conuiciosa, & tanquam à morositate profecta, quaéq; aut lacessant, aut mordicent, aut ita sordescant ut risui habeantur, atq; contemptui.

De Fatuis, Insulsis, & Inconditis.

Horum quoq; sunt è numero qui tum Fatui dicuntur, tum Insulsi. quorum quidem dicta non modo salem non habeant, uerum in eo deficiant, ut risum nullo modo pariant, quẽ ubi forte pepererint, id accidet non è dicendi suauitate, uerum ab insulsitate potius ipsa, quae ridiculos illos reddat ac despicabiles. Insulsi autem, ac Fatui penè ijdẽ sunt, differunt tamen quod Insulsorum sale quidem ioci careant, cum salsi tamen ipsi esse cupiant, Fatuis uero natura ab ipsa parum concessum sit, id ipsum assequi posse, perinde ut holeribus quibusdam, quibus negatum est condimentum accipere, quod quamuis nonnunquam accipiant, nihilominus incondita tunc quoq; appareant, unde & ijdem inconditi dicuntur, quando incondita, atque insulsa absq; sapore sunt.

De Ineptis.

His adiungas licet etiam Ineptos quosdam, quorum tamen dicta forsan ipsa per se delectarent, sunt tamen parum apte inconcinniterq;, aut sine delectu pronuntiata. Sed inepti nomen ad multa ac diuersa pertinet, nam & risus, & gestus, & uestitus ineptus dicitur, ne dum ut ineptus aut sermo dicatur, aut iocus. Hi autem ipsi quod neq; in dicendo, neque in iocando, aut tempus, aut locum, aut dignitatem seruant suam, Inepti inde uocati, ex eo etiam inepti pictores, Poëtae item inepti qui dignitatem minime suam retineant in pingendo, ac describendo. Itaque ineptitudo neutiq; dictorum est ac iocorum

tantum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tantum, uerum ad plura refertur ac diuersa. Quo fit, ut in utendis quoq; iocis ridicularibusq; qui à dignitate discedũt, ac persona, ipsoq; ab decoro, ac tum à rerum, ac temporum, tum uero à locorum, atq; audientium delectu, obseruationeq; et ipsi inepti dicantur, quid enim uetat rem eandem alias ob causas aliam atq; aliam habere rationem?

De Triuialitate.

Nam neq; ruditas solum in hoc uersatur uitio, neq; tantum rigiditas, fatuitas, insulsitasq;, sed Triuialitas quoq; quædam, eaq; non in ridicularibus modo, uerum etiam in serijs ac grauibus rebus. Existit autem Triuialitas circa popularia, & peruulgata quædam, eaq; etiam sordida. Itaq; & apud doctos homines, et uersatos inter urbis atq; aulæ mores, ridiculo q eiusmodi sunt, habentur, ac despicatui. Sunt enim eorum dicta non modo frigida, sententiæq; penè aniles, uerum etiam rācentes, et penè dixerim, marcidæ. sunt ex his quoq; qui dum iocari student, ruptare eos uerba potius dicas, fœtereq; illorum dicta, ac confabulationes, quod tamen uitium nunc ad rusticitatem quidem referre possis, nunc uero ad scurrilitatem. Sed scurræ id ipsum & quæritant, & affectant, ut uidemus histriones in comœdijs. labuntur enim uolentes ad excessum, cum rustici quandoq; studeant ipsi quidẽ uelle iocari, uerum ita in hoc deficiunt, ut ruptare eos dicas magis quàm iocari. habent tamen & hi aliquando auditores sui studiosos. Quo circa Horatius propter tempora (ut arbitror) & aulam illam Augusti, ridet quædam apud Plautum, quæ frigida tunc haberentur forsan et ruptatilia. Sed nos dum uitia, defectusq; hac in parte diligentius exquirimus, nimij fortasse sumus. Quo circa qualis hic ipse habitus sit, quales qui eo sint præditi, hactenus explicatum sit. Hinc ad diuersum, & huic contrarium uitium, quod de excessu profluit, transeamus.

De altero extremo, hoc est Scurrilitate.

Scurrilitatem eam maiores nostri (ut dictum est) uocauere, & qui ita sit affectus, scurram, Atq; hic quidem nequaquam accusandus uideatur, quia delectare dictis suis ac iocis consessores studeat, et tanquam recreare à curis ac solicitudinibus, uerum ex eo quod nec modum in ijs retinet, nec mensuram, dumq; iocari queat, ac risum mouere, hinc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

honestatis modestiæq; digreditur è uia, illinc uellicat astantes, ac molestia afficit, et pturbat potius quàm delectet, aut recreet, ut finis eius nequaquam sit refocillare facetijs, ac iucundis dictis, sed quouis modo risum mouere, dumq; delectet, parum omnino curat alios lacessere ac suggillare. Itaq; facetudinis è curriculo digressus, ac decori ipsius delectusq;, de quo paulo est ante dictum oblitus delabitur ad oscenitatem, dicacitatem, spurcitiam. Siquidē scurrarum ipsorum non una est species, de quibus sigillatim ordineq; dicemus suo. Cum enim ipsi à iocandi, ac dicendi excessu rapiantur, huic uni tantum student, & alij quidem relicta prorsus mediocritate, decoriq; ipsius, ac temporis, lociq; & item personæ immemores id tantum quærunt, ut & uideantur, & iudicentur faceti, in quo (ut dixi) nihil omnino pensi habentes, uanitate quadam ducti nomen uix ipsi suum, ac certum habent, Alij q uideri uelint tum oblectare, tum etiam uellicare, ac mordicus petere, siue ultioni studentes, siue ut maledicant, molestiamq; ingenerent, cum natura sint ab ipsa incōmodantes, siue ut inde timeantur, lucrumq; ex eo referant, & hi quidem Dicaces, uitiumq; ipsum Dicacitas, Alij uero q nequaquā molesti uideri, aut mordaces uelint, nec quo oblectent per se, uerum dum placent, fructum ut inde aliquem referant, hiq; Arrisores appellari fortasse possunt, cum uultu quàm uerbis ut placeant magis dent operam, uitium autem ipsum Arrisio. Alij contra, his ut displiceant, illis ut placeant, alijs ut gratificentur, alios ut derideant, summo contendunt studio, hiq; Derisores, & habitus ipse Derisio iure suo uocabitur. Sunt quibus curæ sit Oscenitas, hoc est dicta parum modesta. eaque nec uerecunda, nec proba, quæque impudentiam præ se ferant, & à modestis auditoribus non sine rubore audiantur, oculorumq; demissione, cū uerba ipsa sint oscena, ac res ipsæ sæpenumero osceniores. Quod uitium ab Oscis idest antiquissimis Cāpaniæ populis manasse uolunt, unde hodie quoq; uindemiarum temporibus hoc ipsum uitium, ipsaq; oscenitas regnare apud Campanos uidetur. Quosdam non tantum oscena, uerū etiam spurca capiunt, estq; eorū studiū spurcari, hoc est impuris & iocis & dictis diffluere, ut non iucunditas eos moueat, sed turpitudo potius ipsa tum rerum, tum uerborum intemperata ac deformis explicatio. ipsi Spurci uocati, uitiumq; ipsum Spurcitia. His accedunt maligni quidam, naturaq; etiam ab ipsa ad maledicendum procliues, ad detrahendūq; habitu atq; exercitatione confirmati, quorum dicta non pungant modo, uerum & urant, & pustulas inducant, atq; carcinomata, nec careant aut ueneno, aut aperta petulan-

tia, morsibusq́; uiperinis. Videbuntur autem hi ipsi duplici fortasse appellatione usurpandi, alteriq́; Petulantes, alteri uero Ampullosi, ut Petulantes magis declinent ad oscœnitatem, atq; intemperantiam, Ampullosi ad maledicentiam, ac detractionem, quorū dicta uetusti Ampullas nominarunt. Erit autem alterius habitus Petulantia. alterius nomen Ampullositas, utrunq; à natura ipsa rei ductum. Hæc autem ferè scurrarum uidentur esse genera, quorum deformatissimi quidem sunt qui apud principum mensas, inq́; dominantium aulis uersantur, non modo rei familiaris ampliandæ gratia, quod tolerabilius quidem uideatur, uerum ut uentri satisfaciant atq; ebrietati, hiq́; facile quidem in omnem turpitudinem dilabantur gulæ ac uentris studio, Græco nomine nunc Parasiti uocati, nunc Sycophantæ, uitiumq́; ipsum Parasitatio, ac Sycophantia.

Longius distare à medio Agrestem, quàm Scurram.

Abest autem Agrestis à mediocritate, multo quidem quàm Scurra longius, quod huic modus tantum deest, ac mensura, illa quidem quæ mediocritatem gignit, quam ubi sectari uoluerint, atque ad illam regredi, facile ipse quidem facetus erit. At agrestis ex omni profecto parte adeo deficiens est, ut nullo pacto accedere ad mediocritatem queat, aut illam assequi, quippe cui omnia simul desint. Inter hæc igitur uitia uirtus ipsa, de qua loquimur, sic constituta est, ut alterum illum qui agrestis dicitur, ab se repellat tanquam fugientem à medio, quiq́; reuocari ad illud aut nullo modo possit, aut sit omnino difficillimum, alterum uero ut scurram, oscœnum, spurcum ad se se reuocet, perinde ut lōgius à signis digressum, ipsaq́; ab mediocritate, quam circa uirtutem quidem omnem uersari moralem, uel mediocritatem ipsam potius uirtutem esse satis inter omnes constat, qui recte quidem philosophati sunt.

De Facetis.

Est igitur Faceti hominis proprium in dictis, factisq́;, in serijs ac iocis, in dicendo atq; audiendo quæ ad recreationem spectent, animorumq́; relaxationē, in conuictibus, consessionibusq́;, atq; in congressibus, ipsisq́; in circulis, atq; hominū coronis, collocutionibusq́; mediocritatem sequi, è qua id assequitur, ut facetus ipse iure suo et sit et habeatur, eoq; sese

uestiat habitu, quam Facetudinem uocari diximus, quo de habitu ipse sibi nomen desumat, ut qui sub Cæsare siue eques, siue pedes militarit, miles dictus est Cæsarianus, qui sub Pompeio Pompeianus, aut sub Mario, Sylla'ue, siue Marianus, siue Syllanus. Habitus eni ipse ipsaq; insignia militem quidem ostendunt, cuius uidelicet sit factionis, in agendo uero actiones ipsæ ciuilem atq; urbanum hominem, Nam & ioculatio, & dictorum familiaris iucundaq; inuicem usurpatio actiones quidem sunt, moresq; et ipsæ nostros determinant, ut à facetis dictis, iocisq; suauioribus dicamur faceti, à scurrilibus scurræ, ab agrestibus agrestes, perinde ut à nimio pecuniæ studio, atq; habendi cupiditate auari, ab usu mediocri, & recto liberales, ab diffluentia uero, ac dissipatione diffluentes, atq; effusi. Facetorum igitur hominum ea est mediocritas, ut delectũ, de quo diximus, cum primis seruent. Seruabunt autem illum, si personæ propriæ, auditorumq;, loci item, ac temporis dignitatem retinuerint, ut neque in dicendo, iocandoq; procaces fuerint, petulantes, immodici, intempestiui, osceni, spurci, ampullosi, neq; in audiendo aut detestabuntur iucunde ac concinne dicta, aut aures auertent à lepide atq; urbane pronunciatis, Vtq; dum mediocritatem assequi ipsam nequeunt, ne rusticentur, ne'ue efficiãtur insulsi, rancidi, hircosi, quorum etiam dicta culinam oleant.

De dictorum, iocorumq; diuersitate.

Ipsa autem dicta ac ioci quæ ad relaxationẽ pertinent (ut generaliter de ijs loquamur) nequaquam uniusmodi quidem sunt, licet ad refocillationem curarum spectent ac requietem. Siquidem alia sponte sua, atq; ex tempore profluunt, alia tanquam prouocata, atq; excita extrinsecus in responsionibus sunt posita. ut cum Gn. Pompeius salse, aculeateq; (sicuti ante diximus) interrogauit, Vbi gener est tuus Cicero? non minus argute, ac morsiculate ab illo responsum est, Vbi & socer est Pompei tuus. Eiusdem est generis responsum ab homine reddittum uiatore nec agreste, nec illepidum, salsum tamen, Cum enim offenso pede ad lapidem crus fregisset, imploraretq; opem à prætereuntibus, respondissetq; ex illis maior natu quispiam, deus tibi ipse & opem et suppetias ferat, Tũ ille subdidit. Nec dei, nec cœlitum cuiuspiam è numero auxilium peto, hominis tantum hac prætereuntis peto. Vtriusq; autem generis diuersæ admodum sunt species, quippe cum dicta ipsa alia sub increpationis speciem risum moueant, quale

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

ueant, quale Plautinum illud, Iste quidem gradus subcretus est cribro pollinario. Itemq; Vicisti cochleam tarditudine, Alia quae è difficultate peragendae rei, ac frustratione deliniant auditorem, quale illud, Himbrem in cribrum geras. Aut quae ex annominatione. ut, Ecquid is homo scitus est? plebiscitū non aeque est scitum. et, Hic equus non in arcem, uerum in arcam faciet impetum. Paulus Marchesius Neapolitanus, clari nominis Iurisconsultus cum audiret notum sibi hominem, quiq; breui patrimonium omne dissipasset, ad diuortiū ab uxore cōpelli, quod is (ut erat rei uenereae inhabilis) post aliquot annos matrimonium non consumasset, Mirum inquit, cur matrimonium non consumarit, qui patrimonium tam cito consumpserit. Sunt quae ab probrositate pariant iucunditatem, quale hoc, Noctu in uigiliam quando ibat miles, tum tu ibas simul, conueniebat ne in uaginā tuam machera militis? Aut à cauillatione. ut, Cistella hic mihi adolescens euolauit. In cauea latam oportuit. Aut ab illusione, ut cum ille dixisset, Vox ad auris aduolauit, tum alter, Nae ego infelix fui, qui non alas interuelli. Volucrem uocem gestito. Interdum ex perplexitate uerborum. ut, Non ex uxore natam uxoris filiam. Alibi ex retorsione maledicti. ut, Ve tibi. hoc testamento seruitus legat tibi. & retorsit maledictum, & testatorum usus est similitudine ac uerbis. et, Eos asinos praedicas uetulos, claudos, quibus subtritae ad foemina iam erant ungulae. ipsos qui tibi subuectabant rure uirgas ulmeas. Nonnunquam ex uerborum nouitate. ut, Quid istae quae uesti quotannis nomina inueniunt noua. tunicam rallam, tunicam spissam, linteolum caesicium, indusitam, patagiatam, calthulam, aut croculam supparum, aut subminiam ricam, basilicum, aut exoticum cunatile, aut plumatile, cerinum aut gerrinum, gerrae maximae. cani quoq; ademptum est nomen. uocant Laconicum. Iucundissima sanè tum effictio nominum, tū innouatio muliebrium uestimentorum, ex ore praesertim serui subdoli, ac ueteratoris. Aliquando ex cautione. ut, Caue sis cum filia mea copulari hanc, diuertunt mores uirginis longe à lupa, Aut ex contēptu, atq; aspernatione. ut, Haec negat tuam esse matrem. ne fuat, si nō uult, equidem hac inuita tamen ero matris filia.

De locis unde ducuntur dicta, ac facetiae.

Habent igitur ridicularia, quaeq; Dicta uocantur, ac Facetiae locos suos, unde deducantur, quemadmodum & argumenta apud Dialecticos, in quibus ostendendis si aliquantum uersabimur (nam ut omnia colli-

gamus esset profecto laboris magis affectati, quàm necessarij (uidebitur fortasse non omnino alienum, praesertim cum à maioribus nostris pars haec non fuerit omnino neglecta. Puer Florentinus et argutus & perurbanus adductus ante sacerdotem Cardinalem iocandi gratia, multa cum facete admodum, nec minus etiam scite dixisset, sacerdosq; ipse ad amicum qui astabat conuersus susurrasset, huiusmodi pueros consuesse ubi ad aetatem peruenissent robustiorem, ingenio subcrassescere. Nae inquit o' bone Cardinalis puerulum te oportuit scitum fuisse admodum. Dictum itaq; in se puer in sacerdotem retorsit, magna cum auditorum hilaritate & risu. Est apud Plautum dictum & salsum, & bene argutum. Prodigum te fuisse oportet in adolescentia, quia senecta aetate mendicas malum. Locus hic ipse quidem in ipsa rerum natura constitutus est. Siquidem initio qui sunt prodigi, necesse est eos effusa prodigenter pecunia, tandem egere. Antonius Panhormita suauis admodum uir interrogatus ad rem uxoriam iucunde concorditerq; agendam, quibus nam maxime opus esse duceret? sumpto argumento à frequentia molestiarum, ac magnitudine, quae in uita contingerent coniugali, duobus tantum opus esse respondit, uir ut aurium surditate teneretur, uxor uero ut oculis esset capta. ne altera uidelicet inspiceret quae à marito intemperanter fierent plurima, alter ne audiret obgannientem assiduo domi uxorem. Nicolaus Porcinarius praetor admodum seuerus tris cum torsisset eadem de causa reos, adductusq; esset quartus ad funem, interrogauit, quo is esset nomine, respondit illico reus, sibi nomen esse Sextodecimo. Demiratus Nicolaus raritatem cum esset nominis, subdidit ille, A' re ipsa, reiq; ipsius euentu nomen mihi hoc obtingit praetor, nam cum tres illi quaternatim, hoc est duodecies funiculo ante me contorti sint, nimirũ sextadecima mihi tortura sortito obuenit. Quo qdẽ dicto delectatus ille, à supplicio temperauit. Et facete & extemporaliter sumptus est iocandi locus ab enumeratione torturarum, quae posset & animum mouere, & iram temperare. Puella & modesta, & catula cum ab muliere quadam iracunda atq; annosa non solum amaris, uerum etiam impudentibus incesseretur dictis, Quando inquit (ut uideo) abundas annis mulier, pudorisq; egena es admodum, te hortor ut huiusce sumas aliquid alicũde mutuum. Locus sumptus à consuetudine eorum, qui cum pecuniae egeant, illam sumunt mutuã. Homuntio & dicaculus ipse quidem, & coronis assuetus, ingressus domum conspicatur uxorem amatori implexam, cuius ex humeris nudata cruscula, pedes autem calceolati dependerent. Tum ille O' mea in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

quit uxorcula, ut benefacis, ut rei familiari utiliter consulis, hac enim ratione toto anno ne par quidem calceolorũ ipsa conteres, nulliq; rei futura est tibi necessaria sutoris opera. Et huius quidem ioci sedes in utilitate collocata est. Consentinus ciuis callidus admodum, ac uersutus questus est apud equitum præfectum, surreptam sibi noctu fuisse equam, quam clàm quidem præfectus ipse surripi iussisset. Respõsum est illi à præfecto, atq; imperatum, ut in ea conquirenda nihil omitteretur diligentiæ & operæ. cæterum quo illa clam extra oppidum incognita aliò traduceretur, & freno instrui, & phaleris ornari splendidioribus eam iussit. quæ cum paulum modo extra portam processisset, cœnosumq; incidisset in locum, corruit, resupinato corpore, cognitaq; est à domino, qui illic forte obseruabat. Is itaq; comparatis statim subligaculis, quas (ni fallor) hodie bracas uocant, statim ad præfectũ rediens, Ego inquit heri & precatoris personam apud te, & supplicis gessi, hodie uero & adiutor aduenio, & consiliarius. Ecca tibi subligacula, quibus uti posthac tuto poteris ad equas à furtis uindicandas, sexumq; obtegendum. Dicti huius sedem constitutam esse in instrumento & ornatu parum idoneo quis non uidet, prætoriaq; in turpitudine? Ludouicus Galliæ Rex Caroli eius pater, qui paucis ante annis regnũ Neapolitanum armis occupauit, filiam collocauerat Aureliensi Ludouico. Ea cum deformis esset, ac parum uenusta, atq; patre coràm forma eius à uiro præter modum commendaretur, sensit socer inesse generi uerbis spicula, quæ quo retunderet, ab obliquo gladij aciem obiecit, Et hoc inquit laudibus istis adijce, uxorem tuam pudicissimæ esse matris filiam. Erat enim constans opinio, Aureliensis matrem parũ pudice se se habuisse, quippe quæ priore uiro mortuo, familiari eius nupsisset, qui cum uiuo illo se se immiscuerat. Meis è tribulibus quispiam abunde comis, cum hospes uociferantem diutius uxorem eius, rixantemq; cum ancillis parum æque ferret, conuersus ipse ad hospitem, Ecqua inquit amice impatientia est tua? duos & triginta annos huius clamores diesq; ac noctes æquissime ipse perfero, tu uero ne dieculæ quidẽ sextantem ferre eam potes? quo dicto et hospitem leniјt, & uxorem ab ira adrisum conuertit. Quæ iocandi occasio ab incusatiõe sumpta ẽ, atq; ab exẽplo. Diuerterat aliqñ familiaris quidã meus peregre iter faciẽs ad meritoriã. apposita est ei cœna oĩ è parte holitoria, uinũ item dilutissimum, omnia denum administrata parcissime. postquam autem cœnauit, iussit uocari ad se medicum ad mercedem capiendam. igitur caupo cum respondisset, Ecquid (malum) in uiculo maxime agresti medicum requiris? Ibi ille, Num nec' bone, te te

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

ipsum ignoras? quo sit igitur merces operæ suæ par, medici pretium accipe, non cauponis, quando ut ægrotum me pauisti in cœnula. Ab irrisione & contemptu deductum est dictum. Eiusdem est generis quod subijcio. Homo Hispanus uasto admodum, nedum procero corpore, prætereuntem nanulum irridebat, conuersus itaq; ad eum nanulus percontatur, quo ipse esset nomine. Cum respondisset, Rodoricillo sibi nomen parentes fecisse, Tum ore quàm maxime prōpto nanulus, Atqui inquit parentes istos tuos maxime omnium mendicos fuisse oportet, qui in tanta nominum copia, in te appellitando tanta inopia laborauerint. Subdiderim & aliud non iniucundum, ex eodem fonte. Diuerterat ad meritoriam Pyrrhiniculus Vasco, atq; apposita mensa anaticulum uersabat in lancibus, perbelle unctum, atq; halliatum. ingreditur repente ad illum uiator Hispanus, iniectisq; in anaticulum oculis, potes inquit o' amice aduenientem comiter amicum accipere. Ibi tum Pyrrhiniculus quo nomine ipse esset, exquirit. Audenter ille, ac iactabundus, Alopantius inquit Ausimarchides Hiberoneus Alorchides. Papè tum Pyrrhiniculus, quatuor ne auicula hæc heroibus, et quidem Hispanis? absit iniuria. ea Pyrrhiniculo satis est uni. minutos enim decent minuta. Idem hic, de quo dixi, familiaris aliquãdo peregre proficiscēs ī cubile incidit, ab cimicibus simul, plurimisq; à pulice insessum. Itaq; ubi paulum modo quieuisset, excitatus ab illorum aculeatissimis demorsiunculis, euocato caupone petijt falcem sibi ab eo afferri. Cum ille quam ad rem opus ea esset, percontaretur. qua inquit excidam senticetum, quod mihi nocte hac excidendum locasti. Sētes, & spinas ad cimices transtulit ac publices, cubile autem ad senticetum. Alphōsus Hispaniæ citerioris, itemq; Neapolitanorum Rex uenationi cum esset admodum deditus, percontareturq; Antonium Panhormitam sciscitabundus, qui Neapoli essent nobiles uiri uenandi studiosi, si qui item scriptores de natura canum aliquid prodidissent. Næ tu inquit Rex ad latus habes rerum harum omnium prudentissimum uirum, ne aliunde quærites, quippe qui annos supra quadraginta cum hoc genere animalium sit ita conuersatus, ut noctis quoq; ipsas cum canicula cubitauerit. hic tibi & canum naturas describet, & illorum instituendorum artes. Erat autem is eques Neapolitanus, quē honoris gratia ne nominauerim. Cumq; his dictis surrisisset, Antonius indicauit sub caniculæ nomine uxorem illius significari, mulierum omnium clamosissimam, pariter ac rabiosissimam. Quod dictū & Alphonsum, & qui circùm stabant omnes maximum in risum, extēporalitate ipsa prouocauit, ut illic per iocum ac festiuitatem, enar-

rata fuerit historia, coniugalis siue uitæ, siue captiuitatis. Obuersabatur ante oculos Ludouico Pontano, sui temporis Iurisconsultorũ præstantissimo litigator mirifice importunus, cui & nasus esset simior, & barba admodun promissa, & hispida. Cum hic igitur Ludouicum salutasset, ac de more percontatus esset, ut ualeret ipse, ac familia? ut salui essent, quos amaret domestici? canes illi duos uenaticos, egregie etiam phaleratos, ac copulatim iunctos dono dedit. Ad ea Ludouicus, & recte ualere suos omnes respondit, & gratias egit de canibus, ac statim ore quàm maxime renidenti, Tu uero inquit mi hirquicule, ut pacate, ut salubriter tuo cum grege? qui lupis illum, abductis canibus, incustoditum reliqueris. Vides quàm belle, quàm urbane in barbam ac nares iocatus sit, atq; in gregem destitutum. Federicus Rex Neapolitanorum usus est magistro epistolarum, utq; hodie dicunt, Secretario Vitho Pisanello. Is erat capillo crispo, qualis Aethiopibus esse solet. Forte inter Federicum & Prosperum Columnam exercitus eius ducem sermo inciderat de hominum applicationibus, naturæq; ipsius signis quibusdam, eorumq; obseruatione. Cumq; in referendis illis Federicus dixisset, fieri uix posse, cui crispus erat capillus, quin idem aut musicus esset, aut deprauata ac parum constanti mente, Tum Prosper, per Christum inquit o' Rex, Vithulus hic quidem tuus haudquaquam musicus est. Argute admodũ, atq; aculeate. nanq; ex aduersatione sequebatur, laborare illum mentis infirmitate, ac peruersitate animi. Valentinum scortillum effictim cum amaretur ab adolescente parum pecunioso, peteretq; ille ab ea noctem, præsensq; deesset pecunia, ac noctis pretium, de quo fidei suæ tamen ut staret rogabat in triduum persoluendo. Tum ea nudato femore, an tibi inquit mercimonium hoc uideatur fidei tantum accredendum? Ibi adolescens, nudato è uagina sua capulo, confestim subdidit, Num nam mercatori huic fides adhibenda non ẽ sua? Ioci huius sedes in translatione collocata est a` mercatoribus sumpta, innititurq; consimulitudini. Rodoricus Carrasius (ut sunt pleriq; Valentini ciues tum senes, tum iuuenes amoribus dediti ac delitijs) licet octogenarius iam, exercebat se se ad tibiam. præteriens ante eius fores Rebolleta, homo cum primis suauis ac facetus, Quis inquit o' pueri hic ad choreas instituitur? Cum respondissent, Rodoricum dare operam choralistho. Næ inquit Rodoricus nuntium ab orco accepit, ludos apud manes apparari, ac festos dies. Dicendi ac ridendi argumentum omne ab annositate ductum. Quibus igitur è locis dicta ipsa deducantur, quibusq; in sedibus collocata sint, ex ijs

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

quæ dicta sunt, facile est intelligere. Perinde autem ut natura ipsa
terræ agrorumq́;, diuersitatem ingenerat succi ac saporum, sic loco
rum quoq; positura nunc dicteriorum acumen gignit, nunc salsitatem
aut leporem, alias autem alius atq; alius tum iucunditatis condimen
tum, tum iocandi uoluptatem ac delitias, neq; unius quidem aut
generis, aut modi. Iam dudum (inquit ille apud Plautum) sputo
sanguinem. Refertur ei statim à collocutore. Resinam ex melle Ae
gyptiam uorato. Item alibi, Dic mihi, solent ne tibi oculi unquã
duri fieri? Quid? tu locustam esse censes homo ignauissime? Quid
his ridiculosius? Quid illo autem lepidius? Is odos demissis pedibus
in cœlum uolat. Eum in odorem cœnat Iupiter quotidie. Odor de-
missis pedibus? peccaui insciens, quia demissis naribus uolui dicere.
Quid hoc quàm est populare, ac simplex. Hæ oues uolunt uos.
prodigium hoc quidem est, humana cum nos uoce appellant oues.
Contra quid illo argutius? Quin fles? Pumiceos oculos habes. Et ali
bi, Genus nostrum semper siccoculum fuit. Non'ne & illud suauis-
simum? Hodie' me in ludum recepi literarium. ternas scio iam.
Quid ternas? Amo. Et illa quoq; cum primis ad risum alliciunt.
Quisquis homo huc uenerit, pugnos edat. Apage non placet
me hoc noctis esse, cœnaui modo. Et, Gestiunt pugni mihi. Si in
me exerciturus, quæso in parietem ut primum domes. Item Amphi-
tryo redire ad naues melius est nos. qua gratia? quia domi nemo
daturus est prandium aduenientibus. Qui tibi nunc istud in mentem
uenit? Quia enim sero aduenimus. Qui? quod Alcmenam ante oculos
stare saturam intelligo. Itaq; pro natura locorum unde ducuntur, di-
cteria ipsa qualitatem sortiuntur, ac saporem. Ipsæ autem sedes con-
stitutæ sunt tum in rebus, tum in uerbis. In uerbis, quale hoc, Vt ualẽ
tula est, penè me exposuit cubito. Cubitum ergo ire uult. Et, Num me-
dicus quæso es? Imo ædepol una litera plusquam medicus. Et, Adue
nisti audaciæ columen consutis dolis. Imo consutis tunicis aduenio, non
dolis. In rebus, ut, Si neq; hic, neq; Acheronti sum, ubi sum. nusquam
gentium? Item, Ait se obligasse crus fractum Aesculapio, Apollini
autem brachium. Nunc cogito utrum me dicam ducere medicum, an fa
brum? Et, Non placet mihi cœna quæ bilem mouet. Quid quod loci
quidam constant ipsi quidem è rebus ac uerbis unà immistis. Quale
est hoc, Credo alium in aliam belluam hominem uortier. Ille in colũ
bam credo leno uortitur, nam in columbari collũ haud multo post erit.
Pro locis igitur, proq́; rebus, ac uerbis dicta ipsa succulenta sunt. hinc
alia (ut dictum est) salem habent, alia leporem, alia aut mordicant,

aut uellicant, quædam uero titillant. alia prima fronte risum mouent, alia diutius uersata relinquunt in animo sedationem quasi quandam. Sunt quæ ruborem afferant, quæ contra animum erigant, aut moneant, aut dehortentur. De quibus singulis uelle minutatim disserere, licet superuacaneum uideatur, cum eorum admonuisse satis quidem uideri possit, Tamen si aliquantum etiam in ijs uersabimur, nec tibi quidem, nec si qui forte alij rerum harum lectores futuri sunt, ingratum fore arbitramur. Illud tamen satis liquet, in uerborum concinnitate ac ui plurimum quidem repositum esse siue ad delectandum, molestiasq; lepore tantum ipso sedandas, siue ad uulnerandũ, saleq; illinẽdas plagas, siue ad retorquenda iacula, relinquendam'ue suspitionem absconditi risus ac ioci, notæ'ue pudendæ tũ cicatrices inurendas, tũ mentis ipsius clàm quidẽ cruciandæ acerrimos morsus, torturasq; grauissimas.

De Valerij Martialis Poëtæ dictis.

Valerius Martialis artificiosissimus epigrammatum scriptor ita in ijs quidem iocatus est, ut frequentius carpat, quàm delectet, tametsi è de morsione ipsa delectatio quoq; pariter. Adhæc dictis eius partim occultissima quædam insunt spicula, partim uerba quæ non solum à faceto sint aliena, uerum aut obscœna ipsa admodum, scurriliaq;, aut maxime ampullosa & acida, quod quidem Hispanicum est, Nam et si Hispani cum primis sunt facetiarum studiosi, tamen si populares respexeris ac plebeios gentis eius homines, inuenies eorum iocos non tam propendere in lusum, ac delicias, quàm in submorsiones, magisq; spectare in inuectiuas, & subsannationes, quàm in risum, uoluptatemq; è iucunditate conceptam, quæ in facetis uiris tenerrima quidẽ est. Sũt tamen dicta eius in uniuersum arguta, subtiliterq; conquisita. abstrusæ sententiæ, eædemq; raræ, salsæ, aculeatæ. inuentio uero maxime acuta. uerba autem præcipue accommodata, quæq; non prima tantum facie, atq; in ipso explicatu lectorem alliciant, atq; auditorem, uerum quæ in eius animo relinquant tacitam quandam quasi subtitillationem. Nihilo tamen minus in ijs non pauca quidem animaduertas, quæ digna prorsus sint facetis, ac temperatis ciuibus, retineantq; decorum illud, quod uirtutis huius, de qua præcipimus, maxime est proprium, Quale illud quod & iucundum simul, & salsum est, risumq; uenuste pariter atq; honeste mouet, ac uel in ore etiam matronæ non dedecet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Vnguentum fateor bonum dedisti
conuiuis here, sed nihil scidisti.
Res salsa est bene olere, & esurire.
Qui non cœnat, & ungitur Fabulle,
Hic uere mihi mortuus uidetur.

Est & illud quoq; eiusdem generis in Cæcilianum.

Quicquid ponitur, hinc & inde uerris,
Mammas suminis, imbricemq; porci,
Communemq; duobus attagenam,
Mullum dimidium, lupumq; totum,
Murenæq; latus, femurq; pulli,
Stillantemq; alica sua palumbum.
Hæc cum condita sunt madente mappa,
Traduntur puero domum ferenda.
Nos accumbimus otiosa turba.
Vllus si pudor est, repone cœnam.
Cras te Cæciliane non uocaui.

Itemq; & aliud undiq; quidem & suaue, & bellum.

Quod fronte Selium nubila uides Rufe,
Quod ambulator porticum terit serus,
Lugubre quiddam quod tacet piger uultus,
Quod penè terram tangit indecens nasus,
Et dextra pectus pulsat, & comam uellit,
Non ille amici fata luget, aut fratris,
Vterq; natus uiuit, & precor uiuat,
Salua est & uxor, sarcinæq;, seruiq;,
Nihil colonus, uillicusq; decoxit,
Mœroris igitur causa quæ est? domi cœnat.

Et hoc quoq; quod subdam licet admodum mordax, plenum tamen est uenustatis ac leporis, quippe quod siue lectum, siue auditum mirifice delectat, exilaratq; tum legentem, tum etiam qui audit.

Garris in aurem semper omnibus Cinna,
Garris & illud teste quod licet turba,
Rides in aurem, quereris, arguis, ploras.
Cantas in aurem, iudicas, taces, clamas.
Adeo ne penitus sedit hic tibi morbus,
Vt sæpe in aurem Cinna Cæsarem laudes?

Summe autem urbanum hoc, & lepidum.

Spectabat modo solus inter omnes,

Nigris munus Horatius lacernis,
Cum plebs, & minor ordo, maximusq;
Sancto cum duce candidus sederet.
Toto nix cecidit repente coelo.
Albis spectat Horatius lacernis.

Profluunt autem hæc dictorum genera fonte ex eo, qui nõ una quidem, & tenui manat scatebra, uerum uberiore quæ decurrat, ac præterlabatur riuo, nec paucis dictum ipsum constat uerbis, uerum compluribus. At illud & breue, & mordax, et perquam salsum, obscœnum tamen, nec conuentu honestorum uirorum dignum.

Os & labra tibi linguit Manuela catellus,
Non miror, merdas si libet esse cani.

Quod dictum non tam res ipsæ, quàm uerba scurrile efficiunt atque degenerosum.

Est & illud eiusdem generis, minus tamen obscœnum.

Quod fellas, & aquam potas, nil Lesbia peccas.
Qua tibi parte opus est Lesbia sumis aquam.

At illud neq; obscœnum, neq; honesta hominum confessione indignum.

Formosam faciem nigro medicamine uelas,
Sed non formoso corpore lædis aquas.
Ipsam crede deam uerbis tibi dicere nostris,
Aut aperi faciem, uel tunicata laua.

Sunt apud eundem Poëtam dicta et quidem non pauca, quibus sub uelo abscondita insint spicula, eaq; peracuta. Quale hoc,

De nullo quereris, nulli maledicis Apici,
Rumor ait linguæ te tamen esse malæ. Itemq;,
Versiculos in me narratur scribere Cinna,
Non scribit cuius carmina nemo legit.

In hoc uero manifesta apparet, se seq; ostentat mordacitas.

Credi uirgine castior pudica,
Et frontis teneræ cupis uideri,
Cum sis improbior Massiliane,
Quam qui compositos metro Tibulli
In Stellæ recitat domo libellos, Et in hoc item,
Nulli Thaï negas, sed si te non pudet istud,
Hoc saltem pudeat Thai negare nihil.

Illa uero uideri possunt, fortasse etiam iure suo frigida.

Omnis quas habuit Fabiane Liguoris amicas
Extulit. uxori fiat amica meæ. Item,

M illia misisti mihi sex, bissena petenti,
Vt bissena feram, bis duodena petam.

A t hoc cum primis ridiculum, tametsi minime uacuum est obscœnitate.

I nfantem secum semper tua Bassa Fabulle
Collocat, & lusus, deliciasq; uocat,
E t quod mireris magis, infantaria non est.
Ergo quid in causa est? pædere Bassa solet.

I llud uero prima fronte quanquam est perfamiliare ac facetum, latet in eo tamen etiam maledicentia, accusatioq; impotentiæ.

H ospes eras nostri semper Matho Tiburtini.
Hoc emis. imposui. rus tibi uendo tuum.

E iusmodi sunt igitur Martialis dicta, ut pleraque multum habeant salis, nec minus fellis, atque ampullosi, proq; loco & iocentur, & delectent, interdum ruborem inducant, magis quàm risum, alia uero quæ non pruritum tantum excitant, aut titillatum, uerum etiam petulantiam præ se ferant, lususq; parum omnino modestos. Persæpe autem uerecundari ita nescit, ut uel aperte scurretur, nec solũ inuidere sicophantis uideatur ac parasitis, uerum etiam mimis. Adeo autem cuncta hæc complexus est genera, estq; in ijs ita frequẽs, et multus, ut alijs in eiusmodi iocis ludẽdi præripuisse uideri uelit materiã. A` nobis autem cum mediocritas parte in hac quæratur, defugianturq; extrema, alia dictorum tum genera quærenda sunt, tum species, quæ facetorum sint omnino propria. Vtq; Valerij huius dicta, parte quidem non exigua institutioni huic nostræ parum consentiunt, Sic & Marci Ciceronis quædã ẽt explodenda, quippe quæ Oratori magis conueniant ad uictoriam causæ comparandam, quàm ad eam animorum relaxationem, quæ à nobis cum honestate ac dignitate quæritur, cuiusq; insita est hominibus à natura appetitio. Itaq; quid & quomodo Cicero de ijs sentiat à nobis prætereundum non est.

Duo esse secundum Ciceronem facetiarum genera.

L egitur autem apud eum duo esse genera facetiarum, alterum æquabiliter in omni sermone fusum, alterum peracutum, et breue, illamq; Cauillationem à ueteribus appellatam, alteram uero hanc Dicacitatem, utranque tamen leuem rem esse, quando leue prorsus sit risum mouere. Nihilo tamen minus in causis multum persæpe lepore ac facetijs Antonio authore profici. In neutra uero artem ipsam quippiam habere loci, quando in illo genere perpetuæ festiuitatis ars non

desideratur, naturam enim ipsam fingere homines, & creare imitatores, & narratores facetos, & uultu adiuuante, & uoce, & ipso genere sermonis. In altero uero nihil prorsus artem habere quod praestet, Cum ante illud facete dictum emissum hærere deberet, quàm cogitari potuisse uideatur, sitq; in celeritate positum, ac dicto.

Circa dicta, facetiasq; inueniendas artem plurimum ualere.

His igitur in hunc tenorē inter disserendū explicatis, res ipsa nos hortatur, & ostendere artem in dictis quoq; ac facetijs multum habere loci, & exercitationem studiumq; plurimum in his ualere. Primum enim quod in omni actiōe ac uirtute exigitur, id quoq; inter iocandū, utendisq; facetijs seruandum esse, uti delectus habeatur rerum, locorum, personarum, auditorum, temporum, fortunæ item, atq; euentuum, hæc enim ad retinendam atque assequendam mediocritatem cum primis exiguntur. Ipsa uero mediocritas non uirtutes solum constituit, quæ morales dicuntur, uerum etiam eloquentiam, quæq; Græce est Rhetorica, habuitq; tam multos ac maximos authores, et Latine & Græce. Igitur si elocutio quæ constat è uerbis, atque oratione, in præcepta redacta est, habeturq; de ea ratio, & facetudinis quoq; ratio habenda est, tradiq; de ea præcepta possunt, qua enim in re uersatur ratio, in ea quoq; & institutio locum habet. Cum & Oratores ipsi dicant, & lusus ioci q; facetorum uocentur etiam à dicendo dicta. Cumq; eloquenter etiam dicendi siue peritia, siue ars, siue doctrina usu comparetur, obseruationeq;, multaq; et in litibus controuersiisq;, & in senatu, popularibusq; concionibus exercitatione, eaq; maxime frequēti ac meditata. Quo fit, ut facete quoq; dicēdi regula sit aliqua, quēadmodū & bene & maledicendi, hoc est laudandi, & uituperandi. Non'ne autem si dicta ipsa pleraq; sunt in celeritate posita, & ante quidem emittuntur, quàm cogitari potuisse uideantur, non'ne in quam contingit & hoc quoq; in orandi exercitatione ac peritia? Principia enim hæc ipsa & loquendi Oratorie, & dicendi facete, ac tum ridendi, & hilarescendi, tum dolendi ac lacrimandi in natura posita sunt, ab eaq; proficiscuntur, quibus postea ratio ipsa modum quendam, ac certum eum quidem adhibet, ut quod de amore Ouidius inquit,

Et que nunc ratio est, impetus ante fuit.

Etiam ad hæc ipsa trasferri recte possit. Nam & leges modum sta=

tuere funeribus, et ludis simul, ac conuiuijs, & conclamandis quidem funeribus præficæ præponi consueuere, illis uero tum ludorum rationem qui haberent, tum qui essent conuiuendi periti. Quin conuicia, obiurgia, contentionesq; immoderatæ, quædam mulctis, quædam supplicijs coercentur, famosis quoq; de libellis leges sunt editæ, ac plebei scita. Igitur et in facetudine utenda, dictisq; temperandis modus quoq; si reptus est, an id profecto mirũ? an & de dicterijs, ridicularijsq;, ac iocis præcepta tradi nullo modo poterunt? neq; ulla erit eorum tradẽdorũ siue ars, siue doctrina, quæ mediocritatem et doceat, & ostendat, qua ea sit uia & assequenda, & retinenda? ut si principia sunt naturæ, modus tamen ac mensura ratione temperetur, atq; institutione. Nã & pedum incessus ciuili quidẽ homine dignus regulam suam habet, est & sua quoq; gestus temperatio, ac lex. Erit igitur & iocandi suus atq; ingenuo homine dignus modus, ac temperamentum. Nam si facetudo uirtus est quædam, eaq; mediocritas, ut probatum iam est, ea ut institutione constet ac præceptis necesse est, Cũ præsertim nos nequaq̃ Oratoriam quæramus urbanitatem, uerum moralẽ, quæq; ad animorũ refocillationem conducat, eamq; honestam ac laudabilẽ. Natura quoq; nos docet uti argumentationibus, quarum tamen permulta extant præcepta. Estq; illarũ siue ars, siue doctrina, atq; eruditio et magistra et iudex illa, quæ λογικὴ dicitur, nostro aũt nomine tũ disserendi ratio, tũ disertiua. Ipsorũ aũt argumentorum ut sunt sedes, quæ dicũtur loci, eaq; cognitio appellatur tum Localis, ac de locis, tũ Topica, Græca appellatione, Sic etiã dictorũ, ac facetiarũ propriæ sedes sunt, eæq; admodũ certæ, quas si (præterea quæ dicta sunt) diligentius peruestigauerimus, inq; formam etsi nõ absolutam, aliquam tamen redegerimus, non pigebit huius siue laboris, siue studij. Nam & futuros uaticinamur, qui de ijs sint subtilius, atq; enucleatius disserturi.

Aliter Oratoribus, ac Comicis, aliter ingenuis ciuibus facetiarum locos quærendos esse.

Itaq; nec ut Martiali, aut Plauto, nec ut Ciceroni quærendæ nobis sunt facetiæ, siue earum loci, & quasi regiones. Mediocritatem enim quærimus, quæ habitum faceti constituit, non quo aut spectatoribus risum moueamus, aut aucupemur plausum, carminisq; commendatione, aut quo iudices capiamus, ac lepore, facetijsq; in nostram trahamus sententiam, uerum quo urbane ac festiue relaxemus animos. Inuenta enim & constituta sunt conalia, conuentus, circuli, ac coronæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

ac coronæ tum ad utilitatem & communem & priuatam, tum etiã ad iucunditatem, relaxandosq; ab labore, ac curis animos. Tametsi loci ipsi sunt communes, &, quod Cicero dicit, quibus è locis ridicula ducuntur, ex iisdem graues possunt duci sententiæ, idem nos quoq; sentimus, posse deduci quoq; et quæ dicta in scurratiam delabantur, atq; scurrilitatem, & quæ in leporem, atq; urbanitatem, Alteri enim loci & rebus, et uerbis modum statuunt, alteri in risum propendent atq; scurrilitatem. Modus igitur his accedere potest ac ratio, quo scurrilitas omnis absit iocantibus. Quod officium delectus est proprium tum in rebus, tum in uerbis. Verum obscœnitas plerũq; est in uerbis, scurrilitas in utrisq; potius, siquidem scurrile habetur, quem minime debeas eum dictis lacessere. Quando (ut est apud Ciceronem) quæ cadere possunt in quos nolis, quamuis sint bella, sunt tamen ipso genere scurrilia. Nimis igitur salse dicta, aculeataq;, atq; in quos minime conueniat, scurrilia & ipsa sunt. Possunt tamen & faceti homines in consessiniobus, coronisq;, ut qui referant quidem dicta, emissáq; ab aliis, non ut qui ex se se dicant, ingerantq; in quempiam, quandoq; & mordacia afferre in cœtum, quasi ea in memoriam reducant, idq; exẽpli gratia, non tamen mordaciter, scurriliáq; minime scurriliter, scilicet ut uerbis paratur, & gestibus. Quod in referendis fabellis præcipue usuuenit, ut quæ in illis insint turpia, explicentur non turpiter, interdum uero innuantur, potius quàm dicantur.

Diuisio in Iocos, Dicta, Ridicula, Fabellas.

Quæ quo expressius à nobis ostendantur, ea partiemur in Iocos, in Dicta, in Ridicula, ac Fabellas. Totum autem ipsum genus est iocari. Ioca uero & dictis constant, & ridiculis, & fabellis, ac dicta quidem alia lepida, alia salsa sunt, alia & salsa simul et lepida, alia obscœna, dicacia, eáq; non unius generis, alia breuia, atq; ex uno tantum uerbo, alia è pluribus constituta. Sunt contra inepta quædam, insulsa, fatua, illepida, frigida. itaq; multimoda ipsa quidem sunt, Ridicula quoq; non unius sunt naturæ, alia enim faceta sunt, alia uero minime. Itaq; species hæc indagationi huic nostræ minus congruit, quippe qui relaxationem quæramus, quæ facetudinis est alumna. Fabellæ iucundissimæ ipsæ sunt, atq; ad omne facetiarum genus accommodatæ, locisq; omnibus cogruũt, si non fortasse temporibus, quanquam & temporibus, & item personis, si delectus accesserit, Quarum duplex est genus, unum quod sumptum est à mutis animalibus in exẽplũ, qua-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

les Aesopicæ ferè sunt fabulæ, & earum similes, aut à rebus minime sentientibus, ut ab herbis, arboribus, lapidibus. ut quæ in senatum Romanum introducta fuit contentio uentris aduersum cætera corporis membra, ut quæ de Phocione refertur aduersus exactores pecuniæ uiritim conferendæ ad sacros quosdam ludos Athenis publicæ institutos. Alterum, quod siue fictum, siue uerum, uel ut uetus tamen uersatur in ore hominum, uel ut nouum refertur. His (ni forte displicuerit) addam quas aniles dicunt fabulas. quales sunt quæ narrantur ad cunas, atq; infantulorum uigilias, nam & hæ quoq;, ubi res ipsa tulerit, afferre iucunditatem possunt. Ponenda quoq; uidentur in hoc ipso genere fabellarum, carmina, & quæ amatoria sunt, & quæ siue ludunt ad citharam, aut tibiam, siue ad uirtutem hortantur, afferunt enim quoquo modo delectationem auditoribus. Nam quid dicendum est de explicationibus historiarum? Qua enim è re maior uoluptas afferri honeste potest, quàm è relatione rerum gestarum? Itaq; persæpe etiam seria relaxationem in consessibus inducunt & laborum, & curarum. Sed hoc fortasse ad facetudinem minime spectauerit, etiam si spectet ad recreationem. De quibus ipsis deinceps quidem dicemus, etiam exemplis propositis.

FINIS.

IOANNIS IOVIANI PONTANI DE SERMONE LIBER QVARTVS.

i Ocà igitur suapte natura iucunditatem pariunt, ab eadem enim ducuntur uoce, sunt enim à iu uando detractis literis. Hi ubi hilariusculi fuerint, remissiores tamen, et curas sedant, & ani mos tranquillant, itaq; astantes afficiunt suauita te, lepiditate, & ea quæ proprie tum iucunditas dicitur, tum hilaritu do uocata est. Vbi uero uehementiores fuerint, excitant etiam risum, qui aliâs ad hilaritatem quidem tantum spectat, meramq; animi refo cillationem, aliâs ad irrisionem, atq; contemptum. Irrisio uero, ac de spicientia oriuntur tum à turpitudine aliqua, deformitateq; morum corporis, disciplinæ, habitus, consuetudinis, aut facti dicti'ue cuiuspiã, ac tum patriæ, tum maiorum, cognatorum, affinium, amicorum, so dalium. nam quod et indignationẽ quandoq;, ac perturbationes etiã intemperatiores afferre soleant, facetudini ac relaxationi uidetur o mnino contrarium, aliâs ab ineptitudine, insulsitate, frigiditate despe ctum ingenerant. Quod autem hæc ipsa ioca dictis constant, uersan tur enim in uerbis, ac rebus, hinc dicta ipsa aliâs breuia sunt, atq; unius interdum uerbi, aliâs fusa, uerborum plurimorum, magisq; cõ tinuũ in tractum ducta, quæq; nec risum ubiq; moueant, tum quia sæpenumero è contrario pariunt admirationem, tum quia nec res, nec uerba eiusmodi sunt uirium, nec qui dicit idoneus est ad risum exci tandum. Quod autem collocutiones, congressusq; ipsi nostri constant allocutoribus ac responsoribus, ipseq; allocutiones plerunq; sunt ab initio ignotæ, icirco partes respondentis, quod extemporales sunt, dũ arguta sint responsa, appareantq; repentina, & improuisa, pariunt etiam cum iucunditate admirationem ac laudẽ, dictisq; ipsis addũt plurimum gratiæ, ac leporis. Inductiones uero fabellarum atq; rela tiones, quod iis natura delectetur, mirifice etiam sedant animum, & tanquam defatigatum, sordentemq; sudore in balneis lauant, deter guntq; lauatum. Est enim magna in illis uis ad quãcunq; psuasionem, actionemq;, nedũ ad relaxationẽ, sedandasq; ad molestias, ac curas. Quod igitur ĩ natura soli, ac terrarũ usuuenit, alia ut alibi et nascã tur, et coalescãt, idẽ in dictis quoq; contingit, ac ridiculis, ut diuersis è locis diuersa deducantur siue dicta, siue ridicula. Quo fit, ut quoties

naturæ regionum sint cognitæ, sedesq; è quibus deducuntur facetiæ, materia ipsa præbita sit, ac sumministrata etiam affatim iocari uolentibus. Itaq; nec natura deerit arti, nec ingenium ab arte destituetur, atq; obseruatione, Obseruatio enim pedetentim in præcepta redigitur, ars autem præceptis constat, Quæsi quibusdam in rebus ad summū, atq; absolutum non peruenit, nec penitus consumata est, quod aut ipsarum rerum infinitas quædam est, aut quod tum negligentia est i cau sa, tum rerum difficultas, tum etiam quia peruenisse ad aliquam cognitionem satis quidem uideatur, Et mouendi quidem risus peritia leuior uideatur, perq; satis sit Oratori, qua orator, & urbano homini, qua ciuis est, ex hac ipsa obseruatione tantum esse consecuto, ut & mouere ex se pro loco ac tempore risum queat, & animorum refocillationem parere hac ipsa uia, quam facetiæ munierint, ac lepores, solersq; iocandi cognitio, nó quæ Oratoris sit propria, sed faceti, qua de re libro hoc ipsi disserimus.

Artem naturæ coniunctam plurimum ualere ad facetudinem.

His itaq; hunc in modum explicatis, sensim quidem, atq; exemplis propositis ostendamus artem naturæ coniunctam id præstare, ut quod turpe est suapte natura atq; obscœnum, id dicatur nec turpiter, nec obscœne. quod artis esse quis neget? Perinde enim ut sterilibus in arboribus insitionis arte utuntur agricolæ, quo fœcundas illas, atq; hortenses efficiant è siluaticis, sic faceti homines arte adhibita, ac trāslationibus usi rem naturaliter turpem dictis honestant, & quod ipsum per se obscœnum est, in lepidum uertunt, ac facetum. Id autem est huiusmodi. Reguli cuiusdam aula inquinabatur nefandis puerorum amoribus, atq; huiusce generis libidine. Forte igitur ex aulicis quispiam æstiuo tempore in cubiculo quiescebat sub meridiē spirātibus Zephyris, quorum afflatu quibus ille intectus erat linteolis detegebatur pudendas ad partes corporis. Forte igitur ea præteriens Rodoricus Hispalensis, uir & suauis, & qui aulicorum mores notos haberet, cum animaduerteret cucurbitulam quasi quandam pendere ad illius ramices, mirum ne inquit uideatur, grandiusculam eam esse, quæ in sterquilinio coaluerit? Videtis ne, ars ingenio comutata quid præstiterit? Adhibita enim translatione uirilis membri in cucurbitulam, primo uerbum honestauit, deinde rem turpem honestis uocibus & expressit, & accusauit, eadem translatione usus. Cucurbita enim fimo saturata mirifice grandescit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

grandescit. Quo etiam uerborum honestamento turpem illius usum in re Venerea expressit, et ridiculum fecit. Hæc igitur artis sunt, quæ in hac ipsa parte locum quoq; suum obtinent, si qui facetijs dant operam, artis ipsius obliuisci noluerint, Nam si facetudo mediocritas quædam est, sine arte id est absq; prudentia & artificio perueniri ad illã nequit. Idem hic Rodoricus cum uidisset ingredientem Florentinum hominem in regis atrium, in quo pueri regij se se exercebant ad pilam, Macte inquit fide, ac mercatura uir, arcem hanc ingressus, ad eius portam credo pugiunculum de more reliqueris, & atrium ingressurus, ne legem quoq; atrij ignores, ante eius hostium & tentigo tibi relinquenda est. An potuit honestius & turpitudinem indicare, & ludere cum mercatore pudentius? Hæc igitur ipsa (ut dixi) artis sunt, quæ plurimum apud ingeniosum hominem ad consequendam retinendamq; mediocritatem est prstitura. Artis quoq; ipsius est & inuenire, et cõsyderare, locis è qbus dicta ipsa, ridiculaq; deducãtur. In priori igitur dicto locus præbitus est à translatiõe, in secũdo à rei similitudine, quemadmodum & hoc quod subijcio. Pepererat infantulum Pascasij Decij nurus arcis Neapolitanæ præfecti, utq; de more est, & congratulatum una, & uisitatum accesserat idem de quo dictum est Rodoricus. Itaq; ingressus ipse cubiculum, in quo conquiescebat puerpera, comperit hinc Paschasium confectum senio, innisum baculo, ac languescentem, illinc è familiaribus quempiam, perinde ac bouem nimia de obesitate iacentem in scrinio, itemq; alterum eo ingenio præditum, parum qui ab asello iudicaretur differre. Progressus igitur ad cubile, ubi infantulus uagiebat pedes exosculatus est eius, conuersusq; ad astantes an inquit præsæpe ingressus, in quo & asinus & bos recumberet, seniorq; unà Iosephus, non & ipse ad Christi pedes exosculandos progrederer? Potuit ne ars ingenioso suffragata homini commodiore uti, atq; appositiore similitudine? ut quæ ridicula non esset res, illam ex arte maxime ridiculam efficeret. Est apud Plautum ex ore & pudicæ & permodestæ mulieris dictum eadem è translatione atq; officina haustum, quod etiam supra posui in re quidem uxoria, quæ suapte natura perpudenda quidem dictu est, Fundum alienum arat, familiarem incultum deserit, Quod & si risum non mouerit, ostendit tamen ars ipsa quid ualeat. Habemus igitur locos duos maxime nobiles & translationis, & similitudinis, qui satis quidem aperte uel confirmare possunt, uel testificari prætorio etiam in iudicio, artem quoq; uel maximum in his locum sibi uendicare posse, ni hominum defuerit industria, laborq; ille pertinax, rerum omnium

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

expugnator. Quócirca locos etiam alios percenseamus, qui admonere nos & artis possunt, & obseruationis, quæ artem ipsam constituere est solita.

De inueniendis dictorum ac ridiculorum locis.

Quoniam autem quos locos appellamus, ij sedes dictorum sunt ac ridiculorum, è quibus ioci ac sitibidem lateant, extrudendi sunt, ad alias iam regiones proficiscamur, quo palàm fiat artem quoq; in illis non parum ualere. Sedentibus nobis pro foribus nostris, differentibusq; his ipsis de rebus, facti sunt obuiam inter se agrestes duo, alter albenti pilleo, eoq; grandiore intectus caput, alter nudatis pedibus ac plantis. Atq; hic quidem è uestigio uerbis in illum illatus, Quanti, inquit, fungulus iste? pilleum uidelicet irridens. Ille sublato statim supercilio, conuersis mox ad pedes eius oculis, respondit, Quanti calceoli tui, ac denariolo pluris? Statim omnes in risum conuersi sumus. Igitur alter à pilleo admonitus est, excitusq; à natura, eaq; duce tantum, alter etiam ab arte adiutus quæ illum admonuit pedum excalciatorum. Itaq; locus lacessentis uidetur à uestitu oblatus, respondentis ab arte repræsentatus atq; ab opposito. Alter enim erat intecto capite atq; à superiore corporis parte, alter nudatis pedibus, quæ pars inferior est corporis. Non rideas modo, uerum etiam dirumpare,
» cum apud Plautum, dicentem illum audias in Trinumo, Pol hic qui-
» dē fungino est genere, capite se totum tegit. Eodem tempore cum staret forte nobis è regione sutor senex, & quidem sordidus admodum senex, cui ad nasum pendebat pituita grandiuscula quidem ac pellucida, præteriens homullus dicaculus & ipse, pannis tamen, atq; annis ob situs, ut ille inquit apud Terentium, iocandiq; opportunitatem nactus, Perpulchrum inquit adamanta & pretiosum. Tum alter, Et anulo tuo dignū. Tali igitur, tamq; inexpectato responso ars ne an natura, an simul iunctæ iocari urbanius potuerint, nesciam. Ille enim iocatus est sumpta occasiōe senili ab ætate, quæ pituitosa est, hic uero ab eo quod adamantes includi anulis sint soliti. Sumpsit urbanissime Plautus etiam alibi iocandi opportunitatem à tempore, nam cum dixisset
» seruus apud lenam de amatore, quàm tibi sospitalis fuit, tum lena,
» Mortuus est inquit, qui fuit. qui est, uiuus est. Iocabantur aliquando uel rixabantur potius ex ijs duo, quos maiores nostri appellitabant nebulones, & alteri quidem Asello factum est nomen, quod ob lin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

quæ intemperantiam, & pugnis sæpe contusus, et uerberibus ac fusti bus honeratus, perinde ac asinus esset, alteri uero Ventritio, quod pa trimonium penè omne pitissando compotandoq; in uentrem congessis set. Prior igitur Ventritius inter conuiciandum, Quantum ó amice Aselle (paulo enim ante & pugnis cæsus, & quernis etiam fustibus percussus fuerat) quantum inquam æris inest tibi in crumena, uectu ra ex hodierna? Ad quæ confestim Asellus, Quantum tibi in uentri culum influxit uilli hesterna è uindemia? Itaq; eiusmodi siue dicta siue ridicula & multum habent fellis, & maxime apposita sunt ad mouendum risum, plurimumq; in ijs pollet natura, tametsi nominũ tum interpretatio, tũ formatio uidetur ad artem prorsus referenda. À diuerso quoq; sensu eorum quæ dicuntur, ioci & quidem maxime ri diculares depromuntur, ut cum ille inquit in Menecmis, Magna cum cura illum curari uolo, Tum medicus, Quin suspirabo prius sex centum dies, ita ego illum cum cura magna curabo. ille diligentiam curationis exigit, hic medici personam sustinens, quod ægre admoni tionem ferret, quodq; cura molestiam quoq;, animiq; afflictionem si gnificat, suspiraturum se se obtulit. suspiria enim exagitati, ac pa rum quiescentis animi sunt signa. Forte uiator Florentinus, ut uen tricosus admodum, sic etiam perquam salsus cum per urbem Senas iter faciens porta exiret, quæ Romam ducit, ac sublato palliolo po pam ostentaret & prægrandem, & tumidam, atq; ibi tum quispi am è portæ custodibus per iocum ac risum dixisset, Sapit homullus hic, qui neutiq; ponè, sed præ se manticam sibi apposuit, Tum ille ore quàm maxime renidenti, An tu inquit aliter per latronum fi nes ac sicariorum securus rebus cum tuis incesseris? Quid autem ma gę lepidum aut salsum magis? Iocandi autem locus in dicto priori sumministratus est à corporis siue habitu, siue deformitate. In poste riori à morum turpitudine, ac rapiendi impotentia & studio. Ad miniculata uero est in posteriori plurimum quidem ars, quæ illi sug gessit ea quæ cernantur oculis diligentius custodiri ac cautius. Nam quod tueamur nos nostraq; naturali quidem inest à studio, quo nã autem modo, quaq; fiat uia, id artis potius est. Nobis adolescentulis, cum Italiæ res maxime florerent, uigeretq; rei bellicæ honos Ita licos apud duces, multiq; ob strenuitatem ac rei militaris discipli nam haberentur in pretio, in ijsq; Antonellus esset Foroliuiensis, qui tamen mercennariam exerceret militiam, singulisq; penè annis con ductorem mutaret, atq; ante finitum prius stipendium ad alium transiret conductorem, commendareturq; in senatu Florentino,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

quod ſagax admodum eſſet, impiger, manu promptus, per'q; la-
borioſus, tum Coſmus, & quod maximum in eo eſt, ſubdidit, etiam
antelucanus. Hoc dictum ab arte totum profectum eſt, atq; à tranſ-
fugiorum illius obſeruatione. peperit autem riſum, quia tanquam ob-
liquo è loco atq; ex inſidijs repente proruperit. Referre erat mihi ſoli
tus inter confabulandum Erricus Pudericus, ſenex maximi uſus,
ſummæ'q; iucunditatis, Neapolitanum quem, cuius ipſe nomen ob fa-
miliæ reſpectum, ac liberorum obticebat, nam propudioſus erat, mor
bo'q; laborabat infami, cōueniſſe Genuenſi cum mercatore, ac præfiniſ
ſe rei frumentariæ ſummam quandam, certam ad diem Neapolitanū
in litus comportandam. Itaq; in prætoris conſpectu cum ab actorum
magiſtro pacta ipſa conuentiones'q; de ritu adnotarentur prætorij,
ex ijs qui tum aderant teſtibus inclamaſſe quempiam quaſi è loco quo
dam abdito, Nec licere, nec fas eſſe uxores abſq; uirorum conſenſu q̄p
piam omnino tranſigere, quod eæ ſui iuris non eſſent. Dictum ſane
non mordax modo, ſumme'q; aculeatum, uerum illi ipſi in quem in-
ferretur, mirifice erubeſcendum, quippe qui palàm propudij notare-
tur, morbi'q; perpudeſcendi. Iocandi locum hunc ars ipſa magis quàm
natura ſibi adinuenit, ex lege ſumptum, conſtitutis'q; è ciuilibus. In
eundem quoq; hunc ab matrona perurbana dictum extat generis
eiuſdem, quæ ab illo uocata in iudicium, cum prætore coràm ipſa ſiſte-
ret, Quid mirum inquit bone prætor, aut præter conſuetum homo hic
facit, ſi fœmellam me eijcere paterno ex agello ſtudet, qui mulieres
penè omnes munere iam eiecerit ſuo, bellum'q; ijs indixerit? Omnino
igitur nota hæc à morum turpitudine inuſta eſt, atq; ab infamia uſ-
quequaq; abominanda, ad artem'q; prorſus referenda, cum abominan
dū ſcelus mulier honeſtis quoad potuit uerbis innuerit, quibuſdam'q;
quaſi ſignis, qua ſignificatione rem tueri ſuam nitebatur, cum oppreſ-
ſam ſe ac circumuentam intellegeret. Marinus Brāchatius eques Nea
politanus, quiq; propter dicacitatem & multus eſſet, et inuector acer
rimus aduerſum literatos homines, prandente aliquando Ferdinan
do Rege, cuius menſam aſſiduus inodorabatur, craterculus ei cum eēt
oblatus uernacij quàm ſuauiſſimi, illum'q; & ipſe labellatim hauſiſ-
ſet, interrogatus ab Rege, qua nam Bacchus is locutus eſſet lingua? re-
ſpondit, oppido quàm literata, uinum ex eo commendans. Tum com-
potor ibidem qui aderat, Quid tu inquit Marine tantum literis im-
partire, aduerſum literatos ipſos qui tam impotenter, atq; aſſiduus in-
ueharis? Cum'q; è ueſtigio illi reſponſum eſſet ab non inſulſo homi-
ne, inter pares, eiuſdem'q; rei ſtudioſos plerum'q; odium uerti atq;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

inimicitias, ibi tum adolescens apprime ingenuus, quiq; uiolentiam
eius nosset, Nec ad rem inquit ista faciunt, nec sunt necessaria, cum
hos inter literatos nullus profecto sit Marino aut similis, aut par. Pri
mum dictum à genere oblatum est, ab ipsis uidelicet literis. Secundum
dictum illatum est siue ab eodem genere ductum, siue à specie. Ter-
tium autem uniuersa complexum est, cum primas ei concederet inter li
teratos hoc est uinosos. Quid his dicas artificiosius? De eodem quoq; sic
refertur. Occupata Campania ab Carolo octauo Gallorum Rege, cum
Alphonsus minor, Neapolitanorum Rex cum Ferdinando filio, ac
Federico fratre in Siciliam ob metum tam uiolenti exercitus traiecis-
set, nec Marinus eos comitatus iam esset, demiratus hoc quispiam, ac
sciscitabundus quæritabat quænam huius esset rei causa? Tum ado-
lescens eadem ex aula, argutus ille quidem atq; admodum lepidus, An
non inquit, is est Marini usus, ea in potando, atq; in conuiuendo exer
citatio, ea etiam uis ac peritia comessandi, ut Gallicas reformidare de
beat lagenas? aut gentis eius lancibus terga uertere? Perbelle dictum,
nedũ salse. Sedes autem ipsa iocandi, et quasi argumentatiuncula posita
est in usu atq; peritia, quando in artificio quocunq;, authore etiam
Aristotele, peritissimo eius cuiq; adhibenda fides est, atq; authoritas tri
buenda. Sunt multa quoq; uerba, duos sensus, ut Quintilianus quoq;
inquit, significantia, quæ & amplum & patentem præbere possunt
iocantibus campum, in quo & ars non exiguum ius exercet, maxime
in respondendo. Siquidem prolato uerbo, ingenioq; lacessito & pro-
uocato, statim ars conuertit se se ad implorandum auxiliũ ab altero
quidem uerbi ipsius sensu, ut cum Mercurius dixisset, apud Plautum,
» Malam à me sibi rem arcessit iumento suo, confestim Sosia subdidit,
» Non enim ullum habeo iumentum. Itaq; duplicitas sensus, arte iuuãte,
iocandi locum ei præbuit, Cunq; alibi dixisset, Geminum dũ quæris,
gemes, ipsa literarum ac syllabarum similitudo, et quasi collusio iocan
di locum exhibuit. Atq; in huiusmodi præcipue uocibus prima quidem
occursio tota est naturæ, secunda uero ad artem potius referenda, Eius
enim est & deducere uoces, & quærere earum structuram, & com-
parare eas, atq; inflectere. quam Alliterationem alibi uocauimus, cum
de Poëtarum numeris præcepta traderemus. Ea quoq; quæ insunt à
natura, ac dicuntur propria, ut pastum quærere, ut prolem appetere,
ut hinnire, ac mugire, atq; eiusmodi alia, iocantes mirifice adiuuant,
» ut cum ludens apud Plautum seruus dixisset, Boues bini hic sunt in
crumena, alterius serui è uestigio menti occurrit, colludere et ipsum
» posse ab pascendi cupiditate, quæ à natura bubus inest. Itaq; ioca-

» bundus subdidit, Emitte sodes (ne fames enecet) inire pastum. Quis autem neget artis hoc esse, tametsi natura repugnante ars ipsa parum per se omnino in multis potest. Ambigua quoq;, quæq; aliam interpretationem recipiunt, maxime exposita sunt iocantibus, ut cũ seruus apud Plautum & grauiter & gratulanter domino dixisset,
» Gaudeo tibi mea opera liberorum esse amplius. filium enim herilem in infantia amissum recuperauerat, illico nactus herus iocandi oppor
» tunitatem, respondit iocabundus, Etenim non placet, nihil moror,
» aliena mihi opera fieri plureis liberos. Quod enim ille dixerat gratu latus, sua quod opera atq; industria filium inuenisset, in alium ac libidinosum sensum interpretatus herus, ioco materiam præbuit. Con-
» traria quoq; inter se & ipsa occasionem iocis præbent, ut in Amphi-
» tryone cum dixisset Mercurius, Dextera uox aures (ut uidetur) uerberat, ex aduerso contulit Sosia, Metuo uocis ne uicæ hodie hic uapulem. Et uerbero enim & uapulo inuicem contraria sunt, perinde ut ago & patior. Datur etiam iocis locus ab interpretatione scripti, cũ illud est ambiguum, etiam Cicerone exemplum afferente, in altercatione Scauri ac Rutilij de ambitu, cum in eius tabulis ostenderentur hæ quatuor literæ A. F. P. R. et Scaurus interpretaretur, actũ fide publica Rutilij, Rutilius autem, ante factum, post relatum, ibi C. Canium equitem Romanum qui Rutilio aderat exclamasse, uerum illarum literarum sensum esse, hunc scilicet, Aemilius fecit. plectitur Rutilius. quod dictum acutum esse uult Cicero, & concinnum. Non caruit igitur nec magistro, nec arte huiusmodi interpretatio. consueuere duci etiam ab admonitionibus, ac consilijs dicta admodum etiã faceta, quale Grauij illud apud Ciceronem, Cum malo patrono qui uocem in dicendo obtudisset, mulsum frigidum bibendum consuleret, illeq; si id fecero, perdam uocem, respondisset, tum Canius, melius inquit quàm reos. Datur etiam iocandi locus à consentaneis moribus, cuius exemplum extat etiam apud Ciceronem, Cum enim Scaurus non nulla laboraret inuidia, quod sine testamento Pompeij cuiusdã locupletis hominis bona possideret, funusq; quoddam ducere
» tur, tum C. Memius dixisse fertur & acute, & perbelle, Quin ui
» des o' Scaure, mortuus enim rapitur, si potes esse possessor? Ducuntur etiam ioci & salsi, & belli admodum ab responsore in eo ipso genere, quo usus est quis prior, utq; Ciceroniano utamur exemplo, Ado lescentulus Q. Aquilius male de se audiuit. is grandior iam, & consularis, factus obuiam festiuo homini Aeglio, qui uidebatur mollior, quamuis nec esset, muliebriusus est nomine, quo illum uelli-

ciret, Quando inquit Aeglia ad me ueneris cum tua colu et lana? reddidit statim Aeglius, uel retorsit potius, Non pol inquit audeo, nã me ad famosas uetuit mater accedere. Quid magis artificiosum, q̃ telum idem retorquere? & ex eodem genere dictum eiusdem fellis reiaculari, ac repercutere? Est & hoc generis eiusdem. Neapolitanus quidam ciuis & ipse male de se quoq; audiebat, sub uesperum itaq; ad fores eius accessit iuuenis & ipse propudiosus, nec satis bene de se audiens, cumq; clausas illas inueniret, & esse illum intus intellegeret, accommodata uocula maxime mollem in modum, atq; ad rimulas, O' mea dixit Iacoba, cur non te te mihi cupientissimo ad fores exhibes? tum ille eodem uocis usus lenocinio, Quia suas te te ad fores paratissimus expectat Ambrosius. Manant & à re non expectata, & ab eo quod est ex non sperato, non illepide, neq; non admodum belle dicta, ac diuersis quidem modis, praecipue autem à nominis aut uerbi uel deriuatione, uel definitione, ut cum in senatu ageretur de agris publicis, deq; lege Thoria, & premeretur Lucilius ab ijs qui à pecore eius depasci agros publicos, & de lege diceret, Non est inquit Appius Lucilij pecus illud. erratis. liberum enim esse puto, quod qua lubet pascitur, Est eiusdem generis nec minore quidem gratia, Chariti dictum non incelebre. Cum enim Neapoli iactaretur nummus belli tempore adulterata materia, quereretur q; è notis eius quispiam, quod nesciret iam quid haberet, Tum ille uultu quàm maxime ad iocum accommodato, Est inquit dijs immortalibus, quod gratias agam, gratulerq; amicitiae nostrae, tandem enim hominem inueni, et amicum quidem hominem, & uere diuitem, quando diuitis est hominis nescire quid habeat. Habet quoq; concessio & locum & leporem suum. Id autem est, quod Cicero inquit, ut facete concedas aduersario id ipsum, quod tibi ille detraxit, quale illud Caelij, Cum enim ei quidam malo genere natus diceret, indignum esse suis maioribus, At hercule, respondit, tu tuis dignus. Simile est familiaris nostri, COLOTII BASSI, uiri admodum iucundi. Cum enim per iocum obijceretur ab amico, quod nimia uentris eius esset parsimonia, Gratulor liberalitati tuae respondit, quod plura multo des ipse, quàm accipias. Laborabat enim ille saepissime uẽtris profluuio. Ingeniosa sunt haec omnia, non minus tamen artificiosa, singulaq; locos habent suos è quibus defluunt. Et peracuta sunt, & perq̃ concinna, quae ex collatione personarũ deducuntur. Deperibat adolescẽtulus honesto loco natus puellá nobilitate summa,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

excellentiq; & forma & pudicitia, Cumq; inter preces ac blanditias respondisset illa, Scito te Lucretiam inuenisse, hic ille, Experiere te & Tarquinium comperisse. Prouerbia quoq; dictorum in usum adducuntur, habentq; uim ridiculi. Familiaris noster Marinus Tomacellus functus est complureis annos summa cum laude munere oratorio sub Ferdinando Rege Neapolitanorum. Cumq; satis longo post tempore, quàm promissum ei fuisset ab Antonello epistolarum magistro satis esset factum, gratulabundus mihi per epistolam respondit, Bene habet. elephanti partum uidimus. Cumq; aliquando compertum habuisset Paschasium Decium quæstorem regium secum egisse liberaliter in salario persoluendo, erat enim Paschasius maxime attenuatus, ad me rescripsit, Optime actum est. fœnicem iam uidimus. Ab commemoratione etiam uersus cuiuspiam celebris, Poëtæq; maxime noti manant facetiæ & argutæ, & gratæ. Consederant me cum meis pro foribus idem hic Marinus & Petrus Compater, homo iucundissimus, magna senectute tres, cano capite omnes, nullis dentibus, multis tamen, ac propè tercentenis annis. Præteriens igitur adolescentulus demiratus cum esset treis annosos uetulos, albentibus capillis, maxime hilari uultu, & iocari cum prætereuntibus, & arridere salutantibus, hic Marinus in ipsa illa adolescentis admiratione tanto cum lepore Virgilianum effudit illud,

Tercentum niuei tondent dumeta iuuenci,

Vt risum non tenuerint, senem qui audierunt, eo in consessu, tam opportune, adeo præter expectationem, ac perquam concinne modulantem. Isq; confestim risus ingeminatus est, nam derisui cum haberetur à nobis, qui præteribat iuuenis, obeso corpore, obesiori ingenio, maxime obesis moribus, tum à festiuissimo, & perquam concinno iuuene Petro Summontio & festiue admodum & peruenuste iniectum est Virgilianum aliud, quanquam dimidiatum è Georgicis,

Longamq; trahens inglorius aluum,

Vt protractus risus fuerit in Charitei aduentum, qui animaduertens senum trium tam æqualem canitiem, Quid inquit, hic ad fores? an inalgescere cupitis? cum alpes uideamus niuibus oppletas undequaq; concanescere. In primis igitur ferax est locorum campus, materiaq; maxime opulenta subministrandis iocis, ut recte Quitilianus dixerit, Si species omnis persequi uelimus, nec modum reperiemus, et frustra laborabimus. Neq; enim minus numerosi sunt loci, ex quibus dicta, quàm illi, ex quibus eæ quas sententias uocamus, ducuntur, neq; alij. Itaq; et sententiæ ipsæ quæ suapte natura graues sunt & sapientes, si ridiculũ

in modũ iactatæ fuerint, risum ẽt ipsæ parituræ sunt, ut cũ Frãciscus Lucius, uir in studijs his nostris eminẽs deridere uellet hominem seditiosum, ingenioq; minime q̃eto, q̃ in corona quadam constiterat, Ecce inquit, Concordia paruæ res crescunt. Cum etiã idem hic deridiculũ facere uellet, bona qui patria obliguriisset, iniecit sententiam hãc, Parsimonia rei familiaris, eæ demum diuitiæ magnæ sunt, Cumq; suis ex auditoribus somniculosum aliquem notare uellet, rorem antelucanum uocitabat. Itaq; hominum industria & ars, de qua hic noster est sermo, etiam quæ grauia fuerint ad ridicula sæpe transfert, ut negare qui uoluerit, arti suum esse locum comparandis ridiculis, dictisq; funditandis, nulla ratione id possit, quando grauia etiam, ac sententiosa dicta, ubi arte usus quis fuerit, ac tum temporum, tum personarum delectu adhibito, ad iocum traduci soleant ac risum, & persæpe quæ ipsa per se ridicula non sunt, belle tamen agitata rideantur. Itaq; et quod dictorũ, ridiculorũq;, ac facetiarum regiones sint amplissimæ, quodq; in ijs ars quoq; uel multum etiam ualeat, abunde à nobis ostensum uidetur, & exemplis etiam comprobatum.

Neq; aduersum miseros, neq; potentes uiros
utendum esse ridiculis.

Hinc ad alias quoq; obseruationes transeamus quæ plurimum conuenire uideantur ad facetudinem, hoc est ad eam quam in iocis quærimus mediocritatem, quodq; in delectu ferè mediocritas ipsa collocata sit, cuiusmodi uero id & quale sit, ostendendum relinquitur. Cum præsertim Cicero de Oratore agens, Oratorijsq; muneribus dicat, nec insignem improbitatem, nec rursus miseriam rideri, statuatq; in iocando moderationem retinendam esse, & Vmber quoq; noster dicat, facile esse miserum irridere. Quócirca & miseris parcendum est, in quibus locus esse misericordiæ debeat, ni fortasse superbia maledicentia, incontinentia præcipites eant, & à potentibus etiam uiris, & quibus publica res in manu est, continendum. Est enim periculosum perq; temerarium, lacessere eum, qui gladium strictum habeat, possitq; proscribere. Ad hæc et scurrile habeatur ac sit, lacessere eũ qui ab omnibus ametur, & maximis atq; infimis æque carus sit, atque acceptus. Quæ enim mediocritas esse potest, ubi prudentia munus minime retineat suum? Quid rursum imprudentius, quàm eorum in se iram prouocare, in quorum nutu posita sit hominis uita? quando ut à derisu, quod ait Quintilianus, haud procul abest risus, sic

ab ira potentis haud longe abest sanguinolentia, ac uis. Qua è re efficitur, ut quemadmodum Oratoria urbanitas parum frequens esse debet, minimeq; in causis, earũq; actionibus frequentata, sic et facetiarum usus rarus, ac maxime temperatus, nec quotiescunq; locus patuerit ad iocandum, poteritq; ut Cicero inquit, dictum aliquod dici, dicere id necesse ducamus. Vt enim in re omni modus retinendus est, si probari actiones nostras uolumus, sic etiam in iocando. Vtq; etiam serijs, quæ ad usum spectant, quædam tamen regula, normaq; à ratione constituta est, sic iocosa quæ ad iucunditatem, freno etiam quodam sunt tanquam præsæpibus alliganda. Si enim iocosa probantur relaxationis gratia, non eo probari debent, quo alteri obsint, ac molestiam afferant, quod nec uiri boni, nec ciuis probi officium est, Cum facetum hominem, & bonum eundem uirum, & ciuem item probum esse dicamus. Nec enim ad maledicentiam descendendum ullo modo est aut sponte, aut ex prouocatione, nisi cum honestas ratioq; id perm serit. Quo circa dicacitas neutiq; tam amica est facetudini, tamq; coniuncta, quàm est comitas, cum dicta pleraq; salsa sint, ac suo nomine sic appellentur, ridiculaq; ipsa haudquaquam semper grata, comitas uero à temperamento uix recedat. Itaq; facetum hominem aspersum comitate plurima esse oportet, quod facetudinis ipsius condimentum est.

Quæ seruanda sint faceto.

Ipsarum autem facetiarum duo cum sint genera, req; alterum tractetur, ac nonnunquam tanquam fabella narratur aliqua, alterum dicto, in utroq; modus retinendus est faceto, idq; diligenter uidendum, ne dũ alterũ cauet, in insulsitatem incidat, pariatq; ipse audiẽtibus de risum. Non ab re autem putat Cicero mendaculis aspergi oportere præsertim fabellas, quod Oratori conducant, cuius finis est iudicem ad beneuolentiam suam trahere. Facetum quoq; nequaquam dedecuerit eiusmodi aspersio, tametsi mendacia fugienda sunt, quippe cum ornatus hic quasi quidam adhibeatur, non fraudis gratia, sed delectationis & honestæ, & naturalis.

Dictorum salsorum duplex esse genus.

Sed mihi uidetur quod salsum est, dupliciter partiẽdum, & in quod mo-

lestum sit, odiosumq́;, atq; in rixam spectet ac contentionem, et quod delectet, ac familiariter iocetur. ut hoc sit omnino iocosum & liberale, mordax illud ac dentatum. Nam seruile quomodo conueniat homini ingenuo? Generis utriusq; hæc erunt exempla, Scipio ille maior in mensa cum accubuisset, ac de conuiuarum more corona capiti eius esset imposita, eaq; & bis & ter rumperetur, ægreq; fortasse id ferret, tum P. Licinius Varus, Noli mirari inquit, parum si conuenit, caput enim magnum est. Et laudabile & honestum, ut Cicero ipse putat, cum enim salsum uideri possit, dentem tamen non imprimit. Simile et illud. Inuitatus cũ esset Franciscus Pudericus ad prandium, appositaq́; esset ei altilis haud bene assa, conuersus ad eum qui pullum deartuabat, Importune inquit accubuimus, neque enim ad prandium uocati, sed ad cœnam fuimus. Liberale prorsus ac concinnum. Crassus in Parthos proficiscens ad Deiotarum in Bithyniam diuertit, nouam tunc urbem ædificantem, Itaq; in eum iocatus, quod esset senectute iam confectus, duodecima inquit diei hora nouam urbem aggrederis. Ad quæ Deiotarus, nam & Crassus erat sexagenario maior, nec tu (respondit) o' Crasse satis matutinus in Parthos proficisceris, Vterq; perquam familiariter ac iucunde, neq; ut lacesserent, uerũ ut iocarẽtur. At hæc quæ subdam, uel uncum præferunt, quando & scindunt, & rapiunt. Barnabas Barolitanus iudicatus est de fide Christiana parum pie sentire. Itaq; aliquando cum hiaret, deq́; more tamen Christiani hominis crucẽ pollice ad os designaret, tum Masius Aquosa qui & iocosus homo esset, & peracutus, ut Siculus, atq; illi notus, Quid hoc inquit Barnaba, qui cruce os quasi carcere obsignaueris, ne dæmon ille malus tuo se e pectore proripiat? Quid hoc salso salsius? his enim uerbis ut male de Deo sentiens coarguitur. Accubuerat ad mensam Petrus Summontius, cumq́; pransus iam esset, sacerdos satis importune ad mensam sese ingessit, uixq́; accubuerat, cum ad ministrum conuersus, statim, Sitio inquit. misce puer. Tum Petrus, Atqui inquit non putassem præterita nocte tua te cum commatercula delicias fecisse. Pupugit enim illum acerrime ex hoc, quod mane sitiant multum qui se in Venerem noctu resoluerint. Haud dissimile multum est in Ciceronem illud, Mirum anguste si sedeas, duabus qui sellis sedere sis solitus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Altera diuisio salsorum dictorum.

Est & alia salsorum diuisio, ut alterum dicax sit, ueruntamen non urbanum, sed rusticanum, aut seruile potius, Alterum autem quod urbanam educationem referat. Nanq; apud Ciceronem Antonius Crassum dicit uenustissimum esse atq; urbanissimum, pari quoq; modo grauissimum atque seuerissimum. Posterioris generis exempla sunt hæc, Ostentabat Pomponius & quidem iactanter uulnus ore exceptum in seditione Sulpitiana, quod ipse tamen passum se pro Cæsare pugnantem gloriabatur. Ibi Cæsar et salse admodũ, et urbanissimũ in modũ, Nũquã fugiẽs respexeris inqt. Itaq; et momordit illũ Cæsar, et ab urbanitate nõ recessit. Alũnus qdam meus nõ inurbane educatus, cum obijceretur ei, quod pater araret, At mater, respondit, tua ubera locat. Itaq; in re quamuis conuiciosa, non minus tamen urbane respondit, quàm salse. Prioris uero generis hæc erunt, Contendebant homunculi duo, cumq; alter perpupugisset hoc dicto alterũ, Verba tua neutiq; mihi bene olent, tum alter, quod uidelicet loqui à tergo consuesti.
» Spurce nimis, & seruiliter. quale Plautinum illud, Obturat ne inferiorem gutturem? Hoc uero perquam rustice. nam dicenti cuipiam inter lacessendum, Caprinum bibe, quo pulmones refrigeres, tum alter, Tuum si sequar exemplũ hircinum potiùs demulserim. Sed hæc quæ rusticana dicimus ac seruilia, pleraq; obscœna sunt et scurrilia. exemplum est, Regij stabuli magister famulos increpabat, equile immundum quod esset, Tum unus ex ijs, Videlicet enitescere stabulum uis, quo stabulariorum ipse nuptias celebres. Eiusmodi hæc & & spurcã tur, & ciuilium conuentu hominum omnino indigna sunt, et ab ore auribusq; facetorum, atq; ingenuorum hominum procul repellenda.

Vultum esse dictis ipsis accommodandum, & gestum, & uocem.

Summo autem studio id uidendum, quo dictis ipsis uultus accedat, & (qua opus est) gestus quoq; sit accommodatus, ac perquam concinnus. Secus enim dicteria non modo gratiam suam non retinent, sed is qui dicit apparet etiam absurdior, ut si nõ fiat ex eo ridiculus, efficiatur tamen parum gratus, habeaturque haudquaquam siue politus ciuis, siue satis sodalitij studiosus. Quodque de uultu præcipimus, deque gestu, in uoce etiam seruandum ducimus, nam & ipsa inflexiones ac modulos suos habet. Permulta enim tum inepta apparebunt, tum

parebunt, tum frigida, hæc illis si defuerint, quæ suapte quidem natura lepida sunt & bella. Id tamen considerandum, aliam rationem esse debere facetorum atq; ingenuorum hominum, aliam mimorum, ac theatralium ludionum, in quibus interdum obscœnitas ipsa, spurcitioq; cum scurrilitate, ac petulantia non commendetur modo, uerum etiã si abfuerit, desyderetur. Quo circa in his ipsis immoderatiores qui fuerint, nimijq; imitatores, mimorum potius è numero habendi sunt, quàm facetorũ, theatroq; ac spectaculis magis digni.

Mimica & theatralia parum facetis conuenire.

Nec uero imitatio tantum ipsa dum nimia quidem sit, fugitanda est, uerum etiam dicta quædam, quæ mimica sint potius, aut parasitica, q̃ ingenua, confessionibusq; ac sermonibus, de quibus dicimus, male conuenientia. qualia hæc ex Plauto, quæq; alia eorum similia, Qui edistis, multo fecistis sapientius. qui non edistis saturi site fabulis. Item, Dũ ludi fiunt in popinam pedissequi irruptionem facite. Delectant hæc populum, suntq; mirum in modũ auribus populariũ apta, et ad inuitandum risum, et ad detinendum spectatores in subsellijs, seu ne satietate afficiantur, seu dum pati nequaquam possunt spectandi morã. Quid illud quàm festiuum, quàm ridicularium? Vin noctuã afferri, quæ tu tu usq; dicat? Et, Assum apud te eccum. At ego elixus sis uolo. Delectant hæc mirifice. quid enim histrionia popularius? Ac fieri quidẽ potest, ut quandoq; quanquam rarenter in ore tamen ingenui, ac faceti uiri commẽdentur hæc eadem, quæ suapte natura omnino tamen dedeceant. At hoc & populare admodum, & theatricum, Digitos in manibus non habent. Quid iam? Quia incedunt cum anulatis auribus. Et illud, Perpetuon ualuisti. uarie. Caprigenũ hominum non placet mihi, neq; pãtherinum genus. Hæc inquam, quæq; huiusmodi sunt, uel suauissimum esse condimentum uideri, ac iure quidem possunt relaxationum earum, quas ipsi quærimus, quæq; ut quæramus, natura ipsa & hortatur & commonet.

E silentio interdum risum gigni.

Dicere uix quidem ausim, dicam tamen, nec parum quidem libenter, etsi facetus uir in dictis, responsisq; decenter uersatur, ad iocum quidem, honestamq; ad relaxationẽ ac quietem accommodatis, tamen ipse quandoq; uidi mirificum excitari risum, suauissimamq; gigni recreationẽ

è silentio respondentis, quod siue motus quispiam oculorum concinnus sequatur ac decens, siue manuum, digitorum'ue, siue dentium subsannatio, gesticulatio'ue aliqua, siue innutus quispiã extemporaneus, siue è loco abitio præter expectationem, qui contemptus ac irrisionis significationem habeat. Etenim aliquando loquaculus quidam Hieronymum obtundebat Carbonem, suauissimi ingenij uirũ, atq; ubi multa ingentem uerborum in cumulum congessisset, petebat sibi ab eo ad singula responderi, illum uero ad omnia quidem siluisse, conuersum'q; ad astantes dixisse, Magnum ranarum prouentum hic annus attulit. Garriebat alius quispiam nostra in porticu, quẽ ferre Albericus Pudericus Francisci nostri filius cum non posset, nullo dato responso, manu sublata, monuit, nasum ut emungeret, quo è signo mirificus inter astantes exortus est risus. Et illud quoq; Tristani Caracioli perquam iucundum & bellum. Cum enim homo parum in loquendo temperatus, nullius'q; in rẽ publicam operæ aut officij frequẽti in conuentu nobilium uirorum dixisset ei, Malos rei publicæ ministros habemus, tum ipse auerso ab illo statim ore ac discessuro similis. Nũtiũ inquit habemus o ciues aduentantiũ peregre graculorum. ego rus eo, ne segetibus iam pullulantibus damno sint. Hortabatur homo minime malus Petrum Compatrem ad uxorem ducendam. Has inter adhortationes qui ponè eum stabat iuuenis argutius cum sternuisset, nihil ipse respondit. tum ille, Quid malum & amico, & honesta suadenti non respondens? ad ea tum Compater, Nec mihi inquit, nec uxori male auspicaturus sum. Cũ enim è duobus coniugum (ut scis) constet, Hispani quidem augures, ubi unum sternutamentum tantum fuerit, & malũ illud, & portentosum profitentur. meis igitur nuptijs infelix absit auspicium. Facetus itaq; uir potest è silentio quoque gratiam sibi comparare ab auditoribus.

Quæ seruanda sint in risu prouocando.

Prouocandi autem risus, hilaritatis'q; excitandæ uel præcipua causa est, cum is qui dicit siue lacessitus, siue lacessens, prior'ue aut posterior iocatus ipse quidem minime riserit, ut quærendum fortasse à doctis sit uiris, cur tantopere ad commouendum conferat risum dicentis confirmatus uultus, uerba'q; eius cum seueritate & pondere. In repercutiendo autem, docere exemplum hoc potest, quanti sit id ipsum quod nunc dicimus. Vexabat bello Florentinum populum Alphonsus Neapoli-

tanorum Rex, atq; in primo quidem adortu expugnarat Rencinum satis tenue oppidum. Ibi primum ad nuntium ciuis quidam illatus in Cosmum, qui tum princeps erat administrandæ rei publicæ, Quid hoc inquit Cosme? perijmus, amisso Rencino. tum Cosmus uultu maxime sedato & forti, uerba illius despicatus, Per Christum inquit rogatus edoceas, qua nam in parte agri nostri Rencinum situm est? nam quod te excruciat amissum oppidum, mihi haudquaquam satis cognitum est, sit ne illud Florentinæ ditionis? Risit prudens & cautus senex uultu maxime imperterrito & despicaci, garrulantis illius meticulosum dictum, perq; degenerantem orationem. Extat exemplum quoq; A. COLOTII in lacessentem, deq; dictione met sua prorumpentem in cachinnos, nam cum hiscentem illum COLOTIVS cerneret, Hia inquit, hia mea monedula, en adest mater cum lumbriculo quæ tibi pappam dabit. Nec uero dicta et ipsa dicentis ipsius risu uultuq; non etiam aliquando exhilaranda uideantur. Veruntamen quæ belle dicuntur, ac cum seueritate, &, penè dixerim, erudite dicuntur, tametsi risum non mouent, plerunq; laudari nihilominus solent, contra irrideri sæpius & sperni quæ cum risu emittuntur dicentis, siue is prior dixerit, siue posterior. Itaq; uultus ille seuerus, reiq; accommodatus in hoc dicendi statu rideri uix potest, risus autem derideri plerunq; & potest, & solet. nam suapte natura risus expositus est derisui. Nec uero mirum hoc uideri cuiquam debet, quando sedes ipsa ridendi collocata est (ut apud doctos constat) in deformitate aliqua corporis, aut uitio, aut in turpitudine morum, actionumq; earum, quæ aut animi solius sunt, aut utriusq;, corporis scilicet atq; animi, aut eorum etiam quæ fortuita uocantur, suntq; in euentu posita. Itaq; eorum quæ mouendo risui apta sunt, alia in natura sunt posita, alia in euentu, quorum omnium animus cum sit obseruator, uisq; illa rationalis homini naturaliter insita, et ab habitu confirmata, atq; ab obseruatione, id præstandum est, ut ad insitam uim aptitudinemq;, artem quoq; adiungamus, quæ naturæ ipsius imitatrix est. Quid autem perfectum, quod non idem & naturæ conueniat, & eruditioni? Quo circa facetum hominem uolumus & naturæ ipsi inniti & arti, atq; obseruationi, id est præceptis, consilijsq;, atq; admonitionibus à ratione profectis. Nec uero hac in parte artem ut quæstuosam aliquam intellegimus, aut manu comparatam, uerum institutionem ingenuo homine dignam, quam qui sequatur, hunc ipsum necesse est, quacunq; in actione, siue seuera & graui, siue iucunda, et lepida conuenientem retinere mensuram, seq;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

secundum eam metiri, perinde ut recta dictet ratio. Nec uero ij sumus,
qui hac in dissertione, aut Oratoriam respiciamus, aut theatralem, ue
rum mediocritatem sequimur libero homine dignam, quam quæren
dam à fortissimis etiam uiris natura ipsa duce decernimus, illisq; præ
sertim, qui res publicas moderãtur. Quibus enim animorum relaxa
tio quærenda magis est, aut ab quo nam hominum genere honestius
etiam desideratur, quàm ab ijs, qui in assiduis, maximis, periculosissi
misq; uersantur laboribus, rerumq; multiplicibus difficultatibus, ac
curis? Quo fit, ut pleriq; negotiosissimorum hominum, publicisq; in
administrationibus obrutorum & sint hodie, & fuerint maxime fa=
cetiarum appetentes, ac studiosi. Cicero dat primas Cæsari partes in
hoc ipso genere uirtutis. Quis autem Cæsare bellicis in rebus maior?
Quis Cicerone in toga? ut non iniuria fortasse dictum sit ab eo, Ce
dant arma togæ. Sed nec prætereantur imperatores alij, maximo-
rumq; bellorum exanclatores. Igitur & maximus dux Annibal
facetijs plurimum delectatus est, siue in dicendo, siue in respondendo,
cuius illud extat dictum in Gisconem maxime quidem salsum, Is
enim cum Romani exercitus ad Cannas miraretur multitudinem,
ægre id ferens Annibal in illum sic iocatus est, ut despicabilem etiã
militibus suis faceret, Quanto ingens mirabilius est ò Gisco in tanto
hominum numero, qui tuo isto uocetur nomine esse neminem. Nec mi
nus etiam iocis huiusmodi libenter Iugurta usus legitur, tametsi cum
illo rebus gestis minime comparandus. Neq; genere in hoc ab ijs supe
ratus est Ponti Rex Mithridates. Nam Augusti Cæsaris dicta plura
fortasse referuntur, q̃ aut Cæsaris, aut Regis alicuius. Alphonsus itẽ
Rex tempestate sua quẽ non uicit aut dicendo, aut cum dicerentur, ap
plaudendo urbanis atq; facetis iocis? aut prosequendis facetis uiris &
muneribus, & beneficijs? An non laus hæc ipsa olim Atheniensium
præcipua fuit? eaq; in Demosthene summo & Oratore, & ciue desi-
derata? nostro tempore trium est præcipue in Italia populorum, Pe-
rusinorum, Senensium, Florentinorum. Hispaniæ Regum aula hac
à uirtute & institutione cum primis commendatur. Gentes uero extre
mas, nõ tam barbaras ac feras ipsa feritas uocari facit, quàm sermo ipse
rudis agrestisq;, & oratio ab omni iucunditate ac lepore prorsus alie
na. Itaq; ut salsum quod non est, insulsum id dicimus, quod uero in-
facetum, minime ingenuo uiro dignũ, sic facetos in uerbis quidem iu=
cundis uersari ac lepidis, quæ ioci dicuntur, uolumus, fontes uero
ipsos, è quibus facetiæ manent, è factis fluere, quæ qui insectentur, di
caces. Placet autem Marco Fabio Dicacitatem sermonem esse cum ri

su aliquos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

ſu aliquos inceſſentem, ſiue in rebus, ſiue in uerbis. Itaq; Ridicularia eſſe dicimus quæ riſum mouere habeant, Dicta quæ ſalem, qui ſi cum aſperitate fuerit atq; offenſione, ad dicacem dicta ipſa referenda ſunt, & riſum exciunt. Sin cum lepore, ſineq; offenſione, aut ſi offenſiuncula ipſa leuior fuerit, quadamq; cum gratia & familiaritate, ad facetum, quem ingenuum quidem eſſe uolumus. Quócirca eiuſmodi dicta commendationem potius atq; approbationem quandã, quàm riſum ingenerant.

F abellas uero, facetorum quodammodo proprias eſſe uolumus, nam & faceti maxime comes ſunt, eorumq; familiariſſimas eas eſſe ſuperiore libro oſtenſum eſt, Enarrantur enim eæ plerunq; ſine offenſione, & (quod laudabiliſſimum eſt) cum gratia etiam ſumma, delectant eni, & tum riſum ſuauem quidem illum & gratum inducunt, tum approbationem dictorum, ut licet fictæ et ſint, & intellegantur, tamen ad ſeria uideantur inuentæ. Nugæ uero omnino leues, futiles, inanes, uanæ. quócirca ab hoc toto genere repellendæ, ut ne nugaces quidem ſalſi eſſe poſſint, ridiculariáq; ipſa deriſum potius quàm riſum afferant, ubi nugis infecta fuerint. Itaq; tum dicta quæ ſalſa uidelicet atq; aculeata, tum ridicularia forum, theatra, plebeios homines, ipſáq; ſpectacula, rixas, conuiciáq; generaliter pertingunt, nam præterquã quod habent ſpicula, ac felle ſcatent, pleraq; obſcœna ſunt ſcurrilia, perq; amara, aut ruſticana, rudia, incondita, parũ urbe digna, nonraro etiam ſeruilia. Quæ uitia ingenuitatem non modo dedecent, uerum turpiſſime illam notant ac labefaciunt. Quócirca aliter in dicace conſiderantur, ridiculo, mimo, hiſtrione, ſicophanta, ruſticano, ſeruo, aliter in homine ingenuo, quiq; riſum iocumq; ex mediocritate quærat, quæ & iucunditatem ratione hac afferat, & curarum refrigerationem. Ingenuum autem hominem eundemq; facetum non modo leuem eſſe nolumus, uerum etiam (qualis Craſſus Orator refertur) & ſeuerum & grauem exigimus, uel ſi natura ab ipſa iucundus fuerit, ne tamen iucunditas ipſa aut inſulſa ſit, aut prorſus ridenda. Rarior, ut eſt apud Iuuenalem, uſus uoluptatem commendat, frequentia enim plerunq; ſacietatem gignit. Quam ob rem nimia dictorum frequentatio, uſuſq; maior ridiculorum, iſq; immoderatus, & (penè dixerim) coacernatus, fugiendus eſt, non ſolũ enim affert ſatietatem, uerum nimiam ob frequentiam dicta ipſa ſordeſcunt, fiuntq; uilia, & uel ad deſpicientiam peruulgata. Quócirca modus & in iis quoq; adhibendus eſt, ne ſordeſcat ioculatio, quæ ni tẽperata fuerit, tranſitura ſit in garrulitatem, nugationem, ſicophantias, ut qui

eiusmodi sint magis despiciantur, sintq; alijs contemptui, quàm ut ipsi delectent. Erit igitur dictorum quoq; ac ridiculorum tum comes, tum magistra prudentia, qua remota, quid est quod suo in genere assequi commendationem queat?

Et dicta, & ridicula, & facetiæ è uerbis constant, & uultu, et gestu, & uoce, pro loco uidelicet ac tempore, dignitateq; accommodatis. Cæterum loca ipsa unde ducuntur, posita sunt in factis, quæ dicentes nō uerbis modo, uerum etiam gestibus insectantur. Hoc autem ideo contingit, quod facta ipsa sint turpia. Turpitudo autem & rideri solet, & accusari, quando suapte natura irridenda est, ut cum quis ab obesitate tardiore incessu graditur, ibi quispiam dixerit, nimirum nauis ipsa honere grauata est suo. Et ridiculum dictum est, & iocandi locus exist à rei ac facti deformitate. Vt cum quispiam uinosus incessitur, quod nimis atrox sit miles aduersus exenterandas cupas. Hoc igitur dictum à facto est, deq; morum turpitudine, deprauataq; è materia dolatum. Nec uero ioca ipsa non quandoq; è dictis quoq; ac uerbis deducuntur, quare sedes eorum ibidem quoq; sunt collocatæ, Cuius rei exemplum est apud Ciceronem. Cum enim Orator quidam protulisset Supputatilica, aduersarius quasi attonitus uerbi nouitate, ignorantiaq;, Supputa inquit ò iudices quid sit scio, Tilica uero nescio, ex eo autem insidiæ uerendæ. Patet igitur ioculorum sedes in factis dictisq; constitutas esse, qualia permulta à nobis demonstrata sunt, nec enim dictis quàm factis minus apparantur. Partes autem respondentis uidentur præstabiliores esse, quando & difficiliores, potuit enim qui lacessit præmeditatus, dicta quasi è domo secum afferre, ac tanquam ex improuiso aggredi, cum illi extemporalitas sola subsidio sit. Quo igitur responsa minus expectata, ex eo uehementius mouēt, præstabilioraq; ob id iudicantur.

Responsa uero ipsa duplici modo partienda sunt, in ea quæ aut diluant tantum, aut quæ uel acriter mordeant. Sunt et mista, compositaq;, ut duo illa simplicia sint, tertium uero hoc conglutinatum. Primi exēplum est, Pallas Stroctius Florentia pulsus à factione Medica fertur dixisse in fuga, Incubare nos oportet ò uiri, & ingenio & uiribus, quo patriam ab dominatu unius liberemus, quæ cum relata essent Cosmo, respondit pauca hæc Pallanti referenda, non posse alitem incubare, quæ & nidum amisisset, & plumis spoliata sit. Quo dicto & minas irrisit, et uerbum uerbo diluit, ac belle iocatus est. Exemplum se-

mundi, Inter congrediendum homo non inurbanus irriserat alium eiusdem ordinis hominem, cum qui suo nomine Fœniculus esset, eum Ferriculum salutasset. tum ille uultu quàm maxime uerbis apposito, Et tu uale inquit Furacule. Videtis quo aduersarium ictu percussit, quamq; etiam grauissime? Est & tertium genus exemplo suo confirmandum, quod est huiusmodi, nam & diluit, et mordicus etiam abripit. Erat ad diuæ Mariæ templum extra Capuam dies nundinalis. Conuenerant de more ibidem multi mortales. Erant in diuersorijs pisces maiusculi & assi, & elixi in lancibus expositi. forte mercatores duo, alter (ut montanus) rerum maris inscius percontabatur, qui nam tam nouæ magnitudinis piscis esset? qui ad uncũ pendebat. Ibi alter qui esset litoralis, irridenti perquam similis respondit, Cacomerdilus. Ibi tum ille qui se se irrideri sensisset, Hui inquit quanta ẽ nominum uarietas, hic idem piscis meos apud Marsos suo nomine est Sterquicomedis. Vterq; quidẽ obscœnus, at responsor cum primis mordax. Sunt etiam responsa quædam minime salsa, ualde tamen ridicula, qualia Plautina hæc, Cum enim alter dixisset è collocutoribus,
" Terrestris cœna est, multis holeribus, confestim alter, Curato ægrotos
" domi. Et hoc item. Cum enim dari sibi dragmam seruus cuperet, &
" alter respondisset, Quid nam dragma facere uis, illic alter, Restem
" uolo mihi emere, quo me faciam pensilem. Illud uero non tam ridiculum, quàm probatione dignum & sapiens iudicandum. Nan cum senex dixisset grande se onus ferre, alterq; respondisset interrogans, quid nam id esset oneris, tum senex retulit, Annos octoginta quatuor. eodem accedit seruitus, sudor, sitis. Responsa igitur multo maiorem præ se ferunt ingenij uim, insitamq; à natura acrimoniam, cum ea sint extemporalia, ferantq; secum etiam admirationem, cum appareant repentina, minimeq; præmeditata.

Quæ igitur, & qualia Ioci sint, Ridicula, Dicteria, Fabellæ, quæ sint Oratoris, quæ faceti hominis, quæ uero mimica, theatralia, parasitica, quæ & quot responsorum genera, & quibus quæq; à locis ducantur, satis id explicatum est, nec minus aperte etiam declaratum, quæ à nobis quæruntur, ea ad uirtutem tantum spectare, quæ mediocritas quædam est, ad animorumq; pertinet relaxationem, ac tum ad laborum recreationem, relaxationemq;, tum præcipue quidem molestiarum. Quócirca ad alia quoq; transeamus.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

IOANNIS IOVIANI PONTANI DE SERMONE LIBER QVINTVS.

PRimum igitur faceti uidetur officium fugitare offensiones, petulătias, subsannationes, sycophătias, obscœnitates, atq; id genus plurima quæ honestati quidem aduersantur, animorumq; ipsorum, & post labores, & inter ipsas quoq; insudationes refocillationi. Quod autem plurima inter iocandum accidūt, quæ aut turpia sint, aut parum omnino decora, siue factu, dictu'ue, siue gestu, aut uoce, id etiam diligentissime præstandum est ab eo, illa ut & dicantur, & referantur, quin etiam fiant nullo modo turpiter, minimeq; indecenter, uerū his in cunctis rectam sequetur rationē, quæq; ab illa dictantur, & honesta, & decora. Hoc autem ideo præcipimus, quod ea ferè solum ridentur, quæ, ut Cicero inquit, uel sola uel maxime notant, designantq; deformitatem, aut turpitudinem aliquam, quæ ut dicantur referanturq; haudquaquam turpiter, aut parum decenter, id uero summo studio præstandum est ingenuo uiro. Quod quā difficile est præstare, icirco uirtus hæc in ijs uersari à nobis dicitur. Seruare enim honestum in magna morum corruptione, ac dicendi licentia, id uero quàm difficillimū, icirco maxime etiam dedecorosum & turpe aliter se gessisse.

Definitio uirtutis huius.

DOmitij Marsi extat apud Quintilianum opinio, urbanitatem uirtutē esse quădā in breue dictū coactam, aptamq; ad delectandos mouendosq; hoīes in omnem affectum, maxime idoneam ad resistendū, uel lacessendū, prout quæq; res et persona desyderat. Quæ definitio nobis parum idonea uisa est. Cur autem ita uisum sit, aperiemus. Principio si urbanitatem pro ipsa iocandi uirtute Domitius accipit, à ueri cognitione longe aberrat, cum urbanitas, ut superiore libro ostendimus, rusticitati opponatur, nec genus sit, uerum species. Deinde urbanitas nō in dictis solum consyderatur, uerum urbanis etiam in moribus ac consuetudinibus. Adhæc cum dicit ad resistendum, uel lacessendum, uerba hæc uidentur solū spectare ad ea quæ Oratoris sunt, minime uero ad illa quæ ad relaxationem spectant, propter quod uirtus & hæc laudatur, & in maximo habetur honore apud occupatissimos, & laboriosissimos siue ciues, siue ciuitatum rectores. Quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

autem dixit, in omnem affectum, quanquam id non improbamus, uidetur tamen de Oratoria tantum innuere, non de hac ipsa uirtute, quam facetudinem uocauimus, quæq; ipsa moralis ac ciuilis uirtus est, nedum Oratoria ac forensis seu senatoria. Qua è re efficitur, ut et uera, & certa definitio uirtutis huius sit, mediocritatem eam esse quandam iocandi & uerbis & gestibus accommodatis, ad laborum molestiarumq;, ac curarum doloris quoq; honestam & suauem relaxationem ingenuo uiro dignam. Igitur cum in uniuersum multa à nobis disputata sint, multa etiam exempla tradita, circa iocandi genus omne, dehinc ingenuarum facetiarum exempla trademus, carptim tamen, ne multitudine sordescant ipsa, Quibus referendis delectum adhibebimus quemadmodum adhiberi oportere supra præcepimus ijs dicendis. Prius tamen de Vrbanitate Quintilianus quid sentiat, quando ipse Domitianæ huius opinionis relator est, aperiemus. Putat igitur Venustum esse, quod cum gratia quadam dicatur ac uenere, Salsum autem in consuetudine ait pro ridiculo tantum accipi, non quod utiq; id sit, quanquam & ridicula esse oportet salsa, et Cicero quod salsum sit ait esse Atticorum, Vrbanitatis uero nomine significari sermonem præferentem in uerbis, & sono, & usu proprium quendam gestum urbis, ut sumptam è conuersatione doctorum tacitam eruditionem, deniq; cui contraria sit rusticitas. Ac mihi quidem uidentur Rhetoricæ facultatis scriptores & rusticitatem, & urbanitatem circa uerba tantum, gestusq; illa comitantes uersari uelle, Ac si non rusticum sit illotis manibus accumbere in mensa, nec cedere natu maioribus, aut magistratibus in uia nō decedere, aut illis nō assurgere, nec salutare quos iter faciens obuios habueris, contra seruare hæc omnia, neq; urbanū hoc sit neq; ad urbanitatem referendum. Quó circa urbanitas (quod distinguendum erat eloquentiæ scriptoribus) partim in iocis uersatur ac ridiculis urbe dignis, cœtuq; ciuiliū atq; ingenuorum hominum, partim in factis ac moribus, quos ciues retineant, quiq; in urbe uersati sint, conuersationibusq; ciuilibus. Quo fit, ut Cicero cum urbis mores & admiraretur, & sequendos duceret, ad Rufum famliarem scribens dicat, Vrbem mi Rufe cole, & in ista luce uiue. Itaq; quod olim esset Atticum, qua è re id est ab humanitate, morumq; suauitate Pomponius ille clarissimus uir agnominatus est Atticus, id ab urbe Roma post, dictum est urbanum, Vt asperi mores, difficiles, morosi, inconditi, rustici dicti sint, & Caius Marius à parum cultis moribus, ac uitæ duritia, quodq; nullas uiuendi sequeretur amœnitates, habitus est rusticanus. Contra qui humanitate præditi essent, suauibusq; ornati

moribus atq; institutis, ut urbani & laudati sunt, & culti. Quid? ꝙ stultos etiam uocauere, quos urbano à cultu, institutisq́;, usúq; ab humano & ciuili alienos esse intellexere.

Igitur uetustas omnis iocum id accepit, quod esset serio aduersum, cuius opinioni Horatius etiam assentitur inquiens,

» Sed tamen omisso quæramus seria ludo.

Ludum enim pro ioco posuit. Quo fit, ut qui iocantur seria tantisper relinquant, dum refrigerationem concipiant aliquam à serijs ac laboriosis rebus, ut iocatio ipsa ab ingenuis uiris omnino suscipiatur recreationis gratia, quæ tamẽ nec ab honestate recedat, nec ab ingenuitate. Quid enim urbanum esse potest ac facetum, quod non idem ingenuũ? aut qui iure laudari, præterquam si honestum? Quócirca in omni actione & uita, delectu adhibito & rerum, & personarum, itemq́; et locorum, & temporum, iocandi hilaritas hæc ac modestia magnopere laudatur, nullumq́; omnino ciuilis uitæ genus dedecet, cũ etiam in principibus uiris non commendetur solum, uerũ etiam desyderetur.

In iocando autem, ludendisq́; facetis duo potissimum cauenda. unũ ne in miseros iocemur, præterq̃ si petulantes fuerint, superbi, contumaces. Quid enim inhumanius quàm irridere eum, cuius cõmoueri et angi miserijs debeas? alterum ne eos dictis incessamus, quorũ maior sit authoritas ac uis, unde eos tibi inimicos facias. Quid enim imprudẽtius, quàm potentium iras in se se prouocare? dictis eos lacessentem? Eadẽ quoq; animaduersione fugiendum, ne aut populum uniuersum, aut factionem aliquam, ordinem'ue, aut nationem totam lacessamus, aut disciplinas, artesq́; laudabiliores, aut studia. Quo quid esse potest stultius, aut quid incõsyderatius, quàm uno dicto integram in se se ciuitatem irritare? Franciscus Philelphus & Græce, et Latine Mediolani cum profiteretur, prædicantem Bernardinum, qui post obitum ob merita inter diuos relatus ẽ, dicto aculeatiori ita pupugit, ut ex eo omnẽ eorum ordinem qui Minores Fratres dicuntur, non in se modo, uerũ in omnis literatos armauerit. exindéq; insectari studia hæc humanitatis, ordinis eius prædicatores nunquã publicè priuatimq́; desierint. Dũ Demosthenes nec Philippo parcit, & Alexandrum nunc ut puerum ridet, nunc ut adolescentulũ contemnit, quàm prudenter rebus suis cõsuluerit, uitæ eius testis est exitus. Cũ animaduertisset Augustus equitem Romanũ bibentem in spectaculis præter morẽ dignitatemq́; eius ordinis, misissetq; ad eum qui sub obiurgationis speciem diceret, ego si prandere uelim, domum iuerim, tum illum, memoriæ proditũ est, respondisse & modeste & perq̃ ingenue, nequaq̃ Augustum time-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

re, locum in orchestra si reliquerit, illum ne recuperet. Quo responso & minax Augusti dictum facete diluit, & principis à se iram per iucunditatem auertit, habita & temporis, & loci, & personarum ratione. Itaq; abstinendum est à principibus. Quin si qua concepta est ira, suauioribus dictis placanda est, quod Tarentini illi iuuenes præstitere, nam conuicti cum essent, quod multa inter cœnandum licetius de Rege Pyrrho locuti essent, ratioq; maledictorũ reposceretur, tum unũ ex ijs iocabundum dixisse, Nunquid o' Pyrrhe Rex hoc mirare, & querere? per Herculẽ ipsa te in cœna confecissemus, ni lagena nos destituisset. Quo dicto ut & urbano & ingenuo profecto ab homine, omnis è uestigio ira dissoluta est. Accusatus iuuenis quispiam quod in mensa intemperantius locutus esset aduersus sacerdotem, uocatusq; ob id in iudicium, atq; interrogatus à iudicibus, Si eodem (respondit) pacto rursus in cœna me inuitauero, uel duodecim quoq; Apostolos insectabor fustibus. Statimq; inter iudices exorto risu, cognitoq; uini uitio ab illis absolutus est, pœna tñ à sacerdote irrogata, uti quatriduũ uino abstineret. Genus hoc facetiarũ et ingenuo uiro dignum est, et inter egregios ciues relatu atq; auditu, quando & obiecta dissoluit, et offensione caret, nec delectat solũ, uerũ summa quoq; cum laude fert secum audientium approbationem. Id tamẽ uidendũ, ne dicta ipsa aut frigida sint, aut absurda, quæue imprudenter excidant, ex quo stultitiæ accusemur. Gregarius quispiam furti accusatus, dum iram se se prætoris lenire putat, Equidẽ inquit o' prætor artibus his hero me placere intellegebã, quid his stultius? nanq; hero, dum dicit, studere se ut obsequatur, illum calumniatus est. Alius eiusdem ordinis in horto deprehensus cum uapulans deprecaretur, non mihi inquit poma surripui, uerum asello meo. Quid hoc frigidius? Habent igitur generis huius dicta suas ac necessarias cautiones. Vtq; ad humilis, abiectosq;, ac miserabiles redeamus, quid indignius, quàm miserum irridere? Colas quidam Siculus & naturæ, & fortunæ bonis destitutus cum nobili ab adolescente importune irrideretur, ne tu inquit me irrideas, inferior enim sum, quàm ut irrideri merear, cuius tamen sors deplorari ab summus, atq; infimis iure debeat, haud multum tamen aberit, cum bonis ipse exutus omnibus, mecum & fortunam tuam lugebis, & mendicabis in patria. quod nõ multo post contigit. Habent enim impia, et intestabilia tũ facta, tũ dicta deũ ipsum ultorẽ. Aliquãdo ẽt miserabiliũ è numero ac mẽdicãtiũ existũt, qui dicaces sint, ac maxime ipsi qdẽ ad mouẽdũ risum idonei. de qbus dici iure possit Horatianum illud, Fœnum in cornu gerit. Hi igitur ipsi irritati notas maxime cicatri

cosas relinquunt immorsionum suarũ, ut cum dicaculus quidam lippo insultaret mendicanti, quod ad scrupum pedem offendisset, at non offendit pedem tuarum ad limen ædiũ nocte præterita adulter, domo cum abesses, quod quidem & factum erat, & ille id minime ignorabat. Quocirca nequaquam committendũ, ratione ut aliqua huiusmodi hoïum generis siue ĩprecationibus, siue male dicẽtiæ te exponas.

Dictorum autem genera facimus duo, unũ quod risum tantum moueat, alterũ ꝙ approbationẽ. Mouent igitur risum nõ modo acute ac uenuste dicta, sed non nunq̃ stulte, iracunde, timide seu dicta, seu facta. Efferbuerat Alphonsus minor in famulũ stabularium, itaq; uocato architriclino, iussit illi uinum decimum in diem adimi. Risus illico excitatus est ab astantibus, qui scirent stabularium illum abstemiũ. quod & si Alphonso notum erat, ira tamen memoriã præpedierat. Idem Alphonsus cum fugientẽ cerneret ab hostiũ incursu calonem, interrogaretq;, quo fugis? exterritus ille umbrã (respondit) quærito. risit tum Alphonsus ut ĩgnaue loquentem atq; è cõsternatione, illiq; tabernã uinariam ostendit, eccam inquiens quam quæritas umbram. Idem pro tribunali ius cum diceret, ac stultior ad eum quispiam accessisset clamitans, clementiæ uti suæ memor esset in iure dicundo, Percontatus tum ipse quod nam officium præstari à se posset facilitatis atq; clementiæ? Tum ille clementia inquit uxor mea cubito me hac nocte è lecto exposuit, & maledictis extra domũ prosecuta est. Ego apud te iniuriarum ago. Difficile dictu est qui risus toto foro exorti fuerint. Hæc igitur siue dictorũ, siue facetiarũ genera & si in facetum hunc nostrum minime cadunt dicendo, usuueniunt tamẽ referendo inter confabulandum in circulis atq; confessionibus. At quæ approbationẽ adducunt, & dictu & relatu digna sunt, addecentq; utroq; modo facetum, ut apud Plautũ cum percontaretur alter, Quo pacto potis & nupta, & uidua eẽ eadem. respondit alter, Quod adolescens nupta sit cũ sene. dictum minime ridiculum, quod tamen sententiæ loco probationem inducat. Quale etiam Ciceronis illud, cum dicentibus sero eum in castra ad Põpeiũ uenisse, respondit, Minime uero sero, quãdo nihil hic paratũ inuenio. Huiusmodi enim siue dicta, siue responsa magis probantur, ut concinne, ut grauiter, ut prudẽter, atq; extempore, et ad rẽ ipsam accõmode dicta, q̃ ut ridicule, cũ sæpenumero admirationem quoq; ingenerẽt in animis audientiũ. Cuiusmodi etiam illud Augusti Cæsaris, nã cũ auctio bonorũ fieret equitis Romani qui plurimo ære alieno pressus esset, atq; undiq; à creditoribus circumuẽtus, iussissetq;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

ex illis culcitram sibi tantum cubicularẽ emi, mirati cum essent, quibus id negotij ab Augusto dabatur, An non ea inquit habenda à nobis est alliciendum ad somnum culcitra, in qua ille qui tantum deberet, capere somnum potuerit? Non igitur dicta omnia risum mouent, cum hæc ipsa, horũq; similia approbationem tantummodo secũ ferãt.

Risus uero ipse aut è nobis ipsis petitur, aut ex alijs, aut è rebus, ipsisq́; ex euentis. È nobis igitur risus petetur, cum aliqua tanquam subabsurda dicẽtur, non tñ subabsurde, aut gestus quidam parũ erunt compositi, atq; ob id ridiculi, cum tamen neq; ipsi per se, neq; res ipsæ nostræ sint ridiculæ. Est apud Plautum in Casina senex, qui uillico ancillã tradere in uxorem studeat, cum ipse tamen uoluptatem ex ea sibi quæreret. Itaq; quo risum Poëta excitaret inter spectatores, errantem inter loquendum illum inducit, Nam cur senex inquit non ego id perpetrẽ quod cœpi, ut nubat mihi? illud quidem uolebam, nostro seruo uillico, Subabsurdum, atq; aberrantem illum, parũq; in uerbis consistentem facit, quo risum inde excitet. Gregorius Typhernas quo præceptore Græcis in literis usus sum adolescens, ad forum accesserat rerum uenalium, dumq́; rusticano cum homine non potest de mercimonio conuenire, sermone enim cum illo nimis composito utebatur, ibi ego qui rem perpendissem, conuersus ad rusticum ó bone inquam homo, ex hac omnino summa quantum ipse uis decorticari? quod à me dictum est pro demi. Tũ ille uerbo hoc & suo, et rusticano cũ uoluptate audito, renidenti similis, aspernatusq́; Gregorium, meq́; de amœnitate complexus, Tu inquit sapide adolescens, uniuerso de pretio quantum tibi uisum fuerit decorticabis. Tũ ego, De cumulo isto tuo uel granulum exgranulabo. Rursum ille in risum abiens, Pro arbitrio inquit exgranulabis. Ad ea ipse, Nouẽ igitur tibi granula, argenteola, crassula, atq; hæc quidem tantum immanuabo. Immanuabis inquit q̃ primulum. Hac igitur ratione composito pretio, transacta res est, qui uero aderant omnes in cachinnos resoluti sunt, Feci igitur me ridiculũ, hoc est rusticanũ, quo agrestis hominis mollirem duritiem.

Quæritur autem ex alijs risus, ut cũ Cicero de genero suo, qui exigua esset statura dixit, Quis obsecro generum meũ ad gladiũ alligauit? Item de Quinto fratre, qui et ipse breui esset statu corporis, cum uidisset imaginẽ eius maioribus lineamentis ad pectus usq; depictam, Profecto inqt frater meus dimidius maior est q̃ totus. Antonius Galateus, cui præter summam rerũ doctrinã, summus etiam ac rarus quidam inest dicendi lepos, prætereũtem passu maiore, ac frequentiore claudũ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

quempiam cum uideret, Cui nam inquit diuo sacer hic dies est o' campanator, adeo nam freque͂s tintinnis? Itaq; et a' nobis et ab alijs, plurimis etiam modis, ijsq; maxime diuersis risum excimus. Militabat sub Alphonso eques, cui nomen erat Rostro. hic tegme͂to capitis quod hodie birretum uocant, utebatur rubro atq; in cristam porrecto. forte et excubias pro castris agebat. Cu͂ igitur Alphonsus noctu munus suu͂ obiret, in eu͂ & ob cristam, et ob nomen iocatus, Quando inquit o' galle matutinum cantabis? ad ea ille, Male inquit matutinatur, q̃ uesperna͂ non gustauit. quo quide͂ ioco delectatus Alphonsus uestitu illum donauit etia͂ diuersicolore, quo gallum & crista, & appellatione, uarietate coloris, toto etiam corpore referret. Sed immorari hac in parte, exe͂plis amplificandæ eius gratia affere͂dis, omnino uidetur importunu͂.

Reliquum est, ne partem eam inexemplificatam relinquamus, quæ tum a' rebus ipsis risum quærit, tum ab euentis. Qua autem uia risus ab ijs quæ eueniunt compararetur, Cicero docuit, in Vatinij consulatum iocatus, cum paucorum admodum dieru͂ fuisset. Magnum inquit ostentum anno Vatinij factum est, illo enim consule, nec bruma, nec uer, nec æstas, nec autunnus fuit. Docuit & Vatinius ipse in Ciceronis uerba iocatus. Nam cum gloriaretur Cicero se rei publicæ humeris ab exilio reportatum, Vnde ergo tibi uarices? Vatinius intulit, Nec minus apud Plautum seruus pro ancilla suppositus in cubili, cum a' spectatoribus risum captans dixit, Mihi quidem ædepol insignite facta est iniuria. duobus nupsi. neuter fecit, quod nouæ nuptæ solet. Extat etiam Catonis dictum admodum facetum, cui renuntiatum cum esset, Albidij ciuis Romani, qui sua bona per luxum, atq; ingluuiem consumpsisset, domu͂, quæ una illi esset reliqua, incendio conflagrasse, Vt belle inquit Albidius Proteruiam fecit, alludens ad sacrificiu͂, in quo mos erat, quicquid reliquiarum superesset ex epulis, in ignem id conijci. Extat eodem hoc etiam in genere Valerij Martialis & bellum & cultum epigramma ad Faustinum amicum.

» Lotus nobiscum est hilaris, cœnauit & idem
» Inuentus mane est mortuus Andragoras.
» Tam subitæ mortis causam Faustine requiris.
» In somnis medicum uiderat Hermocratem.

Elicitur etia͂ rebus ab ipsis risus multipliciter quide͂, quando reru͂ ipsaru͂ et multiplex, et uaria, et pene' infinita supellex est. Itaq; & maxima͂, et per q̃ idonea͂ iocantibus præbent materia͂, siue ioca sint ipsi liberales, atq; ingenui, siue seruiles, aut rusticani, siue theatro detur opa, mimi-

cis'q; spectaculis. Conabimur itaq; quantum memoria nobis ex diuti=
na lectione sumministrabit, quantu'q; ipsi ingenio asseq poterimus, pro
materia qua de agitur, exēpla diuersi generis uariæq; ioculationis af
ferre, dignitate tamen seruata. Philosophamur enim, uel philosophicæ
potius ludimus, nō ea tamen licentia, ut histrionijs, sicophantijs'q; locus
detur in scriptis his nostris ullus. Rerũ autem appellatione et negotia,
et artes, et ministeria, opificia'q;, et prædia, et supellectilē, censum'q;, et
id genus externa omnia intellegi uolumus, Vido Grāmaticus quē ego
adolescentulus Perusiæ audiui senē iam, retinentem tamen dignitatem
institutore dignā, fuerat iunior in editiore domus parte cũ ancilla de=
prehensus à discipulo, atq; eo quidē in statu, ut cũ discipulus magistro
illudens dixisset repente ad primā deprehensionem, Omnis homo cur
rit, non discedens à Grammatica, Dialectica'q; disciplina, præceptore
quoq; ab ipso, momento eodem responsum fuerit, Præter me uolantē,
statum uidelicet consyderante in quo deprehensus esset. Res igitur ipsa
et discipulũ admonuit, & doctorē ijsdē sensibus simul ludere, eādē'q;
in sententiam iocari. Thomas Pontanus nobilissimus Rhetor habebat
in delitijs catellam, cui Lusculæ erat nomen, ea cum uidisset ancillu-
lam cum hero ludentem delitiosius, in eam mordicus illata est, qua
de re cũ illa quæreretur ad herum, respondisset'q; ille ioculabundus,
amorē tenebris gaudere, atq; inde uulgo cæcũ dictitari, tum illa, Atq
putabā (retulit) de nomine ipso Lusculā cæcam esse. Erāt Lucio Man
lio pictori deformiores liberi, quod cum animaduertisset q apud eum
cœnitabat Seruilius Geminius, dixisset'q;, Quid hoc Manli, quod ne=
quāq similē in modũ et pingis, et fingis? ille subdidit illico, quid mirũ,
qui in tenebris fingam, pingam in luce? M. Cicero cũ audisset Pompe=
ium in bello illo Macedonico militē Gallũ Cæsaris, è castris qui ad eũ
transfugisset, ciuitate donasse, perbellũ inqt hominē, q Gallis alienam
promittat ciuitatem, cũ nostrā nobis non possit reddere. Iocabundus
quispiā uel tentabūdus potius, cũ dixisset (nā de somnijs corā Alphō
so Rege erat disceptatio) nocte præterita somniasse, dono se ab Rege ac
cipere sacculũ aureis grauidum, Ibi tũ Alphonsus, An ignoras adhi
bendam somnijs fidē Christiano ab homine nullam esse? Est Ioviano
Pontano, qui de his disserit, Eugenia filia, eaq; sine liberis, cum'q; ali
quando ea suis è scriniolis protulisset imagunculas quasdam uenustis
sime effigiatas, Quanto inquit melius ò filia & patri, & uiro, & ti
bi ipsi consultum esset, si harum similes aliquas ex utero tuo profer=
res. Altera eius filia Aurelia, eaq; natu maior amisso Paulo marito,
cum à patre ad alterum uirum, torum'q; hortaretur secundũ, Quin

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

tu inquit pater non & nuptias secundas inis? Quia (respondit) nullã matri tuæ similem me reperturum confido. Id ipsum (respondit) me me uersat pater, quod mihi placiturum Paulo æque similem sperem ne minem. Hæc ipsa cum uix duodecim annorum filiam marito despon disset, iubente Federico Rege, eaq; à uiro, parum pro ætate, atq; urba nis moribus deliciose tractaretur, interrogatáq; quànam uxorie fi liola cum marito ageret? Mihi inquit mortuus est coniux, filiæ uero nullo modo uiuus. Hæc uero ipsa responsa quis risum nõ afferãt, affe runt tamen approbationem. Atq; ea quidem de causa in medium illa attulimus, uti ex hoc quoq; genere quæ in utranq; partem & risus, et approbationis proferri possent, præteriisse minime uideremur. Ioan- nes Pardus nõ minus urbanus confessor, quàm eruditus philosophus consederat in aula principis. constiterat ei ad latus Iurisconsultus ue stitu serico, uultu quàm maxime seuero, oculis in humum coniectis, qui post multum silentium, corona non ineptorum hominum circumstan te, uoce quàm maxime canora, atq; in tonum sublata cœpit excantare magis quàm dicere. Hic Pardus, Vt è concauo inquit, ac uacuo è loco sonitus hic depromitur. Vix ullum unquam tantus risus prosecutus est dictum. Bernardus Vitalis, uir multi usus, ac maxime compositis mo ribus interrogabatur à Federico Rege, quid nam esset causæ cur in uescendo alosa pisce oculari uteretur uitro? respondit, Nequaquã ipse miraris o bone Rex legentem me amicorum epistolas, quibus legen- dis nullum immineat periculum, uitro uti, at demiraris usum ocu larium in edendo maxime spinoso pisce, sentibusq; tam spissis atque acutis, quibus singulis insit uel strangulatorius gladius. Ibi adolescen tulus licentiosior, Quid inquit ó Vitalis uteris ne specillis istis tuis, ubi cum uxore lusitas? Quin (inquit) uxoris naso ea admoueo, quo mercimonium illi meum crassius, uegetiusq; appareat. Quid aut fe stiuius, aut in re licentiore uenustius? Prosequebatur quidam mirifi- cis Gallos laudibus, summa celeritate alpes, Apenninumq; transgres- sos paucissimis diebus in Campaniã contendisse, magnis pedestribus, atq; equestribus copijs, ibi homo qui ægrius fortasse id ferret, dissimu laret tamen, At inquit multo id admirabilius, Federicum tam breui è Rege remigem factum esse, Siquidem spoliatus regno pauculas in triremes se se receperat, quibus post ad Ludouicum Regem in Galliã est delatus. Iis in copijs manus quædam fuit nec exigua, nec male stre nua, cuius insigne esset cochlea. Hac è manu cum fama esset, non pau cos Romæ tumultu exorto, cæsos, suoq; sanguine Floræ campum cruen tasse, hic Chariteus. Quid nunc inquit dicent Enniani isti,

Cochleas herbigenas, domiportas, sanguine cassas?

Erat sermo porticu sub nostra de usu resinæ uinaceæ, quodq; ea summo studio conquireretur à mercatoribus. Erant qui dicerent Campaniam inopem eius esse, quod uina haberet & tenuiora, & permultum acida. Idem tum Chariteus, quo solet tum suo illo lepore, tum summa ingenij dexteritate, Si busta inquit Gallica perscrutari curæ sit mercatoribus, nullam eius generis resinæ regionem feraciorem hac inuenerint. Ferdinãdus Rex ægerrime ferebat, ubi quos aut binos, aut ternos uidisset deambulantes, quiq; suas inuicem res, suaq; consilia inter deambulandum conferrent. Quod cum aliquando Pompa parasitaster deprehendisset, Vin inquit o' Rex aut magnam tibi molestiam adimere, aut non exiguum deambulationibus ex ijs compendium comparare? portorium ijs constitue, perinde ut è piscationibus, mercimoniorumq; inuectionibus persoluendum. mihi crede, diues inde uectigal exegeris. Idem Rex commendabat noui portorij excogitatorẽ. Erat autem uectigal huiusmodi. stipendia qui de regio acciperent ærario, pro singulis centenis aureis, quatuor annuos in ærarium ut referrent, Ad ea Ferrandus Geuara, qui tum aderat, eques maxime festiuus, & comis, At ego inquit o' Rex, quo apud te commendatior multo sim, id tibi consilij dederim, nobis omnibus, quos & pascis, & uestis, ut & uictum eripias, & uestitum. mihi crede, nullum siue mari siue terra, nec maius, nec utilius excogitari à quoquã hoc ipso uectigal poterit. Est ridiculum & lepidum Valerij Martialis illud,

» Potor nobilis Aule lumine uno
» Luscus Phryx erat, alteroq; lippus.
» Huic dicit medicus, bibas caueto
» Vinum, si biberis, nihil uidebis.
» Ridens Phryx oculo ualebis inquit.
» Misceri sibi protinus deunces
» Sed crebros iubet. exitum requiris.
» Vinum Phryx, oculus bibit uenenum. Est et hoc iocosum ac suaue.
» Raucæ cortis aues, & oua matrum,
» Et flauas medio uapore Chias,
» Et fœtum querulæ rudem capellæ,
» Nec iam frigoribus pares oliuas,
» Et canum gelidis holus pruinis,
» De nostro tibi rure missa credis
» O' quàm Regule diligenter erras.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

Nil nostri nisi me ferunt agelli.
Quicquid uillicus Vmber, aut colonus,
Aut Thusci tibi, Thusculi'ue mittunt,
Aut rus marmore tertio notatum,
Id tota mihi nascitur subura.

Marinus Tomacellus Romæ agebat, quo tempore inter Ferdinandum Aragonensem, & Andegauiensem Ioannem de regno Neapolitano erat certamen, quod totam in se Italiam conuerterat. Fauebat partibus Andegauiensibus Atrebas Cardinalis. Itaq; nuntius allatus cum esset, Ioannis copias fugatas, Atrebas Marino obuiam factus, Quid uanitatis inquit per ora hominum sparsum audio? milites Gallos fugatos esse. Ad ea Marinus minime quidem fugatos, nam ne fugere possent, ad unum captos omnis esse, respondit. Tum Atrebas tu quidem Marine uersutior es, quàm pro breuitate corporis, cui Marinus, At tu quidem o' Atrebas minus es multo & uerus & probus, quàm pro proceritate ista tua. Faustus Lucij Syllæ filius compertum cum haberet sororem suam eodem tempore adulteris duobus dare operam, Fuluio uni fullonis filio, alteri Pompeio cui cognomen esset Maculæ, eaq; accusaretur a' familiaribus, quod uno tempore duos haberet Maculam, & fullonem amatores, tum ipse quasi uix id crederet, Miror inquit sororem meam habere maculam, cum eadem fullonem habeat. Lanij cuiusdam Neapolitani Ditis nomine uxor erat de se ipsa liberalior, quàm pudicam deceret. dicaculus quispiam cum eam per iocum diceret, carnem minoris uẽdere. Quid mirum, subdidit Franciscus Pucius, quæ ditem lanium habeat coniugem? Ex ijs igitur quæ dicta sunt (ne nimij hac in parte uideamur) facile quidem apparet, risus unde oriri soleant, siue a' nobis petantur, siue ab alijs, siue a' rebus ipsis, rerumq; euentis. Quo autem secundum Philosophorum sententiam apposite magis loquamur, sunt enim tria bonorum genera, aut ridentur in nobis corporis siue deformitates, siue uitia, aut animi, aut quæ externis sunt è rebus, quæq; ab euentu contingunt. Iocabatur persæpe in semet ipsum Federicus Vrbinâs, quod oculo altero captus esset, Nicolaus Picininus, quod pede uno minus ualidus, uterq; belli dux, alter maxime strenuus, alter summe cautus, & hic et ille admodum facetus, Vrbinâs quidem ornatus literis, multaq; præditus eruditione, Picininus uero ut qui ad Grammaticum profectus nunquam fuerit. Ille igitur nunquã non in iocando elegans atq; urbanus, hic qui cuperet esse urbanus, cum tamen præstare uix id posset. Dicentem audiui sæpius Antonium Panhormitam nunquam se magis in

initio deiectum animo, in exitu autem maiore cum hilaritate risisse, quàm cum obuiam Nicolao factus, illiq; ut duci fortissimo, ut Mediolanensis rei administratori & assurrexisset summissius, & de more etiam reuerentius salutasset, Illum igitur ut qui & subblandiri Antonio cuperet, & suauiore etiam sermone complecti, Dispeream dixisse o' Antoni, ni oculis me me captum uelim, quoties te intueor, Ad ea se quanquam consternatum dixisse, Nam quem o' imperator eximie, quem nam quæso tuarum rerum obseruãtiorem me me uno aut inueneris, aut facinora qui tua & uehementius admiretur, & maioribus atq; uberioribus prosequatur laudibus? Ibi tum illum in risum conuersum statim subdidisse, blandientem quidem, quamuis blandiri parum posset, aut sciret, Quoties inquit te te ipsum cõsydero tanta cognitione præditum, tot tantisq; animi bonis clarum atq; illustrem, me autem contra, meamq; ignorantiam rursus reputo, odi te ut aduersarium, ueneror ut scientem. Conatus est uir, qui per omnem ætatem militiam exercuisset, uelle esse urbanus. præstitit quod potuit, fortasse etiam plusquam cupijt, dum se se ignorantem professus, illum ut doctum, & rerum multarum peritum pariter & admiratur, & colit. in alio igitur homine hæc ipsa (ut imprudentius dicta) iudicari stulta possent, quæ (si mentem dicentis respicias) laudem non ei minorem afferunt, quàm qua ipse Antonium exornare contendebat, Quocirca dicta quædam si imprudenter excidant, ut stulta et ridẽtur, et condẽnantur, sin simulanter, uenusta habentur ac lepida. Interdum uero (perinde ut in Pianino) magis uolũtas dicentis inspicienda est, q̃ ea ipsa quæ dicuntur. Secutus ego aliquando cum essem Alphonsum Ferdinandi filiũ, sub cuius ac patris auspicijs Federicus exercitum ductabat, ingressusq; cum essem prætorium, in quo præfecti omnes cõsedissent, et assurrexit mihi Federicus, & tacere omnes iussit. En adest inquiens magister. Videtis quantum inter utrunq; intersit. Dubites tamen, quæ maior aut honoratio fuerit, aut commendatio. hic et prudẽs et sciens præstitit mihi non minus q̃ uoluit, ille quanq̃ ignorans, adnisus tamen præstitit forte in Antoniũ plus etiam q̃ studuit. Dicta igitur pleraq; imprudenter ubi exciderint, merito stulta sunt habenda, ubi uero simulata fuerint, & uenusta et faceta. Sed et temporis tamen, & loci, & rerum ipsarum, cum primis uero personæ ratio habenda est. Deniq; risus ipsi uel gestu excitantur, uel dicto. Accedet autem gratiæ plurimum dictis ipsis, ubi seueritas quasi quædam uultus dicenti affuerit. quod maxime exigitur in ijs quæ spiculata sunt, aculeosq; infigunt. Nã dicacitatem illam scurrilem atq; obscœnam, maxime aliena

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

non à faceto solum, uerum etiam ab urbanis & comibus esse uolumus, nec tantum autem uerbis, uerum etiam à rerum significationibus abesse obscœnitatẽ oportere Marcus Cicero ostendit, cum ait putare se facetias quidẽ in narrando consistere, dicacitatẽ uero in faciendo.

Lasciua dicta non decere facetum nec contumeliosa.

Quoniam autem tum dicta, tum ridicula ipsa aut lasciua sunt, aut iucunda, aut contumeliosa, aut lenia acerba'ue ita quidem tenendum censeo, in conuictibus, congressionibus, quotidiano'q; in sermone, uix unquam principem uirum, ac grauiorem gerentem personam decere lasciuiam, quæ tamen in homuntionibus ipsis humiliq; in loco constitutis commendari passim solita est, quippe quibus dignitas minime obstet aliqua, nullus'q; aut respectus, aut locus. At ioci hilares, iucundi, grati, qui'q; animum honeste recreent, uel etiam sacerdotibus conueniunt, quod Prædicatores usurpatissime in dicendo seruant. Contumeliosa non carent intemperantia, atq; iniustitia, aduersantur'q; recreationi. Eiusdem naturæ uidentur esse aspera atq; amara, quippe quæ & inimicitias excitent, & causas afferant ciuilibus contentionibus. Deniq; summo id studio euitandum, salsum ne dictum præferamus amicitiæ, ac tranquillitati, ne'ue pluris faciamus dictum, quàm amicum & notum hominem.

Cuiusmodi esse debeant fabellarum expositiones.

Fabellarum uero enarrationes, uniuersa'q; earum expositio, res ipsa cuius gratia fabellæ sunt inuentæ, hortari nos debet, ut cultæ sint, elegantes, uenustæ, concinnæ uerbis maxime accommodatis, sentẽtijs'q; cũ primis lepidis ac conditis, tum uoce, ac uultu perquam conuenientibus. Narrare solebat auia mea Leonarda, celebris memoriæ matrona, Podagram aliquando sub mulierculæ speciem peregrinantem in rusculum diuertisse, eamq; ubi uidisset casulas inertissime ædificatas, obsitas araneis, squalidas situ, atq; illuuie marcidas, conuersam ad pedissequas dixisse, Apagete à me hospitium hoc sentum, informe, fœtidum, fumosum, tetrum, apagete diuersorium in quo quid intueare præter marras, bidentes, rastros, agrestium'q; ferramentorum diuersa genera, aut boum, asinarum'q; stercoramenta, siue suum excrementa, ac capellarum. Itaq; ualere iubeo & uillas, & tegetes tam sordentis.

urbs nobis & otia sunt quærenda, urbrs quæ otium foueat. otia quæ urbana sint atq; deliciosa, illatamq; ad primum urbis ingressum in fabri ferrarij officinam, dixisse, Nil mihi cum incude et malleo, in domum inde aliquanto ab ea remotiorem, cuius ante uestibulum choreæ agitarentur, atq; conuiuia, ibiq; interrogasse cuius nam ædes eæ essent, responsum illico, otij eas esse, inhabitariq; ab hominibus desidiosis, somnoq;, & uino marcentibus, è uestigio itaq; domũ ingressam uultuq; quàm maxime hilari, dixisse, Hæc domus, hæc patria est, Cumq; solicitudinem, ac laborem ante fores uideret satagentes, iussisse procul eas abigi, & curas inde exulare, cum primusq; sobrietatem, atq; abstinentiam. Hæc auia ipsa nobis pueris referebat & uultu, & uoce, et mẽbrorum assensu, qualis fabulantem deceret, ad puerilem animum ad bonos mores, ad negotia, laboresq; inuitandum. Narrare quoq; solita est Christiana mater, cum noctu adolescentulus lectitarem ad candelam, extitisse patrem familias, cui gemini essent filij, morientemq; illum, tum supellectilem multam illis reliquisse, tum olei non mediocrẽ summam, quo nocturna uterentur ad opera, tenebrasq; euigilandas, Alterum itaq; ex ijs in conuiuijs ac cœnis oleum consumpsisse, exq; eo breui in inopiam redactum, alterum uero dedisse operam literis, oleoq; nocturnis in lectionibus usus ꝙ esset, peruenisse ex eo ad summas diuitias, Cœptum igitur cantari per urbem de utroq; huiuscemodi carmen, Hic oleum, & se perdit, dũ ad candelas cœnitat, Ille arcam, & se ditat, dum ad lucernas lectitat. Eiusmodi igitur fabellæ cum sint ad bonos mores institutæ, atq; ad recreandos animos, & delectare debent, & prodesse, Proderunt autem si ab auditoribus gratis animis acceptæ fuerint. accipientur autem periucunde & grate, si enarratio ipsa ornata, & comis fuerit, si oratio suauis, & nitida, uultus autem, gestusq; dicentis rebus ipsis accomodatus.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

IOANNIS IOVIANI PONTANI DE SERMONE LIBER SEXTUS ET VLTIMVS.

Qualis esse debeat uir facetus.

Rit igitur facetus is, quem nunc instituimus, in iocando suauis & hilaris. uultu placido, & ad re e scallandum composito. in respondendo gratus ac concinnus. uoce nec languida nec subrustica, uirili tamen & læta. in motu urbanus, quiq; nec rus indicet, nec nimias urbis delicias. à scurrilitate abhorrebit, uti à scopulo. obscœnitatem ad parasitos, & mimos relegabit. salibus ita utetur ac mordacibus dictis, ut nisi prouocatus ac lacessitus nec remordeat, nec reuellicet, ita tamen ut nunquam ab honesto recedat, ab eaq; animi compositione, quæ ingenui hominis est propria. Fuit Antonius Panhormita admodum urbanus. Thomas uero Pontanus etiam salsus. Hic cum sensisset procaciori è dicto infixum sibi dentem, Ego mihi inquit uulnus obligabo, dum te interim petulantiæ pœniteat tuæ. ille, uero, Quod os ipsum impure loquitur, id tutemet ne aures ipsæ audiant obturato. Vterq; & sapienter, & pro dignitate, nec à faceti discessit officio. Erit igitur facetus uir sui compos, dictorumq; moderator, quiq; ubiq; consyderet sermonem suum ad recreationem spectare, & quamuis ipse et sciat, et possit eē salsus ac mordax, tñ genus hoc siue dicacitatis, siue aculeatioīs Oratoribus reliquet, q́q; defensitationibus dãt operã, salsiq; esse malunt quàm faceti, Nam ab histrionicis, mimicisq; intemperamẽtis erit prorsus alienus, multo autem maxime parasiticis ab obscœnitatibus & uerborum, et significationum. Erit idem multum etiã comis, cum (ut initio diximus) comitas potissimũ in fabellis uersetur, suauibusq; in enarrationibus ac colloquiis, habebit peritiam multam, multam item memoriam tum eorum qui faceti sunt habiti, tum facetiarum ipsarum, quarum relationes multum habent gratiæ apud auditentes, quibus seruandis, delectu quoq; adhibito, mediocritatem retinebit eam, quæ uirtutem hanc, de qua sermo est, constituit. Quia uero nec semper dicta ipsa responsa'ue risum mouent, uerum sæpenumero approbationem, eamq; non nunquam cum admiratione, iccirco idem ipse abũdare debet sentẽtijs, ijsq; grauioribus ac generosis, itẽq; exemplis atq; historijs, uersibus itidem grauissimorum Poëtarũ, quos subinde in medium proferet pro natura rerum quæ in sermone uer-

santur. Quodq; dictu quidem ridiculum uideri potest, non erit ignarus etiam aniliū fabellarum, quæ pro loco quidem, ac tempore et gratæ sunt, & audientiam sibi comparant, cum etiam animos ipsos auditorum siue fessos, siue excitatos denuo inuitent, atq; ad audiendum alliciant. Quocirca non in circulis tantum & coronis, siue consessionibus ac conuictibus, uerum etiam in concionibus, cumq; maioribus de rebus agitur, facetus uir id etiam præstabit, ut iucundis, ac suauibus siue dictis, siue sententijs, prouerbijsq;, siue etiam fabellis & astantes ad se audiendum trahat, & urbane eos comiterq; appellatos deliniat, &, penè dixerim, lenocinetur suauioribus fabellarū explicationibus, aut exemplorū adductione, quæ cum primis gratæ sint, exhilarentq; auditorium. Postremo autem sic habeto, faceti hominis orationem ubiq; multum gratiæ habere oportere, ut ne grauissimus quidē in rebus sui ipsius obliuiscatur, sitq; ita facetus, ut seueritatis quoq; meminerit, adeo autem seuerus, ut sciat laborum comitem esse debere quietem, ac ludū aliquem, honestum tamen, ac commendatione dignum.

Qualia facetorum dicta, responsaq; esse debeant.

Qualia uero facetorum tum dicta tum responsa esse debeant, ex ijs paucis quæ subijcimus facile apparebit. Franciscus Aelius non in studijs modo his nostris summa cum celebritate uersatus, uerum etiam ciuilibus in actionibus ac negotijs, cum uideret sacerdotem excomptū admodū, atq; expansiore capillo, soleisq; incedentē editioribus, tunicis quoq; laxioribus atq; in plurimos sinus complicatis, pallioq; inundante, conuersus ipse ad eos qui secum constiterant, An inquit ignoratis, quàm exculti essent, pensiles Semiramidis Reginæ hortuli. Idem cum uidisset Gallos milites calciamentis uti pedum, taurinorum in uestigiorum speciem, Vbi, inquit, horum sunt taurorum cornua? Cumq; Gallicus quispiā ex auditoribus et ipse quoq; facetus subdidisset, In manibus hi gerūt cornua, ꝗ telum scilicet è manibus nunq̄ mitterēt, Ibi Aelius, Horū igitur ueruta, halabardæq; sunt cyathi. Extat eius siue dictum, siue respōsum catū admodū, Funē qui ducerent, eos præ se quidē oculos, ponè uero uestigia mouere. Petrus Sūmontius, de quo supra mētionē fecimus, nā præter summā literarū cognitionē, summe ēt iucūdus est et comis, cū animaduertisset matronā et forma, et cultu præcellētē, oculis tn̄ lasciuioribus, et penè amatores uorātibus, Quid, inqt, segnes nō et nos ad amplexū eius cōponimus? Est et illud eiusdē maxime facetū, nā uocatus ad cœnā à sacerdote, cū uinarius prōptor nusq̄ cōpareret,

Quid moramur inquit, quin cantemus illi mortualia? Idẽ cum intellegeret ciues non paucos occupatos in laudandis pomerijs Neapolitanis quæ à Federico Rege promouebantur, in medijs laudationibus interstrepitans, Ve inquit pomarijs. Quod quidem secutum est, pleriq; enim horti uastitatẽ acceperũt propter muros fossasq; circunductas. Actius Syncerus, rari uir ingenij, magnæq; nobilitatis & ipse quoq; admodũ facetus, cũ in conspectu Federici Regis esset inter physicos quæstio, q̃d præcipue conferret oculorum perspicuitati, alijq; fœniculi afflatum diceręt, alij uitri usum, alijq; item aliud, At ego inquit inuidiã aio. Obstupuerunt hoc dicto adeo medici, ut ab auditoribus derisui haberentur. Tum ipse, An non inuidia maiora, ac plenoria omnia uideri facit? Quid autem oculis magis præsentaneum, quàm ut uis ipsa aspiciendi maior reddatur, atq; uegetior? protulitq; statim Ouidianos illos uersus,

» Fertilior seges est alienis semper in agris,
» Vicinumq; pecus grandius uber habet.

Idem interrogatus ab amico, quid de Marini Mineruæ negotijs haberet certi? respondit, quod apud forum cum uxore litigaret. Cumq; ille, Quid malum ex te audio, cum uxore hic ut litiget, qui eam in Brutijs multos ante annos penè uiduam reliquerit? Tũ Actius rursum, Quænam (malũ) ignorantia ista est tua, qui nescias Marinum repudiata priore, nuper uxorem duxisse podagram. Mouit repente qui adessent omniũ risum, cum pro lecto ad forũ alluserit, ubi perpetua est litium agitatio, pro uxore ad podagram, quæ illi usq; in cubili adesset & comes, & socia, nec quiescere eum pateretur. Pœtus Fundanus, quem audeo dicere Musarum in hortulis adolescere, cum audiret familiarem hominem de pedum dolore heiulatus mittere, nec posse illos compescere, accurrit ad clamores, Ecquid inquiens, alij de itinere queruntur assiduo, laboribusq; quàm plurimis, de perpetua negotiorum inquietudine alij. Tu (pro deũm atq; hominum fidem) de quiete quereris atq; otio? quod si tibi molestum est, exurge age, ac peregre proficiscere. Quid quæris? de lepore dolor in risum conuersus est. Audio Romanum Thamyram, Romanum dico, & patriam linguam, et disciplinas, artesq; Romanos referentem, audio inquam Thamyram, cũ esset ab Antonio Cicuro, noto ac beneuolente homine, qui blæsus tamẽ esset, saluere iussus, illeq; blæsuriens, pro Thamyra salue dixisset ò Tumule, respondisse (cum tamen & ipse blæsum pariter se se effingeret) Et tu haue ò Cucule. Blæsa illa salutatio fuit admodũ ridicula, multo tamen ridiculosior gestus ipse blæsionem effingens. Etenim meus

hic Thamyras quanquam pudentissimus, tamen solenni die celeberrima in pompa animaduersum cum esset Pontificem Maximum coniecisse in puellam oculos, quae tenerrimae esset aetatis ac formae, mirarenturq; qui in id intenti essent, tum petulanteis Pontificis summi oculos, tum iocos puellae mutuos, Desinite inquit obsecro mirari Papae pupam hanc placere cupere, scit enim piper ab eo sub peplo ferri, nec ignorat Papa pupae penum piperi conseruando comparatum. Nesciam quid facetius. Et morum suauitate, & studijs his nostris abunde notus est praestantissimus quibusq; uiris Suardinus Bergomâs, is domi cũ haberet conuiuas, iussissetq; de more exẽptis dapibus bellaria afferri, tum è conuiuis aliquis, Cui bellum inquit (ad bellaria alludens) facturi sumus? Tum ipse, Vinariae inquit cellae, Bene habet respondit, etenim sitimus omnes. Agite pueri, tum ipse, Setinum approperate. Rursus ille, Bello ex hoc quae spolia nobis futura? Ad ea Suardinus, Spoletina pueri in aciem proferte. Tertium ille, cum phaleratos commendaret pomorum canistros, Ne parcite pocillatores, ne'ue Falernis abstinete. Cumq; quartum ille subdidisset, En Munera, laetitiamq; die. Tũ ipse sublato manu utraq; carchesio canere coepit.

" Cecubum prelo domitum Caleno
" Sit meae lenis requies senectae.

Hacq; ratiõe à modestissimus uiris comiter traducta est coena. Docuit igitur Suardinus, qui'ue ioci, quae'ue dicta facetũ deceant in coena praesertim, ut quae ẽt iocunda & comis esse debeat, ingenuis'q; conuiuis digna, non tamen hac ut in parte ferculorum ratio tradatur, sed iocorum tantum, ac facetiarũ. Celebrabantur à Ferdinando Rege Hippolytae nurus, atq; Alphonsi filij nuptiae, apparatu splendidissimo. Erat dies decursionis hastatae, flagrabant'q; sub sole cuncta. Conuenerant autem mortales omnis generis ad spectandum, cum'q; plurimi ludorũ essent laudatores, uel pleriq; omnes admiratores potius, in media laudantium frequentia & plausu exclamauit Theutonicus, O' ualeant ludi inqbus nemo bibit. Nesciam an aliâs tanta in multitudine dictum ullum tanto cum risu acceptum fuerit, praesertim ex ore Germanici hoĩs. Philopoemenes Acheorũ dux praecipue iter Graecos clarus, erat diuersurus ad hospitium ueteris amici. Quo cognito iussit hospes apparari quae necessaria essent alia, ab uxore, dum interim ipse obsonium appararet. Haec inter Philopoemen solus (ut ipsa res ferebat) ad hospitiũ properat, quem uenientem hospitandum, ut solũ, ut deformem, ut qui nihil ornatus haberet eximij, arbitratur mulier ex administris esse aliquem, qui herum praeueniret, cum esset de ad-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.4.7

uentũ Philopœmenis mirifice solicita, etiam blandienter rogauit eum se uti adiutaret ad dominum comiter accipiẽdum. Tum Philopœmen, ut erat perhumanus, cognito mulieris errore, confestim securi accepta, & cuneo cœpit lingna findere coquendam ad cœnam. Hospes interim domum regressus cum animaduerteret Philopœmenem findendis lignis malleo incumbere, Prò Iupiter inquit quid hoc Philopœmẽ? prò pudor deorum, atq; hominum quid agis dux maxime? uultumq; de dolore simul, ac pudore demisit. Ad ea Philopœmen maxima cum iucunditate, Pro deformitate inquit oris, totius corporis pœnas luo. Voluit ipsemet præbere de se & risum hospiti, & sibi ipsi ridiculus esse. Res sanè festiuo, ac faceto homine digna, quæq; quo rarior, eo etiam fuerit lepidior. Alphonsus Rex quem liberalissimum ætas nostra experta est, cum homini de se bene merito de manu præsentem pecuniã tribuisset, Amabo inquit hoc age, ne thesaurarius hoc rescissat meus. Cumq; ille subdidisset, Tu ne o' Rex quæstorem uereris? Vereor inquit, ne hac è causa de cœnis mihi altero, tantum demat. Studebat Alphonsus liberalitatem eam occultam esse, cognito deniq; accipientis ingenio, fecit se deridiculum, dum, ne illum paruifaceret, uult uideri. Eundem in Philopœmenem cum iocaretur aliquando Titus Flamminius, deformitati corporis eius illudens, diceretq; uultu quàm maxime iocoso & hilari, Quid hoc Philopœmene cum pulchras manus, crura etiam perquam pulchra habeas, quod uentrem ipse non habeas. Ad ea Philpœmen eadem cum hilaritate & uultu, Quid o' Romanorum imperator eximie cũ egregios pedites, strenuos maxime equites habeas, quod pecuniam minime habeas? Nam & Flamminius persæpe inopia rei pecuniariæ laborabat, quemadmodũ Philopœmenes exiguitate uentris, ac medij corporis gracilitate. Facetissime etiã Themistocles aduersus filiũ, matris fauore atq; authoritate quædam exposcentem, nam ad matrem eius conuersus, Græcis quidem o' uxor inquit Athenienses imperitant, ipse ego Atheniensibus, ut autem mihi, tibi uero ipsi filius præscribit. Non probabat Cn. Pompeius in Thusculano ædificatam à Lucullo uillam, quod ea æstiuæ quidem inhabitationi accommodatissima cum esset, hybernæ tamen parum omnino prospectum fuisset, ad quæ iucundissime magnaq; cum festiuitate Lucullus, Num tibi, inquit, Pompei quàm grues, quàm ciconiæ, minus habere cordis uideor? qui nesciam pro temporibus habitationem mutare? Et illud quoq; ab eodem concinniter, ac iocose. Cum enim dispensator rei familiaris ab eo accusaretur, quod parciorem parasset cœnã, & ille respondisset, quod solus quidem cœnaturus esses, non putabã lautiore apparatu opus esse. Ibi ipse uultu quàm maxime festiuo, An